

AZƏRBAYCAN

QƏZETİ

*1918-1920-ci illərdə nəşr olunmuş
“Azərbaycan” qəzetinin tam külliyyatı*

20 cildə

III CİLD

(Dekabr 1918)

AZƏRBAYCAN

QƏZETİ

1918-1920

III CİLD

(Dekabr 1918)

TRANSLİTERASİYA EDƏNLƏR

Mehdi Gəncəli

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Azad Ağaoğlu

Filoloq, tərcüməçi

ELMİ REDAKTOR

Teymur Kərimli

Akademik

**ADA Universitetinin
təşəbbüsü və dəstəyi ilə nəşr edilir.**

MÜNDƏRİCAT

Ön söz

Oxucuların diqqətinə

Nömrə 53 (1 dekabr 1918)	1
Nömrə 54 (2 dekabr 1918)	23
Nömrə 55 (3 dekabr 1918)	45
Nömrə 56 (5 dekabr 1918)	67
Nömrə 57 (6 dekabr 1918)	89
Nömrə 58 (7 dekabr 1918)	109
Nömrə 59 (8 dekabr 1918)	131
Nömrə 60 (9 dekabr 1918)	143
Nömrə 61 (10 dekabr 1918)	165
Nömrə 62 (11 dekabr 1918)	187
Nömrə 63 (12 dekabr 1918)	209
Nömrə 64 (13 dekabr 1918)	231
Nömrə 65 (15 dekabr 1918)	253
Nömrə 66 (16 dekabr 1918)	275
Nömrə 67 (17 dekabr 1918)	297
Nömrə 68 (18 dekabr 1918)	319
Nömrə 69 (19 dekabr 1918)	341
Nömrə 70 (20 dekabr 1918)	363
Nömrə 71 (22 dekabr 1918)	383
Nömrə 72 (24 dekabr 1918)	403
Nömrə 73 (29 dekabr 1918)	425
Nömrə 74 (30 dekabr 1918)	447
Nömrə 75 (31 dekabr 1918)	469
Adlar göstəricisi	493

ÖN SÖZ

ADA Universitetinin təşəbbüsü və dəstəyi ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökumətinin orqanı olan “Azərbaycan” qəzetinin (1918-1920) tam külliyyatı ərəb qrafikalı əlifbadan latın qrafikalı müasir Azərbaycan əlifbasına köçürülərək, lüğət, izahlar, şərhələr və adlar göstəricisi əlavə edilməklə nəşrə hazırlanmaqdadır. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu istiqamətdə ayrı-ayrı təşəbbüslər olsa da (mərhum professor Şirməmməd Hüseynovun çalışmaları xüsusilə yada salınmalıdır), “Azərbaycan” qəzeti kimi mühüm bir nəşrin müasir oxucu üçün əlçatan olmasını təmin edəcək bu səviyyədə bir iş, 30 illik müstəqillik dövründə həyata keçirilməmişdir.

“Azərbaycan” qəzetindəki materiallar Azərbaycan Cümhuriyyətinin bilavasitə tarixini əks etdirir. Qəzetin səhifələrində Azərbaycan Hökumətinin qərarları, Parlament üzvlərinin çıxışları, paytaxtda və bölgələrdə baş verən hadisələrin təfərrüatları, müxtəlif təhlillər, xatirələr öz əksini tapıb. Günümüzdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edən Qarabağ, Zəngəzur bölgələrinə dair materiallar oxucularda böyük maraq doğuracaqdır. Eləcə də, Azərbaycan Cümhuriyyətinin xarici dövlətlərlə münasibətləri, dövrün ab-havası müfəssəl şəkildə qəzetin səhifələrində əks olunub. Ümumiyyətlə bu qəzetin transliterasiyası Azərbaycan Cümhuriyyəti tarixşünaslığında yeni bir səhifə açacaq və gələcək tədqiqatlar üçün mühüm stimül olacaqdır.

İlk dörd nömrəsi Gəncədə, sonrakı nömrələri Bakıda nəşr edilən “Azərbaycan” qəzetinin 15 sentyabr 1918 – 28 aprel 1920 tarixləri arasında 443 nömrəsi çapdan çıxmışdır. Qəzetin redaktorları müxtəlif vaxtlarda Ceyhun bəy Hacıbəyli, Şəfi bəy Rüstəmbəyli, Üzeyir bəy Hacıbəyli və

Xəlil İbrahim kimi dövrün qabaqcıl ziyalıları olmuşdur. Qəzet əksəriyyətlə 4 səhifə həcmində çıxsa da, bəzi nömrələrdə səhifələrin sayı fərqlilik göstərir. Hər səhifədəki sütunların sayı və səhifələrin ölçüsü, qəzetin çap olunduğu 19 ay yarımliq müddət ərzində bir neçə dəfə dəyişmişdir.

“Azərbaycan” qəzetinin nüsxələri Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsində, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxivində, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Siyasi Sənədlər Arxivində, Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda və Azərbaycan Milli Kitabxanasında pərakəndə halda saxlanmaqdadır.

Qəzetin müasir oxucu üçün əlçatan olması tariximizin Cümhuriyyət dövrü kimi zəngin səhifəsinin öyrənilməsi baxımından çox əhəmiyyətlidir. Azərbaycan xalqının tarixi mirasını qorumaq və gələcək nəsillərə ötürmək işinə töhfə verməkdən ADA Universiteti qürur duyur.

Hafiz PAŞAYEV,
ADA Universitetinin Rektoru

OXUCULARIN DİQQƏTİNƏ

“Azərbaycan” qəzetini transliterasiya edərkən, mətnin orijinallığını qorumaqla birgə, materialların müasir oxucu üçün mümkün qədər anlaşılan olmasına çalışdıq. Bu səbəbdən, bəzi sözlərin imlasını müasirləşdirmək lazım gəldi. Məsələn, “çox” yerinə qəzetdəki kimi “çoq”, “yox” yerinə “yoq”, “etməyi” yerinə “etməgi”, “kimi” yerinə “kibi”, “nömrə” yerinə “numero” və s. yazmaq, oxucunun işini çətinləşdirməkdən başqa bir şeyə yaramayacaqdı. Üstəlik, bu sözlərin fərqli yazılışları qəzetdə bəzən eyni səhifədə yanaşı istifadə edilmiş, yəni imla birliyi prinsipi nəzərə alınmamışdı. Bu qəbildən olan sözlərin müasir yazılışına üstünlük verməyin, daha doğru bir addım olacağına inandıq.

Eyni zamanda, “teatro”, “qəzetə”, “böylə” kimi bəzi sözlərə toxunmadıq. Çünki əvvəla, bu sözlər qəzetdə həmişə eyni cür yazılmışdır; ikincisi də, mütaliəni çətinləşdirmədən dövrün ab-havasını saxlamağa xidmət edir.

Osmanlı türkcəsində və müasir Türkiyə türkcəsində indiki zaman şəkilçisi olan “-yor” qəzetdə qaydasız və pərakəndə bir şəkildə işləndiyi üçün (eyni cümlədə həm “-yor”, həm “-ır, -ir, -ur, -ür” şəkilçisindən istifadə edildiyini görmək mümkündür) mətndən çıxarılmışdır. Şeir parçalarında vəznin pozulmasına yol verməmək üçün “-yor” şəkilçisinin saxlandığı istisnalar da var.

Yer adlarını, fərqli versiyaların işlənməsi baxımından (Bolqarıstan – Bolqariya, Lehistan – Polşa, Macarıstan – Venqriya və s.) qəzetdəki kimi saxladıq, fəqət yazılış baxımından müasirləşdirdik (“Bulqarıstan” yerinə “Bolqarıstan”, “Kiyef” yerinə “Kiyev” və s.). Eləcə də, “Bakü” yerinə bugünkü kimi “Bakı” yazdıq. Soyadı sonluqlarını da (“-of”, “-yef” və s.) müasirləşdirməyi (“-ov”, “-yev” və s.) məqsədəuyğun hesab etdik.

Çətin anlaşılan söz və ifadələr üçün cildin sonuna lüğət əlavə etməyi münasib görmədik. Əvvəla, hər dəfə mütaləni kəsərək lüğətə baxmaq oxucu üçün çətindir, ikincisi, bəzi sözlərin bir çox mənası içindən məhz hansının nəzərdə tutulduğunu təyin etmək bəzində oxucu tərəddüddə qala bilər. Çətin anlaşılan söz və ifadələrin necə başa düşülməli olduğunu mətnin içində kvadrat mötərizədə göstərdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki sözlər normal mətndən daha kiçik şriftlə verilmişdir. Məsələn: “...xəstəliklərin bittamam rəf’inə [tamamilə aradan qaldırılmasına] qədər...” Qəzetdəki mətndə səhvən buraxılan sözləri də kvadrat mötərizə içində əlavə etdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki sözlərlə normal mətnin şrifti eynidir. Məsələn: “...Xarici [İşlər] nazirinin...”

Hər nömrədən sonra əlavə edilən “Qeyd və şərhlər”də, oxucular üçün faydalı məlumatlar yer alır. Qəzetdəki mürəttib xətlərindən bəziləri (xüsusilə əhəmiyyətli olanları) də burada göstərilmişdir. Əlbəttə, bütün xətalara göstərmək lazım və mümkün deyildi. Xüsusilə Birinci Dünya müharibəsində Qərb cəbhəsi xəbərlərində keçən toponimlər qəzetdə demək olar ki, həmişə səhv yazılmışdır. Bu toponimlər mümkün qədər bərpa edilmiş, eləcə də “Adlar göstəricisi”nə əlavə edilərkən, toponimin aid olduğu dildəki yazılışı da verilmişdir.

Şeir parçalarında rastlanan çətin anlaşılan söz və ifadələrin lüğəti də “Qeyd və şərhlər” bölməsində verilmişdir.

Cildin sonunda “Adlar göstəricisi” verilmişdir. Mətndəki bütün şəxs, yer, dövlət, xalq, qurum, idarə, təşkilat, şirkət və s. adları, hətta bəzi xüsusi terminlər “Adlar göstəricisi”nə daxil edilmişdir.

Mehdi Gəncəli

Azad Ağaoğlu

مکتب فارسی زبانان میانه

خطی و تصاویری فوق العاده

مکتب فارسی

گنجینه آذربایجان - فارسی

کتاب فارسی ۱ - روزنامه

از زبان پادشاه

روزنامه و اطلاعات همه بخوانند
آذربایجان - جمهوری آذربایجان
روز آذربایجان برای برج آذربایجان
آذربایجان - روزنامه آذربایجان
روز آذربایجان - روزنامه آذربایجان
روز آذربایجان - روزنامه آذربایجان

اعلان

مبارک آذربایجان...
خط حکم فارسی...
بر بنات...
روزنامه...
روزنامه...
روزنامه...

خانه و اطلاعات...
آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...

پارسی شاهنشاهی...
جمهوری...
جمهوری...
جمهوری...
جمهوری...
جمهوری...

آذربایجان حکومت

آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...

آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...
آذربایجان...

حکومت ایرانی

حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...

حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...
حکومت ایرانی...

کتاب...
کتاب...
کتاب...
کتاب...
کتاب...
کتاب...

کتاب...
کتاب...
کتاب...
کتاب...
کتاب...
کتاب...

کتاب...
کتاب...
کتاب...
کتاب...
کتاب...
کتاب...

ازینجا

یوگوندەك سیاسی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی تورك غزەتیدەر.

آبونه شرایطی:

یاونارک بیرنه دن باکو ایبون ۳۳،
باشقه شهراره ۳۵ روبلهدر.
بر آیشی باکووه ۱۲، باشقه شهراره
۱۹ روبلهدر.

اعلان فیاتی:

سطری ۳ روبه کرانه کیدن اعلانلار
ایبون گشت ایذیر.

تورک و اسلامنه مفید مقالەر، سنجیه
ارمز آچقئدر. دوج اولنبايان اوراق
اعاده ایذیلنر. دوج ایذیلن مثلاًئک
مکافاتنی اداره تئین ایذیور.

محل اداره:

باکو، ووروسئیسکی وغورئیسکی
کوجهارلک کئنجده ۳ نومرونی ایوده

آذربایجان ادارهسی

تللون نمرو ۳۹-۶۰

تک نسخەسی ۷۰ قئک.

اعلان

باکو ایکینجی ذکور غنازیاسی جئینده کاملاً ملیلهشش القبا شیمیسی
آچیلور بوشمهیه داخل اولان چوقچرک تورکجه تلم آلاجئلر.

اهانک نظر اعتناسی بو ملیشش القبا شیمهسته جلب اولانراق ووشاققرنی
قود ایئذیره محکمرکه آمید ایذیوروز.

قید ایئذیرمک ایستیلر مکئیک دفترخالهسه مراجعت ایذیویرلر.
785

اعلان

یوسنگه «آذربایجان» غزئسی ادرامسی اعلان ایذیورکه همین غزئتک انتشاره باشلابی
کوروبه فاهلنده تورک و روس لئافرنده نشر ایذیلن غزئت، زونزال کئئیر، تاریخی سلومات
و یرباجان حیات و منقنده اهمیتی اولان آتاری ادرمه قندیم ایئذیره گومزل مکافات
ویزیه کئیر.
آرزو ایئذیر ووروسئیسکی جالنده ۴ نومرو ایوده «آذربایجان» غزئسی ادرامسه ساعت
۱۰:۲۴ کیی مراجعت ایئذیویرلر. تللون نمرو ۳۹-۶۰
6/8 5-2

اعلان

یونگله عوممه اعلان اولتورکه

۱) باکو شهرینه آذربایجان (ساق زلفاقاس) دئیریولی موهلرینن یولیون باشلاش
باکو شهرینه سر بسنازاق (ناعل، دوگی، گورنی، میوه و غلبلت) و ایچکی اوگون و
کوروبه کئورکه اجاره وریویور.

۲) آذربایجان (ساق زلفاقاس) دئیریولک هلنو موهلرینده یولی موهی و باکو آراسنده
پلا سمنت غلبلت باشلاور.

قید: موهل اولراق کچه موهلندن تامل چیقارماق دغئندر. همیندن باکو موهلندن ایسه مالی
احتیاج ازراق نظریتک عومس عهده نئیریه چیقارماق مکنر. لالان موهلرده مالی قبول ایوب
گورنمهسته ازراق نظریتک اجاره نامسی لاره دکل (باکو و کجه موهلرینن سوا)

ارزاق نظری: یوسف کوف

دفترخاله مدیری: لوچینسکی

6/9 2-2

باکو، ۱ کانون اول

معلوم اولدینی اوزره گورجستان
حکومتک تشبیه تفلیس شهرینده عوم
قافقاز حکومتلی نایبدهنارک قوشناسی
تئین اولنشدی. اولجه تشرین تائیک
۱۰ نه دعوت ایذیلش بو مجلس کسرکه
ارمنی نایبدهنارک کلمه دنه گوره
۱۳ آیک ۱۴ نه تئین ایذیلنشدی. لکن
ارمنی نایبدهناری یتده وقت مینهده
کلمه دیزلر. قوشناس تشرین تائیک ۲۰ نه
قوبولدی. یتده برشی چیخامدی شدی
ایسه ایشتند کمره گوره همین مجلس
شکارا تأخیره دوشتند...

قافقاز ملارلک آراسنده جریان ایذن
اختلاف بر مناقه یه دفع ایذیوبده اولتورلرک
منافع تطلین ایذه یلمک بر می

دیل تائیق تئیتی طاشیان بو مجلسه ارمنی
نایبدهناری نه سبه کلمه بوزلر، عجب!
ایش بوراستنده درکه همین مسئله
اورتاله آتیلار آتیلماز تفلیس ارمنی
مطوعاتنده بوکا دائر مین بدخواهانه
بر تون مشاهده اولونوردی و همین
مجلسک یا یلمهسته «ظاهری» و «ورسی»
سیلر گورستریویوردی. یونگله یوله
ارمنی حکومتی «بیز اول نایبدهناری
همین مجلس گوندرمه» چکره کلمه سنی
دئییوردی، لکن گورجستان جمهوریتی
زنده کی ارمنی دیلوماسی نایبدهناری
جامالیان جنابلری هر کون برهانه ایله ایشی
تاخیره سالوردی.
دون آلدینمز تفلیس گورجی غزته
ارندن آراءات جمهوریتک همین قوشناسه

قارشواعتنا سز قالماقلار کئیسینی یالی اولیور.
«قافقاز سکویه سلووه» دیروشم که دیز
همین مجلسه اشتراک ایله یلمه رزه
چونکه ایندیکی آذربایجان حکومتی
ایله بیزیم هیچ بر علاقه مز اولایلمزه
بو سوزلار دنده باشقه ارمنی غزته رنک
هر کون یازدقلاری منتفانه مقالهرین
آ کلاشیلور که آراءات حکومتی قوشمو
آذربایجان حکومتی برطنام چیتکار
لار هیتی سورته تفتین ایذیور. چونکه
آذربایجان حکومتی ۳۰۰۰۰۰ نفر معصوم
باکو اورمنلرینک قاتلی، ایش...
باکو ضبط اولدیندی گورنی شورهده
بر قرد عت فان تو کئیلدیکی ختورنده
بز کراله ایضاحات وریشک.
شهر همیندن ارمنی فرقه سنک عناد
لندن دولایی تلم اولماق ایسته میوب
تورک اوردوسی شهره داخل اولماغایله
یا قویوب محاربه نی دوام ایئذیردی. یوله
بر حالده هانداز بر منظم قوشون
اولسون، دینج اهالی دخی ببولولهده
خسارت چکه چکی بدیی ایذی، بو
خاله علاوه اولراق، مارت حادثه مند مسلا
نلاره ارمنی طرفندن ایذیلن ظلملردن
دولائی منتر وقلبری یا قئلی اهالینک
انتقام حیاتی ایذی. بوایندیکه نتیجهده
۳۰۰۰۰۰ دکل، بلکه بر ایکی مین
نفر ارمنیلردن ضرر دینده اولان تاپیلدی.
الته که اوز یاشلارنه یوله حرکات اجاری
ایذن حریتلر دخال حکومت طرفندن
لازمی جزالاری آلدیلار، بوزدن زاده
مسلمانلار بوغازلارندن آسیدیلار و یا
قوشونه دیز یلدیلر.

ایندی بزم حکومت ایله «ملاعه داره»
اولماق ایسته مین ارمنی حکومت دجال
عجا ایزدان غورنی نایبدهناره ۴۰۰۰۰۰ دن آرتق
مسلمان کندی برانه یکان ایذن
(دوره ۱۱) ننگه، مماله ۳۰

سامو آبن دهه له نیه

(Samoonpenthenie)

اجتماعی تاجیلردن برسی: همان، دانه، اسانلری
آلدان ریشدر. برکلمه مختف آغز لاردن
ایشتیکر زمان، هینک بوکمدن عیرمنشی
مراد ایشتیکر عن ایشتیکرزه دیور.
بوکلمه سانکه روسجه سامو آیره ده نیه
کلمه سی منته وضع ایلمشدر. هر آغزده بر
دورلو منابه مالک اولان ویووتدئیر منابه ایلیسی
غظلی باشل تئین اولونبايان برکله وارسه اولده
شویوقاری به یازدیمز روسجه سامو آیره ده نیه
کلمه سیدر.
روسجه اولان بوکلمه تک بالکر تور کجه
دکل، ساتر آروپا دظلر یهده آدین و برکله
ایله وانش ترجمه سی یوقدر. بوکلمه ساتر دظلر
ترجه ایتمک اشترن بر جیله ایتمک لازم
کلیور. بزم غزتلر بون کندی مقدراتی تئین
ایشلنه تنگده ترجمه ایذیور. فرانسجه ده
تقریباً یوله بر جمله ایله ترجمه اولیور. بالکر
لوی مناسی دکل، بوکلمه آلد ایدمکی سیاسی
مفهومی دخی مشکلاته تئین اولیور. روسجه دن
یاقله بریده دکل، روسجه آراسنده یله بو
کلمه تک مناسی بر دکدر. سوک زما نقرده هر
خانکی انقلاب سیاست مصلحتدن لاک معروف و
مشهوری اولان روسجه کلمه تک مختصر سوس
بوتلیری زندهده مختص مناسی واردر. هر یازنی

Bazar, 1 dekabr 1918-ci il, nömrə 53

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 25 səfərülmüəzzə sənə 1337. 1 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Bakı İkinci zəkur [oğlanlar] gimnaziyası cənbində [nəzdində] kamilən milliləşmiş əlifba şöbəsi açılır. Bu şöbəyə daxil olan çocuqlar türkcə təlim alacaqlar. Əhalinin nəzəri-etinası bu milliləşmiş əlifba şöbəsinə cəlb olunaraq, uşaqlarını qeyd etdirəcəklərinə ümid edirik. Qeyd etdirmək istəyənlər məktəbin dəftərxanasına müraciət edə bilərlər.

725

ELAN

Bununla “Azərbaycan” qəzetəsi idarəsi elan edir ki, həmin qəzetənin intişarə [nəşrə] başladığı günədək Qafqazda türk və rus lisanlarında nəşr edilmiş qəzetə, jurnal, əkslər [fotoşəkillər], tarixi məlumat və Azərbaycan həyat və mədəniyyətində əhəmiyyəti olan asarı [əsərləri] idarəyə təqdim edənlərə gözəl mükafat veriləcəkdir. Arzu edənlər Vorontsovski caddədə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” qəzetəsi idarəsinə saat 10-dan 2-yə kimi müraciət etməlidirlər. Telefon nömrə 39-60.

b/8 5-2

ELAN

Bununla ümuma elan olunur ki:

1) Bakı şəhərinə Azərbaycan (səbiq Zaqafqaz) dəmiryolu mövqiflərindən [stansiyalarından], Poylufdan başlamış Bakı şəhərinə, sərbəst ərzaq (taxıl, düyü, göyərtili, meyvə və ələfiyyat [yem]) və içki, odun və kömür gətirməyə icazə verilir.

2) Azərbaycan (səbiq Zaqafqaz) dəmiryolunun hamı mövqiflərində, Poylu mövqifi və Bakı arasında bilamüəniət [maneesiz] nəqliyyat başlanılır.

Qeyd: Müvəqqəti olaraq Gəncə mövqifindən taxıl çıxarmaq qadağandır. Həmçinin Bakı mövqifindən isə malı ancaq Ərzaq nazirinin xüsusi şəhadətnamələri ilə çıxarmaq mümkündür. Qalan mövqiflərdə malı qəbul edib göndərməsinə Ərzaq nazirinin icazənaməsi lazım deyil. (Bakı və Gəncə mövqiflərindən siva [başqa]).

Ərzaq naziri:

Yusifbəyov

Dəftərxana müdiri:

Luçinski

b/9 2-2

BAKI, 1 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

Məlum olduğu üzrə, Gürcüstan Hökumətinin təşəbbüsü ilə Tiflis şəhərində ümum [bütün] Qafqaz hökumətləri nümayəndələrinin konfransı təyin olunmuşdur. Əvvəlcə təşrinisninin [noyabrın] 10-una dəvət edilmiş bu məclis sonra erməni nümayəndələrinin gəlmədiyinə görə, həmin ayın 14-ünə təyin edilmişdi. Lakin erməni nümayəndələri yenə də vaxtımüəyyənədə [təyin edilmiş vaxtda] gəlmədilər. Konfrans təşrinisninin 20-sinə qoyuldu. Yenə də bir şey çıxmadı. Şimdi isə eşitdiyimizə görə, həmin məclis təkrar təxirə düşmüşdür...

Qafqaz millətlərinin arasında cərəyan edən ixtilaf və münaqişəni rəf edib də [aradan qaldırılıb da], onların mənafeyini təmin edə biləcək ümumi bir dil tapmaq niyyətini daşıyan bu məclisə erməni nümayəndələri nə səbəbə gəlməyirlər əcəba?

İş burasındadır ki, həmin məsələ ortalığa atılır-atılmaz Tiflis erməni mətbuatında buna dair müəyyən bədxahanə [bədniyyətli] bir ton müşahidə olunurdu və həmin məclisin yapılmasına “zahiri” və “rəsmi” səbəblər göstərilirdi. Bununla böylə erməni hökuməti “Biz öz nümayəndələrimizi həmin məclisə göndərməyəcəyiz” kəlməsini demirdi. Lakin Gürcüstan Cümhuriyyəti nəzdindəki erməni diplomasi nümayəndəsi Camalyan cənabları hər gün bir bəhanə ilə işi təxirə salırdı.

Dün aldığımız Tiflis gürcü qəzetələrindən, Ararat Cümhuriyyətinin həmin konfransa qarşı etinasız qalmaqalarının səbəbi bəlli olur. “Kavkazskoye slovo” deyirmiş ki, biz həmin məclisdə iştirak edə bilmərik. Çünki indiki Azərbaycan Hökuməti ilə bizim heç bir əlaqəmiz ola bilməz. Bu sözlərdən də və başqa erməni qəzetələrinin hər gün yazdıqları müfəttinə [fitnəkarca] məqalələrindən anlaşılır ki, Ararat Hökuməti qonşu Azərbaycan Hökumətini bir taqım cinayətkarlar heyəti surəti ilə təlqin edir. Çünki Azərbaycan Hökuməti 30 min nəfər məsum Bakı ermənilərinin qatili imiş...

Bakı zəbt olunduğu günü şəhərdə bir qədər əbəs qan töküldüyü xüsusda biz kərratla [dəfələrlə] izahat vermişik.

Şəhər həmçinin erməni firqəsinin inadlığından dolayı təslim olmaq istəməyib, Türk Ordusu[nun] şəhərə daxil olmağ[ın]a belə baxmayıb, müharibəni davam etdirdi. Böylə bir halda, handa bir müntəzəm qoşun olsun, dinc əhali dəxi bu vəlvələdə xəsarət çəkəcəyi bədihi [açıq] idi. Bu hala əlavə olaraq Mart hadisətində [hadisələrində] müsəlmanlara ermənilər tərəfindən edilən zülmərdən dolayı mütənfir [nifrət edən] və qəlbləri yanıqlı əhalinin intiqam hissiyatı idi. Bu idi ki, nəticədə 30 min deyil, bəlkə bir-iki min nəfər ermənilərdən zərər didə olan tapıldı. Əlbəttə ki, özbaşlarına böylə hərəkət icra edən həriflər dərhal Hökumət tərəfindən lazımı cəzalarını aldılar. 100-dən ziyadə mü-

səlmanlar boğazlarından asıldılar və ya qurşuna dizildilər.

İndi bizim hökumət ilə “əlaqədar” olmaq istəməyən erməni hökumət ricalı [hökumət adamları] əcəba İrəvan quberniyasında 200-dən artıq müsəlman kəndini yerlə yeksan edən Drolara və Zəngəzur mahalında 300 kimi müsəlman kəndlərini dağıdıb, neçə minlərcə məsum müsəlmanı qətl və qarət edən Andraniklərə və yaxud Bakıda 7-8 min nəfər məsum müsəlmanları qılıncdan keçirən və Ararat Hökumətinin indiki sədri ilə bir firqə yoldaşı olan Məlik-Yolçuyarlara və Arakelyanlara, Şamaxı və uyezdi islam əhalisini qətlə etməyə çalışan Əmirovlara və Lalayevlərə nə yaptılar, hansı cəza verdilər və yaxud böylə vəhşiyənə hadisata dair heç olmazsa quruca təəssüf izhar etdilərmi [bildirdilərmi] və ya bir bu qədər vəhşilik göstərən firqəyə cəza deyil, bir qədər etiraz belə etdilərmi?

Xeyr, yenə də həmin firqə iş başında əyləşib bildiyini eyləyir və bütün erməni millətini öz həva-vü-həvəsinə [öz arzularına, öz kefinə] tabe edir.

İndi sual olunsun görək kimin əli məsum əhalinin qanına bulaşmışdır: bizimmi və onlarınmi?

SAMOAPREDELENIYE **(Самоопределение)**

İctimaiyyətçilərdən birisi: “Lisan, daima insanları aldatan bir şeydir. Bir

kəlməni müxtəlif ağızlardan eşitdiyiniz zaman həpsinin bu kəlmədən eyni mənanı murad etdiyini zənn etməyiniz” deyir.

Bu qayda sanki rusca “samoapredeleniye” kəlməsi haqqında vəz edilmişdir [meydana qoyulmuşdur]. Hər ağızda bir dürlü mənaya malik olan və bu vaxta qədər məna-yi-əslisi [həqiqi mənası] ağıllı-başlı təyin olunmayan bir kəlmə varsa, o da şu yuxarıya yazdığımız rusca “samoapredeleniye” kəlməsidir.

Rusca olan bu kəlmənin yalnız türkcəyə deyil, sair Avropa dillərinə də aydın bir kəlmə ilə vəzeh [dəqiq, açıq-aydın] tərcüməsi yoxdur. Bu kəlməni sair dillərə tərcümə etmək istərkən, bir cümlə işlətmək lazım gəlir. Bizim qəzetlər bunu “kəndi müqəddəratını təyin etmək” şəklində tərcümə edirlər. Fransızca da təqribən böylə bir cümlə ilə tərcümə olunur. Yalnız lüğəvi mənası deyil, bu kəlmənin ifadə eylədiyi siyasi məfhumu dəxi müşkülətlə təyin olunur. Ruscadan başqa bir dil deyil, ruscanın özündə belə bu kəlmənin mənası bir deyildir. Son zamanlarda hər hangi inqilab və siyasət istilahından [terminlərindən] ən məruf [tanınmış] və məşhuru olan bu rusca kəlmənin müxtəlif rus partiləri [partiyaları] nəzdində müxtəlif mənası vardır. Hər parti bu kəlməyə özünün təhəmmül edə bildiyi [qəbul edə bildiyi; dözə bildiyi] bir mənanı verməkdədir.

Bolşeviklərdən tutaraq, “kadet” firqəsinə qədər hər parti “samoapre-

deleniye”ni işlədir və son zamanlarda hər kəs onu əsas etibarlı ilə qəbul edir. Fəqət bununla bərabər rus firqələrindən heç biri bu kəlməyə “samoapredelit” olacaq [öz müqəddəratını müəyyənləşdirməsi gərəkən] millətlərin anladığı və arzu eylədiyi mənanı verməyir.

Zahiri bəlli, fəqət batini bu qədər ixtilafı olan bu kəlməni eyi anlamaq üçün bunun nə surətlə Rusiya siyasi istihlaları içinə soxulduğunu öyrənəlim:

“Samoapredeleniye” formulu Rusiya firqələrindən “sosial-demokratiya” tərəfindən yaxın bir zamanda qəbul edilmişdir. Rusiya sosial-demokratiyasının ömrü yarım əsr qədər bir tarixə malik ikən, bu kəlmənin siyasət aləmindəki müddəti-həyatı [yaşı, ömrü] 10 sənəni ancaq bulmaqdadır.

Məlum olduğu üzrə sosial-demokratiya, ideal etibarlı ilə milliyət fəvqündə və mərkəziyyətçi bir firqədir. Onun şüarı cümlə cahan fəqərəyikasibəsini müttəhid qılmaqdır [bütün dünya proletarlarını birləşdirməkdir]. Bu ittihad [birlik] dəxi onlarca [onların fikrinə görə], sinif mübarizəsinin artması və şiddət eyləməsi nəticəsində hasil ola bilər. Sinif mübarizəsi onlarca əsasdır və bu mübarizəni qaranlıqda buraxan hər ictimai cərəyan onlarca maneyi-tərəqqi [tərəqqiyə mane] və irticai bir cərəyandır. Bu nöqtəyi-nəzərdən milliyətpərvərlik onlarca qeyri-qabili-təhəmmüldür [qəbuledilməzdir]. Milliyət hər nə qədər təhəmmül olunar bir hadisə isə də, tərvic [rəvac

verilən] və təşviq olunar bir amil olamaz.

Nəzəriyyə etibarlıyla milliyət qəziyyəsinə [məsələsinə] böylə baxmaqla bərabər, həyat sosial-demokratları da milliyət məsələsinə bir surəti-həll vermək [həll yolu tapmaq] məcburiyyəti qarşısında bulundurdu. Milliyət məsələsi, millətin dili, dini, yazısı, mədəniyyəti, kəndi haqq və həyatını təmin etmək istəyirdi. Əmələ [fəhlələr] və demokrasi [xalq] dəxi bu təminat tələbindən fariğ olammayırdı [əl çəkə bilmirdi]. Sosial-demokratiya hər nə qədər milli məktəb, dil və din hürriyyətini digər siyasi hüquq və hürriyyətlərlə bərabər tələb etmək surəti ilə milliyət məsələsinə yumşaltmaq istəyirdisə də, milliyət bununla qənaət etməyir, daha ziyadə təminat tələb edirdi. Bu təminatı vermədikcə, sosial-demokratiya məhkum millətlərin təvəccöh [rəğbət] və müavinətini [dəstəyini] səmimi bir surətdə qazana bilməyirdi. Sosial-demokratiya burada bir taktik hərəkəti işləməli idi. Bu kimi “tədbirə” o ilk dəfə müraciət etməyirdi. Ərazi məsələsində əsl nəzəriyyə və əsasatına [prinsiplərinə] rəğmən güzəşt edərək Rusiya həyatı-xüsusiyyəsinə [xüsusi həyatına] tətbiqlə proqramına ərazi maddələri əlavə etmiş olan bu firqə, milliyət məsələsinə də “samoapredeleniye” kəlməsi ilə həll edir, “milli samoapredeleniye haqqı” deyərək proqramına bir maddə əlavə edirdi.

Nə qədər ki siyasi cərəyanlar

inkışaf etməmiş, nə qədər ki milliyət kəndi mətalibini [mətləblərini] eninə-boyuna ərz etmək imkanını hasil etməmişdi, nə qədər ki millətlər ana lisanı ilə tədris etmək haqqını qazanmağı kəndiləri üçün bir neməti-üzma [böyük nemət] kimi tələqqi edirlərdi [qiymətləndirirdilər], o zamanlarda millətin kəndi haqqını təyin etmək haqqında olmasını qayət mübhəm olsa da təslim edən bu maddədən xoşlanacaqları təbii idi.

Milləti-hakiməyə [hakim millətə] mənsub olan sosial-demokratlara gəlincə, onlar “madam ki, böylə mühüm bir kəlmə ilə çarizmə qarşı ifa eylədikləri mübarizədən bütün millətiməhkumənin [məhkum millətlərin] təvəccöhü qazanılır, varsın proqramda bu maddə də olsun” deyə düşünür, fəqət bu maddənin nə kimi bir mənanı ifadə eylədiyi bir o qədər də aranamayırdı.

Nəzəriyyat etibarını ilə daha fərdçi (individualist) olan sosialist-revolusionerlər isə “samoapredeleniye” məsələsində bir az daha iləri gedərək, Rusiyanın federasyon muxtariyyətlər əsası üzərinə idarə olunmasını tələb edirlərdi. Gərçi bu federasyon, milliyətdən ziyadə vilayət – ərazi üzərinə istinad edirdi.

Milli sosialist və federalist firqələrinə isə “samoapredeleniye”nin mənası tamamilə başqa idi. Onlarca [onların fikrinə görə], milliyət bir cəmiətdir [topluluqdur; kütlədir]. Millətin hüquqi-şəxsiyyəsi [şəxsi hüquqları] var-

dır. Fərdlər millət vasitəsilə dövlətə mərbut [bağlı] olmalı, binaileyh [buna əsasən], Rusiya millətlərin rızası ilə bir hökuməti-müttəfiqə [ittifaq hökuməti] halında təşəkkül etməli idi.

Qurnaz [hiyləgər] bolşeviklər hökuməti zəbt edə bilmək üçün yalnız aşağı siniflərin xoşuna gedə biləcək şüarlar deyil, məhkum millətləri dəxi cəlb edəcək sözlər söylədilər. “Hər millət istərsə Rusiya ilə bərabər qalar, istərsə muxtariyyət alar, istərsə tamamilə ayrılar” dedilər. “Samoapredeleniye”yə bu qədər geniş bir məna verdilər. Gərçi məqsədlərinə erdikdən [çatdıqdan] sonra bu bəyannamələrini geri alıb, sair hürriyyətləri ziri-payı-qəhrlərində [qəhredici ayaqları altında] çardan daha şiddətli tədbirlərlə qəhr etdikləri kimi, millətlərin bu haqqını da qanlı təcavüzləri ilə inkar etdilər.

Kadetlər hər nə qədər zamanın iqtizası [tələbi] ilə bu gün daxili muxtariyyət sözünü dillərinin ucuna gətirirlərsə də, bu ancaq dillərinin ucundadır. Qəlblərində isə yenə həməən “Sentrodom”un “dövlət dili” haqqında Gürcü Şurasına yazdığı məktubda işlətdiyi amirlik [əmr etmə, buyurma] vəziyyəti vardır.

Rusiya menşevikləri də “yedinstva” [birlik] halına gəldilər ki, bu məsələdə həməən kadetlərə taydırlar. Sosialist-revolusionerlərin fikri isə başının həşirinə qalmış bütün millətləri Müttəfiqlərin zoru ilə təkrar bir araya toplayıb nə olduğu anlaşılmayan Ufaya bağlamaqdır.

Bu fiqələrdən heç birisi “Rusiya millətlərinin təyini-müqəddəratı Ümumi Sülh Konfransında həll və təyin olunsun” formuluna yanaşmayırlar. Onlar millətlərin hesabına baxacaq bu “məhkəməyi-kübraya” getmək istəməyirlər. Burada icrayi-təsir edəcək ruhi-hürriyyət [hürriyyət ruhundan, hürriyyət ab-havasından] və hakim bulunacaq vicdani-bəşəriyyətdən qorxurlar. Qorxurlar ki, dünyada uzun bir sülh və səlah [əmin-amanlıq] dövrəsini təsis üçün çağırılan bu məclis “samoapredeleniye” kəlməsini rus fiqələri kimi hər yana çəkilər “çək uzandı” halından çıxarıb, həqiqi və sərih [açıq-aydın] bir məna-yi-istiqlal ifadə edər formul şəklinə qoyar.

Fəqət bu qorxunu mən qətiyyənlə anlamam. Rusiyanı Müttəfiqlərə istinadən, onların müavinətinə [köməyinə] güvənərək toplamaq istəyən adamlar, nədən eyni Müttəfiqlərin hakim və nafiz [nüfuz sahibi] bulunacağı bir sülh məhkəməsindən qorxurlar?

Neçin qorxurlar?

Əcəba “samoapredeleniye” təbii rindəki [ifadəsindəki] mənanın müb-həm olduğu üçün mü?

M. Ə. Rəsulzadə

MÜHÜM MƏSƏLƏLƏR

Azərbaycan Hökumətinin düşmənləri çoxdur. Türklər gedəndən bəridir

ki, onlar dil açıb Hökumətimizi hər yerdə məzəmmət etməyə və töhmətləndirməyə çalışırlar. Bakı şəhərindəki bədxahlarımız bəs deyildir ki, Tiflisdə də rus sosialistlərindən və erməni daşnaklarından ibarət olan bir güruh, – ki amal və arzularının şeytənət [şeytanlıq, fitnəçilik] və xəyanətinə görə “qaragüruh” adlanmasına bihəqqin [həqiqətən] layiq və şayəstədirlər [yarasırlar] – Hökumətimizin və hətta bütün millətimizin əleyhinə qəzetələri[nin] sütunlarında ağızlarına gələni deyib, Azərbaycan Hökumətinin dağıdılmasını və Azərbaycan türklərinin də Ümumi Qafqaz Konfransına buraxılmalarını tələb edirlər.

Bu alçaq güruh Bakı haqqında biribirindən qırmızı yalanlar buraxıb, bir tərəfdən camaatı iğfal [aldadaraq], digər tərəfdən dəxi son dərəcə acı olan buğz [nifrət] və ədavətlərini ibrazla [göstərərək] bir məqama çatıbdırlar ki, həmsayəmiz [bir kölgədə yaşadığımız, qonşularımız] nəcib gürcülər bunların bu payədə olan cinayət və şeytənətlərindən bezar olaraq “Qruziya” qəzetəsinin baş sütununda öz inciklərini [narazılıqlarını] izhar edib müfəttinlərin [fitnəkarların] yalanlarını bir-bir üzlərinə çırpırlar.

Azərbaycan Hökumətinin vəkili Məhəmməd Yusif Cəfərov cənabları dəxi bu qədər söylənən yalanlara və gəda ağzından çıxmağa layiq olan sö-yüzlərə laqeyd baxa bilməyib, gədalər güruhunun Gürcüstan dövlətində ağızları yumulması xüsusunda gürcü

hökumətinə bir ixtar [xəbərdarlıq] verdi.

İçərimizdə və çölümüzə olan düşmənlərə bu cürəti və bu sitizəliyi [kobudluğu] verən ingilis qoşununun Bakıya vürudu [gəlməsi] səbəb oldu. Zatən alçaq düşmənlər bu ümiddə idilər ki, ingilislər Bakıya gəlib də Azərbaycan Hökumətini qovacaq və əvəzinə onları qoyacaqdılar. Lakin bu ümid puça çıxdı. İngilis qoşunu gəldi, Azərbaycan Hökumətini yerində saxladı və hətta baş qovzamaq [qaldırmaq] istəyən alçaqların da bir qədər başından basdı. Bunu da elan etdi ki, Ümumi Sülh Konfransı qurulub da millətlərin və əzcümlə [o cümlədən] Qafqaz millətlərinin hüquqi-siyasiyyə və milliyyə [milli və siyasi hüquqları] məsələləri həll olunana qədər bütün Qafqaz – nəinki tək bir Azərbaycan – sülh və asayiş iqası [yaradılması] naminə Müttəfiq dövlətlərin müraqibəsi [nəzarəti] altında olacaqdır.

Ümidləri puça çıxan düşmənlərimizin bu gün Bakıda, Tiflisdə və sair yerlərdə çalışdıqları, vuruşduqları, öldükləri odur ki, çığır-bağır salmaqla, söyüşlə, hiylə və təzvir [iftira] ilə xəbisliklər büruzə verib [alçaqlıq göstərib] Ümumi Sülh Konfransı olana qədər ingilislərin və sair Müttəfiqlərin rəyini Azərbaycan Hökuməti haqqında öz istədikləri tərəfə döndərüb, Sülh Konfransında da Azərbaycan türklərinin hər bir hüquqdan məhrum edilmələrinə səbəb olsunlar.

Əlbəttə, bu hiylələrin müqabilində

biz Azərbaycan türkləri və bizim Azərbaycan Hökumətimiz laqeyd qalacaq, mat-mat baxıb dursaq və bütün ümidimizi Sülh Konfransına yığılanların insafına və ya lütfü-mərhəmətinə bağlasaq, düşmənlərimizin hiylə və təzvirlərində müvəffəq olacaqlarına şübhə edilməməlidir.

Sülh Konfransında hüquq paylaşmayacaqdılar ki, biz də “növbətə” durub payımızı gözləyək. Sülh Konfransına yığılan millətlər özlərinin hər bir siyasi və milli hüquqa layiq olduqlarını isbata çalışıb, məhz öz millətləri haqqında deyib danışacaqdılar. Sülh Konfransı keçən Balkan davası kimi kiçik millətlərin vuruşması nəticəsi deyil, bəlkə Cahan müharibəsinin intac etdiyi [ortaya çıxardığı] əzim [böyük] bir məclis olacaqdır ki, bir tərəfdən aləmşümul [bütün dünyanı əhatə edən] cəngi-məğlubənin [şiddətli, qızgın döyüşün] və digər tərəfdən məmləkətlər sarsıdan böyük-böyük inqilablardan hasil və məhsulunu meydana çıxaracaqdır.

Burada kimin xəbəri olacaqdır ki, bizim də yeniyetmə Azərbaycanımızın müstəqil millətlər cərgəsinə girməyə layiq olub-olmadığımızı öz-özlərindən təhqiq və tədqiq etsinlər [araşdırsınlar və meydana çıxarsınlar]. Halbuki bütün böyük dövlətlər də, kiçik dövlətlər də, böyük millətlər də, kiçik millətlər də, hamısı ancaq və genə ancaq öz hüquqlarının təmini və təhsili [əldə edilməsi] haqqında çalışacaqdılar.

Bu məclisi-kübrada [böyük məclis-

də], bu millətlər hüququ bazarında biz də gözə çarpıb mətə' [sərmayə] sahibi olmaq istərsək, ümidimizi ancaq öz şüurumuza, öz qabiliyyətimizə, öz çalışmamıza bağlamalıyıq.

Ona görə indidən və məhz indidən işə başlamalıyıq. Vaxt azdır, iş çoxdur. Əvvəla içərimizdə və çölümüzə əleyhimizə iş görən bugünkü düşmənlərimizin bizi Müttəfiqlər qarşısında bədnam və bədsöhrət etmələrinə qarşı bütün qüvvəmizlə müqabil durmalıyıq. Bizi kənd və şəhər dağıtmaqda ittiham edirlərsə, yüzlərcə dağılan kəndlərimizin və şəhərlərimizin hesabını meydana qoymalıyıq. Bizi ev soymaqda və adam öldürməkdə məzəmmət edirlərsə, minlərcə xarab edilmiş xanimanlarımızın və on minlərcə öldürülən adamlarımızın siyahısını lazım olan yerlərinə təqdim etməliyik. Necə ola bilər ki, özgələr bir dənə kəndin (məsələn Mərzi kəndi) bir-iki min manat cərimələnməsi və bir neçə adamın ittiqaqən [təsadüfən] öldürülməsi haqqında ingilislərə şikayət edib bu barədə həftələrcə qəzetə sütununda yazsınlar, amma biz yerlə yeksan edilmiş kəndlərimizin, xarab edilmiş şəhərlərimizin, zülm ilə öldürülmüş adamlarımızın haqqında bir söz də söyləməyib kırımış duraq?!

Düşmənlərimiz heç bir şeylə bizi töhmət edə bilməməlidirlər. Çünki hər nə onlara olubsa, on qat artıq da bizə olubdur. Bunu isbat etmək üçün münisif [ədalətli] və həqqu [doğru söyləyən] şahidlərimizlə bərabər, əlimizdə və

göz qabağında öylə müsəlləm [məhkəm] dəlillərimiz var ki, daha düşmənlərimizin öz şərəf və heysiyyətlərinə layiq gördükləri yalanlara, hiylə və təzvirə və xəbislik bürüzə verməyə heç bir ehtiyacımız yoxdur. Zətən öylə alçaqlıqları bizim namusi-millimiz də [milli namusumuz da] qəbul etməz.

Qərək, içimizdə və çölümüzə oynanılan bu intriqalara qarşı laqeyd və layənsüur [şüursuz, etinasız] qalmamalıyıq.

Məbada, məbada!

Və saniyə [ikinci olaraq] mühüm işimizin o biri də budur ki, Sülh Konfransı əqd edilənə [başlayana] qədər biz özümüzü Yevropaya və baxusus [xüsusilə] Müttəfiqlərə bildirək, müərriflik edək [tanıdaq] ki, bu gün Sülh Konfransına gələrkən deməsinlər ki, siz kimsiniz!

Burası heç kəsə məxfi deyil ki, ermənilər əlli-altmış ildən bəridir öz millətləri xüsusunda Yevropada o qədər deyib-danışdırlar ki, bu gün “erməni məsələsi” yevropalılardan uşaqlarınca da məruf [bilinən] və məşhur olan bir məsələdir. Gürcü qonşularımız dəxi bu xüsusda az çalışmayıb, millətlərini mədəniyyət aləminə tanıtdırıbdırlar. Dağıstan dəxi Yevropaca məşhur bir məsələdir. Amma Azərbaycan, baxusus [xüsusilə] Qafqaz Azərbaycanı, iqrar [etiraf] etməliyik ki, təzə bir məsələdir.

İndiyə qədər o dərəcə bişüur olmuşuq ki, bütün Qafqaz millətlərindən təkə-təklidə ədədcə çox oldu-

ğumuz halda, biz Azərbaycan türkləri haqqında nəinki Yevropanın, hətta yüz ildən bəri üstümüzdə sahiblik edən rusların da dürüst xəbərləri yox idi. Ruslar bu günə qədər bizə “persiyan” [farslar] deyər İran və fars millətindən hesab edirlər. Mən özüm bizim “persiyan” olmayıb türk olduğumuzu Moskva və Petroqraddan əlavə, Bakının özündə də bir çox ruslara dəfələrlə qandırmışam.

Bəs biz Azərbaycanı və iki milyondan artıq olan Azərbaycan türklərini Yevropaya və Müttəfiq dövlətlərə indidən tanıtdırmalıyıq. Özümüza məxsus tarixə, gözəl və xüsusi bir ədəbiyyata, sənayeyi-nəfisəyə [incəsənətə] malik olduğumuzu onlara bildirməliyik. Dilimizin, firəng dili Yevropada olan kimi bütün Qafqazda ümumi bir dil olduğunu, məsələn bir ləzgi ilə bir erməninin və ya bir malakan ilə bir aysorun bir-biri ilə türk-Azərbaycan dili ilə danışmağa məcbur olduğunu isbat etməliyik. Musiqimizin ümum [bütün] Qafqaz millətlərinə zövq və ləzzəti-ruhani [mənəvi həzz] verən bir musiqi olduğunu bildirməliyik. Yevropa şüəralarından [şairlərindən] geri qalmayacaq şairlərimizi, müsənniflərimizi [bəstəkarlarımızı], yazıçılarımızı, alimlərimizi birbəbir nişan verməklə, xüsusi bir mədəniyyətə malik olduğumuzu ayan və aşkar etməliyik. Daha yüz il əvvəl müstəqil xanlıqlar surətində yaşadığımızı yada salmalıyıq. Cəsur və rəhmli, səfədil [ürəyiaçıq] və həqqu [haqq danışan, doğru söyləyən] bir millət

olub da fitnə və fəsad, hiylə və təzvir [saxtakarlıq] kimi əxlaqi-zəməmədən [pis əməllərdən] ari [uzaq] olduğumuzu da gizlətməməliyik. Qəhrəman bir əsgər, qabil bir tacir, mahir bir sənətkar, zəhmətsevən bir əmələ [fəhlə], iş görə bir ziraətçi [əkincisi] olduğumuzu da unutmayıb söyləməliyik.

Əlqissə [qıyası], bütün xüsusiyyətimizi [xüsusiyyətlərimizi], bütün məziyyətimizi [üstünlüklərimizi] təfəsilatla Yevropaya bildirib, müstəqil yaşamağa və müstəqil bir hökumət təşkilinə kamalınca müstəhəq [haqq qazanmış] olduğumuzu layiqincə isbat etməliyik ki, gələcək Sülh Konfransı kimi məclisikübraya [böyük məclisə] gedən nümayəndələrimiz hüquqi-siyasiyyə və milliyə [milli və siyasi hüquq] imtahanından sühulətlə [asanlıqla] keçib vətənimizə qayıdarkən, əllərində istiqlal şəhadətnaməsi olsun.

Bəs, daha durmayıb işə başlayaq.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* İngiltərə kralı Corc, vəliəhd və prins Albertin müşayiəti ilə Londondan çıxıb Parisə əzimet etmişdir [yola düşmüşdür]. Viktoriya mövqifində [stansiyasında] kral camaat tərəfindən tənənəli bir surətdə istiqbal edilmişdir [qarşılanmışdır].

* Kral Corc bu axşam Fransaya varid olub [çatıb], gecəni Metrel-sür-

Merdə keçirəcəkdir. Pəncşənbə [cümə axşamı] günü kral vəliəhd ilə bərabər Parisə azim olacaqlardır [yola düşəcəklər].

* Parisdə kral Corcu istiqbal üçün böyük hazırlıq görülür. Kral Corcun Parisə gəlməsindən məqsəd, Rəisi-cümhur [Prezident] Puankareni Müttəfiqlər ordusunun böyük qalibiyyəti ilə şəxsən təbrik etməkdir.

* Berlindən Kopenhagenə teleqraf edirlər ki, Bolqariya kralı Boris Vyandan qaçmışdır. Bolqariyada cümhuriyyət təsis edilmişdir.

* Münxendən xəbər verirlər ki, İtaliya və Avstriya hadisələri Bavariyanı xeyli narahat etmişdir. Yanğın, qarət və qeyri ixtilafın qarşısını almaqdan ötrü sərhədə qoşun göndərilmişdir.

* Vyandan xəbər verirlər ki, İmperator Karl taxtı-səltənətindən əl çəkmək şəraitini [şərtlərini] həqarət [təhqir] ədd [hesab] etdiyindən, imzalamaqdan imtina etmişdir. Taxtı-səltənətdən əl çəkmək əqdi Ərkani-hərb naçalniki [Baş qərargah rəisi] Arts tərəfindən imza edilmişdir.

* Berlindən verilən xəbərlərə görə, Omsk Hökuməti Rusiyanın təhlükəli halı münasibətilə bütün hökumət ixtiyarını Ali Baş komandan sifəti ilə admiral Kolçaka vagüzar etməyi [tapşırmağı] təhti-qərara almışdır.

* Voronejdən verilən xəbərlərə görə, Rostov dəmiryol xətlərində artıq miqdarda yük oğurlanmaqdadır. Alman saldatları, vətənlərinə tələsdiklə-

rindən vaqonları, paravozları və bütün qatarı zəbt etməkdədirlər.

* Berlin şəhərinin əsgəri komandanı saldatlara xitabən nəşr etdiyi dəvətnamədə deyir ki, nizamsızlıq cavan cümhuriyyəti təhlükəyə sala bilər. Saldatlar əhali ilə bərabər məmləkətdə təzə qanunları mühafizə etməyə dəvət edilirlər.

* Yekatrinoqardan xəbər verirlər ki, hər gün bir çox fəhlə həbs edilərkədir. Həbsxanalarda 1600-dən artıq adam vardır.

* “Taşqblatt” qəzetəsində dərc edilən xəbərlərə görə, Riqa şəhərində Latış Milli Şurası və çox əhali iştirakı ilə Latviya istiqlalı elan edilmişdir.

Türküstanda

Təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 5-ində Şura hökuməti tərəfindən Daşkənddə Türküstan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi sədri Solkinə böylə bir teleqraf göndərilmişdir:

İngiltərə hücumu və tərəfinizdən şiddətli tədbirlər ittixaz edilməsi [tədbirlər görülməsi] haqqında göndərdiyimiz teleqrafa əlavə edirik ki:

1) 17 sinnindən [yaşından] 48 sinninə [yaşına] qədər Müttəfiq dövlət təbəələrinin hamısı arvad, uşaq və Şura Hökuməti tərəfində olanlardan başqa və siyasi təsəvvürata [fikirlərə, düşüncələrə] görə Çin əhalisi dəxi istisna edilməklə, bir yerə cəm edilsin.

2) İngilislərə və Müttəfiqlərə para buraxılması dayandırılınsın.

3) Rəsmi nümayəndələrin hamısı həbs edilib məktubat və təhriatları [məktubları və yazışmaları] dərdəst edil-məklə [ələ keçirilməklə], bizə göndə-rilsin.

4) İngilislər və Müttəfiqlərlə əlaqə-dar olan adamlar haqqında ciddi təd-birlər görülsün.

İngiltərə təbəələrini girov saxla-maq elanı bidadır [yersizdir]. Rəsmi nümayəndələr üçün heç bir istisna olmamalıdır. Mərkəzi Hökumətin bu düsturüləməlinə [təlimatına] əməl edib nəticələrini bizə xəbər veriniz. İngilis Polkovniki Yelsi həbsə alınız.

* Cenevrədən teleqraf edirlər ki, fransızlar Peştə şəhərini işğal etmişlər-dir. Fransızlar şəhər əhalisi tərəfindən gözəl surətdə qarşılanmışlardır.

* Almaniya Hökumət müşaviri Şults Macarıstan rəisi-cümhuru [prezidenti] Karolyinin fransızları rəsmi surətdə təbrik etmələrini gördüyündən, özünü öldürmüşdür.

* Askvit öz müntəxiblərinə [seçici-lərinə] xitabən verdiyi müraciətində azad ticarət əsaslarına mümaniət [manecilik] göstərilməsindən narazı olduğunu izhar etmişdir [bildirmişdir].

CƏFƏROVUN NOTASI

Göyçə ətrafında erməni qoşunları-nın Azərbaycan sərhədini keçib müsəl-manlara əziyyət verməsini və bundan naşi [bu səbəbdən] Azərbaycan Höku-

mətinin Ermənistana etiraz etdiyini vaxtilə qəzetəmizdə xəbər vermişdik. Şimdi həmin notanın surətini təqdim edirik:

“Mənim Hökumətimin aldığı məlu-mata görə, təşrini-saninin [noyabrın] 2-sində erməni qoşun qitəati [hissələri] Azərbaycanın sərhədini keçərək 60 min islam əhalisi ilə məskun Gəncə qəzasının 9-cu dairəsinin Göyçə gölü ətrafında islamları təzyiq altına almış-lar. Hökumətim namından [adından] buna qarşı etirazla təklif edirəm ki, erməni hissələrinin Azərbaycan dairə-sindən çıxarılmasından ötrü lazımı binagüzarlıqda bulunasınız [addımları atasınız].”

QƏZETƏLƏRDƏN

Tiflisdə müfəttinlik [fitnəkarlıq]

Təşrini-saninin [noyabrın] 21-ində Tiflisdə alman saldatları miyanında [arasında] “Dəvət” sərlöv həli əcnəbi iştirakiyyunlarının [sosialistlərinin] Vla-diqafqaz dəstəsi imzalı, Tiflisdə təb’ [çap] edilmiş intibahnamələr [vərəqə-lər] nəşr etməkdə [yaymaqda] ittihamla [günahlandırılaraq], bir neçə əşxas [şəxs] tövqif [həbs] edilmişdir. İntibahnamə-lər alman lisanı ilə yazılmışdır.

İntibahnamə işbu sözlərlə xitam-pəzir olur [qurtarır]:

“Alman saldatları, siz bu vaxtadək hələ əldə silah olaraq gürcü və Rusiya kapitalistlərini mühafizə edirsiniz?

Yoldaşlar! Almaniya sizin arxa-

daşlarınız füqarayı-kasibə [proletar] hüququndan ötrü mübarizə edirlər. Sizin yeriniz oradadır. Bütün general və zabitanınızı [zabitlərinizi] buraxınız. Onlar sizin düşmənlərinizdirlər. Biz sizin yaxınlığınızdayız, sizi gözləyirik ki, bərabər vətənimizə gedək.”

1600 ədəd böylə intibahnamə tapılmışdır. İşbu müfəttinliyin mənbəyini tapmaq üçün təhqiqat icra edilməkdədir.

Nazaryanın hədiyyəsi

Erməni “Taraz” qəzetəsi müdür və mühərriri, yeni Ermənistan Maarif Nazirliyinə təyin edilmiş Atabəyova bir məktub yazaraq xəbər verir ki, özünə məxsus kitabxanasını, mətbəə və dəftərxanasını “Axpur” və “Taraz” qəzetələrinin bütün kolleksiyalarını, işbu qəzetələrə məxsus klişeləri və qeyrəni Ermənistan Maarif Nəzarətinə hədiyyə edir.

KRIMDA

Bu yaxınlarda Krimdan Tiflisə gəlmiş bir zat “T. L.” qəzetəsinə böylə məlumat vermişdir:

– Krim öz xüsusi kiçik bir hökumət həyatı ilə yaşamaqdadır. Burada vüzərə [nazirlər] böhranları vaqe olub ehtirasati-siyasiyyə [siyasi ehtiraslar] qaynamaqdadır. Bu fəvəran [qaynama] daşdığı zaman, alman komandasının dəqiq gözləri mübahisəçilərin hirsini yatırmaqdadır. Krim Hökuməti föv-

qəladə sülhpərvərdir. Krim Hökumətini udmaq istəyən Ukrayna Hökuməti ilə bu cür siyasət aparılır. Krim əhalisi Ukrayna Hökumətinə yem olmaq istəmədiyindən, Ukrayna Hökuməti hirs-lənməkdədir. Belə ki, Ukrayna Hökuməti sərhədləri qapayıb inadlı bir sürətdə gömrüqxana mübarizəsi etməkdədir. Bu mübarizə bu il yay fəsli Krim əhalisinə böyük zərər vermişdir. Çünki Krimin ixrac etdiyi tək bir meyvə bu il içəridə qalıb tələf olmuşdur. Zərər milyonlara baliğ olmuşdur [çatmışdır]. Krim Hökuməti bu tövr qonşuluq müamilişini tezliklə yaddan çıxarmayacaqdır.

– *Ukrayna nə istəyir?*

– Ukrayna Hökuməti Krimin bütünü Ukraynaya bitişdirilməsini, hər bir işdə ağılıq etməklə, donanma və qeyriləri öz ixtiyarına almaq istəyir.

– *Məgər donanma məsələsi həll edilib qurtarmışdır?*

– Xeyr, Qara dəniz donanması ümum Rusiyanın malıdır. Krim Hökuməti ondan istifadə etməyə bilməz və onu başqasına da vəgüzar edə bilməz [tapşıra bilməz]. Hərçənd almanlar bu donanmaya sahibdirlər, fəqət onlar donanmaya nəzarət edirlər.

– *Almanlar Qara dənizdə Müttəfiqlərlə mübarizədən ötrü bu donanmadan istifadə edə bilərlərmisi?*

– Xeyr, edə bilməzlər. Komanda heyəti yoxdur. Rus komanda heyəti də bu işə iqdam [təşəbbüs] etməz. Bundan əlavə, Qara dənizdə olan gəmilər fəna bir haldadırlar. Nəinki müharibə

etmək, hətta bu gəmilərə müavinət [kömək] olmadan yerlərindən belə tərپəşə bilməzlər. Çünki bolşeviklərin ağılığı zamanında bu gəmilər hamısı qarət olunmaqla bərabər, xarab edilmişlərdir.

– *Sizin rəyinizcə Ukrayna-Romaniya mübahisəsi həll edilə bilərmə?*

– Bunlar hamısı Ukraynadan və ümum Yevropa əhvalından asılıdır.

– *Ümumiyyətlə Krım həyatı necədir?*

– Çox da fəna deyildir. Çörək bolur, ət və qeyri şeylər də kifayət qədəri vardır. Neftə və yağa ehtiyac vardır. Bəzzaziyyə [parça, arşınmalı] və xərazi [xırdavat] malları bir zaman kifayət edər. Əcnəbi malları artıq miqdarda gətirilməkdədir. Boğazlar açıldıqda, dəxi də yaxşı olacaqdır.

– *Burada sayıə var idi ki, sabiq Baş komandan Nikolay Nikolayeviç nerədə isə bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. Bu doğrudurmu?*

– Boş sözlərdir. Nikolay Nikolayeviç, Cənubi Krım sahilində öz “Dyulber” sarayında asudəcə yaşayır. Tiflis qəzetələrindən biri Nikolay Nikolayeviçin bolşevikləri Moskvadan qovmaq qəsdində olan Cənub ordusu başında duracağı haqqında yazdığı xəbər daha doğru ola bilər. Yeri gəlmişkən burasını da söyləyim ki, biz çoxdan Müttəfiqləri gözləyirdik və indi də Bosfor, Dardanel açıldığından, Nikolay Nikolayeviç siyasət meydanına çıxacaqdır. Müttəfiqlər onu artıq dərəcədə sevirilər, qədr və qiymətini bilirlər.

GÜRCÜ MƏTBUATI

Müttəfiqlər qoşununun Bakıya vürudu [gəlişi] və bu münasibətlə bəzi dairələrin fitnə və fəsad toxumu saçmaq üçün münbit zəminə tapılmış hesab edərək fəaliyyətə başlamaları münasibətlə “Qruziya” qəzetəsi bir baş məqalə yazaraq ermənilərin hərəkətindən narazılığını izhar ilə [bildirməklə] yazır ki:

İngilislərin Bakıya vürudu ilə Tiflisdən dürlü sayıərlə dolmuşdur. Qeyriməsul və naməlum adamların rəvayətində istinadla, general Tomsonun kimlərə və nələr dediyi, Biçeraxova nə kimi vədlər verdiyi, Bakıda hökumət təşkili üçün Ufa Hökuməti tərəfindən kimlər göndərildiyi və sairə, bütün təfsilatı ilə şayə olur [yayılır]. Ermənilər tərəfindən idarə olunan “Avlabar Teleqraf Acentəliyi” adı ilə məruf [tanınan] makina [təbliğət maşını] mükəmmələn [mükəmməl surətdə] işləyir. Rus və erməni qəzetələri Biçeraxovun binagüzarlıqları [sərəncamları] haqqında xəbərlər veririlər.

Bədəhu [sonra], general Tomson imzası ilə fəqət öylə rəsmi şəxs tərəfindən verilməsi qeyri-qabil olan intibahnamə [vərəqə] nəşrindən və Azərbaycan Hökuməti tərəfindən nəşr edilmiş olan müraciətnamənin onu fəsx [ləğv] etməsindən və rəsmi məlumatdan bəhslə yazır ki:

Güman edirik ki, bunların həpsi yenə “Avlabar” acentəliyinin meyvəsidir. Fəqət həman burasıdır ki, Qaf-

qaziya millətləri istiqlalı[nın] düşmənlərinin cinayətkarına siyasətini aşkara göstərir.

Şimdi artıq müəyyən xəyanətkarınə fəaliyyət başlanır. Bu gün bu fəaliyyət Azərbaycana zərbə endirməyə sövq edilir. Çünki ingilislər Bakıya varid olmuşlardır. Sabah da, onların zənnincə, məqamı gəldikdə Gürcüstan əleyhinə sövq olunar. Erməni qəzetələrinin son zaman dil və ruhca heyrətəngiz bir xəbislik almalarının səbəbi də budur ki, bu ağalar şimdi özlərini hökmran hiss edərək cərəyani-hadisəti [hadisələrin cərəyanını] idarə etməyi öz əllərinə almaq istəyirlər.

“Kavkazskoye slovo” kimi adətə etidala riayətkar [mötədil mövqə tutan] bir qəzetə, bu gün Azərbaycan Hökumətinin iş başından çəkilməsini tələb edir və yazır ki, müsəlman nümayəndələrinin Zaqaqaziya Konfransında iştirak etməyə ixtiyarları yoxdur. Halbuki, əqidəmizcə, məhəlli [yerli] millətlərin dövlət təşkil etmələri və Qafqaziya istiqlalının xain və açıq düşmənlərinin ixtiyarı yoxdur iştirak etsinlər. İngilislər yaxındadırlar. Ona görə də çoxdan tanıdığımız və on illərdən bəri sınınmış iftiralar, böhtanlar, fitnəkarlıqlar, intiqam tələbləri, təhdidlər, erməni qanına bələşmişlərdən şikayətlər yenə başlanmışlardır. Erməni qanına bələşmək hər cəhətdən nifrətamiz bir şeydir. Fəqət xainlər, ümumi məqsədi satanlar əlbəttə qanuni cəzalarını çəkməli və ümidvarız çəkəcəkdirlər.

Qəzetələrin məlumatına görə Tom-

son qoşunları ilə bərabər, Biçeraxov dəstəsindən başqa Bakıya Amazasp və Baqratuni saldatları və erməni qaçqınları da gəlmişlərdir. Bu surətlə Qafqaziyanın vəziyyəti haqqında Tomsona bunlar məlumat verir və İngiltərə siyasətinə icrayi-təsir etməyə var qüvvələri ilə çalışırlar. Biz lazım biliriz ən yaxın zamanda Müttəfiqlər nümayəndələri ilə diplomasi əlaqəsi paydar edilsin [qurulsun] və onlara dürüst məlumat verilsin. İngiltərə işin həqiqətini bildikdən sonra təcavüz qaydaları qoymağa, hamının nifrət etdiyi keçmiş günlərin qayıtmasına çalışmaz. Vilsonun proqramından sərf-nəzər [Vilsonun proqramını bir tərəfə qoysaq], hətta İngiltərənin sabiq siyasəti heç vaxt məhəlli mənafe və hüquqa kəmetinalıqla [etinasızlıqla] əsaslanmamışdır. İngiltərə müstəmləkələri demək olar ki, tam müstəqildirlər. Təsəvvür etmək olmaz ki, Cahan müharibəsi bitərkən Amerika və İngiltərə Qafqaziyanı güclə ilhaq etsinlər və əldə silah olaraq Bakı şəhərinin Ufa şəhərinə tabe olmasını istəsinlər. Bu vaxtadək hələ öz daxilində azacıq bir nizam və asayışı bərpa edə bilməyən Rusiya nə əsasla və hangi ixtiyarla burada həyatı təcdid [bərpa] edən bir mədəni qüvvə olmaq istəyir? Fəqət lazımdır ki, İngiltərə generallarına və siyasi nümayəndələrinə məlumatı Amazasplar, Andraniklər və sair erməni qaçqınları [verməsin], məhəlli hökumətlər rəsmi surətdə bu işi öz əllərinə almalıdırlar. Gürcüstanla Azərbaycanın mənafeyini

müttəhid [birgə], müştərək nümayəndəliklə mühafizə etmək olar. Bu iki dövlət arasında heç bir ixtilaf yoxdur və əgər Qafqaziyada erməni olmasaydı, Qafqaziya qövmləri və millətləri arasında heç vaxt ixtilaf çıxmazdı. Ümum əsəbiyyət çıxaran şayiələr, müfəttinanə [fitnəkarca] hərəkətlər dəxi həmin onlardan sadir olur [meydana gəlir].

BAKI XƏBƏRLƏRİ

- Aldığımız məlumata görə, işbu günlərdə Müttəfiqlərin beş nəfərdən ibarət nümayəndəliyi, başda İngiltərə konsulu Makdonald olmaq üzrə, Tiflisə azim olmuşdur [yola düşmüşdür].

- Bələdiyyə rəisi general Tomsona müraciətən rica etmişdir ki, Ənzəli və Lənkərandan varid olmuş [gəlmiş] qaçqınların öz yerlərinə qayıtmalarından ötrü lazımi binagüzarlığı ittixaz buyursun [tədbirlər görsün]. Şimdilikdə Bakıda fərarilərin [qaçqınların] hesabı 600-ə çatmışdır. Qaçqınlar ümumən xəstədirlər. İşbu təşəbbüsə Port-Petrovsk Müvəqqəti İcra Komitəsinin ricasına görə iqdam edilmişdir [başlanmışdır].

Ev Sahibləri İttifaqında

Ev Sahibləri İttifaqı neçə vaxtdır ki, fəaliyyətdən məhrum olmuşdu. İşbu günlərdə İttifaq, yenidən fəaliyyətə başlayaraq yeni heyəti-rüəsa [rəyasət heyəti] intixab etmişdir [seçmişdir].

Sədrliyə Rjanski, müavinliyə Hacıyev və Yusif Mehdiyev, xəzinədarlığa isə Hacı Qasimov intixab edilmişlər.

Ev sahibləri ilə kirayənişinlər miyanındakı [arasındakı] ixtilafı bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün İttifaq, Müvəqqəti Hökumətin 5 avqust 1917 sənədəki verdiyi qanunun ləğv edilməsi barəsində təşəbbüsatda bulunmağı və işbu ixtilafı müştərək komitələr vasitəsilə həll etmək məsələsini qət etmişdir [qərara almışdır]. Əlavə bir sənaye-inşaat bürosu və xüsusi bank təsisi ehtimal edilir. İttifaq qərar qoymuşdur ki, mətbuata bu barədə geniş məlumat versinlər.

Fəhlə klubunda

Təşrini-saninin [noyabrın] 27-sində Fəhlə klubu idarəsinin iclası vaqə olmuşdur. İclasda Türk Ocağı tərəfindən təklif edilən klub cənbində [nəzdində] xüsusi müsəlman şöbəsi güşad etmək [açmaq] məsələsi rədd edilmişdir. Klubun evi və əmlakını Türk Ocağından geri almaq üçün müzakirə [müzakirələr] Şterin və Pokura vasitəsilə aparılacaqdır. İclasda məlum olmuşdur ki, “Mikado” teatrosu da kluba verilmişdir. İşbu teatronu almaq üçün binagüzarlıqda bulunacaqdır [lazımi addımlar atılacaqdır].

- Təşrini-saninin 27-nci gecəsi Rəhmanəli Məhəmməd zadənin Bazarnı caddədəki dükanından 80 min rubləlik əşya oğurlanmışdır.

- Təşrini-saninin 28-inci gecəsi

Ağaəlizadənin dəniz kənarındakı mağazasından 9468 rubl əlverişli əşya oğurlanmışdır.

- Təşrini-saninin 27-sində, səhər saat 9 radələrində Vorontsovski soqda [küçədə] naməlum bir sartin meyiti tapılmışdır. Həkimlərin dediyinə görə, sartin acından ölmüşdür.

- Əhali tərəfindən verilən ərizə-hallardan [ərizələrdən] anlaşıldığı üzrə, sentyabr hadisətindən [hadisələrindən] əhəlinin üçdən bir hissəsi xəsarətdə olmuşdür [zərər çəkmişdir]. Oğurlanmış əşyanın bir hissəsi Quba meydanında satılıb, bir hissəsi də Gəncə tərəfinə aparılmışdır. Bayıl, Çornı-qorod, Balaxanı dairələri ən artıq zərərdə olmuşlər. Şəhərdə isə 6, 7 və 8-ci polis dairələri qarətə məruz qalmışdır. Ermənikənddə heç bir şey qalmamışdır. Zərərdidələr cümləsindən erməni, gürcü, rus hətta müsəlmanlar da vardır. Hər gün 1500-ə dək ərzihal verilməkdədir.

Avetisovun qətl

Aldığımız məlumata görə, Lənkərandakı erməni qoşunları sərkərdəsi Avetisov, Muğanda qətl edilmişdir. Qətlin təfəsilatı böylə olmuşdür:

Təşrini-saninin [noyabrın] 25-ində, Prişib qəsəbəsində, miralay [polkovnik] İlyəşeviçin evində qapalı iclas var imiş. İclasda 12 nəfər iştirak edirmiş. Bunlardan biri də miralay Avetisov imiş. Saat 12 radələrində İlyəşeviçin evinə 12 nəfər Muğan qoşunu saldatlarından gəlirlər. Bunlar miralay Aveti-

sovu zorla evdən çıxarıb döyməyə başlarlar. Qana bulaşmış miralay ağlaya-ağlaya güllələnməməsini rica edirmiş. Saldatlar isə bunu rədd edərək miralayı döyürmüşlər. Sonralar qoca miralaya onadək güllə vurmaqla iktifa [kifayət] etməyib, meyitini də tufəng qundağı ilə döyürmüşlər. Avetisovun meyitini Lənkərana göndərmişlər. Yolda Qumbaşı kəndində meyiti saxlayıb telefon vasitəsilə araba istəmişlər ki, meyiti Lənkərana göndərsinlər. Meyiti Lənkərana göndərdikdən sonra təşrini-saninin 28-ində dəfn etmişlər.

Demokratlar müşavirəsində

- Təşrini-saninin [noyabrın] 28-ində mühəndis Yevanqulovun evində beynəlfirəq [partiyalar arası] müşavirə inqad etmişdi [keçirilmişdi]. Müşavirədə İctimaiyyuni-inqilabiyyun [sosialist-inqilabçılar], menşevik, daşnaksaqan, müsəlman ictimaiyyun [sosialist] firqələri, “Müsavat”, “Hümmət” və Kəsbkarlar İttifaqı nümayəndələri iştirak etmişlərdir. Kadet və erməni xalq firqələri nümayəndələri, “Bund”, “Yedinstvo” və Rusiyada Müsəlmançılıq Firqəsi nümayəndələri gəlməmişlərdir.

İclasda müzakirə edilmiş məsələlər şunlardır:

- 1) Azərbaycanın vəziyyəti;
- 2) Rusiyanın vəziyyəti;
- 3) Ufa Hökuməti.

Mübadileyi-əfkardan [fikir mübadiləsindən, müzakirədən] sonra qətl edilmişdir ki, gələcək iclası “Metropol” meh-

manxanasında, cümə günü, saat 4-ə təyin etsinlər. Bu barədə o biri firqələrə də dəvətnamə göndərməlidir.

* Bələdiyyə rəisi İlyuşkin, general Tomsona bu məzmununda bir məktub göndərmişdir:

“Bakı əhalisi tərəfindən məhəlli [yerli] Dövlət Banka və əmanət sandıqlarına böyük pullar və saxlanmaq üçün qiymətli şeylər tapşırılmışdır. İndiki bahalığa görə şəhər əhalisi öz pulunu ala bilmir. Çünki Dövlət Bankı, əmanət sandıqları fəaliyyətsiz qalmışlardır. Əhali tərəfindən tapşırılmış olan pullar və qiymətli şeylər Bakı şəhəri zəbt edildiyi zaman sabiq hökumət tərəfindən şəhərdən çıxarılıb aparılmışdır. Dövlət Bankı şəhərə gətirildiyinə görə şəhər idarəsi təşəri-saninin [noyabrın] 26-sında vaqə olan iclasında sabiq hökumət tərəfindən aparılan pulların və qiymətli şeylərin banka və əmanət sandıqlarına qaytarılması və bu lazımlı müəssisələrin işə başlamaları üçün nəzdi-alilərinizdə [sizin nəzdinizdə] istidada bulunmağı [xahiş etməyi] qərara almışdır. Şəhər idarəsinin bu qərarını cənabınıza yetirməklə, şəhərdə adi həyat başlanması xatirinə Dövlət Bankı ilə əmanət sandıqlarının tezliklə işə başlamaları üçün tədbirlər ittixaz etməyinizi [görməyinizi] acizənə rica eylərəm.”

Maliyyə Nəzarətində [Maliyyə Nazirliyində]

Maliyyə Nəzarəti bir elan nəşr edərək

bəndərsiz tənəkə satışını məmnun [qadağan] etmişdir. İşbu ticarətdə müttəhim edilənlər ağır cəzaya məhkum ediləcəklər. Nəzarət, bir həftəyə, mövcud tənəkəni Gömrük İdarəsinə verməyi tələb edir.

Vapor vürudu [gəmi gəlişi]

Cümə günü təşəri-saninin [noyabrın] 29-unda Ənzəlidən “Oryol” nam [adlı] vapor Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Vapor həman gün Ənzəliyə azim olmuşdur [yola düşmüşdür].

* Ərzaq şöbəsi tərəfindən həz [müsadirə] edilmiş malların qiymətlərini müəyyən edəcək komisyona, Ərzaq Nəzarəti nümayəndəliyinə Abbasəli bəy Makinski təyin edilir.

* Ərzaq Nəzarəti Kürkənd camaatı miyanında [arasında] təqsim etmək [paylamaq] üçün həmin kənd müvəkkinə Tağıyev fabrikasından 1640 arşın bez almağa vəsiqə vermişdir.

Ərzaq işləri

Təşəri-saninin [noyabrın] 29-unda Ərzaq şöbəsi müdiri Xaçmaz mövqifinə [stansiyasına] teleqraf göndərərək, 25 vaqon göndərilməsini tələb etmişdir.

Azərbaycan Gömrük İdarəsində

İşbu günlərdə məmuriyyətindən övdət etmiş [ezamiyyətdən qayıtmış] Azərbaycan gömrük rəisi Lopato, müxbirimizlə etdiyi müsahibəsində demişdir ki, gömrük işləri nizama düşmək-

dədir. Gürcüstan hüdunda, Zaqatal nahiyəsi və Qazaxda dörd gömrük-xana fəaliyyətə başlamışdır. Mağalı gömrük şöbəsi də ən yaxın zamanda işə başlayacaqdır.

Vapor vürudu [gəmi gəlişi]

Təşrini-saninin [noyabrın] 30-unda Lənkərandan “Feniks” nam [adlı] vapor Bakıya varid olmuşdur. Vaporda 750 nəfərədək sərnəşin gəlmişdir. Bunlardan əlavə vaporda 3 nəfər saldatın da meyiti gətirilmişdir.

Posta və Teleqraf məktəbi açılır

Hökumət Şurasında Posta və Teleqraf naziri Ağa Aşurov həzrətləri[nin] məruzəsindən sonra Posta və Teleqraf məktəbinin Azərbaycan türkləri üçün son dərəcədə əhəmiyyəti haiz olduğunu [əhəmiyyət daşdığı] nəzərə alaraq, Şura bu məktəb layihəsini qəbul etmişdir. Bu günlərdə bu məktəbdə dərslərə şüru ediləcəkdir [başlanacaqdır].

Yaz[ıl]maq üçün ərizə vermək lazımdır.

Ərzaq Nəzarəti [Ərzaq Nazirliyi]

- Hökumət İşləri İdarəsinin müdiri, idarə məmurlarının bazar qiymətinə çörək ala bilmədiklərini və qulluğu buraxıb növbədən çörək almamaqcaqlarını nəzərə alıb Ərzaq nazirindən xahiş edir ki, qərar qoyulmuş qiymət üzrə həman məmurların hərəsinə gündə iki girvənkə çörək verilməsinə icazə versin.

- Qommel şərakəti [şirkəti] Tiflisdən Gəncə-Yelenendorf koloniyasına bir vaqon qənd aparması xüsusunda Azərbaycan Ərzaq Nəzarətindən icazənamə istəyir.

- Nobel qardaşları şərakətinin fəhlə və məmurlarının “Birlik” namında camaat dükənləri ittifaqı cəmiyyətinə Quba nahiyəsindən üç vaqon buğda və iki vaqon da un gətirməsi xüsusunda Ərzaq Nəzarəti icazə verdi.

- Ərzaq Nəzarətində alınan məlumata görə, bəzi naməlum şəxslər Biləcəri ətrafında və şəhər yolunda şəhərə ərzaq gətirən arabaçılardan pul alıb buraxırlar. Bu işi kəşf etmək üçün Nəzarət lazımı binagüzarlıq etdi [addımlar atdı].

- Bakıya buğda, un və qeyri ərzaq gətirilməsi barəsində Ərzaq Nəzarətindən cəmiyyətlərə və qeyri şəxslərə gündə 50-dən 100-ə qədər icazənamə verilir. Hər icazənamədə 15 putdan bir vaqonadək ərzaq gətirilməsi icazə edilir.

- Xudat istasyonundan Bakıya Ərzaq Nəzarəti ehtiyacı üçün 480 put buğda gətirməyə Məhəmmədkərim Orucova icazə verildi.

- Bakıdan Sabunçu istasyonuna 10 vaqon ərzaq aparmaq üçün Kooperatısiya cəmiyyətinə Ərzaq Nəzarəti icazə vermişdir.

- Lənkəran yolu açıq olduğu üçün oradan ərzaq gətirməyə Ərzaq Nəzarəti icazə verir.

- Hal-hazırda Bakıda 35 min Avstriya-Macarıstan əsir və naxoşları

nümayəndələrinə Gəncədən bir vaqon un, bir vaqon yağ, penir, iki vaqon da kartof gətirmələri barəsində Ərzaq Nəzarətində icazə verilir.

- Ərzaq Nəzarəti, Ticarət və Sənaye Nəzarətində[n] Gəncə camaatı üçün 300 top bez göndərilməsini xahiş edir.

- Şəhər bələdiyyə müəssisələrinin xahişinə görə, həman müəssisələ ehtiyacı üçün olaraq Ərzaq Nəzarəti Tağıyev fabrikasında nə qədər bez olduğunu və o barədə xəbər verməyi Ticarət və Sənaye Nəzarətindən xahiş edir.

- Bakı şəhər Ərzaq idarəsinin anbarları Ərzaq Nəzarəti ixtiyarına keçməsi və o anbarları təhvil verməsi barəsində Nəzarət, şəhər Bələdiyyə rəisinə yazmışdır.

**Arvad diş həkimi
A. P. Matsiyevskaya**

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283 25-1

Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282 52-1

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280 12-1

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir. Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünəs əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gecə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

Doktor F. S. Şteyn

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan 12-yədək, axşam saat 5-dən 7-yədək.

Mariinski və Tarqovı caddələrin küncündə Əşrəfovun evi, “Jorj” əksxanası. Telefon nömrə 54-44.

232

Diş təbibəsi

Altmanın diş müalicəxanası

Naxoşları qəbul edir saat 8-dən 1-ə

kimi, 4-dən 7-yə kimi, qadınları 1-dən 3-ə kimi. Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır. Hərbiyəyə, məktəblilərə və çocuqlara külli faiz edilir.

Ünvan: Şamaxinski caddədə ev nömrə 20. Aptek qarşısında. Telefon 18-73.

245

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Samoapredeleniyə

səh. 4. “«Samoapredeleniyə» formulu Rusiya firqələrindən «sosial-demokratiya» tərəfindən...”: «sosial-demokratiya» deyərkən, Rusiya Sosial-Demokrat Fəhlə Partiyası nəzərdə tutulur.

səh. 5. “...Sentrodomun «dövlət dili» haqqında Gürcü Şurasına yazdığı məktubda...”: Bakıdakı Gürcü Milli Şurası, Türk Ordusunun Bakıya daxil olması əsnasında güya şəhərin gürcü əhalisinə vurduğu ziyan haqqında Mərkəzi Ev Komitəsinə (Sentrodoma) gürcü dilində bir sıra müraciətlər ünvanlanmış, Mərkəzi Ev Komitəsi isə bu müraciətlərin “dövlət dilində – yəni rus dilində” (!) yazılmasını tələb etmişdi.

“...nə olduğu anlaşılmayan Ufaya bağlamaqdır...”: Ufa Hökuməti nəzərdə tutulmuşdur.

səh. 6. “...məhkəməyi-kübra...”: Bütün mübahisələri qəti surətdə həll edən “ən böyük məhkəmə”. İslami ədəbiyyatda “məhkəməyi-kübra” deyiləndə əsasən, insnaların bu dünyadakı əməllərinə görə mükafat yaxud cəza alacaqları axirət məhkəməsi nəzərdə tutulur. Burada, Dünya müharibəsindən sonra təşkil olunması planlaşdırılan, dövlətlər, millətlər və xalqlar arasındakı bütün mübahisələri yekunlaşdıracağına inanılan Sülh Konfransı nəzərdə tutulmuşdur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 9. “İngiltərə kralı Corc...”: qəzetdə “Georq” kimi getmişdir.

“...prins Albert...”: 1936-cı ildə VIII Eduard adıyla Böyük Britaniya kralı olan, V Corcun vəliəhd şahzadəsi Eduard Albert Kristian nəzərdə tutulur.

səh. 10. “...Bolqariya kralı Boris...”: 1918-1943-cü illərdə Bolqarıstan çarı olan III Boris nəzərdə tutulur.

“...taxtı-səltənətindən əl çəkmək şəraitini həqarət ədd etdiyindən...”: qəzetdə “həqarət” yerinə “həqarətləri” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri: Türkünstanda

səh. 10. “...Türkünstan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi sədri Solkinə...”: qəzetdə “Solkin” yerinə “Silkin” getmişdir.

Qəzetələrdən:

Nazaryanın hədiyyəsi

səh. 12. “Erməni «Taraz» qəzetəsi müdür və mühərriri...”: erməni mətbəəçi və publisisti Tıqran Nazaryan nəzərdə tutulur.

Krımnda

səh. 12. “T. L.”: “Tiflisli listok” qəzeti nəzərdə tutulur.

Bakı xəbərləri:

Ev Sahibləri İttifaqında

səh. 15. “Müvəqqəti Hökumət”: Rusiyada 2 mart - 25 oktyabr (yeni təqvimlə 15 mart - 7 noyabr) 1917-ci il tarixlərində iş başında olan hökumət nəzərdə tutulur.

Bakı xəbərləri

səh. 16. “...naməlum bir sartin meyiti tapılmışdır...”: Sartlar, Orta Asiyada yaşayan bir əhali qrupudur. Sart termininin mənası müxtəlif mənbələrdə bir-birindən fərqli şəkillərdə izah edilmişdir. Bəzi mənbələr sartları farsdilli, bəziləri isə türkdilli xalq olaraq təqdim edir. Mənbələrdən bir qisminə görə isə “sart” sözü etnik bir mənsubiyyəti deyil, xüsusi bir təbəqəni ifadə edir.

Bakı xəbərləri:

Azərbaycan Gömrük İdarəsində

səh. 18. “Mağalı gömrük şöbəsi...”: güman ki, Zaqatalanın Muğanlı kəndi nəzərdə tutulur.

Bakı xəbərləri:

Ərzaq Nəzarəti

səh. 19. “...şəhər Bələdiyyə rəisinə...”: o tarixdə Bakının Bələdiyyə rəisi Pyotr İlyuşkin idi.

آذربایجان

ملکوتدک سیاسی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی توروک غزتمسیدر.

آبونه شرایطی:

یانوارک برینه دک باکو ایجون ۰۳۴
باشقه شهراره ۳۵ روبلهدر.
بر آیشی باکوده ۱۲، باشقه شهرلرده
۱۹ روبلهدر.

اعلان فیاتی:

سغری ۳ روبله کرانه کین اعلالار
ایجون گشت ایلدیر.

تورک و اسلامنه مفید مقالهله سحره
لرزم آجیتسدر. درج اولتبان اوراق
اعاده ایلدیلر. درج ایبدیلن مقالاتک
مکاتلی اداره تئین ایلدور.
محل اداره:
باکو، ورونووسکی وغوربرسکی
کوجهارک کئینجه ۴ نومرولی ایوده
«آذربایجان» ادارهسی
تلفون نمبر: ۳۸-۶۰
تک نسخهسی ۷۰ قیق.

اعلان

بونگه «آذربایجان» غزتمسی ادرسی اعلان اییورکه همین غزتمک ایشیاره باشلامی
کونکد قاهلده تورک و روس لیشترنه نشر ایلدیلن غزتمه «ژورنال عکسار» تاریمسی معلومت
و اربابجان حیات و مینکنده اهمیت اولان آتاری ادریمه تئیم ایلملره گوریل مکلات
ورینه گئچر.
آرزو ایلمر وورونوسکی جاده ۴ نومرولی ایوده «آذربایجان» غزتمسی ادریمه سات
دایم کنی مرحمت ایشیلیرلر. تلفون نمبر ۳۹-۶۰ 685-3

باکو، ۲ کانون اول

ایک کن اول یازیمیز باش ماقده منفکرک
شهریمزه ووردنن استفاده ایلمدیک یانیمیزی استیلا
این حیرتکارک عاقلیتی موشوع بحث اولمیشده.
بولارک ایلمده الگجه فعالیت گوسرن و
هر بر واسطه دن چکیمین علی الخصوص بر سنه
وارد دکه. اضلاری آدلارینی «مناجیمون -
اقتالیون»، «موسیل - ریدوویسویتر»
قیبلاقل اولارینی ققاری کاسبه و دموقراتلار
تاممی و مدافعه جیسی، «فهرنامه»، «پانتی»
ظانیناقه لایق و حلقی یولور. هر بر آن
دموقراتلار دن دم اوران بو حیرتکارک سیاسی
یزه چوق کولنجه نایتمدر. بولار مارت حادثاتن
سورمه بولمه و بکیرک اوپان بوایت کچوبده
اولارینی ماموت حکومتلکه اصادق قولی و
اوگ اخلایق قلمه خدمت ایکن حیرتکارک کایمیر
آدلارینی موسویلیت قویوبده بر او قدر
عیت یره توکلن قانه قارشو هیچ بر اعتراضه
یله بولونسان حیرتکار بولار دکمی ایسی؟
بولارک یاقین بولماشلاری و همداشلاری
اولان مینتوق یقار هیچ اولانلرله فر قرازل-
تاسک محاربه اولمیوب. بیکه ملی فر قزین
ایسی، دیگک بر قدر اوژ سوسیالیستک وطنه
رئیتی ایفا ایلدیز و بوکا گورده واسطه
تشریحاری اولان «دش غلوس» یاش و بکیرک و
دانشقارل طرفندن قایندی. لکن باکو «سوسیال-
ریدوویسویتر» فرسنتک باشنه دوران همین
بو حیرتکار بوینده اعتراف ایشیوب، دایم یوکله
لره ایتجا ایشیکله اوژ واسطه تشریحاریلارینی دوام
ایلدیروب و اولارینده «یاغلی» یرار و منضیل
قانتیلرول.

(که اکثری اولارلارن عیارتدر) جعی بر
اعتراف فراری و یربریدیلر. لکن اولاروی
«بالا» قلمه تونم دکل. بیکه هر بر مقاله
لرندم بزوقاقسایله مشغول اولورلار.
بوگا قارشو اعتراض ایلمیجی بر آدم
تابلویورمی. عجب! بونگله هر قاقسینه تک
قلیتونجیسی تحت مدافعه به املاق ایتمه یوزور.
لکن یونی دیشک ایشیق کچه همین دموقراتلار
نلاره مشاوره سننده ایشیکلرک اینم ذوات کراندن
بر غزتمی یله تابلویانلرک همین ملاحظه تانی باکو
«موسیل - ریدوویسویتر» فرسلی ایشیق تشریحاری
اولان هزانیبا ترواده غزتمسی خوصصه دخی
عدالت قلمه نظرنجه یرلی تاپا؟
همین غزتمه یل ایشیق یازدیغی باشقارلار یاغما سوسی
بروو قاقسیدان عیارت دکمی ده؟

حقوق ملیهمزدن دورمی؟

یوتون اورویسی و آسپاس مسکون ایندن مللر
سراسیمه بز آذری تورک لریده دعوت ایشیق
دوینوزور. بزده باشقارلی کی خوصی عنانه
خوصی مدینت مالکوز. بو کونکی اسقلات
طلینده قلمه مللرلرک اگیش مقوفه مالک
اولماق ایستین لهار ایسه» بز اولترندن ایسه
کیری دورمی یوزور.
بزیم لهار تاریخینده ایلاق تاریخیز،
و عنتمنیز وار. بزیم مقوفه ملیزمی هیچ
کن نامازار. طلیهمزه سوز سولیمیز.
بز، باشقارلی کی جانکیرک یایق، باشقه
لرینی قول ایشیک خیلنده اولمادیمیز کی
باشقارلریده قول اولوق ایستیموز. بز حقوق
ملیهمزک اولیمزه قاتاریماسی. مقدراتلرک اوژ
لنزه و یرلمیشتی ایشیوزور. طلیهمی کله قتل و
وجدان ساحیحاری بز یوق دیمه یکن.
قوی فاره گرویحاییق یایقار. جانکیرک
آمالی سله یلر اولریمزه دعوت میمالی اوق -
سوشتر، قوی بز یی سلاح غضنی ایله، یازدوروی
ایله فورقوشونلر؛ «مخوج» ایله بزیره یوتوزور.
کوشتر سوشتر.
بز کردکلامزی ایشیریمه جکوز، ملت اذا
چکرب بوچ اولماز مقلدلیجه بزده اذا چکیمک
حاضر و آمادیمک، نه اولورسه اولسون، حقوق
ملیهمز هر دقیقه، هر ثانیه یله کی
واسطه لارم کلمه یکنکه او واسطه ایله مدافعه
ایشیک حاضرلار
هیچر جامولیمی چیزیم، مقصد سایدیلرک
حقوق ملیهمز اولریمزه سالدیرماری، و مللرک
مقدواتی هیچ بر قاره کرکه، تالیشرمارق
مدنی ایسه، وحشی ایسه تک بزیم ایجون قانوت
ایلمز قلمه ملت ایکا؛ «له خوصصه حقوق
ایشیوزور. منصب دیمه جکری دیوئر. قانوت

محصولن نه اولدی؟

«آرتیق بیتر سو حصبی ایلمترس عاده
«مادیر شوکانی یرمدیسی ای رهنمای شره
«مادیرده برقرار غنن آیشی بیشر شره
ح. جاوید
آرتیق بیتر... شفرینک وجوبده
ساریلوب اونی بونان، چککین مهب زوفا
مدعاتی دیو حیرب زوالی قرانی برامق. آزاد
ایتمک ایشیور. تاریخشتر بیشرک باکو بسون

Bazar ertəsi, 2 dekabr 1918-ci il, nömrə 54

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 27 səfərülmüzəffər sənə 1337. 2 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Bununla “Azərbaycan” qəzetəsi idarəsi elan edir ki, həmin qəzetənin intişarə [nəşrə] başladığı günədək Qafqazda türk və rus lisanlarında nəşr edilmiş qəzetə, jurnal, əkslər [fotoşəkillər], tarixi məlumat və Azərbaycan həyat və mədəniyyətində əhəmiyyəti olan asarı [əsərləri] idarəyə təqdim edənlərə gözəl mükafat veriləcəkdir. Arzu edənlər Vorontsovski caddədə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” qəzetəsi idarəsinə saat 10-dan 2-yə kimi müraciət etməlidirlər. Telefon nömrə 39-60.

b/8 5-3

BAKİ, 2 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

İki gün əvvəl yazdığımız baş məqalədə Mütəffiqlərin şəhərimizə vürüdükdən [gəlişindən] istifadə edərək paytaxtımızı istila edən həriflərin fəaliyyəti mövzuyi-bəhs olmuşdu. Bunların içindən ən ciddi fəaliyyət göstərən və hər bir vasitədən çəkinməyən

ələlxüsus [xüsusilə] bir dəstə vardır ki, əzaları [üzvləri] adlarını “ictimaiyyuni-inqilabiyyun” (sosial-revolyusioner) qoymaqla özlərini füqərayi-kasibə [proletariat] və demokratiya [xalq] mənafeyi “müdafiəçisi”, “qəhrəmanı”, “patriotu” [adını] daşımağa layiq və haqlı bilirlər. Hər bir an “demokratiya”dan dəm vuran bu həriflərin siması bizə çox gözəlcə tanışdır. Bunlar Mart hadisatından [hadisələrindən] sonra bolşeviklərin o yan bu yanına keçib də özlərini “Sovet hökumətinin” ən sadıq qulu və ona ixlasi-qəlblə [ürəkdən] xidmət edən həriflər deyilmidir?

Adlarını “sosialist” qoyub da bir o qədər əbəs yerə tökülən qana qarşı heç bir etirazda belə bulunmayan həriflər bunlar deyilməyidi?

Bunların yaxın yoldaşları və həmdaşları olan “menşeviklər” heç olmazsa “Bu, qrajdanski müharibə olmayıb, bəlkə milli qırğın idi” deməklə bir qədər öz sosialistlik vəzifələrini ifa etdilər və buna görə də vasitəyi-nəşriyyatları [nəşriyyat vasitələri] olan

“Naş qolos” bolşeviklər və daşnaklar tərəfindən qapandı. Lakin, Bakı “Sosial-Revolusioner” firqəsinin başında duran həmin bu həriflər bunu da etiraf etməyib, “bolşeviklərə” iltica etməklə [qoşulmaqla] öz vasitəyi-nəşriyyatlarını davam etdirib və özlərinə “yağlı” yerlər və mənəblər qazandılar.

Hələ burası azdır. Həmin bu həriflərin “mötəbər” iş başçıları cümləsindən olan Nacarovlar, Əmirov və Lalayanların Şamaxı müsəlmanlarına eyelədikləri təzəllümünü [zölmünü] bəraətə vermək qəsdilə həmin bu “Znamya truda”da, – ki indi həqiqət “Russkoye znamya” rəngini almışdır – məqalə nəşr edib, viran edilən biçərə Şamaxı müsəlmanlarının Osmanlıya olan meyindən dəm vururdu və min cürə yalan və böhtan ilə halı təsvir edib, hətta Bakının küçələrində erməni diğalarının virdi-zəbanı [dillərinin əzbəri] olan “bir-iki, Qafqaz bizimki” küçə hücumunu Şamaxı müsəlmanlarının “milli marşı” istinadını verirdi...

“Bolşeviklərin” dost və mühibbi [məhəbbət bəslədiyi şəxs] olan bu dəstə, Biçeraxov Bakıya gəldikdən sonra daşnakların onun tərəfinə keçməsinə görə kimi, simalarını dəyişib “rus patriotu” oldular və ingilislər tərəfinə meyl göstərdilər. Bakıdan ağızları yandıqdan sonra, Bakı demokratiyasının bütün əmlakını paraxodlara doldurub Petrovskaya getdilər və orada bu üç çift [cüt], bir tək adam “Qafqaz və Mavərayi-bəhri-Xəzər” namında bir “hö-

kumət” yaptılar. Şayani-diqqət [diqqətəlayiq] bir cümlə: Bütün Qafqaz və Mavərayi-bəhri-Xəzər islamı ilə əlaqədar olacaq həmin bu “hökumət” heyətinə heç olmazsa görkəm üçün bir nəfər belə müsəlman buraxmadı! Hakimiyyət əsəbiyyəti [ehtirası] o dərəcədə bu həriflərin dimağlarına [beyinlərinə, şüurlarına] girmiş idi.

Qafqaz və Mavərayi-bəhri-Xəzər Hökuməti, türk və ləzgilərin hücumu sayəsində Petrovskadan dəxi qaçıb özünə paraxodlardan siva [savayı, başqa] bir paytaxt tapa bilmədi. Sonra da Ənzəliyə pənah aparıb, indi Müttəfiqlərin vürudu [gəlişi] sayəsində yenə Bakıya “təşrif” gətirmişlərdir. Burada indi bolşevik deyil, rus millətçilərinə və dargöz şovinistlərinə istinadən [söykənərək] işə şüru etmişlər [başlamışlar]. Nəşrini davam etdirdikləri qəzetənin birinci sütunlarından məmləkətimizdə fitnə və fəsad törətmələri aşkar olunur. Hər gün qəzetələrində dürlü-dürlü həzəyanlar [hədyanlar] yazıb, hökumətimizi və məmləkətimizi fəna nəzərə verməkdə böyük bir qabiliyyət və ciddiyyət göstərməkdədir. Tənqid deyil, – buna kimsənin sözü olmaz – lakin açıq-açığa təşviqat və təhrikatda (provokasiya) bulunub, ruslarla Azərbaycan türkləri arasında ziddiyyət və müxalifət törətməyə çalışırlar. Bunların bu cinayətlərinə məəttə-əssüf [təəssüflər olsun ki], indiyə kimi müəyyən bir müqavimət göstərilməyir.

Təəccüb şey burasıdır ki, “Kaspi” qəzetəsində adi bir balaca felyeton

şəklində yazılan bir cümləyə bunlar “demokratlar müşavirəsində” (ki, əksəri özlərindən ibarətdir) ciddi bir etiraz qərarı verdirdilər. Lakin, özləri balaca felyeton deyil, bəlkə hər məqalələrində provokasiya ilə məşğul olurlar.

Buna qarşı etiraz edici bir adam tapılmayırmı əcəba? Bununla biz “Kaspi”nin felyetonçusunu təhti-müdafiəyə [müdafə altına] almaq istəməyirik. Lakin bunu demək istərik ki, həmin “demokratlar müşavirəsində” iştirak edən zəvati-kiramdan [möhtərəm şəxslərdən] bir nəfəri belə tapılmadı ki, həmin mülahizəni Bakı “Sosial-Revolusioner” firqəsi vasitəyi-nəşriyyatı olan “Znamya truda” qəzetəsi xüsusunda dəxi ədalət nöqteyi-nəzərincə yerli tapa [münasib görə]?

Həmin qəzetənin yazdığı başdan ayağa hamısı provokasiyadan ibarət deyilmidir?

HÜQUQI-MİLLİYYƏMİZDƏN DÖNƏRMİYİZ?

Bütün Avropanı və Asiyanı məskun edən millətlər sırasında biz Azəri türkləri də xüsusi bir yer tuturuq. Biz də başqaları kimi xüsusi ənənəyə [ənənələrə], xüsusi mədəniyyətə malikiz. Bugünkü istiqlaliyyət tələbindəki millətlərdən ən geniş hüquqa malik olmaq istəyən lehlər [polyaklar] isə, biz onlardan da belə geri durmayırıq. Bizim lehlər tarixindən də parlaq tariximiz və ənənətimiz var. Bizim hüqu-

qi-milliyəmizi heç kəs danammaz, əleyhimizə söz söyləyəmməz.

Biz başqaları kimi cahangirlik yapmaq, başqalarını qul etmək xəyalında olmadığımız kimi, başqalarına da qul olmaq istəməyirik. Biz hüquqi-milliyəmizin özümüza qaytarılması[nı], müqəddəratımızın öz əlimizə verilməsini istəyirik. Təbii ki, əql və vicdan sahibləri bizə yox deməyəcək.

Qoy, qaragüruhçuluq yapanlar, cahangirlik amalı bəsləyənlər üzərimizə dəhşət meydanı oxusunlar. Qoy, bizi silah qəzəbi ilə, bazu zoru ilə qorxutsunlar. “Xox” deyər bizə buyunuz göstərsinlər.

Biz kirdkarımızı [tanrımızı] itirməyə cəyiz. “Millət əza [əziyyət, cəfa] çəkərsə, puç olmaz” müfədınca [mənasına uyğun olaraq], biz də əza çəkməyə hazır və amadəyik. Nə olursa olsun, hüquqi-milliyəmizi hər dəqiqədə, hər saniyədə belə nə kimi vəsait lazım gələcəksə, o vəsaitlə müdafiə etməyə hazırız!

Heç bir çamurlu çizməni [çəkməni], müqəddəs saydığımız hüquqi-milliyəmiz üzərinə saldırmırıq, millətimizin müqəddəratını heç bir qaragüruha tapşırırmırıq. Mədəni isək, vəhşi isək, bizim üçün təfavüt eyləməz, fəqət, millətlik! Millətə məxsus hüquq istəyirik. Mütəəssib [təəssübkeş, mühafizəkar] deyəcəklər desinlər, fanatik deyəcəklər desinlər. Bizim üçün təfavütü yoxdur.

Mütəəssib olmayanları da, fanatik olmayanları da görmüşdük, görürüz,

yenə də həməən “abid” [özünü ibadətə həsr edən şəxs] libasında görəcəyiz.

Müsavat, ədalət bağırانların “müsavat, ədalətini” milyon dəfələr görmüşük.

Mart hadisatından sonrakı “füqərayi-kasibəçiləri” [proletarçıları], daha sonra “xalq və kəndçilər tərəfdarlarını” da gördük. “Xalq”, “rəncbər” bağırان daşnakların xalqı fəqət [yalnızca, sadəcə] daşnaklar, “kəndçilər” bağırان “inqilabiyyunların” [inqilabçılarının] kəndçiləri fəqət [yalnızca, sadəcə] bir ovuc qaragüruh olmuşdu. Bu gün Azərbaycanda iki milyondan ziyadə islam, 700 minə qərib [yaxın] də başqa millətlər var. “Kəndçilər tərəfdarları” isə məsələni əksinə həll etmişdilər: müsəlmanı yox, başqalarını vücut hesab etmişdilər.

İşbu günlərdə Bakıda iniqad etmiş [baş tutmuş] demokratlar müşavirəsində yenə “kəndçilər” namından [adından] “kəndçilər qəyyumları” hökumət təşkili barəsində müzakirətdə bulunmuşlardır.

Bunlar müsəlmanları, türkləri Azərbaycana dəvət etməkdə müttəhim tuturlar. Qəribə deyilmi? Bunların əqidəsincə biz müqəddəratımızı dünənki beynəlmiləlçi, hərgünkü demokrat, yarınki intiqamçılara verməliymişik! İşbu yeni demokratlar, türkləri çağırانlar əleyhinə qalxışanlar, Mart hadisatı, Şamaxı qırğını, Quba qırğını, İrəvan vəhşilikləri baş verəndə nerədə idilər əcəba?

Biz, deməli, müqəddəratımızı qə-

zaya verərək, “Haydı, gəl, döy, qonşu, demokratlar böylə istəyirlər” deyə arxamızı həriflərə çevirməli imişik! Bağışla, kənardan gəlmə demokrat, sən özünü millət üçün saxlayıb hökumət dilədiyini kimi, millət də özünü özü üçün saxlamalı idi.

Biz sizi də tanıdıq, başqalarını da tanıdıq və tanırız.

Nə yapacaqsanız yapınız, nə yapacaqlarsa yapsınlar, biz hüquqi-milliyəmizdən dönməyəcəyiz. Öz müqəddəratımızı özümüz həll etməyə qadirik, qəyyuma ehtiyacımız yoxdur!

Ayn. Ayn.

MƏHSULUMUZ NƏ OLDU?!

*“Artıq bitir şu səhnəni, ey müftəris dəha,
Endir şu qanlı pərdəni, ey rəhnümayi-şər,
Endir də bir qədər nəfəs alsın bəni-bəşər!”*

H. Cavid

Artıq bitir... Bəşəriyyətin vücutuna sarılıb onu boğan, çignəyən [əzən] mühib [qorxunc] əjdəha, dəhşətli divihərb [müharibə divi] zavallı qurbanını buraxmaq, azad etmək istəyir. Tarixibəşər beş sənəlik bir kabusdan sonra, bir tənəffüs almaq istəyir. Cahan müharibəsi son günlərini şəhadət edir [görür; yaşayır]. Fəqət bu qorxunc hayilənin [faciənin] son pərdəsi enərkən, onun beş sənəlik tərcümeyi-halını bir dəfə gözdən keçirib, tarixdə buraxdığı qanlı izləri bir kərə də seyr etməlidir.

Beş sənə bundan əqdəm [əvvəl], yəni Hərbi-ümuminin bidayəti [başlanğıcı] əsnasında düvəli-müəzzəmə [böyük dövlətlər] deyilən bir qaç məmləkətin bütün dünyaya hakimiyyətini, hüquqi-beynəlmiləlin bu məmləkətləri təhti-mühafizəsinə [mühafizəsi altına] götürüb ufaq millətləri məhrum buraxdığını, müstəmləkət siyasətləri, bilməm nələr, bəşəriyyəti, ağacı qurd içərisindən yediyi kimi tədricən çeynəyir və militarizmin gün-gündən kəsb-qüvvət etməsinə [güclənməsinə] səbəbiyyət verirdi. Həyatı-ictimaiyyə zahirən rahat keçir sanılırdısa da, həqiqətdə qayət böyük ədalətsizliklər, hakimiyyət, məhkumiyyət törəyirdi. Ədalətsizlik, qanunsuzluq gün-gündən artırırdısa da, zahirən tarixin layətzəlzəl [sarsılmaz, möhkəm] qanunları ilə, müstəqim [düzgün] bir yol ilə getdiyi görünürdü.

Nəhayət, bu yalançı asudəliyə, bu saxta intizam aləminə xitam verildi. Hərbi-ümumi cəhənnəmnümun [cəhənnəmi andıran] ağzını açaraq: “Bütün ədalətsizlikləri udacağam” dedi. Fəqət, bunun üçün bəşəriyyətin yarisını, sağlam, gənc bir nəslə də udub, dünya üzündən silmək iqtiza edirdi [lazım gəlirdi]. İştə, gördük, millətlər sağlam, gənc üzvlərini alay-alay, firqə-firqə, ordu-ordu meydanı-hərbə göndərərək fəda etdi. Bütün fabrikalar təxrib edici toplar, mərmilər, silahlar, qurşunlar, təhtəlbəhrlər [sualtı gəmilər], daha nələr-nələr yaptılar. İnsanlar qudurmuş qaplan kimi kəndi həmcinslərini

hissiz, anlaqsız çeynədilər. Bir çox məsum qanlar axdı, bir çox məbədlər uçdu. Bir çox şəhərlər, bəldələr yer üzündən silindi. Çox tarlalara dənə, buğday əvəzinə qurşunlar və insan kəmikləri əkildi. Xülasə, yerdə, havada, hətta suyun altında belə yalnız “Məhv olsun həyat!” şüarı hökmfərma [hakim] oldu. Mədəniyyət durdu, kin, intiqam onun yerini tutdu.

Nəhayət, iştə, pərdə enir. Artıq hamı bıqdı [bezdi] da afaqımızda [üfüqlərimizdə] sülhcu [sülhə tərəfdar] axıntılar, sülhpərvər fikirlər duyulmağa başladı. “Qələbə”, “intiqam” eşidilən ağızlardan indi “sülhi-ümumi”, “əbədi sülh” nidaları eşidiriz. Fəqət, bu dəfəki sülh, hərbdən qabaqkı saxta intizam kimi olmasa gərək. Əgər, yenə əski siyasətlər ortaya çıxarsa, yenə əski müstəmləkət həvəsləri meydana gələrsə, yenə bir millət riyakar beynəlmiləl hüququn mühafizəsi ilə balaca millətləri çignəməyə [tapdalamağa] qalxarsa, nəüzübillah [Allah göstərməsin], yenə əski səhnələr təkərrür edərsə [təkrarlanarsa], əcəba bu qədər nahaq qanlar nə üçün tökülürmüş? On milyonlarla verilən insan qurbanlarını təqdiri-qəza [tale] rədd edərmə? Haşa [ola bilməz; Allah göstərməsin]!

Tarix[in] yeni bir yola düşdüyü, Hərbi-ümumi əski yol ilə yeni şahrah [geniş yol, prospekt] arasında “sərt bir döngə”, bir zaviyə [bucaq; tin] olduğu mühəqqəqdır [şübhəsizdir].

Ümid edəlim ki, bu yeni yol bəşəriyyəti əbədi səadətə, sərbəstliyə

doğru aparar. İnanalım ki, İttifaqi-Millətin [Millətlər İttifaqının] yaradacağı qanunlar, Avropanın yalançı hüquqibeynəddüvəlinə [dövlətlər arası hüququna] bənzəməyib, onu riayət etməyə qəvi-aciz [güclü-zəif] hamı məcbur olacaqdır. Bu nöqtəyi-nəzərdən baxılırsa, Hərbi-ümuminin bütün vəhşət və dəhşətinə rəğmən bəxş etdiyi mənafe [mənfəətlər] də inkar olunmaz. Fəqət, bu mənfəət və müvəffəqiyyətlərin nə ağır qiymətlərə mal olduğunu [baş gəldiyini] hər millət kəndi dərəcəsinə hiss etdi. Ona görə müvəffəqiyyətlərinin də əbədi olmasına çalışıb, sülhi-ümumuni əbədi etməyə səy edəcəkdir.

Əli Yusif

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ (“Royter” acentəliyindən)

- Aqramda [Zaqrebdə] cəm olan bütün xorvat firqələri ictimai bir intibahnamə [bəyannamə] nəşr edib, Avstriya-Venqriyanın bütün cənubi slav əyalətlərinin Serbiya və Qaradağla birləşməyini elan etmişdir.

- Kiyev mətbuatının verdiyi xəbərə görə, Müttəfiq dövlətlərin elan etdikləri məlumatında Müttəfiqlər, Getman başda olmaq üzrə, hal-hazırda davam etməkdə olan Ukrayna Hökumətini etiraf etmək [tanımaq] niyyətindədirlər. Bu ümidlə ki, Müttəfiq dövlət əsgərləri varid olana qədər şəhərlərdə və kəndlərdə asayış sax-

laya bilsinlər. Müttəfiqlərin məqsədlərinə mümaniyət [maneyilik] göstərici hər cür iğtişaş və davam etməkdə olan hökumət əleyhinə vüqu bulacaq çıxışlar, şiddətli bir surətdə bərtərəf ediləcəkdir [aradan qaldırılacaqdır].

- Ukraynadakı sabiq “Rada” üzvləri və qeyrilərinin bolşeviklərlə əlaqədar olmaları ilə Ukrayna siyasətində təbəddülat [dəyişiklik] əmələ gəldiyinə görə, iğtişaş başlanmışdır. Ukrayna getmanı Skoropadski qaçmışsa da, Poltavaya yaxın dəmiryol mövqiflərinin birində tutulmuşdur.

- Qerbelin kabinəsi həbs edilmişdir. Siyasət təbədüllətinə bəis olanlar tərəfindən əhaliyə dəvətnamə nəşr edilmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Rusiyada bu da bir hökumət

“P. K.” qəzetəsinə təşrinə-saninin [noyabrın] 15-də Yekaterinodardan xəbər verirlər ki, bu günlərdə vəqə olan Xüsusi Şura iclasında Könüllü ordu nəzdində olan təzə bir Ümumrusiya Hökuməti təşkil edilməsi qərara alınmışdır. Vəzarət [nazirliklər] bu qərar üzrə təqdim edilmişdir [bölünmüşdür]: Baş vəzir – [A. M.] Draqomirov, Hərbiyyə vəziri – general [A. S.] Lukomski, Hərbiyyə vəziri müavini – general [A. S.] Makarenko, Xariciyyə vəziri – [S. D.] Sazonov, Xariciyyə vəziri müavini – [A. A.] Neratov, Daxiliyyə vəziri – [N. İ.] Astrov, Ticarət və Sənəət vəziri və Şura

sədri müavini – [V. A.] Stepanov, Ticarət və Sənəət vəziri müavini – Lebedev, Dəmiryol vəziri – mühəndis [E. P.] Şuberski. Bu surətlə nazirlərin həpsi sağ fiqəyə mənsubdur. Qalan portfəllər də bu günlərdə məşhur camaat xadimləri arasında təqsim ediləcəkdir. Ukrayna Teleqraf Acentəsinin Yekaterinodar müxbirinin verdiyi məlumata görə, bu Xüsusi Şura Məclisi-Müəssisan üzvlərinin Cənub-Şərq Komitəsi ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Odessada Müttəfiqlər

Təşrini-saninin [noyabrın] 17-sində 9 parə vapordan mürəkkəb Müttəfiqlər donanması Odessaya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Müttəfiqləri tən-tənəli surətdə pişvaz etmişlər [qarşılamişlar].

Bessarabiya-Romaniya təriqi [yolu] ilə gəlmiş Müttəfiqlər qoşunları tərəfindən bütün hərbi qışlalar [kazar-malar] tutulmuşdur. Hər gün yeni qoşunlar gəlməkdədir. Müttəfiqlər bir müraciətnamə nəşr edib, əhalini nizam və asayışı saxlamağa dəvət ilə bolşeviklərlə mübarizə etməyə və Rusiyanı təcrid [bərpa] etmək qəsdini gəldiklərini təbliğ və təbşir etmişlərdir [bildirmişlər].

Sibiryada Müttəfiqlər

Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin qəzetəsi təşrini-əvvəl [noyabrın] 15-ində Müttəfiqlərin Şərqi Sibiryadakı əməliyyatı haqqında böylə məlumat vermişdir:

Londondakı Yaponiya səfərinin [səfirliyinin] verdiyi xəbərdən görünür ki, eylülün (sentyabr) 22-sində Yaponiya süvariləri düşməni sındırdıqdan sonra Amur dəmir yolunda Ruxlovo mövqifində [stansiyasında] birləşmişlərdir. Hal-hazırda Sibiriya, Amur və Şərqi Çin dəmiryolları Müttəfiqlərin əlindədir. Bu dəmiryolların Müttəfiqlər əlinə keçməsinə yapon əsgərlərinin fəvqəladə fəaliyyəti bəis olmuşdur. Xabarovskda beş yüz şura [sovet] əsgəri varmış. Milaqreşeçensk şəhəri çoxdan təxliyə edilmiş imiş. Zabaykalda və İrkutskda şura əsgərləri Müttəfiqlərə inadlı müqavimət göstərmişlərdir. İngilis müxbirlərinin verdiyi xəbərlərə inanılarsa, İrkutsk yaxınlığında olan müharibədə səkkiz min şura əsgəri tələf olmuşdur. İrkutsk şəhəri xarabazara döndərilmişdir. Zabaykal tunellərinin hamısını dağıtmaq mümkün olmamışdır. Yenə də hərgah ingilis müxbirlərinin xəbərinə inanılarsa, Vladivostokdan qərbi Sibiriya qədər dəmiryol hərəkəti başlanmışdır. Şura əsgərlərinin bir hissəsi Amur dəmiryolunun şimalına çəkilib, digər hissəsi Çin torpağına keçməli imiş. Pekindən verilən xəbərlərə görə, Çin sərhəd məmurları geri çəkilməkdə olan şura əsgərlərini görmüşlərdir. Müttəfiqlər arasında olan digər növbəti məsələ rus ordusu təşkilindən ibarətdir.

Ukrayna iğtişaşı

Təzə hökumət başında məşhur Ukrayna camaat xadimlərindən [S. V.]

Petlyura dayanmışdır. Petlyura, [V. K.] Vinniçenko və [P. A.] Xristyukdan ibarət bir Direktoriya təşkil edilmişdir. Ukrayna iğtişasına, getman Skoropadski tərəfindən Ukraynanın Rusiya Cümhuriyyəti[i] hissəsi elan edilməsi bais olmuşdur. Üsyançıların qüvvəsi 16 min nəfərdən ibarətdir. Alman əsgərlərinin vəkillər şurası özünü bitərəf elan etmişdir.

Üsyançılar təşri-saninin [noyabrın] 3-ündə Fastovu işğal etmişlərdir. Onlar dəmiryol qatarlarını təftiş edib, üsyançılara qoşulmayan Könüllü ordu zabitlərini həbs etməkdədirlər. Yekaterinoslavda hökumət dəmiryol fəhlələri əlinə keçmişdir. Yekaterinodar qəzetələrinin məlumatına görə, Ukrayna getmanı Skoropadski və ümum nazirlər qaçmışlar. Qəzetələrin rəyincə, Ukrayna Direktoriyası bolşeviklərlə əlaqə dardır.

“T. L.” qəzetəsi yazır ki, Pyatıqorsk ilə Hessentukidə [Yessentukidə] təşri-əvvəl in 14-də 107 nəfər adam edam edilmişdir. Bunların çoxu zabitlərdir. Gələnlərin rəvayətinə görə, iki knyaz Şaxovskoylar, Lvov, [S. V.] Ruxlov, general [N. V.] Ruzski, [R. D.] Radko-Dmitriyev, Şerbaçev və Pokrovski dəxi qətl edilmişlərdir. Könüllü ordu Kursavka mövqifini işğal edib Mədən Sularına yaxınlaşmaqdadır. Digər tərəfdən də Georgiyevski zəbt etmiş olan kazaklar, Mədən Sularına tərəf hərəkət etməkdədirlər. Bolşeviklərin ricət [dönüş] yolu kəsilmişdir. Pyatıqorsk əhvalı böhranlıdır. Şimali

Qafqaziyanın hər tərəfindən qovulmuş olan bolşevik dəstələri öz həlakətlərinin [həlaklərinin, məhv olmalarının] yaxınlaşdığını görüb, qarətgərliyə başlamışlardır. Stavropol altında olan axıncı müharibələrdə 24 minə qədər bolşevik tələf olmuşdur. Könüllü ordu da böyük tələfat vermişdir. Armavir tərəfindən Mədən Sularına hücum edən qoşun [V. L.] Pokrovski ilə [A. Q.] Şkuronun komandası altındadır.

SİYASİ MÜSAHİBƏLƏR

III

Bütün ömrünü əsarətdə keçirib divanxanalar qapısında qorodovoya “qospodin”, rus qulluqçularına “madam” demək, eyni zamanda çox yerdə özünün müsəlmanlığını gizlətmək məcburiyyətində qaldıqdan sonra birdən-birə özünü sərbəst, müsaviül-hüquq [bərabər hüquqlu] vətəndaş, aydın-aşkara türk və müsəlman görməkdə olan, “Allah sənə şükür, biz də divanxanada dərdimizi deyə bilərmisik”, “Allah, ədalətinə şükür, biz dəxi insan hesab olunarmışıq” deyə uşaq kimi sevinən camaat həyəcəlidir. Xalqın o sevincin[i] və indiki həyəcanını anlamaq üçün xalq içinə getməli, karvansaraylar, aşxanalar, çayxanalar və ümumiyyətlə ən aşağı sinfə mənsub, ən sadə və səmimi bir surətdə dərdləşdiyi yerləri gəzməlidir. Buranı

gəzənlər, o camaatın sözlərini eşidənlər bilir ki, xalq, azadlığını, istiqlalını, Azərbaycanını nə qədər sevir, onu nə qədər əziz tutur. Həm, təbiidir: axır Azərbaycan həman xalq[ın] fikrində doğmuş, xalqın səyi, hümməti, qanı, canı və malı bahasına alınmış bir neməti-üzmadır [böyük nemətdir] ki, kəndlilər kotan boynunda, fəhlələr hisli mədənlərdə, xırda alış-verişçilər tərəzi dalında bu nemətin fikri ilə yaşamış və cahan alovu içində bu əziz, şirin nemətin səbəbinə rahat olmuş, işgəncələrdən qurtarmış, “insan hesab edilmiş” və “dərdini deyə bilmiş.”

Xalq bu gün iztirabdadır. Nərə getsək, kimlə görüşsək, bir sual ilə qarşılırsan: “Sən bilərsən. Bircə de görək, işimiz necə olur? Azərbaycan əldən getmir?”

Bunlar qorxurlar ki, şayəd birdən Azərbaycan əldən gedər. Əlbəttə, bir əsrdən ziyadə rus bürokratlarının istibdadını, inqilabdan sonra inqilabçı hökumətlərin rəftarını, bolşeviklərin məzalimini [zölmünü], martdan etibarən altı aylıq faciəni və son ayların gətirdiyi səadəti görmüş olan camaat, bu gün bu səadət əldən gedər də əski məzalimdən ya istibdad, ya hərc-mərc gələr deyə qorxur.

Camaatı ən artıq düşündürən bir neçə məsələ vardır:

Türklər nə üçün getdilər?

Müttəfiqlər qoşunu nə üçün gəldi?

İngilislər (Müttəfiqlər) Azərbaycanla necə rəftar edəcəklərdir?

Bu son məsələlərdə qara fikirli

ünsürlər böyük rol oynayırlar. Zira, avam camaat arasında böylə şayə buraxırlar ki, ingilislər Bakını alacaq, Azərbaycan Hökumətini qovacaq, Azərbaycanı ya özləri işğal edəcək, yainki rusa verəcəklər. Hətta, “Sizə göstərik, sizin də ağalığınız bitdi” və sairə kimi sözlərlə xalqı həyəcana gətirir və hambal döymək, küçədən keçənə əziyyət etmək, müsəlmana söymək və sairə ilə sözlərinin doğru olduğunu isbata belə çalışır və avam camaatı inandırmaqda bir qədər müvəffəq belə olurlar. Odur ki, camaat dəxi əziz istiqlaldan, sevgili Azərbaycandan, hüquqi-milliyədən məhrum edilərək, yenə təzədən əsirlik zəncirinə vurulacağından qorxur, titrəyir. Buna görədir ki, xalq maraqlandıran bəzi məsələləri bir qədər aydınlaşdırmaq lazım gəlir.

Türklər nə üçün getdilər?

Rusiya hərc-mərc alovuna bürünüb, Qafqaziya bolşeviklər keyfəmayəşası [özbaşınalığı] təhdidi altında qalan zaman, sair millətlər kimi azəri türkləri dəxi bunca sevdiyiniz, əziz tutduğunuz Azərbaycanı müstəqil elan etdilər. O vaxt Azərbaycan qismən bolşevik dəstələri əlində, qismən də hərc-mərc içində olub, bolşevikləri qovmaq və məmləkətimizdə asayiş bərpa etmək üçün öz əlimizdə lazımı miqdarda qüvvə bulunmadığından, Türkiyə Hökumətinə müraciətlə kömək istənilirdi. Təşəkkür edərək ki, türklər imdadımıza gəldilər, lazım olan

köməyi etdilər. İşlərini qurtardılar. Şimdi də vəzifələrini bitmiş hesab edərək getdilər. Türklər Qafqazı almağa gəlməmişdilər və indi onların getmələri istiqlalimizimizin əlimizdən alınacağına dəlil deyildir.

İngilislər nə üçün gəldilər?

İngilislər Bakıya türkləri çıxarmaq üçün gəlməmişlərdir. Məqsəd bu olsa idi, ayrı vəsilələrə [vasitələrə] təvəssül olunardı [əl atılardı]. İngilislər bizim istiqlalimizimizi əlimizdən almağa, Azərbaycan Hökumətini qovmağa gəlməmişlərdir. Müttəfiqlər ordusu komandanı və hazırkı Bakı general-qubernatoru general Tomson cənabları əvvəl Bakıya gələn günü Azərbaycan Hökuməti və Bələdiyyə Məclisi nümayəndələrinin nitqlərinə verdiyi cavabında və daha sonra nəşr etmiş olduğu elannamələrdə bəyan etmişlər ki, Müttəfiqlər qoşunu Azərbaycanın daxili işlərinə qarışmayacaq və Qafqaziya millətlərinin müqəddəratı haqqında sui-niyyətləri yoxdur. Zira bu məsələ ancaq ümumi sülh konfransında həll ediləcəkdir. Müttəfiqlər qoşunu yalnız Bakıya deyil, Rusiyanın bir çox yerlərinə göndərilmişlərdir. Məqsədləri də sabiq Rusiyadan ayrılmış millətləri əzmək, onların hüququna təcavüz etmək, yaxud Rusiyanı işğal etmək olmayıb (bu xüsusda bir çox bəyannamələr vardı), ancaq bolşevizmlə mübarizə etmək, Rusiyada bir ildən bəri hökmfərma olan [hökm sürən] hərc-mərci yatırmaq və sabiq

Rusiyanı təcdid [bərpa] etməkdir. Bu surətlə Müttəfiq qoşunlarının gəlmələri Azərbaycanı təhdid etməsin gərək.

Sabiq Rusiyanın təcidi [bərpa] dedikdə, şübhəsiz ki, köhnə Rusiyadan zülm və sitəmdən başqa bir şey görməmiş olan camaat təşvişə düşür ki, əski Rusiyanın təcidi yenə xırda və elani-istiqlal etmiş millətlərin siyasi qətli deməkdir. Fəqət, burasını aydınlaşdırmalıdır ki, sabiq Rusiyanın təcidi, Nikolay hökumətinin yenidən iş başına gələrək millətləri boğması demək deyildir. Doğrudur, Müttəfiqlər Rusiyanı təcdid etmək məsələsini aydın bir şəkildə tənvir [izah] etməyib, bu təcdidin hangi əsas üzərinə və nə surətlə icra ediləcəyini bu vaxtadək xəbər verməmişlərdir. Buna görə də onların fikrini hələ heç kəs yaxşı bilməyərək, bu səbəblə də bir çox siyasi və milli tamahlar cuşa gəlməkdədir. Fəqət, burası da şübhəsizdir ki, Rusiya məsələsinin surəti-həlli [necə həll olunacağı] ümumiyyətlə övzayisiyasiyyənin [siyasi vəziyyətin] tələbi və beynəlmiləl əhvalın iqtizası [ehtiyacı, tələbi] xilafına fəvqəladə bir surət ala bilməyəcəkdir. Hal-hazırda bütün siyasi zəncirlərin açılması, bütün məhkumların azadı, bütün məzlumların xilas kimi hüriyyət və ədalət əsasları meydana almaqda ikən, necə ola bilər ki, Rusiyada bunca maddi və mənəvi xəsarət qiymətinə, bunca can və mal bahasına hüriyyət alıb, hüquq və ixtiyar bayrağı qaldırmış olan məzlum millətlərin təzədən bayrağı endirilsin,

qolları yenidən istibdad zənciri ilə bağlansın, vücudi-milliyə və mədəniyyətləri təzədən istibdad cəlladlarının qılıncına məruz edilsin? Həm də bunu edən kimlər olsun? 19-uncu əsrdə hüriyyət müqabilinə “Müqəddəs İttifaq” namı ilə qılınc çəkmiş Rusiya, Prussiya, Avstriya ittifaqımı?

Xeyr, o ittifaq indi yoxdur. O hökumətlər indi müzməhil [məhv] olmuşlardır.

Bəs kimlər? Hangi ittifaq, hangi müttəfiqlər? Amerika, Fransa, İngiltərə ittifaqımı? Həmin Amerikamı ki, birinci dəfə bəşər və vətəndaş hüququ şüarını meydana atmış və əsrlərdən bəri ən demokratik üsuli-idarə ilə şöhrət tapmış? O Amerikamı bu gün rəisi-cumhuru lisanı ilə bəşəriyyətə hüquq və ədalət təbşir edir [hüquq və ədalət muştuluğu verir], Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər İttifaqı] fikrinin qövldən feilə [sözdən işə] keçirilməsinə çalışır?

Yaxud, tarixi-inqilabın parlaq səhifələrini yazdırmış, hüquq və ədalətin Avropada intişarına [yayılmasına] səbəbiyyət vermiş olan fransız millətini jandarmalığı rolunu öz öhdəsinə alaçaqdır?

Yoxsa, ingilislərmi böylə siyasi cinayəti işləməklə tarixə qara səhifələr yazdıraraq bütün milləti ləkələndirəcəklər? Qraf Metternixin rolunu bu gün Askvitlər, Lloyd Corclarmı ifa edəcəklərdir? Xırda millət[lər]in hüququnu bu ingilislərmi pozacaqlar ki, hələ cəmiyyəti-bəşəriyyə heç nöqtədə hüquq adı çəkməmişkən 1225 tarixi-

miladidə Böyük Qanuni-Hüriyyət elan edərək, 700 ildən bəri bu uğurda getdikcə tərəqqi və təkamül etmişlərdir? O ingilislərmi ki, bu gün böyük müzəffəriyyət içində hüquqi-milliyəni təntənəli bir surətdə elan edərək, İngiltərə təhti-təbəiyyətində [hakimiyyəti altında] bulunub da bu vaxtadək muxtariyyəti-idarədən istifadə etməyən millətlərin hüququnu unutmayaaraq, onlara muxtariyyət verirlər?

Həman bu dövlətlər, bu millətlərmi Rusiya istibdadının zəncirindən qurtarmış millətləri bir də yenidən əsarətə salacaqlar? Əlbəttə, xeyr!

Böylə ola bilməz, bunu heç kəs etməz, edə bilməz. Böylə bir təşəbbüs fələyin çərxini geri döndərmək, tarixin cərəyanını saxlamaq kimi olar.

Zənciri-əsarət müstəbid padşahların hökmranlığı kimi müəbbəd [həmişəlik] qırılmışdır. Nə sabiq müstəbidlər qayıdarlar, nə zənciri-istibdad.

Ser Askvitin Qlazqoda irad etmiş [söyləmiş] olduğu şu nitqi dəxi buna böyük bir dəlildir:

“Avropada vüqu bulmuş [gerçəkləşmiş] olan təbəddülatın [dəyişikliyin] ən heyratəngizi [heyratəmizi] mütləqiyyətin izmihlalıdır [məhvidir]. 1914 sənəsində Avropa və Asiyanın qismi-əzəmini [çox hissəsini] üç imperator idarə edirdi. Rus imperatoru xə’ [taxtdan endirildi] və qətl edildi. Almaniya imperatoru taxti-səltənətdən əl çəkməyə məcbur olur. Avstriya imperatoru isə öldü, həm də əhəmiyyətsiz bir vahid idi. Sülh şəraitini [şərtləri] necə ola-

caqsa olsun, bu üç taxt heç vaxt təcdid [bərpa] ediləmməz. Bu müharibəni xırda millətlərin xilaskarı sifəti ilə başladıq və üz verən bütün müsibət və bədbəxtçiliklərlə bərabər, hamımız etiraf edirik ki, Müttəfiqlərə olan ümidlər onları aldatmadı.”

Bu surətlə, təşvişə yer yoxdur. Fəqət, istiqlalını bu qədər əziz tutan, Azərbaycanını bunca sevən camaat, istiqlalıyyəti uğrunda hər cəhətdən var qüvvəsi ilə çalışmalı, müstəqil yaşamağa müstəhəqq [layiq] olduğunu hər cəhətdən isbat etməli, yarın [sabah] üçün gün ağlamalıdır.

Gözəl düşün, iyi hiss et, yanılma, aldanma, Nə varsa doğrudadır; doğruluq şaşar sanma. Qoş ittihadə, tərəqqiyə, sə'yə, iqbala, Fəqət, unutmə ki, yol intizami-məşyətlə Yaxınlaşar, qısalar. Doğru at adımlarını! Düşün: bugünkü adımlar hazırlayır yarını!

Böyük şair Fikrəti eşit, sabahını, iqbalını bu gün hazırla.

X. İ.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Azərbaycan Hökuməti tərəfindən 13 təşrinə-sani [noyabr] 1918 tarixində zeylədəki [aşağıdakı] qərardad qəbul edilmişdir:

Hökumətin 28 ağustos [avqust] 1918 tarixli qərardadı dəyişilərək, yalnız bir edadi məktəbi olan şəhərlərdə

Maarif nazirinin səlahiddi [münasib görməsi] ilə təhziri [hazırlıq] (starşi) sinfindən yuxarı siniflərdə dərslər rus dilində olmaq üzrə birer şöbələr açılmağa müsaidə edilsin. Bir neçə edadi məktəblərə malik yerlərdə isə məktəblərin bir hissəsi fəvqəlzikr qanun mövcubincə [deyilən qanuna əsasən] milliləşdirilərək qalanların bütün siniflərində türk dilinin təlimi məcburi olmaq şərti ilə dərslər rus dilində ola bilər.

Müsəlman uşaqları yalnız milliləşmiş və yaxud milliləşəcək məktəblərdə oxuması məcburi olub, əsla türkçə bilməyən mütəəllimlərin [tələbələrin] milliləşməmiş siniflərə daxil olması üçün hər dəfə Maarif nazirinin xüsusi rüxsəti lazımdır.

- Maarif Nəzarəti birinci və ikinci gimnaziyaların əlifba və iki hazırlıq siniflərində dərslərin türkçə olmasını təhti-qərara alıbdır. Atalara tövsiyə edilir ki, övladını bu məktəblərə versinlər.

- Daxiliyyə Nəzarətinə Əmlak Nəzarəti tərəfindən gəlmiş bir sənəddən anlaşılır ki, Bakı və Gəncə quberniyalarında yerlərini buraxmış qaçqınların işlərini saman etmək [qaydaya salmaq] qəsdə ilə Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat], Daxiliyyə və Maliyyə nəzarətləri nümayəndələrindən mürəkkəb [ibarət] bir xüsusi heyət düzəltmək istəyirlər. Onun üçün hər nəzarətdən nümayəndələr istənildiyi kimi, Daxiliyyə Nəzarətindən də bir nəfər lazım olduğu bəyan olunur. Daxiliyyə Nəzarəti, xüsusi katibi Mehdi bəy Hacinskini bu

heyətə təyin etmişdir. Bu heyət, Əmlak və Ərazi Nəzarəti müavini Sul-tanovun təhti-sədarətində [sədrliyi altında] olacaqdır.

SİHHİYYƏÇİLƏRİMİZ VƏ TƏBİBLƏRİMİZİN NƏZƏRİ- DİQQƏTİNƏ

Aləmşümul müharibə [bütün dün-yanı əhatə edən müharibə, Dünya mü-haribəsi] başladığı vaxtdan bəri kürreyi-ərz [yer kürəsi] üzərində ya-şayan canlıların nə dərəcələrdə fəla-kət və əziyyət çəkdiqləri hər kəsə məlumdur. Kürreyi-ərzə bir ərseyi-məhşər [məhşər meydanı] deyilsə, məncə xəta deyildir. İnsanları xəzan yarpağı kimi tökməkdə olan fəlakət fırtınası, dünyanın hər bir bucağını ax-tararaq taqım-taqım insanların ömri-giranbəhalarına [dəyərli həyatlarına] zalimənə bir surətdə bir xatiməyi-əbədi [əbədi son; ölüm] çizərək keçir. İnsanların nə qədəri müharibədən və nə qədəri aclığın şiddəti-təzyiqindən məhv olduğu aşkar bir şeydir. Təkrara lüzum yox. Fəqət, bunu söyləməkdən məqsədim yeni və şiddətli müsibətin insanlar üzərinə hücumavər olduğunu [hücum etdiyini] bildirməkdir.

O da məmləkətimizin bir çox şəhər və köylərini çulğalayan və bir çox insanı, baxüsus [xüsusilə] füqərə sinfini acınacaq bir surətdə qırmaqda olan sari [yoluxucu] xəstəlikdir. Bir çox köy-lərimizdə hər bir evdən yüzdə 50-60

faizi qırılmış, hələ qırılmaqdadırlar. Nə acınacaq bir hal! Biçarələrin halına baxan, dərdlərinə əlac edən varmı, yoxmu? Bu sual məncə pək məchul. Nə yapalım, müharibədən qırılır, ac-lıqdan qırılır, şimdiki isə fəlakət fırtınası sayılan şu mənhus mərəzdən [nəhs, uğursuz xəstəlikdən] qırılırlar. Buna bir çarə yoxmu əcəba?

Tibb və səhiyyə müəssisələrimizin nəzəri-etinasını burasına cəlb edirik.

İştə, şu əmrəzi-sariyyənin [yoluxucu xəstəliklərin] əlacı möhtərəm sihiyyə-lərimizin mərhəmətlərinə mərbutdur [bağlıdır]. Şəhər və köylərə təbiblər göndərib gəzdirərək şu mərəzin məhvinə və bu mərəzdən xəstələnen-lərin dərdlərinə əlac bulundurmalıdır. Əks surətdə bu xəstəlik xanimanları viranə qoyan bir tərz alacaqdır ki, bunun sonu pək təhlükəli və müşkül görülür. Sonda [sonradan, vaxt keçdik-dən sonra] bu mərəzlə mübarizəyə qalxacaq olsa da, faydasız olar. Bun-ca acınacaq hal içində yeni bir acına-caq hal eşidib və görürəm. O da seyfiyyə [yaylaq, kurort] və səyahət-lərindən yeni övdət etmiş [qayıtmış] bir neçə təbiblərimizin müayinə ücretini artıq yüksəkləndirdikləridir. Məsələn, 5-10-15 manata razı olmayıb, hətta bizim böyük təbiblərimiz ücreti 20-25 manata vaxtlanmışlar. “Bu da bir hali-mübkiyi-digər” [digər bir ağlamalı hal-dır]. Daha nə deyə bilərik? Qoy, fəqirlər 20-25 manat tapmadıqları halda gəbərsinlər. Bu rəvamı? Nə isə, üzümüzü sihiyyələrimiz və təbibləri-

mizə tutub, şu mərazin məhvinə və xəstələnlərin dərdlərinə əlac etmələrini son dərəcə rica və istirahət [xahiş] edirik.

Əli Mişan

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Ərzaq Nəzarətində [Ərzaq Nazirliyində]

Ərzaq naziri Nəsim bəy Yusifbəyov həzrətləri Bakıya gətiriləcək taxıl işlərini qaydaya salmaq qəsdini ilə Azərbaycan dəmiryoluna çıxmışdır.

- Qubada ölmüş yəhudilərə kəfən qayımaq üçün Ərzaq Nəzarəti Quba yəhudi qəsəbəsinə üç top bez və bir top ağ çit aparılmasına icazə vermişdir.

- “Azərbaycan” qəzetəsinin 48-inci nömrəsində Ərzaq idarəsinin vəkili Yurvin Qalinovski tərəfindən bir teleqram dərc edilmişdir ki, o, Quba uyezdinə ərzaq həcz etməyə gedir. Bu xüsusda Ərzaq Nəzarəti xüsusi məktubla şəhər Ərzaq idarəsinə yazıb həmin Yurvin Qalinovski kim olduğu və kimin tərəfindən Qubaya göndərildiyini Ərzaq Nəzarəti idarəsinə məlum etməsini yazır.

- Zaqatal quberniyasının vəkili Kaladjo, Ərzaq Nəzarətinə yazıb xəbər verir ki, sərhəd gömrükxana məmurları qeyri məmləkətə aparmaq üçün

ancaq üzüm, şərab və konyaka icazə verirlər. Bu barədə Kaladjo yazır ki, Zaqatal quberniyası bağat olduğundan orada hamıdan çox fındıq, şabalıd, qoz və qeyri əmələ gəlir və camaatın güzəranı ancaq onlarla keçir. Odur ki, yuxarıda zikr olunan əşyaların qeyri məmləkətə buraxılmasına icazə verilməsini Kaladjo Ərzaq Nəzarətindən xahiş edir. Bu barədə Ərzaq Nəzarəti lazımi tədbirlər görməkdədir.

- Bakıdan Zaqatala bir çox ərzaq, manufaktur malı, sabun və qeyrə aparmaq üçün Zaqatal cəmiyyət dükanları şəraitinə [şirkətlərinə] Ərzaq Nəzarəti izin verdi.

- Tağıyevin fabrikasından Bakıda “Təbriz” mehmanxanası üçün min arşın bez, 50 dənə çəkəkək, beş yüz arşın kətan, altmış arşın bomazı [pamazi, xovlu pambiq parça] verilməsinə Ərzaq Nəzarəti icazə verdi.

- Ətraf kəndlərin Bakı cəmiyyəti [nə] taxıl əkmək üçün qeyri yerlərdən dən gətirməyə Ərzaq Nəzarəti icazənamə verdi. Öz tərəfindən Nəzarət, Tüyük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirindən xahiş edir ki, həmin cəmiyyətə vaqon verilsin.

- İrandan və Lənkərandan Bakıya on min puta qədər düyü (putu 200 manatdan) gətirməyə Ərzaq Nəzarəti Trifon Basilmayaya icazənamə vermişdir. Düyü Ərzaq Nəzarəti adına iki ayın ərzində gərək gəlsin. Hərgah Nəzarətə lazım olmasa, o vaxt düyü sahibləri düyüsünü açıq qiymətə sata bilərlər.

- Bakıdan Kutais şəhərinə iki vaqon balıq aparmaq üçün Xanaşviliyə Ərzaq Nəzarəti icazə verdi.

- Gürcüstan, Quba, Qusar, Dərbənd, Petrovsk, Teymurxanşura, Axtı, Qasımkənd, Məcəlis ilə teleqraf və posta müxabirəti [əlaqəsi] təcrid [bərpa] edilmişdir.

Saxta ərz-hallar

Türk Ordusunun Bakını işğal vaxtlarında xəsarətdidə olanların [zərərçəkənlərin] zərərlərini təhqiq edəcək komisyona altı milyon rubləlik saxta ərz-hallar pişnihad [təqdim] edilmişdir. Saxta ərz-hallar möhür və saxta imzalarla əksərən Bayılov dairəsindən verilmişdir. Bu barədə komiyaon sədri general Andrusa məlumat verilmişdir.

Ərzaq məsələsi

Ərzaq şöbəsi Quba nümayəndəsindən bir böylə teleqram almışdır:

Gəncə və Bakı möhtəkiqləri və Quliyev acentələri, köylərdən taxıl alıb anbarlarda saxlamaqla qiyməti bahalandırırlar. Şəhər isə aclığa məruz qalmışdır. Rica edirəm ki, bunlar tərəfindən alınmış taxılın həci [müsadirəsi] barəsində təşəbbüsatda bulunasız. Bütün mövqif [stansiya] müdirlərinə taxılı Ərzaq şöbəsi naminə göndərmək barəsində iqdamatda bulununuz.

Kazak mürəxxəslərinin [nümayəndələrinin] müvəsiləti [gəlişi]

Terski oblast kazakları tərəfindən seçilmiş Zuyev və Jitkov cənabları mü-

rəxxəs olaraq dün Bakıya gəlmişlərdir. Mürəxxəslər Bakıda bulunan Şimali Qafqaziya Hökumətinin Baş vəkili Çermoyevə Tersk oblastının əhval və vəziyyəti-siyasiyyəsi haqqında məruzə vermişlərdir. Tersk oblastında vəziyyət bolşeviklər əlində olduğundan, kazak mürəxxəsləri Şimali Qafqaziya Baş vəkilindən kömək istəməkdədirlər.

Azərbaycan dəmiryollarında

Azərbaycan Dəmiryolları İdarəsi 3-üncü və 4-üncü sərnəşin qatarlarından əlavə 7 və 8 nömrəli sərnəşin qatarları təşkilinə şüru etmişdir [başlamışdır]. İşbu trenlər [qatarlar] Bakı ilə Tiflis miyanında [arasında] işləyəcəklərdir. Bütün mövqif [stansiya] müdirlərinə birər əmr göndər[il]ərək türk əsgərləri tərəfindən buraxılan vaqonların Bakıya göndərilməsi tövsiyə edilmişdir.

Azərbaycan sosialistlərinin fəaliyyəti

29 təşrini-sanidə [noyabrda] Türk Ocağında Azərbaycan ictimaiyyəti-inqilabiyyəti (inqilabçı sosialistlər) iclası olacaqdı. Bu iclas mütəşəbbis heyət binagüzarlığı [sərəncamı] ilə təzə ayın (kanuni-əvvəl) [dekabrın] 6-sına təxir edildiyinə görə, bu iclasda işlək əza [üzvlər] xüsusi bir müşavirə məclisinin açıldığını elan etdi. Burada toplanmış əzanın əksəriyyəti əhvali-hazirəyə [hazırkı vəziyyətə] münasib öz təsəvvüratını bəyan edən kimi oldu. Bunların hamısı bir ağızdan gənc Azərbaycanın istiqlaliyyəti tərəfdarı oldular.

Müxtəsər bir məruzədən anlaşıldı ki, xarici eserlər Azərbaycan istiqlaliyyəti ilqasını [ləğvini] və müttəhid [vahid] Rusiyanı ehya [bərpa] edəcək Ufa Hökumətini qəbul etmək təklifində bulunmuşlar. Müşavirədə hökmfərma [hakim] olan ruhdan bəlli idi ki, gənc sosialistlərimiz gənc Azərbaycanın hürriyyəti[ni], istiqlaliyyətini var qüvvələri ilə müdafiə edəcəklər. Bunun əksində hərəkət edənlər ziddinə işləmək və hürriyyətimizin paydar [qalıcı, əbədi] olması üçün azəri türklərinin ümum demokratiyasını [xalqını] köməyə çağıracaqlar. Bütün mədəni dövlətlərin sosialistlərindən müavinət [yardım] tələb edəcəklər. Ufa Hökumətinin qəbuluna gəldikdə: bunu heç vəchlə eşitmək belə istəməyirlər.

Əcnəbi eserlərin Rusiyanı ehya etmək üçün tam bir asayış içində yaşayan Azərbaycandan bu əməliyyatı-cərrahiyyəyə başlamalarına bir az da təəccüb idilər. Yenidən fəaliyyətə başlamış Azərbaycan İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni firqəsi arxadaşları qeyri-müsəlman eserlərin böylə hərəkətlərinə şərikinə olmadıqlarını bu məclisdən görmək olardı. Bu firqənin bu günlərdə Bakıda mərkəzi bürosu açılacaqdır. Vətənin sərbəst və xalqımızın da azad yaşaması yolunda çalışan Azərbaycan inqilabçı sosialistlərinin böylə iqdamatlarını [addımlarını] təbrik etməklə, kəndilərinə tövfiq [tanrıdan kömək] diləriz.

M. H.

“Qafqaziya Millətləri İttifaqında”

Təşrini-saninin [noyabrın] 29-unda “Qafqaziya Millətləri İttifaqı” iclasında Bakı və quberniyasında yaşayan müsəlman və erməni əhalisinin mart və sentyabr aylarında və bolşevik hərəmərcliyində çəkdiqləri zərərləri və hal-hazırda ehtiyaclarını təhqi və təftiş etmək məsələsi müzakirə edilmişdir. Müsəlman və erməni əhalisinin ehtiyacını İttifaq özü ya hökumətə və ya məhəlli [yerli] cəmiyyəti-xeyriyyətlərə müraciətlə təmin etməkdən ötrü məzkur [yuxarıda deyilən] məlumatı cəm etməlidir.

Sonra iclas Salyan qışlarında [kəzərmələrində] saxlanan və bu axır vaxt Bakıdan aparılıb Biləcəri ilə Gəncə arasında dəmiryolunda işlədilən erməni əsirləri məsələsini müzakirə etmişdir. Bunların qaytarılmaları təşəbbüsü “İttifaq” heyəti-rəyasəti [rəyasət heyəti] Qara bəy Qarabəyova, Taqianosova, Axundova və Kara-Murzaya həvalə olunmuşdur.

Rus Milli Komitəsində

Üçüncü gündür ki, Rus Milli Komitəsində hökumət təşkili barəsində iclas olmuşdur. Azərbaycan Parlamanına nümayəndə göndərmək məsələsində komitə işbu qətnaməni qəbul etmişdir:

Ümumrusiya Məclisi-Müəssisani dəvətinədək Rus Milli Komitəsi Azərbaycan Parlamanına nümayəndə göndərməyi qeyri-mümkün ədd [hesab] edir.

* * *

- Bu yaxınlarda Bakıda həkimlərdən gecə və gündüz növbətçilər olacaqdır. Burada gecə və gündüz naxoşlara müavinət [yardım] göstəriləcəkdir. Həkimlər evlərə dəxi gedəcəklərdir. Adres: Qoqolevski və Tarqovı küçələrin küncündə, “Bolşoy Moskovski” mehmanxanada. Telefon nömrə: 7-99

* * *

- Təcili müavinət [kömək] lazım olduqda Müttəfiqlər polis müfəttişi miralay [polkovnik] Kokerell (telefon nömrəsi: 55-55 və 25-80) və təhərri [axtarış] polis müdiri Abdullayevə (telefon nömrəsi: 42-10 və 7-75) müraciət etməlidir.

QAZAXDAN BİZƏ YAZIRLAR

Burada müsri [yoluxucu] xəstəlik o qədər şiddət etmişdir ki, hər gün bir kənddə 10-15 nəfər adam ölür.

Bir çox evlər vardır ki, külfətin hamı əzası [ailənin bütün üzvləri] mərəzə mübtəla olub, hatta inəkləri belə sağmağa adam tapılmayıb.

Xəstəliyin ümdəsi “ispanyol nəzləsi”dir [ispan qripidir]. Həkim filan yoxdur. Bu barədə lazımı tədabir ittixaz edilməzsə [tədbirlər görülməzsə], əhali bütünlüklə tərk olub gedər.

QAZAX DARÜLMÜƏLLİMİNİNİN [SEMİNARİYASININ] AÇILMASI MÜNASİBƏTİLƏ

Maarif Nəzarətindən böylə bir rapor alınmışdır:

“Bu noyabr ayının 8-9-cu günlərində Qazax darülməllimininə ülum [elm] təhsili üçün ərizələr verənlər imtahan olundu. Onuncu günü təntənəli bir surətdə məktəbin rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] vüqu buldu [gerçəkləşdi]. Dəvət üzrə şəhərin əyan-əşrafı [nüfuzlu adamları], sahibi-mənsəbləri [mənsəb sahibi, vəzifəli şəxsləri], mütəəllimlərin [tələbələrin] valideyni, müəllimlər və bir çox camaat, darülmüəlliminin həyətinə cəm oldular. Saat 12-də elmi-ilahi [ilahiyat] müəllimi İbrahim əfəndi Qaibzadə, “Qurani-məcid”dən [şanı uca Qurandan] bir hizb tilavət edib [oxuyub], bə’d [sonra] oxuduqları ayələrin misdaqınca [ayələri təsdiqləyən mahiyyətdə], elmin şərəfət və fəziləti babında bir neçə dəyərli sözlər danışdı. Ondan sonra Bələdiyyə komandanı Səbri bəy cənabları və bə’d [sonra] Camal bəy həzrətləri hər biri ziyadə təsirli və pürməna [mənalı] nitqlər söylədilər. Hər iki natiq nitqlərinin xülasəsində darülmüəlliminin ən mühüm və müsəlmanlar üçün ən gərəkli bir məktəb olmasını andırılıb, gəncləri ülum və maarif təhsilinə tərğib [rəğbətəndirdilər] və təşviq eylədilər və səadəti-əbədi və həqiqinin əsl mənasını təhsil və təlimdə olmasını onlara bəyan qıldılar.

Axırda darülmüəllimin müdiri Firdun bəy Köçərli cənabları yeni təsis olunmuş və bina tutmuş məktəbin sabiqdə Qori şəhərində, əcnəbi vilayətində, xristian darülmüəlliminin cənbində [nəzdində] qırx sənəyədək ömür keçirməsinə dair əhəmiyyətli tarixi məlumat verdi və bə'd [sonra] Qazax darülmüəlliminə imtahanlardan sonra qəbul olunan şagirdlərin isimlərini oxuyub, təzə şagirdlərə xitabən darülmüəllimində nə sayaq və hangi qayda üzrə dolanıb yaşamağın yollarını bəyan etdi. Rəsm-güşada toplanan möhtərəm şəxslər başqa bir behcət [sevinc] ilə müdiri, müəllimləri və şagirdləri təbrik etdikdən [sonra] dağıldılar.

Ərizə verənlərin ədədi imtahan gününə kimi 51 idi. İmtahana gələnlər isə 42 nəfər olmuşdur. Digərlərinin gəlmədiyinə, bütün uyezdi əhatə etmiş möhlik [təhlükəli, öldürücü] xəstəlik səbəb olmuşdur. Gənclərdən 35 nəfəri imtahanda müvəffəqiyyət göstərmişdir. Məktəbə daxil olmaq üçün ərizələrin ardı kəsilməyir.

İkinci imtahan icrası müəllimlər şurası tərəfindən təşri-saninin 20-sinə təyin edilmişdir. Sabiqdə darülmüəllimində oxuyanlardan beş nəfəri gəlmişdir, on nəfəri də gələcəkdir. Bir çoxları da zabitən məktəbinə girmişlərdir. Şükürlər olsun ki, böylə bir lazımlı məktəbin güşadı başa gəldi. Bu vaxtadək əsgəri ehtiyaclar üçün işğal olunduğuna [görə] rəsmi-güşad bir az gecikdi. Müəllim və mütəəllimlərə [tələbələrə] müvəffəqiyyətlər diləriz.

...

GÜRCÜSTANDA

Mövsuq [mötəbər] mənbələrdən “Tifliski listok” qəzetəsinə xəbər verirlər ki, İngiltərə əsgəri komandanlığı İngiltərə əsgərlərinin bir hissəsinin Gürcüstana göndərmələri məsələsi haqqında Gürcüstan Hökuməti ilə müxəbiratda bulunmuşdur [danışıq aparmışdır]. Gürcüstan Hökuməti cavab vermişdir ki, Gürcüstan Cümhuriyyətində əsası saxlamaq üçün əcnəbi əsgərlərinin Gürcüstanda bulunmaqlarını öz tərəfindən lazım görmür. Lakin, beynəlmiləl müahidənaməsi şəraiti [müqavilə şərtləri] ilə dost hökumət əsgərlərinin Gürcüstana gəlmələrinə mümaniət [manecilik] göstərilməyir.

Çxenkelinin təyini

Təşri-saninin [noyabrın] 22-sində Hökumətin rəsmi surətdə Çxenkelini Xariciyyə Nəzarətindən azad edərək, Avropada bütün hökumətlər nəzdində Gürcüstan Hökuməti mənafeyini mühafizə edəcək fəvqəladə mürəxxəs [nümayəndə] təyin edildiyini elam etmişdir [bildirmişdir].

- Ermənistan Hökuməti nəzdində olan Gürcüstan siyasi nümayəndəsi, İrəvanda qaçqınların fəlakətli halını bir məruzə ilə Gürcüstan Xariciyyə vəzirinə [nazirinə] göndərmişdir. Ermənistan Hökuməti qaçqınlara müavinət [kömək] göstərməkdən və qaçqınlar məsələsini həll etməkdən aciz qalmışdır. Məruzədə deyilir ki, təşri-saninin [noyabrın] birində Parlaman binası qarşısına cəm

olmuş erməni qaçqınları, öz evlərinə göndərilmələrini tələb etmişlərdir. Qaçqınlar arasında olan təşviqatçılar, qaçqınları qarətə başlamağa təşviq etmişlər. Qaçqınlar dükanların şüşələrini sındıraraq, dükanların malını qarət etmişlərdir. Qarətgərlik [talançılıq] şiddət etdiyindən, əsgərlər dəvət edilmişdir. Əsgərlər silah gücü ilə iğtişaşı yatırmışlardır.

TEATRO VƏ MUSIQI

Cümə günü rəbiülevvel ayının 2-sində (dekabrın 6-sında) Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda opera mövsümü açılmağı münasibətilə Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən Üzeyir bəy Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur “O olmasın bu olsun və yaxud Məşhədi İbad” nam [adlı] operettası şükuhlu [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

Bu oyunda mahir və müqtədir [qüdrətli] aktyorlar iştirak edib, toy hamamı məclisində gözəl mənzərələr olacaqdır.

Biletlər indidən teatrın kassasında satılmaqdadır.

Çox illər təcrübə hasil etmiş müəllim Z. V. Birezanski

Ciddi dərslər verir.

Ünvan: 4-ncü Paralelni caddədə, ev nömrə.

285 1-2

Satılır

Bir dənə işlənmiş xanəndə tarı. Almaq istəyənlər Nikolayevski caddədə “Sokol” kitab mağazasında Heybət Cavadova müraciət edə bilərlər.

248 1-1

Doktor F. S. Şteyn

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan 12-yədək, axşam saat 5-dən 7-yədək.

Mariinski və Tarqovı caddələrin küncündə Əşrəfovun evi, “Jorj” əksxanası. Telefon nömrə 54-44.

232

Arvad dış həkimi

A. P. Matsiyevskaya

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283 25-2

Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istəməlidir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282 52-2

Dış həkimi

B. L. Levin

Dışlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Doktor Kamilə xanım İsmayılov

Uşaq və əmrəzi-daxiliyyəsi [daxili xəstəlikləri] olan naxoşları hər gün səhər saat 10-dan 2-yədək və axşam 4-7 qəbul edir.
Adres: Armyanski 16. Telefon 56-89.

235

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Daxili naxoşları qəbul edir səhər saat 8-dən 10-a kimi, axşam saat 4-dən 6-ya kimi. İçəri şəhərdə bağın qarşısında Mınaretski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 36-91. Б. Минаретская ул., д. N 1. Кв. N 236. Телеф. 36-91.

236

**Doktor Rza bəy Sultanov
Paris Darülfünunundan**

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün saat 9-1-ədək, saat 4-7-yədək. Telefon 5-30. Adres: Parapet, Kolyubakinski küçədə nömrə 39. “Azərbaycan” qəzetə idarəsinin yanında.

237

Mama-feldşer M. K. Markoviç

Hamilə və azad olmuş qadınları qəbul edir. Bədənə dərman vurur və masaj edir. Hər gün saat 10-dan 12-yə kimi. Nijni Kladbişinski caddədə ev nömrə 89. Telefon 34-36. Burada həkim daxiliyyə və əmrəzi-tənasüliyyə [cinsi xəstəliklər], qadın və cərrahiyyə naxoşları saat 3-dən 5-ə kimi qəbul edir.

240

Diş təbibəsi Altmanın diş müalicəxanası

Naxoşları qəbul edir saat 8-dən 1-ə kimi, 4-dən 7-yə kimi, qadınları 1-dən 3-ə kimi. Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır. Hərbiyə, məktəblilərə və

çocuqlara külli faiz edilir.

Ünvan: Şamaxinski caddədə ev nömrə 20. Aptek qarşısında. Telefon 18-73.

245

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünəs əmrəzinə [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gəcə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir. Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qarıdan.

215

**Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Bakı, 2 Kanuni-əvvəl

səh. 24. “Həmin bu hərflərin «mötəbər» iş başçıları cümləsindən olan Nacarovlar, Əmirov və Lalayanların...”: Aşot Nacarov, Tatevos Əmirov və Stepan Lalayan nəzərdə tutulmuşdur.

Məhsulumuz nə oldu?!

səh. 26. Epiloqdakı misralar üçün lüğət:

müftəris: yırtıcı; zalım

rəhnümayi-şər: şərin rəhbəri, yol göstərən

bəni-bəşər: bəşər övladı, insanlıq

Qəzetələrdən:

Rusiyada bu da bir hökumət

səh. 28. “P. K.”: “Priazovski kray” qəzeti nəzərdə tutulur.

“Xüsusi Şura”: Burada söhbət, Cənubi Rusiya ordusu və Könüllü ordu nəzarətinə dəki ərazilərdə təsis edilən məşvərət və icra orqanından (Cənubi Rusiya Silahlı Qüvvələri yanında Xüsusi Şura) gedir.

səh. 29. “...Dəmiryol vəziri...”: Nəqliyyat və Rabitə naziri nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən:

Ukrayna iğtişası

səh. 30. “...bir Direktoriya təşkil edilmişdir.”: 14 noyabr 1918 – 10 noyabr 1920-ci illərdə fəaliyyətdə olan Ukrayna Xalq Respublikası Direktoriyası nəzərdə tutulur.

“T. L.”: “Tifliski listok” qəzeti nəzərdə tutulur.

“...iki knyaz Şaxovskoylar...”: Qəzetdə “Şaxovskilər” kimi getmişdir. Leonti və Vladimir Şaxovskoy qardaşları nəzərdə tutulur.

Siyasi müsahibələr

səh. 31. “...bu nemətin fikri ilə yaşamış...”: Qəzetdə “yaşamış” yerinə “yaşamaq” getmişdir.

“Türklər nə üçün getdilər?»: Alt başlıqda “Türklər nə üçün getdilər?” yerinə “Türklər nə üçün gəldilər” yazılmışdır.

səh. 33. “Böyük Qanuni-Hürriyyət”: Böyük Azadlıqlar Xartiyası [Magna Carta Libertatum] nəzərdə tutulur.

“...1225 tarixi-miladidə Böyük Qanuni-Hürriyyət elan edərək...”: Böyük Azadlıqlar Xartiyası 1215-ci ildə elan edilmişdir. 1225-ci ildə isə bu Xartiyanın yeni redaksiyası elan edilmişdi.

“Rus imperatoru xəl’ və qətl edildi.”: II Nikolay nəzərdə tutulur.

“Almaniya imperatoru təxti-səltənətdən əl çəkməyə məcbur olur.”: II Vilhelm nəzərdə tutulur.

“Avstriya imperatoru isə öldü...”: I Frans İosif nəzərdə tutulur.

səh.34. “intizami-məşyət”: nizamlı, daimi bir surətdə yerimək, irəliləmək.

“X. İ.”: bu imza Xəlil İbrahimə (İbrahimov Xəlil) məxsusdur.

Sihhiyyəçilərimiz və təbiblərimizin nəzəri-diqqətinə

səh. 35. “Sihhiyyə” yaxud “sihhiyyəçi”: ibtidai tibbi biliklərə malik olan şəxs.

“Bu da bir hali-mübkiyi-digər”: Qəzetdə dırnaq içində verilən bu cümlə, türk ədəbiyyatında bir neçə şair tərəfindən müxtəlif versiyalarda (“Bu da bir şe’ri-mübkiyi-digər”, “Bu da bir şe’ri-ülviyi-digər” və s.) təkrarlanan ifadə qəlibini xatırladır.

Bakı xəbərləri

səh. 36. “«Azərbaycan» qəzetəsinin 48-inci nömrəsində Ərzaq idarəsinin vəkili

Yurvin Qalinovski tərəfindən bir teleqram dərc edilmişdir ki, o, Quba uyezdinə ərzaq həcz etməyə gedir.”: Bələdiyyə İdarəsinin Ərzaq şöbəsinin nümayəndəsindən alınan bu elan, “Azərbaycan” qəzetinin 52-ci nömrəsində dərc edilmişdir. Bu nömrədə, Yurvin Qalinovskinin adı çəkilmir. Qəzetin 51-ci nömrəsində isə Bələdiyyə İdarəsi Ərzaq şöbəsinin, Yurvin Qalinovski adlı şəxsi Quba qəzasında taxıl almağa müvəkkil etdiyi xəbəri dərc edilmişdir. Hər iki məlumat üçün “Azərbaycan” külliyyatının II cildində, müvafiq olaraq 536 və 514-cü səfihələrə baxın.

Qazax Darülmüəllimininin açılması münasibətilə

səh. 39. “Hizb”: Quranın hissələrindən hər birinin adı. Quran ümumilikdə otuz cüzə, hər cüz isə dörd hizbə bölünür. Hər hizb beş səhifədir.

“...təhsil və təlimdə olmasını onlara bəyan qıldılar.”: Qəzetdə “təhsil və təlimdə” yerinə “təlim və təlimdə” getmişdir.

səh. 40. “...”: Qəzetdə bu yazının müəllifinin imzası yerində üç nöqtə qoyulmuşdur. Akad. Teymur Bünyadovun 21.08.2013 tarixli “Mədəniyyət” qəzetindəki məqaləsinə əsasən, bu yazının müəllifi “Qazax ziyalısı Əli Hüseynov”dur. T. Bünyadovun eyni məqaləsində, Qazax seminariyası müəllimləri arasında “tarix və coğrafiya müəllimi Əli Hüseynov”un da adı çəkilir.

Gürcüstanda

səh. 40. “Ermənistan Hökuməti nəzdində olan Gürcüstan siyasi nümayəndəsi...”: bu dövrdə Gürcüstanın Ermənistandakı siyasi nümayəndəsi Simon Mdivani olmuşdur.

səh. 41. “Əsgərlər silah gücü ilə iğtişası yatırmışlardır.”: Qəzetdə “əsgərlər” yerinə səhvən “qaçqınlar” getmişdir.

(Elanlar)

səh. 41. “Ünvan: 4-ncü Paralelni caddədə, ev nömrə.”: Ev nömrəsi qəzetdə çıxmamışdır.

Çərşənbə axşamı, 3 dekabr 1918-ci il, nömrə 55

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 28 səfərilmüzəffər sənə 1337. 3 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

İXTAR

[XƏBƏRDARLIQ]

Bu gün səfərilmüzəffərin 28-i fəxri-kainat Peyğəmbəri-zişanımızın [kainatın fəxri olan şanlı Peyğəmbərimizin] vəfatı münasibətilə idarəmizin tətil edəcəyini və qəzetəmizin növbəti nömrəsinin pəncşənbə [cümə axşamı] günü çıxacağını elam edirik [bildiririk].

ŞURAYI-MİLLİ RƏYASƏTİNDƏN

Kanuni-əvvəlin (dekabr) üçüncü gününə təyin edilmiş Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası vəfatı-fəxri-kainat həzrəti-Peyğəmbəriyə (s. ə.) təsadüf etdiyindən kanuni-əvvəlin 7-ci gününə təviq [təxir] edilir.

Şurayi-Milli raisi

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə

ELAN

Bununla “Azərbaycan” qəzetəsi idarəsi elan edir ki, həmin qəzetənin intişara [nəşrə] başladığı gündə Qafqazda türk və rus lisanlarında nəşr edilmiş qəzetə, jurnal, əkslər [fotoşkillər], tarixi məlumat və Azərbaycan həyat və

mədəniyyətində əhəmiyyəti olan asarı [əsərləri] idarəyə təqdim edənlərə gözəl mükafat veriləcəkdir. Arzu edənlər Vorontsovski caddədə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” qəzetəsi idarəsinə saat 10-dan 2-yə kimi müraciət etməlidirlər. Telefon nömrə 39-60.

b/8 5-4

ELAN

Azərbaycan Hökuməti cənbindəki [nəzdindəki] Fövqəladə İstintaq Heyəti mart ayından Azərbaycan Türk Ordusunun Bakını işğal etdiyi vaxta kimi zərərdidə olan [zərər çəkən] əşxasdan [şəxslərdən] ərizələr qəbul edir. Hər gün saat 10-dan 3-ə kimi “Metropol” mehmanxanasında 28 və 29 nömrəli otaqlarda.

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Ümuri-Nafiə və Xeyriyyə Nəzarətində [Sosial Təminat Nazirliyində]

Böyük hökumətlərin müsibətəngiz

[fəlakətlərə səbəb olan] mübarizəsi qurtarmış, öz qalibiyyətləri ilə məğrur olan Müttəfiq dövlətlər haqq-ədələt əsası ilə Rusiya millətlərinə çoxdan bəri gözlənilməkdə olan milli muxtariyyət bəşarətini [muştuluğunu] verib, keçirdiyimiz dəhşət və fəlakətləri unutmaq və sülh və mədəniyyətlə işə başlamaq imkanını verirlər.

Millətlər də bu imkanı hiss etməklə geniş bir nəfəs ilə azadlıq nəfəsi alıb, milli muxtariyyət nuru ilə cavanlıq atəşi və Bakıya ciddi qüvvə ilə müselləh olaraq [silahlanaraq], köhnələnmiş və çürümüş binanın xarabalari arasında qaliblərin şüarını əsas edib, öz milli muxtariyyətlərini təsis etməyə başladılar.

Lakin, Azərbaycanın işıqlı üfүqündə müharibənin və hərc-mərcliyin bədbəxt qurbanı və insanın qəlbini yaxacaq ac və çıplaq qaçqınlar görünməkdədir. Bunlar əcz ilə [çarəsizliklə] əllərini şadlıq edən millətlərə uzadıb, hamının yadından çıxmış müqəddəratlarının həll olunacağını səbirsizliklə gözləyirlər.

Azərbaycan vətəndaşları!

Bu yoxsul qaçqınlar sizə və sizin gözəl hisslərinizə müraciət edirlər. Sizlərdən hər biriniz bacardığınız qədər bunlara müavinət [kömək] ediniz. Çıplaq qaçqınlar üçün şiddətli qış fəslə gəlmiş. Qış fəslə öz dəhşətli üsrəti [çətinlikləri] ilə bunlara yaxınlaşıb, hər gün bunların arasından təzə-təzə qurbanlar aparacaqdır. Böylə bir lazımlı gündə bu qaçqınlara müavinət etmə-

yənlər bilaixtiyar [istər-istəməz] özlərini müqəssir edəcəklərdir.

Vətəndaşlar, müavinət ediniz. İstə paltar, ayaqqabı, camaşır, əqəllən [heç olmasa] köhnə də olmuş olsa, ianə ediniz. Sizə lazım gəlməyən şeylər, yoxsul və çıplaq qaçqınları soyuqdan və ölümdən xilas edər. Hər növ ianələr Naberejni küçədə, “Nadejda” kompaniyası mülkündə Ümuri-Nafiə və Xeyriyyə Nəzarətinin Qaçqınlar Şöbəsində qəbul edilir.

BAKI, 3 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

Məmləkətimizin paytaxt[ın]da yaşayan və indiyədək bizimlə guya mühibbanə [dostca] bir surətdə vətəndaşlıq etməyə hazır olan güruhlar və məfahil [dairələr] indi siyasi vəziyyət bir qədər dəyişdikdən sonra qəlblərində bəslədikləri əməlləri [niyyətləri] bürüzə verib, öz nankorluqlarını isbat etdilər. Rusiya təcridi-həyat edənədək [normal həyatını bərpa edənədək] və mərkəzində əmniyyət hasil olub da mətin bir hökumət təşkil olunanadək, ufacıq məmləkətimizi bolşevik bəlasından və ya başqa hərc-mərclərdən asudə saxlamaq üçün elani-istiqlaliyyətimizə o vaxt bir gözlə, indi isə başqa nəzərlə baxdıqları aşkar oldu.

O vaxt Azərbaycan Hökuməti və ya məhafili [dairələri] tərəfindən ittixaz edilən binagüzarlıqlar [alınan qərarlar, verilən sərəncamlar] və tədbirlər şayani-

təhsin [təqdirəlayiq] idi. İndi isə məlum olur ki, “Azərbaycan” məmləkəti yox imiş. Burası Rusiyanın bir nöqtəsi imiş. Buna görə də Azərbaycanda hökumətə ehtiyac olsa yalnız rus hökuməti ola bilər və Parlamanın da artıq lüzumu yoxdur. Zira, Rusiyada yalnız bircə parlaman ola bilər. Onu da ki, inşallah bolşevikləri qovduqdan sonra kadetlərlə “əsl rus adamları” lazım bilsələr düzəldərlər. Bu, kadetlərin və rus mütəəssiblərinin rəy və hərəkəti. Digər tərəfdən də Bakı “demokratları” yenə bədbəxt millətimizin yaxasından tutub deyirlər ki, “xandan”, “bəydən” və ya Osmanlı tərəfdarlarından hökumət olmaz. Hökumət demokratlardan ola bilər və müsəlmandan, məlum olduğu üzrə, “heç bir vaxt demokrat ola bilmədiyinə binaən [görə], əlbəttə ki, hökumət də onların əlində ola bilməyib yevanqulyanlar ilə nacaryanların və merxelevlərin əllərinə keçməsi, özünüz görürsünüz ki, vacibatdandır...” Bunlar məmləkətimizin asayişinə doğrudan-doğruya xələl yetirmək qəsdindədirlər. Zira, bu niyyətdə olmasaydılar, ol vaxt böylə mühüm və müşkül bir halda ümum əhalinin mənafeyi üçün ittiqaz edilən tədabirimizi [görülən tədbirlərimizi] və təşəbbüsatımızı məhv etmək iqdamatında [təşəbbüsündə] bulunmazdılar. Böylə bir bədxahanə [pis niyyətli] hissiyyat Azərbaycan Şurayi-Millisi təşkili xüsusunda icra olunan namünasib hərəkətdən dəxi bəlli oldu.

Müstəqil Azərbaycan dövləti yaşa-

dıqdan bəri, ümuma məlum olduğu üzrə, biz müsəlmanlar özümüzü başqaları kimi “hakim millət” yerinə qoyub da qeyri-müsəlman vətəndaşlarımıza mütəkkəbbirənə [təkkəbürlü] nəzərlə baxmamışıq. Bunu hər bir insaf əhli etiraf etməyə məcburdur.

Biz bacardıqca onlara hüsn-rəğbət göstərib səy etmişiz ki, onlar özlərini yad bir vətəndə hiss etməyib, Azərbaycanı öz həqiqi vətənləri kimi tələqqi [qəbul] etsinlər. Bu yolda biz, hətta bəzi məsəildə [məsələlərdə] hüquqi-milliyəmizdən belə keçmişik. Dövlət dilimiz, ana dilimiz olduğu yerdə indiyə kimi hələ rus dilini istemal etməkdəyik [işlətməkdəyik]. Hökumət müəssisələrində ən mühüm mənsəbləri qeyri-müsəlmanlara vermişik. Yalnız, bir hökumət qalmışdı ki, onun da müştərək şəklini, dəvət edilmiş Məclisi-Millimiz həll edəcəkdə. Lakin indi isə həm “demokratlar” məhafili, həm də bütün əzası [üzvləri] kadetlərdən ibarət olan Rus Milli Komitəsi, Milli Parlamanımızda iştirak etməkdən dürlü-dürlü məntiqsiz bəhanələrlə imtina edirlər.

Bununla məmləkətimizdə əhalinin məişət və əmniyyəti təmini işinə xələl yetirmək istəyirlər. Böylə bədxahanə hərəkət bizi, bütün səy və kuşişimizi [çalışmamızı], bütün qüvvələrimizi yığmaqla, boynumuza düşən ağır vəzifəni aqılanə və həqiqi bir surətdə yerinə yetirməmizə vadar edir. Başqaları bizim fəaliyyətimizə dair sabotaj yapırırlar, “bu oyuna qarı girdi” eyləyirlər.

Böylə həriflərə bunu isbat etməliyiz ki, xeyr, sizin hərəkətiniz bizi öz müqəddəs vəzifəmizdən çəkin[dir]əmməyəcəkdir və biz öz həqiqi yolumuzla getməkdə davam edəcəyiz. Biz sizi bərabərcəsinə işləməyə dəvət etdik və bununla öz vətəndaşlıq vəzifəmizi yerinə yetirdik. İndi ki, siz bizim insaniyyətərvər və adılanə təşəbbüsümüzü rədd edirsiniz, xoş gəldiniz! Öz yükümüzü özümüz də aparmağa qadırız. Vəssəlam.

PARTİYALARIMIZA

Bir şəxs və ya partiya, bir millətin azadlığı əleyhində çalışarsa və o milləti digər bir millətin və ya bir neçə nəfər xudsər [özbaşına] adamların hökmü altında qul etmək istərsə, o şəxs və ya o partiya bugünkü inqilabat [inqilablar] nöqtəyi-nəzərindən insaniyyətə düşməndir. Adını sosialist də qoymuş olsa, hürriyyətərvər də qoymuş olsa, yalandır. Onun əsl adı insaniyyət düşmənidir. Həmin insaniyyət düşməni olanlardan böyüyü bu gün Azərbaycan türklərinin hürriyyəti və istiqlalı əleyhində çalışan partiyalardır. Çünki, bu gün müstəqil olmağa, azad yaşamağa və asudə nəfəs çəkməyə hamı millətlərdən artıq möhtac olan Azərbaycan türkləridir. O səbəbə ki, Rusiya millətləri içində əsarətin ən ağır yükünü çəkən, istibdadın ən şiddətli zümlərinə düşən olan, dini, milli həqarətin ən acı zərbələrinə məruz qalan, hüququ-

nun ən zərurilərindən də belə məhrum edilən və dünənə qədər zillət və rəzalətlə ömür keçirən, ağız açıb əhval və övzasının [vəziyyətinin] məşəqqətindən şikayət etməyə qüdrəti olmayan bir millət varıydısa, o da yalnız Azərbaycan türk milləti idi.

Bəs, kimin insafı yol verər və kimin vicdanı bunu qəbul eylər ki, Rusiyadakı ümum millətlər istibdad dövründə də Azərbaycan türklərinə nisbətən istirahətlə yaşadıkları halda, bu gün təkmil [bütün] hüquqlarına nail olsunlar da, amma Azərbaycan türkləri bu hüquqdan məhrum edilsinlər? Gərək, heç kəsin insafı buna yol verməsin və vicdanı bunu qəbul etməsin. Halbuki, bu zülmü rəva görən “insafılar” və bu haqsızlığı qəbul edən “vicdanlar” vardır və bu insaf, bu vicdan sahibləri də Afrikanın vəhşi bərbəriləri deyil, Rusiyanın qaragüruh adı verilmiş padşahpərəstləri deyil, bəlkə bu gün Bakımızda, paytaxtımızda bizimlə diz-dizə oturan “sosialistlərdir”.

Bəlkə bu sözlərimə etiraz edib dəyərinsiz ki, xeyr, böylə iş ola bilməz. Sosialist adını daşıyan şəxs bir millətin əsir edilməyinə razı olmaz və sairə, və sairə.

Doğrudur, sosialist adını daşımağı özünə ixtiyar edən şəxs bu işə razı olmaz. Nədir ki, bəlkə bunun əksi, yəni millətlərin azad edilməsi yolunda can fəda edər dərəcədə mübarizəyə girər. Amma, Bakı “sosialistləri” bu işə razıdırlar. Yəni, Azərbaycan türklərinin əsarət altında qalmağına nəinki razı-

dırlar, bəlkə bunun tələbində belə ısrar edirlər.

Sözlərimin yalan olmadığını təhqiq etmək istəyənlər varsa, şəhərimizdəki “Sosial-Revolyusioner” (İctimaiyyəni-İnqilabiyyunlar) partiyasının naşiri-əfkarı olan [fikirlərini yayan] “Znamya truda” qəzetəsinin bütün nömrələrini açıb, qabaqlarına qoyub diqqətlə oxusunlar. Hökumətimizi istehza, millətimizi təhqir, əsarətimizi tələb, yerimizi yurdumuzu tələf, mal və mülkümüzü qarət, özümüzü də Biçeraxovlar qoşunu ilə hədədən başqa sosialistlik və sosializm naminə bir şey tapıb oxuyarlarsa, məni yalançı deyə elan və təkdir [məzəmmət] etsinlər.

“Znamya truda” başına yığılmış olan bu guruh, “sosialistlik” maskası altında işləyən hüriyyət düşmənləri və insaniyyət ədüvvləri [düşmənləri] olduğu bu günlərdə aşkar edildi. Millətimizə qarşı olan büğz [kin, nifrət] və ədavətlərinin şiddəti o dərəcə idi ki, daha özlərini saxlaya bilməyib, maskanı-filanı kənara atıb, əsl sifətlərini göstərdilər.

Bu sifəti görüb də bədtərkibliyindən [bədheybətliyindən, eybəcərliyindən] iyranənlər ən əvvəl bizim cavan müsəlman İctimaiyyəni-İnqilabiyyun partiyamız olmuşdur ki, bu yoldakı gözüaçıqlıqları xüsusi bir təhsinə şayandır.

Dünənki qəzetəmizdə “Azərbaycan sosialistlərinin fəaliyyəti” sərəlvhəsi ilə yazılmış fəqərəni [yazını, məqaləni] oxusanız, ürəkləri təmiz və ağılları

salim olan sosialistlərimizin maska altından çıxmış əcnəbi “esərlərdən” nə dərəcədə ikraha gəldiklərini görərsiniz.

Təbiidir ki, həqiqi sosialist olanlar, bir millətin azadlıq və istiqlalına qarşı düşmən kəsilən partiyaların, adlarını sosialist də qoymuş olsalar, fikrinə şərik ola bilməzlər. Çünki, bu qeyri-mümkün işdir. Bir tərəfdən sosializm adını batırmaq və xalq içində sui-təfəhhümünə [səhv başa düşülməsinə] səbəb olmaq və digər tərəfdən türk millətinin azadlıq və hüriyyəti əleyhində çalışmaq təşəbbüslərində ısrar edən bir guruhdan nəinki yalnız türk sosialistləri, bəlkə bütün həqiqi sosialistlər ictinab və istikrah etməlidirlər [uzaq dayanmalı və iyranməlidirlər].

Ümidvarıq ki, Azərbaycan İctimaiyyəni-İnqilabiyyun [Sosialist İnqilabçılar] partiyasının bu rəftarına sair sosialist və hüriyyətpərəst partiyalar dəxi şərik olub, özlərini çirkli hərəkətlərdən kənar tutmaqla bərabər, səy və əməklərini bir bu qədər zillət və rəzalət görmüş olan Türk-Azərbaycan millətinin istiqlal və azadlığı yolunda sərf edərlər.

Hacıbəyli Üzeyir

GENERAL TOMSONUN ERMƏNİ BAŞÇILARINA TELEQRAMI

Gəncə, Qazax, Cavanşir qəzalarında erməni pişrovlarına [başçılıqlarına] Bakıdakı Müttəfiq ordusu komandanı

general Tomson tərəfindən böylə bir teleqram göndərilmişdir:

“Aldığım məlumata nəzərən Gəncə, Cavanşir və Qazax qəzalarında ermənilər, nizamsızlıq və qarətə məşğul olurlar. Müttəfiqlər nümayəndəsi olmaq həsəbiylə [sifətilə] sizə əmr edirəm ki, böylə bir nizamsızlıqların tamamilə qarşısını almaqla hamı ermənilərə xəbər verəsiniz ki, gedib özlərində rahat otursunlar. Bu əmrləri əmələ gətirməz isəniz tökülə biləcək qanların məsuliyyəti şəxsən sizin öhdənizə düşəcəkdir.”

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANI ƏTRAFINDA

Azərbaycanın müxtəlif qəzalarından alınan xəbərlərə görə, məbus [millətvəkili] seçkiləri böyük ruh yüksəkliyi və istiqlalyyət şüarı altında cərəyan etməkdədir. Vətəndaşlar məsələyə haiz [malik] olduğu qədər böyük əhəmiyyət verirlər.

- Şəki qəza qaimməqamından alınan teleqrafa görə, Parlamən məbusluğuna Şəki şəhərindən Abdulla bəy Əfəndizadə, qəzadan Qərib Məhəmmədkərim oğlu intixab edilmişdir [seçilmişdir].

- Cəbrayıl qəza qaimməqamı teleqrafla xəbər verir ki, Cəbrayıldan Məclisi-Məbusan üzvlüyünə Bəhram bəy Vəzirov seçilmişdir.

- Gəncədən xəbər verilir ki, Parlmana Abuzər bəy Rzayev intixab

edilmişdir.

- Aldığımız məlumata görə, Bakı Kəsbkarlar [Həmkarlar] İttifaqının 30 təşrini-sanidə [noyabrda] iniqad etmiş cəlsəsində [keçirilmiş iclasında] Azərbaycan Parlamənına nümayəndə göndərmək məsələsi müzakirə edildikdən sonra, nümayəndə intixab etməməyə qərar verilmişdir.

- Parlamənın 3 kanuni-əvvəldə [dekabrda] təyin edilmiş olan birinci iclası ayın 7-ədək təxirə salınmışdır.

Bir izah

Şəki qəza qaimməqamından alınmış bir teleqrafa nəzərən, məzkur [adı keçən] qəzaya Parlamənda ancaq [2] məbus yeri verildiyindən, türk-islam vətəndaşlarımız narazı qalmışlar və onlara daha yer verilməsini arzu edirlər. Binaileyh [ona görə], Məclisi-Məbusan rəyasətinin xahişinə görə, vətəndaşlarımıza bu xüsusda izahat verməyi lazım görürüz.

Parlamənda cümlətanı 120 əza olmaq, türklərdən ancaq 80 məbus bulundurulacağı və 1917-ci il “Qafqaziya təqviminin” rəqəmləri üzərinə türklərin miqdarı nəzərə alındıqda metr 25000 olur. Yəni, hər məbus 25000 vətəndaş tərəfindən müvəkkil olur. Fəqət, 80 məbusdan 44 zatın mərkəzi Milli Şura əzası [üzvü] sifətilə mövcud olduğu nəzəri-etibara alınarsa, məlum olar ki, Parlmana müsəlmanlardan ancaq 36 yeni məbus göndərilməlidir. Bu surətlə metr dəxi 57000 olur, nəinki 25000. Bu nöqtəyi-

nəzərdən, Şəki qəzası vətəndaşları bilməlidirlər ki, 2-dən ziyadə məbus göndərmək hüququna malik olmaq üçün Şəki qəzasında 114 mindən ziyadə türk-islam əhali olmalıdır. Həlbuki, rəqəmlərlə isbat olunur ki, Şəki qəzasında müsəlmanın miqdarı 100000-dən artıq deyil. Binaileylə də vətəndaşlarımız 2 məbusdan artıq göndərə bilməzlər.

AZƏRBAYCANIN PAYTAXTI

I

“Quzğun dəniz”in (1) sahilində, əski Albaniyanın (2) mərkəzində, Şirvanşahların paytaxtında, Abşoran yarımadasının cənubunda 49,51 dərəcə tul [uzunluq], 40,21 dərəcə ərzində [en dairəsində], bir tərəfdən Bayıl, digər tərəfdən də Zığ adı ilə suların bağına qol uzatmış, qarşdakı adaların himayəsilə pənahsız gəmiləri hər növ tufanlara qarşı qoruyan, mərhəmətkar bir qucaq açmış liman var:

Bakı bəndəri [limanı]!

Şöhrətli azərkədəsi [atəşkədəsi, atəşgahı], “odunsuz yanar, sudan qorxmaz” mənqəbədər [haqqında əfsanələr, hekayələr danışılan] atəşi (3) uzun zamanlardan bəri məruf [bilinən], tarix səhifələrini boyamış neft quyuları, hər dəm bir fəvəran edər [fəvvarə vuran] “Yanardağ”ı ilə Azərbaycan isminin müsəmması [adının mənasını özündə ehtiva edən], həmişəyanar bir ocaq var:

Bakı bəldəsi!

Bakı – Azərbaycanın paytaxtı.

Bakı, bu gün istiqlalını elan etmiş olan Şimali Azərbaycanın mərkəzi-idarəsi [idarə mərkəzi] olduqdan sonra deyil, daha əvvəldən, qədim zamanlardan bəri Azərbaycan paytaxtı, paytaxtı deyilsə də, mühüm mərkəzlərdən biri olmaq heysiyyətinə malik olmuşdur.

Azərbaycan kəlməsinin “od” mənasındakı “azər”dən ayrıldığını iddia edənlər, buradakı atəşkədələri göstərir. Ona görə də bu yerlərə “od abad edən” mənasında “Azərbaygan” və yaxud “Azərabadgan”, daha sonra müərrəb [ərəbləşmiş] olaraq “Azərbaycan” denildiyini bəyan edirlər.

Şəmsəddin Sami bəy mərhum “Qamusül-ə’lam”ında “Azərbaycan” kəlməsinin əvvəlcə Təbrizin özünə, sonra

(1) Əski türklər üç türk gölündən (Baykal, Aral və Kaspi) böyüyü olan Kaspiyə “Quzğun dəniz” derlərdi. Bunun türklərcə digər bir adı da “Türk dənizi” idi.

(2) Şirvan vilayətinin, hazırkı Bakı quberniyasının yerində qüruni-ulada [ilk əsrlərdə] “Albaniya” adı ilə məruf [bilinən] bir qövm yaşayırdı. Bu qövm, olduqca cəngavər olub, Roma imperiyası ordularına müqavimət etmişdi. Sonra, şimaldan axın edib gələn türklər seylanına [selinə] dayanammayıb Xəzər türkləri tərəfindən münqəriz olub [məhv olub, nəslə tükənib], məmləkətləri tutulmuş və türk qəbilələri tərəfindən oturaq edilmişdir.

(3) Əski iranilərdə bir “Üç atəş” əfsanəsi vardır. Bu əfsanə, Azərbaycan ənənəti [adət-ənənəsi] ilə əlaqədardır. Bu əfsanədəki həmişəyanar üç atəş, “odunsuz yanar, sudan qorxmaz” ki, Bakının yerdən çıxar və suda yanar təbii qazına kinayə edilmişdir.

ətrafına, daha sonra vilayətinə ələm [nişan; ad] olduğunu qeyd edirsə də, bir az aşağıda Azərbaycanın torpağını və yerlərinin mürəkkəb olduğu məvaddı [maddələri] tərif edərkən deyir ki:

“Məmləkətin torpağı əraziyi-bürkaniyyədən [vulkanik ərazi] olub, qaz çıxarır yerləri və neft quyuları çox olduğu kimi, zəlzələləri dəxi pək sıx olub, qəsəbələri və ələlxüsus mərkəzi olan Təbriz şəhəri dəfəatla xarab olmuşdur. Zamani-cahiliyyətdə [cahiliyyə dövründə] atəşkədələrinin kəsəti [çoxluğu] və bəlkə “Azərbaycan” təsmiyə olunması [adlanması] dəxi bir atəşidaimi [daimi atəş] halında olan bürkan [vulkan] və neftlərinin kəsətinədən irəli gəlmişdir.”

Görürsünüz ki, müəllifi-möhtərəm sizə tamamilə aşına bir mənzərə təsvir edir. Tərif tamamilə Bakıya və vilayətinə aid. Daimi bir atəş halında bulunan bürkan – Bakı, dəfəatla zəlzələyə məruz qalan da Şamaxıdır. Burada Təbriz və həvalisinə [ətrafına] bənzəyən bir şey yox. Çünki, o həvalidə nə qaz çıxarırlar, nə də neft quyuları vardır.

Bunu zikr etməkdən məqsədimiz, təbii, Təbrizin Azərbaycan mərkəzi olduğunu inkar deyil, əsl “Azərbaycan” isminin müsəmması olacaq nöqtənin Bakı ola biləcəyini göstərməkdir.

Əvət, Bakı yalnız bugünkü Azərbaycan Cümhuriyyətinin paytaxtı deyil, əski Azərbaycan qitəsinin [ölkəsinin] də mühüm bir mərkəzidir. Vaxtilə bu

mərkəz, əski “Midiya” yerini tutan Azərbaycan sakinlərini müqəddəs atəşləri ilə qızdırmış; bu hərərətiylə o, İrandan, Hindistandan və dünyanın sair yerlərindən zairlər [zəvvarlar, ziyarətçilər] cəlb etmişdir.

Bakı bu gün də ziyarətqah, bu gün də məbəddir. Bugünkü Bakı zairləri, əski atəşpərəstlər kimi din hissiyyəti və ruh ehtiyaclarını tətmin [doymaq] üçün deyil, maddi həvəslərini təmin, artıq tamahlarını doymaq üçün gəlirlər. Buradakı sərvəti kəndi kaşanələrinə [saraylarına, imarətlərinə] axıtmaq istəyirlər. Bu müasir zairlər, tarixin hekayələrini oxurkən, hind zairlərinin gəlib burada müqəddəs atəşlərə tapınmaqdan başqa bir fayda gözləmədiklərini heyrətlərlə tələqqi edər [qiymətləndirər], o nur və hərərət sərgərdanlarını [işığın və hərərətin ardınca gəzənləri] qətiyyəən anlayammazlar. Çünki, onlar “eşqi” şəmin başına fırlanıb da kəndisini yaxan və yaxılarkən səs çıxarmayan “pərvanədən” (4) deyil, çəmənləkləri, çiçəkləkləri birər-birər gəzib də güllərdən şirə çəkən “arılardan” öyrənmişlərdir. Onlar icab edərsə palçığa girər, hisə bulaşar, mazuta batar, fəqət atəşə tapmazlar. (5) Çünki, məbud [iləh, tapınmanın obyektini] olaraq onlar qazı, nefti deyil, bunlardan hasil olan “sarı mədəni” tanırlar.

(4) Ey mürqi-səhər, eşq zi-pərvanə biyamuz
K'an suxtərə can şüdü avaz nəyaməd.

Sədi

(5) Tapmaq, tapınmaq - türkcədə ibadət və təəbbüd [ibadət] etmək mənasıdır.

Fəqət, Bakının müridləri yalnız bu uzaq vilayətlərin zəvvarı deyildir. Buranın maddi deyil, mənəvi atəşlərinə Hindistan məcusi və İran zərdüştlüsündən daha şiddətli bir ehtiyac və daha qüvvətli bir imanla mərbut [bağlı] olan mücavirlər [daim ibadətəxana və ya türbə yanında yaşayıb vaxtını ibadətdə keçirən adam, abid], mötəkilər (6) vardır:

Azərbaycanlılar!

Əvət, Bakı əski məcusilərdən ötrü şöləsinə yaxılır şəm, qonşu imperia-listlərlə Avropa kapitalistlərindən ötrü şirəsi çəkilib gül isə, Azərbaycan türklərindən ötrü təvaf olunar əməl Kəbəsi [arzuların Kəbəsi], etikaf olunar həyat məscididir.

Bu, bizə bir əməl Kəbəsi və həyat məscidi olan Bakımızı, əcəba heç bilirmiyiz? Bu suala cavab almaq üçün mətbuati-ümumiyyəminizin cavan hücrəsini [bütün mətbuatımızın yaxın dönmədəki qismini] ümumi bir surətdə gözdən keçirdim. Bakıya aid bir şey görmədim. Bu mənə həvəs və cəsarət verdi. Müxtəsər də olsa, Bakının tarixi haqqında bir qaç yarpaq qaralayalım, dedim. Şübhəsiz ki, bu sətirlərlə veriləcək məlumat, Azərbaycan Cümhuriyyəti paytaxtının şan və heysiyyəti ilə mütənasib olammayacaq. Çünki, əl altında nə o qədər mənbə, nə də o qədər zaman və fürsət vardır. Fəqət, Azərbaycan mətbuatında bu xüsusda daha heç bir yazı yazılmadığından dü-

(6) Mötəkil - günlərlə məsciddə oturub da boyuna ibadətə (etikafa) oturan zata denilir.

şündüm ki, naqis də olsa bir şey olsun. Biz naqisini başlarız, mütəşəbbis [təşəbbüskar] gənclərimiz də çalışar, vətən eşqi, məmləkət məhəbbəti ilə, səy eylər, bu başlanğıcı təkmil edərlər [kamilləşdirərlər]. O zaman biz də əziz paytaxtımızın mükəmməl bir tarixinə malik olmaq səadətini dərk edəriz.

M. Ə. Rəsulzadə

TÜRKİYƏDƏ QADINLIQ MƏSƏLƏSİ “Feminizm”

4

Qadınlarda xəlqi mahiyyəti tədqiq edərsəniz; izdivac nəticəsi təvəllüdatın [doğumların] kəsəti [çoxluğu] ilə təhti-tərbiyəsində [tərbiyəsi altında] övladı pərvərdə etməkdən [böyütməkdən] ibarət deyildir. Qadınliq övsafı [vəsfəri, xüsusiyyətləri] ən həssas qəlblərə malik, ən rıqqəti-şeyriyyəyə nafil [şeyriyyətin rıqqətinə təsir göstərən] və hakim bir vücudi-qiymətdardır [qiymətli bir vaqlıqdır]. Bu qədər fitri qüvaya [güclərə] sahib olduqdan başqa, bəzən atəşpareyi-cəladət kəsilib [qəhrəmanlıq alovuna; odlu-alovlu qəhrəmanlıq nümunəsinə çevrilən] nə qədər tarixi hadisətin [hadisələrin] şahidi bulunuruz. Bəzən insaniyyətin düşməni-biamanı [acımasız düşməni] kəsilib. Bəzən kəndi həyat və mənafeyi-şəxsiyyəsi bulunan hər şeyi fəda edənlər var. Biz, qadınları bunlar qədər qayənin dərəcəyi-

əs'adiyə[sinə] [yuxarı dərəcəsinə] çıxartmaq mənafeyimiz iqtizasıdır [mənafeyimizə uyğundur].

Şu kürrəyi-zəmin bir aşıyaneyi-bəşər olduqca, o ünsüri-munis[in] [bəşəriyyətin] nisfini təşkil etdiyini bit-təb' məsaiyi-ümumiyyənin şəxsiyyət[ın]a qədər təşəbbüsata girəcəyiz [Bu yer kürəsi bəşəriyyətin yuvası olduğu müddətcə, bu şəfqətli ünsürün, yəni qadınların da bəşəriyyətin yarısını təşkil etdiyi təbii hal olduğuna görə, qadınlarla kişilərin birgə səy göstərməyinin məğzini açmağa çalışacağıq]; madam ki, mədəniyyət daima fəvz [müvəffəqiyyət] və xilasa doğru gedir. Təbii ilə bu gün olmazsa yarın ehtiyacat o dərəcəyi-kamala əs'ad edəcəyinə yetər ki, onların zəif qollardan tutub o mövqeyi-ehtramata oturtmaq vəzifəsi bizlərə düşür. [Təbii ki, bu gün deyilsə belə sabah, ehtiyacların elə bir həddə çatacağını nəzərə alaraq, onların, yəni qadınların zəif qollarından tutub, o möhtərəm mövqeyə oturtmaq bizə düşür.] Qadınlıq, təsəvvür edildiyi kimi, bir əsirə, bir məzlumə deyildir. O hürri yaşar, hürri ölür bir nisfi-əzayi-bəşərdir [insan cəmiyyətinin yarısıdır].

Qadınların ruhunda mündəmic olan [yerləşən] şəfqətpərəstanədən [şəfqətsevərlikdən] istifadə imkanı nə qədər genişdir. Mürəbbiyələr, xəstəbaxıcılar, ianə vermək surəti ilə millətin səadətini gözədənələr, feilən, bədənən, fikrən insaniyyət uğruna, milliyyət uğruna, din uğruna xidmət etməkdən çəkinməzlər. Bu üzdən, qadınların fitrətində mövcud hissiyyəti-şəfqətə [şəfqət hissinə] dövlət pək

çox ümidlər bəsləməkdədir.

Bir validənin ağışında böyüməkdə olan övladına qarşı məhəbbəti nə qədər çoxsa, tərbiyənin aldığı şəkil və cəsamətcə [böyüklüyə görə] o nisbətdə də vətəninə məhəbbət olar. Vətənin müşfiq validələri övladlarını hər tərəfdə qorumaq əsasına binaən [uyğun olaraq], hər b meydanlarına qədər gəlir: cəngavərlərin aldığı nişaneyi-iftixarını – yarasını, sarar, baxar, onu bir çocuğu qədər nəvaziş[li] nəzərlərə qər q edər. Qəlbin mərhəməti insaniyyətə qarşı məhəbbətinə bir dəlildir. Mühibbi-insaniyyət olan şu üzvi-sani [bəşəriyyət aşiqi olan bu ikinci üzv] nə qədər fədakarlıqlar ifa etmişlərdir. Baxūsus [xūsusilə], şu hər b sənələrində xilqətən [təbiətə] erkəklərdən bir az fərqli isə də əqlən, fikrən bəzən erkəklərə belə meydan oxuyanlar olmuşdur. Alimə və fazilə və şairə və ədibə kəsriylə [çoxluğuyla] bir millət xūsusu bulur [öz şəxsiyyətini tapar].

İqtisad vadisində, məsaili-müştərəkədə [birgə zəhmət çəkməkdə] qadınlığa bir hisseyi-şərəf çıxar [şərəfli bir pay düşür]. Bu şərəfin məhsuli-səmər-darı [faydalı nəticəsi] olaraq o millət fəqr və səfalətdən qurtular. Zülvəcheyn karü-kəsb ilə mürəffəh bir həyati-bəxtiyaranəyə məzhər olunar, səadətə inkişaf edər. [ikitərəfli işləyib qazanmaqla, rifah, bolluq içində bəxtiyar bir həyata nail olunur, bu bəxtiyarlıq daha da inkişaf edərək səadətə çevrilir.]

Qadınlıq, yalnız kor-koruna itaəti-məntiqəyə [zehni itaətə] bağlanmış, əfkari-ətiqəyə [köhnə fikirlərə] boyun

əymiş bir əsireyi-məzlumə olammaz. Hürriyyəti-ətvarına [hərəkət azadlığına], hürriyyəti-fikriyyəsinə [düşüncə azadlığına] sahib və nafiz-kəlam [sözü keçən, sözü etibar görən] olmalarını kəndiləri əlbəttə arzu edirlər.

İctimaiyyun [sosioloqlar] nəzərindən feminizmin surəti-tələqqisi [qəbul edilmiş tərz] bambaşqadır. İnqilabati-müxtəlifədə [müxtəlif inqilablarda] felimüştərək sahibi olduğuna [birgə iştirakçı olduğuna] [görə], hər dürlü əzablar, bəlalara giriftar olduğu kimi, hər dürlü iqbal da məzhər [nail] olurlar. İctimaiyyun amilləri[nin]; bəşər kütlələri fikriyyətində təməssül edən qüdrətləri kəndi əhraranə qüvvətlərinə çevirməyə birinci vasitələrdən [biri] feminizmdir. [İctimai amillərin; bəşər kütlələrinin fikrində meydana çıxan gücləri öz azad qüvvələrinə çevirməsinin başlıca vasitələrindən biri feminizmdir.] Tarixdə görülən bunca inqilabat, qadınlıq[ın] mövqeyi-siyasi və ictimai təsiratından xali qalmamışdır. Qadınlıqdakı məziyyət, yəni fəaliyyəti-fikriyyənin (actualité de l'esprit) saheyicidalda [mübarizə meydanında] mövqeyi qayət barizdir. Hər ünsüri-əqvam [hər bir qövüm] içərisində qadınlığın xisləti təqdir edildiyi nisbətdə fəzlə bir məziyyət göstərilmiş. Ruhi inbisatın amili, ən geniş sərəzədeyi-zühuru, cahangiranə fəvəranların müvəllədatı kamilən fəaliyyəti-fikriyyənin mahəsələsidir. [Mənəvi genişliyin amili, ən geniş surətdə meydana çıxması, cahangirana qaynayıb-coşmaların doğuşu tamamilə zehni fəaliyyətin nəticəsidir.]

Xəyalıyyun nəzərində ictimaiyyun qədər maddi tələqqi olunmadı, hüsnü-eşq zamiri-mafilbalı ilə tələqqi olundu. [Qadınlıq, romantiklərin nəzərində sosioloqlar qədər maddi tərəfdən ələ alınıb qiymətləndirilmədi; könlüdə olan gözəllik və məhəbbət məramı əsasında qiymətləndirildi.]

Bir millətin səciyyəyi-fitriyyəsinə bu iki şeyə məhbubiyyət ya əxlaqən süquta məyyal olar, yaxud ictimai inqilabatın hüdusunu mövcib olar. [Bir millətin fitrətində bu iki şeyə, yəni gözəllik və eşqə məhəbbət, ya əxlaqi cəhətdən süquta gətirib çıxarar, yaxud da ictimai inqilabların meydana çıxmasına səbəb olar.]

Avropa hökuməti-müxtəlifəsində bu qayə üzərinə bir taqım münaqişeyi-qədimədə keçmiş, bir çox böyük filosoflar[ın], üləmələrin tənqidatına məzhər olmuş bu həqiqətə, məzhəriyyət deməyə layiq... [Avropanın müxtəlif ölkələrində bu mövzu barədə bəzi qədim mübahisələrdə dilə gətirilmiş, bir çox böyük filosofların, alimlərin tənqidlərinə məruz qalmış bu həqiqətə, artıq bir təzahür, yəni fakt deyə bilərik...]

Çünki, şimeyi-məhz bir şərəreysi-kannuni-inqilabı məmul deyilmi? [Çünki xislətin əsli inqilab ocağının bir qığılcımına bənd deyilmi?]

Təhti-rəmadda məstur bir narihariq cirmi nisbətində iqdamate badi olammazmi? [Külün altında gizlənmiş bir köz atəş, öz ölçüsü nisbətində təşəbbüslərə, səylərə səbəb ola bilməzmi?]

İştə şu əsaslarla feminizm, hüsnü eşqdən qurtulmuş, o yaxıcı hissiyyəti baqi qalmaqla, təkamülatıyla müxtəlif

səfəhatı came bulunur. [Odur ki, bu əsaslarla feminizm, gözəllik və eşqdən qurtulmuş, o alovlu hissləri qorumaqla birgə, müxtəlif təkamül mərhələlərini özündə ehtiva edir.]

Bidayətdə [başlangıçda] qadınlardakı o qüvvəti haqqı ilə təqdir edəmməzlik üzündən xəyalıyyun (idéalisme) bir taqım nəzəriyyat içərisinə boğuldu. Hüsnu eşqin salıgını [dəlillərini] tədqiqə qoyuldular. Səcayarı [səciyələri, xarakterləri] tədqiqə əhəmiyyət vermədilər. Bunlar o qədər törədilən fikirlərlə hətta aigmxr l'aprix, yəni sivrilmis fikirlərin yavaş-yavaş nəticəyi-qətiyyəyə doğru yol aldığı – və idrak etdikləri həqiqətlərdən birincisi feminizm bəhsi açıldığını – birdən-birə gözükdü. [Bunlar, yəni idealistlər, o qədər çox törədilən nəzəriyyələr arasından sivrilen, önə çıxan fikirlərin yavaş-yavaş qəti bir nəticəyə doğru getdiyini və idrak etdikləri həqiqətlərdən birincisi olaraq feminizm mövzusunun meydana çıxdığını birdən-birə gördülər.]

Məlum ya, biz əvvəla xəyali bir taqım nəzəriyyatla babi-münaqişə güşad edildikdən sonra təsadümi-əfkarın qayələri bittəb' çabuq çıxar. [Məlumdur ki, biz əvvəla xəyali bir taqım nəzəriyyələrlə mübahisə qarısını açdıqdan sonra, fikirlərin çarpışmasının nəticələri təbii olaraq qısa zamanda meydana çıxar.]

Qərarı-qəti [meydana çıxan qəti nəticə] feminizm cərəyanlarına gözəl bir məcra [axar, yol, istiqamət] hazırladı. Avropa[da] onuncu əsrdən etibarən bu hərəkəti-fikriyyə [fikir cərəyanı] qadınlıq hissiyyəti üzərinə sahir təsirət

ilqa etdi [sehirli təsirləri aradan qaldırdı]. O gündən etibarən təbiətin bəxş etdiyi affecté, yəni göstəriş (təqlidçilik) ilə başlandı, məhdi-mədəniyyətin ənvərisarı [mədəniyyət beşiyinin nur saçanı] tərəfinə üzler çevrildi, fikirlər nurlandı. Bir mehtab və ya halə, ziya halında ikən bir günəş qədər parlaqlıq göstərdi.

Ruyi-zəmin [yer, yer kürəsi] üzərində yaşayan bəni-bəşərin [insanoğlunun] ikinci bir qüdrəti meydana çıxdı. Məsaiyi-fəzlə [çox çalışmaq, çox səy göstərmək] iqtisad istədiyi qədər yol aldı. Mədəniyyət çabuq doğdu, çabuq böyüdü. İştə şu hüsni-mücadilə[yə] mədyun olan nəzəriyyatın fəlsəfeyi-qayələri buralara qədər vardı. [Bu gözəl mübahisəyə borclu olan nəzəriyyatın fəlsəfi nəticələri buralara qədər gəlib çıxdı.] Tarixi tədqiq edərsək, feminizm nəzəriyyatının məbdəindən miadına [başlangıçından sonuna] qədər bir fikir edinmiş oluruq.

Əbdüllətif

Ədəbi sütunlar

QÜRBƏT ELLƏRDƏ YADI-VƏTƏN

Karpatda ikən...

3

Karpatın dağları nigahımda
Dursa, dursun da pişgahımda.
Könlümün gözləri sənə baxıyor,
Dodağım mədhini sənə oxuyor!

Karpat üstündəyəm, fəqət üzümü,
 Könlümü, ruhumu, iki gözümü
 Daima döndərib də səmtinə mən,
 Oluram sacidin, a şanlı vətən!
 Qıbləgahi-rəhi-nigahımsan
 Ey vətən, ülvi səcdəgahımsan!
 Sənə bir xidmət eyləsəm, a vətən,
 Şu həyatımda bəxtiyaram mən.
 Ey vətən, sən özün də mədəri-can,
 Sənə layiq pərəstişi-vidcan.
 O beşik ki, bizi qucaqlarıdı,
 Yellədən, bəslədərdi, saxlarıdı
 Səndə nabit olan ağacdan idi.
 Yaşa, ey şanlı yurdumuz, əbədi!
 Məhdimiz, ləhdimiz, qızamızsan,
 Xüldzari-fərəhfəzamızsan.
 Pərvərişyabi-nemətin oluruz,
 Sonda mədfuni-türbətin oluruz.
 Tənim olsun dəfin xakində,
 O gözəl xaki-tabnakində.
 Rəcə olsun sənə bu qəlb, bu tən,
 “Mətləüşşəms” olan ziyalı vətən!
 Ünsürün ünsürü-şücaətdir,
 Bu sözüüm doğrudur, həqiqətdir.
 İştə tarixlər də anlatıyor,
 Ya nasıl Qafqaz irqi şanlıyor.
 Ey bizə saheyi-həyat vətən,
 Səndə doğmuş bu qəlbü can, bu bədən!
 Sənsin iştə bu cismə nəşətgah,
 Sənə mətufdur həmişə nigah.
 Cənnət olsa bütün yer üstü yenə,
 Bizə lazım o səndəki sinə.
 Çünki aşiq sənə təbiətimiz,
 Sənsən aramgahi-xilqətimiz.
 Ən gözəl cənnətim, mənim vətənim,
 Mayeyi-ruhü mayeyi-bədənim.
 Karpat üstündəyəm, könül səndə,
 Sevdiiyim qönçə səndə, gül səndə!
 Ən gözəl çöhrələr qucağında,
 Canlı güllər yaşar o bağında.
 Xaki-pakində nurlar yaşıyor,
 Şəkli-insanda hurlar yaşıyor.

Cisimlənmiş gözəl-gözəl ərvah,
 Səndədir hər bədayeyi-əlvah!
 Kuhl-Qaf iştə – Qafqazın dağıdır,
 Cənnət iştə – o Qafqazın bağıdır.
 Anladım doğrudan nədir huri –
 Qafqazın düxtərani-məsturi.
 Şübhə yoxdur, şu örtü də yanacaq,
 Onu yaxmaqlığa gərək qanacaq.
 Cəhl əlilə örülmüş ol rubənd,
 Bil ki, hazır edər o, cəhlə kəmənd.

Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Təşrini-saninin [noyabrın] 26-sında Müttəfiqlərin 5 zirehli, 2 kruvazər [kreyser] və 9 təərrüz [hücum] minanos [torpedo] gəmisini Sevastopola azim olmuşdur [yola düşmüşdür].

* İngiltərə əsgərlərinin qabaq dəstələri Belyev və Stvelo ətrafında Almaniyə sərhədinə çatmışlardır.

* Təşrini-saninin 28-də Nauendən xəbər verirlər ki, Lvovda şiddətli yəhudi talanı olmuşdur. Yəhudi milisiyalrı qırılmışdır. 420 yəhudi evi, sakinləri ilə bərabər yanıb tələf olmuşdur. Evlərdə olanlar heç yerdə gizlənə bilməmişlərdir. Yanğını söndürməyə imkan vermə[mə]k üçün su yolu bağlanmış idi. Küçəyə çıxan hər bir yəhudi dərhal öldürülmüşdür.

* Kanuni-əvvəl (dekabrın) 3-ündə Vilson Fransaya əzimet edib bir ay orada qalacaqdır.

* İstanbuldan xəbər verirlər ki, Fələstində birinci yəhudi hökuməti təşkil

edilib, vəzirlər [nazirlər] təyin edilmişdir.

SÜLH ƏTRAFINDA

İngiltərə ordusunun tərxisi

İngiltərə Bəhriyyə, Ərkani-hərbiyyə və Təyyarə vüzəratı [nazirlikləri] əhaliyə müraciətən nəşr etdikləri dəvətnamə hələlik ümumi ordu tərxisi başlanmadığını xəbər vermişlərdir. Tərxis başlansa da hamı əsgərləri azad etməyə macal verməyir. Birinci növbədə müəyyən yeri və vəzifəsi olan zabitlər və saldatlar azad ediləcəklərdir. Bundan əlavə, ticarət və sənaye [sənaye] ehtiyacatı üçün ən lazım gələn sənətkar saldatlar buraxılacaqlardır.

QƏZETƏLƏRDƏN

Şimal ordusu

Kiyevdən alınmış məlumata görə, təərrüzə [hücuma] başlamış Şimal ordusu müvəffəqiyyətli surətdə irəliləməkdədir. Şimal ordusunun məqsədi Petroqradı işğal edib Kronştadtı ayırmaqdır. Kronştadt ən yaxın zamanda bu dövlətin bəhri [donanma] fəaliyyəti üçün böyük mənanı haiz olacaqmış.

Petroqrad üzərinə hücum edənlərdən birisi də general-mayor Vandamdır. İşbu zat, ərkani-hərb professoru olmaqla bir çox əsgəri məsələlərə dair qiymətli əsərlər yazmışdır.

Murman və Əqsayi-Şərqdə [Uzaq Şərqdə] Müttəfiqlər

Murman səvahlinə [sahillərinə] Fransadan leh qitəatı [polyak hərbi hissələri] varid olmuşdur [gedib çatmışdır]. Varid olanların miqdarı 7 mindən ziyadə olub, gözəl surətdə müsəlləhdirlər [silahlanmışdırlar].

* “A. V.” qəzetəsinə verilən xəbərlərə görə yapon qoşunlarının yürüşü davam etməkdədir. Bunlar İrkutsk tərəfə gəlirlər. Şəhərin mühafizəsi müştərək rus-yapon komisionuna mühəvvəl edilmişdir [tapşırılmışdır]. Amerika və Yaponiyadan külliyyətli surətdə mal gətirilir.

* Nikolsk-Ussuriyskdə bolşevik təşkilatı kəşf edilmişdir. Bir çox bomba və ləvazimatı-hərbiyyə [hərbi sursat] tapılmışdır.

ARTİST VƏLİ

Onsuz da az olan camaat və səhnə xadimlərindən birini daha qeyb etdik. Göyçay uyezdindən alınan məlumata görə, türk səhnəsinin mahir artistlərindən, dəyərli səhnə xadimlərindən birisi olan Əbülfət Vəlizadə vəfat etmişdir.

Vəlini Bakıda kim tanımaz? Bir çoxlarının məktəb yoldaşı, bəzilərinin səhnə arxadaşı, digərlərinin cəmiyyət yoldaşı, camaatı sevən, səhnəsinin canından əziz tutan, hamımızın tanıdığı Vəli dəxi dari-dünyadan [dünya evin-

dən] rehlət etdi [köçdü].

İbtida [əvvəla] Bakı Realnı məktəbində oxuyaraq, altıncı sinfədək təhsilə davamla ikmali-təhsil etmədən [təhsilini bitirmədən] məktəbdən çıxdıqdan sonra Əbülfət Vəlizadə, səhnəmizə xidmət etməyə başlayaraq, əvvəlləri bittəb' [təbii olaraq] xırda rollar ifa etmiş və əvvəldən artistlik məharət və istedadı ibrazıyla [bürüzə verməklə] tez tərəqqi edərək, axır zamanlar məsuliyyətli mühüm rollar götürürdü. Kəndisi tərəqqi etdikcə, milli teatromuza məhəbbət və həvəsi dəxi artaraq, onun da tərəqqisi uğrunda çalışırdı. Mərhumun təşəbbüsü ilə bir vaxt Bakıda “Artistlər İttifaqı” nam [adlı] bir dram dəstəsi təşkil olunaraq gündüz tamaşaları verirdi.

“Gavə” rolunda tamaşaçıların vücutunu Vəli kimi lərzəyə salan hangi artistdir? “Əlməsur”da Həsən rolunu oynayan artistlərin həpsi yenə Vəlini təqlid etməyirlərmi? “Nadir Şah”ın Ədhəm və Heydər kimi hiyləkar vəzirlərini Vəli kimi parlardan kimdir? Şillərin qoca qraf Maksimilianı rolunda hangi artist Vəli qədər təsir bağışladı?

Heyf, mahir sənətkarımız artıq əldən getdi! Sui-təsadüfə bax ki, bu il dəyərli səhnə xadimlərimizdən üçünü qeyb etdik və heç birinə son vidamızı deyə bilmədik. Heç birinin mərasimindəfninə belə iştirak etmədik.

Bu gün Vəlinin vəfatı müsəlman səhnəsi üçün ağır bir zıyadır [itkidir]. Hüzün və təhəssürümüzü [kədərimizi] bəyanla baqimandələrinə [geridə qa-

lanlarına] səbri-cəmil [xeyirli səbr] əta buyrulmasını Allah-taaladan istirham edəriz. Külli-nəfsin zaiqətül-mövt.

X.

MƏTBUAT

“Kaspi” qəzetəsinin 1 kanuni-əvvəl [dekabr] tarixli nömrəsindəki baş məqaləsində vəziyyəti-siyasiyyə və azərbaycanlıların surəti-hərəkətindən bəhslə, müsəlmanların bir daha kororanə öz müqəddəratlarını tanıma-[dı]qları yabancılar dəsti-qəddaranələrinə [qəddar əlinə] tapşırmaqcaqlarını qeyd edir, yazır ki:

“Demokrat adını taxılıb da [üzərinə götürüb də] altı ay müddətində hökmranlıq edərək bir dəfə olsun bir sözlə belə müsəlmanları mühafizə etməyə-rək, ancaq münasib və qeyri-münasib fürsət tapdıqca müsəlmanları qıran, qarət və təcavüz edən çetecilərin [quldurların] hərəkətini görərək artıq gözləri açılmışdır. Bunlar yenidən özlərini oda salıb, ancaq və ancaq müxtəlif vəsilələrlə [vasitələrlə] yenidən müsəlmanları qul etmək, müsəlman arvadları üçün keyifli məclis quraraq sonra da namuslarına təcavüz edib, axırda öldürmək qəsdilə demokrat maskası taxanlara inana bilməz. Onlara etibar etməz. Bütün demokratlar bolşevizm, menşevizm və ictimaiyyəni-inqilabiyun [sosialist-inqilabçı] bayraqları altında bu əməllərə mürtətib olmuşlardır

[pis işlərə bulaşmışdır]. Bolşeviklər Bakıdan çıxmış və şəhər türk-Azərbaycan ordusu tərəfindən mühasirə edilmiş olan zaman belə şəhərdə və mədənlərində müsəlmanlara təcavüz davam edir, Xilə, Bülbülə və Balaxana və sairələrində kəndli və fəhlə müsəlmanları qırır (bunlar ki, burjuv deyil), Teymur bəy Qulubəyovu beş yoldaşları ilə öldürürlər. Bu da Bakıda menşeviklər ilə bolşevikdən menşevikə dönmüş daşnakların hökmfərməliyi [hökm etdiyi] zamanında idi. Hələ imdi də sosial-revolusioner hökuməti hökmranlıq edən Lənkəran uyezdində eyni fənalıqlar [pisliklər, mənfi hallar] davam edir. Məğərsə bunların həpsindən sonra da müsəlmanlar bu demokratlıq adı ilə mümkün olduqca çox müsəlman qırmaq, ciblərini müsəlman malı ilə doldurmağa çalışanların kimlər olduğunu anlamamışlardır. Xeyr, şimdi o vaxtlar keçdi ki, müsəlmanların daldə qalmaq və korluğundan istifadə edərək öz əlimizlə özümüzü döyüdürlər. Siyasətçə geridə qaldığına [görə], müsəlmanlar çox qurbanlar vermişlər və ayıllaraq öz dostlarını və düşmənlərini tanımış və inanmışlar ki, salamat və rəfahıyyəti ancaq öz əllərindədir ki, nəinki macərəcular [macərəpərəstlər] əlində.”

Bədəhu [ondan sonra], müsəlmanların artıq müstəqil yaşamaq, özgələrin qəyyumluğunu rədd etmək istədiklərini qeydlə deyir ki:

“Ciddi mübarizəyə hazırlaşmamış olan müsəlmanları martda və daha

sonra kəsmək olurdusa, artıq qardaş qitalı [qırğını] “böyük müvəffəqiyyətinə” ümid bağlaya bilməzlər. Əvvəla, heç vaxt Müttəfiqlər iğtişəşə yer verməzlər. Saniyə [ikincisi], biz dəxi Qafqaziyanın qarlı dağlarında altı aylarla dilənçilər kimi gəzməyə məruz qalmaq üçün hər növ mübarizəyə hazır olmağa çalışacağız. Müsəlmanların özlərinin demokratiyası da var, əməl [niyyət] və arzuları da, müqəddəratlarını təyin etmək imkanı da. Qoy, müsəlmanlara qəyyum olmaq istəyənlər bunu bilsinlər. Biz bütün millətlərin ancaq həqiqi, namuskar demokratiyasını [xalqını] tanıyırız və onlarla əl-ələ gedəcəyiz. Müsəlman qanına həris olan macərəcuları isə nə demokrat hesab edirik, nə də dost.”

Gürcü millətçi demokratları mürəvici-əfkarı [fikirlərini yayan] “Sakartvelo” qəzetəsi “İngiltərə və rus-erməni ümidləri” sərlövvhəli bir məqaləsində yazır:

“Ramişvili tərəfindən bütün Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanə aid ixtilafı məsələlərin həlli üçün təklif edilən konqredə Ararat Cümhuriyyəti iştirak etmək istəməyir. Böyləliklə, Ermənistan yenidən Ermənistan-Gürcüstan ixtilaflarının sülh təriqi [yolu] ilə həll edilə bilməyəcəyinə bir sübut pişnihad [təqdim] etmişdir. Burası bir daha həqiqət şəklini almışdır. Gürcüstan-Ermənistan sərhədi məsələsi və başqa məsələlər, bundan sonra tərəfeynin [hər iki tərəfin] fəqət [yalnızca, sadəcə] silah və canlı qüvvəsi ilə həll

edilə biləcəkdir.”

“Znamya truda” qəzetəsi sabiq Rusiya dairəsində təşkil edilmiş bir çox yeni müstəqil hökumətlərin varlığı ilə ədəmi-məmnuniyyət [narazılıq] göstərməklə bərabər, bir paralarının da milli əsaslarını danmayır. Qəzetə yazır:

“Əski üsulun təcidi [bərpası] Rusiyanı yıxmaq məsələsini uzatmaqdan başqa bir nəticə verəmməz. Millətlər istiqlaliyyəti və federasiya əsasları məmləkətin yeganə bir dərmanıdır.”

BAKI XƏBƏRLƏRİ

* Əliəsgər Sadiqov Bakıdan Ənzəliyə yüz min put neft aparıb və əvəzində oradan Bakıya düyü və xüşkbar [quru meyvə] gətirməsi barəsində Ərzaq və Ticarət-Sənaye nəzarətlərindən icazənamə istəyir.

* Ərzaq Nəzarətindən alınan məlumata görə, Balaxanı və Binəqədi rayonuna Bakı üçün gələn ərzaq və mallar ora kazakları və milisləri tərəfindən tutulur. Bu barədə Nəzarətin vəkili yazıb, ərzaq və mallar kim tərəfindən və nə üçün tutulduğuna dair Balaxanı-Sabunçu polis müdirindən məlumat istəyir.

Vapor vürudu [gəmi gəlişi]

- Kanuni-əvvəl [dekabrın] 1-də Ənzəlidən “Ventyor” və “Sergey” nam [adlı] vaporlar ləvazimati-hərbiyəyə [hərbi sursat] ilə Bakıya varid olmuşlar.

- Həman gün Tazəşəhərdən [Krasnovodskdan] hərbi vapor “Araks” ilə “Seryoja”, “Vladimir” vaporları gəlmişlər.

- Kanuni-əvvəl [1-də] Biçeraxov qoşunu ilə Lənkərandan “Səməd Ağa” nam vapor gəlmişdir.

Mərkəzi Ev Komitəsində

Suraxanı əhalisinin fəna bir halda olduğundan dolayı Mərkəzi Ev Komitəsinə verilən məlumat mövcubincə [əsasında], iaşə məntəqəsi şöbəsi Benkendorf məktəbi yanında, Mirzoyevski caddədə bütün füqəraya məccani [pulsuz] yemək verəcək bir məntəqə açılmışdır.

Slavyan-Rus Cəmiyyətində

Cümə günü, təşri-şininin [noyabrın] 29-da Bakıdakı Slavyan-Rus Cəmiyyətinin iclası vaqe olmuşdur. İclas Bakı kilsələrinin ehtiyacı təmin olunmaqdan ötrü kilsə nümayəndələri iştirakı ilə bir komissiya təşkil edilməsini qərara almışdır. Bundan əlavə, sədrin bəyanatına görə, şəhər tutulanda xəsarətdidə olanların [zərərçəkənlər] işlərinə baxmaqdan ötrü xüsusi bir komissiya təşkil edilməsi dəxi qəbula keçmişdir. Məzkur [adı çəkilən] cəmiyyət qaçqınlar işinə baxmaqdan ötrü də bir komissiya təsis olunmasını təhti-qərara almışdır. Sonra, həftə bayramı məsələsi müzakirə edilmişdir. Rus uşaqları çox olan məktəblər, bazar günü tətillərdədir. Nisfindən [yarısından] artıq rus uşaqları

olan məktəblər də cümə günü əvəzinə bazar günü tətil edilməsini Azərbaycan Hökumətindən istida [xahiş] edilməsinə qərar vermişdir. Sonra Bakıda olan rus zabitanı [zabitləri] məsələsi müzakirəyə qonularaq, polkovnik Ollenqren müfəssəl surətdə məruzədə bulunmuşdur. Onun dediyinə görə, Türk Ordusu Bakıya gəlib rus ordusu zabitlərinə müavinət [yardım] etməyə başladığıda, Bakıda olan rus zabitlərinə özlərini polis komissarına xəbər vermələri təklif edilmiş idi. Türkiyə Komandanlığı tərəfindən hər bir subay zabitə 100 və evli zabitlərə 200 manat məvacib verilməklə, ayda hər birinə 75 girvənkə un, 20 girvənkə düyü, bir put kartofel və ərzaq şeyləri verilirdi. Bu qərar ilə 330 nəfərə qədər rus zabiti yazılmış idi. Bolşeviklərə xidmət edən zabitlər kənar edilmişdi. Qalanlarının təminatı üçün general Tomsona və Biçeraxova müraciət edilmişdir. Biçeraxovdan indiyə qədər cavab alınmamışdır. Ancaq general Tomson artıq ehtiyac içində olan zabitlərin siyahısını istəmişdir. İclas bu məruzəyə qulaq asdıqdan sonra rus zabitlərinin Azərbaycan Cümhuriyyətinin hökumət müəssisələrində işə qəbul edilmələri haqqında hökumət nəzdində istidada bulunmağı təhti-qərara almışdır.

Elan

Bakıda Nikolayevski küçədə, Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi binası qarşısında, sabiqdə türk əsirlərinə ən ciddi müa-

vinətdə [yardımda] bulunan Ağaməhəmməd İbrahimzadə və Mehdi Həsənzadə tərəfindən bu cümə günündən etibarən “Vətən” adında lokanta [yeməxana] açılmışdır. Burada qayət ləziz yeməklər hazırlanıb, artıq ucuz buraxılacaqdır.

Kamali-ehitramla İbrahimzadə Ağaməhəmməd.

286 1 – 1

Türk Ocağı

Cümə günü dekabr ayının 6-sında, gündüz saat 10-da Türk Ocağının iclası-ümumisi olub, cəmiyyətin heyəti-idarəsi intixab ediləcəkdir [idarə heyəti seçiləcəkdir]. Türk Ocağının cəmi üzvlərinin hazır olmaları təmənnə edilir.

279 3 – 2

Bakı Sənət və Ticarət İttifaqı Sədarəti

İttifaqın üzvləri: A. Avetov; T. Arutyun-yans; Musa bəy Əmircanov; R. Aslanov; A. Adamov; M. Adamov; Y. Əhmədov; S. Əmirov; K. Axundov; Q. Arutçov; S. Birladır; A. Borsuk; İ. Biçvaya; T. Budaqyans; A. Baqiryans; Bıkov; X. Vermişev; R. Vaynşteyn; M. T. Həsənov; A. A. Hacıyev; N. Qolubyov; Qutsiridze; T. Qriqoryans; M. Dasil; V. Cəfərov; Y. Dimmer; A. Dokilski; A. İvanesyan; N. İrudov; P. Klark; H. Qasımov; Ya. Kaplan; İ. Levinson; Yu. Mehdiyev; N. Mamikonov; İ. Mixaylov; Ə. Orucov; N. Petrosyans; İ. Pivovarov; P. Pirune; İ. Rimbaşevski; L. Saakov; Y. Sarkisyans; M. A. Salamov; N. Spektorski; İ. Skobelov; A. İ. Tağıyev; A. Taverizov; Ter-Martirosov; A. Ter-İvanesyan; L. Fralko; F. Xurustov; K. Çbulişvili; Tispis; V. B. Şixyans cənablarını səşənbə [çərşənbə axşamı] günü dekabrın 3-ündə sabah saat 10-da Ev Sahibləri İttifaqının binasında (Qorça-

kovski və Birjevoy küçələrin küncündə, Tağıyevin evində) vəqə olacaq İttifaqın iclasına dəvət edir.

Baxılacaq məsələlər:

1) İttifaqdan Azərbaycan Parlamentosuna nümayəndə intixabı [seçilməsi];

2) Sənəət və Ticarət Nəzarətinin birinci dərəcə malların siyahısını təqdim etmək əmrinin müzakirəsi.

İclas ikinci olduğu mövcubincə [olduğuna görə], hər neçə üzv gələrsə, qanuni hesab ediləcəkdir.

b/10 1 - 1

Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istəməlidir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282 52-3

Diş təbibəsi

Altmanın diş müalicəxanası

Naxoşları qəbul edir saat 8-dən 1-ə kimi, 4-dən 7-yə kimi, qadınları 1-dən 3-ə kimi. Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır. Hərbiyə, məktəblilərə və çocuqlara külli faiz edilir.

Ünvan: Şamaxinski caddədə ev nömrə 20. Aptek qarşısında. Telefon 18-73.

245

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünəs əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gecə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

Doktor F. S. Şteyn

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan 12-yədək, axşam saat 5-dən 7-yədək.

Mariinski və Tarqovı caddələrin küncündə Əşrəfovun evi, “Jorj” əksxanası. Telefon nömrə 54-44.

232

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir. Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qarıdan.

215

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Qulluq axtarır

Müsəlmanca kamil dərəcədə savadı olub, fars, ərəb və türk dillərinə aşına olan bir cavan özü üçün qulluq etməyə yer axtarır. Xahiş edənlər “Azərbaycan” idarəsinə müraciət etsin.

287 1 – 1

Müdir və baş mühərrir:

Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Şurayi-Milli Rəyasətindən

səh. 45. “(s. ə.)”: “Allahın salamı onun üzərinə olsun” sözünün qısaltması.

Bakı, 3 Kanuni-əvvəl

səh. 47. “...yevanqulyanlar ilə nacarıyanların və merxevlərin...”: Sosialist İnkilabçılar Partiyasının Bakı komitəsinin sədri Xristofor Yevanqulov, Sentrokaspi Hökuməti İcraiyə Komitəsinin üzvü Nacarov və Zakaspiysk Müvəqqəti Hökumətinin başçılarından Merxevlə işarə edilir.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanı ətrafında

səh. 50. “Qərib Məhəmmədkərim oğlu”: Qəzetdə “Qərib Məhəmmədrəfi oğlu” kimi getmişdir.

“Qafqaziya təqvimi”: Rusiya imperiyası dövründə Qafqaz haqqında illik məlumat kitabı olan “Kavkazskiy kalendar” nəzərdə tutulur.

“...türklərin miqdarı nəzərə alındıqda metr 25000 olur.”: “metr” sözü burada “nisbət” mənasında işlədilmişdir.

Azərbaycanın paytaxtı

səh. 53. “Əvət, Bakı əski məcusilərdən ötrü şöləsinə yaxılır şəm, qonşu imperialistlərlə Avropa kapitalistlərindən ötrü şirəsi çəkilib gül isə, Azərbaycan türklərindən ötrü təvaf olunar əməl Kəbəsi, etikaf olunar həyat məscididir.”: Buradakı “təvaf” sözü – Kəbənin ətrafında müəyyən bir qaydada dövrə vurmaq; “etikaf” isə bir məsciddə uzun müddət qalaraq çölə çıxmadan ibadətlə məşğul olmaq mənasına gəlir.

Türkiyədə qadınlıq məsələsi

səh. 55. “actualité de l'esprit”: Bu fransızca ifadə qəzetdə latın hərfləriylə, müəyyən qədər təhrif edilmiş olaraq verilməmişdir.

“Qürbət ellərdə yadı-vətən”

səh. 56. “Dursa, dursun da pişgahımda.”: Bu misra qəzetdə belə getmişdir: “Dursa dursa dursun da pişgahımda.”

“Qürbət ellərdə yadı-vətən” şeiri

(səh. 56-57) üçün lüğət

nigah: nəzər, baxış
pişgah: ön
sacid: səcdə edən
rəh: yol
madər: ana
nabit: bitən
qıza: qida
xüldzari-fərəhfəza: səfalı cənnət bağı
pərvərişyabi-nemətin: sənin nemətin-
lə bəslənən
mədfuni-türbətın: sənın toprağında
dəfn edilən
dəfin: dəfn edilmiş
xak: torpaq
xaki-tabnak: nurlu torpaq
race: dönən, üzünü çevirən; qayıdan
mətləüşşəms: günəşin doğduğu yer
ünsür: bir mürəkkəb cismi meydana
gətirən parçalar; əsas, kök
nəşətqah: hər hansı bir şeyin ortaya
çıxdığı yer
mətuf: çevrilmiş, yönəlmiş
aramgahi-xilqət: xilqətin aram tapdığı
yer
mayeyi-ruhü mayeyi-bədən: ruhun və
bədənin mayası
xaki-pak: pak torpaq
şəkli-insanda: insan surətində
hur: huri

ərvah: ruhlar
 bədayeyi-əlvah: ən nadir lövhələr,
 mənzərələr
 kuhi-Qaf: Qaf dağı
 düxtərani-məstur: örtülmüş, üzünü ör-
 tən qızlar
 rubənd: üz örtüyü, rübənd

Artist Vəli

səh. 59. “...səhnəmiş xidmət etməyə başlayaraq, əvvəlləri bittəb’ xırda rollar ifa etmiş...”: mətnin bu hissəsi “Azərbaycan” qəzetində belə getmişdir: “...səhnəmiş xidmət etməyə başlayaraq, Vəli təhsilə əvvəlləri bittəb’ xırda rollar ifa etmiş...”

“Gavə”: Türk yazıçı və dramaturqu Şəmsəddin Saminin “Gaveyi-ahəngər” (Dəmirçi Gavə) adlı əsərindəki “Gavə” obrazı nəzərdə tutulur.

“Əlmənsur”: Alman şairi Henrix Heynenin faciə əsəri nəzərdə tutulur.

“Nadir Şah”: Nəriman Nərimanovun dram əsəri nəzərdə tutulur.

“qraf Maksimilian”: Alman şairi Şillerin “Qaçaqqlar” adlı dram əsərindəki obraz nəzərdə tutulur.

“Küllü-nəfsin zaiqətül-mövt.”: “Hər nəfs (hər canlı) ölümü dadacaq” mənasına gələn bu cümlə “Quran”da bir neçə dəfə (“Ali-İmran” surəsinin 185-ci, “Ənbiya” surəsinin 35-ci, “Ənkəbut” surəsinin 57-ci ayələrində) təkrarlanır.

Mətbuat

səh. 60. “Ramişvili tərəfindən...”: Noy Vissarionoviç Ramişvili nəzərdə tutulmuşdur.

çərşənbə ۳۰ سەرالمظفر سنە ۱۳۳۷

ایکتیجی سنە دواییسەر

۵ کانون اول ۱۹۱۸ سنە نومرو ۵۶

آذربایجان

مۆردکەنک سیاسی اجنای، ادبی و اقتصادی تورک غزتمیسدر.

آبونه شویطی:

یانوارک برینە دک با کو ایجون ۳۴.
باشقە شەررە ۳۵ روبلەدر.
بر آیشی با کورد ۱۲. باشقە شەررەدر.
۱۹ روبلەدر.

اعلان فیاتی:

سەری ۳ روبلە کرانلە گیدن اعلانلار
ایجون کشتد ایلیر.

تورک و اسلاملە مفیدە مقلالەر سحیئە
لرئتم آچقئدور. دوج اولنسان اوراق
اعادە ایلدیلر. دوج ایلین مقلالک
مکاتاتی ادارە نئین ایلیور.

محل ادارە:

باکو. ورونوسکی و غونیرتسکی
کوجالرک کئینبە ۳ نومرولی ایودە

«آذربایجان» ادارەسی

تلفون نمەر ۶۰-۳۹

تاک نخسە ۷۰ قئک.

اعلان

آذربایجان حکومتی جینبە کئی فوق المادە استطاق هیئت مارت آیدن آذربایجان
تورک اورودسناک با کرکی اشغال ایئتدیکئی وقت کئی ضرر دیندە اولان اشخاصدن
مرضلەر قبول ایلدیورهر کون ساعت ۱۰ دن - ۳ کئی و میتروبول و مهمانتانە سندنە
۲۸ و ۲۹ نرولر اولطاقردە

6-11

آذربایجان پارلمانی

آذربایجان جمهوریتک موجود اولمیشی انکار
ایتمکدور. اولوندنە آرتق - آذربایجان
تورکلرک آزاد و آسودەلک قارشو یوک بر
اعتراضدور...
کوزلر وارکە، دوتە قدر اسیر و قول
اولان بر ملت بو کون آزاد و سربست
کوردک ایستیمور.

بو ایشک پارلمانلرک اصتلالی سەجکی
مولیە دکک. «فوتوتیاسە» یئنی کتاردن
اجناسل شخضلری جاب ایتمک طرفیلە بئلدی.
گر بو ایش، کچیردیکمز خارق المادە بر
باشە اجرا اولونبوسە صلح و آسایش وقتدە
ولینبوسە یوک بر قصور. حتی کئە عد
بئیزک هر بر طرفدن شتئی اعتراض سبب
لازدی، نجه اولایر کە، ملت مجلسی حساب
بئین یوک بر شوراکل اعشارئی ملت افرادی
«چیریدە» «فوتوتیاسە» طرفیلە چاقروسور.
بئ کتارک سولویورک کە کچیردیکمز کون
لک خارق المادە اولماسی بر چوق ایشارە سبب
وقالمادە بر سورودنە اجرا بر چوریت
صل ایئتیریر. اوتیزدە کچیکمیشک، برده
شئری سەجکی علینائی ایلە تیچورمناشیمە
یوکە پارلمانلری بو کوزردە دکک، بئکە
نجه آئی بونن سکرە کوردیشکە حالبو کە،
کوکئی کوللری پارلمانلرک کچورومک،
تلاشیلرک نایب و بقاسی قەف نئزندن هیچ
وجملە جائز دکدور. حتی بر درجه بر قدر
رذلولی درودە.

۱۰-۱۱
آذربایجان جمهوریتک موجود اولمیشی انکار
ایتمکدور. اولوندنە آرتق - آذربایجان
تورکلرک آزاد و آسودەلک قارشو یوک بر
اعتراضدور...
کوزلر وارکە، دوتە قدر اسیر و قول
اولان بر ملت بو کون آزاد و سربست
کوردک ایستیمور.
فوقالار وارکە، لال ایلدیلش بر
دکک. بر ملت دیشک بو کون آچیلوسدە
سوز سولیمئنی ایبتینک ایستیمور.
قبیلر وارکە، بر عصردن آرتق محکوم
قالان بر ملت بو کون حاکم دکک، بالکز
منقول و آزاد اولمئنی قول ایتمک ایستیمور.
وارسون اولسون! نە ایشک؟ آذربایجان
تورکلرکی منقول و آزاد کورمک ایستیمور.
یا کرک بزئی زود ایلە تکرار قول و اسیر
ایتمولر. یا یوشا کوللری چانازسە، نئ
فضایە و یوربوسە امر واقع قارشوسدە اختیار
سکوت ایتمولر و یا بونادە وجیمانلری
رافئی ایلە ییلەسلەر وطن دیوب آذربایجان
تورراغئدن چوریت کیشولر. بو اوج تکلفدن
هانئ چوریت قبول ایتمک ایستملر صاحب
ایختیاردلر. اتحاق بونی درت ییللمی دور کە
بز آذربایجان تورکلری زود ایلە، کوچ ایلەدە
اولە اسارت زنجیرینی تکرار بوینمزە سالماق
ایستیمیشک؛ بو قەزئنی حینبە نظردە دوتوب
ایشلارک صلاحە یاخولور.

او کە قالەی یرە - بز بو جورە حرکت
لردن مئار اولمالایق؛ بز اوزایشیزدە اولمالیق،
ملی پارلمانلری، ملی شورامزئی آچاق - اقدن
مدنە، بزدن حرکت دیوب کمال چیدتایلە
اولدور. باشقایق، آرتق اکیب شوزولرە
آسماق،
ملی - بو کونلردە ملی پارلمانلرک آچیل -
سیدر. دینمائی آذربایجان استقلالئ تائین ایلمیش -
اولمادە، تشکیل ایلمیشک و جمهوریتیز سیاسی
موقدماتیق اوزوممکملر سورودنە کیرمکدور.
یوک اوزیدە ییوللار بورلا تسکیلاتدور کە
سیاستە غنلیم بر اهریئتی حائل اولان، و ممنونجه
دە هر ییزلرە رهسبارلرە دین بر تاثیریشلار
یوللار امدور.
نظور اولور اولسون، پارلمانلرک وجودی
- اجنایانیزە موافق کان قانونلر دوزمکدن
غلاو - جمهوریتیز لاهم داخلوهم خارجا چدی
سورودنە کورومسکە سیوا ایچلاقدور یولە کە

بو تورکی وجود حساب ایتمک ایستیمیلر
دئی اولونسان اوراق
وجودمک وار اولمیشی ملی شورامزدن چیجان
سیرلە اقرار و اضرافه میجور فلاجئدرلر؛ کار
فوقالار وارکە، بوسی ایستیدجک، کور کوزردە
بزئی کورمکدور کە:
فی الحقیقە، ملی شورامزک ایلایک و نظیفیسی
بو اولمالیدور.
- قفقسون! فریاد ایسون!
ایلە نفقوسن کە بو فریادلک سەداسی
یورویاندە کچیوب (اتلاکت) دیوبی عئانتندە
آتلایوب، (پلسون) لارک کوش و هوشئی فریاد
کلر بره جلبه ایسون! و فریاد نەدن عیارت
اولمالیدور!
بالکز بویاکی کلمەن!
- باشاق ایستوریک!
بو فریاد کما یئد کتە ملی پارلمانلرک
اول یونگە مشغول اولوب، یولوسدە تی نظیفە
سنی حقیقە ایفا ایلر، یئنی باشاق حلتاً استقلال
قاپیتە مالک بر ملت اولمیشی، ایبتان ایلمیش، ایتم
کە بو یوک تئجیبەسی اطهارمزی چوریتسور.
حیات و آزادقلمزە قارشو دیش قیجاش اولان
شلمئیزن اوزردنە تائیریز قامازە یلکە اولدور.
چیکلر گری، دیوبدە «اتلاکت» دیوبی عئانتندە
اولمادە، داخلی ایشلمزئی دوزمکت، لازمی
اصلاحات بریشک، مئک شصیق بئتنە قوتور بوناملر.
توسلایتمک ایشلری آسان ایلجە اجرا اولایمیز
چامئمز اتواع مئشیرئدن داریشمازکە موقاف
ایشلر نە کرایحاق، پارلمانلرک اوزیدە بو یوکدن
نظیفە - یئنی روح آسودلککە قاد اولوب سئار
مقدادتی حل اولماق کونە ک بر چوق لازملری
واجب ایشلری یئش اوزوق برینە یوشوسکە
یوک بر نظیفە مزی ایفا ایشل اولوق.
اھ موقف یوروسون.

حاجی بعلی عزیز
عدلیە نظاری ایلە مصاحبە
اشبو کوزردە استانیولدن عودت ایشش
عدلیە نظاری خلایلک خاصە مصادوق حضرتلری
ایلە مخیرمز مصاحبە بولونمئدور. نظار استانیول
شهادتینە بولە تصدیق ایلدیور:
استانیولک احوالی
- استانیولدد، دوایر رسبە و اهالی میاتنە
روح دوشکوزلگی، صلاح مصادوق ایلمائە، ر. نورکوز
قسنته وقتا قدر، ایبتان بئقری ایجون هیچ روحدن
موشئار. غلاو، تور کئیە لوبە برش بوق قدر
کە روح دوشکوزلککە سبب اولسون محابری
تور کیدن اوزری لزوملی بر قران ایسدی. و
وقتەدک سومتش سن ملی ارالیئە چیقماقشە
سعاد بر یول تاپدی. تور کئیە شیمئی تائیمزئی
اولماز، تک بر فادیرلرک قیرمسی سوز سیرمزی
ثبوت ایتمککە قایدور. فادیرلرک حکوماتلار مارتە
موظف ایلدیلشار. فادیرلرک حکوماتلار مارتە
ریشندە چاقشامسە. فادیرلرک تجارات ایشلرینە

تور کئیە، انکتور، فرانسه قارشو اولان
نظریاتنە سەو ایلموم؛ خایر بولگ سەو
اولمادیشی تئارک شرایطدن یاشیدور.

تور کئیە و آلمانی
- تورکلرک سومە دکلری، فقط آلمانلرد،
امانتار تورکلری اوزلری قانقز مقلدن اوزری
حالمو واسطیلە توسل ایشلدور. تورکلرک کئینبە
آلمانلارک تور کئیە منافع سابتئیدن سکرە
شتمنچیلککە مبدل اولدی. برست معاهدتک
علاوئیس قیرمئدن سکرە اشبو دشمنجیلک
بر قارادارە استیمور.

سورودە ایضا یق قور کئیە مطبوعاتی بر
آغزندن آلمانیاتک اوزرینە دوشمکە باشلادی.
استانیول انکتور طیارلرئدن تور کیدیشی ایشاد.
نمائردە بو ایش بر قاراد ماموت ایلدیوریدر.
آلمان قوشونلرئینک تور کیدن کیمئنی هیچ
احوالی دکیشیرمئدور.

تئارک شرایطی
تئارک شرایطی کە در جدوہ قولدن قئلە
کئولوبشە سیندن تور کئیە سبب ایلمئنی
کوردجکسکوز.

Çərşənbə, 5 dekabr 1918-ci il, nömrə 56

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 30 səfərilmüzəffər sənə 1337. 5 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Azərbaycan Hökuməti cənbindəki [nəzdindəki] Fövqəladə İstintaq Heyəti mart ayından Azərbaycan Türk Ordusunun Bakını işğal etdiyi vaxta kimi zərərdidə olan [zərərcəkən] əşxasdan [şəxslərdən] ərizələr qəbul edir. Hər gün saat 10-dan 3-ə kimi “Metropol” mehmanxanasında 28 və 29 nömrəli otaqlarda.

b - 11

AZƏRBAYCAN PARLAMANI

Bu günlərdə Milli Parlamənımız açılısidir. Bu işdə biz bir qədər gecikdik. Parlamənımızı bir qədər gec açdıq. Lakin bunun səbəblərindən sərf-nəzər edib də, “gec olması, heç olmasından yaxşıdır” zərbülməsəli ilə mütəsəlli olaraq [təsəlli taparaq] bugünkü gündən danışaq.

Bu ilk Parlamənımızın əzaları [üzvləri] seçki üsulu ilə deyil “kooptasiya”, yəni kənardan səlahiyyətli şəxsləri cəlb etmək tərqi [üsulu] ilə yığıldı.

Əgər bu iş, keçirdiyimiz xariqüladə [qeyri-adi, fəvqəladə] bir zamanda icra olunmayıb da sülh və asayiş vaxtında olsa idi – böyük bir qüsür, hətta günah ədd [hesab] edilərək, hər bir tərəfdən şiddətli etiraza səbəb olardı: Necə ola bilər ki, Millət Məclisi hesab edilən böyük bir şuranın əzalarını millət əfradı [millətin fərdləri, xalq] seçməyib də, “kooptasiya” tərqi ilə çağırınsınlar? Lakin, təkrar söyləyirik ki, keçirdiyimiz günlərin xariqüladə olması bir çox işləri də xariqüladə bir surətdə icraya məcburiyyət hasil etdirir. Onsuz da gecikmişik; bir də vaxtımızı seçki əməliyyatı ilə keçirmək istəsəydik, Parlamənımızı bu günlərdə deyil, bəlkə bir neçə ay bundan sonra görərdik. Halbuki, bugünkü günləri Parlamənsız keçirmək, istiqlaliyyətimizin təyid [təsdiq] və bəqası [qalıcı olması] nöqtəyindən nəzərdən heç bir vəch ilə caiz deyildir, hətta bir dərəcəyə qədər qorxuludur da.

Bəs, bir tərəfdən zəmanəmizin xariqüladəliyini, digər tərəfdən əhalimizin Parlamən əzası seçməkdə bir o

qədər də hazır olmamasını və bu tərəfdən də Cümhuriyyətimizin bu gün Parlamana son dərəcə möhtac qaldığını nəzəri-əhəmiyyətə alıb və bir də qonşu cümhuriyyətlərimizin də həmin bu təriq ilə parlamən açıdıqlarını yada salıb, bu gün açılması olan Parlamənimizi həqiqətən səlahiyyət-dar və sahibi-ixtiyar bir Millət Məclisi deyə tələqqi [qəbul] etməyi özümüzə fərz [vacib] bilməliyik.

Eşitdiyimizə görə, paytaxtımızda mövcud olan bir taqım qeyri-müsəlman cəmiyyətləri, yəni hökumət içində hökumət düzəltmək niyyətində olanları, Parlamənımızda iştirak etmək istəməmişdirlər. Bu hərəkət – Azərbaycan Cümhuriyyətinin təbəəsi, vətən övladı olmaq istəməməkdir; daha artıq – Azərbaycan Cümhuriyyətinin mövcud olduğunu inkar etməkdir. Ondan da artıq – Azərbaycan türklərinin azad və asudəliyinə qarşı böyük bir etirazdır...

Gözlər var ki, dünənə qədər əsir və qul olan bir milləti bu gün azad və sərbəst görmək istəməyir.

Qulaqlar var ki, lal edilmiş bir dilin, bir millət dilinin bu gün açılıb da söz söyləməsini eşitmək istəməyir. Qəlblər var ki, bir əsrdən artıq məhkum qalan bir millətin bu gün hakim deyil, yalnız müstəqil və azad olmasını qəbul etmək istəməyir.

Varsın, olsun! Nə edək? Azərbaycan türklərini müstəqil və azad görmək istəməyənlər ya gərək bizi zorla təkrar qul və əsir etsinlər, ya buna

gücləri çatmazsa, “tən qəzaya verib” əmri-vaqe [fakt] qarşısında ixtiyari-sükut etsinlər [susmağı seçsinlər] və ya buna da vicdanlarını razı edə bilməsələr, vətən deyib Azərbaycan torpağından çıxıb getsinlər. Bu üç təklifdən hansı birini qəbul etmək istəsələr, sahibi-ixtiyardırlar. Ancaq bunu dürüst bilməlidirlər ki, biz Azərbaycan türkləri zorla, güclə də olsa, əsarət zəncirini təkrar boynumuza salmaq istəməyəcəyik. Bu fəqərəni [maddəni; şərti] həmişə nəzərdə tutub, işlərinin səlahinə baxsınlar [işlərinə yarıyanı, özləri üçün uyğun olanı seçsinlər].

O ki qaldı bizə – biz bu cürə hərəkətlərdən mütəəssir olmamalıyıq; biz öz işimizdə olmalıyıq. Milli Parlamənimizi, Milli Şuramızı açaq – Allahdan mədəd, bizdən hərəkət deyib, kamali-ciddiyyət ilə işə başlayaq. Artıq-əskik sözlərə qulaq asmayaq.

Bəli, bu günlərdə Milli Parlamənimiz açılıdır. Deməli, Azərbaycan istiqlalı təmin edilmiş olmasa da, təkmil ediləcək [təkmilləşəcək] və Cümhuriyyətimiz siyasi bir vahid olmaq üzrə mükəmməl bir surətə girəcəkdir. Bunun özü də böyük bir ürək təskinliyidir; siyasətçə əzim [böyük] bir əhəmiyyəti haiz olan [daşıyan] və mənəviyyətə da həm bizlərə, həm sairələrinə dərin bir təsir bəxş edən böyük bir əmrdir.

Nə tövr olursa olsun, Parlamənimizin vücudu – ehtiyacatımıza müvafiq gələn qanunlar düzməkdən əlavə – Cümhuriyyətimizin həm daxilən və

həm xaricən ciddi bir surətdə görünməyinə səbəb olacaqdır; böylə ki, bu gün bizi vücud hesab etmək istəməyənlər dəxi vücudumuzun var olduğunu, Milli Şuramızdan çıxan səslərlə iqrar [təsdiq] və etirafa məcbur qalacaqlar; kar qulaqlar da bu səsi eşidəcək, kor gözlər də bizi görəcəkdir ki:

Filhəqiqə [həqiqətən], Milli Şuramızın ən ilk vəzifəsi bu olmalıdır.

– Qışqırsın! Fəryad etsin!

Və elə qışqırsın ki, bu fəryadın əks-sədası Avropanı da keçib, Atlantik dəryayı-ümmanından [okeanından] da atlayıb, Vilsonların guşu huşunu [qulağını; diqqətini] fəryad gələn yerə cəlb etsin! Bu fəryad nədən ibarət olmalıdır?

Yalnız bu iki kəlmədən:

– Yaşamaq istəyirik!

Bu fəryad kifayətdir ki, Milli Parlamentimiz ən əvvəl bununla məşğul olub da, bu yoldakı vəzifəsini haqqı ilə ifa edərsə, yəni yaşamaq haqqına, istiqlal qabiliyyətinə malik bir millət olduğumuzu isbat edərsə, əminəm ki, bunun nəticəsi ətrafımızı çevirmiş, həyat və azadlığımıza qarşı diş qıcamış olan düşmənlərimiz üzərində təsirsiz qalmaz; bəlkə onlara: “Çəkil geri!” – deyib də acıqlananlar da olar.

Bu halda daxili işlərimizi düzəltmək, lazımı islahat yeritmək, millətin zəif bədəninə qüvvət verən dərmanlara təvəssül etmək [müraciət etmək, əl atmaq] işləri asan vəchlə icra oluna bilər: Camaatımız ənvayi-müsibətlər-

dən [növ-növ müsibətlərdən] darıxmaz; hökumətimiz öz işlərində karıxmaz, Parlamentimizin özü də böyük və müqəddəs vəzifəsini bir növ asudəliklə ifaya qadir olub, millətlər müqəddəratı həll olunacaq günədək bir çox lazım əmrləri [işləri] və vacib işləri pişəzvəqt [qabaqcadan] yerinə yetirməklə böyük bir vəzifəmizi ifa etmiş olarıq.

Allah müvəffəq buyursun.

Hacıbəyli Üzeyir

ƏDLİYYƏ NAZİRİ İLƏ MÜSAHİBƏ

İşbu günlərdə İstanbuldan övdət etmiş [qayıtmış] Ədliyyə naziri Xəlil bəy Xasməmmədov həzrətləri ilə müxbirimiz müsahibədə bulunmuşdur. Nazir, İstanbul müşahidətini [müşahidələrini] böylə təsvir edir:

İstanbulun əhvalı

- İstanbulda dəvairi-rəsmiyyə [rəsmi dairələr] və əhali miyanında [arasında] ruh düşkünlüyü əsla müşahidə olunmayıdır. Türklər qismətə və qəzavü qədərə inandıqları üçün heç ruhdan düşməzlər. Əlavə, Türkiyədə öylə bir şey yoxdur ki, ruh düşkünlüyünə səbəb olsun. Mühəribə Türkiyədən ötrü lüzumlu bir qurban idi. Bu vaxtadək sönmüş hissi-milli [milli duyğu], aralığa çıxmağa müsaid bir yol tapdı. Türkiyəni şimdi tanımaq olmaz; tək bir qadın-

ların tərəqqisi, sözümlü sübut etməyə kifayətdir. Qadınlar hökumət dairələrində müvəzzəf edilmişlər [işə götürülmüşlər]. Qadınlar emalatxanalar məkinələrində [dəzqahlarında] çalışmaqda, qadınlar ticarət işlərinə alışımlar və bu işlər həpsi bilamümanə [manəəsiz] hissi-milliyət sayəsində əmələ gəlmişdir. Aləmşümül [bütün dünyanı əhatə edən] qanlı müharibə zamanında Türkiyə məmləkətində bir çox məktəblər açılmışdır. 20000 şühəda [şəhid] yetimlərinə məxsus darüleytam [yetimxana] və məktəblər güşad edilmişdir [açılmışdır]. Hissi-milliyət ölməmiş məmləkətə məğlubiyət heç bir şey yapmaz. Müharibə zamanında qan və yangından keçmiş türk ruhi-milliyət isə möhkəm-ləşmiş, yeni həyata hazırlanmışdır.

Türkiyə və Fransa

- *Türkiyə yeni həyat üçün hazırlana biləcəkmə, mütarikə şəraiti [atəşkəs şərtləri] Türkiyəyə mümaniət göstərməyəcəkdirmi?*

- Mən qəti surətdə deyirəm ki, Müttəfiqlər Türkiyənin mədəniləşməsinə qarşı heç bir mümaniət göstərə bilməyəcəklər. Sabiqki Türkiyə ilə İngiltərə və Fransa miyanındakı dostluq təcdid [bərpa] edilməkdədir. Zamanıhərbdə belə Türkiyə Fransa tərəfdarı idi. Fransa mətbuatı, ədəbiyyatı türklərə sabiqdən məlum olduğu üçün məhəbbətlə yad edilir.

Türkiyə və İngiltərə

- İngiltərə qoşunlarının İstanbula

gəlməsi əhali miyanında hərəkəti-düşmənanəyə [düşməncilik hərəkətlərinə] səbəbiyyət verməmiş, bərəks [əksinə] bir qədər də gələcəyə itminan [inam] oyatmağa ümid vermişdir. Mən Türkiyəni müharibəyə qarışdığı üçün müttəhim edənərdən deyiləm: vaxt öylə iqtiza edirdi [vaxtın tələbi elə idi].

Türkiyənin başqa çarəsi yoxdu. Tələt bəy kabinetini müttəhim edəcək yeganə bir dəlil varsa, o da fəqət vaxtında sülh əqd etməməsidir [bağlamamasıdır]. Türkiyədə bununla da Tələt bəy kabinetini müttəhim edirlər. Müharibə bitdi, Türkiyə ilə İngiltərə miyanındakı tarixi dostluq təcdid [bərpa] edilməkdədir. İngiltərə qoşunlarını Türkiyə düşmən deyil, dost sifətilə görməkdədir. İngiltərə Türkiyəyə müavinətdə bulunacaqdır [kömək edəcək].

- *Türkiyə İngiltərə və Fransaya qarşı olan nəzəriyyatında səhv edirmi?*

- Xeyr, bunun səhv olmadığı mütarikə şəraitindən bəllidir.

Türkiyə və Almaniyə

Türklərin sevmədikləri fəqət almanlardır. Almanlar türkləri özlərinə qalxızmaqdan ötrü hamı vəsaitə [vasitələrə] təvəssül etmişlərdir [əl atmışlar]. Türklərin əsəbiyyəti, Almaniyanın Türkiyə mənafeyini satdığından sonra düşmənciliyə mübəddəl oldu [çevrildi]. Brest müahidəsinin [sazişinin] əlavəsi fəqərəsindən [maddəsindən, şərtindən] sonra işbu düşməncilik bir qədər də artdı.

Sansürə [senzuraya] baxmayaraq, Türkiyə mətbuatı bir ağızdan Almaniyanın üzərinə düşməyə başladı. İstanbulla İngiltərə təyyarələrindən tökülən intibahnamələr [təbliğat vərəqələri] də bu işə bir qədər müavinət edirdilər. Alman qoşunlarının Türkiyədən getməsi heç əhvalı dəyişdirməmişdir.

Mütərikə şəraiti

- Mütərikə şəraitinin [atəşkəs şərtlərinin] nə dərəcədə qövldən feilə [sözdən işə] gətirilməsindən Türkiyənin səhv etməməsini görəcəksiniz.

Mütərikə şəraitinin qövldən feilə gətirildiyi vaxt, Müttəfiqlər çalışmışlar ki, hissi-milliyə toxunacaq maddələr yüngülləşsin, hiss edilməsin. Məsələn, Boğazların Müttəfiqlər ixtiyarına keçməsi maddəsi Boğazlar idarəsinə kontrol təyin etməkdən ibarət olmuşdur. Bütün gəmi qayıran dokların Müttəfiqlər ixtiyarına verilməsi, fəqət Müttəfiqlərin də gəmiləri burada qayırla bilər şərtindən ibarət olmuşdur. Zaqafqaziya Türkiyə qoşunlarının çıxarılması Brest müahidəsi kimi Qars, Ərdəhan və Batumda türklərin qoşunları qalması kimi yüngülləşdirilmişdir.

Türkiyə səhv etməmişdir. Bərəks Müttəfiqlər Türkiyəyə şimdiki əhvaldan çıxmaqda müavinətdə bulunacaqlar.

Mən İstanbuldan çıxan gün sülh müzakirətində iştirak edən heyətin sədri Bəhriyyə naziri Fuad bəy həzrətləri qayıtmışdır. Nazir, Sultan həzrətlərinə verdiyi məruzəsində demiş-

dir ki: “Sülh müzakirəti nəticəsindən [nəticələrindən] mən çox razıyam. Qaliblərin bizə olan əlaqələri [münasibətləri] gözləmədiyimiz bir şəkildə almışdır. Almaniya tərz-i idarəni dəyişmək təklifi əleyhinə olaraq, xəlifəlik məsələsinə toxunulmamışdır.”

Müttəfiqlər və Azərbaycan

- *Müttəfiqlərin Azərbaycana olan əlaqələri necədir?*

- Mən bu suala cavabən deyə bilərəm ki, Müttəfiqlər nə qədər yaxından məsələmizlə tanış olsalar, o qədər yaxşı olacaqdır.

Biz azərbaycanlılar, düşmənlərimiz kimi siyasət apara bilməyirik. Biz Avropada qışqırıq qoparmadıq, düvəlimüəzzəmə [böyük dövlətlər] qapılarına düşüb yalvarmadıq, hətta özümüz üçün bir mətbuat düzəltmədik. Bizim ehtimalımıza görə, hüququmuz o qədər vazeh və aşkardır ki, təşəbbüsət və iqdamata [heç bir təşəbbüsə və addıma] lüzum görülməyir, fəqət biz evimizdə oturduğumuz zaman “başqaları” qapı-qapı gəzib bizə zərər verməkdən çəkinməmişlər.

Şimdi Müttəfiqlər, məhəllində [yerində] əhvalı öyrənə biləcəklər. Müttəfiqlər nə qədər yaxından bizimlə tanış olsalar, o qədər biz müqəddəratımıza itminan [etimid] bağlaya biləcəyik. İstiqlaliyyət və müqəddərat həlli şüarları boş zəngulədən ibarət deyildir. Bu şüarları dünyanın ən böyük millətlər nümayəndələri nəşr etmişlərdir.

KEÇMIŞ XÜLYALAR

Tiflisdə nəşr olunan “Qruziya” qəzetəsinin 28 təşrinə-sani [noyabr] tarixli nömrəsində məşhur rus mühərrirlərindən V. Opoçininin fəvqəlzikr ünvanda [yuxarıdakı başlıqla] ermənilər haqqında yazdığı ciddi bir məqaləsini biltərcümə qəzetəmizə nəql edirik:

“Nə səbəbə görəsən, rast gəldiyimiz ermənilərin əksəri təcrübəli, mühakiməli, ayıq fikirli adamlar olur, amma erməni siyasəti həmişə ölçüsüz, biçimsiz, səhv, xəta və hamı qonşulara qarşı büğz [kin] və ədavətdən ibarət olmaqla öz millətini də qəhrli bir mükafata məruz qılır?

Ermənilər hal-hazırda nə eyləyirlər? Onlar inadlı bir surətdə özlərini Qafqaziya millətlərindən kənara çəkib, büsbütün başqa bir xətti-hərəkət tutub, qonşularla mehriban və mütənəsbib bir sazişlə deyil, kənardan gəlmə yabançı bir qüvvə qarşısında qulluq göstərməklə, öz haqq-hesablarını bu növlə düzəltmək istəyirlər.

Bu axırıncı bahar fəslə ibtidalarında [əvvəllərində] ermənilərin Bakıda ümum işlərdə xəyanətkar olduqları yaxın misallardandır. Zaqafqaziya əhvali-siyasiyyəsinə xəyanət edib, onlar bolşeviklərlə ittifaq yaptılar. Bu qərarla ermənilər Zaqafqaziyada başlamış olan, gözləri götürmədiyi milli təcəddüdatı [oyanırları] dayandırmaqdan ötrü bütün məmləkəti tədhiş [terror] və təxribat dəhşətlərinə məruz etməyə hazır idilər.

Bir vaxt var idi ki, erməni başçıları məhəlli [yerli] muxtariyyət haqqında bir çox danışıb, o zaman rus idarələrini “erməni padşahlığı” vahiməsilə qorxudurdular. İndi isə Gürcüstanda milli hərəkət möhkəmləşib və İndiyə qədər səssiz və təzyiq altında olan müsəlmanlar arasında dəxi bu hərəkət daha aydın təzahür etməyə başladıqda, ermənilər öz istədikləri kimi Zaqafqaziyada həyat sürməyə müvəffəq olamayacaqlarını görüb, yer və torpaq haqlarını qonşuları ilə təqsim etmək [bölüşdürmək] lüzumiyyəti qəti surətdə aşkar olduqda, dərhal bu yaxın zamanlara qədər rus əleyhinə cəbhələrini döndərib birdən-birə müəzzəm Rusiyanın ən sadıq acentələri [agentləri] və itaətli oğulları oldular.

Hərgah [əgər] doğrusun deyərsək, ermənilərin məhəlli istiqlaliliyyətə etnoqrafi və tarixi cəhətlərdən haqları hamıdan azdır. Böylə bir istiqlaliliyyəti ancaq “yalvarmaq”la almaq olar. Onu da ki, ermənilər İndiyə qədər etməkdədirlər. Ruslar Qafqaziyaya gəldikdə, Tiflisdə Gürcüstanı və Şərqi Zaqafqaziyada bir çox xanlıqlar görüb, onları da işğal etdi. Lakin burada heç bir Ermənistan yox idi. Bir məmləkətə tarixən malik olmalıdır [malik olmaq lazımdır]. Gərək məmləkəti öz vaxtında qan tökməklə mühafizə edəsən. Necə ki, Gürcüstan sonradan həqiqətdə əsaslı iddialarla müstəqil olmaq üçün böylə müamilədə bulunurdu.

Ermənilərin təzi-hərəkəti başqadır. Onlar hal-hazırda İngiltərə ilə Ru-

siya qabağında quyruq bulamaqla ümumi işə təzə bir xəyanət etmək əməlindədirlər. Onlar öz qonşuları ilə aşkar danışmağı, öz haqlarını aşkar izhar etməyi bacarmırlar və istəmirilər. Onlara başqa şey lazımdır, o da ki, öz qonşularını öz mənfəətlərindən ötrü həmişə ittiham etməkdən ibarətdir.

Ermənilərin padşahlıq və muxtariyyət xülyaları hal-hazırda keçmişdəki ən ciddi rüyaya əvəz olmuşdur. Hələlik onlar bu gün guya böylə deyirlər: “Baxınız bizlərə, görünüz biz necə yaxşı, mehriban və sadıq adamlarıq. Halbuki ətrafdakılar hamısı zalım və düşməndirlər. Onlar bir taqım şeylər tələb edirlər, amma biz qəti surətdə heç bir şey istəmirik. Gəliniz bu işlərə bir tədbir tökünüz.”

Erməni dostluğunun qiyməti Rusiyada ümuma məlumdur. Rus əfkari-amməsinin [ictimai rəyinin] dəyişməsi ümidində ermənilər böyük səhvədirlər.

Rusiyada işləyib yaşadıqda, mən rus camaatının ermənilərə etibar etmədikərini kərratla [dəfələrlə] müşahidə etmiş[əm]; Rusiyadakı ruslar buradakılara nisbətən hələ bir az laqeydirlər. Lakin Qafqaziyada olan ruslar bu hərəkətləri görüb kərahət [ikrah] və nifrət ilə vətənlərinə övdət edirlər [qayıdırlar].

Tiflisdə doğulduğuma görə, təbii olaraq, ermənilərlə daimi əlaqəm olmuşdur. Hər yerdə bacardığım qədər artıq həvəslə onların mənafeyini yerinə görə mühafizə və müdafiə etmi-

şəm. Heç vaxt erməniləri Rusiyanın həqiqi düşməni hesab etmədiyimdən, Petroqradda ikən dəxi bu əfsanənin ləğvi haqqında çox çalışmışam. “Novoye vremya” qəzetəsinin başçıları ilə daima müsahibədə bulunub, ermənilər haqqında bəslədikləri siyasətin dəyişməsi müvəffəqiyyəti mənim vəsi-təmlə olduğunu da söyləyə bilərəm. Mən Zatoryannının* və onun dairəsində olanların ermənilər haqqında yazdıqlarını məzkur [adı çəkilən] qəzetə başında olanların yanında etibardan salmaqla, yazıları qəzetədə daha dərc olunmadı. Mən məzkur qəzetədə bir çox məqalələr dərc etdirdim. Həmin məzmununda “Birjeviye vedomosti” və “Reç” qəzetələrində məqalələr yazdım. Bir çox məşhur ermənilər daima mənə müraciət edirdilər. Hər dəfə də onların xahişlərinə əməl etmişəm. Dəfələrlə sabiq Dövlət Duması üzvü Saqatelyan və Ermənistanın indiki naziri Tiqrانov, Əsribekov, Yevanqulov, Lazarev və bir çox qeyriləri müraciətdə bulunmuşlardır. “Baku” qəzetəsinin müdiri [X. A.] Vermişevi məsuliyyətə cəlb edəndə, onun qardaşı mənim yanıma gəlib həmin işin mətbuatda aşkar edilməsini məndən xahiş etdi. [B. A.] Suvorin ilə xüsusi tanış olduğum üçün də “Veçerneye vremya” qəzetəsində məqaləmin dərcinə müvəffəq oldum. Həmin iş gözəl surətdə xitampəzir olduqda [bitdikdə] Vermişev məndən razılıq etməyə gəldi.

* “Novoye vremya”nın Qafqaz müxbiri idi.

“Daşnaksutyun” firqəsi məhkəmə-cə ittiham edildiyi zamanda yenə də mənə müraciət edib, bu barədə yazmağı məndən xahiş etdilər. O zaman “Novoye vremya” qəzetəsinin müdiri [M. N.] Mazayev mənim məqaləmi dərc etməkdən qəti surətdə imtina etdi. Mən də həmin məqaləmi “Qolos zemli” qəzetəsində dərc etdirdim. (Rus camaatının müəyyən dairələrinin həmin məqalə ilə aşına olmaları lazım idi). “Daşnaksutyun” firqəsi müttəhim edilməyib iş qurtardıqdan sonra mən “Novoye vremya” müdiri Mazayevi məzəmmət edib, bu barədə məzkur [adı çəkilən] qəzetə başçıları ilə uzun mübahisədə bulundum.

Mən erməni məsələsi haqqında [P. N.] Milyukov ilə, “Qolos Moskvi” qəzetəsi müdiri Fyodor Quçkov ilə, Duma üzvləri N. N. Opoçinin, [İ. İ.] Dmitryukov və bir çox başqa rus camaat xadimləri və mühərrirləri ilə müsahibədə bulunmuşam.

Ədalətli ədd [hesab] etdiyim bir çox erməni məsələlərində daima istidaçı [xahişçi] və vəkil rolunu oynayıb, rus camaatının ermənilər haqqında xeyli etibarsız və daha ziyadə düşmənənə rəydə olduqlarını gördüm. Buna da səbəb, ermənilər əhvalından yaxşı xəbərdar olmamaq deyildir. Təkrar edirəm ki, hər kəs burada olub erməniləri tanıyarsa, başqaların sözü ilə söyləyənlərdən bəzər onların haqqında söylənib mühakimədə bulunar.

Rus məmurlarını yada salalım. Mən knyaz Qolitsın haqqında knyaz

[A. M.] Dondukov-Korsakovun və [S. A.] Şeremetyevin nə rəydə olduqlarını bilirəm, fikrimcə, söyləməmək yaxşıdır. Burada xidmətdə bulunan rus qulluqçuları, məsələn, sabiq qubernatorlar, müxtəlif idarə və qoşun böyükləri arasında həqiqi “erməni dostu” çoxmu taparıq? Tiflisdə olan rus camaatı kimə artıq mail idilər? Gürcülərəmi və ya ermənilərə? Rus camaatı Bakıda ermənilərə və ya müsəlmanlarımı mühləq [yaxın] olmuşdu?

Tiflisdəki 1904, 1905 və 1906-cı illərin əhvalı yaxşı yadımdadır. O zaman bütün rus cəmiyyəti dairələrinin əhvali-ruhiyyəsi erməni əleyhinə idi və ermənilər də rus provokasiyasını nahaq yerə bir o qədər təsdiq etməyirdilər. Ruslar həqiqətdə də müsəlmanlar tərəfində idilər. Hətta indiki müharibə ilə də əhval zərrə qədər dəyişmədi. Belə ki, mən burada, Tiflisdə, eyni zamanda bir çoxları müsəlman hissələrinə gedən məhəlli [yerli] rus zabitləri nümayəndələrindən ermənilər haqqında bir çox fövqəladə fənalıqlar eşitmişəm. Ermənilər nahaq yerə xəyal edirlər ki, Rusiya qarşısında xüsusi bir xidmət göstərib “xainlər” arasında tək bir sadıq millət olmaq həsəbi [səbəbi] ilə özlərinə etibar qazanmağa müvəffəq olacaqlar. Bu fikir xeyli səhvdir. Çünki münasibət [münasibətlər] kifayət dərəcədə aşkar olmuşdur.

Erməni siyasəti, ermənilərdən həyat mübarizəsi yolunda ciddi və zəhmətkeş bir xalq yaratmağa deyil, bəlkə

Asiya ilə Avropa sərhədində “Allah tərəfindən göndərilmiş” xristian güruhu vücuda gətirməyə çalışır. Əvvəlcə ermənilər bu rolu bilavasitə hətta Rusiya əleyhinə oynamaq istədilər. İndi də onlar rus bayrağından istifadə edib, həmin rolu sairlərinə qarşı oynamaq niyyətindədirlər.

Lakin Rusiya, yenə təkrar edirəm ki, erməniləri yaxşı tanıyır. Erməni başçılar sinfinin mənfi xasiyyətləri olan tamahkarlıq, vəhşilik, hiyləgərlik və düryüelkləri [ikiüzlülükleri] Petroqradda və Moskvada çoxdan mühəqqəq olmuşdur [təsdiqlənmişdir]... Rusiyada “erməni” sözünün nədən ibarət olduğu məsələsi daha təfsirə möhtac deyildir.

Bu axır vaxtlarda hamı istiqlalyyət haqqında sözbə başladıqları zaman, ermənilər öz yaxın qonşuları ilə münasibət düzəltməyi bilkülliyə [tamamilə] bacarmayıb, təbii olaraq müxalifət tərqiində [yolunda] dayandılar. Ermənilərə burada Rusiya dövləti lazımdır ki, ona istinad etsinlər.

Lakin, bu müharibə nəticəsində Rusiya hər nə tövr olsa da ermənilərə istinad etməyəcəkdir. Bu tövr dostluq imkanına ümidvar olmaq, büsbütün rus xalqını tanımamaq deməkdir.

Qoy ermənilər gürcüləri və müsəlmanları hər nə qədər istəyirlər töhmətləndirsinlər. Qoy onların generaları əmr almaq üçün hansı bir rus baş komandanı yanına gedərlərsə getsinlər. Hər bir şey təşkil olunub təzə münasibət [münasibətlər] ilə

həyat öz adi halına düşdükdə, rus xalqı yenə gürcüyə və müsəlmana etibar edib yaxınlaşacaqdır və əvvəlki kimi də ermənidən şübhədə olub əyri-əyri baxacaqdır. Mənim fikrim böylədir, sizi inandırırım ki, Rusiyada danışdığım adamlar da başqa bir fikirdə deyildirlər. Bu da öz-özünə ittifaq düşmür ki [təsadüfi deyildir ki], Veliçko kimi büsbütün biganə [kənar] bir şəxs bura gəlib birdən-birə müəyyən bir mövqə əxz edir [tutur].

Gürcülərin siyasəti aşkardır. Onlar sadıq və mərdanə bir millətpərəstlərdir ki, həmişə hər işi təmiz görüb, bunu biz istəyirik və bunu da siz istəyirsiniz deyirlər. Hər halda bu tövr adamlar ilə danışib qanun qandırmaq mümkün olar.

Burada gürcülərin, orada müsəlmanların (tarixi və etnoqrafi cəhətdən haqları olduğu halda) istiqlalyyətlər vücuda gətirmələrindən məyus olan ermənilər, hal-hazırda büsbütün “keçmiş xülya”lardadırlar. Çxenkeli, Xoyski, Nikoladze, Ağayevdən...sə yenə də Qolitsın və Veliçenkonun olmaları yaxşıdır. (Vorontsov da təsadüfən bura daxil ola bilər.)

Lakin Qolitsın və Vorontsov zamanları əbədi surətdə keçdi. Ermənilərin (hər halda onların bir çoxlarının) kifayət qədəri ağılları var anlasınlar ki, müəzzəm rus hökuməti amalının hal-hazırda əsası yoxdur. Hərgah böylə bir əsas tərəfdarı rus xalqı varsa da, gələcək onlara deyil, dinc və farağat iş görənlərə mütəəlliq [məxsus] olacaq-

dır ki, onlar da hər kəs öz hissəsində həyatını düzəltməkdən ötrü lazım gələn yaradıcı işini görəcəkdir.

Ruslar hal-hazırda Boğazlar, İskəndəriyyə və Zaqafqazıyanı müstəmləkə (koloniya) qərar vermək haqqında deyil, öz xüsusi tərbiyələri, öz millətinin mənəvi və təşkilat dərəcəsinin yüksəkliyi və daxili-xarici bolşevizmi dəf etmək bərsində fikirləşməlidirlər. Ermənilər Rusıyanı Zaqafqazıyaya cəlb edib Rusıyanı başqalarının işinə müdaxilə etdirməyə çalışmaq, həm Rusiyaya və həm özlərinə böyük zərər vurub, ancaq işləri xarab edirlər.”

V. Opoçinin

BAKIDA NEFT TİCARƏTİ VƏ ONUN MÜXTƏSƏRCƏ TARİXİ

I

Avropada müharibə başlanarkən Hindenburq demişdi:

“Bu müharibədə hangi bir millətin tükənməz səbri və davamlı siniri (əsəbi) bulunarsa, həman millət axırda qalib olacaqdır.”

Lakin bu iki həqiqət (tükənməz səbr və davamlı sinir), sacayağının iki qılıçası kimi dayanmayıb yıxıldı. Buna üçüncü bir həqiqət daha artırılırsa, zənnimcə, kimin müharibə meydanında qalib qalması aralığa çıxar.

Üçüncü bu həqiqət də sərvətdən ibarətdir. Yəni: Həzrəti-Əyyubun səb-

ri, Herkules yaxud Rüstəm pəhləvanın dəmir kimi damarları və həzrəti-Süleymanın da xəzinələri. Bu üç şərait [şərtlər] hangi bir millətdə birikmişsə [cəm olmuşsa], o millət hər b meydanında qalibiyyəti qazanar və sonra da yer üzündəki sair millətlər arasında rəyasət və nüfuz sahibi olar.

İştə sərvət və samanın [var-dövlətin] nə payədə nəticəpəzir [nə dərəcədə əhəmiyyətli] olduğunu bu müharibədən anladıq.

Taley-i-hərbin [müharibə tanrısının] qızıl quşu Vilhelmin “dəmir” dəbilqəsindən qaçıb ingilislərin və ələlxüsus amerikalıların “altun” xəzinələrinə qondu! Böylə də gərək olaydı! Türk şüərasından [şairlərindən] biri demişdir:

*An ki şiran ra konəd rubəh mizac
Ehtiyacəst, ehtiyacəst, ehtiyac.*

Filvaqe [doğrudan da], dünyanın məişəti ümumən və bu məişətin xeyri və şəri hansı dərəcədə olur olsun, sərvət və iqtisaddan asılıdır. Bu məsələni vaxtında anlamış millətlər, yuvalarına gecə-gündüz dən toplayan qarınca [qarışqa] kimi məmləkətin ənva’ [növbənöv] mənbələrindən sərvət cəm etməyə çalışmışlar.

Hər bir çətinliyin asan rəvac tapması, birikmiş sərvətin azlığına yaxud çoxluğuna bağlıdır. Bu məsələyə Azərbaycanın ricali-hökuməti [hökumət adamları] layiqincə diqqət və əhəmiyyət yetirməlidirlər.

Cavan məmləkətimiz Azərbaycan təbii sərvətlərə malikdirmi? Və bu

sərvətlər daxili və xarici ehtiyaclarımızı rəf edəcəklərmi [aradan qaldıracaqlarmı]? Vətəmindən azca bir məlumatı olan şəxslərə bu suallara cavab vermək müşkül deyil. Burada məmləkətin zənginliyini göstərmək həmin məqalənin vəzifəsi olmadığından, məsələdən vaz keçirəm. Çünki bu barədə müfəssəl məqalələr yazılmış və yenə yazılacaqdır. Ancaq müxtəsərcə bunu deyə bilərəm ki:

Vətənin ənvə' mədəniyyət [növbə-növ faydalı qazıntılar] ilə dolu dağları, balıqlı və bir dərəcəyə qədər seyri-səfainə layiq [gəmilərin hərəkətinə əlverişli] dəniz və nəhrləri, əkin üçün gərəkli torpaqları, püstə və badamdan başlamış fındıq və şabalıda qədər meyvə ilə dolu bağ və meşələri, dəmiryolları, maldarlığı, yunu, baraması, pambığı və daha bir çox hədsiz və hesabsız sərvət qazandıran mənbələri vardır.

Lakin bu mənbələrin ən zənginrağı [zəngini] və ən başlıcası hələlik neft gərək olsun. Həman neft ki, ona camaat arasında “qara nöyüt” deyirlər. Bu qara nöyütdən “ağ nöyüt”, (cöv-hər) benzin, daha bir çox texnik işlərinə yarar sürtməli yağlar və sairləri əmələ gəlir ki, onlara məmləkətimizin özündən əlavə bir çox sair millət və məmləkətlər möhtacdırlar. Neft və neft məhsulatinin həm daxili və həm xarici ticarəti daimi və tükənməz bir ticarətdir ki, bu ticarət, vətəndən neft tükənməzsə, o da tükənməz. Yəni neft, məmləkətin indilik bir sərvət

mənbəyidir ki, ondan böyük istifadələr almaq üçün zəmanədən xəbərdar və müdəbbir [ağıllı, uzaqqörən] iqtisad üləmasına [alimlərinə] ehtiyacımız vardır. Burasını əshabi-fənnə [elm adamlarına] buraxıb, qara nöyütün keçmişdə və indiki halda və kimlər tərəfindən, nə növ ilə hasil olması barəsində qələm yürüdəm.

Bakıda və daha doğrusu Abşoran yarımadasındakı “qara nöyüt”ün mövcudluğu, tarix səhifələrində məhfuz olmadığı [qorunub saxlanmadığı] qərinələrdən bəri, qədimdir. Zərdüştilərin zamanəsindən daha irəli Bakı neftinin varlığı məlum deyilsə də, amma məcusilərin İranda və Hindistanda hələ nüfuz qazandıqları əsrlərdən bəri Bakı neftinin aləməşuar [dünyada məşhur] olduğu tarixlə müsbətdir [isbat olunmuşdur].

Hindistan və İran gəbrlərinin [atəş-pərəstlərinin] Abşoranın neçə yerlərində, əzancümlə [o cümlədən] Suraxanıda, Atəşgahda və Balaxanıda xüsusi atəşkədələri (od ibadət xanələri) varmış ki, onlardan Suraxanı atəşkədəsinin uçuq imarəti və sair asar və əlaməti [əsər-əlaməti] indiki vaxtımıza qədər baqi və davam etməkdədir. Bu atəşkədələr Abşoranın o yerlərində təsis olunurdu ki, oralarda neftin çoxluğu və yerin üzünə yaxın təbəqələrdə bulunduğu cəhətə, oralardan həmişə neft qazı zühur edirdi. Məcusilər bu neft qazlarını həmin atəşkədələrdə yandırır şölələrinə səcdə və ibadət edirdilər.

Bu axır vaxtlara qədər bizim Suraxanı həmin qazlardan mənfəətbərdar olurdular: qaz vasitəsilə kürələrdə əhəng yandırılıb və evlərdə də xörək bişirirdilər; lakin bir neçə ildən bəri neft qazından ən böyük istifadələr götürən elmi avropalılar oldular. Bunlar tamam qazları xüsusi borular (trubalar) vasitəsilə mədənlərə aparıb, oralarda yandıрмаğa və sair mədəni ehtiyaclarına sərf etməyə başlamışlardır. Demək ki, zərdüştülərin vaxtından bu ana qədər bifaidə və beyhudə yerə uçub havaya qarışan, yaxud əhəng kimi az bir işə sərf olunan qazlardan bu gün böyük mənfəətlər hasil olunur, ona görə Maliyyə və Ticarət Nəzarətinin bu qazlara böyük əhəmiyyət yetirib, kimlərə və nə ünvanla və ələlxüsus xəzinənin ayrıca bir mədəxil mənbəyi ədd [hesab] olunaraq verilməsi lazım gəlir. Bu barədə artıq şərh və bəst verməyə [geniş izah etməyə] ehtiyac yoxdur. Çünki qaz, neftdən ayrılan bir çox əczanın [kimyəvi maddənin] bir cüzü [hissəsi] olduğu üçün ümum neft məsələsi ətrafıca bir surətdə həll olunarsa, bu qaz işləri də neftin sair əczası ilə bəhəm baxılıb gedər.

Yuxarıda zikr olunan atəşkədələrdən əlavə, zərdüştülərin vətənimizdə buraxdıqları əlamətlərdən biri və ən böyüyü yerlərimizə “Azərbaycan” ismini verməkləridir. Farsca “azər” od mənasındadır. Azərpərəst yaxud atəşpərəst, yəni oda sitayiş edən millət.

Azərbaycan ləfzi isə, iki kəlmədən ibarət olub əsli farsca: “Azərbaycan”-

dır (Azərbaycan) ki, mənası yenə – odpərəstlər, odpərəstlərin yerləri deməkdir.

Sonralardan ərəblər özlərində “gaf” hərfi olmadığı üçün, “gaf” əvəzinə “cim” hərfini qoyub bu xalis fars kəlməsini ərəbləşdirmişlər və bu ərəbləşmiş fars ləfzi biz Qafqaz türklərinin üstündə indiyədək qalıb getməkdədir.*

Bəs millətimizin ismi vətənimizdə hasil olan neft ilə yaxud neftin atəşkədələrdə yanan qazı ilə mərbut [bağlı] və əlaqədar olduğu üçün, nə Bakı (xeyr, əstağfirullah, bir Bakı yox, tamam Abşoran yarımadası) Azərbaycansız və nə də tamam Azərbaycan, Abşoransız, yəni neftsiz yaşaya bilməzlər. Nə Abşoransız Azərbaycan və nə də Azərbaycanlı Abşoran Qafqazda ola bilməz! Necə ki, balıq susuz zindəganlıq edə [yaşaya] bilməz, öyləcə də Azərbaycan milləti “qara nöyütsüz” hökumət mənziləsinə [səviyyəsinə] çatarmaz.

Neft və ondan hasil olan qaz, azəri babalarımızın səcdəgahı və məbudu sayılırdı. Bunun ibadətində minlərcə, Hindistandan və İrandan ibadətçilər gəlirdi. Bu gün babalarımızın həmin məbudu nəvələri üçün daha məbud sayılmayıbsa da, yenə zindəganlıq [yaşamaq] üçün ən geniş bir sərvət və iqtisad mənbəyi qalmışdır.

* Qafqaz millətlərinin nəzəri-diqqətlərini cəlb edən çöllərimiz, bilirmisiniz, ismini hardan kəsb etmiş? - Milyonlarla taxıl bitirən o bərkətli “Muğan” çöllərimiz farsca “muğ” kəlməsinin cəmi olub “zərdüştilər” deməkdir. (Muğ-beçə - məcusi çocuğudur). İştə Azərbaycan ilə Muğanın tarixi rabitəsi!

Dini-islamı ərəblər Qafqazda intişar verdikləri [yaydıqları] əsnada, neftin məbudiyyət [ibadət, tapınma obyektinə olma] şərəfətini tələf etdilsə də, əhalinin atəşpərəst mənasına olan “Azərbaycan” ismini əllərindən almadılar. Neft, məbudluq dərəcəsiindən düşdüsə də, ticarət zümərəsinə keçib, məxluq [xalq] arasında əvvəlkindən də artıq bir nüfuz qazanmağa başladı.

Zatən neftin ticarəti də qədim bir vaxtdan başlanmışdır. Bu ticarətin birinci və ən köhnə üsulu: nefti tuluqlara və yaxud dərilərə doldurub dəvə belində karvanla mahalbəmahal gəzdirib satarmışlar. Neftin bu növ ticarəti kənd əhalisi arasında hələ indiyə qədər davam etməkdədir.

Qədim əyyamda neft çeşmələri çox dərinədə olmayıb, çox vaxt yer cadarlarından və yaxud çatlaqlarından peyda olub özü-özünə axarmış və çuxur yerlərdə neftdən göl bağlarmış. Bu axıntılar ələxüsus yer üzündə bəzi övqat [vaxtlar] zühur edən zəlzələlər vasitəsilə kəsbi-şiddət edərmiş [şiddətlənərmiş].

Bundan əlavə neftin əlamətləri (qaz, qır və sairələri) nüməyan olduğu [göründüyü] yerlərdə əhali, böyük çalalar düzəldib çox asan vəchlə neft yığarmışlar. Bəzi övqat içmək üçün su quyuları qazdıqları halda, su əvəzinə neft çeşmələrinə rast gəlib, böylə quyulardan dəri dullar (dulolar) vasitəsilə nefti çəkib satarmışlar.

Quyuların dərinliyi bir, iki arşın, bəzi vaxt o qədər dayaz olurmuş ki,

kəndirə ehtiyac qalmayıb nefti əl ilə yığarmışlar. Neftin bu dərəcədə asan vəchlə hasil olmağı zərdüştilərdən başlamış, ərəblər, təvaifi-müluk [kiçik dövlətlər, xanlıqlar] və hətta Qafqaz dərəbəylilikləri əsnasına qədər davam etmişdir. Bakı hökmdarları dövründə isə, bu neft quyuları xanların südlü inəkləri olub, onlardan icarə və ya sair bir təriq [yol] ilə xəzinə üçün böyük mənfəətlər hasil edirmişlər.

Rus hökuməti Gəncə, Qarabağ və Şəki xanlıqlarını aldıqdan sonra, 1806-cı ildə Bakı xanlığını da alır. Bakının sair əmlakı ilə bərabər, rus hökumətinin əlinə neft quyuları da keçir. Təzə hökumət də sabiq xanlar kimi bu quyuları icarəyə verib mədaxilindən mənfəətbərdar olur, lakin bu mədaxil əvvəllərdə az bir miqdarda olduğu halda, sonradan getdikcə artır, hətta bu yaxın zamanlarda milyonları belə təcavüz edir [milyonları aşır]!

Əl ilə qazılmış quyuların, necə ki, yuxarıda zikr olundu, dərinliyi keçmişdə bir o qədər olmayırdı, lakin getdikcə üst təbəqələrin nefti azalmağa başlayır; binabərin [buna görə] quyular quruduqca, sahibləri onları dərinləşdirib təzə çeşmələrə rast gələnə qədər qazırdılar; yenə quruduqca, dübarə, səbarə [ikinci dəfə, üçüncü dəfə] dərinlədirdilər. Axırda bu dərinlik bir dərəcəyə çatırdı ki, daha artıq qazmaq imkanından xaric olurdu. Əlan [indi] əl ilə qazılmış öylə quyular vardır ki, onların dərinliyi əlli, altmış, yetmiş və bəzi kərə də həştad sağını mütəcaviz-

dir [keçir]! Bundan artıq əl ilə qazmaq mümkün olmadığı üçün, sair vəsilə [vasitə] ilə bundan daha dərinə, bundan daha aşağıdakı təbəqələrə yetişmək məsələsi ərbabi-fənnin [elm adamlarının] zehni işğal etməyə başlayır. Çox çəkməyir ki, məsələ də asan vəchlə həll olunur. Təəccüb burasındadır ki, məsələni həll edən şəxs ərbabi-elmədən olmayıb, Kokorev familiarı sadəcə bir rus taciri idi. Bu tacir, yetmişinci illərdə motor vasitəsilə qazdığı bir quyuya bir-birinə geydirilmiş dəmir boruları (trubaları) yenə makinanə vasitəsilə salladır və bu minval ilə yüz sağını keçir. Bir gün yenə quyuyu qazıldığı əsnada qəflətən quyunun dibində neft fəvvarəsi öylə bir qüvvətli hal ilə qalxır ki, ətrafı basıb sel kimi axır; quyunun hər cəhətində neftdən göllər və gölçələr əmələ gəlir ki, bu kənarından o kənara lodka ilə üz, keç! İştə neft fəvvarəsi yaxud fontanı atılan gün neftçilər arasında böyük bir bayram və məbədeyi-tarix [başlanğıc] hesab olunur. Bu gündən sonra “əl” quyuları ilə bərabər bir də “buruq” quyuları aralığa çıxır. İndi bir az da “buruq” quyularından bəhs edəlim.

Fərhad Ağazadə

AZƏRBAYCAN PARLAMANI ƏTRAFINDA

- Kanuni-əvvəl [dekabrın] 2-sində Bələdiyyə İdarəsində, Bakı şəhəri

müsəlmanlarından Azərbaycan Parlamanına 5 nəfər nümayəndə intixab edilməsi [seçilməsi] üçün iclas vəqə olmuşdur. Seçki nəticəsində Azərbaycan Parlamanına intixab edilənlər bunlar olmuşlardır: Qara bəy Qarabəyov, Ağazeynal Tağıyev, Ağa Aşurov, Ağa bəy Səfəraliyev və Əliağa Həsənov.

- Azərbaycanda yaşayan Polyak Təşkilatları Şurası tərəfindən Azərbaycan Parlamanına dava vəkili S. A. Vonsoviç intixab edilmişdir.

- Azərbaycan Cümhuriyyətində yaşayan gürcü əhalisinin Milli Şurası iclasında Azərbaycan Parlamanına Q. A. Tsxokaya intixab edilmişdir.

- Azərbaycanda yaşayan yəhudi əhalisinin Şurayı-Millisi iclasında Azərbaycan Parlamanına Yəhudi Şurayı-Millisi sədri doktor M. A. Quxman intixab edilmişdir.

- Azərbaycan Cümhuriyyətində yaşayan alman əhalisi tərəfindən mühəndis Kun Azərbaycan Parlamanına nümayəndə intixab edilmişdir.

- Şurayı-Millinin 3 kanuni-əvvəl [dekabr] tarixli iclasında Şurayı-Milli qanunnaməsinin ikinci qeydi müqtəzasınca [qeydinə əsasən] Asəf bəy Şıxəlibəyov həzrətləri Məclisi-Məbusan əzaliğine intixab edilmişdir.

- Təşrini-saninin 31-ində Ticarət və Sənaye İttifaqının iclasında Azərbaycan Parlamanına əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə Yusif Əhmədov intixab edilmişdir. Şura fəvqəlzikr [adı çəkilən] Yusif Əhmədov cənablarına Parlamanında sülh və asayışı-ümumiyyəyə

çalışmaq və məmləkətin ticarət, mədəniyyət və iqtisadiyyatını yüksəltmək üçün çalışmasına düsturüləmə [nizamnamə] vermişdir. Əlavə Yusif Əhmədov cənabları, İttifaq namından [adından] Parlaman nəzdində bir yer əvəzində beş yer almaq üçün təşəbbüsatda bulunmalıdır, zira Ticarət və Sənəət müəssisəsi məmləkətin tərəqqi və təalisi [yüksəlişi] üçün böyük əhəmiyyəti haiz [daşıyan] bir müəssisədir.

- Tiflisdən Milli Şura əzası, Gürcüstan Hökuməti indindəki [nəzdindəki] siyasi nümayəndəmiz Məhəmməd Yusif Cəfərov, Nərimanbəyov və Ağama-lıyev cənabları Bakıya varid olmuşlardır [gəlmişlər].

- Azərbaycan Parlamanının güşadı [açılışı] elanı münasibətilə Azərbaycanın bir çox yerlərindən müsəlman və qeyri-müsəlmanlardan bir çox təbrik teleqramları gəlmişdir ki, vaxtı ilə təb [çap] ediləcəkdir.

QARABAĞ ƏHVALI

Ağdam Milli Komitəsindən və Ağdamda yaşayan Şuşa şəhəri sakinləri tərəfindən Azərbaycan Hökumətinə gələn teleqramlardan görünür ki, Zəngəzur, Şuşa, Cəbrayıl və Cavanşir qəzalarının dağbasar [dağətəyi] hissələrində toplanmış olan erməni üsyançıları tərəfindən müsəlman əhalisinə olmazın zülm edilir. Andranikin dəstəsi Şuşaya hücum hazırlanır və əlyövmlər [hal-hazırda] Şuşanın 20 çağırımıq [verst]

bir məsafəsində “Müsəlmanlar” adlanan mövqedə vuruşma gedir. Yuxarıda adları yazılmış qəzaların erməniləri də Andranikin dəstəsinə qoşularaq əməliyyata iştirak edirlər.

Bu hadisələr, əhalinin həyəcanına və işdən-gücdən qalmasına səbəb olurlar. Bunun üçün də Ağdam Milli Komitəsi teleqramlarla Hökumətə müraciət edərək buna qarşı təcili tədbirlər ittihazını [görülməsini] rica edir.

DAĞISTANDA

- Petrovsk ilə və həmçinin Dağıstan oblastının hər bir müəssisələri ilə teleqraf münasibəti [əlaqəsi] başlanmışdır. Dağıstan Cümhuriyyəti sədri Çermoyevi xəbərdar ediniz.

- Mövsuq [etibarlı] mənbədən verilən xəbərlərdən anlaşılır ki, bolşeviklər Mozdok ilə Qroznını işğal edib iləri hərəkət etməkdədirlər. Kazaklar bolşeviklərlə bir yerdə hərəkət edib dağıstanlılara amansız müharibə elan etmişlərdir. Kazaklar özlərinin və qeyrilərinin rus zabitlərini bolşeviklərə təslim edirlər. Bolşeviklər də zabitləri dəstə-dəstə güllələyirlər. Müsəlman inqışları və çeçenləri, rus zabitlərini təslim etməyib, müsəlman adətincə onları öz qonaqları hesab edirlər.

- Dəmiryol xətti Xasavyurta qədər düzəlmişdir. Təşrinin-saninin [noyabrın] 26-sında birinci qatar ora varid olmuşdur [çatmışdır].

- Srağagün Tersk kazak nümayən-

dələri Bakıya varid olmuşlar. Bunlar bolşeviklər əleyhinə dağıstanlılardan müavinət [kömək] istəmək istəyirdilər. Bakıya da gəlmişlər ki, Müttəfiqlərdən müavinət xahiş etsinlər.

- Dağıstan Hökuməti, bolşeviklərdən qaçan qaçqınları Terek çayının sağ kənarına, Dağıstan Cümhuriyyətinə keçirməklə geniş bir surətdə müavinət [kömək] və mehmannəvazlıq [qonaqpərvərlik] göstərilməsi binagüzarlığında bulunmuşdur [sərəncamını vermişdir].

YENİ BİR QƏZETƏ

Kanuni-əvvəlın [dekabrın] üçündən etibarən Bakıda, Rus Milli Komitəsinin nəşriyyəti olmaq üzrə “Yedinaya Rossiya” adı ilə yeni bir qəzetə çıxmağa başlamışdır. Məzkur [adı çəkilən] qəzetə, adının göstərdiyi kimi, Rusiyanın təcidi [bərpası] və sabiq Rusiyanın yenedən birləşdirilməsi məqsədini təqib edir.

Birinci nömrəsinin baş məqaləsində qəzetə, bu günün ən böyük mövzusu olan Rusiyanın birləşdirilməsi və müqəddərati-milliyə məsələsinə öz nəzərini yazaraq deyir ki:

“Biz Rusiyanın təcidi işinə xidmət etmək, vətənimizi yenedən böyük, müttəhid [birləşmiş, vahid], hürr görmək istəyirik. Fəqət köhnə üsula qayıtmayacağız ki, hökumət ayrı-ayrı şəxslərin və millətlərin hürriyyətini kökündən kəsirdi. Şimdi yeni həyat qurmali və Rusiya dairəsində yaşayan millət-

lərlə bərabər Rusiyanın təcidi əsasına muxtariyyəti-idarə və müqəddərati-milliyənin millətlərin kəndi ixtiyarına verilməsi əsasları qonulmalıdır. Bunun da qəti surətini Ümumrusiya Məclisi-Müəssisənə təyinat etməlidir.”

Fəqət məzkur [adı çəkilən] məqalə, bu şüarını tənvidə [aydınlaşdırmaqda] davamla, öz əsaslarını başqa dürlü təbir edərək [yozaraq] muxtariyyəti-idarə və müqəddərati-milliyə məsələsində nə millətlərin rəyi ilə hesablaşmaq istəyir, nə də hətta Cahən Sülh Konfransının qərarı ilə... Və yazılarını bu cümlə ilə qurtarır:

“Rusiya millətlərinin müqəddəratının kəndi əllərinə verilməsi haqqında Cahən Konfransı nə deyir desin, bu millətlər nə danışıqlar danışıqlar, burası bizə kifayət etməz. Biz, əyalətlərdə bu məsələ haqqında Rusiyanın özünün qəti son sözünü demək hüququnu müdafiə edəcəyiz.”

Bu surətlə, qəzetənin zənnincə, bunca böyük beynəlmiləl məsələnin həllinə nə ümum millətlər səlahiyyətə imişlər, nə də cahən məclisi-kübrası [böyük cahən məclisi]; səlahiyyətə yalnız rus milləti malik imiş.

Bir millətə bu qədər böyük səlahiyyət isnad verənlər, görəsən hangi beynəlmiləl hüquqa istinad edirlər?

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Azərbaycan Dəmiryolları Hərəkəti Müdiriyyəti, dəmiryolları üçün təcili

hazırlıq kursları açmağı qət etdiyindən, Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən rica etmişdir ki, 7-inci və 8-inci polis dairəsində məktəbdən ötrü ev versin; əlavə, Bələdiyyə İdarəsindən 45 mütəəllimdən [tələbədən] ötrü məktəbə qərz [borc] kimi məbləğ də verilməsini bəyan etmişdir. Şimdilikdə təcrübəli acentələr yoxluğundan hərəkət sıxış altında aparılır.

İrandan mal vürudu [gəlməsi]

İşbu günlərdə İrandan (Ənzəli) 4000 cəbə [qutu, yeşik] xüşkbar [quru meyvə] gətirilmişdir.

Dolandırıcılıq [fırıldaq]

Bir neçə gün bundan əvvəl, təxminən təşrin-i-saninin [noyabrın] 23-ündə, Birinci polis müfəttişliyi (Bayılov dairəsi) Mərkəzi Ev Komitəsinə xəbər vermişdir ki, bir çox şübhəli ərzihallar verilməkdədir. Bunların arasında sentyabr hadisətindən [hadisələrindən] 100 min, 300 min xəsarətdidə olanların [zərərçəkənlərin] da siyahısı verilir. Ərzihal verənləri istintaq etdikdə, yalan məlumat verməklə bərabər, bir çoxları da əlavə edirmişlər ki, siyahını xüsusi adamlar tərtib verərək para alırmış.

Mərkəzi Ev Komitəsinin ricasına görə, Birinci dairə komitəsi işbu ərzihalları saxta sənədlər tərəfindən imza edilənlərə haşiyə yazaraq göndərmişdir.

İki günün zərfində böylə saxta ərzihal 129 ədəd verilmişdir.

Mərkəzi Ev Komitəsi bunları öz cənbindəki [nəzdindəki] təftiş komiyonuna həvalə etmişdir. Komiyon bunların saxta olduğunu qət etmişdir.

İki gündən sonra saxta ərzihal verənlərin məhkəməyə veriləcəyi şayiət [şayiələri] şəhərdə dəvəran etməyə [dolaşmağa] başladığı sırada, bir para əşxas [şəxslər] yeni siyahılar tərtib verərək, polis müfəttişliyinə pişnihad [təqdim] edərək əvvəldəkilərin saxta olduğunu söyləmişlərdir. Mərkəzi Ev Komitəsi işbu məsələni istintaqa verəcəkdir.

Azərbaycan İctimaiyyuni-İnqilabiyyun Firqəsinin [Sosialist İnqilabçılar Partiyasının] ümumi iclası

Azərbaycan İctimaiyyuni-İnqilabiyyun Firqəsi cümə günü kanuni-əvvəlin [dekabrın] 6-sında Türk Ocağı salonunda, saat 4-də ümumi iclas dəvət edir. Müzakirə ediləcək məsail [məsələlər]:

1) Əhvali-hazirə [mövcud vəziyyət] haqqında məruzə;

2) Təşkilat məsələsi;

3) Məsaili-cariyyə [cari məsələlər].

Bütün arxadaşlardan rica olunur ki, vaxti-müəyyənədə [təyin edilmiş vaxtda] təşrif gətirsinlər.

“Kaspi” qəzetəsinin qapanması

Texnika şəraitindən naşi [ötrü] “Kaspi” qəzetəsi müvəqqəti olaraq dayandırılmışdır.

Şurayi-Milli İdarəsindən elan

Şəhərlərdən, qəzalardan və cəmiyyətlərdən intixab edilərək [seçilərək] Bakı şəhərinə varid olan Azərbaycan Məclisi-Məbusanı əzasından [üzlərindən] və Bakı şəhərindəki əzadan lazım olan məlumatı verməyənlərin Şurayi-Milli İdarəsinə təşrif gətirərək, haqlarında lüzumuna ehtiyac görünən məlumat əta etmələri [vermələri] rica olunur.

İdarə hər gün saat ondan üçün yarısınadək açıqdır.

*İdarə müdiri: Məhəmməd Səid
b/15 3-1*

Gəlir vergisi

Azərbaycan Kazyonnu Palatasının Hökumət gəlir vergisi xüsusunda verdiyi qanunun 77-80-ci maddələr[i] mövcubincə [maddələrinə əsasən] **elan edir:**

a) Kirayənişinlərə, ev və qeyri-mənqul [daşınmaz] əmlak sahiblərinə; b) Dövlət, mənəşəb (bəy, tacir və qeyrə) və ictimai (şəhər, kənd idarələri və qeyrə) müəssisələrə, xüsusi şirkətlərə qeyri-mənqul əmlak, ticarət, sənəət və qeyri gəlir verici müəssisə sahibləri və icarədarlarına; c) Səhmdarlar şirkəti və cəmiyyətlərinə, pay şirkətlərinə, səhmdarlar, ticarət və torpaq bankalarına, xüsusən lombardlara və mənqul [daşınan] əşyaya pul və mal buraxan şirkətlərə:

1) Bakı şəhərində, ətrafındakı Bely qorodda, Bibiheybətdə, mədənlərdə, Balaxanı, Sabunçu, Ramana, Zabrat, Binəqədi və Suraxanı kəndlərində, Sabunçu və Suraxanı kəndləri miyanında [arasında] vaqə mədən dairəsində (Əmirhacıyan və Xilə kəndləri) kənd qeyri-mənqul əmlakı olan yerlərdən siva [başqa] və Gəncə, Nuxu və olan üzvdə Şuşa şəhərlərində olan kirayənişinlər 1918-ci il kanuni

əvvəl 1-dən gec olmamaq şərti ilə öz ev sahiblərinə və yaxud onları əvəz edənlərə xüsusi vərəqələr üzərində bu vaxta kimi kirayənişin işğal etdiyi mənzildə neçə nəfər mədaxili [gəliri] olan əşxasın siyahısı verilməlidir. Xüsusi mədaxili olan da buraya daxildir.

2) Ev və qeyri-mənqul əmlak sahibləri kirayənişinlərdən aldığı siyahıları və öz siyahısı ilə bərabər 1919-cu il kanun-saninin [yanvarın] 7-dən gec olmamaq şərti ilə məhəlli [yerli] vergi idarəsi sədrinə təqdim etməlidir.

3) Bu siyahılardan başqa ev və qeyri-mənqul əmlak sahibləri həmin vaxtda, həmin sədrə xüsusi vərəqələr üzərində bunların evlərində və əmlakında vaqə mənzillərin, ticarət və sənəət müəssisələrinin, anbarların, skladların sakinlərinin adlarını verməlidir.

4) Yuxarıda “b” fəslində göstərilən müəssisələr 1919-cu il kanuni-sanidən gec olmamaq şərti ilə bu siyahılar qulluqçular yaşadığı məhəllin sədrinə verilməlidir. Xüsusi vərəqələr üzərində 1915-ci il kanuni-əvvəl 15-inə kimi qulluqçularının siyahısını verməlidirlər.

5) Səhmdarlar şirkəti, ictimai və qeyriləri “c” maddəsində göstərilən cəmiyyətlər 1919-cu il kanuni-sani 7-sindən gec olmamaq şərti ilə, Azərbaycan Cümhuriyyəsinə və əcnəbi məmləkətdə olan səhmdarların və pay sahiblərinin siyahısı və adını və pay sahiblərinin adlarını və ümumi iclasda iştirak üçün təqdim olunan səhmdarlar və pay sahibləri siyahısını, səhm və payların miqdarını Azərbaycan Kazyonnu Palatasına bildirməlidir.

6) Yuxarıda sayılan siyahıları yazmaq üçün vərəqələri şirkət müəssisələr hər gün vaqə olduğu məhəlli idarələrdən, ev sahibləri isə polis idarələrindən alacaqlar.

7) Siyahıları yazmaq qanunu bu vərəqələrdə yazılmışdır. Bu barədə məlumat almaq istəyənlər məhəlli idarə sədrinə müraciət edə bilirlər.

8) Bu siyahıları verməyənlər, vaxtından gec verənlər və siyahını natamam yazanlar hökumət gəlir vergisi qanununun 126-cı maddəsi mövcubincə [əsasında] 100 rubləyə kimi cərimə ediləcəklər.

9) Bakı və Balaxanı-Sabunçu polis dairəsində aşağıdakı məhəlli vergi idarələr təşkil edilmişdir:

1. 1-ci şəhər idarəsi	1 və 2-ci polis idarələri
2. 2-ci şəhər idarəsi	10-cu polis idarəsi
3. 3-cü şəhər idarəsi	3-cü polis idarəsi
4. 4-cü şəhər idarəsi	4-cü polis idarəsi
5. 5-ci şəhər idarəsi	5-ci polis idarəsi
6. 6-cı şəhər idarəsi	6-cı polis idarəsi
7. 7-ci şəhər idarəsi	7-ci polis idarəsi
8. 8-ci şəhər idarəsi	8 və 9-cu polis idarələri
9. 9-cu şəhər idarəsi	Sabunçu kəndi və mədəni və Suraxanı, Əmirhacıyan və Bülbülə kəndləri
10. 10-cu şəhər idarəsi	Balaxanı, Zabrat və Binəqədi mədən dairəsi

a/13 3-1

Bakı Sənəət və Ticarət İttifaqı üzvlərinin ümumi iclası

Cümə günü kanuni-əvvəl in [dekabrın] 6-sında səhər saat 10 yarımında Ev Sahibləri İttifaqı idarəsində, Qorçakovski küçədə, Tağıyevin 1 nömrəli evində Borsa altında vəqə olacaqdır.

Baxılacaq məsələlər:

1) İttifaqın məramnaməsi müzakirəsi və təsdiqi;

2) İclasda qalxacaq məsələlər.

İclas ikinci olduğuna görə hər neçə üzv gələrsə qanuni ədd [hesab] ediləcəkdir.

b/14 1 - 1

Torqovı caddədə nömrə 11
“Renesans” sineması
1918-ci ilin kanuni-əvvəl in [dekabrın]
5, 6, 7 və 8-ində
artıq gözəl,

ümum aləm əfkarını cəlb edən
1914-cü və 1918-ci illərdəki

HƏRB ŞƏKLİ GÖSTƏRİLƏCƏKDİR.

XALQ FƏCİƏSİ

7 hissəli qayət maraqlı şəkildir [filmdir].

Bu vaxtadək bu kimi şəkillər
göstərilməmişdir.

Faciədə 150 mindən ziyadə
əşxas iştirak edib,
500 min dollardan artıq
məbləğ xərc edilmişdir.

Tələsiniz görməyə.

Topçular, piyadalar, süvarilər, donanma.

Tamaşa adi günlər saat 4-dən,
bayram və cümə günləri isə
saat 12-dən başlanır.

Müdiriyyət

288 1 - 1

**Müdir və baş mühərriri:
Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Elan

səh. 67. “...Azərbaycan Türk Ordusunun Bakını işğal etdiyi vaxta kimi...”: “işğal” sözünün əsl mənası “tutmaq, ələ keçirmək”dir. O dövrdə “işğal” sözü bugünkü mənfi çalarını qazanmamışdı. Burada və ümumiyyətlə Bakının türk və Azərbaycan əsgərləri tərəfindən tutulmasından bəhs edilən bütün hallarda “işğal” sözü düzgün başa düşülməlidir.

Azərbaycan Parlamanı

səh. 67. “Kooptasiya”: hər hansı bir seçkili orqana, bu orqanın öz qərarı əsasında yeni üzvlərin seçkisiz olaraq əlavə edilməsi.

Ədliyyə naziri ilə müsahibə

səh. 71. “İstanbula İngiltərə təyyarələrinəndən tökülən intibahnamələr...”: “tökülən” sözü qəzetdə “töküldüyü” kimi getmişdir.

“...sülh müzakirətində iştirak edən heyətin sədri Bəhriyyə naziri Fuad bəy həzrətləri...”: Rauf bəy (Hüseyn Rauf Orbay) olmalıdır.

“Nazir, Sultan həzrətlərinə verdiyi məruzəsində demişdir ki...”: Osmanlı sultanı VI Mehmed nəzərdə tutulur.

“Almaniyaya tərz-i idarəni dəyişmək təklifi əleyhinə olaraq, xəlifəlik məsələsinə toxunulmamışdır.”: Antanta dövlətlərinin, Almaniyada rejim dəyişikli tələb etməsinə baxmayaraq, Osmanlı dövlətindən belə bir tələbləri olmadığını demək istəmişdir.

Keçmiş xülyələr

səh. 72. “Tiflisdə nəşr olunan “Qruziya” qəzetəsinin 28 təşrini-sani...”: qəzetdə səhvən “38 təşrini-sani” getmişdir.

səh. 73. “Tiqranov”: Sirakan Tatesoviç Tiqranyan nəzərdə tutulur.

“Əsribekov”: güman ki, erməni hərəkatına “Əsribekyan” adıyla qoşulan Yerpem Davtyan nəzərdə tutulur.

səh. 74. “Qolos zemli”: “Azərbaycan” qəzetində səhvən “Qolos znamya” kimi getmişdir.

“Mən knyaz Qolitsın haqqında knyaz [A. M.] Dondukov-Korsakovun və [S. A.] Şeremetyevin nə rəydə olduqlarının bilirəm, fikrimcə, söyləməmək yaxşıdır.”: Bu cümlə qeyri-dəqiq tərcümə edilmişdir. Belə olmalıdır: “Mən knyaz [A. M.] Dondukov-Korsakovun və [S. A.] Şeremetyevin nə rəydə olduqlarının bilirəm, knyaz Qolitsını isə, fikrimcə, heç deməsək yaxşıdır.”

səh. 75. “Erməni başçılar sinfinin mənfi xasiyyətləri...”: “Azərbaycan” qəzetində bu cümlədə “mənfi” yerinə səhvən “müsbət” yazılmışdır. “Qruziya” qəzetində məqalənin orijinalında “mənfi”dir.

“Vorontsov”: İllarion İvanoviç Vorontsov-Daşkov nəzərdə tutulur.

“Çxenkeli, Xoyski, Nikoladze, Ağayevdən...sə yenə də Qolitsın və Veliçenkonun olmaları yaxşıdır. (Vorontsov da təsadüfən bura daxil ola bilər.)”: Bu cümlələrin tərcüməsində müəyyən qədər qeyri-dəqiqliyə yol verilmişdir. Belə olmalıdır: “Çxenkelilər, xoyskilər, nikoladzelər, ağayevlərdən...sə yenə də Qolitsın və Veliçenkonun (bir də gördün araya Vorontsov da düşə bilər) olmaları yaxşıdır.”

Bakı neft ticarəti və onun müxtəşercə tarixi

səh. 76. “Əyyub”: “Quran”da adı çəkilən peyğəmbərlərdən biri. Şərq folklorunda və ədəbiyyatında səbr rəmzi kimi işlənir.

“Herkules”: qədim yunan mifologiyası

qəhrəmanlarından olan Herakl. Fövqəladə gücə malik olmuşdur.

“Rüstəm”: Əfsanəvi İran qəhrəmanı Rüstəm Zal, yaxud Zal oğlu Rüstəm. Şərq folklorunda və ədəbiyyatında güc-qüvvət rəmzi kimi işlədilir.

“Süleyman”: yəhudilik və xristianlıq inanışında hökmdar, islam inanışında isə həm peyğəmbər, həm də hökmdar olan həzrəti Süleyman həm Qərb, həm də Şərq folklor və ədəbiyyatında müdriklik, güc, iqtidar və zənginlik rəmzi kimi işlədilir.

“An ki şiran ra konəd rubəh mizac / Ehtiyacəst, ehtiyacəst, ehtiyac.”: Bu beyt farscadır; mənası belədir: “Aslanları tülkü mizaclı edən – ehtiyacdır, ehtiyacdır, ehtiyac.”

səh. 79. “Sajın” yaxud “sajen”: metrik sistemdən əvvəl işlənən, təxminən 2,13 metrə bərabər uzunluq ölçüsü.

“...yetmişinci illərdə”: 1870-ci illər nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Parlamanı ətrafında

səh.80. “Təşrini-saninin 31-ində...”: qəzetdə səhvən “təşrini-saninin 3-ndə” getmişdir.

Gəlir vergisi

səh. 84-85. Bu qanunun hərflərlə göstərilən maddələri qəzetdə ərəb əlifbasına uyğun olaraq (əlif, bə, tə və s. kimi) sıralanmışdır. Bəzi cümlələr anlaşılmazdır, güman ki, rus dilindən tərcümə edilərkən təhrif edilmişdir.

ایکینجی سنه دوامیس.

جمعه ۱ ربیع الاول سنه ۱۳۳۷

۶ کانون اول ۱۹۱۸ سنه نوامبر ۲۷

آذربایجان

تورکونلک سیاسی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی تورک غزتمیسدر.

آبونه شرایطی:

باتورلرک برینه دک یا کو ایچون ۲۳،
باشقه شهرله ۳۵ روبلهدر.
بر آیشی یا کوده ۱۲، باشقه شهرله
۱۹ روبلهدر.

اعلان فیائی:

سغری ۳ روبله کرانه کیدن اعلانلار
ایچون گشت ایذیر.

تورک و اسلامله مفید مقالهر مسجینه
ایرمز آچیتدر. درج اولیان اوراق
اعاده ایذیلیر. درج ایذیلین مقالان
مکاتلی اداره نئین ایذیرور.

محل اداره:

یاکو، وورونوسکی و قوبرسکی
کوجارلرک کئنجده ۳ نومرولی اوده

"آذربایجان" ادارسی

۳۹-۶۰

تک نخسی ۷۰ تیک.

بوشکه "آذربایجان" غزتمی ادارسی اعلان ایذیرورکه همین غزتمک تشاره باشلامی
گونهدک لافظده تورک و روس لافظده نشر ایذیلیر غزتمه ژورنال عکسار، تارنهی سلومات
و اذربایجان حیات و منقیده اهتقی اولان آتاری اؤزیمه تقدیم ایذیرور گومرل مکات
و برینه کئچر.
آرؤ ایذیرلر وورونوسکی چانده ۳ نومرولی اوده "آذربایجان" غزتمی ادارسه سات
۱۰۰ ی۲ بئیی مجی ایشتمیلیرلر. تلون نمرو ۳۹-۶۰ 5-5 6/8

قسم رحمتی

اراضی نظارتده

اراضی نظارتی دؤکترا تئکت مدیری
شیمائوفسکی مادیونئین قایدوب اوز وظیفهسی
ایفانسه باشلامیشدان شیتلکدی دفترخانه مدیری
وظیفهسنن آزاد ایذیلوب کانون اولک برنن
اراضی نظارتی ادارهسنک چابلیگی وظیفهسنده
قالیر.
* اراضی دیوار تئکتلر کئدوقلا تئکت
سی منحصسی ستانیلا فرانسیچ فریبتاغ
کانون اولک ۲۳ سنن کجه غوبرناتسه آفرمود
تئین ایذیلیر.
* اراضی دولت مالک نظارتک قوللوق
چیلاری غدرز سورنده قوللوقه کئمه کئری
زمان خدمنترن کئار ایذیلکئدیر.
اراضی نظارتی خ. پ. سلطانوف

— یاکو، ۶ کانون اول

بایتمیزده افستایین آوروپا و آفریقا
ایلمدنئین مئتری تئایدیرلر، عیدارنه کونود کئری
منقئیم وظیفهسی ایفا ایتمک تئیتبئته بولونماقله
برایره بئین که قافاز مقلرک مئیش و کئرانته
دخی نظرتیومئیش کدکدرلر.
احتمال بولار تئاسده بولوندقزی محلی
مقلرک حال اوضاعی، اوللارک قیاه و امقلری،
طبیئتاری، خلق وعاداتی مدنی و اقتصادی
لرئنی دخی مشاهده ایذیرور کدکدرلر، کئوراسی
هم سیاسی و جمعی اتوغرافی قئعه نظرنلریندن
هریرمدی آوروپالی تک دختی جلب ایلمک
قردرد. بولنک بزجه مقلرک بولون ایچون بولوک
بولوک اهمیتی واردرد. بر اوزومزی منقل یانا
ماغه و اوزومزی اداره ایتمک مقلر برنلئناهی
طبیئتیق ادعائنده اولوبده ایقتلا تئیزوی طلب
ایذیرور. بوراسیده بئینده درکه آوروپالی بولوک
مقلراری ایقتلا تئیزوی، مدنی و اجتماعی
چهلرجه لایق اولان برنئی اوز ایچلرنه قول
ایذوب، اولوک برن مشکلاته اوقر ائامئنه باعث
اولبولار. مثلا آوروپالی اؤزلنده برچوق
اوقلاقی منقل دوللر اسکیمن بری موجوددر
که هولاندیا، بلجیک، سویسیره، دانبارق و
سائردن عیارندرد. بولار مدنی برنل اولماقلرنه
کوره اهالیسی عدجه آذربایقارده اولماقلرنه

انا لله و انا الیه راجعون
محمد حسن، علی، حیدر، صفدر شریفوف قارداشلاری
اوز سوکلی قارداشلاری
اژدر شریفوف ک
وقاتی کمال حزن و تحسر ایله اوز قوم اقربا و دوست
آشالارینه خیر و یریرلر.
تشیع جنازه بوگون (جمعه) ساعت ۹ ده سورخانسکی
کوجه ۲۲۱ نومرولی اویوندن قالدیریلوب حاجی یریردی مسجیدینه
آباریلماقئدیر.
6/16

آذربایجان شورای ملی اداره سنند:

بولگه آذربایجان جمهوریسینی مجلس میونئین اعضله اعلان اولورورکه:
۱ - مجلس میونان کانون اولک (دیکار) ۷۰ نمنه ساعت ۱۰ ده مجلس میونان بئاسنده
تیکالوبوسکی چانده یونومرو ۸) نهاد ایذیلکئدیر.
۲ - موقی شهادت ناملر ائتمک ایچون اعضالرک مجلس میونان بئاسنده اؤزیمه کئملدی
کانون اولک (دیکار) ۶۰ نمنه سحر ساعت ۱۰ - آقام ۶۰ یه یه یارلئان نظادی کونئ سحر
ساعت ۱۰ ۱۲ یه فئر.
۳ - اهالی ایچون خصوصی یرار حاضر لئمش فقط تخفیفار شرطلک نئاسعد اولدیله
غوبه ییللاری محدود ییللر سئاسلارکه آتلاق ایچون پارلان اعضله راجعت ایذیلیمسی لایمدر
۴ - سیاسی تئایدیرلر ایچون خصوصی لوجهر حاضر لئمیشلر. *
۵ - مطبوعات تئایدیرلر فقط اولورلر بئین لرنلنده وئیسیمی اولماق اوزره براللاقلاردر.
6/17 1-1

آقشام - او بهر تئاتماشاسی

آذربایجان حکومتی تئاتروسی
ذوالفقارک و عزیزک حاجی یگلی قردارلارینک مدیریتی
جمعه گوی ربیع الاول آیتک ۱۰مه (دیکارک ۶) ۱۹۱۸ ایله
بو موسسه برنجه دفعه اولارک مقلان بر سورنده موقع تماشاچه قوبولماقئدیر.
عزیزکک یارنهی اولدیغی مشهور
« او اولماسون بو اولسون »
اوپر تئاتسی.
بو اویونده طوی حمایی مجلسینده کوزل منظرلر اولوب اویونچان اولاسیدر.
و طوی مجلسینده اویونچی فر و اوغلان اویونچلر.
ییللر تئارتک فاساننده سائلئمدهدر. تماشا باشلاماقئدیر آختام ساعت ۸ ک بارسنده
فیریزور: عزیزکک حاجی یگلی. ستور: خلیل حسین زاده
ریزیور: حسین عربلی
مدیر: ذوالفقارک حاجی یگلی

Cümə, 6 dekabr 1918-ci il, nömrə 57

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çaharşənbə, 1 rəbiüləvvəl sənə 1337. 6 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Məhəmməd Həsən, Əliheydər, Səftər Şərifov qardaşları, öz sevgili qardaşları Əjdər Şərifovun vəfatını kamali-hüzn və təhəssürlə [böyük bir hüzn və həsrətlə] öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına xəbər verirlər. Təşyi-yi-cənəzə [cənəzənin yola salınması] bu gün cümə saat 9-da Suraxanski küçədə 221 nömrəli evindən qaldırılıb Hacı Pirverdi məscidinə aparılacaqdır.

b/16

AZƏRBAYCAN ŞURAYI-MİLLİ İDARƏSİNDƏN:

Bununla, Azərbaycan Cümhuriyyəsi Məclisi-Məbusanı əzasına elan olunur ki:

1 - Məclisi-Məbusan kanuni-əvvəlin (dekabr) 7-də, saat 1-də, Məclisi-Məbusan binasında (Nikolayevski caddə ev nömrə 8) iniqad edəcəkdir [baş tutacaqdır].

2 - Müvəqqəti şəhadətnamələr almaq üçün əzaların Məclisi-Məbusan binasında idarəyə gəlmələri rica olunur.

Kanuni-əvvəlin (dekabr) 6-da səhər saat 10-dan axşam 6-ya qədər, Parlaman iniqadı günü səhər saat 10-dan 12-yə qədər.

3 - Əhali üçün xüsusi yerlər hazırlanmış, fəqət texnika şəraitinin namüsaid olduğuna [görə] düxuliyə [giriş] biletləri

məhdud edilmişdir. Hansılar ki, almaq üçün Parlaman əzasına müraciət edilməsi lazımdır.

4 - Siyasi nümayəndələr üçün xüsusi localar hazırlanmışdır.

5 - Mətbuat nümayəndələri fəqət [yalnız] idarələrindən əllərində vəsiqəsi olmaq üzrə buraxılacaqlardır.

b/17 1 – 1

Operetta

Axşam tamaşası

Azərbaycan Hökuməti Teatrosu

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli

Qardaşlarının Müdiriyyəti

cümə günü rəbiül-əvvəl ayının 1-də (dekabrın 6-sı) 1918-ci ildə bu mövsümdə birinci dəfə

olaraq mütəntən [təntənəli] bir surətdə

mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır:

Üzeyir bəyin yazmış olduğu məşhur

“O OLMASIN BU OLSUN”

operettası.

Bu oyunda toy hamamı məclisində gözəl mənzərələr olub, oxuyan və çalan olasıdır və toy məclisində oyunçu qız və oğlan oynayacaqlar.

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 8-in yarısında.

Dirijor: Üzeyir bəy Hacıbəyli.

Məsul: Xəlil Hüseynzadə.

Rejissor: Hüseyn Ərəbli.

Müdür: Zülfüqar bəy Hacıbəyli.

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Ərazi Nəzarətində

- Ərazi Nəzarəti dəftərxanasının müdiri Şimakovski məzuniyyətdən qayıdıb öz vəzifəsi ifasına başladığından, Şpitalski dəftərxana müdiri vəzifəsindən azad edilib, kanuni-əvvəl [dekabrın] 1-indən Ərazi Nəzarəti idarəsinin naçalnikı vəzifəsində qalır.

- Ərazi departmanının kənd və fəllahat [kənd təsərrüfatı] hissəsi mütəxəssisi Stanislav Franseviç Freytaq kanuni-əvvəl 2-dən Gəncə quberniyasına aqronom təyin edilir.

- Ərazi və Dövlət Əmlakı Nəzarətinin qulluqçuları üzrsüz surətdə qulluğa gəlmədikləri zaman xidmətlərindən kənar ediləcəkləridir.

Ərazi naziri X. P. Sultanov

BAKI, 6 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

Paytaxtımızda iqamət edən Avropa və Amerikanın ən mədəni millətləri nümayəndələri, öhdələrinə götürdükləri müstəqim vəzifəni ifa etmək təşəbbüsətində bulunmaqla bərabər, yəqin ki, Qafqaz millətlərinin məişət və güzəranına dəxi nəzər yetirməmiş deyildirlər.

Ehtimal, bunlar təmasda bulduqları məhəlli [yerli] millətlərin hali-övsasını [vəziyyətini], onların qayə və əməllərini [arzularını], təbiətlərini, xülq

[xasiyyət, təbiət] və adatını [adətlərini], mədəni və iqtisadi cəhətlərini dəxi müşahidə etməyir deyildirlər ki, burası həm siyasi, həm də etnoqrafi nöqtəyindən nəzərlərindən hər bir mədəni avropalının diqqətini cəlb edəcək fəqərədir [məsələdir, mövzudur]. Bunun, bizcə, məmləkətimiz üçün böyük-böyük əhəmiyyəti vardır. Biz özümüzü müstəqil yaşamağa və özümüzü idarə etməyə müqtədir bir millət namı daşımaq iddiasında olub da istiqlalyyətimizi tələb edirik. Burası da bədihidir [aydındır] ki, Avropanın böyük millətləri istiqlalyyətə siyasi, mədəni və ictimai cəhətlərcə layiq olan bir milləti öz içlərinə qəbul edib onun bir müşkülata uğramasına bais olmayırlar. Məsələn, Avropanın özündə bir çox ufacıq müstəqil dövlətlər əskidən bəri mövcuddur ki, Hollandiya, Belçika, İsveçrə, Danimarka və sairədən ibarətdir. Bunlar mədəni bir millət olmaqlarına görə, əhalisi ədədcə az bir miqdarda olduqlarına rəğmən, Avropanın böyük dövlətləri arasında əsr-lərdən bəri asudəcə yaşayıb istirahətə günlərini keçirməkdədirlər və nəinki hökumətin öz vətəni, hətta müstəmləkətin [müstəmləkələrinin] belə əmniyyəti [təhlükəsizliyi] hər bir təhlükədən və istilacu [istilaçı] təşəbbüsətdən məsundur [qorunmuşdur]. Məsələn, bütün nüfusu [əhalisi] 5 milyondan fəzlə [artıq] olmayan Hollandiya, 35 milyon nüfusu havi [ehtiva edən] Cava adası müstəmləkəta malikdir. (Demək olar ki, hamısı islamdır.) Lakin bununla

belə, zəif dövlətin bu qədər sərvətə malik olması Avropa və ya Amerika düvəli-kəbiri [böyük dövlətləri] nəzərdə bəisi-qibtə [qibtə ediləcək] olub da istilacı hissiyyat və hərəkət oymatmayır və hollandlılar asudəcə olaraq öz mənfəətlərini qazanmaqdadırlar. Çünki mədəni bir millət olduqlarına görə, istiqlal və şərəfi-milliyələrinə qarşı ehtiram göstərilir.

Bunlardan başqa, Balkan yarımadasında yaxın zamandan bəri bir taqım müstəqil dövlətlər əmələ gəldi. Bunlara da yenə Avropanın bir sözü olmadı. Çünki istiqlalıyyətləri yolunda bir çox qanlar tökməklə, özlərinə azadlıq haqqını qazandırlar. Doğrudur, burada başqa siyasi nöqtələr də mövcud idi. Lakin balkanlılar özləri dəxi öhdəliklərinə düşən fədakarlıqdan çəkinmədilər.

Bir şəxs və ya bir millət azad olmaq istərsə, buna öz ləyaqətini və qabiliyyətini göstərməlidir. Burası avropalıların qəbul etdiyi bir əsasdır. Həmin ləyaqət və qabiliyyət nədən ibarət ola bilər? Bunlar iki şeydən ibarət olublar: Daxili məişətdə həqiqi bir mədəniyyətə malik olmaq və xaricdən gələn zərbələr qarşısında baş əyməyib, istiqlal və heysiyyəti-milliyəni müdafiə etməyə hər anda hazır olmaq.

Bu iki sifət bir millətdə mövcud olduqda, o millətin yaşamağa haqqı ola bilər. Bu iki sifətdən arı [uzaqlaşmış] olan millətlərin isə kənarı [xarici] bir qüvvənin təhti-əsəratində [əsəratı altında] yaşayacağı şübhəsizdir.

İştə buna görədir ki, biz Azərbaycan türkləri həm əskidən, həm hal-hazırda müəyyən bir mədəniyyətə malik və yaşamaq üçün ölməyə hazır olmamızı, məmləkətimizdə olan mədəni millətlər nümayəndələrinə nümayiş və isbat etməliyiz. Bunun üçün Bakıda mövcud bütün mədəni və maarif cəmiyyətlərimiz yenidən öz işlərinə ciddi bir surətdə girişməlidirlər. Məsələn, şəhərimizdə “Nəşri-maarif”, “Cəmiyyəti-xeyriyyə”, “Səfa”, “Ünas cəmiyyəti-xeyriyyəsi”, “İslam asari-ətiqə [qədim əsərlər] cəmiyyəti” və s. kimi maarif, müayinə [tədqiqat] və sənayeyi-nəfisə [incəsənət] yolunda çalışan müəssisələrimiz var idi. Bunlar hamısı indiyə kimi öz vəzifələrini yaxşı-yaman ifa edirdilər. Lakin Mart hadisətindən [hadisələrindən] sonra bu cəmiyyətlərin heç birindən xəbər yoxdur. Nerədədirlər? Dağılmışlarmı, mövcuddurlarmı? Bunlar hələ bəlli deyildir. Bizcə, həmin müəssisələr hal-hazırda öz fəaliyyətlərini bürüzə verib ciddiyyətlə işə şüru etməlidirlər [başlamalıdırlar] ki, həm əhalinin dərdinə çatsınlar və həm də məişətimizin qurucu bir yemək-içməkdən və danışıqdan ibarət olmamasını əcnəbi qonaqlara göstərsinlər. Başqalar bizdə də bir cümbüş [hərəkət, canlılıq], bir fəaliyyət görsünlər. Həmçinin siyasi firqələrimiz öz fəaliyyətlərini ciddi surətdə göstərməlidirlər ki, Azərbaycan türklərinin arayı-ümumisi [ümumi rəyi] həqiqi şəkildə meydana çıxsın.

Bizcə, heç kimsə öz fikrini və ama-

lini, öz siyasi zənn və etiqadını məxfi saxlamamalı və millətinin, məmləkətinin rifah və səadəti nə yol ilə təyin edilməsinə dair öz nöqtəyi-nəzərini apaçıqca söyləməli. Həmin bu müxtəlif nöqtəyi-nəzərlərin təatisi [mübadiləsi] nəticəsində ortalığa doğru yol çıxar. Lakin başçılarımız, millət[in] daşdığı əfkar [fikirləri] və amalı dürüstcə tərvic edib [dəstəkləyib], onun qövldən feilə [sözdən işə] gəlməsində mətanəti-qəlbiyyə ilə israr etməlidirlər və əks surətdə millətin yaşamaq üçün ölməyə hazır olduqlarını anlatmalıdırlar.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Təşrini-saninin [noyabrın] 30-unda Bobdovskdan xəbər verirlər ki, Yassıda olan şurada Romaniyaya Müttəfiqlərlə iştirak etmək ixtiyarı vagüzar edilməsi [verilməsi] qərara alınmışdır. Bu şərtlə ki, Romaniya; Bessarabiya, Transilvaniya, Bukovina və Dobriçadan imtina etsin. Bunun əvəzində Romaniyaya Rusiya cənubunu zəbt etmək ixtiyarı verilir.

* İngiltərə əsgərləri Almaniya cəbhəsinə çatmışlardır. Kilə tərəf hərəkət edən İngiltərə donanması təşrini-saninin 30-da Kopenhaqa varid olmuşdur [çatmışdır].

* Berlin mətbuatının verdiyi məlumata görə Vilson, Almaniya Hökumətini xəbərdar etmişdir ki, Rusiya səfərinin Almaniyaya varid olması [çatması] münasibətilə Berlində və ya

Almaniyanın qeyri yerlərində iğtişaş vəqə olarsa, Müttəfiq dövlətlər mütarikə [atəşkəs] şərtini pozulmuş hesab edəcəklərdir.

* Xarkovdan verilən xəbərlərə görə, Denikinin əmri ilə 40 sınında [yaşında] olan zabitlər əsgəri xidmətə dəvət edilmişlərdir.

* Ukrayna Teleqraf Acentəliyi xəbər verir ki, Fransa və Almaniya mətbuatı İsveçrədə bolşevik təşviqatı əleyhinə ciddi tədbirlər ittixaz edilməsini [görülməsini] İsveçrə Müttəfiq şurasından tələb edirlər.

TÜRKİYƏ XƏBƏRLƏRİ

Tiflis qəzetləri Türkiyədən aldıkları xəbərləri böylə yazırlar:

* Sülh Konfransına hazırlanmaqdan ötrü Xariciyyə Nəzarətində siyasi nümayəndələrdən ibarət xüsusi bir komissiya təşkil edilmişdir.

* Sabiq vəzirlərlə [nazirlərlə] sual və cavabda bulunan beşinci Parlaman şöbəsi hər gün iclas etməkdədir.

* Daxiliyyə Nəzarəti təzə seçki layihəsi hazırlamaqdadır.

* Təşrini-saninin [noyabrın] 14-də İstanbula bir ingilis montyeri, 4 fransız qayığı və 3 nəqliyyat gəmisi ilə iki gəmi əsgər varid olmuşlardır. Müttəfiq dövlətlərin 138 ədəd hərbi və ticarət gəmiləri Dardaneldən keçmişdir. İngiltərə gəmisi gətirdiyi aeroplanları Ayastefanosda boşaltmışdır. Bu yaxın günlərdə aeroplanlarla poçta münasibətilə

sibəti [əlaqəsi] başlanacaqdır.

* Təşrini-saninin 19-da Türkiyə Parlamanında 24 səs əleyhinə 91 səsle təzə kabinəyə etimad və etibar izhar edilmişdir. Hökumət məramnaməsində deyilir ki, Türkiyə Hökuməti Türkiyənin şərəfinə və namusuna layiq bir sülh əqd edilməsinə [imzalanmasına] çalışacaqdır. Qanundan kənar və qeyri-təbii hərəkətlər nəticəsi bərtərəf ediləcəkdir [aradan qaldırılacaqdır]. Türkiyədə yaşayan hamı millətlərin hər bir siyasi hüquqdan istifadə etmələri üçün çalışılacaqdır.

* İstanbulda olan İngiltərə komandanlığı təşrini-saninin [noyabrın] 19-una qədər hamı alman əsgəri xidmətində olanların İstanbulu tərk etmələri haqqında bir əmr vermişdir. İstanbulu tərk etməyənlər əsgəri əlbisələrini dəyişib sivil [mülki] əlbisə geyinməlidirlər.

* İstanbulda olan Yəhudi Milli Şurası, yəhudi əsgərlərinin tərxisi ilə əlaqədar olan məsələni müzakirə etmişdir. Almaniya və Avstriya təbəəsi olan yəhudilərin Türkiyədə qalmalarına icazə almaqdan ötrü Müttəfiqlərdən xahiş edilməsi təhti-qərara alınmışdır.

* Mütarikə şəraitində [şərtlərdə] gizlin maddələr olduğu şayiələri təkzib edilir.

* İstanbula varid olan [gələn] Müttəfiq dövlət əsgərləri, özləri ilə bərabər ərzaq dəxi gətirirlər.

* İngilis draqun dəstəsi İstanbula varid olub Hərbiyyə Nəzarətində yer-

ləşdirilmişdir.

* Mütarikə şəraitinə [atəşkəs şərtlərinə] müvafiq Türkiyə Hökuməti Almaniya və Avstriya ilə hər bir münasibəti [bütün əlaqələri] qət etmişdir [kəsmişdir].

* Berində və Vyanada olan Türkiyə səfirlərinə İstanbula qayıtmaq əmri verilmişdir.

* Sultan öz sarayının bir hissəsini yetim şagirdlərə vəgüzar etmişdir [vermişdir].

* Fransız əsgərləri ərkanı [qərar-gahı] Makriköydən Ayastefanosa nəql edilmişdir.

* Müttəfiq dövlətlər Türkiyə sərhədlərini ablukadan [mühasirədən] azad etmişlərdir.

ERMƏNİ XÜRUCU [ERMƏNİLƏRİN FITNƏSİ]

Rəisi-vükəla [Baş nazir] Fətəli xan Xoyski həzrətlərinin general Tomsona məktubu

Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəisi-vükəlası Fətəli xan Xoyski həzrətləri Bakı şəhərinin hərbi qubernatoru general Tomsona bu məzmununda bir məktub göndərmişdir:

“Bununla bərabər dünən gecə aldığı iki teleqramın surətini cənab-larınıza göndərirəm. İşbu teleqram-lardan cənabınız, Andranik komandası altında fəaliyyətdə bulunan quldur dəstənin müsəlmanlar üzərinə açdıqları vəhşilikləri görəcəksiniz. Bu ittifaq-

dan [fürsətdən] istifadə edərək, eh-tiramımı əzrlə qəbulunu rica edirəm.

Sədri-vükəla: Xoyski.”

Telegramların surəti

– 1 –

Qaryagindən:

“Bir neçə gündür ki, Zəngəzur qə-zasında müsəlmanları, Andranik dəst-tələri kəsməkdədirlər. İşbu kəndlər dağılıb yağma edilmişdir:

Aldərə, Tanzətap, Tuğut, Sanalı, Bitnazir, Qarzaniyəm, Şamovlu, Razi-dərə və qeyri. Başqa kəndləri də bu fəlakət gözləməkdədir. Bir çox ölən və yaralanan vardır. Fəlakətdən nicat tapmış əhalinin bir hissəsi İrana keç-miş, bir hissəsi isə Araz boyu yerlə-rində məskənsiz sərgərdan dolaşırlar. Böylə fəlakət Cəbrayıl və Şuşa qəzasını da təhdid altına alacağı mühəqqəqdır [qaçılmazdır]. Andranik dəstəsi müsəl-manları qırmağı qət etmişdir. Qafqə-ziyədəki Müttəfqiildən utanmayaraq quldur Andranik öz fəna hərəkət-lərindən əl çəkməyir. Rica edirik ki, Müttəfiqlər və Azərbaycan Cümhuri-yəti nümayəndələrindən mürəkkəb [ibarət] bir komisionun göndərilməsi barəsində lazımi tədəbiri ittixaz edə-siniz [tədbirləri görəsiniz]. Komision, məhəllində [öz yerində] erməni zülmələri ilə aşına ola biləcəklərdir.

Cəbrayıl qəzası müsəlmanlarının nümayəndələri: Hüseynbəyov, Cəmil Vəzirov, Ağayev, Eyvazov.”

– 2 –

Cəbrayıldan:

“Zəngəzurda ermənilər əlindən zi-yadə müsəlman kəndini dağıtmış-lardır. Ölən və yaralananların hesabı minlərlədir. Andranik beş minədək bir qoşunla üçüncü gündür ki, Zabuxu mühasirə altına almışdır. Bunun qəsdı, Şuşa qəzasına yol açmaqdır. Türk ko-mandanı getmişdir. Qəza müdiri bir fəaliyyət göstərmir. Əhali İrana qaçır. Təşkilat yoxdur. Rica edirik ki, heç ol-masa, şimdiki Müttəfiqlərin nəzərlərini buraya cəlb edəsiniz. Beşinci dairənin bütün kəndləri yağma edilmişdir. İkinci, üçüncü və dördüncü dairələrin də bir hissəsi dəxi yağma edilmişdir.

Milli Şura sədri: Cəmil Sultanov.”

AZƏRBAYCANIN PAYTAXTI

II

“Baku” kəlməsi indiki halda dün-yaca məruf [bilinən] kəlmələrdən birisi və hər kəsin virdi-zəbanı [dilin əzbəri] olduğu kimi, hər azərbaycanlının da bəsmələsidir.

Bu kəlmə, bilxassə Azərbaycan istiqlalının xofla ümid arasında bir böhran keçirməkdə olan bu günlərdə həssas ürəklərə müəssir [təsirli] bir iztirab verməkdədir.

Qəlblərimizi bu qədər əlaqədar edən [cəzb edən] “Baku” kəlməsi əcə-ba hangi mənanı ifadə edir?

Bu kəlimənin “bad” və “kub”dan mürəkkəb olan “bad-kubə” kəlmeyi-farisisindən müxəffəf olaraq [qısaldılaraq] ayrıldığı və “yeldöyən” mənasına gəldiyi mərufdur. Böylə bir təsmiyənin [adlandırmanın] səbəbi isə burada hakim olan, şimaldan əsən “xəzri” və cənubdan əsən “giləvar” yelləri imiş.

Fəqət “Baku” isminin böylə mənaya malik olduğu məşhur isə də, dərin düşünür müdəqqiqlər [tədqiqatçılar] böylə bir vəchi-təsmiyəni [adlandırma şəklini] amiyənə [bəsit] görürlər.

İran-məablar [İran tərəfdarları] “Baku” isminin əslini iranilərin tələffüzləri “bad-kubə”dən aradıqları kimi, bəzi türkçülər bakılıların “Baki” şəklində tələffüz etdikləri bu kəlməni “bak” kəlməsindən ayırmaq istəyirlər. Ərəb müvərrixlərindən [tarixçilərindən] bəzilərinin paytaxtımızı “bak” şəklində qeyd etdiklərindən dəxi istidlal edərək [nəticə çıxararaq], bir rəvayətə görə Xəzər türkləri tərəfindən təsis olunmuş olan bu şəhərin əslində “bəy” müqabili bulunan “bæg” kəlməsindən irəli gəldiyini söyləyirlər. Əksər ərəb müvərrixlərinə “bakuyə” məruf olan [bilinən] tələffüzü də “bəycəyiz”in müərrəbi [ərəbləşmiş şəkli] imiş deyər iddia edirlər.

Ərəb coğrafiyyunundan [coğrafiyaşünaslarından] Yaqut Həməvi Bakını “Bakuyə” şəklində qeyd etmişdir.

İbnül-Əsir Cəziri isə “Kamil” adlı tarixində “Baki” şəhərini “baq” olmaq üzrə göstərir və deyir ki, “Baq – Bəsfərcan elində bir şəhərdir.” Yaqutun

Bəsfərcan tərifinə görə Aran (yəni Şimali Azərbaycan) ölkəsində kain [yerləşən] bir elin adıdır.

Amasiyalı Hüsəməddin “İqdam”da nəşr etdiyi bir məqaləsində İbnül-Əsirin “Baq”ını alaraq bunun “Bak”dan çıxdığını “Bak”ın da “Bakuyə” şəklinə gəldiyi və bunun da şimdiki türkçəmizdə “Bəy şəhəri” demək olduğunu iddia etməkdədir.

Digər bir mühərrir dəxi Bakının yəni türkcə olaraq “sultanülqürə” [kəndlərin sultanı] və “şahkənd” mənasına olaraq “bəy köy” olduğunu zikr edərək şair Şeybaninin aşağıdakı:

Bəyköydə bana görüldü bənli

Ol lalə-üzər [ü] sim tənli

beytini dəxi istidlal üçün iqtibas edir [sübut üçün misal göstərir].

“Baku” kəlməsinin iştiaqı [etimologiyası] haqqında bu kimi tədqiqat biçimli digər mülahizələr dəxi yox deyildir. Fəqət bu mütaliələrin [fikirlərin, rəylərin] qərini-həqiqət [həqiqətə yaxın] olduğunu təsdiq etmək məsuliyyətini boynumuza alammayız.

Bizə öylə gəlir ki, Bakının qədimliyini burada əski iranilərin, yunanilərin, xəzərlərin və sair qədim millətlərin hökmran olduqlarını nəzərə alaraq “Baku” kəlməsinə farscaya və yaxud türkcəyə uydurub da kəndisinə mətlub [istənilən, arzu edilən] bir mənəni bağlamaqla məsələ həll ediləmməz.

Baki kəndisində bulunan gərək Venedik-kari [Venetsiya üslubunda] qalaları və gərək Hind-kari [Hind üslubunda] azərkədələri [atəşkədələri] ilə bəşəriy-

yətin əski dindarları olan hind atəşpərəstlərinə bittəb’ [təbii ki] bəlli idi. Bunu göstərir sərih [açıq-aşkar] məlumatı-tarixiyə [tarixi məlumat] vardır.

Bir bürkan [vulkan] halında, daimi atəş surətində yanıb tutuşan Bakı, atəşpərəstlərə yabançı qalammazdı, həm qalmamışdır, burası onlarca [onlar üçün] bir ərzi-müqəddəs [müqəddəs torpaq] idi. Suraxanıdakı atəşkədə Azərbaycan atəşkədələrinin ən qüdsisi idi. Buraya hind məzəclərinin [dərvişlərinin] zəvvar qafilələri təşkil edərək gəldikləri müsəlləmdir [məlumdur; şübhəsizdir].

Bu mülahizəyə görə, “Baku” kəlməsinin iştiaqını nə bəgünkü farsçada, nə də türkcədə aramaq səhih olammaz. Bunun üçün sanskrit dilinə müraciət edilərsə, daha münasib olar.

Sanskritdə “Baku” kəliməsi bir mənə ifadə edirmi? Bilməyiriz. Fəqət bəzi mənbələrə görə hind lisanlarından “qücəratı-qədim” dilində “baqu” kəlməsi “həqiqətə doğru” mənasını ifadə edirmiş. Çox ehtimal verilə bilər ki, hind məcusiləri möcüzəni [mücüzəli, möcüzə göstərən] atəşkədəsindən dolayı burasına böylə müqəddəs bir isim vermiş olalar. Biləssə ki, “odunsuz yanar və sudan qorxmaz” üç atəş əfsanəsi dəxi Bakı atəşkədəsinin bu lunduğu yerə isnad olunur.

Tarixən müəyyən olmayan bir zamanda İran tarixi ilə məşğul olanlar deyirlər ki, atəşpərəst zərdüştilərdən bir qafilə Azərbaycandan “Ab-

şeron” yarımadasına gələrək sahilədən iki fərsəx fasilədə [məsafədə] Bakı atəşkədəsini vücuda gətirmişlərdir. (1)

Onların anlatmasına görə: “Bu məbəd (yəni Bakı atəşkədəsi) sıcaq bir torpaq üzərində təsis olunmuşdur. Bütün ətraflarda kəsərlə [çox miqdarda] mövcud olan şist yağları ilə neftin qarışmasından hasil olmuş karbonlu hidrogen o sahədə kəsərlə vardı. Bu qaz, atəş alar yanırdı. Hətta yalnız torpaq üzərində deyil, bu qaz dəniz açıqlarında da mövcuddur. Alovlu bir şey atılınca həmin suyun üzü atəş alıb yanır.”

Bakının Hindistan, İrani-qədim və atəşpərəstliklə olan əlaqəsi, adının nərədən gəldiyi haqqında verilən izahat arasında göstərildi.

Burasının yunani-qədim və Venedik dövrləri ilə münasibətdar [əlaqəli] olduğunu bildirir əsar [əsərlər] da vardır. Bayıl qabağında sular içərisində bulunan əski qala hasarını andıran bərilərin ənqazı [xarablıqları] bu əsərdir. Şəhərimizin gözəlliklərindən birisini təşkil edən kupalniya (dəniz hamamı) yapıldığı zaman bu ənqaz səmtindən məzkur [adı çəkilən] hamam müqabilində, sahilədən duran Qız

(1) “Axşam” qəzetəsində, Köprülüzadə Mehmed Fuad bu fəqərə [məsələ, mövzu] haqqında əlavə edir ki: “Müəxxərən [son zamanlarda] icra edilən tədqiqat nəticəsində elm ələmində bir həqiqət şəklində tələqqi edilən bu rəvayətin heç əsli olmadığı və atəşpərəstlik bu sahəyə ancaq XVIII əsrdə hindlilər və hindli pərsilər tərəfindən idxal edildiyi təhəqqüq etmişdir [məlum olmuşdur].”

qalasına doğru uzanan bir növ səng-fərşlər [daş döşənmiş yollar] kəşf olunduğu zaman mütəxəssis mühəndislər bunun əski yunan asari-memariyyəsindən [memarlıq əsərlərindən] olduğu zahib olmuşlardı [zənn etmişdilər]. Məzkur Qız qalası dəxi adı ilə türk əsəri isə də, təzi-memari və şəkil etibarilə Venedik asarını andırırmış.

Haşimov meydanında, Qoşa qala qapısı üzərində müşahidə olunan rəsmlər dəxi islamiyyətdən əvvəlki bir dövrü-qədimə aid olsa gərəkdir.

İsminin nə kimi bir məna ifadə elədiyi haqqında mövcud olan bu qədər rəvayətlər içərisində amiyənə [avamlara məxsus tərzdə] bir təfsiri olan “bad” və “kub” tövcihi [yozumu, izahı] məruf olduğu kimi, şəhərin qədimliyi və kim tərəfindən təsis olunduğu babda da iranilərəcə məruf bir rəvayət vardır. Bu rəvayətə görə, Bakı Nuşirəvani-adil tərəfindən təsis olunmuşdur. Buna müqabil şəhərin Nuşirəvan istilasından daha əvvəl Xəzər xaqanlığına tabe bir türkmən xanlığı dairəsində olduğu da iddia olunmaqdadır. İbnül-Əsirin Bakının Bəsfərcan elində bir şəhər olduğunu zikr etdiyini qeyd etdik. “Mucəmül-buldan” sahibi Yaqut Həməvi isə Bəsfərcan elini: “Bəsfurcan: Bəslucan, Baslucan kimi Basfurganın müərrəbidir [ərəbcələşmiş versiyasıdır]. Türklərin ‘Bay suburqan’ dediklərinə iranilər ‘Basfurgan’, ərəblər də ‘Basfurcan’ və ‘Bəsfərcan’ demişlərdir. Şərqdə Seyhun üzərində kain [yerləşən] Suburqan şəhəri Xora-

sanın mərkəzi-qədimi olan Mərv önündə axan Macan (Magan) nəhri üzərində vaqe İşfurqan (Suburqan) şəhəri və qərbdə Kür nəhrinin şərq tərəflərini mühit olan [əhatə edən] Basburqan eli türk bilad [ölkə] və asari-məşhurəsindəndir.” deyə izah edir. (2)

Şəhərin kimlər tərəfindən təsis edildiyi ixtilafı olduğu kimi, hangi sənədə təsis edildiyi də ixtilafıdır. Burasının məmurə [abad] olaraq 1500 sənədən bəri məlum olduğu, hətta bir rəvayətə görə miladi-İsadan [İsanın doğumundan] 978 sənə əvvəl dəxi burada məmurə olduğu rus qamuslarında [lüğətlərində, ensiklopediyalarında] müqəyyəddir [qeyd edilmişdir].

M. Ə. Rəsulzadə

QƏND VƏ ÇAY MƏSƏLƏSİ

Dörd-beş həftə bundan əqdəm [əvvəl] Bələdiyyənin Ərzaq şöbəsi Bakı əhalisinə elam etdi [bildirdi] ki: “Çün Bakıya bundan sonra qənd və çay mətahi [malı] gətirtmək imkanı hələlikdə qeyri-mümkündür və Ərzaq idarəsinin də anbarlarında olan qənd və çay ehtiyatı daha qurtarmaqdadır. Binaleyh [ona görə], bu noyabr ayında əhaliyə təqsim ediləcək [bölüşdürüləcək] qənd və çay ancaq axırıncı dəfə olacaqdır.”

(2) Hüseyin Hüsəməddin, “İqdam” qəzetəsi.

Bunun üçün idi ki, bir neçə gün irəlindən Bələdiyyə İdarəsi bütün ev komitələrinə və əhaliyə xüsusi rücu-namələr [müraciətnamələr] ilə əhalinin siyahılarını yazıb hazırlamaq təklifində bulunmuşdu. Hərgah səhv etməyirəmsə, həmin rücu-namələrdə bunu da yazmışdılar ki, hər bir ailə və yaxud ev komitəsi ki “vaxtında” (yəni qənd, çay komitələr tərəfindən paylandığı zaman) öz hissələrini almazsa, sonradan heç bir cəhətlə qənd və çay heç bir kəsə verilməyəcək. Vaxt gəldi; komitələr vasitəsi ilə bu mətahlar da şəhər əhalisinə “paylandı”. Şu axırncı paylandı kəlməsini vergül içinə almağım bisəbəb deyil. Bununla demək istəyirəm ki, bizim Bələdiyyəmiz, onun Ərzaq şöbəsi və yaxud bilavasitə “paylamaq” işinə mübaşir [cavabdeh] olan Mərkəzi Ev Komitəsi (Sentrodom) nə qədər çalışıb səy etmişlərsə də, lakin bu mətahların “əhaliyə paylanmaq” işi genə də bütün mənası ilə zühura çıxmamışdır [aydın olmamışdır].

Əhaliyə [açıqca] və aşkar deyər bilərəm ki, şəhərimizin öylə hissələri var ki, orada təkə bir ailə deyil, hətta büsbütün bir məhəllə belə qənd və çay hissələrini [paylarını] almamışdır. Hətta şu iddiam sübutsuz deyildir. Bir ay əqdəm [əvvəl] əhaliyə qənd, çay paylandığı zaman şəhərimiz müharibədən yenicə çıxmış bir halda, Mart hadisəsindən sonra şəhərdən dağlara-daşlara qaçmış şəhər əhalisinin qismi-əzəmi [çox hissəsi] ya tamamilə öz vətənlərinə, xanmanlarına övdət et-

məmişdilər [qayıtmamışdılar] və ya ki, övdət edənlər də öylə belə və müsibətlərə giriftar olmuşdular ki, onların həyati-ictimailəri büsbütün dağılmış, fəna bir halda idi. Odur ki, böylə fəlakətədələrin, qaçqınların nə nizamlı ev komitələri və nə də başqa bir ictimai idarələri var idi ki, onların əhvallarına yanıb, onların hissələrinə düşən bu mətahları onlar üçün alsın.

Sübut, şahid üçün uzağa getmək lazım deyildir. Hər kəs ki, müsəlman əhval-ruhiyyəsinə bələddir, o şəxs bir dəfə Çəmbərəkənd, Təzəpir üstü, Novxanlı, Məhəmmədli məhəllələri, Poxlu dərə adlanan məhəllələrə gedib yarımca saat bu məhəllələrin müsəlmanları ilə söhbət etsə, o vaxt mənim bu iddiamın eyni-həqiqət [həqiqətin özü] olduğunu bileyn [öz gözü ilə] görüb biləcəkdir. Bunun üçün mən deyirəm ki, şu mətahları əhaliyə paylamaq işini öhdəsinə alan Sentrodom bu xüsusda vəzifəsini ifa edib bitirmiş hesab etməsin. Gərək əhalinin bir çoxu, baxşus [xüsusən] müsəlman əhalisi, hələ öz qənd, çay hissələrini almamışlardır. Öylə deyil ki, bu məsələ Sentodoma əyan deyildir. Xeyr, bəlkə bu iş əhəmiyyət verən yoxdur.

Lakin bu günlərdə təzə bir məsələ zühur etmiş ki, onun sayəsində gərək qənd, çay paylarını almayan müsəlmanların da barəsində bir tədbir qılınsın. O məsələ budur: Lənkəran, Petrovsk, Ənzəli yolları açıldığı üçün, türklər şəhəri işğal edəndə Bakıdan qaçan əhali külliyyətlə Bakıya övdət

edirlər. Bunlardan başqa Hacı-Tərxi-dən və başqa yerlərdən Petrovska qaçıb pənah gətirənlər də Bakıya daşınırlar. Bunların hamısına qaçqın adı verilib, Sentrodom və sair cəmiyyətlər bunların istirahəti və ərzaq cəhətdən təmini-həyatları üçün çalışırlar və çarələr arayırlar. Böylə xəbər var ki, bu sentyabrda Bakıdan qaçıb indi Bakıya gələnlərə qənd-çay payları dəxi verilir və ya ki, veriləcəkdir. Xüsusi “paylar” dəxi verilməsə də, “qaçqın” olduqları üçün qaçqınlara baxan “cəmiyyətlər” vasitəsilə veriləcəkdir. İş böylə olan surətdə yaxşı olmazmıydı ki, martda dəxi Bakıdan qaçıb dağlarda, meşələrdə yaşayan və sentyabr və ya noyabr aylarında Bakıya, evlərinə, qayıdan və ancaq nədənsə yalnız “qaçqın” adı daşımadıqları üçün qənd-çaysız qalanlara da onların payları veriləydi?

Əvvəlki qaçqınlar ilə ikinci qaçqınların ancaq bircə fərqləri vardı. Əvvəlkilər paraxodlarda külli miqdarda gəlirlər və ona görə də gözə görünürlər. Lakin ikincilər isə at, mal və piyada surətdə və özləri də Xocahəsən və Şamaxı yolu ilə şəhərə varid [daxil] olurlar. Ona görə də onları heç kəs görməyir və heç kəsin də nəzərini cəlb etməyirlər. Buna görə də mən öz tərəfimdən bu qaçqınlara bircə şey təklif edərdim. Bu günə kimi qənd-çay paylarını almayanlar (təkrarən deyirəm: mənim yəqinimdir ki, heç qaçqın olmayıb şəhərdə daimi yaşayanlardan da bir çox müsəlmanlar qənd-çay almayıblar) hərgah öz məhəllələrində

komitələri varsa, onlardan bir kağız alsınlar ki, onlara bu noyabr ayında paylanan qənd-çay hissələri çatmayıbdir. Və ya ki, özləri bir ərizə yazıb Bələdiyyənin Ərzaq şöbəsinə versinlər.

Zənnimcə, Ərzaq şöbəsi gərək bu mətləbə xüsusi etina etsin. Çünki, qənd-çay almayan əhali şəhərimizdə az deyildir. Hərgah məsələ rəsmi surətdə həll edilərsə ki, qənd-çay almayanlara gərək öz payları verilsin, o zaman gərək hamıya bir nəzərlə baxılsın. Sentrodomun bu mətahtları paylayan vasitələri ev komitələridir. Yuxarıda dediyim kimi, Çəmbəkənd, Novxanlı məhəlləsi, Poxlu dərə kimi hissələrdə öylə məhəllələr var ki, hələ bu günə kimi bu komitələr də hətta təşkil edilməmişlərdir.

Hərgah məsələyə rəsmi nöqtəyindən nəzərdən baxılırsa, bir məhəllənin və yaxud bir ailənin hissəsinə düşən qənd-çay almamasında məsuliyyət Sentrodomun deyil, bəlkə Ərzaq şöbəsinin üzərinə düşür. Ona görə də mən qənd-çay almayanlara təklif edərdim ki, bu xüsusda şikayətlərini, ərizələrini bilavasitə Ərzaq şöbəsinə göndərsinlər.

Məhəmməd Sadiq

KƏNDİMİZ MÜQƏSSİRİZ

Bakı şəhərinin əksər əhalisi olmasa da nisfi-əhalisi [əhalisinin yarısı] müsəlmanlardan ibarətdir. Fəqət bununla belə, iş ayağına gəldikdə Bakı Ev Komi-

tələrinin Mərkəzi İdarəsi əcnəbilər əlində bulunur və onlar dəxi, vəzifələri iqtisadiyyatla uğraşmaqda ikən, siyasiyyətə əl aparırlar, istədiklərini yapırırlar. Yalnız mərkəzi idarə, rayon və uçastok komitələri deyil, şəhərin müsəlman hissəsində olan əksərən ev komitələrinin sədarəti, mühüm vəzifələri hər məhəllədə 100-200 nəfər müsəlmanlar arasında bulunan iki-üç nəfər xaricilərə aiddir.

Bunların həpsi camaatımızın avamlığı və beş-üç nəfər düşüncələrimizin naz və nəzakət taslanaraq [guya kübarlıq göstərərək] böylə “xırda” işlərə əl qatmamasından nəşət edir [meydana gəlir]. Məhəllələrdə ev komitələri seçildikdə, kəndiləri komitəyə daxil olmaqdan imtina edərək var qüvvələri ilə özgələri iş başına keçirirlər və rayon uçastok komitələrini və mərkəzi idarəni dəxi onlara həvalə edirlər. Nəticədə böylə əsəfnak [təəssüflü] hallar qarşısında bulunuruz.

Şimdi, keçən artıq keçmişdir. Keçmişlə uğraşmayalım və vaxt var ikən səhvimizi düzəltməyə çalışalım. Quru lafı gəzaf [boş söz], çıxırmaq-bağırmaqdan bir şey hasil olmaz. Məhəllələrdə ev komitələrini yenidən seçməyə başlayalım və “xırda” işlərin böyük nəticələr verəcəyini düşünərək onlara yarışalım. Ev komitələrinə sadıq, işlək kəndi müsəlmanlarımızı keçirəlim və bütün komitələr əmələ gəldikdən sonra, hər rayonun və uçastokun mərkəzi komitəsini və onlardan sonra dəxi şimdiki mərkəzi baş komitənin: Sen-

trodomun – ki hal-hazırda siyasətlə uğraşdığından, camaatın iqtisadi ehtiyaclarını və kəndi vəzifəsini unutmuşdur – yenidən intixab edilməsini [seçilməsini] tələb edəlim və bununla onun fırıldaqlarına nəhayət [son] verəlim. Müntəxəblərimiz [seçdiklərimiz] dəxi naz və nəzakəti bir yana buraxaraq, vəzifələrini lazımcına ifa edərlərsə, iqtisadi ehtiyaclarımızı onlardan əksik rəf etməzlər [iqtisadi ehtiyaclarımızı aradan qaldırmaqda onlardan geri qalmazlar]. Bu işə şimdiden və ciddən başlamaq lazımdır.

Əbdülvahab Məhəmmədzadə

BAKI XƏBƏRLƏRİ

- Tağıyev Ünas [qızlar] gimnaziyası mülkündə yerləşdirilmiş Ərzaq Nəzarəti kanuni-əvvəlin [dekabrın] 5-indən etibarən “Natsional” mehmanxanasına köçmüşdür.

- Kanuni-əvvəlin 4-ündə istiqraz müəssisələrinin nümayəndələri ilə Müttəfiqlər nümayəndələrinin müştərək iclası vəqə olmuşdur. İşbu iclasda qətd edilmişdir ki, Mərkəzi Kaspi Donanması tərəfindən aparılan sərvət, Dövlət Bankasına qaytarılsın. Dövlət Bankası bundan sonra geniş surətdə müamilata [əməliyyatlara] başlayaraq, başqa istiqraz müəssisələrinin işləməsinə müavinətdə bulunacaqdır [köməklik göstərəcəkdir].

Ən yaxın zamanda neft, ticarət və

sənaye müəssisələrinə istiqraz qapıları açılacaqdır. İclasda qət edilmişdir ki, xırda istiqraz müəssisələri 600 rublədən artıq pul verməsinlər. Dövlət Bankası və başqa banklar hesabi-cariyyə hesabına 1000 rublədən artıq verməməlidirlər. Müttəfiqlər komandanlığından Maliyyə Nəzarəti və Kontrol komitəsinə birər nümayəndə göndəriləcəkdir.

Əvvəllərdə mərkəzi idarədən asılı olan Dövlət Bankası, şimdiki Maliyyə Nəzarətinə verilir.

Vaporlar vürudu [gəmilərin gəlişi]

Kanuni-əvvəlin [yanvarın] 4-ündə Ənzəlindən “Aleksandr” nam [adlı] vapor varid olmuşdur. Vaporla Müttəfiqlər qoşunları gəlmişdir. Həmin gün də Ənzəlindən “Aleksandra” nam vapor varid olmuşdur. İşbu vapor yedəyində “Vera” nam barjanı gətirmişdir. Barjada 700-ədək sərnəşin gəlmişdir. Kanuni-əvvəlin 4-də Astaradan “Soyuz” nam vapor gəlmişdir. Vaporda Biçeraxov dəstəsi gəlmişdir. Həmin gün Lənkərandan “Pirbazar” vaporu sərnəşin və saldat gətirmişdir.

İretski

Bakının ən qoca camaat xadimlərindən İretski srağagün vəfat etmişdir. İretski, daima Bələdiyyə Məclisində qlasını olub, neçə dəfə Bələdiyyə Rəisi təyin edilmişdi. Bələdiyyə Məclisi üzvü sifəti ilə İretski maarif və səhiyyə işlərinə ən artıq diqqət verərək müvəffəqiyyət dəxi qazanmışdı. Böylə ki, xalq

maarifi və səhiyyə nöqtəyi-nəzərindən Bakı şəhəri, Rusiyanın birinci şəhərlərindən hesab olunurdu. Eyni zamanda İretski bələdiyyə işlərindən fariğ [asudə] olanda da camaat və cəmiyyət işlərində çalışaraq, bir çox cəmiyyətlərin fəal üzvlərindən idi. İretski ömrünün əlli ildən ziyadəsini Bakıda çalışıb bir çox işlərə rəvnəq vermişdir.

GÜRCÜSTANDA

Tiflis general-qubernatoru böylə bir icbari qərardad nəşr etmişdir:

Gürcüstan Cümhuriyyəti vətəndaş[ı] olmayan və müəyyən kəsblə [işlə] iştigal etməyən [məşğul olmayan] şəxslərin təhti-idarəmdə bulunan [idarə etdiyim] general-qubernatorluq dairəsində yaşamaları məmnudur [qadağandır]. Bu şəxslər bir həftə zərfində general-qubernatorluq dairəsindən çıxıb getməlidirlər. Möhlət qurtarandək hər kəs getməsə, zəbtə [asayış] qanunu ilə göndəriləcəkdir. Müəyyən işi olmayan fəhlələr, Kəsbkarlar [Həmkarlar] İttifaqında, yaxud Bələdiyyə məsai [əmək] birjasında adlarını qeyd etdirməlidirlər. Qeyd edilməmiş olanlara, yazılmaq üçün iki həftə möhlət verilir. Bu müddətdə hər kəs qeyd edilməsə, ümumi əsaslar üzərinə çıxarılaçaqlardır.

Gürcü tələbələrinin teleqramı

Gürcü Hökuməti rəisi namına [adına] böylə bir teleqraf alınmışdır:

“Tiflis Darülfünunu [Universiteti] tələbələrinin ümumi iclası, azad Gürcüstanın inqilabçı hökumətini təbrik etməklə əmin olub ki, hökumət nümayəndələri öz təcrübəli ciddiyyətlərini gürcü millətinin milli və ictimai azadlığının möhkəmləşməsi yolunda sərf edəcəkləridir. Cahan inqilabında Gürcüstan demokratiyasının [xalqının] bilamümaniat [maneəsiz] ictimai azadlıq alacağına ümidvar oluruq. Gürcü tələbələri and içirlər ki, aləmi-bəşəriyyətin amali-alisi [ülvi amalı] olan milli, ictimai azadlığı öz qanları ilə mühafizə və müdafiə edəcəkləridir.

İclas sədri Kobaxidze.”

Elan

Azərbaycan Hökuməti cənbindəki [nəzərdəki] Fövqəladə İstintaq Heyəti mart ayından Azərbaycan Türk Ordusunun Bakını işğal etdiyi vaxta kimi zərərində olan [zərərçəkən] əşxasdan [şəxslərdən] ərizələr qəbul edir. Hər gün saat 10-dan 3-ə kimi “Metropol” mehmanxanasında 28 və 29 nömrəli otaqlarda.

b - 11

Şurayi-Milli İdarəsindən elan

Şəhərlərdən, qəzalardan və cəmiyyətlərdən intixab edilərək [seçilərək] Bakı şəhərinə varid olan Azərbaycan Məclisi-Məbusanı əzasından və Bakı şəhərindəki əzadan lazım olan məlumatı verməyənlərin Şurayi-Milli İdarəsinə təşrif gətirərək haqlarında lüzumuna ehtiyac görülən məlumat[ı] əta etmələri rica olunur.

İdarə hər gün saat 10-dan 3-ün yarısına qədər açıqdır.

İdarə müdiri: Məhəmməd Səid.

b/15 3 – 1

Bu gün cümə günü saat 4 tamamda “Türk Ocağı” binasında **Azərbaycan Müsəlman İctimaiyyəti-Inqilabiyyun Firqəsi** [Sosialist-Inqilabçılar Partiyası] üzvlərinin ümumi iclası olacaqdır. Baxılacaq məsələlər:

1. Əhvali-hazirəyə [hazırkı vəziyyətə] dair məruzə.

2. Təşkilat məsələləri.

3. İclasda qalxacaq məsələlər.

Yoldaşların gecikmələri rica olunur.

b / 1 - 1

Gəlir vergisi

Azərbaycan Kazyonnu Palatasının Hökumət gəlir vergisi xüsusunda verdiyi qanunun 77-80-ci maddələr[i] mövcubincə [maddələrinə əsasən] **elan edir:**

a) Kirayənişinlərə, ev və qeyri-mənqul [daşınmaz] əmlak sahiblərinə; b) Dövlət, mənəb (bəy, tacir və qeyrə) və ictimai (şəhər, kənd idarələri və qeyrə) müəssisələrə, xüsusi şirkətlərə qeyri-mənqul əmlak, ticarət, sənəət və qeyri gəlir verici müəssisə sahibləri və icarədarlarına; c) Səhmdarlar şirkəti və cəmiyyətlərinə, pay şirkətlərinə, səhmdarlar, ticarət və torpaq bankalarına, xüsusən lombardlara və mənqul [daşınan] əşyaya pul və mal buraxan şirkətlərə:

1) Bakı şəhərində, ətrafındakı Belyı qorodda, Bibiheybətdə, mədənlərdə, Baxaxanı, Sabunçu, Ramana, Zabrət, Binəqədi və Suraxanı kəndlərində, Sabunçu və Suraxanı kəndləri miyanında [arasında] vaqə mədən dairəsində (Əmirhacıyan və Xilə kəndləri) kənd qeyri-mənqul əmlakı

olan yerlərdən siva [başqa] və Gəncə, Nuxu və olan üzvdə Şuşa şəhərlərində olan kirayənişinlər 1918-ci il kanuni-əvvəlin 1-dən gec olmamaq şərti ilə öz ev sahiblərinə və yaxud onları əvəz edənlərə xüsusi vərəqələr üzərində bu vaxta kimi kirayənişin işğal etdiyi mənzildə neçə nəfər mədaxili [gəliri] olan əşxasın siyahısı verilməlidir. Xüsusi mədaxili olan da buraya daxildir.

2) Ev və qeyri-mənzul əmlak sahibləri kirayənişinlərdən aldığı siyahıları və öz siyahısı ilə bərabər 1919-cu il kanuni-saninin [yanvarın] 7-dən gec olmamaq şərti ilə məhəlli [yerli] vergi idarəsi sədrinə təqdim etməlidir.

3) Bu siyahılardan başqa ev və qeyri-mənzul əmlak sahibləri həmin vaxtda, həmin sədrə xüsusi vərəqələr üzərində bunların evlərində və əmlakında vəqə mənzillərin, ticarət və sənəət müəssisələrinin, anbarların, skladların sakinlərinin adlarını verməlidir.

4) Yuxarıda “b” fəslində göstərilən müəssisələr 1919-cu il kanuni-sanidən gec olmamaq şərti ilə bu siyahılar qulluqçular yaşadığı məhəllin sədrinə verilməlidir. Xüsusi vərəqələr üzərində 1915-ci il kanuni-əvvəlin 15-inə kimi qulluqçularının siyahısını verməlidirlər.

5) Səhmdarlar şirkəti, ictimai və qeyriləri “c” maddəsində göstərilən cəmiyyətlər 1919-cu il kanuni-sani 7-sindən gec olmamaq şərti ilə, Azərbaycan Cümhuriyyəsinə və əcnəbi məmləkətdə olan səhmdarların və pay sahiblərinin siyahısı və adını və pay sahiblərinin adlarını və ümumi iclasda iştirak üçün təqdim olunan səhmdarlar və pay sahibləri siyahısını, səhm və payların miqdarını Azərbaycan Kazyonnu Palatasına bildirməlidir.

6) Yuxarıda sayılan siyahıları yazmaq

üçün vərəqələri şirkət müəssisələr hər gün vəqə olduğu məhəlli idarələrdən, ev sahibləri isə polis idarələrindən alacaqlar.

7) Siyahıları yazmaq qanunu bu vərəqələrdə yazılmışdır. Bu barədə məlumat almaq istəyənlər məhəlli idarə sədrinə müraciət edə bilərlər.

8) Bu siyahıları verməyənlər, vaxtından gec verənlər və siyahını natamam yazanlar hökumət gəlir vergisi qanununun 126-cı maddəsi mövcubincə [əsasında] 100 rubləyə kimi cərimə ediləcəklər.

9) Bakı və Balaxanı-Sabunçu polis dairəsində aşağıdakı məhəlli vergi idarələr təşkil edilmişdir:

1. 1-ci şəhər idarəsi	1 və 2-ci polis idarələri
2. 2-ci şəhər idarəsi	10-cu polis idarəsi
3. 3-cü şəhər idarəsi	3-cü polis idarəsi
4. 4-cü şəhər idarəsi	4-cü polis idarəsi
5. 5-ci şəhər idarəsi	5-ci polis idarəsi
6. 6-cı şəhər idarəsi	6-cı polis idarəsi
7. 7-ci şəhər idarəsi	7-ci polis idarəsi
8. 8-ci şəhər idarəsi	8 və 9-cu polis idarələri
9. 9-cu şəhər idarəsi	Sabunçu kəndi və mədəni və Suraxanı, Əmirhacıyan və Bülbülə kəndləri
10. 10-cu şəhər idarəsi	Balaxanı, Zabrat və Binəqədi mədən dairəsi

a/13 3-1

Türk Ocağı

Cümə günü dekabr ayının 6-sında, gündüz saat 10-da Türk Ocağının iclası ümumi olub, cəmiyyətin heyəti-idarəsi intixab ediləcəkdir [idarə heyəti seçiləcəkdir]. Türk Ocağının cəmi üzvlərinin hazır olmaları təmənnə edilir.

279 3 – 3

Elan

Nobel qardaşları şirkətinin neftprovod şöbəsinin şəhər kantorası Milyonni

küçəyə 27 nömrəli evə köçmüşdür.

2901 – 1

Elan

Sentyabrın 28-də evdən çıxmış Şəmsi Əsədullayevin upravluyuşisi Serap Ayrapetoviç Babayevin yerini göstərənlərə yaxşı mükafat veriləcəkdir. Adres: Suraxanskaya, nömrə 249. Yervanda Babayeva.

291 1 - 1

Çox illər təcrübə hasil etmiş müəllim Z. V. Birezanski

Ciddi dərslər verir.

Ünvan: 4-ncü Paralelni caddədə, ev nömrə.

285 2-2

Doktor Kamilə xanım İsmayılov

Uşaq və əmrazı-daxiliyyəsi [daxili xəstəlikləri] olan naxoşları hər gün səhər saat 10-dan 2-yədək və axşam 4-7 qəbul edir.

Adres: Armyanski 16. Telefon 56-89.

235

Doktor F. S. Şteyn

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan 12-yədək, axşam saat 5-dən 7-yədək.

Mariinski və Tarqovı caddələrin künçündə Əşrəfovun evi, “Jorj” əksxanası. Telefon nömrə 54-44.

232

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Daxili naxoşları qəbul edir səhər saat 8-dən 10-a kimi, axşam saat 4-dən 6-ya kimi. İçəri şəhərdə bağın qarşısında Mınaretski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 36-91. Б. Минаретская ул., д. N 1. Кв. N 236. Телеф. 36-91.

236

Doktor Rza bəy Sultanov Paris Darülfünunundan

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün saat 9-1-ədək, saat 4-7-yədək. Telefon 5-30. Adres: Parapet, Kolyubakinski küçədə nömrə 39. “Azərbaycan” qəzetə idarəsinin yanında.

237

Doktor Ağahüseyn Kazımov

Əmrazı-daxiliyyəyə [daxili xəstəliklərə] mübtəla olanları qəbul edir hər gün saat 5-dən 7-yə kimi. Parapet, Şəbi İbrahimovun evində, 3-cü mərtəbə. Telefon 27-86.

244

Diş təbibi Altmanın diş müalicəxanası

Naxoşları qəbul edir saat 8-dən 10-a kimi, 4-dən 7-yə kimi, qadınları 1-dən 3-ə kimi. Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır. Hərbiyə, məktəblilərə və çocuqlara külli faiz edilir.

Ünvan: Şamaxinski caddədə ev nömrə 20. Aptek qarşısında. Telefon 18-73.

245

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünəs əmrazını [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gəcə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

Mama-feldşer M. K. Markoviç

Hamilə və azad olmuş qadınları qəbul edir. Bədənə dərman vurur və masaj edir.

Hər gün saat 10-dan 12-yə kimi. Nijni Kladişinski caddədə ev nömrə 89. Telefon 34-36. Burada həkim daxiliyyə və əmrəzi-tənasüliyyə [cinsi xəstəliklər], qadın və cərrahiyyə naxoşları saat 3-dən 5-ə kimi qəbul edir.

240

Arvad diş həkimi Z. A. Şexter xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

O. A. Salmanın

Diş kabinəsi və süni diş müalicəxanası

Dişlərə və ağza müalicə edir, ağrısız çıxarır, doldurur, qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır və qızıldan qapaqlar qayırır.

Qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi, 4-dən 7-yə kimi. Naberejni caddədə Dombrovski pereulokda [döngədə] Mehdiyevin 7 nömrəli evində. Telefon nömrə 30-02.

253

Həkim Arşak Ayrapetoviç Akopyans

Əsəbi və daxiliyyə naxoşluğuna mübtəla olanları axşam saat 3-dən 6-ya kimi qəbul etməyə başlamışdır.

Ünvan: Balaxanski caddədə nömrə 10, İstanislavski caddənin küncündən 3-üncü ev. Telefon 55-26.

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız

çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Doktor Samuil İzrailoviç Kopeliovıç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Arvad diş həkimi

A. P. Matsiyevskaya

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

Doktor

Hacı Fəthullah Ağəlizadə

Böyükklərin və uşaqların daxili mərəzlərinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289 12 – 1

Müdir və baş mühərrir:

Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Türkiyə xəbərləri

səh. 93. “Draqun dəstəsi”: Bir sıra Avropa dövlətlərinin ordularında süvari birlikləri; bu birliklərin döyüşçüləri həm süvari, həm də piyada kimi döyüşməyi bacarırdılar.

“Sultan öz sarayının bir hissəsini yetim şagirdlərə vagüzar etmişdir.”: Burada söhbət, Osmanlı sultanı VI Mehmeddən gedir. Birinci Dünya müharibəsinin başlaması və Türkiyənin savaşa daxil olmasıyla, ingilis, fransız və italyanlar ölkəni tərk edərək, onlara məxsus olmuş məktəblərin binaları həm bu məktəblərdə təhsil alan yetim uşaqları, həm də Balkan müharibələrində və Birinci Dünya müharibəsində valideynlərini itirən uşaqları himayə etmək üçün qurulan yetimxanaların istifadəsinə verilmişdi. Birinci Dünya müharibəsinin başa çatmasıyla, Türkiyə hökuməti bu binaları əvvəlki sahiblərinə qaytarmaq məcburiyyətində qaldı və yetim uşaqlar üçün çox sayda binaya ehtiyac yarandı. Bu dövrdə İstanbulda Məcidyyə, Çağlayan, Balmumcu qəsrləri, Validəbağ köşkü kimi sultan ailəsinə məxsus bir sıra binalar VI Mehmed tərəfindən yetimxanalara ayrılmışdı.

“Makriköy”: Mərmərə dənizi sahilində, müasir dövrdə İstanbulun bir rayonu olan Bakırköyün qədim adı.

Erməni xüruçu:

Teleqramların surəti

səh. 94. “İşbu kəndlər dağılıb yağma edilmişdir”: buradakı kənd adlarının əksəriyyəti qəzetdə təhrif edilmiş olaraq verilmişdir. Mümkün mərtəbədə bərpa etdik. Düzəlişləri bir-bir göstərməyə ehtiyac görmədik.

Azərbaycanın paytaxtı

səh. 94. “...xofla ümid arasında...”: “Qorxu ilə ümid arasında” mənasına gələn bu ifadə əslində təsəvvüf terminidir. Klasik ədəbiyyatda “xof və rica” kimi işlənir. “Xof” – insanın məhşər günündəki halını düşünərək qorxması və qaçğılanması, “rica” isə Allahın mərhəmətinə güvənərək ümidlənməsi deməkdir. Burada, Azərbaycanın gələcəyi barəsində düşüncələrin qorxu ilə ümid arasında olduqları deyilir.

səh. 95. “İbnül-Əsir Cəziri”: Qəzetdə “Cəziri” yerinə “Xəzəri” getmişdir.

“Kamil”: ərəb tarixçisi İbnül-Əsir Cəzirinin “əl-Kamil fit-tarix” adlı əsəri nəzərdə tutulur.

“Amasyalı Hüsəməddin”: Türk tədqiqatçısı Hüseyn Hüsəməddin nəzərdə tutulur.

“Bəyköydə bana görüldü bənli / Ol lalə-üzar [ü] sim tənli”: “Bəyköydə mənə görüldü [üzündə] xalı olan o lalə yanaqlı və gümüş bədənli.”

səh. 96. “Qüçərat dili”: Hind-Avropa dil ailəsinə məxsus dillərdən biri. Əsasən Hindistanın Qüçərat əyalətində, eləcə də Pakistan, Tanzaniya, Uqandada yaşayan qüçəratlılar bu dildə danışıq.

“...fərsəx...” yaxud “fərsəng”, “ağac”: Keçmişdə işlədilmiş məsafə ölçüsü. İşlədildiyi coğrafiyaya və dövrə görə dəyişiklik göstərməklə birgə, təxminən 5 kilometrə bərabər idi. Atın adı yerləşlə bir saatda qət etdiyi məsafə, fərsəxin ölçüsü kimi qəbul edilirdi.

səh. 97. “Bəslucan, Baslucan”: Qəzetdə “Bəsluxan, Basluxan” kimi getmişdir.

Bakı xəbərləri:

Vaporlar vürudu

səh. 101. “Barja” yaxud “barj”: adətən yedəkdə çəkilən böyük yük gəmisini.

Bakı xəbərləri: İretski

səh. 101. “İretski”: Konstantin Aleksandroviç İretski nəzərdə tutulur.

Gürcüstanda

səh. 101. “Tiflis general-qubernatoru...”: Bu dövrdə Tiflisin general-qubernatoru Georgi İvanoviç Mazniaşvili olmuşdur.

(Elan)

səh. 104. “Ünvan: 4-üncü Paralelni caddədə, ev nömrə.”: ev nömrəsi qəzetdə çıxmamışdır.

O. A. Salmanın**Diş kabinəsi və süni diş müalicəxanası**

səh. 105. Bu elan qəzetdə yarımçıq çıxmışdır.

آذربایجان

مؤکوندهک سیاسی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی توروک غزته سیدر.

آبونه شرایطی:

پانوراک برته دک یا کو ایچون ۲۳.
باشقه شهرار. ۳۵ روبلهدر.
بر آیشی یا کورده ۱۲. باشقه شهرارده
۱۹ روبلهدر.

اعلان فیاتی:

سغری ۳ روبله کرانه کیند اعلانلار
ایچون گشت ایذیلر.

توروک و اسلامله مفید مقالهله، سنجیه،
ارمنز آیدقدر. درج اولمیان اوداق
اعاده ایذیلنر. درج ایلمن مقلاتک
مکفاتی اداره تمین ایپورد.

محل اداره:

یا کو، وورنوسکی وغیرتسکی
کوجهارلک کئنجده ۳ نومرولی ایوده

«آذربایجان» ادارمسی

تلفون نمرة ۶۰-۳۹

تک نسخمسی ۷۰ قیق.

«آذربایجان» هیمت تحریریهسی مجلس مبعوثان کشادینی تبریک ایدر و استقلال ملیه اوغزنده ثبات، اسقامت و منانت ابرازی گوزلیور.

یاکو، ۷ کانون اول
بر چوقی اولردده تشرین نائیک
۱۶ نسی کونته ائقادی تمین ایذیلش
پارلماننی بو کون آچیلان پارلماننیه
بر نظرده دوتناغا ایمان ایدمه یاره.
«او وقت باشقه ایدی، ایندی ایسه
باشقه بر وقتدره دیورلر.
«او وقت سیاسی وضعیتدیکر ایدی،
ایندی ایسه دیگرده» سولیلورلر.
یوگا گورده بر قدر سووقلق
بر قدر ترده، بر قدر شیه، بر قدر
(سنتیتم) مشاهده ایذیلور.
اوله عصبی نازیک و تیز حیاته
اوغزایان قرداشلارمز بونی یله ایدر که
نقدرد سیاسی وضیت و دکسجکه
دکسون، نه قدر «بو وقت» او
«وقت» بگزمه یجکه بگزمه سون.
لکن غایه و امل بردد.

وایش گورمه سنه یاردم ایتمه ایدرلر.
یاشسون ملی پارلمانلر!
یاشسون استقلاللر!
تاریخی گونمز
۱۳۳۷ سنه هجرسی ربيع الاولک ۲ نسی
کونی توروک آذربایجان تاریخنه خصوصی بر
یر دوتیز یوگ برهمنی حتر اولاققدر.
بو کون او کورده که آذربایجان توروکلرک
ملی مجلسی، ملی شوراسی آچیلوب آذربایجان
تکذیل بر حکومت کلله کیریر.
یوز، یوز کلله سینه، یونن اول مختف
حاققلردن عیارت اولان آذربایجان تورافک
روس استیلاسندن قوزاندیغی برنقت او اولدی که
بو تورافق او زورنده فورولش اولان ساخته
علی دیورلری سیلوب سوپورلوب منمد و
وسیع بر ارانی شکه کیردی و بو کون خلاص
اولوبه ایکی یونی منجاوز قوسیه آذربایجان
جمهوریتی ناشی دایشیه کس ایافت ایستی.
بس، بو کون همان بو آذربایجان جمهوریتک
ملی پارلماننی، ملی مجلسی آچیلانده تشکلات
و تریات سیاسی آرتق ائتمه یوز.
پارلماننر داخلا و خارجاً نه شرایط ایچنده
آچیلور؟
استقلالنرک فلا بورولمسه، قارشو بو
کونرک جهان زورلیری طرفدن منانتار
کوتسلیورسوده، قره حده هله قول قوبالار
یوخدر. سئنهک حلی، استقلالنرک رد و قوی
کلاچک صلح قوغراسنک باقاق ایشارتندیر.
بیر طرفدن منن توروک آذربایجان جمهوریتنده
وئطداسنه سنیاتق، آسایش و اشتراحتنرک
تأمینی یولنده اول اله ووروب چایشنه دعوت
ایذیکمز غیر مسلمانلار آراسنده اوله لری
تاییده که اوزانقیزلر اله لاراقلی چویروب
پارلاننری و حتی جمهوریتنری یله «تایوسه»
عه ایدرک استقلالنرک قوشو بدخوا اولیقنری
ایندن یلیدریدیر. یوزلرک یچنه حتی مایقوتسه
سزوتک استمالی تمین قیای و نرا کئترک
کوتسردره اولدی دکن.
داخلایق قولمورلاری و یارسی حکومت
ماملورلاری هلاک زجره اولمیان بر طاقم
صلح ابرارنرک حودوسه، جیو ایوب آذرب-
ایجان مسلمانلاری کئنه کئنه سیکری قتل و
غارت، ظلم و جفا جیرلرک جنه، نری کمدر و
منجیم ایکنمکدر.
بو شرایطده، نوروک حقیقت اولمانده،
پارلماننرک آچیلنده منن منانت تشکلی
ایتمدی؛ بالکنس مجلس مننرک تئزلک ایله

آچیلماق لزومیتی میدانه قوبیدی.
چونکه یوخاندیر. امدادلا ذکر ایذیکمز
احوالانک یلاخره توروک آذربایجان جمهوریتی
ایچون مارک و مساعده بر یولا دوشمگ - منحن
پارلماننرک وجودندن و چایشانندن آریلر بر
منتهدر.
یوله اولان سورنده، دیهلی، قلمزده
یسلدیگور امید - پارلماننرکده، و امیلورایق که
جوان پارلماننرک، بو امیدنرک حوصلی یولنده وار
قوسیه چایشانق و سیاسی انتحالی خارجه لری
انقاری قارشوسنده یارلاق بر سورنده بیرکله
وطننرک استقلال و آزادانه برنسیب اولاقندر.
یاشاین توروک آذربایجان جمهوریتک جوان
پارلماننی!

حاجیککی عزیز:

آذربایجان پارلمانی

دعوتی مناسبتله

بو کون آذربایجان حقیقی صاحب لری -
خلق - اوز تانیملری لایله پارلمان کورسی
حظنندن اوز آرزو و امیلری عام شریک
مخزوننده تایش ایتمه یجکلر.
آذربایجان تورکری محکوم ایکن حقوق
ملیه و استقلال مبارزسی، مسؤوری اولاق
میدانه آتیش اولدینی دننا و اوز کلامه یاشد
من امکانی ویرم شماره یلر صادق لاراق محکوم
ایکن طلب ایذیندی مناسبت تانیمنک اسامیتی
منقول اولمیده اونوتماق آذربایجانده اقلیت
تشکیل ایمن مللرکله مناسبت تانیمنک حقه
رعایتله بو اساس اولدیزنه پارلمان چاغرامی
لازم یلیدیلر.
آذربایجان تورکری هیبه ائتاق، حاکمک
ایچون دک، حقوق ملیه و بر شریک تمینی
ایچون چالسه قتلارینی برها ائت ایدرک
جمهوریتنرک داحتنه یاشایان عموم وطندانی-
لارمنری حایمزلق قورولوشنه اشتراکه دعوت
ایذیلر. آذربایجانده هیچ ملت، هیچ صف،
هیچ سلاک حاکم یا محکوم اولما یلنر هامو
وطنک هم غایبدر. هم تورک، هم بر
وطندانی ترک عمومی وطنک سادیله مسوموده
ایله موام اولسون
هامو اوزون مساری الحقوق و وطندانی حن
ایستین، بو ایسه ملک داحتنه یاشایان تون
وطندانیلرک کئترنجه یو کرک اجرائیه مؤسه
ایتمه سیله حاصل اول یلر. بو ملاحظه ایهدر که
آذربایجان پارلماننده هر ملک مقدراتیه کوره
تانیمنک دعوت ایذیلندیر.

Şənbə, 7 dekabr 1918-ci il, nömrə 58

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamıyyəsi. Şənbə, 2 rəbiülvəvvəl sənə 1337. 7 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

**“Azərbaycan” heyəti-təhriyyəsi
Məclisi-Məbusan güşadını [açılışını]
təbrik edir və istiqlali-milliyə
uğrunda səbat, istiqamət və
mətanət ibrazı [nümayiş etdirilməsini]
gözləyir.**

**Yaşasın Azərbaycan Cümhuriyyəti!
Yaşasın Azərbaycan Məclisi-
Məbusanı, paydar olsun milli
istiqlalımız!**

**Yaşasın hüquqi-milliyə, paydar
olsun cəmiyyəti-əqvam, qəhr olsun
niza [çəkişmə] və ixtilaf!**

**BAKİ, 7 KANUNİ-ƏVVƏL
[DEKABR]**

Bir çoxu, əvvəllərdə təşrini-saninin [noyabrın] 16-cı gününə iniqadı [baş tutması] təyin edilmiş Parlamanı bu gün açılan Parlamanımızla bir nəzərdə tutmağa iman edəmməyirlər.

“O vaxt başqa idi, indi isə başqa bir vaxtdır” deyirlər.

“O vaxt siyasi vəziyyətimiz digər idi, indi isə digərdir” söyləyirlər.

Buna görə də bir qədər soyuqluq, bir qədər tərəddüd, bir qədər şübhə, bir qədər skeptisizm müşahidə edilir.

Öylə əsəbi, nazik [həssas] və tez hissiyata uğrayan qardaşlarımız bunu bilməlidir ki, nə qədər “siyasi vəziyyət” dəyişəcəksə dəyişsin, nə qədər “bu vaxt” “o vaxta” bənzəməyəcəksə bənzəməsin – lakin, qayə və əməl [arzu] birdir.

İnsan qəlbində bəslədiyi əməlin və idealın tərvinə [rəvac tapmasına, həyata keçməsinə] vaxt müsaidesi istəməz. Nə vaxt olursa olsun, nə zaman olursa olsun, hal və övza [vəziyyət] nə dürlü dəyişir dəyişsin, mətanəti-qəlbəbiyyə ilə müəyyən bir əməl və qayəyə xidmət edən şəxs tərəddüdə uğramalıdır.

Bə'd [sonra]; bu gün Parlamanımız açılması özü buna dəlalət edir ki, “siyasi vəziyyət” bir o qədər də dəyişməmişdir. Lakin aralıqda bir qədər müşkülət törəmişdir ki, onun dəfinə [aradan qaldırılmasına] çalışmaq həmin

Parlamanımızın vəzifəsindən ədd [hesab] olunacaqdır. Bu etiqadla heç bir tərəddüdə yer verməksizin Azərbaycan türkləri bu gün milli Parlamlarının güşadını alqışlamaqla, onun fəaliyyətinə və iş görməsinə yardım etməlidirlər.

Yaşasın Milli Parlamanımız!
Yaşasın istiqlaliyyətimiz!

TARIXİ GÜNÜMÜZ

1337 sənəyi-hicrisi, rəbiüləvvəlin 2-ci günü Türk-Azərbaycan tarixində xüsusi bir yer tutub, böyük bir əhəmiyyəti haiz olacaqdır [daşıyacaqdır].

Bu gün o gündür ki, Azərbaycan türklərinin Milli Məclisi, Milli Şurası açılıb, Azərbaycan təknil [kamil, hər-tərəfli] bir hökumət şəklinə girir.

Yüz, yüz əlli sənə bundan əvvəl müxtəlif xanlıqlardan ibarət olan Azərbaycan torpağının rus istilasından qazandığı bir mənfəət o oldu ki, bu torpaq üzərində qurulmuş olan saxta və əməli [süni] hududları silinib-süpürülüb, müttəhid [birləşmiş] və vəsi' [geniş] bir ərazi şəklinə girdi və bu gün xilas olub da iki milyonu mütəcaviz [keçən] nüfusu [əhalisi] ilə Azərbaycan Cümhuriyyəti namını daşımağa kəsbi-ləyaqət etdi [layiq oldu].

Bəs, bu gün həmin bu Azərbaycan Cümhuriyyətinin Milli Parlamanı, Milli Məclisi açılmaqla təşkilat və tərtibat-siyasiyyəsi artıq itməmə [tamama] yedir.

Parlamanımız daxilən və xaricən nə şərait içində açılır?

İstiqlalımızın feilən yürüdülməsinə qarşı bugünkü cahən zorluları tərəfindən mümaniətlər [maneələr] göstərilməyirsə də, qəbuluna da hələ qol qoyanlar yoxdur. Məsələnin həlli, istiqlalımızın rədd və ya qəbulu gələcək Sülh Konfransının baxacaq işlərindəndir. Bir tərəfdən dəxi Türk-Azərbaycan cümhuriyyətində vətəndaşcasına yaşamaq, asayiş və istirahətimizin təmini yolunda əl-ələ verib çalışmağa dəvət etdiyimiz qeyri-müsəlmanlar arasında öylələri tapıldı ki, uzatdığımız əl arxalarını çevirib, Parlamanımızı və hətta Cümhuriyyətimizi belə “nabə-mövsüm” [vaxtsız] ədd [hesab] edərək, istiqlalımıza qarşı bədxah olduqlarını indidən bildirdilər. Bunların içində hətta “boykot” sözünün istemalı [işlədilməsi] kimi qabalıq və nəzakətsizlik göstərənlər də olmadı deyil.

Daxilən dəxi quldurluqları və ya rəsmi hökumət məmurluqları hələlik bizcə bəlli olmayan bir taqım müsəlləh [silahlı] ermənilərin hüdudumuza təcavüz edib Azərbaycan müsəlmanları haqqında icra etdikləri qətl və qarət, zülm və cəfa xəbərləri cümləmizi mükəddər və mütəhəyyic etməkdədir [kədərləndirməkdə və həyəcanlandırmaqdadır].

Bu şərait, nə qədər mövcibi-məsərrət [sevindirici hal] olmasa da, Parlamanımızın açılmasına qarşı mümaniət təşkil etmədi. Biləks [əksinə], Məclisi-Millimizin tezliklə açılmaq lüzumiy-

yətini meydana qoydu.

Çünki, yuxarıda icmalən [qısaca] zikr etdiyimiz əhvalatın bilaxirə [daha sonra] Türk Azərbaycan Cümhuriyyəti üçün mübarək və müsaid bir yola düşməyi məhz Parlamanımızın vəcudundan və çalışmasından asılı bir məsələdir.

Böylə olan surətdə, deməli, qəlbi-mizdə bəslədiyimiz ümid – Parlamanımızdır. Və ümidvarıq ki, cavan Parlamanımız, bu ümidimizin hüsulu [hasil olması, baş tutması] yolunda var qüvvəsi ilə çalışacaq və siyasi imtahanını xaricilər ənzarı [nəzərləri] qarşısında parlaq bir surətdə verməklə vətənimizin istiqlal və azadlığına birinci səbəb olacaqdır.

Yaşasın Türk Azərbaycan Cümhuriyyətinin cavan Parlamanı!

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN PARLAMANI DƏVƏTİ MÜNASİBƏTİLƏ

IV

Bu gün Azərbaycanın həqiqi sahibləri – xalq – öz nümayəndələri lisanı ilə Parlaman kürsiyi-xitabətindən [xitabət kürsüsündən] öz arzu və əməllərini [istəklərini] ələmi-bəşəriyyət hüzurunda nümayiş etdirəcəklərdir. Azərbaycan türkləri məhkum ikən hüquqi-milliyə və istiqlal mübarizəsi düsturu olaraq meydana atmış olduğu “Yaşa və özgə-

lərə yaşamaq imkanı ver” şüarına sadıq qalaraq, məhkum ikən tələb etdiyi mütənasib nümayəndəlik əsasını müstəqil olduqda da unutmayaaraq, Azərbaycanda əqəliyyət [azlıq] təşkil edən millətlərin də mütənasib nümayəndəlik haqqına riayətlə, bu əsas üzərinə Parlaman çağırmağı lazım bildilər.

Azərbaycan türkləri həmişə ağalığ, hakimlik üçün deyil, hüquqi-milliyə və bəşəriyyənin təmini üçün çalışdıklarını bir daha isbat edərək, Cümhuriyyətimiz daxilində yaşayan ümum vətəndaşlarımızı həyatımızın quruluşunda iştiraka dəvət etdilər. Azərbaycanda heç millət, heç sinif, heç silk [təbəqə] hakim ya məhkum ola bilməz. Hamı vətənin həm ağasıdır, həm nökrəri. Hər bir vətəndaş gərək ümumi vətənin səadəti ilə məsud, ələmi ilə müəlləm olsun [kədərlənsin].

Hamı özünü müsaviül-hüquq [bərabərhüquqlu] vətəndaş hiss etsin. Bu isə məmləkət daxilində yaşayan bütün vətəndaşların gərək təşriyyə [qanunvericilik] və gərəksə icraiyyə müəssisələrində miqdarına mütənasib nümayəndəliklə iştirak etməsi ilə hasil ola bilər. Bu mülahizə ilədir ki, Azərbaycan Parlamanına da hər millətin miqdarına görə nümayəndəlik dəvət edilmişdir.

Parlamanın bugünkü iclasında bütün millətlərin nümayəndəliyi üz-üzə gələrək məmləkətimizin gələcək müqəddəratını təyinə şüru edəcəkdir [başlayacaqdır].

Fəqət, bu iclasda milli nümayəndəlik əsasını riayətlə bərabər, vətənimizin mənfəyi və bütün istiqbalmızın bu heyət əlində olduğu nəzərə alınaraq, burasına diqqət verməlidir ki, Parlamana milli nümayəndəlik bayrağı altında hər təsadüfi gəldi-keçər nümayəndələr daxil olmayıb, ancaq Azərbaycan vətəndaşları iştirak etsinlər. Buraya gələcək nümayəndələr və onları göndərən təşkilat, özlərini Azərbaycan vətəndaşı hiss edərək gəlməli və göndərməlidirlər.

Bu gün Parlamən açılması ilə hökumət təşkili məsələsinin də növbəti gəldiyi və həllinin tamamilə Parlaməndən asılı olduğu nəzərə alınarsa, bu məsələnin əhəmiyyəti bir qat daha artar. Həftələrdən bəri mövzuyi-bəhs [mübahisə mövzusu] olan hökumət təşkili məsələsində millətlər, firqələr və siyasi cərəyanlar arasında hələ bu vaxtadək ümumi bir dil tapılmamış və uzlaşma hasil olmamışdır.

Müştərək hökumət təşkili məsələsi hal-hazırda ən ixtilafli bir məsələdir. Bunun ətrafında bu gün hirs [ehtiras] və tamahlar qaynaşaraq min dürlü qeydlər-şərtlər qoyulur: Bəziləri müştərək Azərbaycan Hökuməti təşkilinə iştirak etmək üçün Ümumrusiya Məclisi-Müəssisəsinin Azərbaycan Hökuməti tərəfindən qəbul və təsdiqini şərt qoyurlar. Digərləri bizə müttəhid [birləşmiş; vahid] Rusiyanın qəbul və təsdiqini təklif edirlər. Fəqət, hangi Rusiyanı tanımalıyıq, bilmiriz. Biz müttəhid Rusiya prinsipini əsas etibarlı ilə

danmayırıq. Fəqət, hal-hazırda Rusiyanı yoxdan var etmək azərbaycanlıların əlində deyildir. Hətta Ümumrusiya Hökuməti adında bir neçə hökumət var ki, bu da müttəhid Rusiya şüarından uzaqdır. Bu məsələnin qövldən feilə [sözdən işə] gətirilməsi və surəti-həllində bütün dünya mənfəətdar olduğundan beynəlmiləl mühüm bir məsələ təşkil edir ki, həlli də beynəlmiləl bir məclisə bağlıdır. Bu da hamının gözlədiyi beynəlmiləl Sülh Konfransından ibarətdir.

Fəqət, biz nə yapalım? O məclis çağırılaraq Rusiya məsələsini həll edənədək (hələ surəti-həllindən sərfinəzər) [nə surətlə həll olunacağını bir kənara qoysaq belə] ayağımızı ayağımız üstündən aşıraraq laqeyd oturub da, məmləkəti hökumətsiz, başsız buraxalım? Bu suala cavab vermək üçün dəriscə firqə proqramı, yaxud mənsəb həvəsini buraxıb da, xalqın mənfəyini, camaatın arzusunu riayətlə məsələyə bu nöqtəyi-nəzərdən yaxlaşmalıdır.

Onların mənfəyi isə Rusiyanın təcidi [bərpası], millətlərin münasibət və müqəddəratını daha səlahiyyətli cahən konqresinə buraxıb da bu gün məhəlli dərdlərimizə çarə tapmağı tələb edir. Ona görədir ki, bu gün Parlaməna cəmləşəcək olan Azərbaycan vətəndaşları ancaq səlahiyyətətdar olduqları məsələlərin müzakirə və həlli ilə iştigal edib [məşğul olub], min dürlü müsibət və məşəqqət çəkmiş olan fəqir əhalinin yaralarına məlhəm

qoymalı, onların sükut və asayişlə yaşamalarını təmin etməlidirlər. Niza [çəkişmə, toqquşma] və ixtilafı kənara ataraq, camaatın mənafeyini hər şeydən uca tutmaq və onun təmini üçün çalışmaq lazımdır.

Ümidvar oluruq ki, keçirdiyimiz ağır və məsuliyyətli tarixi günlərdə xalq nümayəndələri ümumi bir lisan taparaq öhdələrinə düşən vəzifəni şərəflə ifa edərlər.

Xəlil İbrahim

PARLAMANDAN NƏ TƏLƏB OLUNUR?

Üçüncü Aleksandr rus taxtına çıxar-çıxmaz ricali-kübradan [əsilzadələrdən] bir məclis tərtib verilmişdi ki, həmin məclis Rusiyada parlaman üsulunu tərtib vermək üçün bir proqram yapsın. Proqram yazılıb imperatorun hüsurunda müzakirə olunur və ümumun meyl və məhəbbətini qazanır.

Bu halda, Rusiyanın missionerlər ocağı pərəstarı [qulluqçusu] və hamisi mütəvəffa [mərhum] Pobedonosov, imperator hüsurunda səcdəyə düşüb gözləri yaşlı bir halda sübutlar və dəlillərlə “parlamanın” müzirr [zərərli] bir şey olduğunu isbata yetirir və məramına da nail olur. Məclis qapadılır və proqram da yandırılır.

Pobedonosovun dəlillərindən biri də bu idi ki, “Avropa parlamanlarında boş-boş danışıqlardan başqa əhalinin

mənfəətinə dair heç bir iş görülməyir. Odur ki, böylə məclislərə «parlaman», yaxud «parlamento» demişlər ki, mənası da «göftüguxana» [söhbət yeri] deməkdir.”

Bu nöqtəyi-nəzərlə Pobedonosov parlaman kəlməsini rusçaya tərcümə edib, “qovorilnya” (Говорильня) adı qoymuşdur. Bu kəlmənin lüğəvi məna-larından biri də “göftüguxana” deməkdirsə də, lakin istehza tərifi [yolu] ilə söylənmiş bu kəlmənin doğruca mənası “laqqırtıxana” deməkdir.

İştə, rus “laqqırtıxana”sı düzəlmədi! Pobedonosov gözəlcə anlayırdı ki, “qovorilnya” tərtib yapılırsa, missionerlərin tamamən paxırları açılacaqdır. Mədəni Yevropa əhalisi biləcəkdir ki, Rusiyanın qeyri-rus taifələri, əz-ancümlə [o cümlədən] milyonlarca tatarlar, qırğızlar, noqaylar, başqır[d]lar missionerlər əli ilə zorən xristian dinini qəbul edirlər. Qəbul etməyənlərin əllərindən suları, torpaqları cəbrən [zorla] alınıb rus mühacirlərinə verilir. Biçarələrin yüzlərcə məktəbləri qapadılır, işkollardan türk-tatar dili qovulur. Mətbuata, cəridəyə [qəzetə], kitab və risalə təbinə [nəşrinə] izin verilməyir, daha nə cəbr və zülmələr olur!

Söz yoxdur ki, bu işlər açıldığı halda Yevropa parlamanlarında da bu bərdə bəhs açılacaqdı və olar ki, missionerlik məsələsi tamamən qaldırılmasaydı, yenə də qeyri-rus taifələrinə olan cövr və zülmün qabağına ya bir hədd, ya bir sədd çəkiləydi.

Bu gün açılan Azərbaycan Parlama-

nına biz pobedonosovlar nöqteyi-nəzəriylə baxmayıb, “laqırtıxana” da yox, haşa [Allah eləməsin!], hətta “göftüguxana” belə deməyiriz! Bu, müqəddəs bir yerdir ki, orada millətin dərdi, vətənin haləti müzakirə olunub, çarələri üçün də tədbirlər ittixaz olunacaqdır [tədbirlər görülecəkdir].

Əlbəttə, məbusan [millət vəkilləri] arasında bəliğ [bəlağətli; təsirli] və uzun-uzadı nitq söyləyənlər də az deyil. Lakin, onlardan millət namına [adına] rica olunur ki, fəsahtət və bəlağət [gözəl, təsirli, aydın və ifadəli danışmaq] qabiliyyətlərini və nitqguluq [nitq söyləmək] məharətini sair “asari-nəfisə” [incəsənət] məclsilərinə buraxıb, Parlamanımızda ancaq dərdlərimizdən danışsınlar, əlaclar yapsınlar.

Bunların hamısından sonra məclis xitama erdikdə, millətimiz, məbuslarımızdan nə iş gördüklərini tələb edəcəklər. Bu gərək hər bir qədəmdə, hər bir hərəkətdə məbusanın yadından çıxmasın.

Məbusanın görəcəyi işləri hədsiz və hesabsızdır. Burada hamısını zikr etmək mümkün olmadığı üçün zehnimizi işğal edən və ən dəyərli məsələlərdən bir neçəsini burada zikr edirəm.

1) Azərbaycanın ənvə' [müxtəlif] nöqtələrində bu gün aclıq davam edir. Birinci çarə gərək bu dərdə olsun. Zira, aclıq bəlasını çəkən milləti mədəniyyətə və sair islahata dəvət etmək mümkün deyil. “Əvvəl təam, sonra kəlam.”

2) Yollar gərək islah olunsun. Ta ki,

camaatın zəxirəsi [ərzağı] bir yerdən o biri yerə vaxtlı-vaxtında gedib çatsın da aclığın qabağı alınsın.

3) Bahalığa bais olan kişilərdən [şəxslərdən] möhtəkirlərlə bərabər, rüsvətxorlar da gərək təhti-məsuliyyə-tə [məsuliyyət altına] alınsın. Hərgah, bu məsələyə indidən çarələr aranmazsa, şol vaxt Rusiyanın başına gəlmiş bəlalardan bir çoxu da bizim Azərbaycanın başına gələcəkdir.

4) Məktəb, ziraət, sənəət və ticarət kimi ən mühüm məsələləri gərək Parlamanımız fəramuş etməsin [unutmasın], qanunlar yapsın.

5) Əhalinin bu gün əhvali-sihhiyyəsi [sağlamlıq vəziyyəti] çox fəna bir haldadır. Öylə kənd ya şəhər vardır ki, əmrəzi-sariyədən [yoluxucu xəstəliklərdən] yarısı, bəlkə daha çoxu qırılmışdır. Böylə ağır bir işə etinasızlıq ilə baxılarsa, daha bir ağır, daha bir şiddətli nəticə hüsulə gələr.

6) Nizam və asayiş bərpa olmazsa, heç bir mətləbə də nail olmarız. Binabərin [buna görə], xarici və daxili təcavüzatın qabağı gərək alınsın.

İştə, bu altı bab [maddə] ilə bizim tələbatımız bitdi. Bundan artıq bu il iş görülsə, minnət və təşəkkürümüz vardır. Ancaq, bu göstərilən maddələrə çarə aramaq, hamı məsələlərdən fərzdır [vacibdir].

Haydi, Allahın tövfiqi [köməyi] ilə, millətin də müavinət [yardım] və qeyrəti [səyi] ilə işə başlayınız və millət məsuliyyətini də bir saat, bir dəqiqə unutmayınız.

Fərhad Ağazadə

“PROMETEY”

Qədim yunan xurafatınca ilk dəfə yer üzünə alovu göydən alıb gətirən Prometey olmuşdur ki, bu cəsarətinə görə böyük məbud Zevs tərəfindən edamına hökm edilərək, Qafqaziya dağlarında çarmıxa çəkilmiş və qartalın onun ciyərini para-para qoparıb yemişlərdi. Prometey edam edilmişsə də, onun dünya üzünə gətirdiyi alov sönməyib, əsrlərcə qalmış, mədəniyyət və bəşəriyyətə, bəlkə bütün həyata əvəzsiz bir xidmət etmişdir.

Zavallı müvərrix [tarixçi], bu əfsanəni tarixə yazarkən, bunu qədim yunanlara bir masal [nağıl], əyləncə olmaq üçün mü yazırdın? Yaxud, bir neçə min il sonra bir millətin, bir ölkənin tarixinə sərənəviştmi [alın yazısını] yazırdın? Bax, bu gün sən Prometeyin yenə canlanır, yenə Azərbaycanın qayalarında onun para-para ciyərindən həqiqət alovu nəbəən edir [fışqırır].

Ey ixtiyar yunan müvərrixi, sən Prometeyin alovu gətirdiyi üçün Qafqaziyada edam edildiyinə hökm edərəkən, şübhəsiz Azərbaycanın təbii atəşkədələrindən bixəbər deyildin. Bax, bu gün yenə atəşkədədən nur doğur. Fəqət, şimdiki nur vəhdət, həqiqət, hürriyyət nurudur. Bir zamanlar Şərqi atəşpərəstləri ziyarət üçün Azərbaycanın Suraxana atəşkədələrinə gəlir, onu təvaf edirdisə [başına dolanırdısa], imdi də həmin Şərqi bütün əsir, zəlil millətləri Azərbayca-

nın hürriyyət və istiqlalını, Cümhuriyyətini təqdisə [sitayış etməyə; əzizləməyə] gələcəkdir. İştə, bu gün o Cümhuriyyət bütün mənası ilə başlayır. Bu gün, əsrlərcə işgəncə, zülm görmüş bir millət, kəndi idarəsini əlinə alır və bu idarəni də ədl [ədalət] və insaf üzərinə, yəni cümhuriyyət əsası ilə qurur. Bədbinlər, bədxahlar nə deyəcəksə desinlər. Ədalətə, cümhuriyyətə bunların boş sözlərindən heç bir ləkə qonmaz. Cümhuriyyət bütün əsrlərdə möhtərəm və sağlam bir üsul-idarə ola gəlmiş kimi, bu gün onun sayəsində yaşamaq istəyən Azərbaycan vətəndaşları üzərinə də heç bir töhmət atıla bilməz. Qəzaldan, şəhərlərdən, siyasi partiyalardan, əqəliyyətdə [azlıqda] olan millətlərdən mütəsəvi [bərabərhüquqlu] nümayəndələr gələrək müstəqil Azərbaycan Hökumətinin əsasını qoyurlar. Bu əsas sağlam olarsa, Azərbaycanın istiqbalı və tərəqqisi təmin edilmişdir deməkdir. Zira bir ölkənin tərəqqisi üçün xidmət edən amillər – təbii sərvət, ziraət, ticarət və sairə, Azərbaycanda, bərkət versin ki, bir çox sair məmləkətlərə nisbətən pək əla dərəcədədir. Məsələ yalnız qurulacaq əsasların sağlam, milli və yaşamağa müstəid [yaşamaq qabiliyyətinə malik] olması məsələsidir ki, bu da ümum millətin, əhalinin nümayəndələri isbatı-vücut [iştirak] etdikləri üçün təmin ediləcəkdir, demək olar. İnşallah, ən yaxın atidə [gələcəkdə] atəşpərəstlər məbədi Azərbaycanı nurpərəstlər qütbü, mə-

dəniyyət ocağı görməklə, hər bir azərbaycanlı bəxtiyar olacaqdır.

Yaşa, istəkli cümhur vətənimiz; yaşa, ey Şərq tarixinin Prometeyi! Sən xalqa mənfəət verəcək alovlu nuru göydən alaraq yerə saç, insanlara tapşır! İstər bunun üçün səni edam etsinlər!

Əli Yusif

SALAM SİZƏ

Salam sizə, ey Azərbaycan Parlamentosu məbusları! Hələlik sizləri salama qarşılayır, nasıl təbrik edəcəyimizi sonraya buraxırız. Keçirməkdə olduğumuz bu təhlükəli, böhranlı və məsuliyyətli bir zamanda iş başına çağırıldınız, millətin müqəddəratını əllərinizə aldınız, ağır vəzifələr dərdəhdə etdiniz [öhdənizə götürdünüz]. Siz, siz, ey Azərbaycan məbusları, istiqlalımızın bünövrəsi hesabındasınız. Necə ki, bir imarətin bünövrəsi qonulan daşların üstünə yığım-yığım daşlar töküldükdən sonra ancaq o imarət ucala bilir, öylə də sizin üstünüzə bir çox ağırlıqlar, daşlar və daha bilməm nələr-nələr töküləcəkdir. Siz özünüz görünməsəniz də, ucaldacaq olduğunuz amali-istiqlal sizi göstərəcək, aləmə bildirəcəkdir. “Bünövrə daşları” kimi “ziri-zəmində” [torpağın altında] qalmaq fikri ilə işə başlanılmazsa, bütün imarət də ucalmaz. Amal [və] arzulara da nail olunmaz.

Millətimizin varlığını, istiqlalını təmin üçün möhtərəm məbuslarımız varlıqlarından keçməyəcəklərinə əlimizdə heç bir dəlilimiz yoxdur. Zatən varlıq gizli qalammaz. Bir zaman gələ ki, özünü göstərər. Möhtərəm nümayəndələrimizi də cənabi-haqqın tövfiqi [köməyi] ilə işlərindən, fədakarlıqlarından görəcək, tanıyacağız və ancaq o zaman adlarını altun hərflərlə gənc Azərbaycan Cümhuriyyəti tarixinin ilk səhifələrinə yazacağız.

Hüseyn Mirzəcamalov

MƏCLİSİ-MƏBUSAN GÜŞADINI TƏBRİK EDİRƏM!

Bu gün müstəqil vətənimizin hürr Məclisi-Məbusanı güşad edilir [açılır]. Bu günün biz azəri türkləri tarixində xüsusi bir səhifədə, xüsusi bir yer tutacağı vazəhdır [bəllidir].

Yüz sənədən ziyadə istiqlalıyyəti yerə gömmüş [basdırmış] bir millət, hüquqi-milliyəsi namına əza [əziyyət] və rəzalətə düşər olmuş bir kütlə, bu gün azad nəfəs almağa başlayır. Yüz sənədən ziyadə mədəniyyəti təqib edilən, varlığı tapdalanan, abadlığı xarabazarlığa mübəddəl edilən [çevrilən] azəri türkləri, öz “tanrısı” inayəti [lütfü, ehsanı] ilə yenidən hürriyyət zəmisinə çıxıb, mədəniyyət toxumu saçmağa dəvət edilir. Yüz sənədən ziyadə milliyəti qaralanan, amalı ürəyi məhbəsində qalan millətimizə özünü

nü göstərməyə müsaidə verilir.

Millətimiz özünü göstərəcəkdir!

Millətimiz dünyanı işğal etməyəcək, başqalarını yıxmağa çalışmayacağı, qonşularına həsəd bəsləməyəcəkdir; millətimiz mədəniyyətə, tərəqqiyə, sülhə, müsəlimətə [əmin-amanlığa], başqalarının da azad yaşamasına baxdığı qədər müavinətdə bulunacaq [kömək edəcək].

İştə böylə bir millət istiqlalıyyətə layiq və böylə bir millət bütün dünya üçün timsal deyildir, əcəba?

Bunu, bu şüarları biz kürreyi-ərzin bütün gizli bucaqlarına belə bildirməliyiz. Mədəniyyət hamisi Avropadan başlamış, tufəng şaqqırtıları, top gumburtuları, bomba partlayışından da qüvvəli qan nəhrləri arasından millətlərə istiqlalıyyət şüarı doğuran Amerikayadək, Asiya və Afrikayadək işbu şüarlarımızı ərməğan aparmalıyız.

İştə, Parlamanımız bunu yapacaq, Parlamanımız istiqlalıyyətimizi təsdiq etdirəcəkdir, Parlamanımız bütün varlığımızı, biz azəri türklərinin fəqət [yalnızca] sülh və müsəlimət tərəfdarı olduğumuzu sübutla müstəqil həyata yararlı olduğumuzu, qara fikirli timsahlara, millətlər əzası ilə xoşlanan kabuslara göstərəcəkdir, göstərəcəkdir də, lal olmağa məcbur edəcəkdir!

Parlamanımızın vəzifəsi ağırda da, kirdarı[nın] [gücünün; imkanlarının] gənşliyinə itminanımız [inamımız] tamdır. Tanrı müvəffəq buyursun!

Tələbə: Ayn. Əbdül

* * *

Bu gün Azərbaycan Məclisi-Məbusanı açılması münasibətilə məbuslar ilə Azərbaycan qardaşlarını təbrik edirəm və bu münasibətlə hədiyyə-acizənə olaraq Azərbaycan-türk yetimləri nəfinə [yararına] olmaq üzrə darüleytama [yetimxanaya] 1000 (min) manat ianə verir və istiqlalımızın paydar olmasını Xəllaqi-təaladan [uca Yaradandan] istirham edirəm.

Qulaməli Əliəsgərzadə

İdarədən: Məzkur [deyilən] məbləğ idarəmizə təhvil verilmişdir.

TƏBRİK

* Hacıbəyov Qardaşları Müdiriyyəti və onun təhti-idarəsində [idarəsi altında] olan artistlər dəstəsi, cavan Parlamanımızın güşadını [açılışını] ənsəmimülqəlb [ürəkdən] təhniyyət [mübarəkbadlıq] və təbriklə, vətən və millətimizin azad[lığı] və istiqlalı uğrunda var qüvvəsi ilə çalışmaqda milli ədəbiyyat, milli mədəniyyət və sənayeyi-nəfisəmizin [incəsənətimizin] azad və sərbəst tərəqqi və inkişafına bir vəsilə olacağına qəvi [qüvvətli] imanla etiqad edir.

* “Azərbaycan” qəzetəsinin zəhmətkeş türk mürəttibləri bu gün cavan məmləkətimizin xalq nümayəndəliyi olan Məclisi-Məbusanımızın güşadını ürəkdən təbrik və təhniyyətlə istiqlalı-

milliyyəminin təmini və fəqərəyi-kasibənin [zəhmətkeşlərin] rifah və səadəti uğrunda çalışacağına inanır.

Yaşasın qəzetə xalq nümayəndəliyi!

* Şuşa ali məkatib [məktəblər] tələbələri cəmiyyəti Azərbaycan Məclisi-Məbusanının güşadını ən-səmimülqəlb təhniyyətlə istiqlal və hürriyyətlə uğrunda bütün fəaliyyətinə müvəffəqiyyətlər dilər.

Sədr və katib

**Azərbaycan Məclisi-Məbusanı
güşadı münasibətilə rəis
Məhəmməd Əmin bəy Rəsulzadə
namına aşağıdakı teleqraflar
alınmışdır:**

Gəncə: Bu gün, parlaq tarixi bir gündə Azərbaycan Parlamanı güşad edilir. Mən və bütün Gəncə quberniyası əhalisi bilafərqi-dinü millət [din və millət fərqi olmadan], səmimi-qəlblə sizi və hamı Parlaman əzasını [üzvlərini] çoxdan bəklədiyimiz Parlaman güşadı münasibətilə təbriklə, Allahu-zülcəlal [cəlal sahibi, ən uca, ən əzəmətli Allah] həzrətlərinin inayətilə fəaliyyətinizə müvəffəqiyyətlər diləyiriz.

Qubernator: Vəkilov

Gəncə: Gəncə Bələdiyyəsi, bütün əhali təbəqələri ilə bilafərqi-dinü millət [din və millət fərqi olmadan], mənim vasitəmlə Azərbaycan Cümhuriyyətinin birinci Parlamanını səmimi-

qəlblə təbrik etməklə işbu ağır gündə və gələcəkdə Azərbaycanda yaşayan millətlər üçün mədəniyyət yolunda fəaliyyətində müvəffəqiyyətlər diləyir.

*Gəncə Bələdiyyə rəisi:
Əliəsgər Xəsməmmədov*

Tiflis: İşbu tarixi və təntənəli Parlament güşadı gününü Azərbaycanın Tiflisdəki mürəxxəsliyi [nümayəndəliyi] səmimi-qəlblə təbrik edərək inanır ki, vətənə olan doğru hiss və məhəbbətlə vətəni mədəniyyət, tərəqqi və parlaq istiqbala tərəf aparacaqdır.

Faris bəy Vəkilov

Kürdəmirdən: Gənc dövlətimizin istiqlalıyyətini mühafizə etmək arzusunda olan Şamaxı uyezdidin zəhmətkeş kəndliləri, əvvəlinci Azərbaycan Məclisi-Məbusanının güşadını təbrik edir və Məclisi-Məbusan ilə Azərbaycan dövlətinin, Azərbaycan demokratiyasının ehtiyaclarına əməl edəcəyinə ümid bəsləməkdədir.

Camaat vəkilləri

Şəki: Yeni dünyaya gəlmiş Azərbaycan Cümhuriyyətinin Parlaman güşadı kimi tarixi bu addımını təbrik edirəm. İşbu addım sevgili vətənimiz və əziz [böyük] islam millətinin istiqbalı rəhnidir. Qoy, müəzzəm Avropanın fulad [polad] qələmi istiqlalımızı təsdiq etsin!

Bələdiyyə rəisi Yeluseyski

Şəki: Azərbaycan Parlamanının ta-

rixi güşadı gününü Şəki əhalisi təbrik etməklə, gələcəkdə xalq hüququ yolundakı fəaliyyətində müvəffəqiyyət diləyir. Şəki əhalisi sevgili Azərbaycanın istiqlaliyyəti və hüququ yolunda heç bir müavinətdən [yardımdan] çəkinməyəcəkdir.

Qəza qaimməqamı Rəfibəyov

Qazax: Qazax Mütəəllimlərə Müavinət [tələbələrə kömək] Cəmiyyəti, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamanının güşadını təbriklə, inanır ki, işbu tarixi gün hamı cavan Cümhuriyyətlə Parlaman əzasını [üzvlərini] bir yərə cəm edərək millət və Azərbaycanın istiqlaliyyətini müdafiə təriqinə [yoluna] sövq edəcəkdir. Allahu-təala müvəffəq buyursun.

Sədr: Şıxlinski

Qazax: Qazax qəzasının müsəlman əhalisi Parlaman güşadını təbrik edir. İmperializm yədindən [əлиндən] qurtarmış Azərbaycanın üfүqündə yeni həyat günəşi doğur. İşbu günəş, gələcək Sülh Konfransının istiqlalımızı təsdiq edəcəyini göstərir. Əhali muxtar xalq mü-rəvvici-əfkarını [xalqın fikirlərini yayan seçilmiş qurumu] təbriklə müsmir [səmərəli] fəaliyyət diləyir. Əhali Parlamanın fəaliyyətində heç bir müavinətdən [köməkdən] çəkinməyəcəkdir.

Müvəkkil: Firdun Köçərli

Ağdam: Qarabert əhalisi yeni doğmuş Azərbaycan Parlamanını səmimi-qəlblə təbrik etməklə öz müntəxəbinə

[seçilmişlərinə] itminan [etimad] izhar edir; gələcək fəaliyyətdə Parlaman müvəffəqiyyət diləyir.

Müvəkkil İbrahimov

Ucar: Göyçay qəzasının kənd camaatları müvəkillərinin ümumi iclası Azərbaycan Cümhuriyyətinin demokrasi Parlamanına öz “salam”ını göndərməklə, gələcək ağır fəaliyyətində müvəffəq olmasını istirham edərək inanır ki, bütün dünyaya özünün istiqlaliyyətə layiq və müqəddəratını təminə müqtədir olduğunu göstərəcəkdir və müdafiə edəcəkdir.

Ümumi iclas

Quba: Söhüb camaatının müvəkkili Azərbaycan Parlamanı güşadını təbriklə inanır ki, Parlaman türk millətinin tərəqqisi və qonşularla sülhlə yaşaması yolunda heç [bir] iqdamatdan çəkinməyəcəkdir.

Söhüb camaatının müvəkkili:

Soltanmahmud Hacı Əbdürrəhim oğlu, Şamil Qurban oğlu

Quba: Qəza idarəsi məmurini [mə-murları] Parlaman güşadı ilə ziyadəsin-cə məmnun olmaqla öz səmimi təbriklərini izhar və Parlaman əzasına [üzvlərinə] fəaliyyətlərində qüvvə və kirdar [güc, imkan] genişliyini istirham edirlər.

Quba qəza idarəsi məmurini müvəkkili, Quba qəza qaimməqamının baş müavini: Ağakışibəyov

Quba: Azərbaycan Parlamanı açılması münasibətilə biz Xuqbalın kəndliləri fəlakətə düçar olmuş kəndlilərin hüququnu mühafizə edəcək təzə məclisimizi təbrik edirik.

*Xuqbalı camaat vəkilləri:
Hacı Puram və Hüseyn Xası oğlu*

Quba: Azərbaycan Parlamanı açılması münasibətilə biz Paliq kəndliləri fəlakətə məruz olmuş kəndlilərin hüququnu mühafizə edəcək təzə məclisi təbrik edirik.

*Paliq camaat vəkili:
Məhəmməd Oruc oğlu*

Quba: Xızı kəndliləri namından [adından] çoxdan bəri arzusunda olduğumuz Azərbaycan Parlamanının açılmasını ürəkdən təbrik edib öz vətəndaşlıq haqqımıza nail olmağımıza əmin oluruq.

*Xızı kəndi camaatı vəkilləri:
Ruhulla Hacı Vəlibəy oğlu və
İbrahim bəy Rəcəb bəy oğlu*

Quba: Həmsar kənd camaatı vəkilləri, Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbriklə, Azərbaycan Parlamanının türk millətinin dirilməsi və Qafqaziya millətləri ilə mehriban qonşuluq münasibəti [münasibətləri] vücuda gətirməsindən ötrü heç bir müxalifət qarşısında dayanmayacağına ümidvar olur.

*Həmsar kənd camaatı vəkilləri:
Hacı Əlirza İmamqulu oğlu və
Ağası Hacı Osman oğlu*

Quba: Suqub kənd camaatı vəkilləri Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edib, türk millətinin dirilməsi və Qafqaziya millətləri ilə mehriban qonşuluq münasibəti vücuda gətirməsindən ötrü Azərbaycan Parlamanının heç bir mümaniət [manea] qarşısında dayanmayacağına ümidvar olurlar.

*Suqub kənd camaatı vəkilləri:
Soltanmahmud Hacı Əbdürrəhim
oğlu və Şamil Qurban oğlu*

Quba: Duybir kənd camaatı vəkilləri camaat namından birinci Azərbaycan Parlamanını təbrik edirlər.

*Camaat vəkilləri: Həmzə Abduh
oğlu və Hacı Hacıbəy Dostu oğlu*

Quba: Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edib cavan Azərbaycan Cümhuriyyətinin möhkəmləşib və nəşvünüma [inkişaf] etməsi yolunda var qüvvəsi ilə çalışdığı Parlaman nümayəndəliyindən gözləyirik.

Zəvin kənd vəkili: Həsən Bədəl oğlu

Quba: Azərbaycan Parlamanının açılması şad xəbərini eşidib səmimi qəlbədən təbrik edirik.

*Baxşılı kənd camaatı vəkili:
Əbülfəz Səfər oğlu*

Quba: Mucuq kənd camaatı vəkilləri Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edirlər.

*Mucuq kənd camaatı vəkilləri: Hacı
Murad İsa oğlu və Şükür Musa oğlu*

* Keçirdiyimiz hadisələr münasibətilə fəlakətə düşər olan Alpan kənd camaatı tezliklə qanun və asayiş bərpa ediləcəyi ümidi ilə Azərbaycanın birinci Parlamanını təbrik etməklə şadır.

Camaat vəkilləri: Bəybala bəy Qayıbov və Qədir Qurban oğlu

* Azərbaycan Parlamanının açılması münasibətilə biz Bostaqçı camaatı kəndliləri fəlakətə düşər olan kəndlilərin hüququnu müdafiə edəcək Parlamanımızı təbrik edirik.

*Bostaqçı camaatı vəkilləri:
Zal bəy Ədilbəyov*

* Azərbaycan Parlamanının açılması münasibətilə İqriq kəndliləri fəlakətə düşər olan kəndlilərin hüququnu müdafiə edəcək Parlamanı təbrik edir.

*İqriq kənd camaatı vəkilləri:
Ömər Məsum oğlu və
Novruz bəy Hacı bəy oğlu*

* Talabı camaatının vəkilləri Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edib ümidvar olur ki, Azərbaycan Parlamanı türk millətinin dirilməsinə və Qafqaziya millətləri ilə mehriban qonşuluq münasibətinin vücuda gətirilməsinə çalışmaqla, heç bir mümaniyət qarşısında dayanmayacaqdır.

Talabı camaat vəkilləri: Əli Nəriman Hacı Allahverdi oğlu, Əbdül Qəhrəman oğlu və Ağə Əkbər oğlu

* Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edib, kəndlilərin tapdalan-

mış hüquqlarını müdafiə edəcək Parlaman üzvlərinə salam göndəririk.

*Pirəbədil kənd camaatı vəkilləri:
Q. bəy Oruc oğlu və
Müzəffər Musabəyov*

Quba: Rük cəmiyyəti vəkilləri Azərbaycan Məclisi-Məbusanının güşadını təbrik edirlər. Bununla bərabər türk millətinin çoxalmasına və Qafqaziya yaşayan qonşu millətlərlə əlaqəmizin bərpa edilməsi üçün Məclisi-Məbusanımızın heç bir maneə qarşısında durmayacağına inanırlar.

*Rük cəmiyyəti vəkilləri:
Salman Arzuman oğlu və
Məhəmmədza İsa oğlu*

* Mirzəcan kənd camaatı vəkilləri Azərbaycan Məclisi-Məbusanının güşadını təbrik edirlər.

*Mirzəcan kənd camaatı vəkilləri:
Hacı Zülfüqar Molla Şeyx
Məhəmməd oğlu və
Molla Nurali Hüseyn oğlu*

* Sayad kənd camaatı vəkilləri Azərbaycan Məclisi-Məbusanının güşadını təbrik edirlər.

*Sayad kənd camaatı vəkilləri:
Həmid Hacı Qurban oğlu və
Məhəmməd Sadiq oğlu*

* Ləgər kənd camaatı vəkilləri Azərbaycan Məclisi-Məbusanının güşadını təbrik edirlər.

*Ləgər kənd camaatı vəkilləri:
Feyzulla Əmirbəyov və S. Səfərov*

* Xuc kənd camaatı vəkilləri Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edirlər.

*Xuc kənd camaatı vəkilləri:
A. Hacı Mustafa oğlu və
Heydər Əhməd oğlu*

* Bizi vəkil edən Sədan camaatı tərəfindən Azərbaycanın birinci Parlamanını ürəkdən təbrik edirik.

*Sədan camaat vəkilləri: Behbud
Əhməd oğlu və Səttar Eldar oğlu*

* Camaatın vəkaləti ilə birinci Azərbaycan Parlamanını təbrik edib, Parlamanında olan möhtərəm əzalara [üzvlərə] salam göndəririk.

*Yugin Əzir kənd camaat vəkilləri:
Çərkəs Şahbaz oğlu və
Süleyman Mustafa oğlu*

* Azərbaycanın birinci Parlamanının açılmasını ürəkdən təbrik edirik.

*Sərkərli kənd camaat vəkili:
Abbas Zal oğlu*

* Quba həbsxana məmurları Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edib Azərbaycanın daimi surətdə davamını arzu edirlər.

Həbsxana müdiri: Şəfibəyov

Quba: Bugünkü gündə hüquqi-milliyə və miriyyəməzə [milli hüquqlarımıza və hökumət hüququmuza, suverenliyimizə] malik olacağımıza bir vasitə olan və çoxdan bəri həsrətlə gözlədiyimiz Azərbaycan Parlamanının

açılmasını Piral kənd camaatı tərəfindən səmimi-qəlblə təbrik edirik.

*Piral kənd cəmiyyəti tərəfindən:
Səfər bəy Əli oğlu və
Zeynal Özbək oğlu*

Quba: Bu gün kəndliləri hərcü-mərc və nizamsızlıqlardan mühafizə edəcək olan Məclisi-Məbusan açılır. Böylə bir tarixi günlə məsrur [şad] olaraq hörmətli əzalarına [üzvlərinə] salam göndəririz.

*Həbib kənd cəmiyyəti vəkilləri:
Qalabəy Ağabala oğlu və
Sədulla Məhəmmədkərim oğlu*

Quba: Bugünkü gündə milli hüquqi-milliyə və miriyyəməzi [milli hüquqlarımıza və hökumət hüququmuza, suverenliyimizə] təmin edəcək bir vasitə olan və çoxdan bəri həsrətlə gözlədiyimiz Azərbaycan Məclisi-Məbusanının açılmasını səmimi-qəlbdən Böyük Zixur kənd camaatı namından təbrik edirik.

*Böyük Zixur kəndi vəkilləri:
Qəhrəman Yüzbəy oğlu və
Qaraxan Qədəş oğlu*

Quba: Hacixur kəndi camaatı namından [adından] çoxdan bəri gözlədiyimiz Məclisi-Məbusanın açılmasını səmimi-qəlbdən təbrik edir və bununla milli hüquqa vasil olacağımıza inanırız.

*Hacixur camaat vəkilləri:
Məhəmmədəğa Azay oğlu və
Yusif İsmayıl oğlu*

Quba: Açıldığı gündən vətəndaşlıq hüququna erəcəyimizə etimad bəslədiyimiz Məclisi-Məbusan güşadını Həsənqala kənd cəmiyyəti namından səmimi-qəlblə təbrik edirik.

Hasənqala kənd cəmiyyəti vəkilləri:

*Eyvaz bəy Musa bəy oğlu və
Gülməhəmməd Samay bəy oğlu*

Quba: Hərcü-mərc və nizamsızlıqdan kəndliləri mühafizə edəcək Azərbaycan Məclisi-Məbusanı güşad edilir. Bugünkü günlə məsrur [şad] olaraq hörmətli əzalarına salam göndəririz.

Güz kənd camaat vəkilləri:

*Rəşid Mustafə oğlu və
Fərman Seyidəli oğlu*

Quba: Hərcü-mərc və nizamsızlıqdan kəndliləri himayə və mühafizə edəcək Azərbaycan Məclisi-Məbusanı güşad edilir. Bugünkü günlə məsrur olaraq hörmətli və möhtərəm əzalarına salam göndəririz.

Evli kənd camaat vəkilləri:

*Yusif Qoca oğlu və
Rza Məhəmmədəli oğlu*

Quba: Yasab kənd cəmiyyəti vəkilləri Azərbaycan Parlamanını təbrik edirlər.

Yasab kənd camaatı vəkilləri:

*Hacı Hidayət Ağəəli oğlu və
Cahangir Mürsəl oğlu*

Quba: Bu gün kəndliləri hərc-mərclikdən mühafizə edəcək Parlaman açılır. Bu tarixi günə şad olub

Parlamanın möhtərəm əzalarına salam göndəririk.

Avaran kənd camaatı vəkilləri:

*Molla Kamal Məhəmməd oğlu
və Yunis bəy Səfər oğlu*

Quba: Çoxdan bəri gözlədiyimiz arzu bu gün vücuda gəldi. Cavan Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edib özümüzü xoşbəxt hesab etməklə bərabər, ümidvar oluruq ki, bizim sevgili Parlamanımız məqsədə çatmağımız üçün bizim qanuni hüququmuzun müdafiəsi yolunda heç bir mümaniət [manea] qarşısında dayanmayacaqdır.

Yaşasın Azərbaycan! Yaşasın Azərbaycan Parlamanı!

Tuğədən kənd camaatı vəkilləri:

*Müslüm Həniyəyev, Nuhbala
Filidənov, Mustafa Xələf oğlu
və Atabala Qədər oğlu*

Quba: Üçgün kənd camaatı vəkilləri Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edirlər.

Kənd camaatı vəkilləri:

Baqi Bağırov və A. Səfixan oğlu

Quba: Qusar meşə məmurları vətənin tərəqqisi, hürriyyəti və istiqlalıyyəti rəhni olan Azərbaycan Parlamanını təbrik edirlər.

Vəkillər: Yesinov və Orucov

Quba: Zizik kənd camaatı vəkilləri Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edirlər.

Zizik kənd camaatı vəkilləri:
Muxtar Vəli oğlu və
A. Abbasəli oğlu

* Quba uyezdinin nahaq yerə mü-təzərrir olan [zərər çəkən] kəndliləri Azərbaycan Parlamanının açıldığı gü-nü bayram edib, Parlaman üzvlərinə səmimənə salam yetirirlər. Bu müəssi-sənin açılması ilə öz hüquqlarının öz-lərinə qaytarılacağına ümidvar olurlar.

Xudat camaat vəkilləri:
Heybət Mahmud oğlu və
Şəmsəddin Yusif oğlu

Quba: Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik edib, kəndlilərin tap-dalanmış hüquqlarını müdafiə edəcək Parlaman üzvlərinə salam göndəririk.

Köhnə Xudat camaat vəkilləri:
Mahmud əfəndi Hacı Abdulla əfəndi
oğlu və Qənbər bəy Xeyir bəy oğlu

Quba: Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbrik etməyə vəkil olub, kəndlilərin tapdalanmış hüquqlarını müdafiə edəcək Parlaman üzvlərinə salam göndəririk.

Xuran camaat vəkilləri:
Məhəmməd İlgi bəy oğlu
və Nurulla Oruc oğlu

Quba: Bu gün Azərbaycan kəndli-ləri Parlamanın açılması ilə öz haqla-rına nail olurlar. Azərbaycan Parlama-nının açılmasını ürəkdən təbrik edirik.

Çarix camaat vəkilləri:
Məşədi Kərim Xıdır oğlu və

Kərbəlayi Cəfər Manafoğlu

* Azərbaycanın birinci Parlamanını təbrik edib müsəlmanların xeyrini mühafizə edəcəyinə ümidvar oluruq.

Siyazan kənd camaatı vəkilləri:
Xəlil Fərzəli oğlu və
Daşdəmir Dəmir oğlu

* Azərbaycan Parlamanının açılma-sını eşidib birinci Parlamanımızı ürək-dən təbrik edirik. Yaşasın Azərbaycan!

Fındığın camaat vəkilləri: Fətulla
Nəsrulla oğlu və Mirbəy Zair oğlu

* Azərbaycanın birinci Parlamanını ürəkdən təbrik etməklə kəndimizi bəxtiyar ədd [hesab] edib, Allahın inayəti [köməyi] ilə məmləkətdə sülh və səlah [əmin-amanlıq] bərpa edil-cəyinə ümidvar oluruq.

Əlixanlı kənd camaat vəkilləri:
Hüseynağa Hüseyn oğlu
və Tacəddin Xeyri oğlu

* Gil camaatı vətəndaşları Azər-baycan Parlamanını ürəkdən təbrik edirlər.

Gil camaat vəkilləri:
Zəki Babaxan oğlu və
Soltanəhməd Ramazan oğlu

* Qafqaz Mütəəllimlərinin [Tələ-bələrinin] Mərkəzi Komitəsi; Bakı və Dairəsi İslam Mütəəllimlərinin ittifaqı səmimi-qəlblə gənc Azərbaycan Cüm-huriyyəti Parlamanı güşadını təbriklə, əsrlərdən bəri bəslədiyi amalına eriş-

məsinə müvəffəqiyyət diləyiriz. Biz mütəəllimlər var gənc qüvvələrimizi vətənimizin tərəqqi və hürriyyəti məbədi ədd [hesab] etdiyimiz Parlamanımıza təqdim edirik.

Bakı İttifaqi-Mütəəlimin

[Tələbələr İttifaqı] sədri:

Teymur Aslanov

Mərkəzi komitəsi tərəfindən:

Cəfər Cabbarzadə

Əmirhacıyandan: Əmirhacıyan kənd camaatı Azərbaycanın birinci Parlamanını təbrik edib, türk millətinin daimi surətdə nəşvünüma tapmasına [tərəqqi etməsinə] və Qafqaz millətləri ilə mehriban qonşuluq münasibəti bərpa ediləcəyinə ümidvar olur. Yaşasın Azərbaycan! Yaşasın Azərbaycan Parlamanı!

Əmirhacıyan kənd camaatı

vəkilləri: Ağa Bünyadov,

Məhəmməd Hüseyin Dadaşov,

Malik Rəhimov

Qeyri-müsəlman vətəndaşların təbrikləri

Gəncə: Azərbaycan Parlamanının açılmasını təbriklə, cavan Cümhuriyyətin ümum vətəndaşlarının hürriyyətini təmin edəcək dövlət əsasları quruluşu işlərində böyük müvəffəqiyyətlər diləyiriz.

*Gəncə quberniyası
almanlarının təşkilatı*

Quba: Parlaman güşadını səmimi-qəlbədən təbrik və təhniyyətlə təvəqqe edərək bizim təşəkkürümüzü bir ovuc erməniləri milli ədavətdən mühafizə və müdafiə etmiş olan Azərbaycan Hökumətinə yetirəsiniz.

Kilvar kənd cəmiyyəti

nümayəndələri:

Cavad Apresov, Avanes

Buklev, Krikor Qazaryans

Quba: Qusar qəsəbəsinin rus əhalisi, Azərbaycan Cümhuriyyətinin yeni müəssisəsini təbriklə əmin olur ki, ümum Cümhuriyyət vətəndaşlarının sərvət mənbəyi olan həyat və zəhmət Cümhuriyyət eşqinə asayış və mənfəətlə nəbəan edəcəkdir və xalq mədəniyyəti mənbəyi Parlaman, cavan Azərbaycan Cümhuriyyətini lazım gələn dərəcəyə yüksəldərək onu böyük Avropa cümhuriyyətləri sırasına qoyacaqdır.

Rus əhalisi vəkilləri:

Dombrovski, Çikovani,

Kolevalov, Solovyov

Quba: Azərbaycan Cümhuriyyəti üfüqündə tülu etmiş [doğmuş] olan günəşin həyatbəxş hərərəti ilə isinmiş və məsrur [şad] olmuş olan biz Quba yəhudiləri, Parlaman güşadı bayramını təbrik və təhniyyət edərək. Ümidvar oluruq ki, camaatın etimadına məzhər [nail] olan xalq nümayəndələri nur və ədalətə doğru getdikləri yollarında təsadüf oluna biləcək ümum maneələri dəf edəcəklər və bu nur, yəhudi

camaatını da işıqlandıracaqdır.

Quba yəhudi cəmiyyəti vəkilləri

Şəki: Erməni Milli Komitəsi Azərbaycan Parlamanının güşadını təbrik və təhniyətlə ümidvar olur ki, xalq nümayəndəliyi dəvəti ilə iki qonşu millətin ittifaq və müvafiqət [həmrəylik] ilə yaşaması ideyası feilən hasil olacaqdır. Komitə inanır ki, Azərbaycan millətlərinin səadəti ermənilərlə müsəlmanların doğma qardaş kimi mehriban yaşamalarındadır. Bir-birimizə qarşı ədavət və nizanın [ixtilafın] aşkarən mənasız olduğunu anlayaraq artıq əl-ələ verib millətlərin kəndi müqəddəratının kəndi əllərinə verilməsi əsası üzərinə cavan Azərbaycanın dövlət imarətini təmir etməlidirlər.

*Şəki Erməni Milli Komitəsi
sədri: Tumanyans*

AZƏRBAYCAN PARLAMANI ƏTRAFINDA

Rus əhalisinin Parlamanda iştirakı

Bakıdakı Slav-Rus Cəmiyyəti, Azərbaycan Şurayı-Milli rəisi namına bir məktub göndərib, Azərbaycan Parlamanına daxil olmağı qərara aldığını xəbər vermişdir. Azərbaycan Şurayı-Millisi kanuni-əvvəl [dekabrın] 5-ində vəqə olan iclasında Azərbaycan Parlamanında rus əhalisinə verilən 10 yerdən 5-inin Slav-Rus Cəmiyyəti nümayəndələrinə verilməsini qərara almışdır.

AZƏRBAYCAN VƏTƏNDAŞLARINA, ZƏHMƏTKƏŞ KÖYLÜLƏRƏ

Mübarizədə hüququnu alarsan!

Vətəndaşlar, dekabrın 7-də Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində Azərbaycanın Parlamanı açılacaq.

Neçə il davam edib də axirüləmr [nəticədə] “Hamı millətlərə istiqlalyyət” şüarı ilə xitampəzir olan [sona çatan] aləmsümul [bütün dünyanı əhatə edən] Avropa müharibəsindən aldığı-mız təxribat və xəsarət mühitində, vətənimiz Azərbaycanda əbədi və əsasi qanun və tənzimat [tənzimləmələr] yapacağımız bu gün, bizim üçün daha da qiymətli, daha da əziz bir gündür.

Kəndli qardaşlar, firqəmizin ən birinci şüarlarından ədd [hesab] olunan millətlər istiqlalyyətinin bu gün Avropada və Rusiyada geniş surətdə yürüdüldüyünə biz fəxr etməliyiz. Keçmişdə – dövr-i-istibdadda təzyiqaq altında əzilən millətlər indi kəndi hüquqlarını tələb edib, müstəqil, hürri yaşamağa səy edirlər. Bu millətlər cərgəsində azərbaycanlılar da Rusiya inqilabi-kəbirinin [böyük inqilabının] səmərələrindən istifadə edib, öz istiqlalyyətlərini ümuma elan etdilər.

Kəndli qardaşlar! Siz kəndi həyatiməişətinizi, “torpaq və ixtiyar”ınızı müdafiəyə qalxışmalısınız. Bu da yaşadığınız Azərbaycan məmləkətinin müstəqil bir şəkli-idarə alması ilə olacaqdır. Azərbaycan kəndliləri hamıdan artıq əsarətdə və təzyiqaqda

yaşadıqları üçün kəndi Azərbaycanı üçün **istiqlaliyyət** tələb etməyə haqqı vardır. Bu gün hər məmləkətin öz dairəsində ancaq müstəqil bir surətdə müəyyən bir qanun qoyulub, hüquqa dəxi təcavüz edilməyəcəyinə Azərbaycan kəndliləri daha inanmışlardır.

Hal-hazırda Rusiyanın hər bir küncündə, hətta hər bir şəhərində böylə bəzi firqələr və yaxud şəxslər baş qaldırıb hökumət təşkil edir və Rusiyanı təcdid [bərpa] etmək arzusunda bulunur. Bu hökumətlərdən əsla xalqın xəbəri yoxdur. Azərbaycan kəndliləri bu hökumətlərə inanıb, heç özlərini ixtilal [hərc-mərclik] ağuşuna atmaq istəməyəcəklər. Azərbaycan kəndliləri özlərinə **istiqlaliyyət** tələb etdikdə, arxadaşları Rusiya kəndlisi və xalqından heç də üz çevirməyirlər. Biləks [əksinə], Rusiyada yaşayan kəndlilərin də kəndliləri üçün hürr və azad bir idarə qurmalarına mənəvi köməkdən çəkinməyəcəklər.

Kəndli qardaşlar!

Siz bu axır illər müddətində çox zəhmət çəkdiniz, yorulduunuz. İmdi isə yenidən mübarizəyi-həyata girişməlisiniz. Keçmişdəki nöqsanları bu gün düzəldiniz. Dünkü ədavəti bu gün qəlblərinizdən çıxarınız. Bu gün müttəhidən [birgə] **istiqlaliyyət** yolunda çalışsanız, yarın dinc yaşamanız təmin ediləcəkdir.

Bu gün hamı kəndlilər bunu düşü-nüb, bir nəfər kimi məmləkətimizdə **istiqlaliyyət**, “torpaq və ixtiyar” şüarını tutmalısınız. Kim qarşınıza çıxıb sizə

mane olarsa, hamınız ona qarşı qalxıb ciddi mübarizəyə girişməlisiniz. Bu uğurda mübarizənlə **istiqlaliyyət** və “torpaq və ixtiyar”a layiq olmağınızı aləmə bildirməlisiniz.

Yaşasın Azərbaycan istiqlaliyyəti!

Yaşasın Azərbaycan Məclisi-Məbusanı!

Yaşasın torpaq və ixtiyar!

Yaşasın Azərbaycan köylüləri!

Azərbaycan

İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni Firqəsi
[Sosialist-İnqilabçılar Partiyası]

BAKI XƏBƏRLƏRİ

İngiltərə su nəqliyyat vəsaiti [vasitələri] idarəsi bütün mal göndərəcək zəvata [şəxslərə] elam edir [bildirir] ki, göndəriləcək mallar üçün məhəlli [yerli] gömrükxanadan vəsiqə alınmalıdır. Bundan sonra mallar göndərilə bilər. Bütün mallara gömrük vergisi baqi qalır. Fəqət, ərzaqdan gömrük alınmayacaqdır.

General Tomsonun cavabı

Britaniya Maliyyə şöbəsinin müdiri Bələdiyyə rəisi namına [adına] bu məzmununda bir məktub göndərmişdir:

“Mən sizin məktubunuzu təşrinisəninin [noyabrın] 27-sində aldım. Məlum edirəm ki, biz Bakıda Dövlət Bankı əmanət kassası və Ticarət Bankının açılmasına çalışırıq. Dövlət Bankı, siyasi əhvala baxmayaraq İngiltərə

kontrolu altında fəaliyyətə başlayacaqdır. Biz ehtimal edirik ki, bu işdə bizə hamı müavinətdə bulunacaqdır [kömək edəcəkdir].”

Gömrükxana idarəsində

İşbu günlərdə Balakən gömrükxanası müdiri tərəfindən alınmış məktuba Azərbaycan Gömrüyü müdiri Lopato cənabları böylə cavab göndərmişdir:

“Gömrükxana fəaliyyətlərini dayandırmaq mümkün deyildir. Əhaliyə məlum ediniz ki, gətiriləcək bəzzaziyyə [arşın malı, parça] və ərzağa gömrük vergisi ləğv edilmişdir. Böylə malları əcnəbiyə aparmamaqdan ötrü gömrük vergisi təyin edilmiş. Maliyyə Nəzarətinin göstərdiyinə məbni [əsasən] Daxiliyyə Nəzarəti və Zaqatal nahiyəsi müdirlərinə müraciət edirəm. Nəticə barəsində teleqrafən xəbər veriniz.”

Göndiriləcək mallara baxmaq barəsində Azərbaycan Gömrük müdiri Lopato cənabları su nəqliyyat vəsaiti müdiri mayor Braun cənabları ilə mü sahibədə bulunmuşdur. Müşarileyh [adı çəkilən şəxs], bütün mallara baxmağa gömrük məmurunun ixtiyarı olmasını təsviblə [təsdiq edərək], bu barədə Port İdarəsinə məlumat göndərmişdir.

Ərzaq məsələsi

* Ərzaq naziri həzrətlərinin səfəri nəticəsi olaraq yarın şəhərimizə 30 vaqon taxıl gətiriləcəkdir. Əlavə, bu günlərdə Şamaxı qəzasından da taxıl

gözlənir.

* Ərzaq Nəzarəti ilə Ukrayna nümayəndəliyi miyanında [arasında] nefti taxıla mübadilə etmək barəsində müzakirat [müzakirələr] davam edir.

Mərkəzi Ev Komitəsində

Mərkəzi Ev Komitəsi cənbindəki [nəzdindəki] İaşə Məntəqələri şöbəsi, Bələdiyyə İdarəsi cənbindəki Tibb və Hifzüssihhə [səhiyyə] şöbəsinə böylə bir kağız göndərilmişdir:

“Axır vaxtlarda başqa-başqa nöqtələrdən əksərən müsri [yoluxucu] xəstəliklərə düçar olmuş bir çox qaçqınlar, aclıq və başqa xəstəliklərdən zəif düşmüşlər vaporlarla [paroxodlarla] Bakıya gəlirlər. Şəhərdə müsri xəstəliklərin artması ehtimalı önünü almaqdan ötrü körpülərdə iaşə məntəqələri açmalıdır. Bələdiyyə İdarəsinin Tibb və Sihhiyyə şöbəsi, Bələdiyyə Məclisi Tibbiyyə Komiyonu ilə işbu barədə müzakirətdə bulunub, sizə təklif edir ki, öz nəzəriyyatınızı [təkliflərinizi, fikirlərinizi] təcili surətdə xəbər verəsiniz. Körpülərdə iaşə məntəqələri açmaq və yaxud başqa yerlərdən iaşə məntəqələrini körpülərə köçürmək barəsindəki bütün nəzəriyyatınızı Bələdiyyə İdarəsi cənbindəki [nəzdindəki] Tibb və Sihhiyyə şöbəsinə göndərəsiniz.”

Ev təşkilatlarının seçkiləri

Kanuni-əvvəlın (dekabrın) 8, 11 və 13-ündə iki, üç və dördüncü uçaştokda olan ev komitələri nümayəndələrinin ümumi iclası vaqe olub,

uçastok komitələrinə və Mərkəzi Ev Komitəsinə üzvlər intixab ediləcəkdir [seçiləcəkdir]: kanuni-əvvəlin 8-ində 3-üncü uçastok, 11-ində 2-nci uçastok və 13-ündə 4-üncü uçastok. Seçkilər hamısı Nikolayevski küçədə, Realni məktəbin binasında saat 4-də vaqə olacaqdır. Təyin edilən vaxtdan bir saat keçdikdən sonra iclas hər halda qanuni hesab ediləcəkdir. Məzkur [deyilən] iclaslarda iştirak etməkdən ötrü hər ev komitəsi öz ümumi iclasında bu qərar üzrə nümayəndə intixab etməlidir: Hər 50 nəfər bir nümayəndə seçməlidir. 50 nəfərdən 25 nəfərə qədər artıq olduğu halda bir nəfər dəxi intixab olunmalıdır. 50 nəfərdən az olsa da bir nəfər nümayəndə seçməlidir. Ev komitələri nümayəndələrə mandat verməlidir. Mandatsız nümayəndələr iclasa buraxılmayacaqlardır. Nümayəndə intixabında neçə nəfər iştirak etdiyi mandatda göstərməlidir. Uçastok komitələri seçkiləri ilə bərabər Mərkəzi Ev Komitəsinə də üzvlər intixab ediləcəkdir. Mərkəzi Ev Komitəsinə hər 10 min adama bir üzv seçiləcəkdir.

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Bakı, 7 kanuni-əvvəl

səh. 109. “Skeptisizm”: eramızdan əvvəl IV əsrin sonlarında meydana çıxan fəlsəfi cərəyan. Obyektiv gerçəkliyin dərk edilməsi imkanına şübhəylə yanaşır, varlıqlar və hadisələr haqqındakı biliklərin həmişə şübhəli olacağını önə sürür. Fəlsəfi skeptisizmdən başqa elmi, dini və s. skeptisizm də var. Gündəlik həyatda: hər şeydən şübhə etmə, qərarsız olma, tərəddüddə qalma mənasında işlədilir.

Tarixi günümüz

səh. 110. “2 rəbiüləvvəl 1337”: Burada tarix, hicri təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 7 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

Parlamandan nə tələb olunur?

səh. 114. “5) Əhalinin bu gün əhvali-sihhiyyəsi...”: Qəzetdə, bu abzasın qabığında “5)” nömrəsi yaddan çıxmışdır.

“Prometey”

səh. 115. “Zira bir ölkənin tərəqqisi üçün xidmət edən amillər...”: qəzetdə “amillər” yerinə “alimlər” getmişdir.

Təbrik: Azərbaycan Məclisi-Məbusanı güşadı münasibətilə...

səh. 118. “Qubernator: Vəkilov”: İbrahim ağa Vəkilov nəzərdə tutulur.

səh. 119. “Söhüb camaatının müvəkili...”: qəzetdə, rusca “Сөрһөб” yazılışının hərfi qarşılığı olaraq – “Syoqyub” kimi getmişdir.

səh. 120. “Suqub kənd camaatı vəkilləri...”: Qubanın Söhüb kəndi nəzərdə tutulur. Söhüb kəndinin təbrik teleqramı iki dəfə çap edilmişdir. Birinci teleqramda kəndin adı “Syoqyub”, ikinci teleqramda

“Suqub” kimi getmişdir.

“Mucuq kənd camaatı vəkilləri...”: Mucuq kəndinin adı qəzetdə təhrif edilmiş formada, “Myuguc” kimi getmişdir.

səh. 121. “Talabı camaatının vəkilləri...”: Talabı kəndinin adı qəzetdə “Talıblı” kimi getmişdir.

səh. 122. “Sərkərli kənd camaat vəkilləri...”: Sərkərli kəndinin adı qəzetdə “Zərgərli” kimi getmişdir.

**Azərbaycan vətəndaşlarına,
zəhmətkeş köylülərə!**

səh. 127. Qəzetdə “istiqlaliyyət” sözləri və yazının axıncı dörd cümləsi tünd rənglə vurğulanmışdır.

Bakı xəbərləri: Ərzaq məsələsi

səh. 128. “Ərzaq naziri həzrətlərinin...”: o dövrdə Ərzaq naziri vəzifəsini Nəsib bəy Yusifbəyli ifa edirdi.

Bazar, 8 dekabr 1918-ci il, nömrə 59

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 4 rəbiüləvvəl sənə 1337. 8 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

İXTAR [XƏBƏRDARLIQ]

Azərbaycan Məclisi-Məbusanının güşadı [açılışı] münasibətilə tarixi bayram gününü tətil etdiyimizdən, qəzetəmizin 59-cu nömrəsi iki səhifə çıxır.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Bu gün 7 kanuni-əvvəl [dekabr]:

İllərlə intizarını çəkdiyimiz tarixi bayram günü hələ səhər tezdən evdən çıxarkən şəhərdə başqa bir halət, başqa bir ruh görürsən. Bu gün sair günlərə bənzəməz. Bu gün bazar, dükən bağlıdır. Bu gün məktəblərdə çocuqlar dərstdən azad edilmişlərdir. Bu gün ümum müəssisələr bayram edirlər. Azərbaycanın tarixi bayramı. Birinci Məclisi-Məbusanın güşadı bayramı. Küçələrdə, evlərdə hamı bir-birini təbrik edir, hamı şad, hamı məsrurdur [sevinclidir].

Səhərdən şəhər küçələrində zirehli avtomobillər görülür. Hələ saat 9-dan qabaq bütün dükanlarını bağla-

mış, bayram etmiş olan türk-islam Parlaman binası – fəqət o sevgili, möhtəşəm, müəzzəm “İsmailiyyə” deyil, ünas [qız] məktəbi olan bina – qabağında yüzlər, bəlkə minlərlə toplaşmış danışıq, hər kəs öz dairəsində, öz “ağlı kəsdiyi” kimi övzayi-siyasiyyədən [siyasi vəziyyətdən], istiqbal və istiqlal-dan, hürriyyət və istibdaddan bəhs, mübahisə edir. Camaatda bir qaynaşma var.

Birinci iclas

Nikolayevski küçədə iki zirehli avtomobil dayanmış, küçədə ingilis və azərbaycan fəxri qaraqolu [qarovulu] durub, Bazarnı küçədən Persidskiyədək, Nikolayevskidən şəhadətnaməsi olmayanı buraxmayırlar. Parlaman binasının qapısından salonadək qaraqollar durub, küçədən salonadək xalılarla bəzənmişdir. Parlaman binasının üstündə və lojada Azərbaycan bayrağı vurulmuşdur. Tamaşaçılar üçün təyin edilmiş yerlər doludurlar. Tamaşaçılar içində bir çox xanımlar dəxi vardılar. Ümumiyyətlə ruh yüksəkliyi hökmfər-

madır [hökm sürməkdədir].

İclas açılmadan əvvəl məbuslar və sairləri dəstə-dəstə, topa-topa yığışaraq əhvali-hazirə [hazırkı vəziyyət] və övzayi-siyasiyyə [siyasi vəziyyət] haqqında danışırlar. Parlamanın vəzifəsi, gələcək Məclisi-Müəssisən, hazırkı hökumət və sairə haqqında mübadileyi-əfkar [fikir mübadiləsi] icra olunur.

Diplomasi nümayəndələr lojalarında İran, Dağıstan və Gürcüstan nümayəndələri əyləşmişlərdir.

Nəhayət, saat ikinin yarısında iclas açılır. İclası Məhəmməd Əmin bəy Rəsulzadə cənabları nitqi-iftitah [açılış nitqi] ilə açaraq Azərbaycan istiqlalının müxtəsər tarixindən, elani-istiqlaldan əvvəlki haldan və rus istibdadından incimiş, zənciri-əsərət altında əzilmiş və bittəb' [təbii ki] bundan dolayı rus hökumətinə nifrətlə baxmaqda olan müsəlmanların və xüsusən Azərbaycan türklərinin rus milləti və rus mədəniyyətinə qarşı məhəbbət və dostluqdan başqa bir fikri olmadığını qeydlə, nəhayət Azərbaycanın yaşamasına ətfi-kəlam edir [sözü gətirir]. Bütün millətlərin amal və gedəcək yolları bir olduğunu göstərərək, bu gün bu binada qaldırılmış olan bayrağın enməyəcəyinə, həmin bu amillərin dəlil və azərbaycanlıların şüarı olaraq istiqlal və hürriyyət uğrunda göstərdikləri və göstərməyə hazır olduqları fədakarlıqların bir istinadgah olduğunu, paytaxtımızda bulunan Müttəfiqlər nümayəndələrinin də münasibət və rəftarını qeydlə deyir ki, vic-

dani-bəşər heç vaxt böylə zülmü işləməz ki, bizi bu səadətdən məhrum qılsın. Binaileyh [ona görə] natiq cənabları azərbaycanlıları ittihad [birlik] və ittifaqla çalışaraq, müstəqil yaşamağa qabil, müstəid [istedadlı, qabiliyyətli] və müstəhəqq [haqqı çatan] olduğumuzu isbat etməyə çağırır.

(Nitq kərratla [dəfələrlə] gurultulu alqışla kəsilir.)

Nitqinin axırında sədr cənabları, bir sədr ilə bir baş müavin seçməyi təklif edir. Beş dəqiqə tənəffüsdən sonra “Müsəvat” və bitərəflər namından [adından] Şəfi bəy Rüstəmbəyov sədrliyə Əlimərdan bəy Topçubaşovun və baş müavinliyə Həsən bəy Ağayevin namizədliyini təklif edir.

Təklif ümumiyyətlə qəbul olunur.

Həsən bəy Ağayev sədr yerini tutaraq böylə tarixi gündə bunca nəsinə böyük şərəf və ehtiram düşdüyündən, izhari-etimad edərək [etimad göstərərək] seçənlərə təşəkkürünü bəyan edir.

Sonra müvəqqət bir katib intixabı [seçilməsi] lüzumunu qeydlə, Parlaman adətincə katibliyə ən cavan məbusu seçmək qaydasını bəyan və binaileyh Rəhim bəy Vəkilovun namizədliyini təklif edir. Təklif qəbul olunur.

Sonra Azərbaycanın hər yerindən və ümum millətlər və siniflərdən alınmış olan təbrik teleqraflarını qismən oxuyur. *(Teleqraflar dünkü sayımızda dərc edilmişlərdi.)*

Teleqraflardan sonra Hökumət rəisinə söz verilir.

Fətəli xan Xoyski uzun və gurultulu alqışlar altında kürsiyi-xitabətə çıxaraq ibtida [əvvəlcə] böyük, əziz, mübarək gün münasibətilə Parlaman əzasını Hökumət namından təbrik edir. Sonra Hökumətin məsuliyyət və fəaliyyətindən bəhslə, hər nazirin öz nəzarəti [nazirliyi] haqqında müfəssəl bəyanat və məruzə verəcəyini vəd edir. Kəndisi isə Azərbaycan Hökumətinin heyni-təşəkkülündən [quruluş vaxtından] bu vaxtadək nə kimi daxili və xarici şərait altında nə surətlə çalışdığını, o vaxtkı anarşi, yolsuzluq [nizam-intizamsızlıq], müxabirəsizlik [rabitəsizlik], pulsuzluq, əsgərsizlik və ümumiyyətlə bir dövlət və hökuməti yaşada biləcək amillərin ümumiyyətlə yoxluğunu zikrlə [qeyd edərək], Hökumətin fəaliyyətini təsvir edir və şükr eyləyir ki, ən mühüm məsələlər qüsurla da olsa həll edilmiş: pul kəsilməmiş və əsl Azərbaycan pulu bu yaxınlarda hazırlanacaqdır; yollar, post-teleqraf münasibət və müxabirəti açılmış; paytaxtımız hüquq və ədalət bayrağı altında hüququ tapdayanların əlindən alınmışdır.

Nətiq həzrətləri türklərin dəvəti, qonşu millətlər və hökumətlərlə münasibətimizi [əlaqələrimizi] və sairələrini açıq təsvir etdikdən sonra deyirlər ki, şimdiki artıq Parlaman dəvət olundu. Heç hökumət bundan sonra bir dəqiqə belə iş başında qalmaq istəməz. Binaileyh hökumət istefa verir.

(Gərək Məhəmməd Əmin bəy və gərəkə Xan Xoyski həzrətləri nitqlərinin təfəsilatı sabahkı nömrəmizdə

olacaqdır.)

Məhəmməd Əmin bəy təklif edir ki, yeni hökumət təşəkkülünədək sabiq hökumət məmləkəti idarəsiz buraxmayaraq iş başında qalsın. Təklif qəbul olunur.

Sədr etibarnamə, nizamnamə və təsərrüfat komissiyaları seçmək lüzumunu göstərərək namizədlər göstərilməsini təklif edir. Bu namizədlər göstərilirlər:

“Müsavət” və bitərəflərdən: Şəfi bəy Rüstəmbəyov, Məhəmməd Yusif Cəfərov, Abbasqulu Kazımzadə;

Sosialistlər İttifaqı (müsəlman) tərəfindən: [Məhəmməd] Məhərrəmov, [Aslan bəy] Səfikürdski, [Camo bəy] Hacınski;

“Hümmət” firqəsindən: [Əliheydər] Qarayev, [Qasım bəy] Camalbəyov və [Əkbər ağa] Şeyxülislamov;

“İttihad” firqəsindən: Vəzirov Zeynal bəy, Məhəmmədbəyov və Qara bəy Qarabəyov;

Gürcülər, lehlər, yəhudilər və almanlar nümayəndələri tərəfindən: Quxman, Vanseviç və Tsaxakaya;

Rus-slav məbusları tərəfindən: Mixaylov, Klenevski və Kravçenko.

Namizədlər qəbul olunur.

Sonra “İttihad” firqəsi təklif edir ki, Parlaman güşadı münasibətilə siyasi məhbuslara əfvi-ümumi [amnistiya] elan olunsun.

“Sosialistlər İttifaqı”, “Müsavət” və “Hümmət” bu təklifi təbrik edirlər. Əsas etibarilə etiraz edən olmayır, fəqət bu təklifin qanun layihəsi surə-

tində təqdimi və müəyyən bir komissiyaya fraksiya tərəfindən verilməsi məsələsi qaldırılaraq, nəhayət ittifaqı-ara [səs birliyi] ilə 5 nəfərlik bir komissiyaya mühəvvəl edilməsi [tapşırılması] təhti-qərara alınır.

Komissiyaya aşağıda isimləri yazılan məbuslar daxil olurlar:

“Müsavat”dan - Qardaşov;

“Sosialistlər İttifaqı”ndan - Səfikürdski;

“Hümmət”dən - Ağamalov;

Bitərəflərdən - Əfəndiyev;

“İttihad” firqəsindən - Zeynal Tağiyev.

İclas saat 5 radələrində qapanır. Gələcək iclas, düşənbə [bazar ertəsi] günü, saat 12-yə təyin edilir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Bolqariyadan alınan məlumata görə, ukraynalılar təkid edirlər ki, Rusiyanın təcdidindən [bərpaşından] başqa, Etilaf dövlətlərinin Ukrayna, İngiltərə məntəqeyi-nüfuzunda [nüfuz dairəsində] olan İranla həmhüdüdü Qafqazya bərəsində ayrıca bir fikirləri var.

* Yassıda iniqad etmiş [baş tutan] diplomatlar müşavirəsində təcdid [bərpa] ediləcək Rusiyanın üsuli-idarəsi məsələsi açıq qalmışdır. İşbu məsələni, yeni intixabatla [seçkiylə] çağrılacaq Məclisi-Müəssisan [Təsisçilər Məclisi] həll edəcəkdir.

* Kiyevdən Yassıya azim olmuş [yola düşmüş] [P. N.] Milyukov, Krivo-

şeyn və Tərəqqipərvər bloku sədri [V. V.] Meller-Zakomelskidən əlavə Moskva Bələdiyyə rəisi [V. V.] Rudnev, xalq sosialisti [A. A.] Titov, Rus Ticarət və Sənaye [Komitəsinin] sədri Çembers də getmişlər. Böyləliklə, müşavirədə ifrat sağ və sollardan siva [başqa] hamı müttəhid [birləşmiş] Rusiya tərəfdarı zəvat [şəxslər] iştirak edəcəkdir. Bunlardan əlavə, müşavirədə Yekaterinodardakı dəstələr nümayəndələri də iştirak edəcəklər. Müşavirə on günə-dək uzanacaqdır. Yassıya varid olana-dək, ehtimala görə, Odessada hazırlıq müşavirəsi olacaqdır.

Milyukov şəxsən Etilaf hökumətləri nümayəndələri ilə müşavirədə iştirak etməyə dəvət edilmişdir.

Ukrayna Kadet komitəsi sədri [D. N.] Qriqoroviç-Barski də dəvətnamə almışdır. Dövlət İttifaq nümayəndəsi [və] Petroqradda vəkil [M. S.] Marqulies, Dövlət Şurası Mərkəzi başçısı Meller-Zakomelski və başqa camaat xadimləri də getmişlərdir.

* Almaniya Hökuməti Vilhelmə və ailəsinə vətənə qayıtmağı qadağan etmişdir.

* Kanuni-əvvəl [dekabrın] üçündə Liondan xəbər verirlər ki, alman sosialistlərinin təkidatına görə Vilhelm təşrini-saninin [noyabrın] 28-ində təxti-səltənətdən əl çəkməyi imza etmişdir.

* Klemanso və Foş Londona varid olmuşlardır [çatmışlar]. Buna binaən [buna görə] böyük ruh yüksəliyi ilə nümayiş vaqə olmuşdur.

* Belçika kralı hökumət üzvləri ilə

bərabər Parisə gedəcəkdir.

* Mütarikə şəraiti [atəşkəs şərtləri] ələlümum [ümumilikdə] öz qaydasınca icra edilməkdədir. Müttəfiq dövlətlər nəqliyyat işlərinin gəldikcə fəna bir hala düşməsinə və yanacaq olmadığından fəhlələrin tətili artmasına baxmayıb, mütarikə şəraitinin yüngülləşməsində güzəştə bulunmaq istəməyirlər. Nəqliyyat işlərinin bu hala düşməsinə görə Berlində ərzaq qəhətliyi şiddət etməkdədir. Müttəfiq dövlətlər mütarikə şəraitinin layiqincə ifa edilməsi təkidatı ilə mütarikə müddəti bitdikdən sonra Almaniyanın başqa əyalətlərini zəbt etmək vəsaitini [vasitələrini] axtarırlar.

SÜLH ƏTRAFINDA

* Kanuni-əvvəlin 3-ündə Stokholmdan xəbər verirlər ki: “Royter” acentəliyinin verdiyi xəbərə görə, sülh şəraitinə nəzarət etməkdən ötrü imperalistlər Sülh Konfransında xüsusi bir beynəlmiləl komissiyası vücuda gətirilməsi təsəvvür edilir.

* Sülh Konfransının nə zaman açılması və təzi-hərəkatı, həmçinin mütarikə şəraiti ifası [atəşkəs şərtlərinə əməl edilməsi] ilə əlaqədar olan məsələlərlə qeyri məsələlər və Vilhelmin əhvalı, konfrans tərəfindən müzakirə edilməkdədir.

* Nüfuzlu dairələrdən verilən xəbərlərə görə, Sülh Konfransı kanuni-əvvəlin [dekabrın] ortalarında Versal

şəhərində açılıb çox uzun müddət davam etməyəcəkdir. Çünki Müttəfiqlər Almaniyaadakı əhval münasibəti ilə özlərini “müharibə məqsədinə” nail olmuş hesab edirlər. Versal Konfransından əvvəl Parisdə Müttəfiqlər Konfransı dəvət ediləcəkdir. Rusiya nümayəndəliyi də təmin edilmişdir.

KRIMDA

* General Sulkeviç, general Foşdan böylə bir teleqraf almışdır: Bu gün səhər böyük siyasi firqə nümayəndələri mənə xəbər verdilər ki, sizin hökumətinizin əleyhinə başlanmış olan kampaniya gəldikcə şiddətlənməkdədir. Mənə tabe olan əsgərlərin mənafeyini nəzərə alaraq, məmləkətdə narahatlıq artması üçün çalışmalıyıq. Burasını[n] da nəzəri-diqqətə alınmasını xahiş edirəm ki, məəttəəssüf [təəssüf ki], sizin hökumətinizi artıq müdafiə etmək iqtidarım yoxdur.

* Krım türkləri ilə münasibət [münasibətlər] düzəlməkdədir. Tatarlar Baş vəzir [Baş nazir] mənəsinə tatar qoyulması tələbatından imtina etmişlərdir. Türklər Parlamanı bürosu Krım kabinəsinə Krımtayevi, Qırçaqskini və mühərrir Vəzirovu namizəd göstərmişdir. Krım kabinəsi bu günlərdə təşkil ediləcəkdir.

* Sulkeviç kabinəsi istefa vermişdir. Krım Baş vəzirinin Yaltadan varid olması [gəlməsi] gözlənilir. Təzə kabinə heyəti hələ müəyyən edilməmişdir.

Kadetlərdən, Krimdan başqa, Nabokov, Vinaver, Boqdanov və Stevenin, eserlərdən Foss və “Yedinstvo” firqəsindən Bobrovskinin kabinetinə daxil olacaqları yəqin edilir. Sulkeviç əlvida bəyannaməsi ilə əhaliyə müraciətdə bulunmuşdur.

ŞİMALİ QAFQAZIYA CÜMHURİYYƏTİNDƏ

Nalçık

Şimali Qafqaziya Cümhuriyyəti Hökuməti Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökuməti və Müttəfiq dövlətlərin komandanı nəzdində diplomasi nümayəndəliyinə Əlixan Qantəmiri təyin etmişdir.

Kazaklara müavinət [kömək]

Aldığımız məlumata görə, Qafqaz Terek kazakları Şimali Qafqaziya Cümhuriyyəti Hökumətinə müraciətlə bu son vaxtlarda bolşeviklərlə olan müharibədə təxrib edilmiş [dağıdılmış] kazak köyləri əhalisinə maddi yardımda bulunub onlara yer verilməsini və bu davada ağır surətdə yaralanmış və sını 400-ü mütəcaviz olan [keçən] Könüllü qoşunun zabıt və əsgərlərinə tibbi müavinətdə [yardımda] bulunmasını dəxi rica və təmənnə etmişdir. Petrovsk şəhərində tibbiyyə ləvazimatının yoxluğundan dolayı Dağıstanlılar Hökuməti sədri Çermoyev, Azərbaycan Hökumətinə müraciət edərək orada naxoşları qəbul etməyi xahiş etmişdir.

Kazakların xahişi

Terek mahalı kazaklarının sədri Gireyev və Safronov bolşeviklərin hücumu münasibətilə axırncı əhval-ları müzakirə etməkdən ötrü Dərbənddə gəlmişlərdir. Dərbənddən dəxi həmin məqsədlə məzkur [adı çəkilən] cənablar, Müttəfiq dövlətlər komandanı nümayəndələri ilə görüşməyə Bakıya gəlmişlərdir. Bolşeviklərlə nə yolda mübarizə etmək lazım olacağına dair Müttəfiq dövlət nümayəndələri ilə Dağıstanlılar Hökuməti arasında müzakirə davam etməkdədir.

Dağıstanlılar qurultayı

Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 1-inə təyin edilmiş olan Dağıstanlılar qurultayı, bolşeviklərin hücumu və bir para səbəblərdən dolayı təxirə düşmüşdür.

QƏZETƏLƏRDƏN

Gizli müahidənamə [saziş]

Ukraynada müntəşir [nəşr edilən] “R. Q.” qəzetəsinin məlumatına görə, işbu günlərdə Qaliçya və Bukovinanı təqsim etmək [bölmək] üçün Lehistan ilə Romaniya miyanında [arasında] gizli bir müahidənamə əqd edilmişdir [imzalanmışdır]. Lehistan Qaliçyanı, Romaniya isə Bukovinanı mülhəq [ilhaq] etməkdə bir-birlərinə müavinətdə bulunacaqlardır [kömək edəcəklər].

Nikolay Nikolayeviç

Yekaterinodardan xəbər verirlər

ki, Nikolay Nikolayeviç Yekaterinodara yazdığı məktubda bəyan edir ki, siyasət aləmindən bilmərrə [tamamən] kənara çəkilməmişdir. Kiyev Monarxist bloku Nikolay Nikolayeviçə bolşeviklərlə mübarizə edən hamı ordu komandalığını təklif edib, bolşeviklər qovulduqdan sonra naibüssəltənə [səltənət naibi, vəkili] təyin edilməsini vəd edirlər. Nikolay Nikolayeviç monarxistlərə cavab vermişdir ki, süngü və güllə gücü ilə Rusiyada monarxiya (padişahlıq) bərpa edilməsinə inana bilmədiyindən, böylə macərəculuqdan [macərəpərəstlikdən] imtina edir.

* Yekaterinodara teleqrafla xəbər verirlər ki, Denikin Ukrayna əsgərlərinin baş komandanı təyin edilmişdir. Baş ərkan [qərargah] komendantı Korvin-Krukovski Krimda quruya çıxan əsgərlərin komandanı təyin edilmişdir.

* Şimal cəbhəsində İngiltərə təy-yarəçiləri rus əhalisinə xitabən dəvətnamələr buraxmışlar. Bu dəvətnamədə bolşeviklərə silahı yerə qoymaq və Rusiyanı bolşeviklərdən azad edib hökumət ixtiyarını Məclisi-Müəssisana verməkdən ötrü böyük qüvvə ilə gəlməkdə olan Müttəfiq dövlət əsgərləri əleyhinə nahaq yerə müqavimət göstərməyə imtina etmək təklifi edilir.

* “Borba” qəzetəsinin yazdığına görə, Biçeraxov yoxsul ermənilər nəfinə [xeyrinə] 10 milyon manat ianə vermişdir.

Tersk nahiyəsində

Qafqayda Xalq Komissarları Şurası bir dekret nəşr edərək əksinqilabla mübarizə etmək qəsdilə 18-dən 25 yaşınadək bütün vətəndaşlara səfərbərlik elan etmişdir. İşbu səfərbərlik Qafqay əhalisi miyanında [arasında] həyəcana bais olmuşdur. Əhalinin əksəri Tersk nahiyəsindən çıxmaq istərsə də, Əksinqilabla mübarizə edici komitə tərəfində tövqif [həbs] edilirlər.

Bolşevik çayırtkəsi

General Denikin ordusunun bolşevikləri şimala doğru qovduqdan, Tersk nahiyədə bir çox qırmızı qvardiya əfradı cəm olmuşdur. Bunların miqdarı 80 min olub yüngül, ağır topxana və mitralyozlara malikdirlər. İşbu müdhiş fəlakət Tersk nahiyəsində yürüdükcə, rast gəldikləri yerləri xarabazara döndərlər. Kazak kəndlərinin əksəri yağma edilmişdir. Tersk nahiyəsi təhdid altındadır.

İngiltərə və Rusiya

Rotterdamdan “B. T.” qəzetəsinə verilən məlumata görə, Dardanel açılıqdan sonra İngiltərə Cənubi Rusiyaya bolşevik hökuməti ilə mübarizədən ötrü kafi miqdarda qüvvə göndərə bilmişdir. Murman fəaliyyəti dayandırılammaz, fəqət ümdə zərbə cənubdan ehtimal olduğu üçün əhəmiyyətini itirir.

Hazırlanmış İngiltərə qitəati [hərbi hissələri] Şimali Qafqaziyadakı Alekseyev ordusu ilə birləşib Xarkovdan

təərrüz [hücum] yapacaqlar. İşbu fəaliyyətin təfəsilatı, Londra borsasında müzakirə edilməkdədir. Ehtimala görə, fəaliyyət Dardanelin açılmasından dolayı tez qurtaracaqdır. Ağ dənizdəki [Aralıq dənizindəki] İngiltərə donanması iştirak edəcəkdir.

* Moskvadan “Kurski pravda” qəzetəsinə xəbər verirlər ki: Oktaybr yubileyində böyük biyabırçılıq vəqə olmuşdur. Təşrini-saninin [noyabrın] 7-sində Kalyayev, Perovskaya, Marks, Engels və qeyriləri namına qoyulan abidələrin bəzisi sındırılıb, bəziləri nəcasətlə boyadılmışdır. “Şura” qəzetəsi xəbər verir ki, bu iş təftiş edilməyə başlayıb bir çox adamlar həbs edilmişdir.

* Rostov Qırmızı ordu Baş komandanı Abramov həbs edilmişdir. Abramov bu axır günlərdə Rostova gəlib saxta sənədlərlə Könüllü orduya daxil olmaqla bərabər Gelencik limanı naçalnik təyin edilmişdi. Sonra mühüm bir iş üçün Don oblastına göndərilmişdir.

Ukraynada

Təşrini-saninin [noyabrın] 18-ində, gecə saat 12-də Ukrayna demokrat əsgərləri Ukrayna Xalq Cümhuriyyətini elan etmişlərdir. Getman qanundan kənar elan edilmişdir. Baş ataman Petlyura intixab edilmişdir [seçilmişdir]. Məhəlli [yerli] hökumət həbsə alınmışdır.

NƏZARƏTLƏRDƏ

* Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] Nəzarəti tərəfindən Nuxa dövlət xəzinəsinin cənbində [nəzdində] möhtac, qaçqın və fəlakətzedələre acil müavinət üçün 10 min rublə istiqraz açılmışdır. Bu müavinət işlərində məhəlli qaçqınlar komitəsi icbarən işləməlidir.

* Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti, Maarif Nəzarətinə etdiyi müraciətində qaçqın və fəlakətzedələrin övladının mövcud hökumət məktəblərində məccanən [pulsuz] oxuması üçün binaqüzarlıqda bulunmasını [sərəncam verməsini] təmənnə etmişdir. Digər tərəfdən Səhhəti-Ümumiyyə [Xalq Səhiyyəsi] Nəzarətinə müraciətlə, məhəllələrdə hökumət və bələdiyyə xəstəxanalarının və heyəti-tibbiyyəsinin qaçqınlara və fəlakətzedələre tibbi müavinətdə bulunması binagüzarlığı xüsusunda təşəbbüsatda bulunmuşdur.

* Qaçqınları öz yurdlarına yerləşdirmək və buraxdığı yerlərdən istifadə etmək üçün Əmlak və Ərazi Nəzarəti cənbində [nəzdində] təşkil edilən xüsusi komissiyaya Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti tərəfindən qaçqınlar şöbəsi müdiri Klenevski nümayəndə təyin edilir.

* Evlər Mərkəzi (Sentrodom) yanındakı iaşə məntəqələri mürəxxəsi [nümayəndəsi] tərəfindən Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinə gəlmiş bir məktubda Suraxanı dairəsində yeni bir iaşə məntəqəsi təsis edildiyini xəbər verməklə bunun üçün Nəzarət tərəfindən para

təxsis edilməsi istirham olunur ki, bəlkə bu yaxınlarda nahar verməyə şüru edilsin [başlansın].

BƏYANI-TƏŞƏKKÜR

- 1 -

Möhtərəm müdir! İnsaniyyət naminə bu neçə kəlmənin sevgili “Azərbaycan” cərideyi-fəridəsində [müstəsna qəzetində] dərcini rica edirəm.

Mart hadisətindən naşi [Mart hadisələri səbəbindən] məndən ziyadə maddi və mənəvi xəsarətə düçar və fəlakətə giriftar olmamış desəm, səhv etməmiş olaram. Böylə ki, külfətimi İrana apardıqda bir dənə də olsun libas, yatacaq və başqa dirliyə yarar əşyamız qalmamışdı. Necə ki, Bakı fərarilərinin bir hissəsi, habelə acizləri də altı aydan ziyadə bir müddətdə Gilanda Lahican qəsəbəsində yaşayırdıq.

Bu altı ayın müddətində acizlərinə və çoluq-çocuqlarıma müavinətlərdə bulunub, kəndilərindən artıq bəsləyib də min dürlü məxarici-tədavi [müalicə xərcləri] də qeyrəyə kəfalət edən zəvata [şəxslərə] hansı bir lisanla izhəri-təşəkkür etməmi kəndim də bilməyirəm. Bu qədər deyirəm ki, atidə [aşağıda] adları zikr olunan əşxasın hümmət və himayələri olmasaydı acizləri külfətimlə məa [birgə] çoxdan tələf olardıq.

“Mən əhyaha fəkəənnəma əhyunnasə cəmiən” aye-yi-şərifəsi [şərəfətli

ayəsi] bir nəfəri bir dəfə diriltmək bərəsində buyrulmuşsa, bu xoştinət [xoşxasiyyət] zəvat, dörd nəfəri yüzlərcə dəfələr ehya etdilər [dirildilər; yaşatdılar]. O möhtərəm zəvatın əsə-misi [adları] bunlardır:

1) Məşədi Tağı Rəhimov. Bu cənab Ənzəli, Rəşt və Lahicanda Bakı fərarilərinin fūqərasına hər anda müavinətdə bulunub, qayıdış baş bəzilərinin yol və başqa məxariclərini də öhdəsinə almışdır.

2) Kərbəlayi Məhəmmədbağır Əliyev. Bu zat dəfəatla [dəfələrlə] Ənzəli-Pirbazar arasında işləyən paraxodunu Bakı fərarilərinə kirayəsiz məccanən [pulsuz] vermiş və bundan maəda [başqa] Rəştdən Pirbazaradək bir gün vaqonları kirayə edib də Bakı və başqa fərarilərə ehsan etmişdir.

3) Məşədi Məhəmmədağrı Əliyev. Bu məsud cavan, milli işlərdə işləməkdən bir an qafil olmamaqla bərabər, fərarilərin fūqərasına müavinəti layiqi-təhsindir [alqışa layiqdir]. Böylə ki, kəndisinin parası bitdikdə, bir müqarininin [yaxınının] qiymətli üzüyünü, minlərcə manatlara dəyən qızıl saatını, fūqəra və fərarilərə bəzl etməkdən [xərcləməkdən] geri durmamış və həmin fərarilərin fūqərasına Bakıya vürudlarında [gəlib çatdıqları zaman] hər birinə 500 və ziyadə manatlar mərhəmət buyurmuşdur;

4) Məşədi Hüseynbala Süleymanov, Məşədi Vahab Zərgər, Rəhim ağa və Məşədi Mirzağa Hacı Abbasqulu oğlu. Bu cənabların da insaniyyət və

mərhəməti layiqi-təhsindir.

Yaşasın böylə kişilərimiz, əmsalı ziyadə olsun!

*Kamali-ehitramla, Müəllim Hacı
Səlim (Səyyah) Qasımzadə*

- 2 -

Möhtərəm müdir əfəndi! Bu təşəkkürümü qəzetənizin bir guşəsində dərc etməyi rica edirəm.

Keçən noyabrın 26-sında bəndənin dəniz kənarında olan mağazamdan oğrular tərəfindən aparılan 10 min manat miqdarında malımı ikinci polis müfəttiş və müavini tərəfindən təftiş edib tapdıqlarına binaən [görə], onlara səmimi-qəlbədən təşəkkürümü bəyan edirəm.

Ağaalizadə İsmayıl

***Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli***

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 134. “Yassıda iniqad etmiş diplomatlar müşavirəsində...”: Burada söhbət, Bolşevik Hökumətini tanımayan rus siyasi xadimlərinin, Könüllü ordu nümayəndələrinin və Antanta ölkələri təmsilçilərinin 16-23 noyabr 1918-ci ildə Yassıda baş tutan görüşündən gedir.

“Tərəqqipərvər bloku”: 1915-ci ilin avqust ayında, Rusiyanın IV Dövlət Dumasındakı altı fraksiyanın və Dövlət Şurasının üç fraksiyasının birləşməsindən əmələ gələn Proqressiv blok nəzərdə tutulur.

“...xalq sosialisti...”: Xalqçı Sosialistlər Partiyası nəzərdə tutulur.

“Dövləti İttifaq”: “Böyük, vahid və bölünməz Rusiyanı bərpa etmək” məqsədi ətrafında birləşən bir sıra ictimai-siyasi xadimlərin 1918-ci ildə Kiyevdə qurduqları təşkilat olan Rusiyanın Dövlət Birliyi Şurası nəzərdə tutulur.

“Dövlət Şurası Mərkəzi”: Rusiyanın Dövlət Birliyi Şurasının bürosu nəzərdə tutulur.

“Belçika kralı...”: I Albert nəzərdə tutulur.

Krımnda

səh. 136. “...Krımdan başqa...”: Solomon Samoyloviç Krım nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən:

Nikolay Nikolayeviç

səh. 136. “Nikolay Nikolayeviç”: Rus çarı I Nikolayın nəvəsi, Böyük knyaz Nikolay Nikolayeviç (1856-1929) nəzərdə tutulur.

Qəzetəldən:**Tersk nahiyəsində**

səh. 137. “Əksinqilabla mübarizə edici komitə”: Ümumrusiya Əksinqilab və Sabotajla Mübarizə Fövqəladə Komissiyası nəzərdə tutulur.

Qəzetəldən

səh. 138. “...Kalyayev, Perovskaya...”: burada söhbət, Rusiya imperatoru II Aleksandra sui-qəsd təşkil edən Sofya Perovskayadan və II Aleksandrın oğlu Sergey Aleksandroviçə sui-qəsd təşkil edən İvan Kalyayevdən gedir. Perovskayanın abidəsi 29 dekabr 1918-ci ildə Sankt-Peterburqda, Nikolayev vağzalında (indiki Moskva vağzal) açılmışdı. Kalyayevin abidəsi isə 7 noyabr 1918-ci ildə Moskvada, Aleksandrovski bağının girişində açılmışdı.

Bəyani-təşəkkür

səh. 139. “Mən əhyaha fəkəənnəmə əhya-unnasə cəmiən”: “Quran”ın “Maidə” surəsinin 32-ci ayəsindən bir parça. Mənası: “Hər kim bir nəfəri ehya etsə [diriltə], bütün insanları ehya etmiş kimi olar.”

ایکینجی سە دوایسەر.

پنجشنبه ۵ ربیع الاول سنه ۱۳۴۷

۹ کانون اول ۱۹۲۸ سنه نومبر ۶

انجمن آذربایجان

رؤسەئەتکە سیاسی، اجنامە، ادبی، اقتصادی تروک تەزەبیدەر.

آبونه شرایطی:

پایانگه برینه ۵۰ یا کو ایچون ۳۳.
باشته شهرار ۳۵ روبلەر.
بر آیشی ۱۲ کونده ۱۲، باشته شهرارده
۱۹ روبلەر.
اعلان فیانی:
سخری ۳ روبلەر تراکه کین اوللار
ایچون گشت ایذیر.

تروک و اسلامه علیه مقلدله صحیفه
لرمنز آیدیلر. مزاج اولمیان لوری
اغده ایذیلر. مزاج ایذیلر مقلات
مکفاتی اغده تئین ایچور.
محل ادارت:
پاکو، دوروونوسکی و نورینسکی
کوجا کاسینده ۳ نومروی اولده
«آذربایجان اداریسی»
تئون لمر ۶۰-۳۹
تک نسخەسی ۷۰ قیاق.

اؤز حقوق انسانیه و بشریمز عداغه
ایتنک ایستوروز .
تاریخ و زمان اوزی بو امل وناهینک
فلسه گنمسی ایچون یزه ماسعت
ویردی یزه یا اعلان استقلالیت اینتک
ویا بالره معو و ناپود اولوب کینیک
فلسی قارشوسنده دوردق . بو ایسکی
سندان یرینی سە فیانی ایذیک. طبی
که یرینی یولی دوتوب معو ناپود
اولماق ایستەدیک .
شدهی ایسه ازی اؤز خواشهمن
رغبا یگی دلینته دوروونوسکی اویولار
اشتراکه مجبور اینتک یئنده اوللارو
استقلالیزمه ، یسسی میلتن آزادانه
توقوناق ایستەلر یونی دراطر اینته
ایدرلر که:
- بر دفعه بو کسکش یاریق آرتق
اندولیز .
- یاریق یرمک شرف وناولیدر.

انا لله و انا الیه راجعون
حاجر، قربانعلی و غلام رضا عیداللهی یوقولسی
ساجت وفات
مشهدی زین العابدین عبدالیهیوف
که اول برارن موسی یازی یا امان یاسی و توبه بیدست شدای خود اعلام
برسایه و دریکه کتور عربا یونوی چانت کوجا یوهارتکی حنا جود
ولوف از زورن و سخته و ۶ و ۹ ربیع الاول فرسوخای آفرسومو
خواهد نشت بری باشته خونی باشا کتور فرما عود.
294

آذربایجان مجلس مبعوثانی اداره سندن
آذربایجان مجلس مبعوثانده ۹ دقایرده تئین ایذیلر اولان اجلاسی
کسباتک خواهته گوره آتک ۱۰ ی گوندوز ساعت ۱۲ تاغیر ایذیلور
هیت رومنا

آذربایجان مجلس مبعوثانده

مجلس مبعوثانک برنسی اجلاسنه رئیس
شورا محمدصمیمت رسولزاده و رئیس و کلاب
فعلی خان موسی کوجا سخراری طرفندن ایراد
ایذیلر اولان نظارتک تعضای.
محمدصمیمت کلاب
محترمه میرزا آذربایجان جمهوریتین کلاب
مجلس مبعوثانی آجیق یوم سعادتی سز محترم
مبعوثانکی تریخت اینتک تریختک هوسنده دولتمسی
ایه مشطرم (آقتلار) اغدیر . روبوده ظور
ایدن انقلاب کیر منکر حشدرن آراسنده برخلیق
یاغریه دخی اعلان ایشدی . بو یوقیتلار تریخت
حریت و استقلالاری ایسه، روبه انقلابی
طریخته موجود اولان روحه ندق لالاقویسی
یو یارییه اشکاف ایسه، مقلدله مقلدله طوقی تئین
ایه مقلدله تریختک مقلدله آراء ودهم فراتین بر
روبسی بر آراول کاسی ایستدیلر، کوفت
طریس ایله که روبوده پاتیلان مسلمانلارده حیات
سیاسیاری، فیکر محسوسه مقلدله بر ابرار . باشه
بر طرفنده حیران ایچیکد . مقلدله کسندی
مقلدله افریق تئین یاک صمیمانه سورده روبه
مجلس مبعوثانک گوزا دیلر، مقلدله روبوده
کلاب ودموقراطیزم دانه قشور ایمن معکوسی
بر ایستدیلر . کی طرفلار یاریختیلر کیر .
کلاب ایت حکمفرما اولان آراء یه و مقلدله
مقلدله اعلانلار کورمیش اقلیم کیر کیر کیر
زادگانیا مقلدله کسندی اقلیم کیر کیر کیر
یادیه سو ق ایله، زانقلابیون روبه مجلس
مبعوثانک انتخاب اولون مجتهد کسندی کیر کیر
ایدن جماعت مقلدله زادگانیا مقلدله مقلدله
و اوتک انقلابی اعلان ایستکده کورمیش
حینی منلق نایزاد آذربایجان اعلمی طرفندن
سجوان و یارک شوریای ملی کسکده سو . بو
شوریای ملی یه آذربایجان استقلال اولایتنک
شوروی طرفینده قامی، آذربایجان استقلال
اعلان اولون . (آقتلار) .
بوگون لغت تشکیل این مقلدله نایزاد

۱۲ کانون اول
آذربایجان پارلمانک آجیلسی
کسبته شوریای ملی سدری محمدصمیمت
بوزاده چاباری سولهه کسکری بیخ
مقلدله اولانک دیوارلارده زینت بخش
اولان اوج رنگی آذربایجان تارکری
بر یاریقی سلامبارق
و دفعه بو کسکش یاریق آرتق
کیریزه - سولهه دیلر . مبعوثانک اغدیر
موسسی حتی ملت یاریقی دکل .
کسک بشرت یاریفته خدمت ایدن
سویاستار مستان اولماق اوزدهه یوک
رتمج و تارله ایته قالموب ، ملی
پارلمانکی آقتلادیلر .
حین اوج رنگی یاریق پارلمان یاسی
کسک بشرت، پاتک شریک یاریفته توب
کسک بشرت سلاسله آذربایجان تروک
استقلالیتک سدری سورور فرخه دولوروب
اختیار ته سبب اولوردی .
موت .
بر دفعه بو کسکش یاریق آرتق
کیریزه بوگون ایمن ایچور .

"Azərbaycan" qəzetinin 60-cı nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Bazar ertəsi, 9 dekabr 1918-ci il, nömrə 60

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 5 rəbiüləvvəl sənə 1337. 9 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

BAKİ, 9 KANUNİ-ƏVVƏL

[DEKABR]

Hacı Qurbanəli və Qulamrza Abdullayev nəsəbi be-monasebətə-vəfa-te-Məşhədi Zeynəlabidin Abdullayev ke əvvəli bəradərəş və dovnomi pe-dərəş ba-kemale yə's və nomid be dust-aşenaye elam mi nəmayəd Badkubə dər-şəhre-kohne kənarə-dərya portuye çast kuçeye Buxarski xaneye Cavad Vəliyev əz-ruze-doşənbe və se-şənbe 5 və 6 rəbiüləvvəl dər-məcəse əzaya an-mərhum xahənd neşəst bəraye fatehexani be-anca təşrif-fərma şəvənd.

294

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANI İDARƏSİNDƏN

Azərbaycan Məclisi-Məbusanının 9 dekabrda təyin edilmiş olan iclası, fraksiyanın xahişinə görə ayın 10-u gündüz saat 12-yə təxir edilir.

Heyəti-Rüəsa [Rəyasət Heyəti]

Azərbaycan Parlamanının açılması münasibətilə Şurayi-Milli sədri Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənabları söylədikləri bəliğ [bəlağətli; təsirli] nitqində zalın divarlarında zinətbəxş olan [zalın divarlarını bəzəyən] üçrəngli Azərbaycan türkləri milli bayrağını salamlayaraq “Bir dəfə yüksəlmiş bayraq artıq endirilməz!” söylədilər. Məbusan əfəndilərin hamısı – hətta milliyət bayrağı deyil, bəlkə bəşəriyyət bayrağına xidmət edən sosialistlər müstəsna olmamaq üzrə – böyük bir təhəyyüc [həyəcan] və təəssürlə [mütəəssir olaraq] ayağa qalxıb milli bayraqlarını alqışladılar. Həmin üçrəngli bayraq Parlaman binası başında xəzri yelinin zərbələri ilə yellənib, bütün şəhəri salamlamaqla Azərbaycan türk və islamlarının qəlbini sürur [sevinc] və fərəhlə doldurub iftixarlarına səbəb olurdu.

Əvət. Bir dəfə yüksəlmiş bayraq artıq endirilməz.

Biz buna bu gün iman edirik. Azərbaycan türkləri yüz illər çəkdikləri zillətdən bu gün xilas olmağa özlərini haqlı bilib asudə, insanca və bəşərəcəsinə güzəran etmək istəyirlər. Bir millətin böylə bir ümumi xahişini, hürriyyət yolunda qanlar tökən mədəni avropalılar qəbul etməyəcəklərmi, əcəba? Bir millətin böylə bir müəyyən [konkret] xahişini “hər bir millət öz hüququna malik olsun” şüarını ortalığa buraxan rus demokratiyasını təsdiq etmək istəməyəcəkdir?

Xeyr, biz inanırız ki, mədəni aləmi-bəşəriyyətin düzəltdiyi yeni aileyi-əqvamda [millətlər ailəsində] bizə də bir yer olacaqdır, bizə də bir guşə veriləcəkdir. Zira, bizi nomid [ümidsiz] etmək, heç bir millətin mənafeyi cümləsindən deyildir. Bizim qəlbimizi sındırmağı heç bir millət özünə rəva görməməlidir.

Bizim istəyimiz hamı üçün məlumdur. Biz özümüzü Rusiyanın düçar olduğu bəla və afətdən məsun [toxunulmaz] saxlamaq üçün müstəqil yaşamaq və tarix və etnoqrafca bizim halal olan malımıza və torpağımıza malik olmaq istəyirik.

Biz kimsənin hüququna əl aparmaq niyyətində deyiliz. Lakin öz hüquqi-insaniyyə və bəşəriyyətimizi müdafiə etmək istəyirik. Tarix və zaman özü bu əməl və qayənin feilə gəlməsi üçün bizə müsaidət [icazə] verdi. Biz ya elani-istiqlaliyyət etmək və ya bilmərrə [tamamən] məhv və nabud [yox] olub getmək feili qarşısında durduq.

Bu ikisindən birini seçməliydik.

Təbii ki, birinci yolu tutub məhv və nabud olmaq istəmədik. Şimdi isə bizi öz xahişimizə rəğmən yenidən başqa dürlü siyasi oyunlar iştirakına məcbur etmək niyyətində olanlar və istiqlaliliyyətimizə, yəni milliyyətimiz azadlığına toxunmaq istəyənlər bunu dərxatir etməlidirlər [yada salmalıdırlar] ki:

Bir dəfə yüksəlmiş bayraq artıq endirilməz.

Bayraq bir millətin şərəf və namusudur.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ- MƏBUSANINDA

Məclisi-Məbusanın birinci iclasında Rəisi-Şura [Şura Sədri] Məhəmməd Əmin bəy Rəsulzadə və Rəisi-Vükəla [Baş nazir] Fətəli xan Xoyski həzrətləri tərəfindən irad edilmiş olan [söylənən] nitqlərin təfsili.

Məhəmməd Əmin bəyin nitqi

“Möhətərəm məbuslar!

Azərbaycan Cümhuriyyətinin ilk Məclisi-Məbusanını açmaq yövmişədəti [bəxtiyar günü] siz möhtərəm məbusları təbrik etmək şərəfinin öhdəmə düşməsi ilə müftəxirəm [fəxr edirəm]. (Alqışlar)

Əfəndilər! Rusiyada zühur edən inqilabi-kəbir [böyük inqilab], digər həqiqətlər arasında bir həqiqəti-bahirəni [parlaq həqiqəti] dəxi elan etmişdi. Bu

həqiqət, millətlərin həqqi-hürriyyət və istiqlalları idi. Rusiya inqilabı, təbiətdə mövcud olan ruha sadıq qalaraq təbii yolu ilə inkişaf etsəydi, millətlərin hüququnu təmin ilə muxtariyyətlərdən mütəşəkkil azad və demokratik bir Rusiyanı bir an əvvəl təsis edəcəkdə. O vaxt, təbii idi ki, Rusiyada yaşayan müsəlmanların da həyatı-siyasiyyətləri digər məhkum millətlərlə bərabər başqa bir təriqdə [istiqlalə] cərəyan edəcəkdə.

Millətlər, kəndi müqəddəratlarının təyini pək səmimənə bir surətdə Rusiya Məclisi-Müəssisindən gözlədilər. Fəqət Rusiyada inqilab və demokratiya naminə zühur edən mə'kus [uğursuz] bir istibdad nə kimi xarabılıqlar yaratdığını bilirsiniz. İnqilab naminə hökmfərma olan [hökm sürən] anarşi və millətlərin hüququ elanından sonra yeridilən qatı mərkəziyyətçilik, Zaqafqaziya millətlərini kəndi başlarının çarəsinə baxmağa sövq etdi. Zaqafqaziya Rusiya Məclisi-Müəssisəsinə intixab olunan [seçilən] məbuslar kəndilərini vəkil edən camaatın hüququnu, Zaqafqaziya Seymini təşkil və onun istiqlalını elan etməkdə gördülər.

Eyni məntiq nəhayət Azərbaycan əhalisi tərəfindən seçilən vəkilləri Şurayi-Milli təşkilinə sövq, bu Şurayi-Milli isə Azərbaycan istiqlalını elan etmək zərurəti qarşısında qaldı. Azərbaycan istiqlalı elan olundu. *(Alqışlar)*

Bu gün əqəliyyət [azlıq] təşkil edən millətlərin nümayəndələri ilə qəzala-

rın yeni nümayəndələri dəvət olunmaq üzrə işdə bu Məclis təşəkkül etmişdir. Bu Məclis, ümumi seçki üsulu ilə toplanacaq Azərbaycan Məclisi-Müəssisəsinə toplanıncaya qədər məmləkətimizin sahibi olacaq. Burada Azərbaycanda bulunan bütün millətlərin, təbəqələrin və müxtəlif cərəyanların nümayəndələri olduğundan, bu Məclis vətənimizi tamamilə təmsil edə bilər.

Əfəndilər! Bilirsiniz ki, bizim Rusiya camaatına qarşı heç ədavət və nifrətimiz yoxdur. Bizar olduğumuz Rusiya; çarizm Rusiyası, Rusiya istibdadıdır. Rusiyaya nifrətimiz, Rusiya istibdadı altında inləyən Rusiya camaatına nifrət demək deyildir. Bizcə mənfur olan Rusiya, millətləri əzən və hüquqlarını verməyən rəsmi Rusiyadır. Bir millət müstəqil və hür olmalı, hür olduğdan sonra digər millətlərlə ürək istədiyi kimi əqdi-ittifaq etməlidir [ittifaq bağlamalıdır]. Bütün dünya millətlərinin bir “Cəmiyyəti-Əqvam” [Millətlər Cəmiyyəti] vücuda gətirməsi bizim ən müəzzəz [əziz] fikirlərimizdəndir. Bu “federasyon” cəbrlə [zorla] deyil, təbii bir meyl və arzu ilə hasil olmalıdır. *(Alqışlar)*

Ərz etdim ki, biz Rusiya camaatının da düçar olduğu fəlakətdən qurtulmasını ürəklə istəyirik. Biz Rusiya hökumətinin həqiqi rus demokratiyası əlinə keçməsi tərəfdarıyıq. Çünki Qafqaziya dağlarının şimalında təşəkkül edən müstəbid və təcavüzkar bir hökumətə biz laqeyd qala bilməyirik. *(Alqışlar)*

Biz Rusiyanın səadətini istəriz. Rusiya camaatını sevəriz, fəqət kəndi istiqlalımızı da əziz tutarız. *(Alqışlar)*

Cəbrlə qəbul etdirilən bir şeydə qətiyyəən səadət olammaz, çünki səadət, hürriyyət və istiqlaldadır.

İştə bunun üçün, əfəndilər, müstəqil Azərbaycanı təmsil[ən] o üç boyalı bayrağı Şurayi-Milli qaldırmış. Türk hürriyyəti, islam mədəniyyəti və müasir Avropa əfkari-əhraranəsini [azad fikrini] təmsil edən bu üç boyalı bayraq, daima başlarımızın üstündə ehtizaz edəcəkdir [dalğalanacaqdır]. *(Məbuslar yerlərindən qalxır, şiddətli alqışlar mədid [uzun] bir surətdə davam edir.)*

Mən buna iman edirəm. Mənim bu imanımı, millətlərin qəlbində doğmuş olan əməl [arzu] günəşi işıqlandırır. Bu günəş bir daha üful etməyəcəkdir [batmayacaq]. Mən vicdani-bəşəriyyətə inanıram. Milyonlarla insan bahasına mal olan qitali-ümumidən [qırğından] sonra vicdani-bəşər qazandığı həqiqətləri asanlıqla əlindən verməz. “Cəmiyyəti-Əqvam” fikri bu gün hər kəscə qəbul edilmiş bir fikirdir. Buna ümid verir, qüvvətlə inanıram ki, artıq milləti öldürmək, millətin hüququnu paymali-zəval etmək [tapdalayıb puç etmək] qətiyyəən mümkün deyildir. Qaliblər də, məğlublar da millətlərin hüququ təslim edilməlidir, deyirlər. *(Alqışlar)*

Yaxında açılacaq Sülhi-Ümumi Konqresində bu fikir qətiyyəən hakim olacaq. Bu gün əhvala hakim olanlar

Müttəfiqlərdir. İngilis, Amerika, Fransa dövlətlərinin bayraqlarında millətlər[in] təmini-hüququ və “Cəmiyyəti-Əqvam” şüarı yazılıdır. Dövlətlərin Bakıda bulunan nümayəndələri naminə general Tomson Qafqaziya məsələlərinin Sülhi-Ümumi Konqresində həll olunacağını rəsmən elan etmişlərdir.

Biz azərbaycanlılar bütün mövcudiyətimizlə kəndi müqəddəratımızı, kəndi istiqlalımızı müdafiə və mühafizədə israr edər, səbat və mətanət göstərərsək, heç şübhəsiz ki, Azərbaycan Cümhuriyyəti paydar [daimi, əbədi] olar. Fəqət bunun üçün, təkrar edirəm, səbat, mətanət, fədakarlıq istər. İstər ki, biz kəndimizin istiqlala layiq olduğumuzu isbat edəlim. Bu oldumu, sizi təmin edirəm ki, kimsə haqqımızı təslim etməmək cəsərətində bulunammaz. Hangi vicdandır ki, istiqlalı istəyən və ona ləyaqətini isbat edən bir milləti qəhr etsin. *(Alqışlar)*

Əfəndilər! Biz Qafqaziya əqvamı[nın] [qövmlərinin] ruhunda, hər zaman hürriyyət və istiqlal fikri hakim olmuşdur. Hürriyyət fikrinin mürəssili olan Prometey, Qafqaziya dağlarında zəncirbənd edilmişdi. O, daima zəncirlərini qırmaq təşəbbüsündə idi. Prometeyin ruhu Qafqaziyanın bütün millətlərində vardır. Qafqaziya millətlərinin istiqlalı və bərabərlikdə müstəqil olaraq yaşamaları bir xəyali-bəid [uzaq xəyal, imkansız şey] deyildir. Qardaş millətimiz olan Şimali Qafqaziya, qaribi qonşumuz ermənilər, münasibati-dostanəmiş bütün cüz’iyyata [xırdalıq-

lara, xırda problemlərə] rəğmən daima səmimi qalan gürcülər, bizə bir çox mədəni xidmətləri toxunmuş rus camaatının mühüm bir qismi ilə əl-ələ verərək biz, Qafqaziyanın müqəddəratını bu qitə [bölgə] üzərində yaşayan millətlərin arzusu vəchi ilə [arzu etdikləri kimi] təmin edə biləriz. *(Sürəkli alqışlar. Diplomasi lojalarına müraciətlə təkrar alqışlar.)*

Əfəndilər! Mən buraya qədər sizə ümidli sözlər söylədim. Buna iman edirəm, fəqət nəzərinizi əhvalın ağırlığına dəxi cəlb etməzsəm, vəzifəmi hüsni-ifa etməmişəm [yaxşı yerinə yetirməmişəm] deməkdir. Zaman ağır, gedəcəyimiz yol çox tikanlı və arizəlidir [çətin, maneəlidir]. İrəlidə bir çox müşkülət və maneələri dəxi gözə almalıyıq. Bu maneəli yolları keçmək və sərmənzili-məqsuda [mənzil başına] ermək üçün siz məbus əfəndilər bir çox fədakarlıqlar ibraz etməli [göstərməli], təmsil etdiyiniz millətə səbat, mətanət göstərmək üzrə bir nümunəni-əmsal təşkil etməlisiniz. Bu nümunəni göstərəcək iqtidar və istedadı malik oldunuzsa, yolun yarısı gedilmiş deməkdir.

Əvət, əfəndilər! Bu gün firqə ehtirasları, şəxsi qərəzləri və bütən bu kimi vətən və millət qayəsi qarşısında süfli [alçaq] qalan qərəzlər atılmalı, vətən qayğısı və millət duyğusu hər şeydən yüksək tutulmalıdır. *(Sürəkli alqışlar)*

Əfəndilər! Bu gün Azərbaycanın paytaxtında Məclisi-Məbusan iftita-

hındayız [açılışındayız]. Azərbaycan bir atəş mənbəyidir. Vətənimiz hər zaman kəndi sinəsində bir atəşi-müqəddəs bəsləmişdir. Bu atəş, əski zamanlardan bəri həqiqətpərəstlərə rəhbər [yol göstərən] bir şöleyi-ümid və iman [ümid və iman şöləsi] təşkil eyləmişdir. O atəş ki, bu gün də sərvət və saman [var-dövlət] səbəbi və bəisi-təməddündür [mədəniyyətin səbəbkarıdır]. Qoy bu atəş Azərbaycan övladının sinələrinə dolsun. Milyonlarla ürəyi yaxan bu atəş, əbədiyyən sönməz bir məşəl təşkil edib də hürriyyət və istiqlala doğru getdiyimiz maneəli yolları işıqlandırsın. *(Sürəkli və mədid alqışlar)*

Xan Xoyskinin nitqi

Sürəkli və gurultulu alqışlar içində Rəisi-vükəla Xan Xoyski həzrətləri kürsiyi-xitabətə çıxaraq, Hökumətin fəaliyyəti haqqında aşağıdakı nitqi irad edirlər:

“Möhtərəm Azərbaycan Parlamanı əzası [üzvləri]!

Bu gün öylə böyük, əziz və mübərək gündür ki, bunu biz azərbaycanlılar yuxumuzda da görməzdik. Bu gün o gündür ki, milli müqəddaratınızı öz əlinizə aldınız. Hökumət məni vəkil etmişdir bu bayram münasibətilə sizi və sizinlə bərabər özümüzü təbrik edəyim. *(Alqış)*

Hökumət sizin hüsurunuzda məsul olduğundan, borcudur öz fəaliyyəti və nə kimi şərait altında işlədiyi haqqında

sizə bəyanat versin. Mən bu gün ümum Hökumətin fəaliyyəti haqqında sizə müfəssəl məlumat verməyəcəyəm. Hər vaxt istəsəniz, hər nazir öz nəzarətinin [nazirliyinin] fəaliyyəti haqqında məruzə təqdim edəcəkdir. Mən isə bu gün ancaq Hökumətimizin nə kimi şərait altında təşkil edil[li]b fəaliyyətdə bulunduğunu və müxtəsər tarixini ərz edəcəyəm.

Azərbaycan Hökuməti o vaxt təşəkkül etdi ki, Gürcüstan Zaqafqaziya dan ayrılaraq elani-istiqlal etdi. O vaxt xarici ən mühüm bir neçə məsələ var idi: Qafqaziya cəbhəsinin ilğası [ləğvi] və Türkiyə ilə mübahisəli olan məsələlərin həlli. Hökumətimizin təşəkkülü, həman Türkiyə ilə sülh müzakirəti icrası əsnasında vəqə olmuşdur. Daxili vəziyyətimiz isə qayət fəna idi. Hökumətimiz öylə bir zamanda təşəkkül etmişdi ki, bir kəndindən digərinə getmək qorxulu idi. Heç kəsin irzi, namusu, canı, malı əmində deyildi. Rus qoşunları Qafqaziya dan çəkildikdən sonra dəmiryollarında vüqu bulmuş hadisətdən dolayı dəmiryolları tamamilə yatmış kimi ydi. Post və teleqraf müxaribəti [əlaqəsi] bilmərrə [tamamən] kəsilmişdi. Dövlətin ən artıq möhtac olduğu maliyyə naminə heç bir şey yox idi. Dövlət makinasını təşkil edən idarələrin həpsi dağılmış, xidmətçiləri qaçmışlardı. İdarələrin bəzilərinin adı varsa da, özü yox idi. Hər yerdə beş-on adam yığışib bir hökumət düzəldir, bir qanun verirdi. Hər kəs özü-özünə bir hökumət idi. Böylə

bir zamanda bütün Azərbaycan tərəfindən seçilmiş Milli Şura, hökuməti təyin edib məmləkətin müqəddəratını ona tapşırırdı. Hökumətimiz təsdiq edilməmişdi [tanınmamışdı]. Hökumətin səyi ilə Türkiyə ilə müzakirə tez qurtarıb, sülhnamə bağlandı. Fəqət bununla bərabər, daxili işlər o qədər pərişan olan bir zamanda hökumət daxildə qanun və asayiş bərpasından aciz idi. Zira nə əsgəri qüvvəmiz vardı, nə silahımız. Bittəb' daxildən düzəltmək mümkün deyildi. Binaileyh [ona görə], xarici bir qüvvəyə lüzum görülməklə türklərə müraciət edildi. Türkiyə-Azərbaycan sülhnaməsinin bir maddəsinə görə məmləkətimizə nə vaxt lazım olsa, hüququmuz müdafiəsi üçün türklər bizə bir qədər əsgər verməli idilər. Ona görədir ki, darda qaldıqda, bu çarəyə təvəssül [müraciət] edildi. Türklər iltizamlarına [vədlərinə] əməl və vəzifələrini hüsni-ifa etdilər [müvəffəqiyyətlə yerinə yetirdilər]. Əlbəttə, qoşunsuz, gücsüz görülməsi pək müşkül olan işlər çox çətinliklə yavaş-yavaş işlənirdi.

Biz xaricdən qüvvə almaq üçün başqa millət və dövlətə müraciət etmək bəzi şəraitdən dolayı mümkün deyildi. Müraciət etsəydik də, bir nəticə hasil olmazdı. Ona görədir ki, din-daş və millətdeşimiz olan Türkiyəyə müraciət edildi.

Altı ay həyatı müddətində hökumətimiz çox iş görmüşdür. Heyni-təəssüsündə [qurulduğu əsnada] hərc-mərcdən başqa bir şey yox, hətta polis belə

yoxdu. Binaileyh, ibtida [başlangıçda] hər şeydən ziyadə zəbtiyyə [asayış] işlərinə diqqət verilərək, müəssisələr təsis və təcdid edildi [quruldu və bərpa edildi]. Hazırda hər yerdə məmurlarımız, idarələrımız var. Millətin, camaatın malını və canını müdafiə edəcək təşkilatımız və məmurlarımız var.

Əlbəttə hökumətimizin fəaliyyəti haqqında çox sözlər danışıla bilər. Fəqət hökuməti tənqid etmək üçün nə vaxt və nə kimi şərait altında çalışdığını nəzərə almalı, bu nöqtəyi nəzərdən də mizana vurmalıdır [ölçülməlidir; qiymətləndirilməlidir]: Hangi hökumət və nə vaxt çalışmışdır? Azərbaycan hökuməti-hazirəsinin [indiki Azərbaycan hökumətinin] özünəməxsus uzun müddətlik bir sabiqəsi [keçmiş], tarixi, əsgəri qüvvəsi, xəzinəsi olmadığı nəzərə alınarsa, görülür ki, böylə şərait altında iş aparmaq pək müşkül idi. İbtidai-təşəkkülündə [qurulduğu ilk vaxtlarda] hökumət qarşısında duran mühüm məsələlərdən birisi də dağılmış, pozulmuş, vaqonu və xidmətçisi olmayan dəmiryollarında hərəkətin təcdidi [bərpası] idi. Buna diqqət verildi və gördüyümüz nəticə əldə edildi. Doğrudur, lazım və mümkün olan bir çox şeylər yoxdur. Fəqət narahat olsa da, hələ ki, işlər bir qədər sahmana düşmüş və idarə olunur. O vaxt bütün məmləkətdə post, teleqraf müxabirəti kəsilmiş, bir kağız belə göndərmək mümkün deyildi. Şimdi qüvvəmiz qədar bunu da düzəlttik, tamam Azərbaycanda olmasa da çox yerdə artıq

kantorlar, müxabirət aparatı əmələ gəlmişdir.

Vacib məsələlərdən birisi də pul məsələsi idi ki, bunsuz əsla iş getməzdi. Hökumətimiz bir zamanda təşəkkül etmişdi ki, Batum nümayəndələrinə göndərmək üçün 10 min manat pul tapmayırdı, borc axtarırdı. O vaxt Azərbaycanın paytaxtı və qismi-əzəmi [çox hissəsi] heç öz əlimizdə deyildi. Binaileyh, Azərbaycan pulu buraxmaq fikri gülünc idi. Ona görə, bu məsələdə başqaları ilə sazışə ehtiyac var idi. Gürcüstanla şərik olaraq bon[o] buraxmağa məcbur olduq. Buraxıldı da. Bədəhu [sonra] Bakının işğalından sonra bir qədər də Bakı bonu buraxıldı. Eyni zamanda Azərbaycan pulu kəsilmək üçün özgə məmləkətlərə adam göndərildi. Şimdi pul kəsilir və yaxın zamanda Azərbaycan pulu çıxar.

Əlbəttə, bu işlər öhdəməzə düşən ağır vəzifənin bir zərrəsidir. Ən böyük zəlalətimiz bu idi ki, o vaxt hökumət göydən asılı kimi idi. Zira hürriyyət, ədalət, üxüvvət [qardaşlıq] bayrağı daşıyanlar, Bakını əlimizdən almış, bizi paytaxtsız qoymuşdular. Azərbaycanın kökünü təşkil edən, məmləkətin hüquqi sahibi olan müsəlmanlar qətlam edilərək Dağıstan, İran və Turana dağılmışlardı. Şəhərdə bir iş görəcək adamımız qalmamışdı. Böylə olan surətdə bu məsələdən başqasına böyük əhəmiyyət veriləmməzdi. Türkiyəyə də müraciətimizin ümdə səbəbi bu oldu. Zahirən bunca böyük zəhmət və fədakarlıqlar xırda görünürlər. Amma

o zəlalət, o fəlakət yada gətirilərsə, nə qədər zəhmət və məşəqqət çəkdiyimiz anlaşılır. Bəlkə öhdəmizə düşən vəzifəni tamamilə hüsni-həll edəmmədik [ideal həllini tapa bilmədik]. Bəlkə bu uğurda çox qüsurlarımız var, fəqət əhvalımız əhəmiyyətlə təqdir edilərsə, təqsirimiz çox yüngülləşər. Şükürlər olsun ki, artıq məqsədlərimizin bir çoxuna çatdıq, Bakı əlimizə keçdi. Doğrudur, şəhər alınarkən bəzi müəssif [təəssüf doğuran] hadisələr vəqə olmuşdur, hökumət bunu gizlətməyir və gizləməyi layiq bilməyir. Doğrudur, çox adama əziyyət keçmişdir. Fəqət, mümkün idimi ki, hökumət bu hadisənin qabağını tamamilə alaydı? Zənnimcə insaf gözü ilə baxanlar etiraf edərlər ki, dünyada heç [bir] hökumət ala bilməzdi. Burada müsəlmanlar qırılmış, hüquqları ayaqlar altında tapdalanmış, şəhər üç ay dava etdikdən sonra alınmış, nəticədə acıqlı camaat – hökumət, əlbəttə, acıqlı deyildir – və əsgər şəhərə girərkən hadisənin önünü almaq mümkün idimi? Bilxassə ki, hökumət şəhərə ancaq üç gün sonra daxil olmuşdur. Hökumətin vürudunadək nə olmuşsa da ondan sonra heç bir şey vəqə olmamışdır. Hökumət şəhərə varid olar-olmaz tədbirlər görüb 100-ədək müsəlmanı asdırdı, qurşuna dizdirdi və asayışı təcdid [bərpa] etdi. Çox tərəfdən bu xüsusda çox sözlər danışılır, fəqət danışmaq asan, lakin həqiqəti təqib etmək müşküldür. Həqiqəti-hal nəzərə alınarsa, hamı etiraf edər ki, bu işlərin

qabağı alınammazdı.

Böylə ağır vəziyyətlə bərabər, tələtüm içində qayalar arasında nazik taxta qayıqda gedən gəmiçi vəziyyətində bulunan hökumət, qayığını öylə aparmalı idi ki, daşa dəyib dağılmasın. Əhvali-xariciyyəmiş öylə idi. Mən hökuməti tövsif [vəsf] etməyirəm, fəqət fikir etsəniz görərsiniz ki, hökumət bu uğurda necə çalışmışdır. Bir yandan çalışırdıq işimizə qarışmaq istəyənləri kənar edək, digər tərəfdən də imkanımız yox idi. O zaman burada Almaniya nümayəndələri var idi. Onlar bizə çox ağır tələblər verərək gah pambıq məsələsində, gah neft işlərində tamahlarını ibrazla [göstərməklə] bizi çox vaxt zorlayırlardı [bizə təzyiq göstərirdilər]. Zəif ikən bunlara müqabilə etməli idik [onların qarşısında dayanmalı idik], edirdik də. Onların tamah və tələblərinə qarşı “Azərbaycan, azərbaycanlılar üçündür” şüarını qoyurduq.

Sonra övza [vəziyyət] dəyişdi, göz-lənməyən bir vəqə oldu. Yeni məsələlər çıxdı; bir məqama gəldi ki, hökumət nə edəcəyini bilməyirdi. Ola bilərdi ki, bir addımla hər şey dəyişsin. Xalq yeni yolla getmək istəyəcəkmi, yoxmu? Məlum deyildi. Burada xalqın öz rəyini bilmək lazım idi. Binaileyh, Parlaman dəvətinə lüzum görüldü.”

Bədəhu [ondan sonra], nə üçün Azərbaycan Məclisi-Müəssisanı çağırılmayaraq bugünkü Parlaman dəvət edildiyini dəlillərlə bəyan etdikdən sonra, Müttəfiq dövlətlər, xüsusən

İngiltərə və qonşu millətlərlə münasibətimizə [münasibətlərimizə] nəqli-kəlam edərək [sözü gətirərək] deyir ki:

“İngilislər ən qədim hüquq və muxtariyyət müdafiəçilərlər [müdafiəçisidirlər]. İngiltərədə hamıdan ziyadə müsəlman var, bunların müharibədəki hümmət və yardımını göstərir ki, ingilislər onların hüququna təcavüz etməyir, onları incitməyirlər. Əlbəttə, bizimlə də onlar arasında inciklik olamaz. Ona görədir ki, üç dövlət, sülhi-ümumiyyətdə Azərbaycanı asayiş və müsəlmanlıq [əmin-amanlıq] müdafiəsi üçün buraya əsgər göndərmək istədikdə, Hökumət və Milli Şura razı oldular. Çünki burası millətin hüquq və istiqlalına, Azərbaycanın mövcudiyətinə bir zərər və qüsur görülməyirdi. Bizim rizamızla Müttəfiqlər gəldilər. Şimdi görürsünüz ki, heç bir zərər də olmamış və hüququmuzu əlimizdən almamışlardır. Millətin haqqı, hüququ və həqqi-idarəsi [idarəetmə haqqı] olan daxili işlərimizə əsla qarışmayırlar. Bunlar öylə millətlərdir ki, bunlardan xəta baş verməz.

Bununla bərabər, öhdəmizə düşən vəzifələrdən biri də Qafqaziyada əmələ gəlmiş, bəzən din və qan qardaşımız və bəzən qonşularımız tərəfindən elan edilmiş yeni hökumətlərlə münasibət və əlaqəmiz məsələsi idi. Hökumət dostluq hüsnü üçün var qüvvəsi ilə çalışdı.

Gürcüstanla aramızda heç bir ixtilaf olmamışdır. İki qardaş arasında da

mübahisə olur, fəqət ümum mübahisəli məsələlərimiz dostanə bir surətdə həll edilir.

Şimali Qafqaziya daha yaxın olub, həmişə sözümlə, işimiz, yolumuz bir olmuş, biri-birimizə kömək etmişik. Aramızda heç bəhs [mübahisə] olmamışdır.

Ermənistanla da aramızda öylə mühüm ixtilaf olmamışdır. Doğrudur, zikr etdiyim iki hökumətlə olduğu kimi, Ermənistanla dostluq olmamışdır. Bunun da səbəbi, şahid olduğumuz hadisədir. Bu hadisələrin vüquna təəssüf edəriz. Heç kəs də təəssüf etməyə bilməz. Bu son aylarda ermənilərlə müsəlmanların arasında vüqubulmuş olan müharibəyə, incikliyə tərəfeynin [hər iki tərəfin] yekdigərinə [bir-birinə] zülm və əziyyət vermələrinə kim təəssüf etməz? Həmin bu hadisələrdir ki, Ermənistanla dostluğumuz mane olmuşdur.”

Bədəhu zəbtiyyə [asayiş; təhlükəsizlik] və ədliyyə təşkilatından, məktəb və məhkəmələrin milliləşdirilməsindən bəhslə Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətləri Parlamenin tənqidini xeyirli, lüzumlu gördüyünü bəyanla, yol göstərilməsini arzu edir və bu sözlərlə nitqlərini bitirərək bütün hökumətin istefasını verir:

“Hökumətin fəaliyyətində nə qədər qüsur və nöqsan olmuşsa da, yol göstərən işıqlı ulduzu bu olmuşdur:

Millətin hüququ, istiqlalı və xeyri!”

TƏƏSSÜRAT

Parlamamız açıldı, gördük. Fətəli xan doğru dedi ki, yatsaydıq da yuxumuza girməzdi.

Əvvəla, ingilislərin qeydkeşliyi [diqqət]: Hürriyyətimizin bədxahları tərəfindən, Parlamamız açılması münasibətilə məbada bir şuluqluq büruzə verməsin və versə də filfövr [dərhal] qabağı alınsın deyər Parlamən imarəti yanında – ki Hacının qız məktəbidir – ingilislərin iki ədəd zirehli avtomobili dayanıb, içindən görünən topları ağzını açıb, gəlib-gedənə guya “Dinc dur!” deyirdi. Zətən o səmtdən gəlib-gedən heç yox idi. Çünki Azərbaycan polisi imarətin “bir ağaclığından” – qoy mübaligə olsun – adamları keçməyə qoymayıb, ancaq məbuslara və Parlamana girmək haqqı vəsiqəsinə malik olanlara izn verirdi. Parlamən imarətinin içində zinət cümləsindən calibi-diqqət olan [diqqəti özünə cəlb edən] şey – qiymətli xalılar deyildi, bəlkə fiatı ucuz, lakin mahiyyəti-milliyə və siyasiyyəsi [milli və siyasi mahiyyəti] dedikcə baha olan üçrəngli milli bayrağımız idi.

Məhəmməd Əmin, nitqi-iftitahisində [açılış nitqində] bu üç rəngin: türkləşmək, islamlaşmaq və müasirləşmək amalı əlamətindən ibarət olduğuna işarə ilə “Bu bayraq endirilməz!” dedikdə bütün Məclis ayağa qalxıb əl çala-çala bayraqları salamlarkən, təəssürati-fövqəladəmdən başımın tükləri biz-biz durdu. Nədənsə bu

fəqərə dəxi yadıma düşdü ki, görəsən küçədə zirehli avtomobillər olmayıb, heç bir nəfər də polis və ya qoşun əhli görülməsəydi, bugünkü günün şərafinə toxunmaq kimi ədəbsizliyə bir kəsdə cürət ola bilərdimi? Məncə, yox. Çünki bu müqəddəs Məclisin imarət dəlik-deşiklərindən belə dışarıya tərəf nəbəən etdiyi [fışqırdığı] əzəməti-mənəviyyəsiindən o dərəcə mü-təəssir olardı ki, əli-qolu boşalıb dili də bağlanardı.

Məclisin açılmaq saati yaxınlaşdı. Tamaşaçılar – ki içlərində müsəlman xanımları az deyildi – boş yerləri doldurdular. Məbuslar hər kəs öz məxsusi yerini tapıb oturdular. Qəzetə yazıcıları kağız və qələmlərini hazırlayıb müntəzir durdular. Ministrlər, müavinləri ilə bərabər öz yerlərinə keçib cərgə ilə oturdular. Bir lojaya sığmayıb sağ və sol iki loju doldurdular.

Bunların hamısı başıaçıqdırlar bir nəfərindən savayı: görünür ki, soyuqdan qorxurmuş. Həqiqət, çox soyuqdur.

Hamı amadə [hazır] olub intizarda ikən Milli Şura rəisi Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənabları rubəru [üzbəüz] qarıdan çıxıb məqami-sədarətdə [rəyasət kürsüsündə] üzü Məclisə tərəf ayaq üstə bir vəziyyət aldıqda, hazirunun [iştirakçıların, orada olanların] intizarı dönüb diqqətə münqəlib oldu [çevrildi].

Məhəmməd Əmin, qəlbən nikbin və nikbinlikdə də sabitqədəm olduğuna dəlalət edən açıq və gülər bir üz

və yerə baxmaq adəti olmayan bir gözlə məbuslara xitabən nitq söyləməyə başladı.

Padşahlı məmləkətlərdə Məclisi-Məbusanı padşah açar, amma Azərbaycan Cümhuriyyətinin Məclisi-Məbusanını bir nəfər vətən övladı açdı.

Məhəmməd Əmində – natiqlikdə “patent” qazanmış olan “orator”lara məxsus qol atma, baş oynatma, üzgözünü sifətdən-sifətə dəyişmə kimi hərəkətlər yox idi.

Bunların əvəzində özgə bir hal var idi ki, o da getdikcə qızıqıb sözlərinin dəruni-qəlbədən [səmimi-qəlbədən, ürəyinin içindən] söyləndiyini eşidənlərə hiss etdirməklə dərin bir təsir oyatmaq idi.

Qol atmaqdan, bu yaxşıdır. Bunda ixlası-qəlb [təmiz ürəklik] və səmimiyyətə bərabər, sərd edilən [söylənən] kəlamda bir də böyük bir ciddiyyət mövcud olduğuna hər kəs inanıb, natiqin hər bir sözünə lazımınca əhəmiyyət verilir. O idi ki, hər bir cümlə axırında alqışlar yağır.

Natiqin nitqini bugünkü nömrəmizdə oxuyarsınız. Mənim məqsədim gördüklərimi, təəssüratımı söyləməkdir.

Növbət, ministrlər rəisi Fətəli xan Xoyskiyə yetişdi.

Xüdəvəndi-ələm hər yerdə istibdad varsa, evini yıxsın, necə ki, rus istibdadının evini yıxdı. Qoyurdularını ki, vaxtında dilimizi öyrənək ki, yeri düşəndə danışarkən fikrimizi söyləməyə söz axtarmağa möhtac qalmayaq!

Bavüçudi-in [bununla birgə], Fətəli xan çox da duruxa-duruxa danışmırdı; dilinə hətta “rəvan” demək də caizdir. Anasından öyrənmiş dilinə, bir qədər də türk qəzetələri mütaliəsindən və bir də Osmanlı-türk qardaşlarımızla bir müddət təmasda bulunub, deyib-danışmaq məcburiyyətindən hasil olan sözləri qatıb bir dil düzəltmişdi ki, onunla ifadəyi-məram edirdi.

Fətəli xan, zətən nitq söyləmədi. O, məbuslar əfəndilərlə dərdləşmək istəyirdi, dərdini söyləyib şikayət edirdi:

– Xaricdə qarışıqlıq və daxildə pərişanlıq ola-ola, xəzinədə bir köpük pul və meydanda bir nəfər əsgər olmaya-olmaya bizi hökumət seçib dedilər ki, gərək bu işləri düzəldəsiniz. Biz də – necə ki görürsünüz – mümkün qədər düzəlttik. Pul da var, yol da var və sairə.

Məclis, Rəisi-vüzəranın [Baş nazirin] sözlərinə diqqət və sükutla qulaq verirdi. Ancaq sağ tərəfdə kim idisə, xısın-xısın pıçıldanıb rəisin sözünə bir kinayə buraxırdı.

Zənnimcə, Fətəli xanın “şikayəti” Parlaman əksəriyyətinin qəbuluna məzhər olmayacaq deyil.

“Deklarasiya”nın müzakirəsi sonraya qaldı. Doğrudur, “Fətəli xan kabinetinin əvəzində özgə bir kabinet olsaydı, işləri daha gözəl aparardı” deyənlər olacaqdır. Ancaq, “Bəlkə özgə kabinet heç bu işləri də görə bilməyəcəkdi” deyənlər də az olmayacaqdır.

Fətəli xanın “tənqid etmək asandır, amma işi görmək çətinidir” sözlərinə

çox adamlar şərikdir.

Sağda oturan “İttihad” fraksiyası, özlərindən sol olan fraksiyaları bir məsələdə qabaqladı. Hətta bir dərəcəyə qədər “məhcub” belə etdi ki, “utandırdı” sözündən bir az yüngüldür. “İttihad”, Parlaman açılmaq bayramı münasibətilə siyasi dustaqların əfvi-ümumisi [amnistiya] təklifini etdi. Fraksiya namindən bu təklifi irad edən [söyləyən] “İttihad” əzası [üzvü] “özgülərə səbqət” etmək [başqalarını qabaqlamaq] arzusunun cuşundan karıxıb “siyasi” sözünü unutmaqla bir çoxlarını qorxutdu. Kənardan tez “siyasi” sözünün əlavəsi mətləbi aşkar etməklə təskinə səbəb oldu.

Cavan Parlamanımızın birinci iclasından hasil olan təəssürat, gələcək əndişələrimizin [narahatlıqlarımızın] zail ediləcəyinə [aradan qaldırılacağına] ümidlər verib, indiki övzamızın [vəziyyətimizin, halımızın] da bir dərəcəyə qədər hiss etdiyimiz ağırlığı müqabilində qəlbimizdə təsliyətəməz [təsəlli verən] bir hiss oyadır.

Allah kömək etsin.

Üzeyir

PARLAMAN ƏTRAFINDA

Parlaman güşadı [açılışı] münasibətilə günahsız olaraq cəzalara düçar olmuş Ordubad əhalisi namından birinci Azərbaycan Parlamanına öz “salam”ımızı göndərməklə səmimi-qəlblə gələcək fəaliyyətdə müvəffəq

olmasını rica və istirham [xahiş] edirik. Biz inanırıq ki, Parlaman bütün Qafqaziya müsəlmanlarının əmrlərini, azad yaşamağa qadir olduğumuzu bütün kainata bildirməklə yerinə yetirəcəkdir. Allahu-təala həzrətləri, müqəddəs vəzifəni ifadə Parlamanımızı müvəffəq buyursun.

Ordubad əhalisi bu qərardad ilə öz Parlamanlarına müavinətdən [köməkdən] çəkinməyəcəklər. Ordubad əhalisi səmimi-qəlblə bütün islamı Parlaman güşadı ilə təbrik edir.

Müvəkkil: Hacıyev

TƏSHİH [DÜZƏLİŞ]

Düncü nömrəmizdə Parlaman iclası haqqında verdiyimiz məlumatda Heyəti-rüəsa [Rəyasət heyəti] seçkisi haqqında yazılmışdır ki, Əlimərdan bəy ilə Həsən bəy Ağayevin namizədliyi ittihadı-ara ilə [yekdilliklə] qəbul olundu. Halbuki “İttihad” firqəsi, Əlimərdan bəyin namizədliyinə etiraz etməyərək, Həsən bəy Ağayevin namizədliyinə rəy [səs] verməmişdir.

BAKI NEFT TİCARƏTİ VƏ ONUN MÜXTƏSƏRCƏ TARİXİ

II

Hələ Bakı xanları dövründən qalmış üsulu, rus hökuməti də tamam 66 il (1872-ci ilədək) məhfuz [qorudu] və

riayət etdi. Bu üsula ruslar “otkup” (откупъ) dedilər və o da bundan ibarət idi ki, mövcud neft quyularını müəyyən bir məbləğə sahibi-nüfuz bir və ya bir neçə adama verirdilər ki, onlardan başqa sairlərinin neft işlərinə qarışmağa ixtiyarları yox idi. İndiki bəzi ziyarətgahlarımız məhz şeyxlərə və onların övladına müxtəss [məxsus] bir mal olduğu kimi, neft quyuları da o vaxt bir neçə adamın mali-şəxsiyyəsi [şəxsi malı] hesab olunurdu.

“Otkup” üsulu, neft ticarəti üçün böyük bir duzax [tələ] kəsilmişdi. Quyuların ədədi məhdud və onlardan hasil olan neftin də miqdarı artmazdı. Bu neft bugünkü kimi xaric məmləkətlərə getməyib, ancaq Qafqaz ətrafında satılırdı.

Neftin böyləcə haləti rus hökumətini çoxdan düşündürürdü. Buna bir çarə arayıb xəzinənin neft cəhətindən mədaxilini artırmağa ciddi cəhd olunurdu.

Bu cəhətdən Kokorevin Bakıdakı atdığı neft fontanı və o biri cəhətdən də bu hallarda Amerika neft mədənlərində buruqların böyük bir tərəqqi göstərməyi rus hökumətini cürətləndirib, “otkup” əvəzinə yeni bir layihənin təsdiqlənməsinə hökuməti vadar etdi.

1872-ci ildə “otkup” üsulu fəsx olundu [aradan qaldırıldı]. Neft hasil etmək və onun ticarəti ilə məşğul olmaq ixtiyarı hər bir rus təbəəsinə verildi və bunun dalınca dəf’ətən [bir dəfədə] Bakı ətrafındakı xəzinə yerlərindən

dörd yüz altmış (460) desyatın yer mübaiyə (rusca torq) vasitəsilə xahişməndlərə [istəyənlərə, tələb edənlərə] satıldı. Yerlərin bir çoxunda neft əlaməti olmadığı üçün qiymətləri çox ucuz təyin olunmuşdu. Bu şərtlə ki, o yerdə quyular buruqlarla qazılsın. Yerlərin satış qiymətlərindən əlavə, bir də icarə qiymətləri var idi ki, ildə hər desyatınə 10 manat və 24 ildən sonra da desyatınə 100 manat qoyulmuşdu.

Hər bölükdə 10 desyatın yer olmaq üzrə həmin 460 desyatını 46 parçaya bölüb, bunların hamısına rus hökuməti 552 min manat satış qiyməti təyin etmişdi.

Torqda iştirak edənlərin hamısı məhz rus sərmayədarları olmuşdu ki, məşhurları Mirzoyev, Kokorev və Qubonin idi. Bunların təsəvvürüncə bu 46 bölükdən əlavə daha artıq neft yerləri yoxmuş! Bu yanlış mülahizə ilə torqun qiymətlərini birə yüz, birə min artırdılar. Odur ki, bu yer satışından rus xəzinəsinə üç milyona qədər pul daxil oldu. Məsələn, Balaxanı yerlərindən 40 desyatınə Mirzoyev 1 milyon 222 min və Kokorev ilə Qubonin də 60 desyatınə 1 milyon 323 min manat pul vermişdilər. Bunlar 1874-cü ildə birləşib “Bakı Neft Cəmiyyəti” adlı bir şirkət yaptılar ki, neft aksioner cəmiyyətlərinin birincisi və ən qədimi budur.

Şirkətin işləri əvvəlki 30 illərdə yaxşı getməmişdir. Aralığa buraxılmış yeddi milyon yarımliq aksiyalar tamam satılmayıb qalmışdır. Binabərin [bu səbəbdən], aksiyaların qiymətini

azaltmağa məcbur olmuşdular. Ona görə aksiyaların tənəzzülü getdikcə artıb, axırda 1894-cü ildə iki milyona qədər enmişdir. 1906-cı ildə firəng sərmayədarları bu şirkətə daxil olub cəmiyyətin tərəqqisinə çalışırlar və məramlarına da çatırlar. Böylə ki, aksiyalar tamam və kamal öz qiymətlərindən də artığa satılıb sahiblərinə mənfəət də gətirməyə başlayırlar. 1914-cü ildə şirkətin mənfəəti 100-ə 50 faiz (50 %) olmuşdu.

İştə birinci rus şirkəti ancaq əcnəbi sərmayəsi ilə dirilib şərəfətyab olur [etibar qazanır]!

Nədənsə rus tacirləri Bakıdakı neft işlərinə soyuq baxıb maya buraxmağa cürət etməyirlər. Məsələn, 1877-ci ildə məşhur altun taciri Sidorov (Сидоровъ), ticarət məqsədi ilə Bakını ziyarət edib bir qara qəpik də belə neft işinə qoymaq istəməyir. Sonrakı il Moskva milyonçularından Şibayev gəlir, o da neftə yox, ancaq xırdaca bir kükürd cövhəri zavodu açmağa cürət edir. Sonralardan işi böyüdü, bir yağ şöbəsi də açır. Axırda aksioner cəmiyyəti halı ilə Şibayevin də işləri ingilislər əlinə keçir.

Rus sərmayədarlarının cürətsizliyi davam edib durarkən, hələ o vaxtlar İsveç təbəələri bulunan Nobel bəradərləri Bakı neftinə əl uzadırlar. 1879-cu ildə Nobel qardaşları üç milyonluq bir sərmayə ilə “Bəradərani-Nobel Şirkəti” adlı Bakıda bir neft ticarəti açırlar. Rus sərmayədarlarının bacarıqsızlığı və cürətsizliyi bu təzə əcnəbi şirkətinin az bir vaxtda parıldayıb

möhkəmləşməsinə ümdə bais olur. Odur ki, şirkət müəssisləri [qurucuları] əsas sərmayəyə 1881-ci ildə üç milyon, 1882-ci ildə dörd milyon və 1883-cü ildə də beş milyon əlavə edib az bir vaxtda sərmayəni on beş milyona yetirdilər. Bu qədər böyük bir məbləğlə Abşoran tamam neft işlərində ağılıq və rəislik etmək yəqin ki, çətin deyildi.

“Bəradərani-Nobel Şirkəti” ərsəyə gəlidiyi gündən Bakı nefti üçün yeni bir dövr, təzə bir əsr başlanır ki, bu barədə gələcək üçüncü məqaləyə müraciət buyurula.

Fərhad Ağazadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ (Royter acentəliyindən)

* Xəbərlərə görə Vilson kanunivəlin [dekabrın] 12-sində Fransaya gedəcəkdir.

* Vıborq şimalında bolşeviklər quruya əsgər çıxarmaq istəmişlərsə də, geri atılmışlardır. Bolşevik gəmiləri Finlandiya boğazına nəzarət etməkdədirlər. Helsingfors ilə Revel arasındakı münasibət [əlaqə] qət edilmişdir [kəsilmişdir].

* “Lokal-Anzeyqer” alman qəzetəsi xəbər verir ki, Leypsiqdə olan Şuralar Ordu Baş ərkanının [Baş qərargahının] tərxis edilməsi ilə Hindenburgun həbs edilməsini qərara almışlardır.

* Lloyd Corc, Nyukaslda irad etdiyi [söylədiyi] nitqində demişdir ki, Müttəfiqlər hal-hazırda zərərlərin verilməsi

məsələsinə baxmaqdadırlar və hökumət Almaniyanın zərərləri ödəmək qüvvəsində olub-olmadığını layiqincə təftiş etməkdən ötrü bir komissiya vücuda gətirmişdir.

* Verilən xəbərlərə görə, Vilson özü Sülh Konfransı nümayəndələrinin başında olacaqdır.

* Peştədən verilən teleqraf xəbərlərinə görə 70 min nəfərdən ibarət Makenzen ordusu Fransa Hökumətinin tələbatına görə Venqriyaya cəm ediləcəkdir.

* Ştutqartdan verilən xəbərlərə görə Vürtemberg kralı xətti-səltənətdən əl çəkmişdir.

* İngiltərə əsgərləri Tirol şəhərinə daxil olmuşlardır.

* Mütərikə şəraiti mövcubincə [atəşkəs şərtlərinə əsasən] Almaniya zərərləri verməyə başlamışdır. Almaniya Hökuməti Müttəfiqlərə 300 milyon funt-sterlinq qızıl vermişdir. Bu qızılları almanlar Rusiyadan almış imişlər. Bu məbləğ, sülh əqd edilənə [imzalanana] qədər Müttəfiqlər əlində qalacaqdır.

* Berlindən verilən rəsmi məlumatda Saksoniya kralının xətti-səltənətdən əl çəkməsi xəbər verilir.

* Parislə London arasında aeroplanlar ilə sərnişin münasibəti [daşınması] başlanmışdır.

SÜLH ƏTRAFINDA

* Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən verilən xəbərlərə görə, Müttəfiqlər

arasında olan konfrans qətnamələri Sülh Konfransında istinad edici ümumi siyasət əsası olaraq təsdiq olunmaqdan ötrü, imperiya əsgəri şurasına verilmişdir. Müəyyən surətdə izhar edilir ki, Müttəfiqlər həmrəydir və İngiltərə nümayəndiliyi tərəfindən müavinətə [yardıma] dəxi malikdirlər. Aşkar olmuşdur ki, Müttəfiqlər Konfransı Vilhelmlə Kronprinsin müharibə zamanında beynəlmiləl hüquqlarını xələdar etmələrinə görə təslim edilmələri tələbatına tərəfdardır.

* “Havas” acentəliyi xəbər verir ki, Müttəfiq dövlət başçıları Lloyd Corc, Orlando, Balfur, Sonnino və Hauz gələn ilin əvvəlində Versalda dəvət ediləcək Sülh Konfransına qədər aşkar edilmələri lazım olan bir çox məsələlərin müzakirəsindən ötrü Parisə cəm olmuşlardır. Vilson bu tezlikdə Avropaya gəlməlidir. Lakin müharib [savaşa] dövlət başçısı olduğuna görə konfransda iştirak edə bilməz. Sülh Konfransı bir çox məsələlərdən başqa Elzas-Lorenlə Almaniya arasında olacaq təzə sərhəd məsələsini dəxi həll etməlidir. Böylə zənn olunur ki, Almaniya 1790, 1814 və 1860-cı illərin sərhədlərindən birini intixab etmək [seçmək] haqqı vəgüzar ediləcəkdir [veriləcəkdir].

* Parisdən verilən nim-rəsmi [yarı rəsmi] xəbərlərə görə, Müttəfiqlərin Sülh Konfransı haqqında olan müşavirə məclisi kanuni-əvvəl 1-dən tez başlanmayacaqdır. Müşavirə məclislərinin çoxu Parisdə vəqə olub, lakin Sülh Konfransı iclasları Versalda ola-

caqdır. Sülh Konfransının təzə il ibtidalarında dəvət ediləcəyi müşahidə olunur.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

* Dünən Müttəfiqlər komandası nümayəndələrinin hüuru [iştirakı] ilə Rus Dövləti Bankı güşad edilmişdir [açılmışdır]. “Evelina” vaporunda Bakıdan aparılan bankın qiymətli əşyası da bank evinə daşınmağa başlanmışdır. Azərbaycan Dövlət Bankı başqa yerə köçür.

* Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] müvəkkili tərəfindən qaçqınlar miyanında [arasında] səpmə yatalaq xəstəliyinin artması barəsində alınmış məlumatdan dolayı, Nafiə Nəzarəti təcili surətdə xəstəliyin önünü almaq üçün Hifzüssihhə Nəzarəti [Səhiyyə Nazirliyi] ilə etilafa [razılığa] gəlmişdir.

Ərzaq məsələsi

* Şimdi bazara un gətirilir. Bundan dolayı da çörəyin qiyməti ucuzlaşmışdır. Bunları nəzəri-etibara alaraq Mərkəzi Ev Komitəsi və Bələdiyyə İdarəsi Ərzaq şöbəsi, ehtiyat üçün saxladıqları arpa ununu əhaliyə verməməyi təhti-qərara almışdır. Un, ehtiyat surəti ilə saxlanacaqdır.

* Srağagün Ərzaq şöbəsi naminə altı vaqon buğda alınmışdır.

* Şəhər Ərzaq şöbəsi bu günlərdə əhali miyanında [arasında] adambaşı

yarım girvənkə düyü vermək istəyir. İşbu düyü, ehtimala görə, Mərkəzi Ev Komitəsi tərəfindən paylanacaq düyü ilə bərabər veriləcəkdir. Bələdiyyə İdarəsi, Mərkəzi Ev Komitəsi ilə bu barədə etilafa [razılığa] gəlir. Böyləliklə adam başına bir girvənkə düyü alınacaqdır.

Vaporlar vürudu [gəmilərin gəlişi]

Srağagün saat 4 radələrində “Rəsul” nam [adlı] vapor Hacı-Tərxandan Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Vaporda 500-ədək sənişin gəlmişdir. Sənişinlərin dediklərinə görə, Hacı-Tərxanda çörək yoxdur. Qiymət 12 manatadək qalxmışdır. Kartoçka ilə fəqət [ancaq, sadəcə] Şura adamlarına adambaşı yarım girvənkə çörək verilir.

Əhval Hacı-Tərxanda olduqca fənadır. Hər gün evlərdə və küçələrdə təftişlər icra edilməkdədir. Üst və isti əlbisəsi qoşun əfradı [əsgərlər] tərəfindən zorla alınır. Əhali həyəcan içində imrari-həyat edir [yaşayır].

ARXADAŞLARIMA

Bugünkü həyəcanı nəzərə alıb, üzümü o fərar edən arxadaşlara çevirib deyirəm ki, əski zamanda silahın birini min manata alıb və fişəngin biri üçər manata alıb düşmən qarşısına çıxmağa hazırlanırdıq. Amma şimdi bizə nizam öyrədirlər, amma biz fərar edirik, çox ayıb olsun. Bu gün əsgərlikdən fərar etmək millətə, vətənə,

islamlığa xainlik etmək deməkdir. O atalar ki uşaqlarına evdə yer verirlər, onlar da bu xəyanətə şərikdirlər. Mən atalarımızdan bunu xahiş edirəm ki, fərar edən uşaqlarının qulağından tutub, bir neçə sillə vurub gətirib zabitlərinə təslim etsinlər. Siz atalar uşaqların fərar etməyinə fəxr edib evlərinizdə yatmayın. Uşaqların fərar etməyi əhli-əyalınızı [ailənizi] satmaq deməkdir. Mən yenə üzümü çevirib deyirəm ki, ey əsgərlikdən fərar edənlər və əsgərliyə düşməyənlər! Gəliniz nizam öyrəniniz, nizam-silah altında kəndinizi, namusunuzu mühafizə edə biləcəksiniz.

*Birinci Azərbaycan Qolordusu
[Korpusu], İkinci firqə [diviziya],
Beşinci alay, Üçüncü tabor,
On Birinci bölüyün əsgəri,
bakılı Mirbağır oğlu Mirhaşım*

İDARƏYƏ MƏKTUB

Müdiri-möhtərəm!

Qəzetənizdə bu qaç kəlmənin dərc olunması rica və təmənni olunur:

Hacı İbrahim Qasımsadənin (Qasımovun) təhti-müdiriyyətinə çıxan “Bəsirət” qəzetəsinin 199-cu nömrəsində “Bakı xəbərləri” hissəsində böylə bir məlumat dərc edilmişdir:

“Dilənçi artist.” 40 ildən ziyadə müsəlman səhnəsinə xidmət edən qoca artistlərimizdən Mirzə Muxtar, son hadisat [hadisələr] nəticəsi olaraq

qayət müşkül hallar keçirir. Heç bir yerdə özünə xidmət bulmayan bu artistin böylə bahalıq zamanında dolanması, əlbəttə, müşküldür. Biz bu artistin böylə müşkül halını qarelərimizə [oxucularımıza] bildirərək, sənət və maarif naminə ona beqədri-qüvvə [gücümüz çatan qədər] müavinət edilməsini təklif edirik. Bu gün müsəlmanlar qoca bir artistinə yenə müavinət etməsələr, əcəba əcnəbilərmi edəcəklər? Mümaileyhə [adı çəkilən şəxsə] müavinət edənlər “Bəsirət” idarəsinə müraciət edə bilirlər.”

Buna cavab olaraq bunu deyə bilərəm ki, Qasımsadə yazan “dilənçi artist” Mirzə Muxtar Məhəmmədovun halını düşünərək bizim müdiriyyət oktyabrın 1-də cari olan aktyorlar şurasında böylə qərar verdilər: Qoca artistimiz Mirzə Muxtar cənablarının həqiqətən ixtiyar olduğuna görə ona minbə'd [bundan sonra] rol verib səhnəyə çıxarmaqla rahatı pozulmasın. Bu müşkül hallara düşməyib də biehtiyac məişət edə bilsin deyə hər bir oyunda ona daimi üç pay olaraq maaş təyin edildi və həman ayda iki oyun oynandı. Birincisində onun payına düşdü 72 manat 96 qəpik, ikincisində isə 60 manat 19 qəpik. Cümlətanı 133 manat 15 qəpik. Sonra bəzi səbəblərə görə oyunumuza tənəffüs verdik. Onda da nəinki Mirzə Muxtar, hətta cəmi artistlər pulsuz-parasız dolanmağa məcbur oldular. Şimdi isə genə oynamağa şüru etdikdə [başladıqda], Mirzə cənabları həmin üç payını alasıdır.

Mirzə Muxtar Məhəmmədovun bir tək başı olduğunu nəzərə alaraq, heç bir vəchlə güman etmək olmaz ki, müşarileyh [adı çəkilən şəxs], bu tez bir zamanda dilənçilik vəzifəsini ifa etməyə məcbur olsun. Çünki hər halda və zamanda Mirzənin pulu olmadıqda ona həm müdiriyyət və həm öz yoldaşları müavinət etməkdən çəkinməyiblər, çəkinməzlər də.

Burası cayı-sualdır [sual altındadır] ki, görün “Bəsirət” müdiri bu əhvalı Mirzə Muxtarın müraciətinə, şikayətinə görəmi yazıbdir, yoxsa öz-özündən yazmağı lazım bilibdir? Hərgah böylə isə “Bəsirət” müdiri Mirzə Muxtardan daha artıq möhtaci-ianə olan və gün uzun külfətləri ilə belə ac qalan əhlü-əyal şərməndələri [kasıblıqdan arvad-uşaq yanında üzqara olanlar] haqqında camaatdan kömək diləsəydi, daha gözəl bir iş görmüş olardı.

*Müdiriyyət tərəfindən:
Zülfüqar bəy Hacıbəyli*

İtibdir

* “Qafqaz və Merkuri” şirkətindən Həsənağa Məlikov adına verilmiş 324419 və 324374 nömrəli qəbzələr və Rus Asiya Bankının 11851 manatlıq çeki etibardan saqıtdır [etibarsızdır].

* Mirabbas Seyidhüseyn oğlu Mirbağırzadə və Mirələsgər Seyidhüseyn oğlu Mirbağırzadə və Fatma xanım Hacı Bağır qızı adlarında olaraq Bakı qaçqınlığında itmiş pasport etibarsızdır.

293

Neft

Satılır Çorniqorodda. Alıcıların öz qabı və neftin miqdarı 100 putdan az olmalıdır. Xahiş edənlər 222 nömrəli telefonla müraciət etməlidir.

296

**Qabil diş qayıran
Mirzə Xəlil Canıbəyzadə**

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayıdır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295 12 – 1

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayıdır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Doktor

Hacı Fəthullah Ağaalizadə

Böyüklərin və uşaqların daxili mərəzlərinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Doktor Samuil İzrailoviç Kopeliovıç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Həkim Arşak Ayrapetoviç Akopyans

Əsəbi və daxiliyyə naxoşluğuna mübtəla olanları axşam saat 3-dən 6-ya kimi qəbul etməyə başlamışdır.

Ünvan: Balaxanski caddədə nömrə 10, İstanislavski caddənin küncündən 3-üncü ev. Telefon 55-26.

Arvad diş həkimi**A. P. Matsiyevskaya**

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

O. A. Salmanın**Diş kabinəsi və süni diş müalicəxanası**

Dişlərə və ağza müalicə edir, ağrısız çıxarır, doldurur, qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır və qızıldan qapaqlar qayırır.

Qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi, 4-dən 7-yə kimi. Naberejni caddədə Dombrovski pereulokda [döngədə] Mehdiyevin 7 nömrəli evində. Telefon nömrə 30-02.

253

Mama M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

Doktor Rza bəy Sultanov**Paris Darülfünunundan**

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri

hər gün saat 9-1-ədək, saat 4-7-yədək. Telefon 5-30. Adres: Parapet, Kolyubakinski küçədə nömrə 39. “Azərbaycan” qəzetə idarəsinin yanında.

237

Mama-feldşer M. K. Markoviç

Hamilə və azad olmuş qadınları qəbul edir. Bədənə dərman vurur və masaj edir. Hər gün saat 10-dan 12-yə kimi. Nijni Kladbişinski caddədə ev nömrə 89. Telefon 34-36. Burada həkim daxiliyyə və əmrəzi-tənasüliyyə [cinsi xəstəliklər], qadın və cərrahiyyə naxoşları saat 3-dən 5-ə kimi qəbul edir.

240

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünas əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gecə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

Diş təbibəsi Altmanın diş müalicəxanası

Naxoşları qəbul edir saat 8-dən 10-a kimi, 4-dən 7-yə kimi, qadınları 1-dən 3-ə kimi. Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır. Hərbiyə, məktəblilərə və çocqlara külli faiz edilir.

Ünvan: Şamaxinski caddədə ev nömrə 20. Aptek qarşısında. Telefon 18-73.

245

Arvad diş həkimi Z. A. Şexter xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı

qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

**Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

İnna lillahi və inna ileyhi raciun

səh. 143. “İnna lillahi və inna ileyhi raciun”: “Həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq”. Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyərlər.”

“Hacı Qurbanəli və Qulamrza Abdullayev nəşəbi...”: “Hacı Qarabağlı və Qulamrza Abdullayev Məşhədi Zeynəlabidin Abdullayevin vəfatı münasibətilə ki, birinci qardaşı, ikinci oğludur, böyük bir kədər və matəmlə dost-aşnalarına bildirirlər ki, Bakıda, Köhnə şəhərdə, dəniz qırağında Buxarski küçədə Cavad Vəliyevin evində bazar ertəsi və çərşənbə axşamı rəbiüləvəlin 5-i və 6-sında mərhumun yas məclisində fatihə oxumaq üçün oturacaqlar, oraya təşrif buyursunlar.” (Mətni farscadan Akademik Teymur Kərimli oxumuş və tərcümə etmişdir.)

Təəssürat

səh. 154. “...zail ediləcəyine...”: Qəzetdə səhvən “zail edilməyəcəyine” yazılmış, növbəti (61-ci) nömrədə bununla bağlı düzəliş verilmişdir.

“Üzeyir”: bu imza Üzeyir Hacıbəyliyə məxsusdur.

Bakı neft ticarəti və onun müxtəsərcə tarixi

səh. 156. “...bu barədə gələcək üçüncü məqaləyə müraciət buyurula.”: qəzetdə “üçüncü” yerinə səhvən “dördüncü” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 156. “Finlandiya boğazı”: Finlandiya körfəzi nəzərdə tutulur.

“...Hindenburqun həbs edilməsini qərara almışlardır.”: Paul fon Hindenburq nəzərdə tutulur.

səh. 157. “Vürtemberq kralı”: II Vilhelm (Almaniya imperatoru II Vilhelmlə qarışdırılmamalıdır) nəzərdə tutulur.

“Saksoniya kralı”: III Fridrix Avqust nəzərdə tutulur.

Sülh ətrafında

səh. 157. “Kronprins”: Almaniya imperatoru II Vilhelmin oğlu Fridrix Vilhelm nəzərdə tutulur.

O. A. Salmanın**Diş kabinəsi və süni diş müalicəxanası**

səh. 161. Bu elan qəzetdə yarımçıq çıxmışdır.

شعبه ۶ ربيع الاول سنة ۱۳۴۷ ايكنجي سنة دواميس.

تورك و اسلامه مفيد مقاله، صحيفه ارمنز آچيقدر. درج اولتيدان اوراق اعاده ايديلير. درج ايديلن مقاللاڭ مَكَتاتِي اداره تيبين ايليبور .

• محل اداره:

ياكو، وروونوسكى و غيريسكى كوچاڭلاڭ كنجندم ۴ نومرو لى اوبده

• آذربايجان انارمسي

تلفون نمبر ۶۰-۳۹

تلك تخمسي ۷۰ ق.ك.

آبونه شرايطي:

ياوارلاڭ بريته دك يا كو ايجون ۳۴. باشقه شهرار ۳۵ روبلهدر. بر آيايي باكوئه ۱۲. باشقه شهرارده ۱۹ روبلهدر.

اعلان فياتي:

سطري ۳ روبله كرانته گيدن املازلار ايجون گيشت ايديلير.

آذربايجان

بلكره ندهلك سياسي، اجناسي، ادبي، اقصادي تورك غزته سيدر.

تلغراف خبر لري

آدامندن آذربايجان حكومت بويله بر اعتراف ايشلادور.

انگيز و فرانسيز هيئت آذربايجان ايلمدهلى ويزلاڭ مسلمانلار عليه، هيج برناجزده، بولونديا چالاري و عديبه خامن اولديشون سو كره دوشن ريزتر، واردا و شلشدر. دوشن شويدون روسي مير آنتشدر كه اونديرازاوخ دائيره نده، محابره شلوب بريجه ايورلي بايرميشلار. شوش و سكران اطرافده اولان داغلازده ۳۰-۵۰۰۰ غزبن عارت ملح ارمني سدنلري ظاهر اول. شلارده، متفق دولت ناياميرتلك و ارمنيلاڭ وسمي معلوم اولديهي كيني احوال خديشه قا نشدر. ارمنيلاڭ معلومد كيتور كه مسكرانيه ارمنيلاڭ كولنه آتاشاق امرى ويري شلشدر. بو شرايطه ايله شهيه بو فندر كه شوش آتاشاق ايله ايرنيلاڭ طعمسي اولچادر. ارمني سدنلارلك قوشني و مسكران بايقليغده نايان اولدالاري بولي ايتلاقم آرزوسيله حل ايلشدر. شوشنك اوزينه بروج اولنيلاڭ عسكري اياشه، ظاهر اولداري هيجانه باعت اولوب صلاح دائيشه قدر اولان مسلمانلاري شهري ترك ايتشك مجبور ايشلشدر. بو طورك كيتشك نيشن حال جوق بوم ايلشدر. خواهش ايليريك انگيز و تور كيه قوماندانليني سازه گيرمسكز. و برج ايتشمايوز و بريدكمه بوجار يمشا دفع ايتشك ايجون تور كيه ساعده و بريجه سبت نال اولاشكز. بونگه برياير خواهش ايليريك طوموسنه يان ايلمسكز كه بوجواو نايامير ايله دكل آتاشاق اولك اوزنيك اشتراكي و جدي تدبير ايله خلاص ايتشك اولار.

ملي قوميه مصلوري، ي، موسي، ي. عليك بيهودوف.

گورجيه، تلغراف آنتشليغندن

- لادوقاقاز سيميز تلغراف سئناسي (توپان) دن بويله بر اعتراف قبول ايشلشدر. آلمانا تاشق، قروزي سني هولانديا سمرندن قلاق ايتشديگه، آلمان دروولسيويزلاري طرفدن كوتشولاشكز.

- متفق دولتلارك دكتر قوملاري سيواستوپولدمر.

- آلمانا عسكري شرفي ايتلاري تخليه ايتشكهدور. حال حاضرده (ايروپا) ده آلمان عسكري (ميويت) تهرني كچمكهدور. قريم ده اولان آلمان عسكري سيواستوپولدن دكتر طريقيه نيشولايه حركت ايليريكره سوكره دن مدير بو ايله عازم اوليشلار.

دهقتر تلغرافلاري

لبنان عسكري اوقرابايلاري ازمرك

يرست ايتوفسكي و ايوف خويته كي براري اشغال ايشلادور.

• تور كيهك هلم حربي گمباري منتقلر تيلم ايليبوب ايتابوليه جمع ايلشليشدر. مغبين، كسي ايله دوت آلمان سو آتشي قابي بوزون آرزو يوده مجوري اولان تكليف عسكريه نك لغوشني طلب ايلمكهدور.

• چارچيل (دوني) ده سولهديكي منتقده ديشمتر كه انگيزه ناياميرلر صالح نوغرا آنتشه بوزون آرزو يوده مجوري اولان تكليف عسكريه نك لغوشني طلب ايلمكهدور.

• بايچاق قرال و قراچيمسي بارسه وارد اولشلارده. (بايبي) سراينه اولارلاڭ شرفه كيشداييان شياقمه تيريك نيشلري سولششدر. لودروبير سميل انگيز مجيمت اوتو ايه شيمسي باشچيسي منقبه صالح نوغرا آنتشه اشتراك ايلمكهدور.

• بلسون قوتيرمي آچيقده پار فلقده صلح اعلان ايلمسكزي ايليني اثمار ايشلشدر. د نزار ايجون تازه مرامنه حاضر ناساسي آرزو ايلشدر. چونكه آرمياقتك مرامنه سني كه چك عموم جهان سياست تطبق ايتشك روا كهدر.

- يرلينده بولشويشك اتلاقي تايه اولوشبوره بالكي سترادام تلغرافي خير وريبوره چيهدن كلن خاسه آلايلار نبرت كوشش طرفه كچشدر.

- مل، آ، غزتمسي ديوبه كه هولانتيا حكومتي قيصري منتقله ويرمكندن طلعي سو- رتده امتاع ايتلهيدر.

غزته لردن

جرال دمديكن زافاقايا ملي شوراسي ناياميرلرته خبروريشمكده كه روسلارلا، روس تيمسي اولديقلاري باياني نظر ا ايليبوب، تور حربي عسكري جرگه كه دعوت ايلمه لر يئي سبو و نيزلك لغو ايلديهي عد ايلير.

• حيا حارسي ايشل نظر ائته اگان خبريزه كوره منتقل بولشونلر حيه ايله مبارزه ايتشك ايجون باسندامسقل بريان حاضر لاشلادور. متفق دولت عسكري ائك الح كرس اوقراييا اولچاقدر. منتقل اوقراييا، مودمان و برياتيقل طرفلرين تيزورغا اوزدريه هجوم ايلمكهدور. منتقل بريجه نويه موسواي اشغال ايتشكه چايانچالادور.

• پ، ق، غزتمسي خبرورير كه تهرين تانيك ده ننه كيشده بولشويش سيميز تلفرافدن بو سوزار تاييلشدر: ايليريلايتشك بايئق دكترنه آتاشاق ايدوب طرفتاشي گولله ايلور.

• رومانان ديه ايتشك دنه آتيريقا ضابطلري كاشفدر * و بريان خبرلر گوره

اصفيا شاصاري اطراف ايشلر كه ايتشك معدن سو ايه كيه ايتشك آتيريقا عسكري فرقي كاشكهدر.

• جنرال (ميته) نك قومانداسي آنتشه (توري) بولشويش، متفق دولت سدنلري طونه نهمي كيجوب اويدهماي حركت ايلدير.

• تيريك اوليلاشه

• وينا پاروسيا غزتمسي تيريك اوليلاشه قاقايا اوردوسي قوماندانك قورداشي غ، ق، بيجا احواف طرفدن قازاق - خلق شوراسي بايئتي اعلان ايلين موزوق شهرينك بولشويش و يگير طرفدن خط ايلديهي حقه الك موزوق خيرلر آنتشدر. تيريك اوليلاشه چوقدان يردي كه خاندنر واقع اولمشلهدر. كوگلي اوردوي چوقدان مضمونر كه تيريك اوليلاشه قازاق ردي بولشويش طرفداري اولمالارده هر خاند بولشويش قري قازاقلار آراشه مسخم با شامشدر. بولشويش ايله زهر نلشمن قازاقلار بر حوصه بولشويشك ايله هوسيز مبارزه ايلير. آتاشاق تيريك قازاقلاريك آرزو بر حوصه بولشويشك ايله بوركمن مبارزه قلمشدر. بويوك زحمتدان سكره قازاق - خلق شوراسي اوز آراسين موزق حكومت انتخاب ايشلشدر. بو حكومت هيتته غ، ف، بيجا احواف، ياتفورق شير ريشي اولوفول بولشويش بونا داخل اولمشلهدر. بويوك حكومت بو حكومت ۹۸ دن ۵۵ تن قسمر اولان قازاقلاري صلاح آلت دهوت ايلوب بولشويش بر اوردو وجوه كيتشدر. بو اوردو عديبه آرتيق ايلميه دكلى اوردو اكرانته بولشويش روح اولميدان تشكيلات چيتش خلي موفت ايلوب عمليات خري تي ادار ايلشچي باشچيلاري بولشويش ايله هر چي سورتده عمليات ايشري جرال ميتوفلا ائنه ايلميه ده ، قيقتمده تون ايشري بيجا احواف ايتشك نقر بوماشلاري ايله اداره ايليردو.

• تهرين تانيك ايشلار نده تيريك اوردوسي خير آلمشدر كه كوگلي اوردو معدن سولار نده اولان بولشويشك طيهه هجومه كچاشكهدر. تيريك اوردوسي ده اراق قوسيله چايشوب بولشويش عسكريه صلح سورتده (سويابوي فرمت) - چيكنك اكاتئي و يريمه ايلدي. تيريك اوردوسي بويوشيتي عهده ايتشده، سول جاشدر بر دست بو يولش ايديكه قاراردا واسطيله كوگلي اوردو، تيريفلا آسانتي ستنسي و سمريريه قوفا قومانداسي آنتشه اولان قاردين سدنلري ايله ستاسي سلاشمشي. تيريك تانيك - ننده بولشويشك طيهه هجومه باشلاقيشه دفتشا عهده آرتيق ومكل سورتده سلاجه مالك اولماسي آكلانيلشدر. تيريك اوردوسي هجوم بولشويشك طرفدن دايابري ايشلن سو گره

• نقل ايلير كه تيريك اوردوسي قومانداسي جنرال ميتوف بولشويشك ايله بوركمن مبارزه قلمشدر. بويوك زحمتدان سكره قازاق - خلق شوراسي اوز آراسين موزق حكومت انتخاب ايشلشدر. بو حكومت هيتته غ، ف، بيجا احواف، ياتفورق شير ريشي اولوفول بولشويش بونا داخل اولمشلهدر. بويوك حكومت بو حكومت ۹۸ دن ۵۵ تن قسمر اولان قازاقلاري صلاح آلت دهوت ايلوب بولشويش بر اوردو وجوه كيتشدر. بو اوردو عديبه آرتيق ايلميه دكلى اوردو اكرانته بولشويش روح اولميدان تشكيلات چيتش خلي موفت ايلوب عمليات خري تي ادار ايلشچي باشچيلاري بولشويش ايله هر چي سورتده عمليات ايشري جرال ميتوفلا ائنه ايلميه ده ، قيقتمده تون ايشري بيجا احواف ايتشك نقر بوماشلاري ايله اداره ايليردو.

• تهرين تانيك ايشلار نده تيريك اوردوسي خير آلمشدر كه كوگلي اوردو معدن سولار نده اولان بولشويشك طيهه هجومه كچاشكهدر. تيريك اوردوسي ده اراق قوسيله چايشوب بولشويش عسكريه صلح سورتده (سويابوي فرمت) - چيكنك اكاتئي و يريمه ايلدي. تيريك اوردوسي بويوشيتي عهده ايتشده، سول جاشدر بر دست بو يولش ايديكه قاراردا واسطيله كوگلي اوردو، تيريفلا آسانتي ستنسي و سمريريه قوفا قومانداسي آنتشه اولان قاردين سدنلري ايله ستاسي سلاشمشي. تيريك تانيك - ننده بولشويشك طيهه هجومه باشلاقيشه دفتشا عهده آرتيق ومكل سورتده سلاجه مالك اولماسي آكلانيلشدر. تيريك اوردوسي هجوم بولشويشك طرفدن دايابري ايشلن سو گره

• نقل ايلير كه تيريك اوردوسي قومانداسي جنرال ميتوف بولشويشك ايله بوركمن مبارزه قلمشدر. بويوك زحمتدان سكره قازاق - خلق شوراسي اوز آراسين موزق حكومت انتخاب ايشلشدر. بو حكومت هيتته غ، ف، بيجا احواف، ياتفورق شير ريشي اولوفول بولشويش بونا داخل اولمشلهدر. بويوك حكومت بو حكومت ۹۸ دن ۵۵ تن قسمر اولان قازاقلاري صلاح آلت دهوت ايلوب بولشويش بر اوردو وجوه كيتشدر. بو اوردو عديبه آرتيق ايلميه دكلى اوردو اكرانته بولشويش روح اولميدان تشكيلات چيتش خلي موفت ايلوب عمليات خري تي ادار ايلشچي باشچيلاري بولشويش ايله هر چي سورتده عمليات ايشري جرال ميتوفلا ائنه ايلميه ده ، قيقتمده تون ايشري بيجا احواف ايتشك نقر بوماشلاري ايله اداره ايليردو.

• تهرين تانيك ايشلار نده تيريك اوردوسي خير آلمشدر كه كوگلي اوردو معدن سولار نده اولان بولشويشك طيهه هجومه كچاشكهدر. تيريك اوردوسي ده اراق قوسيله چايشوب بولشويش عسكريه صلح سورتده (سويابوي فرمت) - چيكنك اكاتئي و يريمه ايلدي. تيريك اوردوسي بويوشيتي عهده ايتشده، سول جاشدر بر دست بو يولش ايديكه قاراردا واسطيله كوگلي اوردو، تيريفلا آسانتي ستنسي و سمريريه قوفا قومانداسي آنتشه اولان قاردين سدنلري ايله ستاسي سلاشمشي. تيريك تانيك - ننده بولشويشك طيهه هجومه باشلاقيشه دفتشا عهده آرتيق ومكل سورتده سلاجه مالك اولماسي آكلانيلشدر. تيريك اوردوسي هجوم بولشويشك طرفدن دايابري ايشلن سو گره

• نقل ايلير كه تيريك اوردوسي قومانداسي جنرال ميتوف بولشويشك ايله بوركمن مبارزه قلمشدر. بويوك زحمتدان سكره قازاق - خلق شوراسي اوز آراسين موزق حكومت انتخاب ايشلشدر. بو حكومت هيتته غ، ف، بيجا احواف، ياتفورق شير ريشي اولوفول بولشويش بونا داخل اولمشلهدر. بويوك حكومت بو حكومت ۹۸ دن ۵۵ تن قسمر اولان قازاقلاري صلاح آلت دهوت ايلوب بولشويش بر اوردو وجوه كيتشدر. بو اوردو عديبه آرتيق ايلميه دكلى اوردو اكرانته بولشويش روح اولميدان تشكيلات چيتش خلي موفت ايلوب عمليات خري تي ادار ايلشچي باشچيلاري بولشويش ايله هر چي سورتده عمليات ايشري جرال ميتوفلا ائنه ايلميه ده ، قيقتمده تون ايشري بيجا احواف ايتشك نقر بوماشلاري ايله اداره ايليردو.

فرانسه نمايتدمسي

• فرانسه خايطه هاردييه باكونده نلسيه كي ارمنستان مرحصله خير ويريشد اڭ باين زياده ارمنستانه فرانسه نمايتدمسه گنجدر.

سوخوئده انگليس

• تهرين تانيك ۲۹، ۱۰۰ گناره مينوعومي سئفاداسي سدنري اوز موشيه سرخوه واردا اولمشدر.

بوليه ده انگليس و ايورلر

• تهرين تانيك، ۱۳ سئفاده، تيشان ايتشك مبر و ايورلر ي بولي گمشار .

پارلمان اطرافنده

• باكو ارمني ملي قوميته آذربايجانديس وكلات بويه بر عرضلاڭ گوتشدر: ۲۵ ديفار ۱۹۱۸ ده حكومت ارمني ملي قوميته تكليف ايشلشدر. آذربايجان پارلمانته اشتراك ايجون ۶ سوزلاڭ گوتشدين . بوڭ

Çərşənbə axşamı, 10 dekabr 1918-ci il, nömrə 61

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 6 rəbiüləvvəl sənə 1337. 10 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətəri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Qarabağda

Ağdamdan Azərbaycan Hökumətinə böylə bir teleqraf çəkilməşdir:

İngilis və fransız heyəti, Andraniklə məhəlli [yerli] ermənilərin müsəlmanlar əleyhinə heç bir təcavüzdə bulunmayacaqları vədinə zamin olduqdan sonra, dünən Tərtərə varid olmuşdur [gəlmişdir].

Dünən Şuşadan rəsmi xəbər alınmışdır ki, ermənilər Zabux dairəsində müharibə başlayıb, bir neçə evləri yandırmışlar. Şuşa və Əsgəran ətrafında olan dağlarda 400-500 nəfərdən ibarət müsəlləh [silahlı] erməni dəstələri zahir olmuşlardır. Müttəfiq dövlət nümayəndələrinin və ermənilərin vədi məlum olduğu kimi, əhval dəxi də fənalaşmışdır. Ermənilərə məlumdur ki, Türkiyə əsgərlərinə ermənilərə güllə atmamaq əmri verilmişdir. Bu şəraitlə [bu şərtlərdə] şübhə yoxdur ki, Şuşa asanlıqla ermənilərin töməsi [yemi] olacaqdır. Erməni dəstələrinin Şuşa və

Əsgəran yaxınlığında nüməyan olmaları [görünmələri] yolu bağlamaq arzusu ilə həll [izah] edilir. Şuşanın özündə bir çox ermənilərin əsgəri libasda zahir olmaları həyəcana bais olub, silah daşımağa qadir olan müsəlmanları şəhəri tərək etməyə məcbur etmişdir. Bu tövr kəskinləşmiş halət çox davam edə bilməz. Xahiş edirik, ingilis və Türkiyə komandanlığı sazişə girəsiniz və bir çarpışma üz verdikdə, bu çarpışmanı dəf etmək üçün türklərə müsəidə [icazə] verilməsinə nail olasınız. Bununla bərabər xahiş edirik Tomsona bəyan edəsiniz ki, bu əhvalı nüməyəndələrlə deyil, ancaq onun özünün iştirakı və ciddi tədbirləri ilə xilas etmək olar.

*Milli Komitə üzvləri: Y. Musayev,
Əli bəy Behbudov*

Gürcü Teleqraf Acentəliyindən

* Vladıqafqaz simsiz teleqraf stansiyası Nauəndən böylə bir teleqraf qəbul etmişdir: Almanıyanın sabiq Kron-

prinsi Hollandiya sərhədində qaçmaq istədikdə, alman revolyusionerləri tərəfindən güləllənmişdir.

* Müttəfiq dövlətlərin dəniz qüvvələri Sevastopoldadır.

* Almaniya əsgərləri şərq əyalətləri təxliyə etməkdədirlər. Hal-hazırda Livoniyada alman əsgərləri Dvina nəhrini keçməkdədirlər. Krimda olan alman əsgərləri Sevastopoldan dəniz təriqi [yolu] ilə Nikolayevə hərəkət edirlər ki, sonradan dəmiryol ilə azim olsunlar [hərəkət etsinlər].

Royter teleqrafları

* Lehistan əsgərləri ukraynalıları əzərək Brest-Litovsk və cənubundakı yerləri işğal etmişlərdir.

* Türkiyənin hamı hərbi gəmiləri Müttəfiqlərə təslim edilib, İstanbula cəm edilmişlərdir. “Qyoben” gəmisi ilə dörd alman sualtı qayığı və Rusiya Qara dəniz donanması dəxi Müttəfiqlərə təslim edilmişdir.

* Çörçil Dandidə söylədiyi nitqində demişdir ki, İngiltərə nümayəndələri Sülh Konfransında bütün Avropada məcburi olan mükəlləfiyyəti-əsgəriyyənin [hərbi mükəlləfiyyətin] ləğvini tələb edəcəkləridir.

* Belçika kral və kraliçası Parisə varid olmuşlardır [getmişlər]. Yelisey sarayında onların şərafinə kəşidə edilən [tərtib edilən] ziyafətdə təbrik nitqləri söylənmişdir.

* Lord Robert Sesil ingilis Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər İttifaqı] şöbəsi

başçısı sifəti ilə Sülh Konfransında iştirak edəcəkdir.

* Vilson Konqreni [Konqresi] açdıqda, bahar fəslində sülh elan ediləcəyi ümidini izhar etmişdir [bildirmişdir]. Dənizlər üçün təzə məramnamə hazırlanması arzu edilir. Çünki, Amerikanın məramnaməsini gələcək ümumcahan siyasətinə tətbiq etmək rəva deyildir.

* Berləndə bolşevik inqilabı təyid [təsdiq] olunmayıb. Biləks [əksinə], Amsterdam teleqrafı xəbər verir ki, cəbhədən gələn xəssə alaylar [qvardiya alayları] Ebert Hökuməti tərəfinə keçmişlərdir.

* “L. A.” qəzetəsi deyir ki, Hollandiya Hökuməti, kayzeri Müttəfiqlərə verməkdən qəti surətdə imtina etməlidir.

QƏZETƏLƏRDƏN

* General Denikin Zaqaqzaziya Milli Şurası nümayəndələrinə xəbər vermişdir ki, rusların rus təbəəsi olduqları bəyanatını nəzərə almayıb, gürcü əsgərləri cərgəsinə dəvət edilmələrini səhv və tezliklə ləğv edilməli ədd [hesab] edir.

* Xarici İşlər Nəzarətindən [Nazirliyindən] alınan xəbərlərə görə, Müttəfiqlər bolşeviklərlə mübarizə etmək üçün Yassıda müfəssəl bir plan hazırlamışlardır. Müttəfiq dövlət əsgərlərinin üssül-hərəkəsi [bazası, hərəkət mərkəzi] Ukrayna olacaqdır. Müttəfiqlər Ukrayna, Murman və Pribaltik

tərəflərindən Petroqrad üzərinə hücum edəcəklərdir. Müttəfiqlər birinci növbədə Moskvanı işğal etməyə çalışacaqlardır.

* “P. K.” qəzetəsi xəbər verir ki, təşrini-saninin [noyabrın] 8-ində Kiyevdə bolşevik simsiz teleqrafından bu sözlər tapılmışdır: “İmperialistlər Baltik dənizində ağalığ edib, Kronşdadı güləlləyirlər.”

* Romaniyadan Kiyevə iki dəstə Amerika zabitləri gəlmişlərdir. Verilən xəbərlərə görə, Amerika zabitləri izhar etmişlər ki, iki həftədən sonra Kiyevə iki Amerika əsgəri firqəsi [diviziyası] gələcəkdir.

* General Bertlonun komandası altında Novı Bessarabiyada Müttəfiq dövlət dəstələri Tuna nəhrini keçib Odessaya hərəkət edirlər.

Tersk oblastında

“Yedinaya Rossiya” qəzetəsi Tersk oblastında vaxt olan hadisələri böylə yazır:

Qafqaziya ordusu komandanının qardaşı G. F. Biçeraxov tərəfindən Kazak Xalq Şurası paytaxtı elan edilən Mozdok şəhərinin bolşeviklər tərəfindən zəbt edilməsi haqqında ən mövsuq [mötəbər] xəbərlər alınmışdır. Tersk oblastında çoxdan bəridir ki, hadisələr vaxt olmaqdadır. Könüllü orduya çoxdan məlumdur ki, Tersk kazakları bolşeviklər tərəfdarı olmasalar da, hər halda bolşevizm fikri kazaklar arasında möhkəm bina salmışdır. Bolşevizmlə zəhərlənmiş kazakla-

rın bir hissəsi də bolşeviklərlə həvəssiz mübarizə edir. Ancaq Tersk kazaklarının az bir hissəsi bolşeviklərlə ürəkdən mübarizəyə qalxmışdır. Böyük zəhmətlərdən sonra Kazak Xalq Şurası öz arasından Müvəqqət Hökumət intixab etmişdir [seçmişdir]. Bu hökumət heyətinə G. F. Biçeraxov, Pyatiqorsk şəhər rəisi Orlov və bir nəfər Semyonov nam [adlı] daxil olmuşlardır. Bu hökumət 18-dən 55 sinnə [yaşa] qədər olan kazakları silah altına dəvət edib, böyük bir ordu vücuda gətirmişdir. Bu ordu ədədcə artıq idiysə də, lakin ordu arasında bolşevizm ruhu olduğundan, təşkilat cəhətdən xeyli zəif olub əməliyyatı-hərbiyyəni idarə edici başçıları yox idi. Hərçənd, rəsmi surətdə əməliyyat işləri general Mistulovun əlində idiysə də, həqiqətdə bütün işləri Biçeraxov iki nəfər yoldaşları ilə idarə edirdi.

Təşrini-saninin [noyabrın] ibtidalığında [əvvəllərində] Tersk ordusu xəbər almışdır ki, Könüllü ordu Mədən Sularında olan bolşeviklər əleyhinə hücumla keçəcəkdir. Tersk ordusu da var qüvvəsi ilə çalışıb, bolşevik əsgərlərinə müsəlləh [silahlı] surətdə Svya-toy Krestə çəkilmək imkanını verməməli idi. Tersk ordusu bu vəzifəni öhdəsinə almışdı. Sol cənahda bir dəstə qoyulmuşdu ki, Kabarda vasitəsi ilə Könüllü ordu, Kirovun osetin dəstəsi və Serebryakovun komandası altında olan kabardin dəstələri ilə münasibəti [əlaqəni] saxlamışdı. Təşrini-saninin 5-ində Tersk ordusu öz vəzifəsi

ifası üçün bolşeviklər əleyhinə hücumu başladıqda, düşmənin ədədcə artıq və mükəmməl surətdə silaha malik olması anlaşılmışdır. Tersk ordusu hücumu bolşeviklər tərəfindən dayandırıldıqdan sonra, bolşeviklər özləri hücumu keçib Tersk ordusunu Proxladniya və daha da geriyə çəkilməyə məcbur etmişlərdir. Tersk ordusunun geri çəkilməsinə ümdə səbəblərdən biri də kazaklar arasında olan bolşevik təşviqatçıları olmuşlardır. Bunlar kazakları inandırmışlar ki, kazakların bolşeviklərlə heç bir işləri olmayıb, ancaq onlar ələləmədə [əsasən] əksinqilabçılarla mübarizə edirlər. Bolşeviklər öz qalibiyyətlərinə ümidvar olub az bir qüvvə ilə hərəkət edirmişlər. Tersk kazakları geri çəkilməkdə davam edib, az bir müddət ərzində Mozdoka qədər çəkilmişlərdir. Tersk Hökuməti burada bolşeviklərə müqavimət göstərmək istəmişdir.

Məlum olduğu üzrə, Mozdok şəhəri də az bir müddətdən sonra süqut etmişdir. Mozdok əhalisinin halı məlum deyildir. Zənn edildiyinə görə, Müvəqqət Hökumətlə əsgərlər Kizlyara çəkilmişlərdir. Kazak Xalq Şurasının tarixi bu qərar üzrə qurtarmışdır.

Nəql edirlər ki, Tersk ordusu komandanı general Mistulov bolşeviklərin hücumunu bildikdən sonra ağlaya-ağlaya öz kazaklarının yanına gəlib, onlardan bir hissəsinin bolşeviklər əleyhinə hücumu razı olduqlarını xahiş etmişdir. Lakin, bolşevik təşviqatçılarının sayəsində kazaklar hücu-

ma razı olmadıqda general, kazakların yanındaca özünü öldürmüşdür.

General Kolesnikovun dediyinə görə, Proxladni işğal edildikdə bolşeviklər cavan kazakları qırıb, arvadların və qızların namusuna təcavüz etmişlərdir. Bolşeviklərin cənuba tərəf hücum edəcəkləri xəbərləri yalandır. Mövsuq [etibarlı] xəbərlərə görə, bolşeviklər bu qış fəslini rahat keçirməkdən ötrü Tersk oblastını zəbt etmişlərdir.

Fransa nümayəndəsi

Fransa zabiti Şardinye Bakıdan Tiflisdəki Ermənistan mürəxəsssiyyəinə [nümayəndəliyyəinə] xəbər vermişdir: Ən yaxın zamanda Ermənistana Fransa nümayəndəsi gələcəkdir.

Suxumda ingilislər

Təşrini-saninin [noyabrın] 29-da İngiltərə minanosu [torpedo gəmisini] eskadrası müdiri öz məiyyəti ilə [müşayiət edənlərlə] Suxuma varid olmuşdur [gəlib çatmışdır].

Potidə ingilis vaporları

Təşrini-saninin 30-da Suxuma getmiş ingilis hərbi vaporları Potiyə gəlmişlər.

PARLAMAN ƏTRAFINDA

Bakı Erməni Milli Komitəsi Azərbaycan Rəisi-vükəlasına [Baş nazirinə] böylə bir ərz-hal göndərmişdir:

“25 noyabr 1918-də Hökumət, Erməni Milli Komitəsinə təklif etmişdir Azərbaycan Parlamanında iştirak üçün beş məbus [millət vəkili] göndərsin. Bunun cavabında Erməni Milli Komitəsi məzkur [deyilən] məsələni müzakirə edərək, Azərbaycanda ermənilərin indiki vəziyyət və həyatı şəraiti altında Parlmana məbus göndərməyi qeyri-mümkün ədd [hesab] etdi. Azərbaycan Parlamanı bir zamanda açılır ki, Bakı erməniləri külli miqdarda dinc erməni əhalisinin ancaq Müttəfiqlər qoşunu vürudu [gəlişi] ilə xitam-pəzir olmuş [sona çatmış] qırğın və talanına bais müdhiş sentyabr hadisəsini keçirmiş və bu günədək minlərcə erməni əsiri külli tələfatı mövcib [itkilərə yol açan] ağır şərait altında qalmaqdadırlar. Bu hadisələrdən dolayı, Bakı erməni [əhalisi] müğayiri-insaniyyət [insanlığa sığışmayan] dəhşət və kabus keçirməklə bərabər, vəziyyət və şəraiti-hazirə [hazırkı şərait] imkan versəydi, erməni milləti nahiyənin mədəni quruluşunda birgə çalışmaq üçün Parlmana daxil olmağı mümkün ədd [hesab] edərdi. Fəqət, Bakı erməniləri, siyasi və milli-mədəni mənafece Azərbaycanın sair yerlərindəki ermənilərlə ayrılmaz bir rabitədədir. Halbuki, bir ildən bəri cəbrən [zorla] və qəsdən yol bağlanıb sərbəst gediş-gəliş kəsildiyindən, öz camaatının kökünü və əksəriyyətini təşkil edən qismi ilə əlaqəsi kəsilmiş olduğundan, bittəb’ [təbii ki], qabaqca onlarla bir yerdə mühüm məsələləri və övzanı

[vəziyyəti] müzakirə etmədən və sair ermənilərin qərar və təsəvvüratını [fikirlərini] bilmədən, Bakı Erməni Milli Şurasının imkanı və ixtiyarı yoxdur [ki], Parlamanda ümumi erməni mənafe-yini nümayiş etdirdin və onların ehtiyacatının qanuni müdafiəyi [müdafiəçisi] olsun. Buna görə, Bakı Erməni Milli Şurası Azərbaycan türklərinin kəndi müqəddəratını kəndi əlinə almaq və sərbəst milli-mədəni tərəqqi hüququna malik olduğunu etirafı [qəbul edərək], şəraiti-hazirə mövcibincə [hazırkı şərtlər daxilində] Azərbaycan Parlamanına nümayəndə göndərməkdən imtinaya məcbur olur.

Sədr, Şura müdiri, katib.”

Həman iclasda isbatı-vücut [iştirak] edən İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni Firqəsi [Sosialist İnqilabçılar Partiyası] nümayəndəsi, komitənin qəbul etdiyi bu qərar-namənin məzmununa kifayət etmə-yərək, sosial-revolusionerlər namından [adından] böylə bəyanat vermişdir:

“Sosial-revolusioner firqəsinin Bakı təşkilatı, Azərbaycan türklərinin müqəddəratı-milliyələrini öz əllərinə almaq ideyasını təbrik edir. Türklər öz müqəddəratlarını müttəhid [birləşmiş; vahid] Rusiya Federasyonu daxilində öz əllərinə almalıdırlar. Azərbaycan Cümhuriyyəti, zəhmətkeş xalqın tərəqqisini o vaxt təmin edə bilər ki, böyük Rusiya Federasyonunun müsaviül-hüquq [bərabər hüquqlu] bir üzvü olsun. Azərbaycan Parlamanı ancaq məhəlli [yerli]

parlaman, müttəhid Rusiya Parlamanı ola bilər. Milli parlaman olmaq üzrə o vaxt səlahiyyətə olar ki, demokrasiya əsasları üzərinə seçilsin. Bu mülahizə ilədir ki, biz Azərbaycan Cümhuriyyətinin istiqlalını qəbul edəmmərik və şimdiki əsasla çağırılmış Parlamanı nə həqqi-hakimiyyətə malik, nə də məhəlli parlaman deyər tanıya bilmərik. Biz var qüvvəmlə çalışacağız ki, Azərbaycan Cümhuriyyəti Rusiya Federasiyasının bir üzvü olsun və Azərbaycan müqəddəratını dürüst əsaslarla seçilmiş parlaman vasitəsilə demokratiya [xalq] təyin və həll etsin. Ermənistan, Gürcüstan və sair cümhuriyyətlərə də qarşı bizim rəftarımız eynidir.”

BÜTÜN AZƏRBAYCAN VƏTƏNDAŞLARINA

Millətdaşlar! Vətəndaşlar!

Azərbaycan Cümhuriyyəti Məclisi-Məbusanının açıldığı münasibətilə sizləri təbrik edirik.

Təbrik edirik azəri türklərini ki, ürəklərinin dərin guşələrində əzizlədikləri böyük əməlləri [arzuları] hasil olubdur.

Təbrik edirik müsəvat məfkurəsi ilə mə'nus olan [bərabərlik məfkurəsinə isinişmiş] millətdaşlarımızı ki, bu gün onlar Azərbaycan fikrinin qəvldən feilə [sözdən işə] gəlməsini göstərən bir böyük vəq'əni [hadisəni] dəxi seyr edirlər.

Təbrik edirik firqəçi yoldaşları ki, qaldırdıqları Azərbaycan bayrağı bu gün millət vəkillərinin başları üzərində pərçəm-əndaz olur [dalğalanır].

Təbrik edirik bütün vətəndaşları ki, haqq, ədalət və müsəvat nigahbanı [keşikçisi] olan bir müəssisəyi-hürriyyət təşkil olunur.

Əvət, böyük fikrin, fikri-istiqlalın, Azərbaycan hürriyyət və istiqlalının arzuqəşləri [arsusunda olanlar] sevinisin! Bu arzu yolunda şəhid düşən, bu arzu ilə ölən millətədaş və vətəndaşların da ruhu şad olsun.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanı açıdır. Fəqət, vətəndaşlar, biliniz ki, bu gündən bizə böyük və olduqca müşkül imtahan günləri başlayır. Azərbaycan Məclisi-Məbusanı bizə bir imtahandır. İmtahan göstərməliyiz. Həddi-rüşd və bülüğa yetmiş [həddi-bülüğa çatmış] vətəndaş olduğumuzu isbat etməliyiz. Bu imtahanı millətin vəkilləri, vəzirləri [nazirləri] verdikləri kimi, millət özü də bu imtahana girməlidir. Millət, Məclisinin dalında durmaz, onun qərarlarına tabe olmaz, onun ehtiramını saxlamazsa, biliniz ki, vətəndaşlar, Məclis öz-özünə heç bir şey edə bilməz.

Bu gün hər şeydən əvvəl Azərbaycan istiqlalını qurtarmaq lazımdır. Çünki, olduqca ağır bir vəziyyət, müşkül bir əmr [hal; iş] altındayız. Bunun üçün də daxili nizaları [çəkişmələri] şiddətləndirməyərək bütün firqələr birləşməli, vətən və hürriyyəti-vətən [vətənin azadlığı] naminə birləşməlidirlər.

Beşinci ilə varan millətlər qovğası indi xitama erir [sona çatır]. Bu müharibənin nəticəsində o müharibə qədər müəzzəm [əzəmətli] bir hadisə zühur edir. Millətlər, hürriyət və istiqlal bayrağı açır. İstibdadlar yıxılır. Dünya xəritəsi yeni hökumətlərlə boyanır. Millətlər azad və müstəqil olacaq. Dünya azad millətlərdən ibarət bir “Cəmiyyəti-Əqvam” [Millətlər Cəmiyyəti] şəklinə girəcək.

Millətlərin hürriyəti, millətlərin cəmiyyəti. İştə, bu günün siyasəti, bu günün şüarları!

Paytaxtımızda bulunan Müttəfiq dövlətlərin bayraqlarında dəxi bu cümlələr yazılıdır. Müttəfiqlər bu gün bayraqlarında yazılan bu şüarı bilfeil [əməli olaraq] haqqımızda tətbiq etməmişlərsə də, bilmisal bunun Sülhi-Ümumi Konqresində həll olunacağını rəsmən elan etmişlərdir.

Sülhi-Ümumi Konqresi, vətəndaşlar, istiqlal paylayacaq deyə düşünülməsin! Çünki bu, kəndisini aldatmaq olar. Konqre israr və istehqaqla [israrla və haqqı çataraq] istənilən istiqlalları təsdiq edəcək. Bunun üçün çalışalım, hər növ şəxsi mənfəətlərin üstünə çıxalım, özümüzü unudalım, millətimizi düşünəlim, Məclisimizlə müttəhid [bir, birgə] olalım! İşlərimizi, idarəmizi yoluna qoyalım! O zaman əmin olalım ki, haqqımızı alarız.

Vətəndaşlar! “Cəmiyyəti-Əqvam” beş sənəlik qital [qırğın] nəticəsində millətlərin vicdanından doğmuş öylə aləmlər işıqlandırıcı bir günəşdir ki,

feyzi bütün aləmə şamildir. Çalışalım, səy edəlim, qardaşlar, ki Azərbaycan üfүqü bu günəşin üzünə hail [pərdə, örtü] olacaq buludlar və dumanlarla örtülməsin. Bu isə bizim əlimizdədir. Bunun üçün bütün firqələr müttəhid olmalı, bütün təbəqələr təhəmmül etməli [dözüm nümayiş etdirməli], Məclisi-Millinin dalında səddi-İsgəndər kimi durmalıdır.

İştə, vətəndaşlar, bu gün Azərbaycan Məclisi-Məbusanının açıldığı gündə sizi fədakarlığa, ittihadə dəvət edirik. Müttəhid və fədakar olalım tainki:

Yaşasın Azərbaycan Cümhuriyyəti!
Yaşasın Cəmiyyəti-Əqvam!

*Türk ədəmi-mərkəziyyət firqəsi
“Müsavat” Mərkəzi Komitəsi*

ÖZGƏYƏ QUYU QAZAN ÖZÜ DÜŞƏR

Dörd-beş sənəlik aləmsümül [bütün dünyanı əhatə edən], qanlı, dəhşətli bir dövlətlər qovğasının şahidi olduq. Miləli-mütəməddinənin [mədəni millətlərin] bir-birinə və başqalarına etdiklər zülmü sitəmləri, cövrü cəfaları, vəhşiyənə hərəkətləri, pozulan müahidələri [sazişləri], yıxılan məbədləri, güclülər tərəfindən zəiflərin həqqi-həyatına olan təərrüzləri [hücumları], zəhərli dumanları, ağır topları, tankları və daha bilməm nələri gördük, eşitdik. Bunlar həp “cahangirlik” [imperializm]

xülyasının səmərəsi idi. Böylə bir xülyə, milyonlarca bəşər qanı tökdürdü. Müntəzəm şəhərləri, minlərcə kəndləri məzaristana döndərdi. Milyonlarca qızıl sərf etdirdi. Topraqları bəşər qanı ilə boyatdı. Fəqət, nəticə nə oldu? “Aləmə hakim olmaq” arzusu ilə yaşayanlar, fikirləri başqa millətləri əzmək, məhv etmək olanlar öz istədiklərinə nail ola bildilərmidi? Xeyr, olamadılar. Hətta, imdiyə qədər xırda millətləri pənceyi-ahəni [dəmir pəncəsi] altında saxlayan hakimi-mütləqlərin özləri də ortadan qalxdılar. Xırda millətlər isə məhv edilmək əvəzinə öz hürriyyəti-şəxsiyyətlərini, sərbəst və müstəqil yaşamağa haqlı olduqlarını qazanmaq üçün meydana atıldılar. “Ya şərəfli həyat, ya namusla ölüm” şüarı ilə silaha sarıldılar, qurbanlar verdilər və hələ verirlər. Böylə isə, heç mümkün deyil ki, yaxın bir zamanda xırda millətlərin hüquqi-ixtiyaratı özlərinə çatmasın. Heç mümkün deyil ki, şahidi olduğumuz bu böyük müharibə “böyük fikirlər” arzularda oyatmasın. Ədəbiyyat, sənət, fəlsəfə, hüquq, əxlaq və beynəlmiləl əlaqə bütün-bütünə başqa bir şəkil və rəng almasın.

Bu qanlı cəng-cidal qurtardıqı və ümumsülh müahidəsi [sazişi] imzalandığı gün insanların dimağlarında [şüurlarında] böylə böyük təbədüllat [dəyişiklik] başlayacaqdır: artıq, aləmə hakim olmaq fikri bir fərziyyat olaraq qalacaqdır; artıq, kimsə qol qoyduğu beynəlmiləl müahidələri pozmağa cürət etməyəcəkdir; kimsə başqa

millətlərin istiqlalına, hürriyyəti-şəxsiyyəsinə toxunmaycaqdır; artıq, “özünə rəva görmədiyən şeyləri özgəyə də rəva görmə” kimi əski həqiqət, kimsənin istehzasını mövcib [istehzasına səbəb] olmayacaqdır. Çünki, bəşər doğru yoldan çıxdığının, Cənabi-haqqdan üz döndərdiyinin, zahiri təcəmmülata [görünüşə] vaxtını sərf etdiyinin səmərəsini gördü. Təbiri-axərlə [başqa sözlə] fəlakətdən fəlakətə uğradı. “Yuxarı başa” keçmək fikrində oldu da, ən alçaq dərəkələrə [uçurumlara] düşdü. Başqalarını əzmək istədi də, özü əzildi. Çünki, bəşər doğru düşünməyirdi. Öz səadətini, həmnövünün [həmcinsinin] yığılıb yaxılmağında görürdü. Fəqət, yıxdı, yaxdı da sərmənzili-səadətə [səadət mənzilinə] vasil olamadı və olamazdı.

Demək, bu qanlı müharibə, bu fəlakət, bu inqilab, insanları “məənəviyyata” tərəf yönəldəcək, zəiflərin hüquqi-ixtiyaratına toxunmamağı öyrədəcək və “özgəyə quyu qazan özü düşər” kimi atalar sözünün dəyişilməz əxlaqi cahənşümul bir qanun olduğunu göstərmiş olacaqdır.

Hüseyn Mirzəcəmalov

PARLAMANIMIZ MÜNASİBƏTİLƏ

Keçən gün, 1337-ci tarixi-hicri ikinci rəbiül-əvvəldə Azərbaycan dövləti Parlamentinin güşadı [açılışı] tamam Azərbaycan təbəələri üçün tarixi

bir eydi-bimisal [misilsiz bayram] olduğu izhari-min-əl-şəmsdir [günəşdən də parlaq həqiqətdir]. Hər tərəfdən, hər şəhərdən, hətta qəsəbələrdən belə rəis Məhəmməd Əmin Rəsulzadə həzrətlərinin adına göndərilmiş teleqramları “Azərbaycan” qəzetəsinin sütununda, “Rossiya” otelində, tənha xüsusi nömrəmdə əyləşərək mütalibə edirdim. Hər bir yazılmış kəlmələr mənə təzə bir ruh verirdi. “Yaşasın, Azərbaycan istiqlaliyyəti!”, “Yaşasın Azərbaycan Cümhuriyyəti!” sözlərini ürəyimdən keçirib qəzetəni ta axıra kimi mütalibədən keçirib də gördüm ki, bizim 170 min nüfusa malik o qədim, o mötəbər, o istiqamətli [mətin] Şamaxı şəhərinin cəmiyyəti-xeyriyyə-sindən, milli komitəsindən, “Müsavat” şöbəsindən, “Nicat” şöbəsindən, şəhər idarəsindən əsla bir nişan, bir əlamət yoxdur və nə də görülməyir. Təcili düşündüm ki, ey dili-qafil, sənin vətənin viranə qalmış, sənin cəmiyyətlərin tarümar olmuş, cəmiyyətlər üzvlərinin çox hissəsi məhvü nabud olmuşdur [məhv olmuş, yox olmuşdur].

Bunu fikir etdikcə, tənha otaqda yetim uşaq kimi zar-zar ağlamağa başladım. Gözlərim çəhar ətrafı [dörd tərəfi] axtarırdı ki, bəs, hanı mənim yoldaşlarım, hanı mənim arxadaşlarım?

Eyvah! Onlardan daha bir də xəbər gəlməz.

Onlar özlərini, övladlarını, mal-əmlaklarını ilk addımda vətənə, millətə, Cümhuriyyətə qurban verdilər.

Burası lövhədən [lövhədən] pozulmayan, yaddan fəramuş olunmayan [yaddan çıxmayan] bir şeydir.

Bu gün onların ruhları şadlanan bir gündür. Şad olsun o mərhum, mərhumələrin ruhları.

Əvət, mən, Cəmiyyəti-Xeyriyyə üzvlərindən, Milli Komitə əzasından, “Nicat” şöbəsinin və “Müsavat” şöbəsinin tərəfindən, mən Şəhər İdarəsinin üzvlərindən olub da özümü bizzat vicdanən borclu bilib, həman cəmiyyətlər tərəfindən və Şəhər İdarəsi namından [adından], bəlkə bilümmum [bütün] vətəndaşlarım tərəfindən Azərbaycan Parlamanının bunca təntənəli surətdə güşadını təbrik edib, deyirəm:

Yaşasın Azərbaycan dövləti!

Var olsun Azərbaycan istiqlaliyyəti!

Paydar, bərqərar olsun [var olsun, əbədi olsun] Azərbaycan Cümhuriyyəti!

Əhməd bəy Atamalibəyli

MİLLİ QAYƏMİZ

Coğrafiya alimlərinin təyininə nəzərən, Qafqaziya dağları Balkan silsiləsinin bir hissəsi olub, sonradan vücuda gəlmiş Qara dəniz vasitəsilə bir-birlərindən ayrılmışlar. Əslən bu iki ölkənin dağları bir müttəsil [ardıcıl] silsilə təşkil edirlərmiş. Təbiətin bu qanunu siyasi üfүqümüzə də təsir edərsə, yəni Qafqaziya yalnız cəhəti-coğrafiyadan deyil, siyasətcə də Balkan-

ların mabə'di [davamı] olarsa, eyvah!

Bu bir fikirdir ki, Qafqazıyanı sevən vətəndaşları təşvişə salıb, ciddi təlaşa düşürməlidir. Balkan demək, siyasət şahmatının taxtası deməkdir. Mədəni Avropa, Şərq aləminə yürütmək istədiyi hər bir cərəyanı Balkan pəncərəsindən yürütməyə adət etmişdi. Odur ki, bir çox nahaq müharibələrə meydan olmuş Balkan, adətə bir millətlər məzaristanı olub qalırdı. Hər bir daşı qaldırsanız onun altında ya bir türk şəhidi, yaxud sair balkanlı millətlərin bir nəfərinin qəbrini bulursunuz. Türklər, bolqarlar, serblər, yunanlar müharibə edir, bir-birlərini tələf edirlərdi. Nəticədə isə özgələri qazanırdı.

Köhnə Rusiya ortalıqdan qaldırıldıqdan sonra, Balkan əhəmiyyəti-siyasiyyəsini bir dürlü qaib etdi [itirdi]. Fəqət, onun yerini imdi də onun təbii mabə'di Qafqaziya tutacağı görünür kimidir. Balkanlarda dağıdılmış əqrəb yuvası imdi də bizim vətənimizdə toplanmaq istəyir. Lakin, son beş sənə çox böyük təcrübələr verdi, pək böyük şeylər öyrətdi. Müharibədən əqdəm [qabaq] bəzi xırda millətlər özgələrin siyasətlərinə vasitə olmaqla bir çox hadisələr törəyirdisə də, imdi artıq millətlərdən bunu bəkləmək olmaz. İmdi hamını danışdıran, hərəkət verib siyasi meydana tullanmağa vadar edən yalnız “istiqlaliyyət” məsələsidir. Müstəqil olmaq, kəndi başına yaşamaq. İştə, bütün kiçik millətlərin şüar və arzusu. Qafqaziya millətləri də

xətti-hərəkətlərini bu bina üzərində qurmaq istəyirlər. Hələ, Gürcüstan bu xüsusda bəzi müvəffəqiyyətlər də qazanaraq müstəqil yaşamaq istədiyini hər an sübuta da qalxıdır. Azərbaycan Cümhuriyyətinin mövqeyi nisbətən başqa isə də, yenə çalışmalı, bu gün hər millətin aşkarən tələb etdiyi haqqa nail olmalıdır. Müstəqil yaşamaq istədiyimizi bütün siyasətimizin əsasına qoymalıyıq. Zira, böylə olmazsa, Balkanların kiçik millətləri kimi, yabançı siyasətlərə alət olub, get-gedə iqtisad və mədəniyyətə inhitata [tənəzzülə] uğrayacağımızı görməliyiz. Nümunə gözümüzün önündədir. Balkanlarda oynanılan rolları düşünmək üçün tarixə müraciət etmək belə lazım deyil. Bu, həpimizin yadında olsa gərək.

Bu gün hər birimizi bir məfkurə, bir ideal ruhlandırmalıdır: istiqlal. Hangi əqidədən, partiyadan, klubdan olursaq, yenə də bizi bu müqəddəs, ümidverici kəlmə birləşdirməlidir. İstiqlal dedikdə, artıq bütün mənsubiyyətlər, siyasi məsləklər ortadan qalxaraq, yalnız müstəqil Azərbaycan qalır ki, onu yaşatmağa hamımız namusumuzla borcluyuz. Bu gün bizi xaricdən və daxildən bir çox təhlükələr hədələyirsə, bir çoxları bizim istiqlalımıza xain nəzərlə baxırsa, yenidən bizi əski sərhədlərə qaytarıb, əski zəncirlərlə boğmaq istəyirsə belə, biz kəndi əmalımızı açıqdən-açığa bütün Avropaya, bütün cahana bildirməliyiz.

Bir millətin səsini kəsmək, onu sus-

durmaq əsla qabil deyil. İstiqlal fikri bu gün bir neçə nəfərə məxsus olmayıb, ümum millətin tələb etdiyi, çalışdığı bir əməldir [arzudur]. Bu əməli təcəssüm etdirməyə isə toplanmış Parlamentumuz borcludur.

Vətənimizi Balkan xarabalarına müşabəh [oxşar] etməmək, onu yabançı ayaqlara tapdaq etməmək üçün mütləqə müstəqil olmalıyıq. İdealsız bir millət, bir hökumət yaşamaz deyirlər.

İştə, yeni doğmuş Azərbaycanımızın ideali: istiqlaliyyət və onun hüsulunu yolunda səbat!

Əli Yusif

AZƏRBAYCANDA

* Zaqatal quberniyası qubernatorunun verdiyi məlumata görə, orada “ispanyol nəzləsi” [ispan qripi] kəsbşiddət etməkdədir [şiddətlənməkdədir]. Əhalinin qismi-əzəmi [böyük hissəsi] işbu xəstəliyə düçar olmuşdur. Bir həkim, beş feldşer kifayət etməyir. Qubernator, Səhiyyə Nəzarətinə müraciətən müavinəti-tibbiyyə [tibbi yardım] göndərilməsini rica etmişdir.

* Kanuni-əvvəl [dekabrın] 4-dən Daxiliyyə Nəzarətinə [Daxili İşlər Nazirliyinə] teleqrafən xəbər verilir ki, Qazax əhalisi ilə Tiflis quberniyası əhalisi miyanındakı [arasındakı] əlaqəni yaxşılaşdırmaqdan ötrü, Qazax qaimməqamı ilə Tiflis qəzası qaimməqamı

və Gürcüstan sərhəd qarovulu müdiri Saloğluna getmişlər. Burada bir çox məsələlərdən əlavə, Saloğlu əhalisinin Qarayazı otlaqlarından, dəmiryolundan, o tərəfdəki yataqlardan istifadə etmələri də müzakirə edilmişdir. Gürcüstan Cümhuriyyəti nümayəndəsi bu məsələni qəti surətdə rədd etmiş və demişdir ki, bu məsələni Ziraət Nəzarəti həll etməlidir. Qubernator rica edir ki, bu məsələ tezliklə həll edilsin. Zira ki, Saloğlu əhalisinin Qarayazı meşəsinə keçmələri gürcüləri əsəbiləndirir. Əlavə, ermənilər də Qazax qəzası yay otlaqlarının yolunu bağlamışlar. Böylə gedərsə əhali müflisliyə məruz qalacaqdır.

ANALARIMIZ

NƏ TÖVR OLMALIDIRLAR?

Məncə, imdiki biz müsəlman övladı, tərbiyəni üç yerdən deyil, iki yerdən almaqdayız. Bizim aldığımız tərbiyənin birincisi ailə içindən, daha doğrusu ana qucağından, ikincisi mühitimizdən; üçüncü olan məktəb tərbiyəsi təsirinin gücü bizə o qədər çatmayır.

Hamının məlumu olduğu kimi, görürüz: oxumamış, oxucu tərbiyəsi ilə böyüməmiş analarımız, övladını necə bəsləyir. Ona necə süd verir, necə yadırır, necə yedirir, nə tövrədə paltar geyindirir və uşağın atasına, əmisinə, dayısına qarşı nə dillər öyrədir. Ailəmiz içində, anamız qucağında aldığımız

tərbiyə bu.

Tərbiyəsini böyləcə almış uşaq, ayaq tutub küçəyə çıxdıqda isə özü kimi tərbiyəlanmış bir mühitin içinə girir. İki tərbiyəsizlik o zaman birləşib uşağın zehninə yerləşir. Vücudumuz böyləcə tərbiyəsizliklə əhatə olduğu halda məktəbə gedirik. Məktəbdən dönüb həmin ailənin, həmin mühitin arasına daxil oluruq. Məktəbdə aldığımız tərbiyə həmin gündə sönüb gedir. Böylə bir tərbiyə ilə böyümüş məsum uşaq, zəhmətlər çəkib ali məktəblər, hətta darülfünunlar təhsilini ikmal etmiş olduğu halda tərbiyəsində, əxlaqında genə nöqsanlıq görünür.

Tərəqqi tapmış camaatlar ilə imdiki biz müsəlmanların arasında olan tədənni [mədəni səviyyə], tərəqqi təfavütləri həmin ana qucağından, mühit arasından başlayır. Hər kəs tərbiyəsini özünəməxsus ailədən və mühitdən alıb, ərseyi-cahanda ərzi-vücut etməkdədir [cahan səhnəsində özünü göstərməkdədir]. Bizdə müsəlman uşağı doğulduğu gündən etibarən Fransada namuslu bir firəng ailəsinə daxil etdirilib də on ildən sonra alınarsa, tərbiyəsi başqa firənglərdən zərrəcə nöqsan olmaz. Onun kimi də bir firəng uşağını imdiki bizim ailəmiz tərbiyəsinə versələr, o firəngin də tərbiyəsi biz müsəlmanların tərbiyəsindən yuxarı çıxammaz.

Nemescədən ruscaya tərcümə edilmiş 20 cildəndən ibarət, məhzən [sırf] uşaqlara məxsus bir qamus [en-

siklopediya] nəzərimdədir. Kainatda insana ən yaxın əlaqəsi olan nə varsa, burada uşaq dili ilə anladılır. Uşağa öylə şeylərdən məlumat verilir ki, bizim məktəb müəllimlərimizdən belə bəzilərinin o məlumatdan xəbəri olammaz.

Uşaq bunları nə zaman və harada öyrənir? Öz evində və ailəsi içində. Məktəbdən qayıdıb, nahardan sonra, istirahət vaxtında, anası ilə söhbət əsnasında, qucaqda aldığı tərbiyədən sonra böylələrini də ananın yanında öyrənir.

Böylə anaların tərbiyəsini təsiridir ki, Parisi toplamaq üçün ən uzaq vuran toplar icad edən və Londonu bombardman üçün çepelin ixtira edən nemes böyüdür və genə öylə analar tərbiyəsini nəticəsidir ki, o kimi ixtira və icad sahibi nemeslərin qolunu geri qatlayan ingilis, amerikan, firəng vücuda gətirir. Bizim imdiki analarımızın vücuda gətirdiyi nə? Cümləmizə məlum.

Həzrəti Peyğəmbər zamanına, bizdən daha yaxın vaxtlara baxar isək, o vaxtların müsəlmanları şəriətə, dinə bizdən artıq aşına olduqları kimi, içlərindən kişilər qədər oxumuş xatunlar da zühur etməkdə olduğunu görürüz. Fəqət bunların camaat işləri başında duran hökumətin mərifəti, bəsirəti sayəsində zühura gəlmiş olduğunu da müşahidə edirik. Avropanın ortasında, Əndəlüsdə müsəlman padşahlığı hökmran olduğu zamanlarda, hökumət, camaatı elmə, elm təhsilinə

o qədər həvəsləndirirdi ki, hər kəs bu həvəs sayəsində elm və fənn arxasınca qoşardı. Hökumət hər kəsdən artıq elm və fənn sahiblərinə məhəbbət və ehtiram etməklə, onları layiq olduqları mənəblərə təyin edirdi və hər qism elm və fənnə dair vəsilələr hazır edirdi. Camaat da böyləliklə məhəbbət və ehtiram, rəğbət və təşviq gördükdə, içlərindən böyük-böyük alimlər, təbiblər, mühəndislər, siyasilər və qeyri fənn sahibləri zühur etməkdə idi.

O zamanların xatunları da böylə idi. Əndəlüs padşahlarından Məlik Həkəm böylə oxumuş xanımlardan sərf [qrammatika] və hesab elmində artıq məlumat sahibi olan Linə xatunu öz dəftərxanasına alıb, kitabət [katiblik] xidmətinə təyin etmişdi və ən gözəl xətt ilə məşhurə olan Fatimə xatunu mötəbər kitabların üzündən götürüb yazmağa məmur qılmışdı. Kurtubalı Əhmədin qızı Aişə xatun bimisli [misilsiz] bir şairə olduğu kimi, kitab və risalələr mütaliəsinin çoxluğu ilə də məşhurə idi. Cəfər bin Nəsinin qızı Xədicə xatun həm şairə idi, həm də musiqi elmində mahirə idi. Öylə ki, musiqi alətini [alətlərini] tərənnüm etdiyi halda hər kəsi heyran və bihuş edirdi. Əbu Yaqubun qızı Məryəm xatun, Əndəlüs qalasının İşbiliyə şəhərində bir məktəb təsis etmiş və özü kimi bir çox şagirdlər yetişdirmişdi. Raziyyə xatun dəxi nəzmi-kəlam [söz, şeir söyləmək] və hüsni-səliqə xüsusunda məşhurə olduğu kimi, şərq

məmləkətlərini səyahət etməklə də bir səyyahəyi-müştəhirə [tanınmış səyyah] olmuşdur və genə, Əndəlüs padişahlarından Məlik Hişam 11 yaşında taxta əyləşdiyi zaman uşaqlığına görə hökumət işini yürüdəmmədiyi mülahizəsi ilə anası Səbihə xatun siyasət elminə aşına, səltənət işinə mahirə, əql və dirayəti ilə məşhurə bir xatuni-fəridə [misilsiz xatun] olduğu üçün hökumət işini idarə etməyə vüzərə, vükəla tərəfindən vəsiyyə (vəkilüs-səltənə) [vəkil] təyin olunmuş, uzun müddət hökumət işlərini kamal-nizam və tərəqqi ilə idarə etmiş, dünyadan getmişdir. Oğlu Məlik Hişam cavanlıq saiqəsi [cavanlığının sövq etməsi] ilə sarayda eyş-ışrətə məşğul olmaqla hökumət işlərinə qarışmadığı üçün müşarileyha [adı çəkilən] Səbihə xatun vəfat edincəyə dəkin hökumət başında durmuşdur.

Hələ bir neçə xatunun tərcümeyihəlini yazdığımızda görürüz ki, o zamanı müsəlman xanımlarında bir çox elmə, fənnə aşına analarımız var imiş.

Əcəba, o zaman vücuda gələn böylə analar hər zaman vücuda gəlməməzmi?

M. Ayn. Mirbağırzadə

TƏSHİH [DÜZƏLİŞ]

Dünkü nömrəmizdə “Təəssürat” sərlövhəli məqalənin son cümləsində “ediləcəyinə” kəlmə[si] əvəzinə xəta olaraq “edilməyəcəyinə” sözü tərtib edilmişdir. Bu surətlə təshih-keyfiyyət

edərək “Cavan Parlamanımızın birinci iclasından hasil olan təəssürat gələcək əndişələrimizin zail edilməyəcəyinə” cümləsini böylə oxumağı xahiş edəriz:

“Cavan Parlamanımızın birinci iclasından hasil olan təəssürat, gələcək əndişələrimizin zail ediləcəyinə ümidlər verib, indiki övzamızın da bir dərəcəyə qədər hiss etdiyimiz ağırlığı müqabilində qəlbimizdə təsliyətamiz bir hiss oyadır.”

BAKI XƏBƏRLƏRİ

* Azərbaycan İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni [Sosialist İnqilabçılar] Firqəsinin Bakı komitəsi ümum yoldaşları seçənbə [çərşənbə axşamı] günü, kanuni-əvvəlin [dekabrın] 10-unda, axşam saat 4-də Türk Ocağında vaqə olacaq iclasa dəvət edir. Müzakirə ediləcək məsələlərin mühüm olduğu üçün hamı yoldaşların gəlmələri və gecikməmələri mütəmənnadır [xahiş olunur].

* Zaqafqaziya Şeyxülislamı, Ədyan Nəzarətinə [Dini Etiqad Nazirliyinə] kanuni-əvvəlin [dekabrın] 2-də müraciət edib, vəzifəsindən istefa verməsini bildirmişdir. Nəzarət, şeyxülislam həzrətlərinin millət yolundakı fəaliyyətini nəzərə alaraq, Gəncə Ruhani məktəbinin müdirliyini təklif etmişdir.

* Bələdiyyə İdarəsi əhaliyə elam edir [bildirir] ki, şəhər kitabxanası bayram günlərindən siva [başqa], hər gün saat 1-dən 4-ə dək, axşam 5 yarımından 7 yarımədək açıqdır.

İngilislərdən ötrü benzin

Ticarət və Sənəət Nəzarəti Bakı mövqifi [stansiyası] müdirinə müraciətən ingilis qoşunları üçün ərzaq və mühümmat [ləvazimat] cəm edən komitədən Batuma göndərmək üçün altı vaqon benzin qəbulu barəsində lazımi binagüzarlıqda bulunsun [sərəncam versin].

Gürcüstandan ötrü neft

Ticarət və Sənaye Nəzarəti Gürcüstan siyasi mürəxəssliyi [nümayəndəliyi] Azərbaycan Türuq və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] və Xariciyyə Nəzarəti ilə Azərbaycan sərhədindəki cövhər yolu və Gürcüstandan keçən neft yolu Batumədək işləməsi barəsində etilafa [uzlaşmaya] gəlmişdir. Bu etilaf mövcubincə [uzlaşmaya əsasən] Gürcüstan tranzit müqavilənaməsi imza edilincə və Gürcüstan-Azərbaycan siyasi nümayəndələrinin etilafı olmayınca neftdən istifadə etməməlidir.

Batum üçün neft

Ticarət və Sənaye Nəzarəti, Xalq Təsərrüfatı Şurasına əmr vermişdir ki, Batum üçün 1 milyon put neft buraxsın.

Müsəlləh [silahlı] soyğunçuluq

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 3-də Şamaxı qəzasının Qaraduzlu kəndinin sakini Ağaməhəmməd Əhməd oğlu 6-cı dairə polis müfəttişliyinə xəbər vermişdir ki, Xırdalan kəndindən Qa-

raduzlu kəndinə getdiyi vaxt iki nəfər naməlum müsəlləh bədəfkarlar [bədəniyyətlər] onun 2200 rublə pulunu, iki girvənkə qənd, iki girvənkə çörəyini alıb Xırdalan mövqifinə [stansiyasına] tərəf getmişlərdir.

Qənd itmiş

İşbu günlərdə məlum olmuşdur ki, “Samopomoş” istehlak cəmiyyəti anbarından 600 put qənd yox olmuşdur. Anbarda olan qəndin miqdarı min put imiş. Qənd bu ilin zərfində bir çox əşxas [şəxslər] və cəmiyyətlər tərəfindən həcz [müsadirə] edilir, əhaliyə verilməyirmiş.

Denildiyinə görə, cəmiyyət axirüləmr qənddən manpası qayıрмаq xəyalında imiş. Şimdi məlum olur ki, qəndin çox hissəsi anbardan yox olmuş. Əvvəlcə 100 put, sonra da 500 put oğurlanır. Şayiata [şayiələrə] görə 500 put qəndi kim isə Balaxanıya fəhlələrə vermək üçün aparıbmiş. Fəqət, kimin naminə, kim tərəfindən aparılıb məlum deyildir. Cəmiyyətin idarəsi iclaslarında bu məsələ qalxdıqda, məsələni yaddan çıxarmaq istəyirlər. Halbuki, qəndin fiyatı çox böyükdür. Bazarda qəndi 32 rubləyə satırlar. Beləliklə, yox olmuş 600 putun qiyməti 768 min rublə edir.

* Ərzaq Nəzarəti, Türlük və Məabir Nəzarətinə müraciətən xəbər vermişdir ki, dəmiryolu məmurini [məmurları, işçiləri] Bakıdan aparılan ərzaqdan ötrü heç bir vəsiqə tələb etməyirlər.

Ərzaq Nəzarəti müvəkkili rica etmişdir ki, bu barədə lazımı binagüzarlıqda bulunsun [sərəncam versin].

* Ərzaq Nəzarəti müvəkkili Türlük və Məabir Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, Poylu mövqifindən bəri dəmiryolu ilə kənd cəmiyyətləri tərəfindən aparılacaq toxum üçün növbəsiz vaqon versinlər. Zira ki, işbu toxum Abşeron şibhi-cəzirəsindəki [yarımadasında] zəmilərdə əkiləcəkdir.

* Ərzaq Nəzarəti, Hərbiyyə Nəzarətinə müraciətən Şəki dairəsindəki qoşunlar üçün 1919-cu sənədə nə qədər taxıl və ələf və ləzgi şalı lazım olduğunu isticvabda bulunmuşdur [sorusmuşdur].

* Ərzaq Nəzarətinə Tiflis və Tazəşəhərdən ötrü, ərzaq ilə mübadilə 30 min ton put neft, 10 min put cövhər, min put benzin, 5 min put makina yağı təklifi varid olmuşdur [gəlmişdir]. Ərzaq Nəzarəti müvəkkili mübadilə komisiyonuna müraciətən işbu iqdamata [əməliyyata] girişməyi tövsiyə etmişdir.

ƏRZAQ İŞLƏRİ

Bakı Ərzaq idarəsinin gündəlik məlumatına görə, kanuni-əvvəlin [dekabrın] 5-də Bakıya daxil olan ərzağın miqdarı:

Dəmiryolu ilə buğda 4423 put, kartof 2363 put.

Kanuni-əvvəlin 6-da: buğda 1336 put, un 44 put, kartof 800 put.

Kanuni-əvvəlin 7-də: buğda 5239

put, un 207 put, arpa 1677 put.

Kanuni-əvvəlin 8-də: buğda 5113 put, un 1692 put, arpa 5085 put, ot 931 put.

* Kurdiladze və qeyriləri Ermənistandan alıb Azərbaycan yolu ilə Gürcüstana apardıqları iki min qaramala yol kirayəsi və qeyrə üçün icazənamə istədikləri üçün Ərzaq Nəzarəti bu barədə Azərbaycan Hökumətinin Gürcüstan vəkili Cəfərov cənablarına yazıb, Cəfərov Gürcüstan yolu ilə də İrana və Batuma Azərbaycandan göndərilən bəzi ərzaq üçün yol icazəsi alınmasını xahiş edir.

* Bakı şəhər Ərzaq idarəsi, Bakıya daxil olan ərzağı həcz [müsadirə] etmək üçün bir nəfər nəzarətçi də göndərilməsini ingilis ərzaq komissarı kapitan İnvuddan xahiş etməyi “Azərbaycan” qəzetəsinin 50-ci nömrəsində müfəssələn dərc edilmişdi. Bu barədə yerli acentələr qarışacağı, qəzetənin həmin nömrəsində Ərzaq Nəzarəti tərəfindən Bakıya gətiriləcək ərzaq sərbəstliyi elanına zidd olmasını və bir neçə dəfə şəhər Ərzaq idarəsi, Ərzaq Nəzarətindən bixəbər ərzaq həcz etdiyini və böyləliklə şəhərə gələcək ərzaq işləri müşkülə uğradığını, bahalıq və qeyrəni nəzərə alıb, şəhər Ərzaq idarəsi həcz işlərinə Nəzarətdən [Nazirlikdən] izinsiz qarışmamasını və ingilis komandası ilə ancaq Nəzarət xəbərdarlığı və razılığı ilə ərzaq işlərində münasibətdə olmağı Ərzaq Nəzarəti şəhər Ərzaq idarəsinə yazıb

xahiş edir.

* Kutais şəhərindən Bakıya, Ərzaq Nəzarəti namına [adına] 415 put lobya və Kerç şəhərindən iki min put noxud, Bakıdan Tiflisə göndəriləcək iki vaqon duza əvəz olaraq gətirmək üçün Ağahüseyn Şıxəliyevə Ərzaq Nəzarəti icazənamə vermişdir.

GÜRCÜSTANDA

Axıskanın işğalı

“Borba” qəzetəsi kanuni-əvvəlin [dekabrın] 3-də Borjomdan bir böylə teleqram almışdır:

“Bu gün bizim qoşunlar Axıskaya daxil oldular. Mesxetiya və Cavaxetiya fərariləri miyanında [arasında] şadlıqdır. Türk sərhəd daşları 1877-ci sənə sərhədinə tərəf aparılır. Müsəlman fəqərəsi, cümhuriyyət qoşunlarını şadlıqla qarşılamişlar. Həyat adi yoluna düşür. İnanıram ki, yorulmuş millət bir daha bəy hökuməti üzünü görməyəcəkdir. Cavaxetiyada da əhval böylədir. Yarın türklər Axalkalakı təxliyə edərək Ərdəhan sərhədinə çəkiləcəklər.

*Hökumətin xüsusi müvəkkili:
Leoroxadze.”*

Ancaparidzenin teleqramı

Bu yaxınlarda Soçidə bir qurultay iniqad etməkdə [baş tutmaqda] idi. Gürcüstan Cümhuriyyəti Hökumətinin Soçi dairəsini müvəqqəti mülhəq [il-haq] etməsi məsələsindən dolayı qurultayda öz razılığını bəyanla dərmian edir [irəli sürür] ki, Rusiyada demokrasi

əsas üzərində hökumət təşkil edərsə, o vaxt Soçi dairəsi o “federasyona” daxil olacaqdır. Qurultay, Kuban nahiyə radasına və Gürcüstan Cümhuriyyətinə birər təbrik teleqramı göndərməyi qət etmişdir.

TEATRO VƏ MUSİQİ

Bu gün, səşənbə [çərşənbə axşamı] günü, kanuni-əvvəlin [dekabrın] 10-da Hökumət Teatrosunda, bu mövsümdə əvvəlinci dəfə olaraq Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən Üzeyir bəyin məşhur “Arşın mal alan” operettası mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Bu oyunda məşhur aktyorlarımızdan Soltan bəyin rolunu Ələkbər Hüseynzadə, Əsgərin rolunu Sarablı və Vəlinin rolunu isə Hacığa Abbasov ifa edib, Müdiriyyətin təzə qəbul etdiyi artistkaları dəxi iştirak edəcəklərdir. Biletlər teatronun kassasında satılmaqdadır.

Elan

Persidski küçədə vaqə [yerləşən] Qasım bəy hamamının müstəcirisi [icarəyə götürəni] sifətiylə ümum möhtərəm müsəlman xanımlarına bununla elan edirəm ki, bu tarixdən etibarən hamam hər həftə şənbə günləri zənana [qadınlara] məxsus olacaqdır. Və əlavə edirəm, hamam idarəsi hamama gətirilən əlbisə və sair xüsusunda cavabdehəndəliyi [cavabdehliyi, məsuliyyəti] boynundan atır. Hər kəs öz paltarının mühafizəkarı olmalıdır.

Kamali-ehitiramla: Məşhədi Həsən Məşhədi Məhəmmədəli oğlu.

297 1 - 1

OPERETTA

AXŞAM TAMAŞASI

Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü rəbiüləvvəl ayının 6-sında (dekabrın 10-unda) 1337-1918-nci ildə təntənəli bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

Üzeyir bəyin yazmış olduğu məşhur

ARŞIN MAL ALAN

operettası, 4 pərdədə.

İştirak edən əşxas [şəxslər] təfəsilən proqramda yazılıbdır. Ancaq bu səfər isə “nökər Vəli”nin rolunu birinci dəfə olaraq məşhur komik Hacığa Abbasov cənabları ifa edəsindir.

Böyük musiqi orkestri Üzeyir bəyin təhti-idarəsində [idarəsi altında].

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 8-in yarısında.

Dirijor: Üzeyir bəy Hacıbəyli.

Rejissor: Hüseyn Ərəbli.

Məsul: Xəlil Hüseynzadə.

Müavin: Hacıbaba Şərifzadə.

Müdür: Zülfüqar bəy Hacıbəyli.

b/20

Gəlir vergisi

Azərbaycan Kazyonnu Palatasının Hökumət gəlir vergisi xüsusunda verdiyi qanunun 77-80-ci maddələr[i] mövcubincə [maddələrinə əsasən] **elan edir:**

a) Kirayənişinlərə, ev və qeyri-mənqul [daşınmaz] əmlak sahiblərinə; b) Dövlət, mənəb (bəy, tacir və qeyrə) və ictimai (şəhər, kənd idarələri və qeyrə) müəssisələrə, xüsusi şirkətlərə qeyri-mənqul əmlak, ticarət, sənəət və qeyri gəlir verici müəssisə sahibləri və icarədarlarına; c)

Səhmdarlar şirkəti və cəmiyyətlərinə, pay şirkətlərinə, səhmdarlar, ticarət və torpaq bankalarına, xüsusən lombardlara və mənqul [daşınan] əşyaya pul və mal buraxan şirkətlərə:

1) Bakı şəhərində, ətrafındakı Bəliy qorodda, Bibiheybətdə, mədənlərdə, Balaxanı, Sabunçu, Ramana, Zabrat, Binəqədi və Suraxanı kəndlərində, Sabunçu və Suraxanı kəndləri miyanında [arasında] vəqə mədən dairəsində (Əmirhacıyan və Xilə kəndləri) kənd qeyri-mənqul əmlakı olan yerlərdən siva [başqa] və Gəncə, Nuxu və olan üzvdə Şuşa şəhərlərində olan kirayənişinlər 1918-ci il kanunivəvəlin 1-dən gec olmamaq şərti ilə öz ev sahiblərinə və yaxud onları əvəz edənlərə xüsusi vəraqələr üzərində bu vaxta kimi kirayənişin işğal etdiyi mənzildə neçə nəfər mədaxili [gəliri] olan əşxasın siyahısı verilməlidir. Xüsusi mədaxili olan da buraya daxildir.

2) Ev və qeyri-mənqul əmlak sahibləri kirayənişinlərdən aldığı siyahıları və öz siyahısı ilə bərabər 1919-cu il kanunivaninin [yanvarın] 7-dən gec olmamaq şərti ilə məhəlli [yerli] vergi idarəsi sədrinə təqdim etməlidir.

3) Bu siyahılardan başqa ev və qeyri-mənqul əmlak sahibləri həmin vaxtda, həmin sədrə xüsusi vəraqələr üzərində bunların evlərində və əmlakında vəqə mənzillərin, ticarət və sənəət müəssisələrinin, anbarların, skladların sakinlərinin adlarını verməlidir.

4) Yuxarıda “b” fəslində göstərilən müəssisələr 1919-cu il kanunivanidən gec olmamaq şərti ilə bu siyahılar qulluqçular yaşadığı məhəllin sədrinə verilməlidir. Xüsusi vəraqələr üzərində 1915-ci il kanunivəvəlin 15-inə kimi qulluqçularının siyahısını verməlidirlər.

5) Səhmdarlar şirkəti, ictimai və qeyriləri “c” maddəsində göstərilən cəmiyyətlər 1919-cu il kanunivanisani 7-sindən gec olmamaq şərti ilə, Azərbaycan Cümhuriyyəsinə və əcnəbi məmləkətdə olan səhmdarların və pay sahiblərinin siyahısı və adını və pay sahiblərinin adlarını və ümumi iclasda iştirak üçün təqdim olunan səhmdarlar və pay sahibləri siyahısını, səhm və payların miqdarını Azərbaycan Kazyonnu Palatasına bildirməlidir.

6) Yuxarıda sayılan siyahıları yazmaq üçün vəraqələri şirkət müəssisələr hər gün vəqə olduğu məhəlli idarələrdən, ev sahibləri isə polis idarələrindən alacaqlar.

7) Siyahıları yazmaq qanunu bu vəraqələrdə yazılmışdır. Bu bərədə məlumat almaq istəyənlər məhəlli idarə sədrinə müraciət edə bilərlər.

8) Bu siyahıları verməyənlər, vaxtından gec verənlər və siyahını natamam yazanlar hökumət gəlir vergisi qanununun 126-cı maddəsi mövcubincə [əsasında] 100 rubləyə kimi cərimə ediləcəklər.

9) Bakı və Balaxanı-Sabunçu polis dairəsində aşağıdakı məhəlli vergi idarələr təşkil edilmişdir:

1. 1-ci şəhər idarəsi	1 və 2-ci polis idarələri
2. 2-ci şəhər idarəsi	10-cu polis idarəsi
3. 3-cü şəhər idarəsi	3-cü polis idarəsi
4. 4-cü şəhər idarəsi	4-cü polis idarəsi
5. 5-ci şəhər idarəsi	5-ci polis idarəsi
6. 6-cı şəhər idarəsi	6-cı polis idarəsi
7. 7-ci şəhər idarəsi	7-ci polis idarəsi
8. 8-ci şəhər idarəsi	8 və 9-cu polis idarələri
9. 9-cu şəhər idarəsi	Sabunçu kəndi və mədəni və Suraxanı, Əmirhacıyan və Bülbülə kəndləri
10. 10-cu şəhər idarəsi	Balaxanı, Zabrat və Binəqədi mədən dairəsi

Mama M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Arvad diş həkimi Z. A. Şexter xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Doktor**Hacı Fəthullah Ağəlizadə**

Böyüklərin və uşaqların daxili mərəzlərinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri:

Gürcü Teleqraf Acentəliyindən

səh. 165-166. “Almaniyanın sabiq Kronprinsi...”: Almaniya imperatoru II Vilhelm oğlu Fridrix Vilhelm nəzərdə tutulur.

Teleqraf xəbərləri:

Royter teleqrafları

səh. 166. “Belçika kral və kraliçası Parisə varid olmuşlardır.”: Kral I Albert və kraliça Yelizaveta Qabriele nəzərdə tutulur.

“L. A. qəzetəsi deyir ki...”: “Lokal-Anzeyqer” qəzeti nəzərdə tutulur.

“...Hollandiya Hökuməti, kayzeri Mütəfiqlərə verməkdən qəti surətdə imtina etməlidir.”: Almaniya imperatoru II Vilhelm nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən

səh. 167. “P. K. qəzetəsi xəbər verir ki...”: “Priazovski kray” qəzeti nəzərdə tutulur.

“...Novı Bessarabiyada...”: Bessarabiya 1918-ci ilin noyabr ayının axırlarında Rumıniyaya birləşdirilmişdir. Burada “Novı Bessarabiya” sözüylə, güman ki, Bessarabiyanın bu “yeni” statusu (yeni Bessarabiya) nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən:

Tersk oblastında

səh. 167. “Kazak Xalq Şurası”: Terek Kazak-Kəndli Soveti nəzərdə tutulur.

“...Müvəqqət Hökumət intixab etmişdir.”: Terek Respublikası Müvəqqəti Xalq Hökuməti nəzərdə tutulur.

“Svtatoy Krest”: Rusiyanın Stavropol diyarında bugünkü Budyonnovsk şəhəri nəzərdə tutulur.

Parlaman ətrafında

səh. 169. “25 noyabr 1918-də Hökumət, Erməni Milli Komitəsinə təklif etmişdir Azərbaycan Parlamentində iştirak üçün beş məbus göndərsin.”: qəzetdə “25 noyabr” yerinə “25 dekabr” getmişdir.

Bütün

Azərbaycan vətəndaşlarına

səh. 170. “...bu gün onlar Azərbaycan fikrinin qövldən feilə [sözdən işə] gəlməsini göstərən...”: qəzetdə “qövldən feilə” yerinə səhvən “qüvvədən feilə” getmişdir.

“Təbrik edirik firqəçi yoldaşları ki, qaldırdıqları Azərbaycan bayrağı bu gün millət vəkillərinin başları üzərində pərçəməndəz olur [dalğalanır].”: Burada “pərçəməndəz olmaq” obrazlı ifadədir. “Pərçəm” sözü həm bayraq, həm bayraqların ucundakı qotaz mənasına gəlir. Digər tərəfdən bu söz insanın başındakı kəkil, at yaxud aslan yalı mənalarını da verir. “Əndəz” isə “atan; atmaq” mənasında işlədilir. Beləliklə, “pərçəm-əndəz”, “pərçəm atan”, yəni “pərçəmini dalğalandıran” deməkdir.

səh. 171. “Səddi-İsgəndər”: əfsanəyə görə, Yəcuc-Məcuc qövmünün qarşısını almaq məqsədi ilə İsgəndər Zülqərneynin çəkdirdiyi aşılmaz divar. Burada sarsılmazlıq rəmzi kimi işlədilmişdir.

Parlamentimiz münasibətilə

səh. 172. “...1337-ci tarixi-hicri ikinci rəbiül-əvvəldə...”: Burada tarix, hicri təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 7

dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

**Analarımız
nə tövr olmalıdırlar?**

səh. 176. “Çepelin”: qazla doldurulmuş uçan aparat, dirijabl.

Bakı xəbərləri

səh. 178. “Zaqafqaziya Şeyxülislami”: Axund Məhəmməd Pişnamazzadə nəzərdə tutulur.

səh. 179. “ləzgi şalı”: toxunma şal parça növü.

چهارشنبه ۷ ربیع الاول سنه ۱۳۴۷

ایکتیمی سنه دوامیسه

۱۱ کانون اول ۱۹۱۸ سنه نومرو ۶۴

آذربایجان

حکومەتک سایی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی تورک غزتمیسدر.

آبونه شرایطی:

باتورک بربنه دک باکو ایجون ۲۴ باشقه شماره ۳۵ روبلهدر.
بر آیشی باکوده ۱۲ باشقه شماره ۱۹ روبلهدر.
اعلان فیاتی:
سلسری ۳ روبله کرانه کین اعلازلار ایجون گشت ایبلر.

تورک و اسلامنه مفید مقالەر، صحیفه ارمز آچقیدر. درج ایسبان ملاقاٹ اعاده ایبلنر. درج ایسبان ملاقاٹ مکاتبتی اداره تسین ایبلور.
محل اداره:
باکو، دوینیوسکی وغیرنسکی کویه لک کتجنده ۴ نومرولی اوده
آذربایجان اداریسی
تلفون نمرو ۳۹-۸۰
تک نسخمی ۷۰ قیٹ.

آذربایجان مجلس میموئاننده

ایشیبلین، ائدا تورک عئم مرکزیت مساوات فرقی نائشدر **رسول زاده محمد امین یک** یانئمه اوقوردی سده سوسیالیزم افغانی فرقدن **صفی کورسکی** و **مهمته فرندن شیخ الاسلام** عوف نظار سولیکر عوم سوسیالیزم طرفندن **پهینوف احمد** جودت یانئمه اوقوردی. سو ایه دئانه فرقی نائشدر **دوتور قارا بگی قاریبک** یانئمه اوقوردی.
بولاردن سو گره اقلیت تشکیل این ملت اردن ائدا کورسی نائشیدی سخولا، بو- دیلر طرفندن کوخمان، لهر طرفندن واسوچ نظار سولیبک آلمان نائشیدی. قون یانئمه اوقوردی. نظار و یانئمه اوقوردی قون سو گره تورک عئم مرکزیت مساوات فرقی طرفندن بویه بر فرمولو تکلیف اولئیور.
بیتون فرانسایلاک یانئمه ایشیبلنکدن سو گره آذربایجان مجلس میموئانی ریاست وظیفه سینی افا این رهش موانته نائشیریور که یگی حکومت تشکیل ایتیک ایجون تنه ملا- حظه سیه توره بر رهش دعوت ایلوب حدیثی بئله، کله کچک مثب و کلا تشکیلده مذکور رهش تکلیف ایسین.
فرمولو ائدا آرا ایله قول اولئور.

رسول زاده محمد امین یک - تکلیف ایبلور که آذربایجان پارلامنتک آجلیسی محسوسه شون جهان پارلامنتلریه و اذجه قومسوز کورستان و ارمنستان پارلامنتلریه بر طرف کلین.
کله کچک ایللاک ه وقت تسین اولئوسی رهسجه محول ایبلندرک ساعت ۱۳ یازیسینه اجلاس قاپئدی.
(یانئمه لک معنوی و نظارک تمغیلی باری)

آرمانده دورمهه قاپیلار. منتظر آلمانیا ایله صلح ایتیک ایتیلور. لکن آتکاک سورتمه اظهار ایبلرکه اوله ایلان عوم زمانه بولشویزم ایله مبارزه ایلمک اولدیلار. بولشویک آلمانلار ایله صلح اظهار ایبلر.
کانون اولک بزئمه قوشغان د خیر ویررلر آه: **«سوسئقا نفاق»** محافله کار غزتمی اسوچ حکومتن مدنی منکملر نظردن غزندن سالام ایتین دویه ایله مناسبت قطع اولوماسی طلب ایبلر. غزته، پتروغراد ایله یاراخود مناسبتی واجب ییلور. مناسبت قطع ایلمک زان روس طرفندن اسوچ ییلر ختمه ایلمکجه، مجازانه اسوچ حکومتی عینله جواب ویررلر.
و یانه دن نظراف ایبلرکه، غزته لک ویررگی جیرلر کوره آتورئیه موارخا له حرکت مند ایشیکدن ساق ایبلر اوتور. آتورئیان چیماسی تکلیفی ایلمکجه.

قاراباغ احوالی

آذربایجان خروسی مناسبتله حکومت بئله کی قاراباغ چکشلرد:

۴نجی اجلاس

مقاریک ۱۵ ساعت ۱۲ تسین ایبلیش اولان ۴نجی اجلاس ساعت برئانه ده دوقور سنیک آغایم سارئله آچیلور. دیلوماتلار اولئسنده کورجستان حکومتک سیاسی نائنده، کورجستان داخله نظاری معاون و هیئت سکریره معنی اکتشلردور.
ناشای جودق.

صدر - مجلس میموئانک ۴نجی اجلاستی آچیلش اعلان ایلمک سالق بویه، یی بو فراد ایله جبرویور:
۱- سولک کولور اود اولمش تریک مکوتب و نظرافلاری؛
۲- فرانسایلاک یانئمه لاری؛
۳- نظارلاری ای نظام قاعدی.

بیتون سو گره سوجا بلاری سول کولر طرفنده برچوق تریک نغراف و مکتولاری وارد اولدیلر. یانئمه اولد اعشان شراسی طرفندن کوندریش مکتوبی اورت.
معضلای - تکلیف ایسیدور اعشانی قزدارلار مزک تریک تریک و تشکر معنوی جواب کوندریلین.
تکلیف قبول اولئور.
سو گره سالیئان، جواد اوزدی روس و تورک لئند، سوراخانا، امیر حاجان توکگی و سایر هله و کئندیلرندن باکو ده اتحاد ایرائیان وسامت چیمستانلرین و بر جوق سایر ایرانن تریک کاملر آتدیلر. یانئمه قضا بولاری اولدوقه له معناری ائشال ایتیک ایتیک تکلیف ایسیدور که مجلس میموئان فرانسایلاک یانئمه لاری

تلفراف خبرلری

انکلیز رسمی خبری
مقاریک ۸ نه ماله ویردی. و فردوشته کبیلر بخر خرک شالی قسنده ۳ دانه شمن کیسی کورمک آتمشلاردور. نتیجه شمن قاجشدر. اکبیر یاراخود لارندن برنج شمن حاضرده اولاری قوشمادور. آتشدن کرم کیمینک بریسه زدنلشدر. شمن فردوشته کیسی آتوشدوشدر. مذکور کی اهیمن زدلر آتشدور. (کورسی تلفراف آچتکلی)

روس تلفراف آتشیلک ویردیگی مولهاته کوره منتق دولتر روسیه هجوم ایشیکده آلمانیا شمن منتق جلب ایلمک فکر اوتور. افروپه ایررکی غزتمی یازیرکه روس حکومتک لکری آلمانیا اشلانن بولشویزم افغانه بولندرکجه، غزته آلمان افلاچیلرک بولشیدن شیخ ایلمک کله یانئمه. سولارکله هیئت دعوت بولندیدن آلمانیا اشلانن قاریماسی بوی کورئیرکه، اولار آلمانیا ایله منتق دولتر

حیراییلندن:

معلوم ایسیدور که زنگزور اوزیدی مسلمانلار بر حال کیمیرکهدور. دوت طرفدن آتیش و فتح ایله احاطه ایلمشدر. آذربایجان زنگزورده و شوشدن قوشتلار نزل کیتیکسی ایشیدورک درخلا شوشی ائشال ایشیکه حاضر لاشانه باشلشدر. اولک ائشارمه یه تون زنگزور، شوشه و حیراییل اوزدیلرک ارمئیرلی سلاج اولارک خروچ ایسیدور. اولارک بویه عومس خروچیک مقصدی بودر که زنگزور اوزیدی مسلمانلار دن تیزلیوب آزارات جمورئی اراسینه یه قوشولور و آذربایجانک شوشه کیتیک بولازینده منگی اولان قدر مسالاردن تیز لیوب قوروقسز قیلنار. اوچینسی عطفه نغ و شی، دلاور مسلمانلاری مقارجه آزلدیلر ره باقیار. ۴۰۰۰ غزک قولور دستیک شوشه کین بولتی سیرلعه قاشلشدر. دوت کورنه که اولده شتلی اوروشا کیدور و آذربایجانک حرمت ایلمیلمور. اما بر ایگی کورندن سو گره شوشه بولتی محافظه ایند مسلمانلارک کولگی قورابوب قورلری کسب صف ایشیکه این وقت بر دک آلا ییلر. اولدیلر سایر پرلرک وضعی ایسه بو قرار ایلدر:
آزواد، اوقاق، قوجه، جوان فرقی کوله مزدن عوم مسلمانلاری تکف، مالاری غارت ایسیدور. کئملرین پانئیر یولار، حیج بردن مسلمان کولک پوقر، الین زاده بولور. کچک مسلمان کندی تامبله پانئیر یول اهلیسی باکله یقیشدر. مسلمانلارک مشهور اهلوسی اوچانی اولان «یزدادان» دخی پانئیر ییلشدر. بانک باسی آت قینی تیجه ملیون ایدی. مسلمانلاری نغایت درج حدت و وحشی لیکه قیریولار. هر کون ارمئیر مسلمان کولاریته هجوم ایسیدور. شتالی اوروشالار اولور. اوزده، منکشار ارمی دسترک هجومه دوام ایله ییلور؛ بلاتخیز قوشون کورتمک لازیمدر. برجه هغه کومت کلمه یون زنگزور و شوشه اوردزی و عسکران مسلمانلارک ائتن چیقاقیدر.

زنگزور اخذ عسکر رهس **ملک نماز علی یوف**
۴ دبقار ۱۸ ساعت ۲۰ دبقه ۴ قزندن
سولک ۵ کون طرفنده هاوله ارمئیرلی قزاتوق کندی مسلمانلارک هجوم ایلمک ۳ آت و ۱۳۵۰ قوبولاری اتمشدر. آتاشا چیمسنده قوبولارک فرسی ارمئیرلرین جنیدیک ولی بولک فر آتی تولشدر. باشجیلاردن (مانی) آتلی برنیش قتل ایلمشدر. دولتی نام ارمی کتجنده ۳۰ مسلمان ارمئیرلر قاریشک یاپوللار. دوشنه کونی

اورودادندن
اورودادندن ۱۵ ریسرتنگزور اوزیده محلی ارمئیرلر آذربایجانک دستله برابری اودن آرتیق مسلمان کندی خراب ایشیلدر. آتاشه وکل کیتیک، لوزار، بوخاری و آتاتوره اوچله وارناتوزور. طی، بوغور، تلغایر و غیرلری سیبوتن خراب ایلمشدر. آذربایجانک دستلری علی دوه، توغوت، مرزیت، نوومی وارناتوزور کئملرین حاصره ایشیکه حاضر لاشیر لار. اهالی هیجانه دوشوب ایرانه قاچاق ایستمشدر. بر جوق آزواد اوقاق اری چایند فرق اولشدر. آذربایجانک دستلرندن قاچوب خلاص اولارلر اری چایی کرائنده آچیق هواده فلاکت ایچمهدور. زنگزور و اوروداد اهالیسی ده بو کورمه بوطور فلاکت کوزلیور. آذربایجانک باشنده اولان ارمئیرلر ماقئله سیز مسلمانلاری قریوب قورواق قکراندور. بیتون آروودا گلاسیره قویوب حاجیه یقیشدری زمان ارمئیرلر منتق دولت نایتملرک قاضیاده اولاریته باقیوب مشهور قولور قزداریلار. شیخ مسلمانلاری قیرماده دام ایبلر. شیخ مسلمانلارک محافظلری ایجون تزلکه تیریلر ائندیز ایشیکلرینی و وحشی لکرینی محله دن قوش تکیلیک ایچون آذربایجانک و کورجستان نایتملرک کورلمه شمن منتق دولت نایتملرندن خواتع ایبلرک. اوروداد و زنگزورده محالی تک برلیندن زیاده کد بوتوندی ایله ملامسی ایلمشدر. بوچت نظراف مناسبتی اولدایند کوره اهالی اوز دردی باشقه بر بریمه خروچ ویرمکن عاییز قاشلشدر. حالدرک نظر ده آتاشی خواهش ایبلرک.

Çərşənbə, 11 dekabr 1918-ci il, nömrə 62

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 7 rəbiüləvvəl sənə 1337. 11 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

2-ci iclas

Dekabrın 10-u saat 12-yə təyin edilmiş olan 2-ci iclas, saat bir tamam-da doktor Həsən bəy Ağayevin sədarətilə açılır. Diplomatlar lojasında Gürcüstan Hökumətinin siyasi nümayəndəsi, Gürcüstan Daxiliyyə naziri müavini və heyəti-əsgəriyyə [hərbi nümayəndəlik] üzvü əyləşmişlərdir. Tamaşaçı çoxdur.

Sədr Məclisi-Məbusanın 2-ci iclasını açılmış elan edərək məsaili-yövmiyyəni [gündəlik məsələləri] bu qərar ilə xəbər verir:

1. Son günlər varid olmuş təbrik məktub və teleqrafları;
2. Fraksiyaların bəyannamələri;
3. Nitqlər iradı [nitq söylənməsi] nizam qaydası.

Bundan sonra sədr cənabları son günlər zərfində bir çox təbrik teleqraf və məktubları varid olduğunu [gəldiyini] bəyanla, əvvəl Dağıstan Şurası tərəfindən göndərilmiş məktubu oxu-

yur.

Mustafa bəy təklif edir Dağıstanlı qardaşlarımızın təbrikinə təbrik və təşəkkür məzmunlu cavab göndərilsin. Təklif qəbul olunur.

Sonra Salyandan, Cavad uyezdi rus və türklərindən, Suraxanı, Əmirhacıyan, Nügədi və sairə fəhlə və kəndlilərdən, Bakıda “İttihadi-iraniyan” və “Sədət” cəmiyyətlərindən və bir çox sairələrindən təbriknamələr alındığını bəyanla, fəqət bunları oxumaqla zehinləri işğal etmək istəməyərək təklif edir ki, Məclisi-Məbusan fraksiyalarının bəyannamələri eşidilsin.

İbtida [əvvəlcə] Türk Ədəmi-mərkəziyyət “Müsavat” firqəsi namından [adından] Rəsulzadə Məhəmməd Əmin bəy bəyannamə oxuyur. Bədəhu [ondan sonra] Sosialistlər İttifaqı tərəfindən Səfikürdiski və “Hümmət” tərəfindən Şeyxülislamov nitqlər söyləyərək ümum sosialistlər tərəfindən Pepinov Əhməd Cövdət bəyannamə oxuyur. Sonra “İttihad” firqəsi namından doktor Qarabəyli Qara bəy bəyannamə oxuyur. Bunlardan sonra əqəliyyət [azlıq] təşkil edən millətlərdən ib-

tida [əvvəlcə] gürcü nümayəndəsi Tsxa-kaya, yəhudilər tərəfindən Quxman, lehlər tərəfindən Vanseviç nitqlər söyləyib alman nümayəndəsi Kun bəyan-namə oxuyur.

Nitqlər və bəyannamə qurtardıqdan sonra Türk Ədəmi-mərkəziyyət “Müsavat” firqəsi tərəfindən böylə bir formula təklif olunur:

“Bütün fraksiyaların bəyanatını eşitdikdən sonra Azərbaycan Məclisi-Məbusanı rəyasət vəzifəsini ifa edən rəis müavininə tapşırır ki, yeni hökumət təşkil etmək üçün kəndi mülahizəsinə görə bir rəis dəvət edib təsdiqini Məclisə, gələcək Heyəti-vükəla [Nazirlər Kabineti] təşkilini də məzkur [deyilən] rəisə təklif eylesin.”

Formula ittihadı-ara ilə [yekdilliklə] qəbul olunur.

Rəsulzadə Məhəmməd Əmin bəy təklif edir ki, Azərbaycan Parlamanının açılması xüsusunda bütün cahan parlamanlarına və əzcümlə [o cümlədən] qonşumuz Gürcüstan və Ermənistan parlamanlarına birer teleqraf çəkilsin. Gələcək iclasın nə vaxt təyin olunması rəisə mühəvvəl edilərək [tapşırılaq] saat 4-ün yarısında iclas qapandı.

(Bəyannamələrin məzmunu və nitqlərin təfsili [təfsilatı] yarın.)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

İngilis rəsmi xəbəri

Dekabrın 8-ində “Allahverdi” və “Zərdüşt” gəmiləri Bəhri-Xəzərin şimali qismində üç dənə düşmən gəmisi

görərək atışmışlardır. Nəticədə düşmən qaçmışdır. İngilis paroxodlarından bir neçəsi hazırda onları qovmaqdadır. Atışmadan düşmən gəmisinin birisi zədələnmişdir. Düşmən “Zərdüşt” gəmisini atəşə tutmuşdur. Məzkur [adı çəkilən] gəmi əhəmiyyətsiz zədələr almışdır.

Gürcü Teleqraf Acentəliyi

* Rus teleqraf acentəliyinin verdiyi məlumata görə, Müttəfiq dövlətlər Rusiyaya hücum etdikdə, Almaniyayı müttəfiq sifəti ilə cəlb etmək fikrindədirlər. “Forverts” qəzetəsi yazır ki, rus hökumətinin məkri [hiyləsi] Almaniyaya inqilabını bolşevizm inqilabına döndərməkdir. Qəzetə, alman inqilabçıların bu işdən imtina edəcəklərinə inanır. Rusların həmişə dəvət edilmədən Almaniyaya işlərinə qarışması dəxi bunu göstərir ki, onlar Almaniyaya ilə Müttəfiq dövlətlər arasında durmağa çalışırlar. Müttəfiqlər Almaniyaya ilə sülh etmək istəyirlər. Lakin aşkar surətdə izhar edirlər ki, onlar eyni zamanda bolşevizmlə mübarizə edəcək olduqlarından, bolşevik almanlarla da sülh bağlaya bilməzlər.

* Kanuni-əvvəl [dekabrın] birində Kopenhaqdan xəbər verirlər ki, “Svenska Daqbladet” mühafizəkar qəzetəsi İsveç Hökumətini mədəni məmləkətlər nəzərində nüfuzdan salmaq istəyən Rusiya ilə münasibət qət olunmasını [münasibətlərin kəsilməsini] tələb edir. Qəzetə Petroqrad ilə paroxod münasibətini [rabitəsini] vacib bilməyir. Münasibət qət edildiyi zaman Rusiya

tərəfindən isveçlilər haqqında ediləcək mücazata [cəzalara] İsveç Hökuməti eyni ilə cavab verə bilər.

* Vyadan teleqraf edirlər ki, qəzetlərin verdiyi xəbərlərə görə, Avstriyada monarxiya lehinə hərəkət şiddət etdiyindən, sabiq imperatora Avstriyadan çıxması təklif ediləcəkdir.

QARABAĞ ƏHVALI

Andranik[in] xüruca [çıxışı, hücumu] münasibətilə Hökumətə zeyldəki teleqraflar çəkilməşlərdir:

Cəbrayıldan:

Məlum edirəm ki, Zəngəzur uyezdini müsəlmanları böhranlı bir hal keşirməkdədirlər. Dörd tərəfdən atəş və qılıncla əhatə edilmişlərdir. Andranik Zəngəzurdan və Şuşadan qoşunlarımızın getdiyini eşidərək, dərhal Şuşanı işğal etməyə hazırlaşmağa başlamışdır. Onun işarəsi ilə bütün Zəngəzur, Şuşa və Cəbrayıl uyezdlərinin erməniləri əldə silah olaraq xüruca edirlər [ortaya çıxırlar]. Onların böylə ümumi xürucaunun məqsədi budur ki, Zəngəzur və uyezdini müsəlmanlardan təmizləyib, Ararat Cümhuriyyəti ərazisinə qoşunlar və Andranikin Şuşaya getmək yollarını da mümkün olan qədər müsəlmanlardan təmizləyib qorxusuz qılsınlar. Üçüncü məntəqənin rəşid [rəşadətli], dilavər [igid] müsəlmanları miqdarda az olduqlarına baxmayaraq dörd min nəfərlik quldur dəstəsinin Şuşaya gedən yolunu sinələri ilə qapa-

mışlardır. Dörd gündür ki, orada şiddətli vuruşma gedir və Andranik irəli hərəkət edə bilməyir. Amma bir-iki gündən sonra Şuşa yolunu mühafizə edən müsəlmanların gülləsi qurtarıb, qüvvələri kəsbi-zə'f etdikdə [zəiflədikdə], iş müəssif [acınacaqlı] bir rəng ala bilər. Uyezdin sair yerlərinin vəziyyəti isə bu qərar ilədir:

Arvad, uşaq, qoca, cavan fərqi gözələməzdən ümum müsəlmanları tələf, mallarını qarət edirlər, kəndlərini yandırır. Heç yerdən müsəlmana kömək yoxdur. Əllidən ziyadə böyük, kiçik müsəlman kəndi tamamilə yandırılıb, əhalisi bilkülliyyə [tamamən] qırılmışdır. Müsəlmanların məşhur müqəddəs ocağı olan “Pir Davudan” dəxi yandırılmışdır. Yalnız binasının qiyməti neçə milyon idi. Müsəlmanları nəhayət dərəcə hiddət və vəhşiliklə qırırlar. Hər gün ermənilər müsəlman köylərinə hücum edirlər, şiddətli vuruşmalar olur. Uyezd, mütəşəkkil erməni dəstələrinin hücumuna davam edə bilməyir. Bilatəxir [dərhal] qoşun göndərmək lazımdır. Bircə həftə kömək gəlməsə, bütün Zəngəzur və Şuşa uyezdləri və Əsgəran, müsəlmanların əlindən çıxacaqdır.

*Zəngəzur əxzi-əsgər [hərbi qulluğa çağırış idarəsi] rəisi:
Məliknamazəliyev
4 dekabr, 18 saat 20 dəqiqə*

Tərtərdən:

Son beş gün zərfində “uqlad” erməniləri Qaranuş kəndi müsəlmanlarına hücum edərək üç at və 1350

qoyunlarını aparmışlardır. Atışma nəticəsində qoyunların bir qismi saldırılmış və Cəmsid bəy Vəlibəyovun bir atı ölmüşdür. Başçılardan Mani adlı bir şəxs qətl edilmişdir. Dövlətli nam [adlı] erməni kəndində 35 ev müsəlman ermənilərlə qarışıq yaşayırlardı. Düşənbə [bazar ertəsi] günü Şuşadan ermənilərə bir məktub gəlmişdir. Məktubun məzmunu bizə məlum deyildir. Ancaq həmin məktubu alar-almaz ermənilər həmin qonşularına hücum edərək evlərini, şeylərini, taxıllarını və heyvanlarını qarət edib, Ocaqverdi Molla Qənbər oğlu, Eyvaz Novruz oğlu və Sona Şahməhəmməd qızını öldürmüşlərdir. Yerdə qalan müsəlmanlar dağlara, meşələrə dağılmış, bəziləri də yaxında olan müsəlman kəndlərinə qaçmışlardır.

Gülədağ kəndi ermənilərinin bir dəstəsi Surxaylı müsəlmanlarına hücum edərək 122 baş mallarını və 25 keçilərini aparmışlardır. Bu hücumda Qasapet ermənilərindən Makar nam birisi qətl edilmişdir. Digər bir dəstə iki dəfə Qala Şilan müsəlmanlarının 105 baş malını aparmışdır. Məhəlli-hadisədən [hadisə yerindən] indicə qayıtmışam. Ermənilər özlərini nəhayət dərəcə cəng-cuyanə [davakar] bir surətdə apararaq, böyük müşkülətlə təhdid edirlər. Qəti tədbirlər görmək lazımdır. Təfsilatını məktubla xəbər verirəm. Əhvalat, müfəssəl surətdə İngiltərə, Fransa heyətinə xəbər verilmişdir.

*Uyezd naçalnikisi: Məlikabbasov
6 dekabr 19 saat 55 dəqiqə*

Ordubaddan:

Ordubaddan 15 verst Zəngəzur uyezdində məhəlli ermənilər Andranik dəstəsi ilə bərabər 10-dan artıq müsəlman kəndini xarab etmişlərdir. O cümlədən Kilib, Lehvaz, Yuxarı Vartanazor, Aşağı Vartanazor, Tey, Buğakar, Tağamir və qeyriləri büsbütün xarab edilmişlərdir. Andranik dəstələri Aldərə, Teğut, Mərzəğat, Novı Vartanazor kəndlərini mühasirə etməyə hazırlaşır. Əhali həyəcana düşüb İrana qaçmaq istəmişdir. Bir çox arvad-uşaq Araz çayında qərq olmuşdur. Andranik dəstələrindən qaçıb xilas olanlar Araz çayı kənarında açıq havada fəlakət içindədirlər. Zəngəzur və Ordubad əhalisini də bu günlərdə bu tövr fəlakət gözləyir. Andranik başında olan ermənilər, mühafizəsiz müsəlmanları qırıb qurtarmaq fikrindədirlər. Bütün Avropa silahı yerə qoyub sülh deyə qışqırdığı zaman ermənilər Müttəfiq dövlət nümayəndələrinin Qafqaziyada olmalarına baxmayıb, məşhur quldur Andraniklə müsəlmanları qırmaqda davam edirlər. Dinc müsəlmanların mühafizələri üçün tezliklə tədbirlər ittixaz edilməsini [tədbirlər görülməsini] və ermənilərin vəhşiliklərini məhəllində [yerində] görüb təsdiq etmək üçün Azərbaycan və Gürcüstan nümayəndələrinin göndərilməsini Müttəfiq dövlət nümayəndələrindən xahiş edirik. Ordubad və Zəngəzur mahalının bir ildən ziyadədir ki, bütün dünya ilə əlaqəsi kəsilmişdir. Poçt-teleqraf münasibəti olmadığına görə əhali öz dər-

dini başqa bir yerə xəbər verməkdən aciz qalmışdır. Halımızın nəzəri-diq-qətə alınmasını xahiş edirik.

Hacıyev

QƏZETƏLƏRDƏN

* Axırınıcı alınan xəbərlərə görə, Mineralnı mövqifi [stansiyası] bir neçə gün bundan irəli Könüllü ordu tərəfindən işğal edilmişdir. Bolşeviklər, Çeçəndən Petrovska hərəkət etmək üçün cənub tərəfə çəkilməkdədirlər. Bolşeviklərə yapışmaq istəməyən Tersk kazaklarının bir hissəsi Könüllü orduya qovuşmaqdan ötrü şimala tərəf getmişdir.

* Qəzetələrin verdiyi xəbərə görə Vyana, Lvov, Peştə və başqa şəhərlərdə məhəlli [yerli] qarnizonlarda olan yəhudi saldatları yəhudi talanını dəf edib asayışı mühafizə etməkdən ötrü xüsusi dəstələr təşkil etmişlərdir. Tarnuvda Polşa saldatları ilə yəhudi saldatları arasında qanlı müsadimələr [toqquşmalar] vəqə olmuşdur. Polşa kəndliləri talan etmək istəmişlərdir. Yəhudi saldatları silah ilə mümaniət [mançilik] göstərmişlər. Polşa saldatları kəndlilər tərəfinə keçdikdə qanlı müsadimə olmuşdur.

* “Tribuna” qəzetəsi xəbər verir ki, məbuslardan Tranqoyaş Zəhmətkeş Firqəsinin mərkəzi komitəsi namından krala bir bəyannamə vermişdir. Bu bəyannamədə məmləkət mənafeyini gözləyən və millətin canlı qüvvəsindən

ibarət, firqələrdən ari [uzaq] bir hökumət təşkili təklif edilir. Çünki lazım qədəri nüfuza malik olan böylə bir hökumət[lə], ümumi seçki hüququ əsasında seçki üsulunu bərpa etmək olar.

Ermənistanda

İrəvandan alınan qəzetələr Ermənistan Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Müdafiə] naziri Karçikyanın öldürülməsi təfsilatını böylə yazırlar:

Təşrini-saninin [noyabrın] 14-ündə gündüz saat 12-də praporşik Ter-Minasyans, Karçikyanın otağına daxil olub heç bir söz söyləmədən üç güllə ilə Karçikyanı sinəsindən vurub öldürmüşdür. Qatil otaqdan çıxdıqda öz paltosunu buraxmışdır. Paltonun cibindən bir siyahı çıxmışdır. Həman gün gecə saat birdə qatilin həyatı təmin edilib, mühakiməyə veriləcəyi vədindən sonra gəlib özünü hökumət əlinə təslim etmişdir. Karçikyan qətl edilən gün “Daşnaqsaqan” firqəsinin məşhur xadimlərindən Kanayan Dro, qatil praporşikdən böylə bir məktub almışdır:

“Yoldaş Dro! İş başında olan yoldaşlarımızın bir hissəsinin bu axır dörd il müddətində erməni millətindən ötrü həlakətli [həlakə sürükləyən] siyasət aparmalarından naşi [ötrü], mən bu gün Karçikyan əleyhinə öz vəzifəmi ifa etdim. Karçikyan məsuliyyətli bir vəzifə başında ola-ola erməni millətinin mənafeyinə xəyanət edib, bütün milləti qılınca və atəşə verməklə cəzasız qalmışdı. Mən yenə təzədən məsuliyyət

yətli rolu öhdəmə aldım. Mən öz fikrimcə hərəkət etmişəm. Firqə yoldaşları məhkəməsində və açıq məhkəmədə bəyanat verməyə hazır varam.”

AZƏRBAYCAN VƏ RUSLAR

İləricə xəbər vermiş olduğumuz üzrə, Azərbaycan Məclisi-Məbusanı açılarkən, Hökumət sair millətlərlə bərabər Rus Milli Şurasına da məktub yazaraq nümayəndə göndərməsini təklif etmişdi. Lakin komitə adam göndərmək istəməmişdi. Eyni zamanda Qafqaziya Rus-Slav Cəmiyyəti Hökumətə müraciətlə, nümayəndə bulundurmaq istədiyini bildirmiş və Parlamanda yer istəmişdi. Hökumət 5 yer verdi və hazırda rus nümayəndələri gəlirlər. Bu münasibətlə Bakı Rus Milli Komitəsi ilə Qafqaziya Rus-Slav Cəmiyyəti arasında bir mübahisə çıxmışdır. Rus Milli Komitəsi 4 dekabr tarixli iclasında məzkur [adı çəkilən] cəmiyyətlə münasibətini [münasibətlərini] müzakirə edərək və onunla heç bir əlaqədə bulunmamağı təhti-qərara almışdı. Eyni zamanda komitənin müəvvəci-əfkarı [fikirlərini yayan, nəşr orqanı] olan “Yedinaya Rossiya” qəzetəsi bir baş məqalə yazaraq təklif etmişdi ki, Slav-Rus Cəmiyyəti kimlərdən təşəkkül etdiyi, başçıları kimlər olduğu, kimin adından və nə kimi bir proqramla Azərbaycan Parlamanına iştirak etdiyini xəbər versin. Buna cavabən Rus-Slav Cəmiyyəti rusca “Azərbay-

can” qəzetəsinə “Bizim cavabımız” ünvanlı bir məktub göndərərək iki təşkilatın münasibətini təsvir bədində [təsvir etdikdən sonra] yazır ki:

“Qafqaziya Rus-Slav Cəmiyyəti, rus ziyalılarının ən ağır günlər keçirdiyi bir zamanda, Tiflisdə təəssüs etmişdir [qurulmuşdur]. Rus-Slav camaatını müttəhidən [birgə] milli, elmi, mədəni, xeyriyyə və maarif işlərində çalışmaqla birləşdirmək qəsdilə təşkil olunaraq, bu cəmiyyət sonraları Tiflisdə vücuda gəlmiş şərait altında işləməyi əlverişli görmədiyindən və Azərbaycan məhafilin [dairələrinin] rus mədəniyyəti və rus ziyalılarına hüsn-təvəccöhünü bildiyindən, Bakıya köçməyi müvafiq görmüşdür. Bakıda fəaliyyətini edadi sənaye məktəbi açmaq hazırlığından başlayaraq, Azərbaycanda həтта ali məktəb açmaq xəyalında olmuşdur. Şura bildirdi ki, bundan sonra ruslar Bakıda ancaq mədəniyyətlə güclü ola bilər və bu yolla bütün Qafqaziya millətləri ilə Rusiyanı birləşdirə bilərlər. Noyabrın axırlarında Şuraya məlum olmuşdur ki, təsadüfi adamlar tərəfindən seçilmiş və Azərbaycan rusları tərəfindən danışmağa əsla haqqı olmayan Milli Komitə, məmləkətin müəssəlmanları ilə birgə işləməyi mümkün bilməmişdir və məhəlli quvayi-təşriyyə [qanunverici orqan] təsisini vaxtsız görərək Parlamana nümayəndə göndərmək istəməmişdir. Bu surətlə rus əhalisini kəndi mənafeyini müdafiə imkanından məhrum etmiş və iki millət arasında etimadsızlıq və anlaşıl-

mazlıq hüsuluna bais olur. Bu qərar-dad xüsusən bizə onun üçün nəgəhani [vaxtsiz, yersiz] göründü ki, Rus Milli Komitəsi Ufa Hökumətinin qəbul və təsdiqi nöqtəyi-nəzərini müdafiə etdiyi halda, özü qərar vermişdir ki, həmin Məclisi-Müəssisənin Rusiyanı qoşma [federativ] xalq cümhuriyyəti elan etmək haqqındakı qərarına zidd getsinlər. Şura burasını da anlaya bilmir ki, Rus Milli Komitəsi Bakıda hökuməti nə surətlə təşkil etmək təsəvvüründədir. Çünki Qafqaziyada hökumətin ancaq Ümumrusiya Hökuməti tərəfindən vəkil edilmiş müəssisəyə məxsus olmalı olduğu haqqında qəbul etdiyi əsas, həyata bilmərrə [qətiyyəni] tətbiq edilməz. Qafqaziyadan bilmərrə ayrı düşmüş, onunla heç bir əlaqəsi olmayan Ufa Hökuməti, Qafqaziyada böylə bir müəssisə təsis və onu davam etdirə bilməz.

Bundan əlavə, Müttəfiqlər Rusiyaya varid olarkən [gələrkən], kiçik millətlərin müqəddəratı haqqında elan etdikləri əsasları Rus Milli Komitəsinin danmasını da biz bilmərrə başa düşməyirik. Biz ancaq bir şeyi anlayırıq ki, Rus Milli Komitəsi hər məmləkətin məhəlli [yerli] əhalisi nümayəndələrindən mürəkkəb məhəlli hökumət təşkilinə razı olmayaraq və hökumət təşkilini Ümumrusiya Ufa Hökumətinə tapşıraraq, Müttəfiqlərin elam etdikləri [bildirdikləri] əsaslara rəğmən, müsəlmanlar haqqında barışmaz bir vəziyyət alır. Bu da Milli Komitə başçılarının hakimlik fikrindən nəş'ət edir

[meydana gəlir].

Sonraları komitə öz qərarnaməsinə zidd olaraq Parlamana getməməsinin səbəbini böylə göstərmək istəmişdir ki, guya Parlamən, əhalinin fikrini bəyan edən mütəmamil [təmsilçi] deyildir. Parlamən, dürüst seçki ilə dəvət edilməmişdir. Burasına etiraz etməklə bərabər, Komitədən soruşuruq: Bu Komitə özü rus əhalisinin mürəvviçə-fəkarıdır, ya vəziyyəti bəyan edirmə və Azərbaycan Parlamənində rusların iştirak edib-etməmələri kimi mühüm və əsasi məsələnin həllində bütün ruslar namından danışmağa mənəvi ixtiyarı varmı?

Milli Komitə rəisləri qorxurlar ki, Azərbaycan Parlamənində daxil olmaqla Azərbaycan Cümhuriyyətinə mədhiyyə oxuyar, yaxud Azərbaycanın haqqı-hakimiyyətə malik bir cümhuriyyət olduğunu təsdiq etmiş olurlar. Onlar bilməyirlərmi ki, Komitəmizin nümayəndələri Parlamana daxil olduqda səssiz üzv kimi deyil, bəlkə lazım olan yerlərində sözlərini deyib də, hətta istəsə Parlaməndən çıxıb gedə bilər? Onlar bilməyirlərmi ki, Azərbaycan müqəddəratını Rus Milli Komitəsinin Bakı üzvü deyil, bəlkə başqaları həll etməyə qadir ola bilərlər? Təəccübdür ki, “Azərbaycan dövləti” kəlməsindən qorxan “vətəncilər” bununla belə məhkəmələrdə bütün işlərini Azərbaycan Hökuməti namından [adından] aparıb, Azərbaycan Hökumətinin mövcudiyətini filhəqiqə [həqiqətdə, gerçəklikdə] təsdiq və etiraf etmiş

olurlar. Əcəba bir məvacibdən ötrümü bu işə mübaşir olurlar [bu işlə məşğul olurlar]? Komitənin bir çox üzvləri Azərbaycan Hökuməti dairələrində müxtəlif qulluqlara daxil olaraq öz məişətlərini təmin edirlər. Bütün rus əhalisi namından Parlamanı boykot edən Komitə əzası [üzləri] onu bilirlərmə ki, böylə hərəkətlə Azərbaycan Hökumət qulluğunda olan rusları ağır bir hal qarşısında buraxırlar? Bundan sonra Azərbaycan Hökuməti bunlara nə nəzərlə baxacaqdır? Əlbəttə ki, Hökumət bunlara itminan [inam] bağlaya bilməyəcəkdir.

Bütün yuxarıda yazdıqlarımızı nəzəri-ətibara alaraq Slav-Rus Komitəsi böylə qərara gəldi ki, Parlamanı boykot etdikdə ruslarla müsəlmanlar miyanında [arasında] dərin, müdhiş və keçilməz bir uçurum əmələ gələcək ki, Cəmiyyətin mədəni və maarif məqsədlərinə böyük zərbələr endirəcək. Bundan dolayı Slav və Rus Milli Komitəsinin hərəkətinə bərkəs [əksinə] olaraq Müttəfiqlərin səlahididi [razılığı] ilə Parlmana getməyi qət etdi. Nümayəndələrimiz Parlamanda Cəmiyyət əzasının [üzlərinin] mənafeyini müdafiə ilə bərabər, əsas olaraq işbu şüarı qəbul etmişdir: “Vahid və bütün Azərbaycanın qardaşvari dostluğu.” İşbu şüar və əsas, Cəmiyyətin deklarasiyasında dərc edilmişdir ki, Parlamanda elam ediləcəkdir.

*Qafqaziyadakı Slav-Rus
Cəmiyyəti Şurası
8 kanuni-əvvəl 1918 sənə”*

BAKI NEFT TİCARƏTİ VƏ ONUN MÜXTƏSƏRCƏ TARİXİ

III

“Bəradərani-Nobel şirkəti” təsis olunur-olunmaz öylə ciddiyyətlə işə girişir ki, az bir müddətdə sairələrini yarı yolda qoyub keçir. Bu gün şirkətin əlində: 1) Balaxanı, Bibiheybət, Ramanı, Sabunçu, Maykop, Çələkən və sairələrində neft yerləri və mədənləri; 2) Bakı ətrafında bir çox zavodları; 3) Rusiya şəhərlərinin bir çoxunda sklad və anbarları; 4) Neft daşımaq üçün alati-nəqliyyələri [nəqliyyat vasitələri] (paraxodları); 5) Yevropanın mühüm nöqtələrində, əzancümlə [o cümlədən] Marseldə, Antverpendə, Cenovada, Hamburqda, Londonda və Mançesterdə acentələri və anbarları mövcud və mühəyyədir [hazırdır].

1883-cü ildə Bakı ilə Batum arasında Zaqafqaz dəmiryolu çəkməklə Bakı nefti üçün Qara dəniz vasitəsilə xarici məmləkətlərə böyük-böyük yollar açılır. Həmin ildə “Nobel” şirkətinin birdən sərmayəsinə 5 milyon əlavə etməsi bu təzə yollardan istifadə etmək üçündür.

İşbu dəmiryolları çəkmiş Palaşkovski ilə Bunqe adlı iki dənə rus mühəndisləri “Nobel” şirkətinə təqlidən xalis bir rus şirkəti düzəltmək həvəsinə düşürlər. Amma çifayda, bunların da səy və kuşışləri [çalışmaları] hədəre gedir. Bunların düzəltdiyi “Benito” şirkətinə rus sərmayədarları qabaqki

kimi yaxın durmayıb, aksiyalarını da almayırlar. Nəticəsi də bu olur ki, axırda firəng “Rotşild xanəsi [ailəsi]” rus mühəndislərinin aksiyalarını tamamən alıb, 83-cü ildə də “Kaspi-Çernomor Ticarət Cəmiyyəti” adı ilə yeni bir şirkət düzəldir.

Nobellərlə rəqabətə qalxmış Rotşild xanəsi, Bakı nefti dairəsində böyük işlər görməyə müvəffəq olmuşdur. O vaxta qədər pul yoxsuzluğundan üsrət [çətinlik] çəkməkdə olan Bakı zavodçularına 6 prosentlə (6%) iki milyon pul buraxıb onları özünə cəlb etdi. Bu dərəcədə az faizli borc görməmiş zavodçular da ittihad yapıb [birləşərək] zavodlardan hasil olan cövhəri tamamən yeni şirkətə satmalı idilər. Zətən borc mövcubincə [borc müqaviləsinə əsasən] sairələrinə satmağa da ixtiyarları yox idi.

İştə “Kaspi-Çernomor” cəmiyyətinin məharəti ki, neft və ağ neft ticarətini xaricən tamam ələ almışdır. İmdi həmin şirkətin təsərrüfündə [ixtiyarında, istifadəsində] var: Balaxanı, Sabunçu, Ramanı, Suraxanı və Bibiheybət yerlərində neft mədənləri; Keşlədə ağ neft və yağ zavodları; İstanbulda yeddi dənə dəmir barjalari; Rusiyanın mühüm şəhərlərində anbarları; Batum iskələsində hədsiz ticarət gəmiləri – ki bunların vasitəsilə nefti və onun məhsulətini [neft məhsullarını] kürreyi-ərzin ən uzaq nöqtələrinə, əzəncümlə [o cümlədən] Almaniya, İngiltərə, Firəngistan, İspaniya, İtaliya, Avstriya, Çin və Hindistana qədər yeridib furiş

edirlər [satırlar].

Buraya qədər zikr etdiyimiz şirkətlərin hamısı – necə ki məlum oldu – ancaq əcnəbilər sərmayəsi ilə yaşayırlar. Rus dövlət banklarında qızıl pul aşıb-daşdığı bir zaman yenə rəislərin gözləri xarici pullarında idi. Böylə ki, sabiq Maliyyə vəziri [naziri] Vitte demişdir:

“Əcnəbi pullarının vətənə axıb dolmasına cidd-cəhd etmək lazımdır. Zira “Proteksionizm”dən* azad olmaq, ancaq əcnəbi sərmayələri ilə mümkündür. Rus məmləkətlərində rəislərimiz əcnəbi pullarını dörd gözlə gözlədikləri zaman, Amerika rəisləri bunun əksinə olaraq, ümdə vətən sərmayəsinə əhəmiyyət verirdilər. Böylə ki 1870-ci ildə düzəlmiş bir neft kompaniyası 99-cu ildə təzə aksiyaları ancaq amerikalılar arasında paylamaqla bu kompaniyayı əcnəbilər çəngəlidən [caynağından] çəkib qurtardı. Bu gün həmin kompaniyanın ətrafında iş görənlərin ən çoxu amerikalılardır!

1898-ci ildən başlayaraq İngiltərə sərmayədarları rus neft işlərinə artıq diqqət yetirməyə başlayırlar. Bunların üç dənə təzə şirkətləri əllərində 33 milyon sərmayə ilə bir çox neft mədənləri almağa girişirlər. Əzəncümlə Tağiyev, Arakelov, Budaqovlar və Adamovların mədənlərini də bunlar almışlardır.

* “Протекционизмъ” Proteksionizm bir üsuldur ki, vətən mətasına [mətahına, malına] rəvac vermək üçün xaricdən gələn eyni mətaya böyük xərclər qoyulur.

Rus-Yapon müharibəsindən sonra neft işlərində ağır bir böhran əmələ gəlir. Ona görə ingilislər daha artıq pul buraxmaq istəməyib, bir müddət sükut edirlər. Bu halda, alman sərmayədarları bir qədər cürətlənirlər. 1910-cu ildə bir çox Yevropa hökumətləri paroxodlarda daş kömür əvəzinə neft yandırmağı qərara alırlar ki, həmin qərardad Bakı böhranını aralıqdan götürür. Böhran zail olduqdan [aradan qalxdıqdan] sonra, ingilislər daha artıq bir şövqlə işə girişirlər və 13-cü ilədək 50-yə qədər neft ticarəti düzəldirlər. Böylə ki, bundan sonra London şəhəri neft işlərinin mərkəzi kəsilib gedir. Burada Bakı tacirlərindən Mantaşev, Qukasov və [Stepan] Lianozovların səy və ehtimamı ilə “Oil”* adlı bir “şirkətlər ittifaqı” (трестъ) yapılır. İşlərin sürəti və tərəqqisi xatirinə Rusiyanın ən zəngin bankalarından yeddisini, “Vostochnoye uçastvo” ilə bir də “Qafqaz-Merkuri” idarələrini bu ittifaqa cəlb edirlər. Odur ki, “Oil” ittifaqı az bir müddətdə bir çox yer və mədənlərdən əlavə, Bakıda mövcud şirkətlərin külli aksiyalarını dərdəst edir [ələ keçirir].

Bu halda “Oil” ətrafına cəmləşmiş cəmiyyətlər və şirkətlər bu aşağıda zikr olunanlardan ibarətdir:

- 1) Mantaşev və oğlu şirkətləri;
- 2) Naftalan cəmiyyəti;
- 3) Moskva-Qafqaz cəmiyyəti;
- 4) Lianozov, Mansvetov və Məlikov cəmiyyətləri;

* Daha düz adı “Russian General Corporation Oil”dir.

5) Ter-Akopov və Kolesnikov cəmiyyətləri;

6) Kaspi şirkəti;

7) Syunik;

8) Mirzoyevlər;

9) “Aramazd”;

10) Abşeron və Şıxov cəmiyyətləri;

11) Avan Yüzbaşov, Putilov, Maksimov və Belozorovlar...

Bunlardan əlavə “Oil” müəssisləri [təsisçiləri] bir də “Nobel” aksiyalarından bir hissə ala bilmişdirlər ki, bu da “Nobel” şirkətinin alman hissədarlarını böyük bir təşvişə salmışdır. Lakin alman qəzetələrinin yazmağına görə, bu vaxt “Nobel” şirkəti öylə bir ətraflı əsas, öylə bir möhkəm təməl yapmışdır ki, onun ticarətini bu gün 60 milyonla da ələ salmaq mümkün deyil. Qəzetələrin verdiyi bu məlumat almanları bir qədər sakit və rahat etmişdir.

Bu iki (“Oil”, “Nobel”) “neft əjdəhaları”ndan əlavə bu axır vaxtlarda “Şell” (Шелль) adlı üçüncü bir “şirkətlər ittifaqı” əmələ gəlir ki, bunun da ətrafına bir çox şirkətlər yığılır. Əzəncümlə “Kaspi-Çernomor”, “Şibayev”, “Qafqaz”, “Rus nefti”, “Ural-Kaspi” və “Şimali Qafqaz” və sairləri onun mü-təəlliqatındandır [ondan asılıdır].

Sözü müxtəsər edəlim. Bakı neftinin ən böyük hissəsi və ticarətinin də dördüdə üç payı həmin “Oil”, “Şell” və “Nobel” kompaniyalarının əlindədir. Bunlar, 1914-cü ildə 288 milyon put neft hasil etmişlərdir. Bu gün tamam əcnəbilərin sandıqlarında 364 milyon

manatlıq neft aksiyaları yatmaqdadır.

İştə sabıq rəislərimizin “proteksiyonel” üsulunu müdafiə etmək nəticəsi – ki vətənin böyük məhsulətə bu gün xaricilər əlində qalib getməkdədir.

Buruq quyuları böylə nəticələr göstərirkən, əl quyuları nə növlə davam edirlər? Bu barədə gələcək dördüncü məqaləyə müraciət buyurula.

Fərhad Ağazadə

QADINLARIN HAQQI

Qadınların haqqı mövzuyi-bəhs olduğu zaman, etiraf edəlim ki, biz erkəklər bu məsələdə tamamilə bitərəf olmayırıq. Əflatun belə “Erkəklə qadın sağ və sol əl kimidir. Əllərimiz eyni işi görməklə mükəlləfdir. Yalnız birini fəzlə [çox, artıq] qullanmaq etiyadı [vərdişi] onu digərindən bacarıqlı etmiş” dediyi halda, bir gün ibadət əsnasında “Yarəbbi, məni hürr yaratdığına və qadın olaraq dünyaya gətirmədiyinə həmdüsəna [şükür] edirəm” demişdir. Aradan bunca əsrlər keçdi. Mədəniyyət dərəcəyi-kamalı buldu. Qulübələrdə yaşayan köylü qadınlardan saraylarda səltənət sürən sultanlara qədər sorulsa, qadın yaradıldığına nadim [peşman] olmayanlar az deyildir. Əqvami-vəhşiyədə [vəhşi qövlərdə] qadın, bədənən erkəkdən daha qüvvətsiz olduğundan, qocasının [ərinin] hər əmrinə müti bir əsir kimidir. Miləli-mütəməddinədə [mədəni

millətlərdə] isə erkəyin fikir sahəsindəki təfəvvüqü [üstünlüyü], qadını yenə binnisbə [nisbətən] dun [aşağı] mövqedə buraxmışdır. Zamanın nisvanını [qadınlarını] bəyənməyən Mirabo: “Qadınların heç bir qiyməti yoxdur. Çünki onlar bizim əsərimizdir.” demiş.

Filhəqiqə [həqiqətən], cinsi-lətifə isnad edilən məsəviyi-əxlaqiyyənin [əxlaqi qüsurların] əsl failləri [baiskarları] biziz. Qadın məğrurmu, hərcayiməş-rəbmi [yüngül xarakterlimi], qısqancmı, yalançımı? Nə istərsəniz söyləyiniz, onu o hala qoyan hər erkəklərdir. Onu seversək, yüksəldər, yüksəldər uluhiyyət [ilahlıq] mərtəbəsinə çıxarar, qarşısında təəbbüd [ibadət] edəriz. Sonra bir gün üz çevirər, təlin edəriz [lə-nətləyərik]. İstəriz ki, o bütün varlığı ilə yalnız bizim olsun, hər şeyi bizə versin. O qədər ki, surətə [görünüşdə] sultan, fəqət mə'nən yenə bizə əsir olsun. Onları iğfal [aldatmaq] üçün yüz min yəmin edəriz. Gözəlliklərini mübaligə ilə mədh edəriz. Mərhəmətlərini cəlb üçün intiharlara təsəddi [təşəbbüs] edəriz. Məqsədə vüsul [çatmaq] üçün hər şəkllə girəriz. Xülasə, put [büt] yapar, tapar; həvəsimiz keçincə qırar, atarız.

Xilqəti-Adəmdən [Adəmin yaradılışından] bəri qadınların leh və əleyhlərində söylənən şeylər bir araya toplansa, çox qərib[ə] bir əsər vücuda gələrdi. Qadınlar bizlər üçün ya məbuddur [ibadət obyekt], ya məlun [lə-nətlənmiş]. Halbuki o nə rəhmətdir, nə şeytan! Bizim kimi fəzilətləri və qü-

surları olan bir insandır. Yalnız fəzilət və qüsurları bizimkilərin mahiyyətində deyildir.

Milton, həzrəti-Adəm lisanından şu sözləri söylədir: “Dön, geri dön mənim gözəl, Həvvacığım! Kimdən qaçırsan? Bilirmisən, ictimab etdiyən [çəkdiyən] Adəmin əti və kəmikləri-sən? Daima bərabər bulunmaqlığımız üçündür ki, qəlbimə ən yaxın olan bir kəmikdən xələq olundun. Ey ruhumun yarısı, gəl, səni arayıram! Nisfi-digərin [o biri yarın] səni istəyir, gəl!”

Miltonun bu sözlərinin doğru olması və həzrəti-Adəmin təmənnasının hüsul bulması üçün qadın ciddən erkəyin nisfi [yarısı] olmalıdır. Bizi bütün bugünkü haqsızlıqlara sövq edən, ruhumuzda mündəmic [cəm olmuş] xudkamlıqdır (altruiste). Qadın isə xilqətən digərkəmdir (eqoisme). Onun səciyyəsinə hökmran olan, hübbiqeyridir [başqalarına məhəbbətdir]. Erkək ailəsini və uşaqlarını sevər, fəqət əvvəla kəndini düşünər və ailəsi əfradını [fərdlərini] kəndi mal və mülkü kimi qiyaş edər [qiyətləndirər]. Qadın isə əvvəla başqalarını düşünər. Həyatın hər səfhəsində [mərhələsində] bunu görüb təhqiş edə bilərik. Süfrədə yeməyi tövzi edən [paylayan] validə [ana] isə mütləq əvvəla hər kəsə bəyəndiyini və istədiyini verər və artanı kəndi alar. Hətta çox dəfə şayəd [əgər] yemək az isə, iştahası olmadığını bəhanə edərək, kəndi yeməkdən vaz keçər. Bunu erkək yapmaz və yapamaz. Erkək üçün həyatda qayə, məsud ol-

maqdır. Qadında isə məsud etməkdir.

İştə qadın xilqətin müdafiəsi üçün uğraşan və onun ailədə, məktəbdə, məmuriyyət və ictimai həyatda həqqi-vəzifəsini müdafiə edən ən məşhur adamların yanında sevdikləri bir qadın kimsələrə “feminist” deyirlər. Avropada və Amerikada bu cərəyanın başında pək mühüm qadın və erkək simaları vardır. Bu cərəyan, bilxassə [xüsusilə] İsveçdə pək calibi-nəzərdir [diqqəti cəlb etməkdədir]. Feminizmin orada milli və mövzei [yerli] bir mahiyyəti vardır. Buna ayrı bir məqalə təxsis etmək [ayırmaq] istərik.

Avropada feministlərin nöqtəy-nəzərləri başqa-başqadır. Müsavatimütləqə [mütləq bərabərlik] tərəfdarları, qadınlar da erkəklər kimi eyni hüquq və eyni imtiyazlara malik olmalıdır, deyirlər. Emil Faqe də bu fikrə tərəfdardır və deyir ki:

“Sivil [mülki] məmuriyyətlərin kafəsinə [hamısına] girə bilmək haqqı qadınlara verilməlidir. Bu xüsusda mühafizəkarların etirazları pək nabəcadır [yersizdir]. Deyirlər ki, qadın erkək işi görəcək qədər fikrən yüksəlməmişdir. Əla! O halda nədən çəkinirsiniz? Buraxınız dərəhdə etsinlər [öhdələrinə alsınlar]. Sonra kəndiləri məhcub olar [utanar]. Bu, tibqi tək qollu bir adama, sənə dirəyə çıxmaq məmnudur [yasaqdır], demək kimi bir şey. Çıxmaqı istəyir? Buyur çıx, deməli. Əgər xilqət, kəndisini o qabiliyyətdən məhrum etmişsə, artıq onu bir də qanunla təqyidə [bağlamağa, mane olmağa] qal-

xışmaq gülünc olmazmı? Təbib, heykəltəraş, mühəndis, avukat [vəkil] olmaq arzusu izhar edən bir qadına, xeyr, bu məsləklər erkəklərə məxsusdur, siz tikiş tikəcəksiniz, naxış işləyəcəksiniz, yemək bişirməyi öyrənəcəksiniz, çünki qadınsınız, demək bir haqsızlıqdır. Bunu əmr etmək, onların hüququna təcavüz etməkdən başqa bir şey deyildir. Qadına, sən şunu yapacaqsın, bunu yapmayacaqsın, deyər əmr edilməz. Ona həqiqi ehtiyacının nə olduğu təlim və təlqin edilir.”

Feministlərin bir qismi də şöyle düşünür:

“Dənir ki, qadın əsir vəziyyətdədir; erkəklərə bəxş edilən haqq və imtiyazları eynən ona da verəlim; onu bizimlə müsəvi dərəcəyə çıxaralım və məsud edəlim! Məsələn böylə düşünmək yanlışdır. Çünki bizim malik olduğumuz haqq və imtiyazları qadına verərsək, əcəba bizim tabe olduğumuz vəzaifi-ictimaiyyəni [ictimai vəzifələri] yapa biləcəkmidir? Xeyr. O halda heç vaxt erkəklə müsəvi olmayacaq və erkəyə bənzəməyəcəkdir. Qadının rifahi-hal və səadəti erkəyə müsəvi olmasında deyildir və eyi bilməlidir ki, bu müsəvat, mütləqə kəndilərini məsud etmək şöyle dursun, bədbəxt edər. Qadınlar ancaq kəndi haqları tanıdığı zaman bəxtiyar ola biləcəklərdir. Qadın kəndi istedad və qabiliyyəti dərəcəsinə bədənən, fikrən, ruhən tənə’üm [qidalanır] və inkişaf etməlidir və bu üç nöqtəyi-nəzərdən təkəmmül etdiyi [kamilləşdiyi] gün, haqqını istirdada [almağa] müvəffəq

olacaqdır. Bunun üçün nə yeni qanunlara, nə də ixtillalara lüzum vardır.

Erkəkləşən qadın, qadınlaşan erkək kimi bədbəxtədir. Qadın; fündə [elmdə], ədəbiyyatda, sənayedə varlığını göstərməlidir. Fəqət, onun əsl vəzifəsi yuvadadır. Qadın hər şeydən əvvəl anadır, mürəbbiyədir [təbiyəçidir], müəllimədir. Qadın lisanından sadır olan hər kəlməyi-tədris, bir şəfqəti-mədərənə [ana şəfqəti] şəkli alır. Binaileyh [ona görə], qadına veriləcək ilk haqq, ilk imtiyaz izdivacda və ailədə olmalıdır. Fəqət qərib[ə]dir ki, feminizm bu gün izdivaca qarşı adətə bir düşmən vəziyyətindədir. Bunu idarə edən mütəfəkkir qadınlar istəyirlər ki, qadının şəxsiyyəti olsun, iradəsinə sahib, istiqlalyyətinə hakim olsun. Qadın erkəyin məzoununda [icazəsinə tabe] olan vəziyyətindən qurtulsun. Fəzlə süs [bəzək], fəzlə tualet [kosmetika] yapmasın; xəfifməşrəblik [yüngül təbiətlik], işvəbazlıq, şuxluq, erkəklərə xoş görünmək kimi əsrlərdən bəri kökləşən etiylərləri [vərdişləri] söküb atsın. Ciddi və məhsuldar məsəidə [işdə] bulunsun. İcabında erkəklərə möhtac olmadan keçinə biləcək bir sənət əldə etsin. Rəstgələ [təsədüfi] bir izdivaca həməən müvəfiqət [razılıq] etməsin. Şəxsiyyətlərini böylə təbiyə edən qadınların mükəmməl zövcə və əmsəlsiz validə [ana] ola bilmələri varidi-xatir ikən [müləhizə edilərkən], bu qədər durəndiş [gələcəyi fikirləşən] və müşkülpəsənd olmaları izdivac səhəsini daraldır. Bu müstəğni [ehtiyacsız] qadınlar qoca [ər] bəyənməyir. Fəqət

əmin olmalıdır ki, bu cərəyan iləri getdikcə qadınların vüqarı yüksələcək, izdivaclar qaşla-gözlə deyil fikirlə, ruhla yapılacaq və evlənmək istəyən gəncələr: “Mən öylə bir rəfiqeyi-həyat [həyat yoldaşı] istərəm ki, mənə ehtiyacı olmasın və məni bəyəndiyi, təqdir etdiyi üçün mənə varsın; mənimlə fikir və ruh arxadaşı olsun və məndən məmnun olmadığı gün tərk edib getsin.” İştə ailədə tanınması icab edən haqq budur.

*“Sabah”
Səlim Sirri*

İDEAL

Ağlayor ixtiyar ərəb qadını,
Oğlu bəstərdə müztərib yatıyor.
- Gedəlim, dur, təvafi-Kəbə üçün,
İştə axşamladı, günəş batıyor.
- Annə, mən xəstəyəm, bilirsən sən,
İnləyir ruhum, ağlamaq karım.
Anlamam, heç şey anlamam, yalnız
Bir gözəl eşqinə giriftarım.
- Gedəlim, qalx, təvafi-Kəbə üçün,
Bax, nasıl şövq ilə yürür hüccac.
Cümlə dərdlər şəfası Zəməmdir,
Sənə etsə edər fəqət o əlac.
Varalım sidq ilə öpüb Həcəri,
Boşla könlündəki qəmi, kədəri.
- Annə, qarşımda məhv olur aləm,
Yenə, bax, sevdiyim mücəssəm olur.
Onu qeyb eyləsəm əgər bir dəm.
Yediyim zəhr, içdiyim səm olur,
Annə, bax, bax, nasıl gözəl qızıdır,
San şəfəqdən yaranma nuridir

Zöhrədir, o işıqlı yıldızdır,
O mələkdir və ya ki huridir.
Annə, bir bax, nasıl gözəl gülüyor,
Açılır gül kimi onun dodağı.
Nə qədər şuxdur desəm layiq,
Qönçələrlə mühat gül budağı.
Hələ bax, bax da seyr et əndamın,
Şübhəsiz, növ-şüküftə zanbaqdır.
Nəyə təşbehi var onun əcəba?
O pəridir, o hüsni-mütləqdir,
Annə, bir bax, nasıl gözəl duruyor,
Nə qədər asimanidir nəzəri
.....
Ah, lütf et, uzaqlaşib getmə!
Məni torpaq sanıb da qəhr etmə!
Annəm! Eyvah, uzaqlaşib gediyor,
O şəfəqlər qaraldı da soluyor,
Uçuyor iştə aşınayı-xəyal,
O həqiqət dönüb xəyal oluyor.
Buraxın, mən dəxi uçub gedəyim.
Bax, nasıl od tutub yanır sinəm,
Yandırırbdır bu od qanadlarımı,
Qalxa bilməm ki, xəstəyəm, annəm!
- Bu nə dəhşətli hal, aman, oğlum
Əcəba çıldırıbmıdır, eyvah?!
Bir qədər ağlayıb dua etsəm,
Bir şəfa versə bəlkə Beytullah –
Necə kim, oğlunun susuzluğunu
Görərək ağlamış idi Həcər,
Axtmağa başlayıb o dəm Zəməm
Çağlamışdı o cuyi-qüdrət-əsər.
Öylə suzişli ağlayırdı qadın
Xəstə, yanğın görünəcə övladın.
.....
.....
- Annə, bax, bax təcəssüm etdi yenə,
Yenə görsəndi qanlı gözlərimə.
Ah, insafsız uzaqlaşma,

Bir qulaq ver də barı sözlərimə.

- Kimdir oğlum o?
- Qayeyi-amal.
- Adı yoxdurmu, söylə bir.
- İdeal!

*Bakı
Əli Yusif (Rai)*

QARA DƏNİZDƏ

Qara dənizdə həyat adi hal kəsb etməkdədir. Bütün Qara dəniz səvahili [sahilləri] boyu Ukraynanın sarı-göy rəng bayrağı təməvvüc etməkdədir [dalğalanmaqdadır]. Odeassadan rahatcasına Potiyə getmək mümkündür. Fəqət təşrini-saninin [noyabrın] 10-dan etibarən üç həftə davam edən fırtına məsələni bir qədər çətinləşdirmişdir. Sonralar yenə adət üzrə Odessadan birbaşa Gürcüstan limanlarındanək seyri-səfain [gəmi hərəkəti] başlandı. Qafqaziyalıların böyük ehtiyacları olan mallar Odessa bazarında çox-çoxdur. Buradan Gürcüstana kartof, duz, sabun, əlbisə, çizmə (çəkmə) və qeyri aparılır. Odessa tacirləri qafqaziyalılardan ziyadəsincə razıdırlar: danışıqsız istədiyi qiyməti verirlər. Odessa bazarında ən yaxşı çizməni 350-400 rubləyədək almaq mümkündür. Bütün anbarlar mal ilə məmludur [doludur]. Həyat adi bir haldadır. İstiqraz müəsisələri fəaliyyətlərində davam edirlər. Avstriyalıları almanlar əvəz etmişlərdir. Avstriyalılar dövlət əmvalını [mallarını] bazarlarda satmaqla məşğul

olmuşlar. 5 rubləyə at araba almaq mümkündür. Almanlar, ingilis-firənglərlə Odessada qalmalıdırlar. Odessada alman qoşunları şurası yoxdur.

Çörək kartoçka [ilə] deyil, açıq satışla satılır. Ən yaxşı ağ çörəyin girvənkəsi 2 rublə 20 qəpikdir. Peynirin girvənkəsi 6 rublə, qənd isə kartoçka ilə 3 rublədən, kartoçkasız 6 rublədir. Dardanel açılmışdır. Ən yaxın zamanda Qara dənizdə Avropa tüccararı [tacirləri] görəcəyiz. İstanbulla əlaqə çoxdan başlanmışdır. İstanbula 2 gecəgündüzə getmək olar. Xərc isə 2-ci sinif 160 rublə, 3-cü sinif 102 rublədir. İstanbulda lirənin qiyməti 9 rublə 50 qəpik. Nikolay parası, Kerenski parasının 20 və 40 rubləlikləri qəbul edilməyir. İri pul qəbul edilir.

İstanbul, Odessa və Ukraynadan ucuzluqdur. Xüsusən, bəzzaziyə malı [parça, arşın malı] çox-çoxdur. Müttəfiqlər donanması hamı limanları gəzmişlər. Biz onları Novorossiyskdə təşrini-saninin 28-də gördük. Buradakı bir Fransa zirehlisi, bir neçə də İngiltərə minanosları idi. İşbu zirehlidə Fransa Hökuməti nümayəndəsi Eşler gəlmişdi.

Bizim vapor, zirehlinin qarşısından keçdi. Bəhriyyun [matrosalar] bizi, biz bəhriyyunu alqışladıq.

FƏHLƏ SƏSİ

Dünən bir nəfər fəhlə yoldaşıma rast gəlib halını xeyli pərişan gördüm.

Səbəbin soruşduqda “Znamya truda” qəzetəsinin 145-ci nömrəsini mənə uzadıb “Azərbaycan Parlamentosunda iştirak etməkdən saqınmaq” sərlöv-həli məqaləni göstərdi. Məqaləni oxuduqda mən də xeyli mütəəssir oldum. Çünki bu qərardad kadetlər firqələri tərəfindən yazılmış və qərarlanmış olsaydı bu qədər mövcibi-təsir [təsirli] olmazdı. Çünki bu firqələrin məsləkləri məlumdur. “Vahid Rusiya” dövləti təşkil etmək xəyalındadırlar və buna görə də bizim cavan dövlətimizi tanımayıb və Məclisinə aralarından üzv də seçməyir.

Halbuki məqalə “Fəhlələr İttifaqları Şurası” üzvləri tərəfindən yazıldığına binaən [görə], bu qədər sui-təsir etdi [mənfi təsir göstərdi]. Çünki bunlar “hamı millətlər birdir” deyə danışmaqdadır. Böylə danışmasaydılar, yazdıqları məqalə insana ağır gəlməzdi. Bəhanə tutulan şeylərin birisi budur: “Azərbaycan Milli Komitəsinin və dövlətinin məqsədi Rusiyadan bilkülliyyə [tamamilə] ayrılmaqdır. Bu da siyasət və məişət cəhətcə Rusiyadan ayrılmaz bir parçadır. Hansı ki, cəngculuq [müharibə tərəfdarlığı] olub, bila-fərqi-millətü-məzhəb [millət və məzhəb fərqi olmadan] fəhlələr məişətinə müğayir-dir [ziddir].”

Bunların bu sözündən anlaşılan budur ki, gərək hər cür olsa Azərbaycan türkləri dövlət təşkil edib Rusiyadan ayrılmaydı və nə tövr hərc-mərclik bu yerlərdə vəqə olsaydı da davam edəydilər [dözəydilər] və heç də danış-

mayaydılar. Mən bilməyirəm bu cənablar ki, beynəlmiləliyyətçi adını daşıyırlar, Azərbaycanda olan qarqaşalıq və nizamsızlıqlar kifayət etməyib, yenə bu fəqir-füqəranı təzədən hərc-mərclik bəlasına salmaq istəyirlərmi? Yox, dəxi bəsdir! Azərbaycan dövlətinin təşkili və ya Məclisi-Məbusanın qurulması, fəhlə məişət və əhvalına nə zərər verə bilər? Əvvəla, o vaxtdan ki, bizim dövlətimiz təşkil olunub və Azərbaycanı bolşevik və daşnaqların təzyiqindən xilas edib və bu səbəbə ümum vilayətdə asayiş bərpa olunub, fəhlələrə hansı zülm və cəbr olunubdur və ikinci[si], bir Məclisi-Məbusan ki, hələ fəhlə barəsində bir qanun təhti-qərara almamış, necə bunların məişət və əhvalına müğayir [zidd] bir iş edə bilər?

Mənim əsl məqsədim bunlara cavab yazmaqdan odur ki, əslində millətçi olub beynəlmiləliyyətçi maskasını taxanların (bu halda nə olduqları məlum olanların) işlətdikləri murdar “protest və boykot” sözlərinə heç bir müsəlman fəhləsi şərik olmayıb və olmaz da. Və ikinci[si], cənablar, cəmi fəhlələr seçilmişləri adından böylə bir məqalə qəzetəyə yazıb da qərəzi-şəxsiyyətlərini [şəxsi qərəzlərini] meydana çıxarıb müsəlman fəhlələrinin vicdan və şərəfinə toxunar və onların Fəhlələr İttifaqlarının Şurasından ayrılmağına və nifrətinə səbəb olar.

Bir nəfər fəhlə

BAKI XƏBƏRLƏRİ

* Srağagün səhər saat 11 radələ-rində Gürcüstan Cümhuriyyəti siyasi nümayəndəsi N. Kartsivadze cənabları Azərbaycan Parlamanı müavini-rəisi Həsən bəy Ağayev həzrətlərini Məcə-lisi-Məbusan güşadı [açılışı] ilə şəxsən təbrik etmişdir.

* Maarif Nəzarəti Hökumətdən altı vaqon yarım kağız almaq üçün 700 min rublə para istəmişdir.

* Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi sədri İsmayıl bəy Xuramoviç Tiflisdən Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. İşbu zat Tiflisdə Qaçqınlar şöbəsi tərəfin-dən açılmış darüleytamın [yetimxana-nın] bağlanacağı ehtimalı barəsində məlumat alacaqdır.

* Kanuni-əvvəlin 10-dan etibarən təqsim [bölgü] məntəqələrindən, İngil-tərə komandanlığı tərəfindən verilmiş düyü buraxılacaqdır. Adambaşı 1 gir-vənkə olaraq 3 rublə 50 qəpikdən satılmalıdır. Baha qiymətə almamaq tövsiyə edilir.

* Srağagün Ərzaq şöbəsi naminə iki vaqon buğda, üç vaqon arpa alın-mışdır.

* Şəhər Ərzaq şöbəsi məzənnə öy-rənməkdən ötrü öz təqsim şöbəsi mü-dirini Petrovsk, Teymurxanşura, Çu-xuryurda göndərmişdir.

* “Neft cövhəri satanlar kəsbkarlar ittifaqı” sədri Fətulla Zeynalov əhali-dən rica edir ki, ittifaq əzasından neft cövhərini 12 rublə 50 qəpikdən baha almasınlar. Bu cövhəri satanlar, cövhə-ri ittifaqın anbarından (1-ci paralelni soqaq, ev nömrə 46) 12 rubləyə alırlar.

ƏRZAQ İŞLƏRİ

* Tiflisə və Tazəşəhərə 10 min put neft cövhəri, 30 min put təzə neft, 1000 put benzin və 5 min put bəzi neft cövhəriyyəti aparmaq və ərzaq şeyləri ilə mübadilə etmək üçün Ərzaq Nə-zarətindən icazənamə istəyirlər. Ərzaq Nəzarəti bu müraciətlərin mənfəətli olduğunu nəzərə alıb tezliklə sərəncam edilməsini Ticarət və Sənaye Nə-zarətinin mübadilə komissiyasına ya-zıb xəbər vermişdir.

* Azərbaycan dəmiryolu (səbiq Za-qafqaz) ilə Bakıya ərzaq və mal gəti-rilməsini Ərzaq Nəzarəti sərbəst elan etdiyinə baxmayaraq, istasyon naçal-nikləri onları tuturlar. Odur ki, Ərzaq naziri bu barədə təkrarən Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri cənablarına yazıb, naçalniklər[in] yük-ləri mümaniətsiz [manəsiz] buraxma-larını xahiş edir.

* Azərbaycan (səbiq Zaqaqaz) də-miryolu ilə ərzaq və istasyonlar mü-

dirləri vəsiqəsiz buraxmalı olduqlarını Ərzaq Nəzarəti onlara yazıb məlum etmişdir.

* Ərzaq Nəzarətinin verdiyi vəsiqələrlə Quba nahiyəsindən gətirilən ərzağa, yerli hökumət məmurları mümaniət [maneəçilik] göstərməyib müavinət [kömək] göstərmələrini Ərzaq naziri yazıb Quba uyezd naçalnikinə xəbər verir.

* Bakıdan Zaqatal şəhərinə 54 put qənd, 15 put da çay, Zaqatal kooperativ cəmiyyəti ixtiyarına aparmaq üçün Məhəmməd Muradi Nurməhəmməd oğluna Ərzaq Nəzarəti vəsiqə verdi.

Lalayevin həbsi

Srağagün Lənkərandan gəlmiş vaporda təhərri [axtarış] polisi müdiri hüzurunda Stepan Lalayev 7 nəfər müsəlləh ermənilərlə həbs edilərək İngiltərə komandanlığına aparılmışdır.

GÜRCÜSTANDA

Daxiliyyə İşləri Nəzarəti katibi tərəfindən Tiflisdə nəşr olunan “Tifliski listok” qəzetəsinə böylə bir məktub yazılmışdır:

“Znamya truda” qəzetəsinin 3 kənnu-əvvəl tarixli nömrəsində “Horizon”dan iqtibasla “Məhəlli mətbuat nümayəndələri Daxiliyyə vəziri [naziri]

nəzdində” ünvanlı xəbər dərc edilmişdir. Bu xəbər doğru yazılmadığından və bir çox həqiqətlər gizlədilmiş olduğundan, bu təkzibin dərcini xahiş edirəm.

Daxiliyyə naziri [N. V.] Ramişvili mətbuat nümayəndələri ilə vəqə olan müşavirədə məzkur [deyilən] nümayəndələri Gürcüstan Cümhuriyyəti əleyhinə çıxıb, həmçinin millətlər arasında olan münasibətin kəskinləşməsinə bais olan qəzetələr haqqında Gürcüstan Hökumətinin qətnaməsi ilə aşına [tanış] etmişdir. Daxiliyyə naziri bu barədə azad mətbuat dairəsindən çıxan qəzetələri də bir-bir söyləmişdir. Daxiliyyə naziri “Qruziya” qəzetəsinin həmişəlik qapanıb çıxmayaacağını söyləməmişdir. Nazir demişdir ki, Gürcüstan Hökuməti millətlər arasındakı münasibətin kəskinləşməsinə imkan verməyəcəkdir. Hərgah “Qruziya” qəzetəsi öz köhnə yolu ilə getsə, davam etməyəcəkdir.

Bu da doğru deyildir ki, “Horizon” qəzetəsi müdiri Nazaretyan guya demişdir ki, mətbuatı təzyiq altına alan köhnə qüvvələrin zühur etdiyini hiss edir. Nazaretyan öz bəyanatında ancaq bunu demişdir ki, mətbuatın hökumət tərəfindən təzyiq altına alındığını görür. Buna cavab olaraq nazir demişdir ki, hərgah hökumət mətbuat azadlığını məhdud bir hala salmaq istəsəydi, bütün mətbuat nümayəndələrinin hamısını birdən dəvət etməzdi və keçmiş zamanın tədbirlərini ittixaz edərdi [həyata keçirərdi].

Daxiliyyə naziri axırda demişdir ki, mən özüm hökumətin daxili və xarici siyasətinin tənqidi tərəfdarıyam. Bizim cümhuriyyətimiz dairəsində mətbuat nə qədər azad və qəzetə nə qədər çox olsa, hökumət öz istiqlalıyyətini bir o qədər asan surətdə mühafizə edə bilər. Siz bizim istiqlalıyyətimizi etiraf etməyə [qəbul etməyə] bilərsiniz. Biz də həmçinin köhnə qanunları etiraf etməyib [qəbul etməyib] onlarla mübarizədə idik. Lakin mən sizə hökumətin qətnaməsini xəbər verirəm ki, Gürcüstan Cümhuriyyətini qəbul etməyən qəzetələr bizim cümhuriyyətimiz dairəsində nəşr edilə bilməzlər. Çünki, heç bir hökumət buna imkan verə bilməz ki, onun istiqlalıyyət əsasları əleyhinə açıqdan-açığa təşviqat icra edilsin. İxtilaf çıxmasın deyə, mənim qəsdim sizləri xəbərdar etməkdir.

TEATRO VƏ MUSİQİ

Cümə günü rəbiüləvvəl ayının 9-unda (dekabrın 13-ündə) Azərbaycan Hökuməti Teatrında Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən müsəlman səhnəsində birinci dəfə olaraq “Qumarbaz” nam [adlı] təzə drama mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Biletlər indidən teatrın kassasında satılmaqdadır.

Həkim Arşak Ayrapetoviç Akopyans

Əsəbi və daxiliyyə naxoşluğuna mübtəla olanları axşam saat 3-dən 6-ya kimi qəbul etməyə başlamışdır.

Ünvan: Balaxanski caddədə nömrə 10, İstanislovski caddənin küncündən 3-üncü ev. Telefon 55-26.

Arvad diş həkimi Z. A. Şexter xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Doktor Samuil İzrailoviç Kopeliovıç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Arvad diş həkimi

A. P. Matsiyevskaya

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

Doktor

Hacı Fəthullah Ağaalizadə

Böyüklerin və uşaqların daxili mərzələrinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Qabil diş qayıran

Mirzə Xəlil Cənabzadə

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295 12 – 1

Müdir və baş mühərrir:

Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 187. “Mustafa bəy təklif edir...”: Mustafa Mahmudov nəzərdə tutulur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 189. “...səbiq imperatora Avstriyadan çıxması təklif ediləcəkdir.”: I Karl Frans İosif nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən

səh. 191. “...Mineralni mövqifi...”: Mineralniye Vodı stansiyası nəzərdə tutulur.

Bakı neft ticarəti və onun müxtəsərcə tarixi

səh. 195. “Barja”, yaxud “barj”: adətən yedəkdə çəkilən böyük yük gəmisi.

“Proteksionizm”: yerli istehsal və xidmət sektorlarını dəstəkləmək məqsədi ilə dövlətin idxalata müəyyən məhdudiyətlər tətbiq etməsi şəklində özünü göstərən xarici ticarət siyasəti.

Qadınların haqqı

səh. 198. “Bizi bütün bugünkü haqsızlıqlara sövq edən, ruhumuzda mündəmic xudkamlıqdır (altruiste). Qadın isə xilqətən digərkamdır (egoisme).”: Burada “altruiste” və “egoisme” terminlərinin yeri səhv düşmüşdür. “Altruizm” [altruism]: Başqalarının xoşbəxtliyi üçün çalışmaqdan ibarət əxlaq prinsipi; “eqoizm”in ziddi. “Eqoizm” [egoism]: insanın yalnızca şəxsi mənafeyini əsas tutmasından ibarət əxlaq prinsipi; “altruizm”in ziddi.

İdeal

səh. 200. “Görərək ağlamış idi Hacər”:
Qəzetdə “Hacər” yerinə səhvən “hacı”
getmişdir. Şeirir bəzi misraların yerinə
nöqtələr qoyulmuşdur.

“İdeal” şeiri (səh. 200-201)**üçün lüğət:**

ixtiyar: yaşlı

bəstər: yataq

müztərib: iztirab içində

təvafi-Kəbə: ibadət məqsədi ilə Kəbə-

nin ətrafında dövrə vurmaq

hüccac: hacılar

kar: iş

giriftar olmaq: tutulmaq; düçar olmaq

Zəməm: Məkkədəki müqəddəs su
quyusu

Həcər (həcərüləsvəd): Kəbə divarında-
kı müqəddəs “qara daş”

dəm: an

səm: zəhər, ağrı

nuri: nurdan yaranmış; nura məxsus

Zöhrə: Venera planeti

huri: cənnət qızı

mühət: əhatə olunmuş

növ-şüküftə: təzə açılmış

təşbeh: bənzərlik

hüsni-mütləq: mütləq gözəllik

asimani: səmaya məxsus, səmavi

aşınayi-xəyal: xəyala həmdəm olan

Beytullah: Allahın evi, Kəbə

Hacər: İsmayıl peyğəmbərin anası

cuyi-qüdrət-əsər: qüdrətdən yaradıl-
mış su mənbəyi

suzişli: yanıqlı

qayeyi-amal: arzuların məqsədi, qayə-
si

Cümə axşamı, 12 dekabr 1918-ci il, nömrə 63

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 8 rəbiüləvvəl sənə 1337. 12 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

BAKİ, 12 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

Tiflis qəzetələrində şayani-əhəmiyyət [əhəmiyyətli, diqqətəlayiq] bir xəbər oxuduq. Gürcüstan Cümhuriyyəti Daxiliyyə Naziri Ramişvili cənabları bütün məhəlli [yerli] qəzetələri müdiriyyətə dəvət edib, təxminən böylə ifadəyi-məram eyləmişdir:

“Mən, özüm mühərrir [jurnalist; yazıçı] və demokrat olduğuma görə, hürriyyəti-kəlam [söz azadlığı] tərəfdarıyam. Buna binaən [buna görə], Hökuməti nə qədər tənqid edəcəksəniz ediniz. Buna kimsənin sözü ola bilməz. Lakin, bircə məsələ vardır. Heç bir qəzetədə məmləkətimizin istiqlaliliyyətinə xilaf cümlələr və fikirlər yazıla bilməz. Çünki, burası dövlətə xəyanət ədd [hesab] oluna bilər. Bu şərtə tabe olmayan bir qəzetənin bizim toprağımızda yaşaması mümkün deyildir.”

Gürcüstan naziri ilə qəzetə müdirləri arasında böylə bir söhbət vaqe olmuşdur. Biz Ramişvili cənablarını həm hüquqca, həm nəzakətca haqlı görürüz. Hüquqca, çünki, Gürcüstan

öz istiqlaliliyyətini elan edib, altı aydır ki, müstəqil bir dövlət kimi yaşayır və həmin haqqı gürcü millətinin əlindən indiyə kimi bəzi məhafilin [dairələrin] tələş və səyinə rəğmən nə zor ilə və nə də xoş ilə alan bir qüvvə mövcud olmamışdır.

Hakimiyyət və imperializm tərəfdarı olan rusların və qonşu millətlərin təhti-əsarətdə [əsarət altında] yaşamasına həris olan bəzi erməni ənasirinin [ünsülərinin] Müttəfiqlərə bağladıkları ümidlər baş tutmadı. Onlar güman edirdilər ki, ingilislər, amerikalılar, fransızlar gələr-gəlməz “vahid Rusiyyəyi-kəbir” [vahid Böyük Rusiya] ilə “Ermənistanı-kəbir” [Böyük Ermənistan] dikəltmək fikri üçün minlərcə qurbanların qanı ilə təhti-təzyiqdən [təzyiq altından] yeni qurtulmuş Qafqaz millətlərini zorla dübarə həmin zənciri-əsarətə giriftar edəcəklər. Xeyr, bu ümid keçmədi. Bütün tarix səhifələri hürriyyət yolunda qanla boyanmış olan firənglər, ingilislər və amerikalılar müharibə əsnasında vəd etdikləri “ufağ millətlərin istiqlaliliyyəti üçün müharibəyə soxulduq” cümlələri bir an belə

fəramuş etməyərək [yaddan çıxarmayaraq], nə Gürcüstanın, nə Azərbaycanın və nə də digərlərinin istiqlaliyyətini və hüquqi-milliyə və bəşəriyyətlərini əllərindən almadılar. Biləks [əksinə], “sizin hər bir xahişiniz və istəyiniz Sülh Konfransına həvalə olunacaq” kimi rəsmi surətdə etdikləri vədləri ilə təzyiq və hakimiyyət tərəfdarlarının deyil, bəlkə həmin hakimiyyət altından qaçan millətlərin qəlblərini gözəl ümidlərlə doldurdular. Necə ki görürüz, gərək Azərbaycanda, gərək Gürcüstanda hökumət öz yerində paydar qalmaqla belə, parlamanlar dəxi öz vəzifələrinə şüru etdilər [başladılar] və ümum millətin istəklərini, əfkar [fikirlərini] və amalını [arzularını] uca səslə bütün aləmə bildirməkdədirlər. Deməli, müəyyən və müstəqil bir dövlətin mövcudiyyətini beynəlmiləl hüquq nöqteyi-nəzərindən isbat edici şərait [şərtlər]: hökumət, əhali və torpaq, göz önündədir. Buna görə, həm hüquqca, həm qanunca, həm də feilən, maddətən Gürcüstan, Azərbaycan dövlətləri müstəqil dövlət kimi tələqqi [qəbul] edilə bilərlər.

İştə, hangi bir ən artıq dərəcədə təhəmmül [dözümlü] və müsamihəkar [tolerant] bir dövlət öz torpağında istiqlaliyyəti-düvəliyyəsinə və milliyyəsinə [dövlət müstəqilliyinə və milli müstəqilliyinə] qarşı ziddiyyət və müxalifət göstərən bir vasitəyi-nəşriyyətin [nəşriyyət orqanının] mövcudiyyətinə qarşı laqeyd qalar? Böylə bir təəssübsüzlük heç bir məmləkətdə, nə Avropada və nə Amerikada, görünməmiş bir şeydir.

Qalır yalnız, bir nəzakət (taqət) [incə düşüncəli olmaq] məsələsi.

Həmin məsələ də bu yerdədir: Yeni müstəqil olmuş ufaq millətlər, özləri tərəfindən kərratla [dəfələrlə] tənqid və təkfir edilən [lənətlənən] “hakimiyyət” əsasının özgələr haqqında tətbiq olunmaması üçün hər bir vasitədə bulunurlar və hətta bəzi vaxt öz milli hüquqlarından belə vaz keçirlər. Bunun üçündür ki, məmləkətlərində yaşayan rus və erməni vətəndaşları demək olar ki, adi bir vətəndaş olmayıb, bəlkə “hökumət içində hökumət” təşkil edirlər. Təbii, böylə bir böyük və heç bir məmləkətdə misalı görünməyən bir güzəşt və hürriyyətin, rus və erməni vətəndaşlar, qədr və qiymətini bilməlidirlər. Nəzakət bunu onlardan tələb edir. Öylələri vardır ki, filhəqiqə [doğrudan da] böylə rəftar və rəğbətə qədr-qiymət verirlər. Lakin öylələri dəxi vardır ki, qəlblərindəki “hakim millət” zəhərini qopara bilməyib, yenə də imperializm və başqa millətləri təhti-əsərətə [əsərət altına] almaq fikrindən daşınmayırlar. Bu yolda o qədər təhəmmülsüzlük [dözümsüzlük] bürüzə verirlər ki, hətta öz vəziyyətlərini belə düşünməksizin “gəmidə oturub gəmiçi ilə dava edirlər”. Bir məmləkətin çörəyini asudəcə yeyə-yeyə onu, “bəyənməyirlər”. Bir məmləkətdə asayışı-tam içində güzəran keçirməklə belə, onun ziddinə gedirlər. Bir millətin hüsn-rəğbətində rəğmən, onun düşməni olurlar. Təbii ki, böylə ünsürlərin təşviqat və dəsaisinə [hiylə-gərliklərinə] məhəl vermək [yer vermək,

imkan vermək], oturduğun budağı di-bindən kəsmək deməkdir. Bunu qonşu gürcü qardaşlarımız eyicə anlayıb, əksəriyyəti sosialistlərdən ibarət olan hökumət ricalı [adamları] böylə təhlükənin önünü almaq istədilər.

Fövqdə [yuxarıda] zikr etdiyimiz mülahizat [mülahizələr] bizim Azərbaycan üçün də tətbiq oluna bilər. Eyni halət bizim üçün dəxi mövcuddur. Vəzifeyimüqəddəsələrini bilmərrə [tamamilə] unutmuş olan, istiqlalıyyəti-milliyəmizə və düvəliyyətimizə [milli istiqlalıyyətimizə və dövlət müstəqilliyimizə] zidd gedən qeyri-müslim [müsəlman olmayan] vətəndaşlarımızla mövcud olan ülfətimizə xələl qatan, asayışı-ammi [ümumi asayışı] pozan və səhifələrini hərzəvü hədyan ilə dolduran vərəqparələrin [vərəq parçalarının] xürucuna [üzə çıxmasına] hökumətimiz tərəfindən bir diqqət yetiriləcəkmi, aya [görəsən]?

Bizcə, burası həlli tez bir zamanda mövcib [vacib] olan bir məsələdir ki, buna gərək Hökumətimizin və gərək Parlamanımızın nəzərlərini cəlb edəriz.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ- MƏBUSANINDA

Türk Ədəmi-mərkəziyyət “Müsavat” firqəsi Məclisi-Məbusan şöbəsinin bəyannaməsi

Möhtərəm məbuslar! Türk Ədəmi-mərkəziyyət “Müsavat” firqəsinin

Məclisi-Məbusan şöbəsi tərəfindən hüsurunuza ərz etməliyəm ki: “Müsavat” firqəsi bu vaxta qədər gərək Rusiya Məclisi-Müəssisan seçkilərində, gərək Zaqafqaziya Seymində bitərəf adı ilə məruf olan [tanınan] müstəqilül-əfkar [azad fikirli] camaat xadimləri ilə bir fraksiyon təşkil edərək onlarla birlikdə hərəkət etmişdir. Bu gün isə firqə müstəqil bir fraksiyon şəklində hüsurunuza çıxaraq məruzatda bulunur.

Möhtərəm məbuslar! Yəqin ki, siz “Müsavat” firqəsinin bu hərəkətində bir təzi-hərəkət dəyişikliyi görürsünüz. Həqqa ki [həqiqətən də], öylədir. Əcəba, bu böyük Məclisi quran müxtəlif firqələrdə proqram dəyişikliyi görməyirmisiniz?

Biz yaxın məqsədlərimizdən biri olan Azərbaycan muxtariyyətini tələb edərkən, həm sağdan, həm də soldan hücumlara düçar olurduq. Sağdakılar bir nöqtədən, soldakılar da başqa bir nöqtədən Azərbaycan muxtariyyətini inkar edirdilər. Sağdan deyirdilər ki, “Azərbaycan, Azərbaycan” deyə-deyə müsəlmanları parçalayır, türklük bayrağı qalxızarkən, nəuzübillah, islama rəxnə [zərər] vurursunuz. Soldan dəxi iddia edirlər ki, Azərbaycan davası bizi inqilabçı və hürriyyətərpərvər Rusiya demokratiyasından [xalqından] ayırır, xan və bəy hökuməti düzəltməyə səbəb olur.

Fəqət, bu gün nə görürsünüz? Onlar da, bunlar da azərbaycançı. Azərbaycan istiqlalını bizim bu dünkü [dü-

nənkə] münəqqidlərimiz [tənqidçilərimiz] bu gün olanca qüvvətləri ilə, bir baxışda hətta bizdən ziyadə bir şiddətlə müdafiə edirlər. Biz bununla əlbəttə ki, iftixar edəriz.

Azərbaycan muxtariyyəti şüarını ilk dəfə ortaya atan Türk Ədəmi-mərkəziyyət “Müsavət” firqəsi bu gün beş ilə yaxın aləmşümül [bütün dünyanı əhatə edən] bir döyüşdən sonra qalib və məğlub bütün zehinlərdə yerləşmiş “Cəmiyyəti-Əqvam” [Millətlər Cəmiyyəti] fikrinə inanmışdı. “Müsavət” firqəsinə bu cəmiyyət milli dövlətlərin ittifaqından ibarət olmalı, bu dövlətlər də ədəmi-mərkəziyyət [desentralizasiya] və muxtariyyət əsasları üstündə qurulmalı idi.

Bu idrakına ürəyi ilə inanan firqəmiz Rusiya inqilabının ballı aylarında Petroqrad mərkəziyyətinə şiddətlə arzuqəş olan sosialist cərəyanlarına uymadığı kimi, əksər zehinləri tutan və bir növ ruh xəstəliyi kimi şiddətli surətdə sirayət edən [yoluxan, yayılan] “ilhaqqılıq” mərazinə də mübtəla olmadı. Öz-özünə sadıq qalaraq həmişə ədəmi-mərkəziyyətçi qaldı. Əvvəla ədəmi-mərkəziyyət, sonra muxtariyyət, daha sonra cərəyana təb’ən [tabe olaraq] istiqlaliyyət tərəfdarı, daima Azərbaycan məfkurəsinin müdafiəyi [müdafiəçisi] olan firqəmiz üçün bu gün o böyük məqsəd hasil olmuşdur. Çünki, artıq nə sağlar, nə sollar Azərbaycanı inkar deyil, var qənaətləri ilə isbat edirlər. Çünki, artıq Azərbaycan fikri üzərinə müsəlman firqələri arasında

ixtilafi-nəzər [fikir ayrılığı] yoxdur. Çünki, artıq camaatımızın zehində Azərbaycanın istiqlalının fikri yer tutmuş, yerləşmişdir. Çünki, üçrəngli o müəzzəz [əziz] bayraq, artıq siyasətən həpimizə birləşdirmişdir.

Əvvəlcə, firqə, Azərbaycan fikrini yalnız xaricdə deyil, daxildə də isbat etmək məcburiyyətində idi. Bu gün isə firqəmiz daxilən isbat olunmuş müstəqil bir Azərbaycanın Məclisi-Məbusanında bulunur. Şimdi firqə feilən mövcud olan Azərbaycan istiqlalının hüquqca möhkəmlənməsi, xaricdə müdafiəsi, daxildə də təşkili üçün çalışmalıdır. Əgər bu vaxta qədər “Müsavət” başlıca məqsədi olan Azərbaycan fikrinə maddi bir vücud qazandırmaq niyyəti ilə sabit bir mərkəz vücuda gətirmək üçün bu məsələdə kəndisi ilə müttəfiq bulunan bitərəflərlə bir qəlibdə bulunurdusa, şimdi artıq buna ehtiyac yoxdur. Azərbaycan hər kəs üçün müdafiə olunar qüdsi [müqəddəs] və müştərək bir sitareyi-ümid [ümid ulduzu] halına gəldikdən sonra təbiidir ki, Mərkəzi-Məbusan təbəddül [dəyişilməli], proqramlar da təbəllür etməlidir [müəyyənləşməli, dəqiqləşməlidir].

Firqə proqramımızla tanış olanlar bilirlər ki, biz federalist türkcü və demokratız. Məsləyimiz milli-demokrat məsləkədir. Demokratlığımız radikalizm dərəcəsinə qədər varır.

Millətin qüvvətli bir cəhəti-cameəsinə [birləşdirici ünsürünü] yalnız dində deyil, xalqın “dili dilimdən, dini dinim-

dən” deyə kəndinə məxsus sağlam hədsə [şüurla] dərk eylədiyi düsturda görürüz. Bu mülahizə ilə biz məfkurəmizdə böyük türk millətini bir gün gəlib də bir türk federasyonu qurmaqla bütün görmək istəriz. Bu ittihadın [birliyin] mədəniyyəti-bəşəriyyə sərgisinə qiymətdar bir hərs (kultur) bəxş edəcəyinə əminiz. İştə, məqsədi-əqsamızın [uzaq məqsədimizin] digər dərəcəsi. Fəqət, bu məqsədlərin fəvqündə ülvə bir məqsədimiz daha vardır ki, o da bütün cahan federasyonu və cəmiyyəti-əqvamdan ibarətdir.

Bunun bir müqəddiməsi olmaq üzrə, Rusiya inqilabı zamanında yazılan firqə proqramımız, Rusiyada milli və məhəlli [yerli] muxtariyyətlər əsası üzərinə qurulu “qoşma [federativ] xalq cümhuriyyəti” üzərində israr edirdi. Müsəid bir zamanda, mətlub [arzu edilən] şərtlər altında təkrar böylə bir ittifaq əqd eyləmək [bağlamaq] bizcə yabançı bir fikir deyildir. Bilxassə [xüsusən] ki, proqramımız vəchilə [proqramımıza uyğun olaraq] muxtariyyətlərini tələb etdiyimiz Türküstan, Qırğızıstan, Başqırdıstan, Volqaboyu və Krım türkləri ilə biz bu surətlə təkrar əlaqə və irtibat peyda edə biləriz. Müstəqil Azərbaycan, digər müstəqil Rusiya millətləri ilə azadanə bir surətdə bağlaşaraq, qoşma bir hökumət vücuda gətirə bilər. Yalnız bu qədər var ki, bu ittifaqı azərbaycanlılar deyil, Azərbaycan yapa bilər. Vəziyyəti-beynəlmilliyəmiz [beynəlmiləl vəziyyətimiz] aydınlaşmayınca, kəndi haqqımızı kəndimiz

təyinə səlahiyyətdar olduğumuzu Rusiya ilə bərabər bütün cahani-mədəniyyət [mədəni dünya] qəbul etməyincə, toplanacaq Sülh Konfransında dilədiyimiz istiqlal təsdiq olmayınca, – bir kəlimə – hürriyyətimiz beynəlmiləl bir təminatla alınmayınca, bittəb’, heç bir ilhaqdan, heç bir federasyondan bəhs olunammaz.

Azərbaycan məsələsi, kim nə dərəcə desin, artıq beynəlmiləl bir məsələdir. Müstəqil Azərbaycanın xaricən müdafiəsi, hüquqən təsdiq etdirilməsi, yenidən düzələcək hökumət məramnaməsinin baş sətrini təşkil eyləməlidir. Məclisimiz açıldığı gündə söylənmiş “Bir dəfə yüksələn bayraq endirilməz” sözü dildə deyil, işdə də görülməlidir. Bu xüsusda ciddi çalışmaq əzmində bulunan Hökumət, vəziyyətə hakim bulunan Müttəfiq dövlətlərin haqqımızda göstərdikləri dostanə təvəccöh-dən [diqqətdən] son dərəcədə istifadə edə bilər.

Amerika rəisi-cümhuru Vilson əsasları, Azərbaycan kimi kiçik məmləkətlərin də böyük məmləkətlər dərəcəsinə haqq və ixtiyara malik olacaqlarını elan eyləmişdir. Amerika rəisi-cümhurunun elan etdiyi əsaslara iştirak edən İngiltərə ilə Fransa düvəlimüəzzəmələri [böyük dövlətləri] dəxi, qurulacaq Sülh Konfransında millətlərin kəndi müqəddəratlarını həll etmək ixtiyarında olduqları düsturunun hakim olacağını elan etmişlərdir. Buna əlavə olaraq, paytaxtımızda əmniyyət və asayiş təmini üçün müsafir olaraq

gələn Müttəfiq ordusu komandanı general Tomson, Qafqaziya məsələlərinin sülh məclisində həll olunacağını rəsmən bəyan etmişlərdir. Böylə müsaidkar [əlvərişli] bir əsəri-təvəccöhü [dəqqət nişanəsini] istifadə etmək və hər bir vəsilə [vasitə] ilə bütün cahani-mədəniyyət hüzurunda, bilxassə Düvəli-Müttəfiqə [Müttəfiq dövlətlər] məhafilində [dairələrində] müstəhəqqi-istiqlal [istiqlala layiq] olduğumuzu isbat etməyə, Azərbaycan Hökumətinin “bəsməleyi”-siyasətini [siyasətinin əsasını] təşkil etməlidir. Bu məsələdə qəvi [qüvvətli] bir əzm və sarsılmaz bir səbatla hərəkət edəcək Hökumət, hər hangi fırqəyə mənsub olursa olsun, hər növ müavinət [yardım] və müzahirətimizə [dəstəyimizə] əmin olsun.

Müstəqil bir cüzünü [hissəsini] təşkil etməyimiz Qafqaziya öylə siyasi bir vəziyyət qarşısındadır ki, buradakı cavvan cümhuriyyətlər, Azərbaycan da daxil olduğu halda, yalnız ittifaq və yalnız dostluqla rəftar edə bilər və böylə rəftar edə bildikləri gündən etibarən xilas olarlar. Buna görə də xarici siyasətimizin “əlhəmd”ini [başlanğıcını, bir nömrəli maddəsini] Qafqaziya ittifaqı təşkil etməlidir. Siyasət və iqtisadca su ilə havaya olduğu kimi möhtac bulduğumuz ittifaq xatirinə aramızdakı bütün ixtilafli məsələləri sülh, müsəlimət [əmin-amanlıq], mülayimət və qarşılıqlı güzəşt və ən sonu həkəm [arbitr, münəsf] vasitəsi ilə həll etmək tərfədarıyıq. Hər halda həqiqi və həyati mənfəətlərimizi fəda etməmək şərti

ilə bu kimi **məsələləri qansız həll edən hökumət, ən ziyadə himayə edəcəyimiz hökumətdir.**

Bizimlə həmdərd olan Gürcüstan, Ermənistan dövlətləri ilə hüsni-münasibətimizin [yaxşı münasibətlərimizin] könül arzu etmədiyi dərəcədə səmimi-ləşdirilməsini şiddətlə arzu edərik. Fəqət, bununla bərabər, istədik ki, Qafqaziya millətlərinin hürriyyət və istiqlalına gələcək zərbəyə hər kəsdən ziyadə və həpimizdən əvvəl məruz qalacaq Şimali qafqaziyalı qardaşlarımızın müqəddəratı hər zaman nəzərimizdən uzaq qalmasın. Biləlim ki, orada “qəlyanaltı” edəcək “bolşevik” burada “nahar” yeyəcəkdir. Bunu qətiyyənlə unutmamalı, ona görə də tədarük görməlidir.

Digər dövlətlərlə dəxi münasibətə girişmək, bilxassə yeni vücuda gələn dövlətlər nəzdinə nümayəndələr göndərərək də onların nümayəndələrini nəzdimizə cəlb etmək, Xariciyyə Nəzarətimizin ilk dərəcədə görülməli işlərindən olmalıdır.

Xaricən böylə sülh və müsəlimətlə [asayışla] hərəkət edəcək hökumət, daxildə hürriyyət, müsəvat, ədalət və əmniyyət təsisinə cəhd etməlidir. Haqqımızı isbat etmək, istehqaqımızı [nəyə haqqımız çatdığıni] göstərmək nöqtəyi-nəzərindən dəxi daxili işlərimizi yoluna qoymaq, bütün idarələrimizi tənzim etmək məcburiyyətinə dəyir.

Böyük Rusiya inqilabından qazanılan söz, yazı, vicdan, ictimə [toplaş-

maq], ittifaq [təşkilatlanmaq] kimi əhli-vətən hürryyətləri [vətəndaş azadlıqları] tamamilə təhti-təminə [təminat altına] alınmalı, Azərbaycan müsalihəkar [sülhpərvər], hürryyətpərvər bir hökumət olmalıdır. Əgər, bu günə qədər hər b və inqilab əhvali-fövqəladəsindən naşi [irəli gələn] bu kimi məqsədlər könül dilədiyi kimi hasil olamıyssa, bunun bir an əvvəl qövldən feilə gətirilməsinə çalışmalıdır. Eyni səbəblə, bu vaxta qədər yalnız müsəlmanlardan təşəkkül edən Heyəti-Vükəla [Nazirlər Kabineti] dəxi ədalət üzərinə müstənid [istinad edən] müştərək bir hökumət şəklində olmalıdır. **Milləti-məhkumluq acısını dadmış olan Azərbaycan türkü məhkum millət yaratmaz.** Azərbaycan Cümhuriyyəti, övladını ögey-dogmaya ayırmaz: erməni, rus, yəhudi, gürcü, nemsə, polyak və sair azlıqda olan millətlər Azərbaycan vətəndaşı qalmaqla bərabər, milli-mədəni muxtariyyətə malik olub, kəndi ümuri-məzhəbiyyə, milliyə və mədəniyyətlərini [dini, milli və mədəni işlərini] kəndiləri idarə etməlidirlər.

Keçmişin məşum tərəkəsi [mirası] olan erməni-müsəlman hadisati-əliməsinə [kədərli hadisələrində] bir daha meydan verilməmək üçün Hökumət hər növ fədakarlığa təhəmmül etməli, bu yurd dağıdıcı ədavətin izaləsinə [aradan qaldırılmasına] səy etməlidir. Bu xüsusda qəti və bitərəfanə qərar və tədbirlərlə Hökumət, mart və sentyabr hadisələri kimi nəngin [utanılası, rüs-

vayçı] faciələrin bir daha təkrar edil-məyəcəyi haqqında həqiqi təminat verməlidir.

Bütün aləmi istila edən demokrasi cərəyanının yol alıb getdiyi böylə bir zamanda Rusiya inqilabi-kəbiri [Böyük Rusiya inqilabı] kimi müdhiş bir ixtilal məşiməsindən [bətindən] doğmuş bir cümhuriyyəti təsis və idarə edəcək hökumət, daxili siyasətində hər şeydən ziyadə demokrasi sinfinə, köylülərlə əmələlərə [fəhlələrə] istinad etməlidir. Fövqəladə bir surətdə bəhəlaşən məişətin ən ağır yükü, millətin əksəriyyəti-əzimesini [böyük əksəriyyəti] təşkil edən bu iki sinfin omuzundadır [çiyinlərindədir]. Binaileyh [ona görə], əkinçiyə yer, əmələyə iş verməlidir. Yeri biz necə verir, iş üçün nə düşünürüz deyə vaqə olan suala firqə proqramımızı nəql edirik:

Torpaq məsələsi

32) Xəzinəyə, sabiq padşaha və padşah nəslinə mənsub xanədana, öylə də mülkədarlarla xüsusi maliklərə məxsus olan bütün torpaqlar pulsuz və əvəzsiz olaraq zəhmətkeş və rəncbər xalqa veriləcəkdir.

33) Bu surətlə zəhmətkeş və rəncbərlərə veriləcək torpaqlar onların kəndi mülkiyyətlərinə verilib, həmin yer üzərində bütün hüquqa malik olacaqlardır.

34) Hər bir əldə qalacaq və ya bulunacaq torpağın ən çox miqdarı qanunən təyin olunub, ondan artıq kim-səyə torpaq sahibi olmaq haqqı ve-

rilməyəcəkdir.

35) Torpağın pulsuz və əvəzsiz surətdə rəncbərlərə verilməsi üzündən xəsarətdidə olan [ziyan çəkən] xüsusi maliklərə, gördükləri ziyan müqabilində xəzinə tərəfindən mütərəqqi gəlir vergisi əsası ilə varlı siniflərdən alınan vergi yolu ilə hasil olmuş xüsusi bir məbləğ (fond) hesabına olaraq mükafat veriləcəkdir.

36) Malikiyyət torpağın üzərinə olub, altındakı mədəniyyət isə beytülmala (muxtariyyət xəzinəsinə) məxsusdur ki, nə surətlə istifadə olunması dövlət tərəfindən qoyulacaq xüsusi nizam və qanuna bağlıdır.

37) Meşələr, cəngəllər, göllər və duzlaqlar və axar sular ümumidir. Onların idarəsi məhəlli idarələrin əlində olub, xüsusi adamların onlardan faydalanmasının tərtibi [nizamlanması] dəxi məzkur [adı çəkilən] idarələrə bağlıdır.

İşçi məsələsi

İşçiləri zəhmətin ağır məşəqqətindən binnisbə [nisbətən] rahat etmək üçün firqə aşağıdakı maddələri tələb edir:

38) Hər bir muzdur, qulluqçu, əmələ və fəhlə üçün iş günü 8 saatdan artıq olmamalıdır.

39) Hər bir muzdur, qulluqçu, əmələ və fəhlə üçün erkək, qadın, fasiləsiz olaraq həftədə 24 saatlıq istirahət müddəti qanunən müqərrər olmalıdır [qərarlaşdırılmalıdır].

40) Qanunən müəyyən olan iş gü-

nündən artıq işləmək qaydası tamamilə mən [qadağan] edilməlidir.

41) Gecə qulluğu (axşam saat 9-dan, saat 6-ya qədər) yasaqdır. Fəqət, işin texnikası tələb eylədiyi təqdirdə və əmələ təşkilatı tərəfindən caiz görüldüyü halda, gecə xidməti görülmə bilər.

42) 16 yaşına qədər məktəb sınıfında [yaşında] olan balaların çalışdırılması məmnudur [qadağandır]. 16 yaşından 18 yaşına qədər olan cavanların iş günü isə 6 saatdan artıq olamaz.

43) Qadınları səhhət və vücudlarına zərərli olan işlərdə çalışdırmaq məmnudur. Hamilə olan qadın xidmətkarlar doğduqlarından 4 həftə əvvəl və 6 həftə də sonra xidmətdən azad edilib və bu azadlıqları müddətində dəxi mizd və məvaciblərini tamamilə alacaqlardır.

44) Qadın əmələ və fəhləsi olan hər bir fabrika, zavod və ya sair kəsbxanalar [iş yerləri] yanında südəmə uşaqlara məxsus tərbiyəxanalar yapılacak, uşaq əmizdirən ana qulluqçular hər üç saat arasında yarım saatdan az olmamaq şərti ilə xidmətdən azad ediləcəklərdir.

45) Tamamilə və ya qismən işləmək qabiliyyətini itirmiş olan əmələlər, dövlət tərəfindən xüsusi bir fond (sərmayə) hesabına sığorta olunacaqlardır. Bu fond dəxi sərmayədarlardan alınan xüsusi vergi hasilatından əmələ gələcəkdir.

46) Muzd və məvacib müqabilində

nəğd əvəzinə cins vermək qaydası tamamilə mən [yasaq] ediləcək, muzd və ya məvacib həftədə bir dəfə, iş müddəti əsnasında veriləcəkdir.

47) Cərimə, xarab olan və ya bəyənilməyən mətanın mayasını qaytarmaq və sairə kimi hər növ ittifaq [hadisə] və səbəblərdən olsa da, fəhlələrin haqq və hesabından pul çıxmaq qaydası kökündən mən edilməlidir.

48) Hər növ emalatxana, kəsbxana, fabrika, zavod və sairəyə kifayət edəcək qədər fabrika müfəttişləri (inspektorlar) təyin edilməlidir. Dövlətə məxsus olan sənəətxanalar [sənaye müəssisələri], xədəmə [xidmətçi] və qulluqçusu olan kəsbxanalar dəxi bu müfəttişlərin nəzarətinə tabedirlər. Bu cümlədən olaraq ev qulluqçuları ilə nöqərlər dəxi fabrika müfəttişliyinə tabedirlər. Qadınların çalışdığı yerlərə qadın müfəttişlər təyin olunmalıdır. Fabrika, zavod və zəhmətin müdafiəsinə məxsus nəşr olunan qanunların kamilən yerinə yetirilməsinə baxmaq üçün əmələlər tərəfindən seçilmiş vəkillər dəxi iştirak etməlidirlər. Bu vəkillərə dövlət tərəfindən maaş veriləcəkdir. Əmələlər tərəfindən seçilən bu vəkillər, əmələyə verilən materiallara, onların yaramazlığına (brakovka) və ələlümum [ümumiyyətlə] işin nəticəsinə nəzarət etməlidirlər.

49) Sahibkarlar tərəfindən əmələlərə məxsus olaraq verilən evlər ilə mənzillərin səhhətə müvafiq olub olmamasına, məzkur [deyilən] otaqların daxili səliqə və tərtibatına və onların

kirayə verilmək şəraitinə baxmaq və həmçinin iş sahiblərinin, əmələlərin ev işlərinə müdaxilə etmələrinə meydan verməmək üçün bu mənzillər, məhəlli idarələr tərəfindən təftiş olunub, nəzarət altına alınmalı, bu nəzarətdə əmələlərin vəkilləri də iştirak etməlidirlər.

50) Hər bir kargah [iş yeri], fabrika və emalatxanada müntəzəm surətdə iş sahiblərinin nüfuzundan azadə səhiyyə nəzarətləri təsis olunmalıdır. İş sahiblərinin hesabına olaraq əmələlərə müftə dərman verilməli və azarlıqları müddətcə məvacibləri dəxi özlərinə yetişməlidir.

51) Səy və zəhmət qanununu sındıran iş sahibləri, cinayət qanunu mövcubincə [əsnasında] məsuliyyətə alınmalıdırlar.

52) Hər bir kargah və kəsbxanada yarısı iş sahiblərindən, yarısı da əmələlərdən ibarət xüsusi mühakimə heyətləri təşkil olunmalıdır.

53) Yerli və xaricdən gəlmə əmələ və işçilərə qulluq tapmaq üçün kantorları (məsai birjası) təsis etmək işi məhəlli idarələrə həvalə olunmalı, bu kantorlarda əmələ təşkilatı tərəfindən seçilmiş vəkillər dəxi iştirak etməlidirlər.

Millətin özəyini təşkil edən xalq, baxımsızlıq üzündən müsri [yoluxucu] xəstəliklərə tutularaq minlərlə qırılır. Təbiidir ki, tədabiri-səhiyyə [səhiyyə tədbirləri] indikindən daha ziyadə bir ciddiyyətlə əxz olunmalıdır [ələ alınmalıdır].

İaşə (ərzaq) məsələsinin islahı bu xüsusda ən təsirli bir çarə ola bilər, fəqət, bunun üçün də yolların tərtib və əmniyyəti, başqa millətlərlə ticarət mübadiləsinin təşkil [asanlaşdırılması] və əmniyyəti əlzəmdir.

Maarif daha ziyadə yapılmalı və daha ziyadə milliləşməlidir. Köylər məktəb şəbəkələri ilə, şəhərlər də darülmüəlliminlərlə [pedaqoji məktəblərlə] dolmalıdır.

Dövlət müəssisələri ilə təhriati-rəsmiyyənin [rəsmi yazışmaların] mümkün olduqca milliləşməsinə cəhd etməlidir.

Əlbəttə, unutmayırıq ki, hökumət eyləmək bir tərəfdən xalqın etimadını qazanmaqla olursa, digər tərəfdən dəxi cəbri qüvvəyə [məcburedici gücə] istinad etməklə olur. Bunun üçün də əsgəri təşkilata son dərəcədə əhəmiyyət verməlidir. Dövlətin xaricən müdafiəsi, daxilən də müsəliməti [salamatlığı] bunu iqtiza edir [lazımlı hala gətirir]. Xidməti-əsgəriyyə bütün xalq təbəqələrinə müsavi [bərabər] surətdə təhmil olunmalıdır [yüklənməlidir].

Dövlət büdcəsinin ağırlığı onsuz da ağır bir həyat keçirən xalqın üzərinə deyil, daha ağıllıq və daha zəngin siniflərə təhmil olunmalıdır.

Yeni qurulacaq hökumətdən daxilən və xaricən bu proqram daxilində fəaliyyət istəyəcək Məclisi-Məbusan, eyni zamanda kəndisi dəxi bizzat Azərbaycan Məclisi-Müəssisəsinin [Təsisçilər Məclisini] dəvət eyləmək üçün imdidən təşəbbüsdə olmalı, qanuni-intixab [seçki qanunu] yazılması üçün bir an

əvvəl məxsus [xüsusi] bir komiyaon ayırmalıdır.

Bayaqdan bəri zikr etdiyim mətləbləri, məmləkətin istiqlalını müdafiə və millətin həyatını mühafizə etmək əzmi-qəvisi [qüvvətli əzmi] ilə təşəkkül edəcək bir hökumətdir ki, vücuda gətirə bilər. Böylə bir hökumət, içində bulunduğumuz şəraitə-hazirəyə görə, yalnız tərəqqipərvər bir koalisiya surəti ilə təşəkkül edə bilər.

Bu surətlə qurulacaq hökumət, firqə və milliyət etibarı ilə müştərək olmalı və hər bir cəhətcə Parlaman hüzurunda məsul bulunmalıdır. Yalnız böylə bir üsul ilə təşkil olunacaq hökumətdir ki, əl birliyi ilə xilasına borclu olduğumuz vəziyyəti qurtarıb, hürriyyət və istiqlalımızı təminlə bizi həm Məclisi-Müəssisə hüzuruna çıxarar, həm də istiqlalımızın beynəlmiləl təsdiqini asanlaşdırar.

PARLAMAN ƏTRAFINDA

Lənkərandan Parlaman Məclisi-Məbusanı rəisi namına [adına] böylə bir məktub alınmışdır:

Şura Hökumətinin təqibindən qaçaraq doğma yurdundan ayrı düşmüş olan biz qaçqınlar, Azərbaycan üfüğündə tulu edib [doğub] müsibətzədə və-tənimizə mədəniyyət, tərəqqi və nəşvünüma [çıxəklənmə, inkişaf] yolları göstərən işıqlı ulduzun nüməyan olması [görünməsi] münasibətilə Parlaman sədrini təbrik edirik. Ulu Tanrı müsəlmanlara rəhm edərək bolşevik-

lər zülmündən xilasları haqqındakı dualarını eşitdi. Türk milləti kəndi müqəddəratını kəndi əlinə almaq kimi hüquqi-bəşəriyyədən istifadədən ibarət olub da uzun müddətdən bəri bəslədiyi arzusuna, nəhayət nail oldu. Azərbaycan, gələcək tərəqqisinə, müstəq-bəl [istiqlaldakı, gələcəkdəki] nəşvünüməsinə, kəndi qüvvəsi və Parlaman şəxsində [d]ə milli nümayəndələri hümməti ilə nail olacağına ümidlə, tam istiqlal aldı. Şimdi biz azərbaycanlılar üçün yeni bir gözəl tarix başlanır ki, müttəhidən [birgə] əl-ələ verib çalışsaq, əziz Azərbaycanımızı təzələyəcək, yeniləşdirəcəkdir. Xalq müntəxiqləri [xalqın seçdikləri, deputatlar] ilk dəfə olaraq yığışmışlar ki, məmləkətdə qanuna riayət, həyat və əmlakı müdafiə, nahiyənin mədəni tərəqqisi, ticarət və sənayenin nəşvünüməsinə səbəb olacaq dinc fəaliyyət əsası qoysunlar. Şəxsinizdə xalq nümayəndələrini təbrik və təhniyyətlə [təbrik edərək, qutlayaraq] bila-fərqi-milliyət [millət fərqi qoymadan] Azərbaycan vətəndaşlarının müsalimətlə [əmin-amanlıqla] işləmələrinin tərəqqi və inkişafıyyətini arzu, möhkəm dövlət qanunu tərtibi və mətin, qəvi [güclü], vahid Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti təsisinə ümid etdiyimizi Parlamana bildirməni rica edəriz. Kütübi-müqəddəsədə [müqəddəs kitablarda] denilir ki: “İmanınız dərəcə-sində səadət verilir.” “İncili-şərif”in [şərəfətli “İncil”in] bu sözləri həyatımızda həqiqət olaraq meydana çıxdı. Biz Azərbaycanın var olacağına qəvi imanla inanırdıq. Var oldu da. Binai-

leyh [ona görə], qoy hürriyyətin məhkumiyətə qələbə çaldığı bu əziz gün, azərbaycanlılar qəlbində parlaq istiqbala iman nuru daha parlaq bir surətdə ləmalansın [şöhlənsin]. Amin!

Lənkəran cəmiyyət müvəkkili Teymur bəy Bayraməlibəyov, “Müsavat” firqəsinin Lənkəran şöbəsi sədri Yusif bəy Bayraməlibəyov, Astara icra komitəsi sədri Məşhədi Xəlil Rzayev, “Hümmət” fəhlə firqəsi rəisi Ağə Məhəmmədov, “Hümmət” katibləri Ağə Axundov və İbrahim bəy Bayraməlibəyov, “Müsavat” katibi Hacığa Məhəmmədov, Lənkəran Bələdiyyə rəisi Daşdəmirov.

Lənkəran

BAYRAQ

Yüksəl, ey rayəti-ülvi, yüksəl!
 Ən uca zirvədə seyr et, parla!
 Bu qədər çəkdiyən alama bədəl
 Əski tarixini bir xatırla!
 Yaşa! Ey şanlı füzuzan bayraq,
 Doğdu sayəndə bu gün bir ölkə.
 Mavi, al, səbz ziyalar saçaraq
 Hər zaman üstümüzə sal kölgə!
 Səcdə et, ey günəş, azadə dəniz!
 Əyilin, ey başı almaz dağlar!
 Əyilin, səcdə edin siz həpiniz!
 Dərələr, çaylar, əkinlər, bağlar.
 Ucalır göylərədək bayrağımız,
 Olub azadə gözəl torpağımız.
 Bütün övladına rəhmət saçacaq
 Yüksəl! Ey rayəti-ülvi, yüksəl!
 Yüksəl! Ey qayeyi-ümmidü-əməl!
 Yaşa minlərcə, mübarək bayraq!

Əli Yusif

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ (Royer acentəliyindən)

* Berlin əhvalı aşkar deyildir. İki siyasi cərəyan vardır. Birinci cərəyan “Spartak” dəstəsinin hökuməti əlinə almağa çalışması, digəri isə sosialistlərin ifrat sosialistlər əleyhinə hərəkətləridir. Libknext ilə “Spartak” dəstəsi tərəfindən Berlində vücuda gətirilmiş hökumət təbəddülatı [dəyişikliyi] baş tutmamışdır. Pulemyot və bombalarla müsəlləh olan [silahlanan] Libknext əsgərləri bir çox ölü və yaralı tələfatından sonra qaçmışlardır. Hökumət əsgərlərinin tələfatı azdır.

* 20 min alman aeroplanı təslim edilməkdədir.

* Rəisi-cumhur Vilson, cümə günü Brestdə və şənbə günü Parisdə olacaqdır. Elan edilmişdir ki, sülh şəraitini müzakirə etməkdə olan Müttəfiqlər Konfransı kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-da Parisdə Xariciyyə Nəzarətində iclasa başlayacaqdır. Bu iclaslar kanunisaninin [yanvarın] 15-ində qurtarıldıqdan sonra, alman nümayəndələri ilə müzakirə [danışıqlar] başlanacaqdır. Sülh əqdnaməsi [sazişi] nisan (aprel) ayının axırlarında qəti surətdə imza ediləcəkdir.

* Koblenstdə bolşevizm hərəkəti qüvvə kəsb etdiyindən, yolda olan Amerika qoşunları oraya getmişlərdir.

* Almaniya kronprinsi (vəliəhdi) Mierniqemdə bir müsahibəsində bəyan etmişdir ki, heç bir şeydən əl çəkməmiş və heç bir sənəd imza et-

məmişdir. Fəqət, Almaniya Hökuməti cümhuriyyət təsis etməyi təhti-qərara almışsa, məal-məmnuniyyə [məmnuniyyətlə] Almaniya adı bir vətəndaş kimi qayıtmağa hazırdır. Vəliəhd Vilsona heyrat edir və ümidvar olur ki, Almaniya haqqında ədalətli bir sülh əqdinə [imzalanmasına] kömək edəcəkdir. 70 milyonluq bir millətin təhqir edilməsi onun qəlbində ancaq intiqam hissi oyada bilər. Böylə bir millət məhv ediləmməz.

* İngiltərədən xəbər verirlər ki, ingilis qoşunları Reyn çayına yetişmişlərdir.

* Kanuni-əvvəlin 2-də Yekaterinoslavdan xəbər verirlər ki, burjuaziya qəzetələri Müttəfiqlərin müavinətini [köməyini] tələb edirlər. Çünki, Ukraynaya başqa yerdən müavinət olmazsa, az bir zamanda Ukrayna bolşeviklər əlinə keçəcəkdir.

* Şura Hökuməti xəbər verir ki, cahan imperialistlərinin müttəhid [birləşmiş] qüvvələrinin Rusiyaya soxulması, Şura Hökumətini təhdid etməkdədir. Ümumrusiya Mərkəzi İcra Komitəsi məmləkəti müdafiə etmək üçün fəhlə, kəndli, saldat və matros qüvvələrinin birə on qat artırılmasını lazım görür. Ümumrusiya Mərkəzi İcra Komitəsinin fərmanı ilə Şura Hökuməti, hərbi düşərgə elan edilmişdir.

* Baş komandan general Kellerin ərkanı-hərbindən [qərargahından] rəsmi surətdə xəbər verirlər ki, getmanın əmrinə görə həbsxanadan azad edilən Petlyura, Avstriya əsgərlərinin bəzi

hissələrini Qaliçyadan çıxardıqda, hökumət əleyhinə Ukraynada üsyan qaldırmışdır. Bu qəsdlə Petlyura, Beli Tserkov və Berdiçev şəhərlərini işğal edib, bolşevik ruhunda olan dəstələrlə bərabər Fastov və Kiyev şəhərlərinə hərəkət etməkdədir. Yolda Könüllü ordu zabıt dəstəsi onun qarşısına çıxıb müharibədən sonra Petlyuranın hərəkəti dayandırılmışdır. Bir para alman əsgəri dəstələrinin onun dəstəsinə yarışmaları xəbəri əsilsizdir. Baş komandan ərkanı-hərbi, general Krasnov və Denikin ərkanları ilə əlaqədədir. Alman əsgərləri Ukraynanın asayiş və qanununu mühafizə ilə öz vəzifələrini ifa etməkdədirlər. Polkovnik Bolboçan, ikinci Zaporoj Ukrayna alayı Xarkov şəhərindən geçdikdə korpus komandanı ilə ali hökumət məmurlarını həbs etmişdir. Şayiata görə məzkur [adı çəkilən] alay, Xarkov quberniyasını cümhuriyyət elan etmişdir.

* Daxili Ukrayna cəbhəsindən xəbər verirlər ki, Petlyuranın Kiyev üzərinə hücum etməsi dayandırılmışdır. Odessada sakitlikdir. Varnadan Yeni Zeland əsgəri firqəsi [diviziyası] və Bosfordan Müttəfiq dövlət gəmilərinin varid olacağı [gələcəyi] gözlənilir. Xerson quberniyasında heç bir çıxış vəqə olmamışdır. Jitomirdə sakitlikdir. Poltava quberniyasında alman əsgərləri böyük bir quldur dəstəsini pərakəndə etmişdir. Dəstə başçıları güllələnmişlər.

* “Tayms” qəzetəsinin xüsusi müxbiri Amsterdamdan xəbər verir ki,

Berlində padşahlıq bərpa edilməsi və kayzerin iş başına keçirilməsi sui-niyəti kəşf olunmuşdur. Bu sui-niyətin təşkilatçıları Makenzen ilə general fon Boyn və fon Armindirlər. Onlar dəstələrinə də düsturüləməllər [təlimatlar] vermişlər. Bu düsturüləməllər üzərinə Vilhelm nəfinə [xeyrinə] olaraq təşviqat icra edilməli imiş. Təşviqatçılara Krupp və fon Bolen kimi alman sərvətdarları böyük paralar buraxmışlardır. Makenzen Hindenburg da bu işə cəlb etmək istəmiş, lakin Hindenburg bu işdən imtina edib tərxisi-əsgər qurtardıqdan sonra istefaya çıxacağını bildirmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

General Tomsonun Andranikə teleqrafı

“Y. R.” qəzetəsi yazır ki, general Tomson Andranikə bir teleqraf göndərüb qan tökməkliyi tezliklə dayandıрмаğı tələb etmişdir. Teleqrafda deyilir ki, Andranik təcavüzdən əl çəkmədiyi təqdirdə şəxsən cavabdeh olacaqdır.

Biçeraxovun dəstəsi

“Y. R.” qəzetəsi yazır ki, aldığımız mövsuq [etibarlı] məlumata görə, Biçeraxovun partizan dəstəsi ingilis komandanlığının təklifinə görə tərxis edilir.

Qroznıda

Yenə həmin qəzetə yazır ki, Qroznı

şəhəri təşrini-saninin [noyabrın] 12-də bolşevik əsgərləri tərəfindən işğal edilmişdir. Şəhərə 2-3 min əsgər daxil olmuşdur ki, bunların çoxu məhəlli [yerli] əhalidir. Bolşevik əsgərlərin şəhərə sərxoş daxil olub, şəhərdə şərəb bol olduğundan indiyə qədər sərxoşluq davam etməkdədir. Əsgərlər öz adi işlərinə başlayıb, nəticədə bütün Qroznı şəhəri yanmaqdadır. Dəmiryol zavodu yandırılıb, bir çox dəmiryol ləvazimatı tələf olmuşdur. Bunlardan əlavə də 5-6 milyon put benzin, bir neçə milyon put neft və yarım milyon put cövhər yanıb tələf olmuşdur. “Spis” şirkəti neft zavodunun 4 dənə 300 min tutan neft anbarı yanmışdır. “Addi”nin təzə neft mədənləri hələ də yanrlar. Bolşevik əsgərləri yanğını azaltmaqdan ötrü nefti açıb çaya buraxmaq istəmişlərsə də, sərxoş olduqlarından bacarmayıb bütün şəhəri atəşə məruz etmişlərdir.

Tersk oblastında

Qırmızı ordu dəstələri Samaşkinski kəndinə hücum etdikdə kazaklar bolşeviklər tərəfinə keçdiklərindən, Samaşkinski kəndi təslim olmuşdur.

Bolşeviklər Romanovski kəndinə hücum etdikdə, kazaklar tərəfindən müharibəsiz təslim edilmişdir. Sonra, bolşeviklər zirehli qatarla Yermolovski kəndinə tərəf hücum edib Qroznenski kəndini mühasirə edən dəstələrlə birləşmişlərdir. Qroznenski kəndi inadlı müharibədən sonra, hər tərəfdən yandırıldığından, təslim olmuşdur. Kəndin küçələri və evləri qala misalında möh-

kəmləşdirilmiş imiş. Bolşevik əsgərləri bu kənddən 9 top, 12 pulemyot, 3 zirehli qatar, zirehli avtomobil, bir çox tüfəng və patron qənimət almışlardır. Petropavlovsk, Çervlyonni və Kalinovski kəndləri silahlarını təslim etməyə hazır olduqlarını izhar etmişlərdir [bildirmişlərdir].

Nalçik bolşeviklər tərəfindən işğal edilmişdir. Serebryakovun dəstəsi Kəbardaya çəkilmişdir. Bu axır vaxt bolşeviklər bir çox kazak kəndlərinin silahlarını yığmışlar.

12 kazak kəndləri nümayəndəsi bolşevik əsgərləri komandanı Dyakovun yanına gəlib, silahlarını müharibəsiz təslim etməyə hazır olduqlarını izhar etmişdir.

* Təşrini-saninin [noyabrın] 19 və 20-də Moskva simsiz teleqraf istasyonundan Kiyevdə alınan xəbərlərdə deyilir ki, naməlum millət dəstələri Petroqrada üzərinə hücum etməkdədir. Bu dəstələrdən biri Finlandiya tərəfindən hərəkət etməkdədir. İkinci dəstə Pskov gölünün şərq sahilində Luqa tərəfdə əməliyyatdadır. Hal-hazırda bu dəstə Pskovun 60 kilometr şimalında Polna istasyonunu işğal etmişdir. Bu dəstələrin qəsdı Petroqradı zəbt etməkdir. İngilis donanmasının Kronştadtda olan hərəkəti də bunu göstərir. İngilis donanması hal-hazırda Finlandiya sahilində İnonu və Kotlinin qərb tərəfini şiddətli surətdə atəşə tutmuşdur.

* Petroqrada Ərzaq komissarlığı elan etmişdir ki, təşrini-saninin [no-

yabrın] 15-dən bu qərar üzrə çörək veriləcəkdir: birinci qism 3/8 girvənkə, ikincilərə 1/8, üçüncülərə 1/12, dördüncülərə isə çörək verilməyəcəkdir (bu axırıncılar burjuyalardır). Həman tarixdən birinci qismə həftədə 4 girvənkə kartof, ikinciyə 3 girvənkə, üçüncüyə 1 girvənkə və dördüncülərə yarım girvənkə veriləcəkdir.

* “Horizon” qəzetəsinin yazdığına görə, Roma papası Ermənistan Cümhuriyyətini rəsmi surətdə qəbul, Ermənistana nümayəndə göndərilməsini təklif etmişdir.

* Qaradağ əhalisi kral Nikolanı taxtından endirib, Qaradağ ilə Serbiyanı birləşmiş elan etmişlərdir.

* Sevastopoldan xəbər verirlər ki, Kırım Xariciyyə İşlər naziri Vinaver, Türkiyə Baş vəzirinə xəbər vermişdir ki, nahiyyə hökuməti İstanbulda özünün nümayəndəsi olmasını lazım görməmişdir.

* “Horizon” qəzetəsi yazır ki, bolşeviklər Mineralnıda daşnaxsaqanları əksinqilabçı elan etmişlərdi. Kommunistlərin “Karyer Urer” nam [adlı] rəsmi qəzetələrində elan edilmişdir ki, bolşeviklərdən hər kəs bir daşnaxsaqan öldürsə, xüsusi mükafat alacaqdır.

RUS ZABİTLƏRİ VƏ AZƏRBAYCAN ORDUSU

Zaqafqaziya Rus Milli Şurası, kənni-əvvəl in [dekabrın] 6-da vəqə olan iclasında rus zabitlərinin Azərbaycan ordusunda xidmət etmələri məsələsi-

ni müzakirə etmişdir. Bu axır vaxt rus zabitləri dəfələrlə Şuraya müraciət edib, rus mənafeyi nöqtəyi-nəzərindən, onların Azərbaycan Cümhuriyyətində əsgəri xidmətə girmələrinin caiz olub olmamasını sual etmişlərdir. Milli Şura idarəsi bu məsələni Qafqaziya ordusu Baş komandanı general Prjevalski, Lebedinski və Levondovski iştirakı ilə müzakirə etmişdir. Şura qərar vermişdir ki, rus zabitləri Azərbaycan Cümhuriyyətinin Rusiyaya olan münasibəti-siyasiyyəsi aşkar edildikdən sonra Azərbaycan Cümhuriyyətinə əsgəri xidmətə daxil ola bilərlər. Buna binaən [buna görə], Zaqafqaziya Rus Milli Şurası, rus zabitlərinə təklif etmişdir ki, müvəqqədən Azərbaycan ordusu cərgəsinə daxil olmasınlar.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

* Maarif Nəzarəti təşəbbüsü ilə olaraq xalq məktəbləri nazirlərinin [müfəttişlərinin; müdirələrinin] Bakıda bu günlərdə qurultayı dəvət edilir. Orada başlıca, məktəblər proqramı, gələn tədris sənəsi üçün smeta hazırlamaq və bu kimi məsələlər həll ediləcəkdir.

* Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətində [Sosial Təminat Nazirliyində] Ümuri-Xeyriyyə nazirinin qəza qaimməqamına əmri mövcubincə [əmrinə əsasən] Şəkidə müsəlman komitəsindən erməni qaçqınları üçün min (1000) put buğda alınacaqdır. Bu buğda, adam başına yarım put olmaq şərti ilə erməni və

müsəlman komitələri nümayəndələri iştirakı ilə təqdim ediləcəkdir [bölünəcəkdir]. Şəki erməni qaçqınları ehtiyacatını ödəmək üçün Ümurə-Xeyriyyə Nəzarətinin mərkəzi anbarından 3 min arşın bez buraxılıbdır.

* Evlər Mərkəzi (Sentrodom) üçün müsəlman əhalisinin yoxsullarına ərzaq ilə müavinət üçün 20 min rublə buraxılmışdır.

AZƏRBAYCANDA

Gəncə qəzasında

Gəncənin 5-ci polis məntəqəsi naziri müavini Şəfəbəyova müsəlləh [silahlı] müqavimət göstərməkdə müttəhim edilən Çardaxlı kəndinin Petros, Akop, Abkar, Nikolay və Mayan Xaçaturyans adlı quldur başçılarını axirüləmr [nəhayət] tövqif [həbs] etmək mümkün olmuşdur. Bundan maəda [başqa] bunlar həmin gün Çardaxlı kəndxudası Danilyansı və yasavul [kənd polisi] Qafar oğlunu öldürmüş və Aqanov adlı bir erməninin evini yandırmışlar imiş. Atışma zamanı hər iki tərəfdən məcruh [yaralı] düşmüşdür. Şimdi Gəncə valisi, bunların günahları çox böyük olduğundan, Daxiliyyə Nəzarətindən rica edir ki, bunları hərbi istintaq məhkəməsinə versinlər.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

“Səadət” mədrəsəsində

Cümə günü, kanuni-əvvəl [dekabrın] 13-də, saat 12 radələrində “Səadət” mədrəsəsində valideyn şurası

münəqid olduğundan [keçiriləcəyindən], ataların vətəni-müəyyəndə [müəyyən edilmiş vaxtda] təşrif gətirmələri rica olunur.

* Kanuni-əvvəl [14-dən etibarən] Bakı Müqəddəs Nina məktəbi cənbəndə [nəzdində] türk lisanı hazırlıq şöbəsi açılacaqdır. Tədrisat, türk lisanında aparılacaqdır.

Ərzaq işləri

* Gəncədən Bakıya bir vaqon odun, 300 put lobya, 200 put qoz, pənimir, yağ, bal və bəkməz gətirmək üçün A. Milkunova Ərzaq Nəzarəti tərəfindən icazə verilmişdir.

* Şəki uyezdi camaatı arasında, adam başına 4 arşın (5 rublədən artıq olmamaq şərti) paylamaq üçün 50 top bez Tağıyev fabrikasından alıb aparmağa həmin uyezd vəkili Yaqub Səfərəli oğluna Ərzaq Nəzarəti icazə vermişdir. Bu barədə Şəki Bələdiyyə İdarəsinə də xəbər verilmişdir.

* Şəki şəhər camaatı arasında adam başına 4 arşın və arşını 5 rublədən artıq olmamaq şərti ilə paylamaq üçün bez Tağıyev fabrikasından 100 top ağ alıb aparmaq üçün Şəki Bələdiyyə İdarəsi vəkilləri Musa bəy Əmircanova, Mustafa və Səfərəli oğluna Ərzaq Nəzarəti icazə vermişdir. Yuxarıda göstərilən 5 rublədən arşına 5 qəpik Şəki Bələdiyyə İdarəsi, 20 qəpik də Şəki fəqərəsi nəfinə [xeyrinə] veriləcəkdir.

* Şəhər Ərzaq idarəsi tərəfindən şəhərə gətirilən ərzaq haqqında Ərzaq Nəzarətinə verilmiş olan məlumat:

Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 9-da dəmiryol ilə daxil olub:

Buğda 9 min 428 put;

Un 2 min 517 put;

Arpa 7 min 784 put;

Kartof 2 min 801 put;

Ođun 4 min put.

Kanuni-əvvəlın 10-da:

Buğda 7 min 38 put;

Un 2 min 186 put;

Arpa 7 min 892 put;

Kartof 3 min 191 put.

* Ərzaq Nəzarəti, Vladıqafqaz dəmiryolu naçalniklərinə teleqram vurub, ancaq Ərzaq Nəzarətindən vəsiqələri olan şəxslərin ərzağını Bakıya göndərməkdə naçalniklər müavinət etməklərini istəmişdir.

* Yuxarıdakı teleqramın surətini Nəzarət, Quba uyezdi naçalnikinə də göndərmişdir.

* Quba uyezdindən başqa Azərbaycan Cümhuriyyətinin hər bir tərəfindən Azərbaycan Hökuməti dəmiryolu məmurlar və fəhlələri və onların ailələri üçün taxıl, un, göyərti, qeyri ərzaq gətirmək üçün həmin dəmiryol ərzaq şöbəsinə Ərzaq Nəzarəti icazənamə vermişdir.

* Türlük və Məabir Nəzarətinin [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyinin] 12 min məmur və fəhlələrinə paylamaq üçün,

onlara qənd və çay verilməsi barəsində Ərzaq Nəzarəti Bakı şəhər Ərzaq idarəsinə müraciətən binagüzarlıq etmişdir [yazılı müraciət etmişdir; sərəncam vermişdir].

* Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 12-dən etibarən Mədən dairəsində fəhlələr miyanında [arasında] düyü təqsim ediləcəkdir [paylanacaqdır]. Adam başı bir girvənkə olaraq 3 rublə 30 qəpikdən fiat təxsis edilmişdir.

* H. M. Həsənov Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən 24 sənə müddətinə bir parça yer icarəyə verilməsini rica etmişdir. Həsənov, orada yağ, düyü təmizləyən və pambıq zavodları tikmək xəyalındadır.

* Səhiyyə Nəzarəti, Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən 1919 sənənin 10 kanuni-sanisinədək [yanvarınadək] şəhər tibb və səhiyyə mütəssisələrinin fəaliyyəti, şəhərdəki xəstəxanaların hesabı və gələcəkdə səhiyyə işlərini yaxşılaşdırmaqdan ötrü lazım gələcək iqdamat [tədbirlər; addımlar] barəsində məlumat versin. Nəzarət rica etmişdir ki, şəhərdə olmuş xəstəliklər və önünü almaq üçün ittiqaz edilən [görülən] tədabir barəsində əlavətən məlumat verilsin.

Dağıstanlıların nümayəndələri

Çeçen, inquş, osetin, kabardinlərin milli şuraları nümayəndələri Bakıya varid olmuşlar. Bunlar general Tomson ilə müzakirətdə bulunacaqlardır.

“Elektriçeskaya sila”nın təhdidi

“Elektriçeskaya sila” səhmdaran [səhmdarlar] cəmiyyəti Bələdiyyə İdarəsinə bir böylə ərzihal göndərmişdir:

Şubatın 16-da “Elektriçeskaya sila” cəmiyyəti Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən işiğin qiymətini artırmaq bərsində təşəbbüsatda bulunmuşdu. İşbu təşəbbüsat mükərrərən [təkrarən] təhrirən [yazılı surətdə] (6 eylül [sentyabr], 2 təşrini-əvvəl [oktyabr], 23 təşrini-əvvəl, 14 təşrini-sani [noyabr]) və şifahi edilən iqdamata [müraciətlərə] baxmayaraq, açıq buraxılmışdır. Hətta, Texniçeski komisyonda belə baxılmamışdır. Şimdiki əhvaldan naşi [ötrü] cəmiyyət fəaliyyətdə buluna bilməyəcəkdir. Binaileyh [ona görə], cəmiyyət ixtar [xəbərdarlıq] edir ki, bu bir həftə ərzində Bələdiyyə İdarəsi qiyməti artırmazsa, imtiyaz müqavilənaməsinin 10-cu maddəsinə məbni [əsasən], şəhərə və müəssisələrə işıq buraxmayacaqdır. Bütün məsuliyyəti də üzərindən götürür.

Bu məzmununda bir ərzihal: 1) Sədri Şurayı-Vükəla [Nazirlər Şurasının Sədri]; 2) Ticarət və Sənaye Nəzarəti; 3) Daxiliyyə Nəzarəti; 4) Bakı general-qubernatoru Tomsona göndərilmişdir.

Azərbaycan dəmiryollarında

Azərbaycan dəmiryolları müdiri mühəndis Pərviz Mirzə, xidmət işlərindən ötrü Tiflisə azim olmuşdur. Onun vəzifəsini müvəqəttən mühəndis Məlikaslanov ifa edir.

Dəmiryollarındakı vaqonlar vermək, sərnişin qəbul etmək, yük göndərmək və qeyri işlərdə müşahidə

edilən nizamsızlıqdan dolayı Azərbaycan dəmiryolları müdiri xətt acəntələrinin fəaliyyətini təftişdən ötrü Şahtaxtinski və Sariqo müffətiş təyin edilirlər. Bunlar məhəllində [yerində] acəntələri ixrac etməyə belə müvəkkil edilmişlərdir.

İDARƏYƏ MƏKTUB

Vətəndaş müdir əfəndi!

5-12 may 1917-ci ildə Ümumi Qafqaziya İslam Mütəəllimlərinin [Tələbələrinin] Qurultayı tərəfindən intixab olunmuş [seçilmiş] Mərkəzi Mütəəllimlər Komitəsinin müffətişliyindən istefa verdiyimizi möhtərəm qəzetəni vasitəsi ilə Qafqaziya müsəlman mütəəllimlərinə bildirməyinizi rica edəriz.

*Sara xanım Topçubaşova
Məhəmmədzadə Mirzəbaba
Teymur Aslanov*

Neft Mədənciləri Sovet Syezdi

Ticarət və Sənaye naziri həzrətlərinin müsaidəsi ilə ümuma elan edir ki, bu kənni-əvvəlin [dekabrın] 10-dan etibarən Bakı dairəsindən dəmiryolları (Sabunçu xəttindən başqa) və dəniz təriqi [yolu] ilə Azərbaycanın hər yerinə neft və neft məhsulati ixrac etmək və neft-provod ilə

göndərmək üçün Sovet Syezd nəzdindəki xüsusi bürodan lazımı icazə almalıdır. Büro ancaq özündən alınan malların ixracına izin verir. Azərbaycan xaricinə neft və məhsulət ixracı üçün bürodan savayı, qabaqca Ticarət və Sənaye nazirindən dəxi icazə almalıdır.

800 1 – 1

İtmişdir

Fətulla Əlipaşa oğlu İrən təbəəsi Ənzəlindən aldığı başburtunu itirmişdir. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

299

Torqovı caddədə nömrə 11

“Renesans” sineması

Pəncşənbə [cümə axşamı] günü
12 kanuni-əvvəl [dekabr] 1918-dən
müfəssəl və gözəl şəkil göstəriləcəkdir.

4 hissəli “**Qaçaq Lyov**”
yaxud “**Uralın Bəlası**”

Lyovu kim tanımayı; onun hərəkəti
barəsində yazıları kim oxumayıb;
vaxtıyla Lyov bütün nahiyələri
dəhşətə salmışdı.

Bu şəkil artıq maraqlıdır.

1-nci hissə: “Əlinizi qaldırınız”.

2-nci: “Tutulmayan qaçaq”.

3-ncü: “Ailədə”. 4-ncü: “İnsaniyyətli
qaçaq”. Gəliniz baxınız!

“Brozana”

2 hissəli, artıq gülməli (məzhəkə).

Bundan əlavə təbii şəkillər də göstərilir.

Tamaşa adi günlər saat 4-dən,
bayram və cümə günləri isə
saat 12-dən başlanır.

Müdiriyyət

298 1 - 1

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız

çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin kücündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Arvad diş həkimi

A. P. Matsiyevskaya

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

215

Doktor Hacı Fəthullah Ağəlizadə

Böyüklərin və uşaqların daxili mərzələrinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Doktor

Doktor Samuil İzrailoviç Kopeliovıç

Daxili və əsəbi mərzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] is-

temal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Qabil dış qayıran

Mirzə Xəlil Canıbəyzadə

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

**Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Bakı, 12 kanuni-əvvəl

səh. 209. “Hakimiyyət və imperializm tərəfdarı olan rusların və qonşu millətlərin təhti-əsarətdə yaşamasına həris olan bəzi erməni ənasirinin Müttəfiqlərə bağladığıları ümidlər baş tutmadı.”: qəzetdə “təhti-əsarətdə” yerinə “təhti-əsarətində” getmişdir.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 214. “qansız həll edən hökumət, ən ziyadə himayə edəcəyimiz hökumətdir”: qəzetdə mətnin bu hissəsi tünd hərflərlə vurğulanmışdır.

səh. 215. “Əgər, bu günə qədər hər b və inqilab əhvali-fövqəladəsindən naşi bu kimi məqsədlər könül dilədiyi kimi hasil olmamışsa, bunun bir an əvvəl qövlədən feilə gətirilməsinə çalışmalıdır.”: qəzetdə “qövlədən feilə” yerinə səhvən “qüvvədən feilə” getmişdir.

“Milləti-məhkumluq acısını dadmış olan Azərbaycan türkü məhkum millət yaratmaz.”: qəzetdə bu cümlə tünd rənglə vurğulanmışdır.

Bayraq

səh. 219. “Bütün övladına rəhmət saçacaq”: qəzetdə bu misrada “rəhmət” yerinə “zəhmət” getmişdir.

“Bayraq” şeiri (səh. 219)

üçün lüğət:

rayət: bayraq

alam: ələmlər, dərdlər, qəmlər

füruzan: parlaq

səbz: yaşıl

qayeyi-ümmidü-əməl: ümid və arzuların qayəsi

Teleqraf xəbərləri

səh. 220. “Almaniya kronprinsi (vəli-əhdi)...”: Almaniya imperatoru II Vilhelmin oğlu Fridrix Vilhelm nəzərdə tutulur.

səh. 221. “İkinci Zaporoj Ukrayna alayı”: İkinci Zaporojya Piyada alayı nəzərdə tutulur.

“...Xarkov şəhərindən geçdikdə korpus komandanı ilə...”: Ukrayna Xalq Respublikası ordusunun Zaporojya korpusu nəzərdə tutulur.

“...Kayzerin iş başına keçirilməsi...”: Almaniya imperatoru II Vilhelm nəzərdə tutulur.

Qəzetlərdən

səh.221. “Y. R.”: Bakıdakı Rus Milli Şurasının qəzeti olan “Yedinaya Rossiya” nəzərdə tutulur.

səh. 222. “Hal-hazırda bu dəstə Pskovun 60 kilometr şimalında Polna istasyonunu işğal etmişdir.”: Polna hal-hazırda Rusiyanın Pskov vilayətinin Qdovski rayonunun kəndidir. Dəmiryolu stansiyası isə bura 8 km məsafədəki Yamm kəndindədir.

səh. 223. “...Türkiyə Baş vəzirinə...”: Bu dövrdə Türkiyənin Baş naziri Əhməd Tofiq paşa (Okday) olmuşdur.

“...bolşeviklər Mineralnıda daşnaxsəqanları əksinqilabçı elan etmişlərdi.”: Mineralniye Vodi nəzərdə tutulur.

جمعه ۹ ربیع الاول سنه ۱۳۳۷

اینگیلی سئ دوایمیسه

۱۳ کانون اول ۱۹۱۸ سنه نومرو ۶۴

آذربایجان

گوندک سیاسی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی تورک غزتهسیدر.

آبونه شرایطی:

یاوارک برنه دک با کو ایجون ۲۳ باشقه شهرار ۳۵ روبلهدر. بر آلفی با کوهه ۱۲، باشقه شهرارده ۱۹ روبلهدر.

اعلان فیاتی:

سئری ۳ روبله کرانه گیدن اعلانلار ایجون گشت ایدلر.

تورک و اسلامله مقید مقالهله صحیفه لرمز آچیلدیر. درج اولتینان ادواق اعاده ایدیلدیر. درج ایدیلن مقالاتک مکالماتی اداره تئین ایلدیر.

محل اداره:

یاکو، ووروبونسکی وغوبرنسکی کوجاقلرک کئچنجه ۴ نومرولی ایوده

تلفون نمبر ۶۰-۳۹

لنگ نسخیسه ۷۰ قیک.

قسم رسمی

آذربایجان حکومتک ادیان نظارتده آذربایجان شیخ الاسلامی آخوند ملا محمد شیناز زاده اوز عریضی موجبجه خدمتکن کتار ایچیلدیر.

ادیان نظری: رفیقوف.

دمیر یول نظارتده

نومرو - ۱۰
دهی و کلی سی، آ. آ. واتفویج بوسنیسه کانون اوک ۴ نهد دمیر یول نظارتده بورس فونسل تئین ایدیلدیر.

نومرو - ۱۱

بوسنیسه کانون اوک ۴ نهد دمیر یوللار مهنسی آفونس ووروبویچ و بیس دمیر یول نظارتک دمیر یول شهمی مئری تئین ایدیلدیر.

نومرو - ۱۲

واییلی واسپهویچ سروف دمیریول نظارتده سحابدار (بوخالدر) تئین ایدیلدیر. دمیر یوللاری نظری: ملک اسلانوف

عدلیه نظارتده

۹ کانون اول ۱۳۳۴
سیتاخ عدلیه محکمه شنگ سابق محکمه مئری ۱۰. آ. قویلیسکی، ارش عدلیه محکمه شنگ مهنسی محکمه مئری تئین ایدیلدیر. عدلیه نظری و قاضی ایشی: ایفا ایلی، م. ماکسکی.

معارف نظارتده

نومرو - ۱۱۴
بوسنیسه شترین تانی شنگ ۳۰۰ نهد باکو تئین کتور کیتارایسک قاضی دیلار مئلی کتوروی بورواجادده کیتارای ایشیدر تئین ایدیلدیر. معارف نظری: ب. ب. بوسنیسکوف

باکو، ۱۳ کانون اول

غزتمیزده سره ایله درج ایدر کتار پارلمان قاری نیظامدرینک یانیتلر تئین مطالعه ایتدیر. هر بر آذربایجان تورک قاننده یوک رهنویت و خوشنوداق تورکجه شیخه سزدر. یانیتلار دراو درلو مسکلی سیاسی فرقار مختلف ملل لایتاماری طرفدن اوز متافع یی حفظ نظرندن ویریدکه کوره ممنوعیه میلانده بری برندن فرقی اولش ایسهده، لکن کون هر بریزملک قاننده عسک کی یایشیش مال مادهسینده کده - خاموشدن بر سس حامو کن بر رای ایشیلدیر. یانیتلارک ایله عهده

ملی شورا خصوصی سورتده گوزی باشا اولادیر. باوراجاق ایدیلرکه و افق عقیقه کتور، بزی ساحل نجاته چچار کتور. ایتدی کورده کده، خایر، نه پارلمان قانقیده، نه ده اولارلک ضرورتیه خصوصی دهویاتسایه کدی - بر قدر نکوراجاق. بر قدر عصیت برونه و بریزرلر، و آقزرنه کان آغی سوزلریله غزته صحیفلری یونوبورولار. لکن ده کرمان یلدیکلی ایله، چانقاج باشی آغریبارده ضرب منتهجه ملی پارلامانگ یون اصابی محترم می اوز تقدس وظیفه تئین هاجدی سورتده اجرا ایشکده دوام ایلدی، تات قندله و منات قلیه ایله ملی آماله دوغرو کیتیلدیر.

آذربایجان مجلس مبعوثانده

فرهنگ تجلیه آذربایجان ملتک بو حقه دیبوقرات غنای و فنی طاشین هیچ بر فرد، اغراض ایلمدیر، مگرکه کله طایفه اوک روسی سلطنت مقلقه (ولایتو دروازی) مرحله ماملول اولسون و بر مئلی دیگر ملتک حکمی آتند یاشانق میل خصوصه قایلش اولسون. برلی اجهاده فرقه دیبوقراتیک بلنکر و غنی دکل خوجدی معاوتیه ایله ایلدیر، فقط عموم دربقوراتیلدیلر بلنکر یوزلرک اوقسه امامادیلر. هانکی کله ملتک کندی کئیلرته حاکم اولاند اری خصوصه مومسکرا نه و میصباح حرکت ایلدیر و مسلمان اکثریتک حقی انکار و لغو ایلدیر، اوک سادت و ایشانی اوز فونک اک جزئی بر منتق قیران ایشک املی سلطوره. آقظر آتند ازین ملتک خلاصی نانه واقع اولش اولان، میلدنلرله قارلرله، میلدورهله بارلره مال اولان و حیر آمریقانک یوک اولادی (بایسون) ک ۱۴ مادهسینی میدان ناملوله چیقاران بو جهان محاریسی تیجه ستمه عموم مدنی ملتله نیب اولان حیلردن، مسلمان ملتی محروم قیلدی تئین سلطین ساق و حقیقی دیبوقراتی فرقه اوزینک الا یاقین و منیر سوست و آرقادسی طایبق ایتدیر و یوزلره ال وایه یوروب منتقا یایشانه دره هر کتورج ایلدیر. فقط اسفا آذربایجان تانکلازد کتورک یله بیس ادملری اور کومیس کی مسانلره قرشی حقی محافلهده جن ضومت اوایتدیرینی آتیلدیلر.

بو ایسه فرقه تعجی موجب اولاق بر امرده -
رویه انقلاب کئیری متناف تاریخ نظر تئقدیقن کیریریر ایسه هر کتورج آذربایجانک اعلان استقلال ایشک کیتلی لایقجه تششیر ایدیلدیلر، روسیهده واقع اولان آتیش کتور

"Azerbaijan" qəzetinin 64-cü nömrəsinin 1-ci sahifəsi

Cümə, 13 dekabr 1918-ci il, nömrə 64

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 9 rəbiüləvvəl sənə 1337. 13 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətiri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Hökumətinin Ədyan Nəzarətində [Dini Etiqad Nazirliyində]

Azərbaycan şeyxülislamı Axund Molla Məhəmməd Pişnamazzadə öz ərizəsi mövcubincə [ərizəsi əsasında] xidmətindən kənar edilir.

Ədyan Naziri: Rəfiyev

Dəmiryol Nəzarətində

Nömrə - 10

Dava vəkili S. A. Vankoviç bu sənəsi kanuni-əvvəlin [dekabrın] 4-dən Dəmiryol Nəzarətinə yuristkonsul [hüquq məsləhətçisi] təyin edilir.

Nömrə - 11

Bu sənəsi kanuni-əvvəlin 5-dən Dəmiryollar mühəndisi Alfons Yuriyeviç Veys Dəmiryol Nəzarətinin Dəmiryol şöbəsi müdiri təyin edilir.

Nömrə - 12

Vasili Vasilyeviç Serov Dəmiryol Nəzarətinə hesabdar (buxalter) təyin edilir.

Dəmiryolları naziri: Malikaslanov

Ədliyyə Nəzarətində

9 kanuni-əvvəl [dekabr] 1334

Siqnax ədliyyə məhkəməsinin sabiq məhkəmə müdiri M. A. Kobelinski Ərəş ədliyyə məhkəməsi şöbəsinə məhkəmə müdiri təyin edilir.

Ədliyyə Naziri vəzifəsini ifa edən: T. Makinski

Maarif Nəzarətində

Nömrə - 174

Bu sənəsi təşrini-saninin [noyabrın] 30-undan Bakı Birinci Zükur [oğlanlar] gimnaziyasının qədimi dillər müəllimi Georgi Burcanadze, gimnaziya inspektoru təyin edilir.

Maarif Naziri: N. b. Yusifbəyov

BAKİ, 13 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

Qəzetəmizdə sıra ilə dərc etdiyimiz Parlaman firqələri nümayəndələrinin bəyannamələrini mütaliə etdikdə, hər bir Azərbaycan türkünün qəlbində böyük bir məmnuniyyət və xoşnudluq

törəyəcəyi şübhəsizdir.

Bəyannamələr, dürlü-dürlü məsləkli siyasi firqələr, müxtəlif miləl [millətlər] nümayəndələri tərəfindən öz mənafeyi nöqtəyi-nəzərindən verildiyinə görə, məzmunca təfsilatda bir-birindən fərqli olmuşsa da, lakin bu gün hər birimizin qəlbində əks kimi yarıpmış amal maddəsinə gəldikdə – hamısından bir səs, hamısından bir rəy eşidilir. Bəyannamələrin ən ümdə maddəsi Azərbaycanın istiqlaliyyəti məsələsidir.

Bu məsələdə sağda oturan “İttihad”dan tutmuş, solda oturan “Hümmət”çilərədək ümumi bir lisan müşahidə edilir:

– Azərbaycanın istiqlaliyyəti.

Hətta bəyannamələrində “Vahid Rusiya” şüarı dəxi mövcud olan rus nümayəndələrinin belə “Vahid Rusiya” şüarı ilə yanaşı, “Müstəqil Azərbaycan” şüarı dəxi vardır.

Təbii: “Vahid Rusiya” dedikdə sabiq Rusiya imperatorluğu təhti-təbəiyyətində [tabeçiliyi altında] olan müxtəlif millətlərin bütünü zorla götürüb Rusiya ilə ilhaq demək deyildir.

“Vahid Rusiya” həştad milyon nüfusu havi [əhatə edən] rus millətindən ibarət ola bilər ki, öz təbii hüduunda yenidən bir dövləti-üzma [böyük dövlət] təsis edə bilər. Həmin kütləyə, həmin mənbəyə hər bir millət öz ixtiyarı ilə qoşula bilər.

“Vahid Rusiya”nın ən həqiqi təfsiri bundan ibarət ola bilər.

Parlamanda müşahidə edilən ittihadi-əfkar [fikir birliyi], Azərbaycanın

istiqlaliyyətinə zidd gedən ənasir [ünsür, qruplar] içində böyük bir qələyan, böyük bir qibtəyə bais olmuşdur. “Vahid Rusiya” mənasını əskidəki kimi bütün millətləri zorla “hakim millət” olan Rusiyaya tabe etmək kimi anlayan “Yedinaya Rossiya” qəzetəsi mühərrirləri və demokratik üsulunu mütləqiyyət üsulu ilə qarışdıran “Znamya truda” başçıları səs-səsə verib, qəlbələrində bəslədikləri xəyanəti bürüzə verirlər. Lakin əllərində bir dəstəviz [bəhanə] olmadıqdan, cüziyyətə [xırda-lıqlara] yapışıb “Kim deyir ki, Azərbaycan Parlamanı təntənə ilə açıldı? Təntənə filan yox idi” sözləri ilə “təsəliyə” olurlar.

Zatən bunlara girən [ağır] gələn burasıdır ki, Azərbaycan Parlamanı onarsız yaşayıb, öz işinə davam edir. Bunların iddiaları o dərəcəyə yetmişdi ki, böylə güman edirdilər ki, özünə “Bakı Rus Milli Komitəsi” ləqəbi qoyub da rus əhalisinin rəyindən bixəbər olan kadetlər və monarşistlər yığınağı və ya “sosialist” namını daşıyan bir taqım simaları ümuma məlum “millətçilər” məhafili [qrupu, dairəsi] Azərbaycanın Parlamanına nümayəndə göndərməsələr, Parlaman özü-özünə bağlanacaq idi. Və yaxud hökumət ilə Milli Şura xüsusi surətdə gözü yaşlı onlara yalvaracaqdılar ki, “Allah eşqinə gəliniz, bizi sahili-nicata çıxarınız.”

İndi gördükdə ki, xeyr, nə Parlaman dağıldı, nə də onların hüzuruna xüsusi “deputatsiya” gəldi – bir qədər nigarançılıq, bir qədər əsəbiyyət bürüzə verirlər. Və ağızlarına gələn acı söz-

lərlə qəzetə səhifələrini doldururlar. Lakin “Dəyirman bildiyini eylər, çaxçaq başını ağrıdar” zərbi-məsəlinə Milli Parlamanımızın bütün əzayi-möhtərəməsi [möhtərəm üzvləri] öz müqəddəs vəzifələrini daha ciddi surətdə icra etməkdə davam edib, səbati-qədəmlə [mətin addımlarla] və mətanəti-qəlbiyə ilə [əminliklə] milli amala doğru getməlidirlər.

Parlamanda mövcud bütün siyasi firqələrimizin nümayəndələri bu gün – şükür olsun Allaha – hal və övzamızdan [vəziyyətimizdən] dürüstcə baxəbərdirlər [xəbərdardırlar]. Digər ənasirin ictimai məsələləri deyil, bəlkə milli məsələni viridi-zəban etdikləri [dillərindən düşürmədikləri] ümuma məlumdur. Hətta sosialistlərin belə əleyhimizdə işlətdikləri siyasət, sinfi mübarizə cümləsindən uzaq olub da, milli mübarizəyə varması gün kimi aşkardır. Bu isə Azərbaycanın hər bir siyasi firqəsini və hər bir təbəqəsini hüquqi-milliyəmizə qarşı gələn afətdən mühafizə etməyə məcbur etməsi bədihidir [aydındır].

Aramızda müşahidə edilən ittihadın paydar [daimi] olmasını Cənabı-Təaladan bu gün istirham edirik.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

“İttihad” firqəsinin bəyannaməsi

Azərbaycanın müxtəlif guşələrindən təşrif gətirmiş olan camaat nü-

mayəndələrini təbrik etməklə bərabər “İttihad” firqəsi, hakimiyyəti-milliyə ideyasının (yəni millətin öz-özünə hakim olmaq üsulunun) qismən isə də vücudpəzir olduğundan [gerçəkləşməsindən] dolayı bəyani-məmnuniyyət edir [məmnun olduğunu bildirir], zira zənciri-əsarət altında yaşayan müsəlman millətinin hüququnun müdafiəsi üçün ixtiyar etdiyi mübarizədə firqə, daima bu məqsədi təqib etmişdi. Vələv ki, şəraiti-siyasiyyəti-hazirədən nəşət edən [irəli gələn] müşkülət qarşısında şu Parlamanın surəti-təşəkkülü, firqə idealını tamamilə təcəssüm edəmməz, mamafih [bununla belə], üzərində Azərbaycan bayrağı təməvvüc edən [dalğalanan] və əsas etibarilə hər bir müsəlman üçün müqəddəs ədd [hesab] edilməsi lazım gələn bu müəssisədə bizlər, firqə və sinif mənfəətinin müdafiəsi üçün deyil, milləti təmsil etmək üçün toplanmışız, onun üçün də əngərib [yaxın] bir zamanda burada demokratik üsul ilə itixab edilmiş [seçilmiş] əsl Məclisi-Müəssisan üzvlərinin ərzi-vücud etmələrini mətləb və məqasidimizin [məqsədlərimizin] müqəddiməsi kimi tələqqi edəriz [qiymətləndiririk]. Bu arzumuz vücud bulmadıqca və Azərbaycan millətinin təkmil [bütün] hüququ kəndinə təslim edilmədikcə, bu ideyanın vücudpəzir olması [həyata keçməsi] yolunda möhtərəm Rusiya demokratiyasının [xalqının] əlilə qazanılmış və bizə ehsan edilmiş qənimətləri və vətən düşmənlərilə etdikləri müharibədə müsəlmanların özlərinin tökdükləri qanlar müqa-

bilində əldə etmiş olduqları haqqı, firqə bütün qüvvəti ilə müdafiə və mühafizə edəcəyini bəyan edir. O haqq isə Azərbaycanın istiqlalıdır. Yəni başımızın üstündə təməvvüc edən gungun rəngli [rəngarəng] milli sancağımızdır. İştə bunları firqə, təhti-təsərrüfündə [istifadəsində] olan bütün vəsait və qüvvətilə hər dürlü təərrüzdən [hücumdan] məsun tutmağa [qorumağa] əzm etdiyini ələnən [açıq-aşkar] iqrar edir [bildirir].

Firqənin zənnincə, Azərbaycan millətinin bu haqqına demokrat ünvanı və qəlbi daşıyan heç bir fərd etiraz edəmməz, məgər ki, batində onun ruhu səltənəti-mütləqə (Velikoderjaviya) mərəzilə məlul olmasın və bir milləti digər millətin təhəkkümü altında yaşatmaq meyli-mənhusuna qapılmış olmasın. Bu yollu ictimadında [səyində] firqə, demokratiyanın yalnız rəğbəti deyil, hətta ciddi müavinətinə [köməyinə] ümid edir, fəqət ümum demokratiya deyil, yalnız bunların o qisminə etimad edir, hangi ki, millətlərin kəndi-kəndilərinə hakim olmaları xüsus[un]da namuskarənə və səmimənə hərəkət edir və müsəlman əksəriyyətinin haqqını inkar və ləğv edərək, onun səadət və istiqlalını öz qövmünün ən cüzi bir mənfəətinə qurban etmək əməlini [niyyətini] bəsləmir. Ayaqlar altında əzilən millətlərin xilasını naminə vəqə olmuş olan, milyonlarla qurbanlara, milyardlarla paralara mal olan və hürri Amerikanın böyük övladı Vilsonun 14 maddəsini meydana

tədavülə çıxaran bu Cahan müharibəsi nəticəsində ümum mədəni millətlərə nəsim olan haqqlardan müsəlman millətini məhrum qılmaq niyyətini bəsləməyən sədiq və həqiqi demokratları, firqə özünün ən yaxın və mötəbər dost və arxadaşı tanımaq istəyir və bunlarla əl-ələ verib müttəfiqən [birgə] çalışmağı da hər kəsə tərcih edir. Fəqət, əsəfa [təəssüf ki], Azərbaycan istiqlalının zikrinin belə bəzi adamları ürkütdüyü kimi, müsəlmanlara qarşı bəzi məhafildə [dairələrdə] də hissi-xüsumət [düşmənçilik hissi] oyandırdığı anlaşılır. Bu isə firqə təəccübünü mövcib olacaq [təəccübünə səbəb olan] bir əmrdir [işdir].

Rusiya inqilabi-kəbirini mütəəqib [Böyük Rusiya inqilabından sonrakı] tarix nəzəri-tədqiqdən keçirilərsə, hər kəscə Azərbaycanın elani-istiqlal etmək keyfiyyəti layiqincə təqdir edilə bilər. Rusiyada vəqə olan anarşi, mərkəzi hökumətin büsbütün aradan qaldırılması, Rusiya ilə əlaqə və aməd-şüdü [gəliş-gedişin] bilmərrə kəsilməsi, hərəmər cin Qafqaziyaya sirayət edib burada daha müdhiş bir tufan və fırtına peyda etməsi, müsəlman aləmini əzim [böyük] fəlakətlərə düşər etdiyi hər kəscə məlum və inkar edilməz bir həqiqətdir. O halda tədarüksüz və aciz olan müsəlman millətini bilkülliyə [tamamən] məhv etməyə əzm etmiş olan düşmənlərin qarşısında bizim yeganə çarəmiz elani-istiqlal etmək, ilələbəd mədyun [borclu] olacağımız həmcinslərimiz [millətdeşlərimiz] və

sevgili qardaşlarımızın müavinətinə [köməyinə] müraciətlə təhlükədə olan müqəddəratımızı öz əlimizə almaq və istiqbalımızın təmininə müstəqillən çalışmaq ola bilərdi.

Elani-istiqlal ilə də millətimiz iktifa [kifayət] edəmməz idi, çünki vətənimizin ən mühüm qismləri düşmən əlində idi. Vətəni istirdad [xilas] üçün yenidən qurbanlar vermək və övlad qanını tökmək lazım gəlirdi. Bu halların cümləsini nəzəri-etibara alan insaf əhli, Azərbaycan istiqlalının elanının bizim üçün zəruri bir əmr olması keyfiyyətini bilatərəddüd qəbul etmək məcburiyyətində qalır və bu xüsusda bizə qarşı ibrazi-xüsumət edən [düşməncilik nümayiş etdirən] taqımın qətiyyəən ədalət və məntiqlə münasibəti olmadığına hökm edir. Qonşumuzda bizim kimi daha müstəqil dövlətlər vücuda gəlmişlər və onların da əsbabi-hüduusu [meydana çıxış səbəbləri] yuxarıda zikr etdiyimiz maddələrdir. Gürcüstan, Ermənistan və Şimali Qafqaziya Cümhuriyyətləri bizim fikrimizi müəyyid [əsaslandırır] və müsəddəqdir [təsdiq edir]. Bu dövlətlər də öz varlıqlarını isbat etməkdə davam edirlər və qan bahası ilə qazandıqları istiqlal və təyini-müqəddərat haqqlarını əldən verməyəcəklərini elan edirlər. Kəndi müqəddəratını təyin etmiş olan qonşularımız gürcü, erməni və Şimali Qafqaziya millətlərinin bu yolda əfkar və amalının tamamilə bizimkinə müşabəh [oxşar] olduğuna inandığı üçün firqəmiz, bunları Azərbaycanın xeyir-

xahı və müqəddəs vətənimizin hürriyyətinin müdafiəsi naminə ixtiyar etdiyimiz mübarizədə zəhir [köməkçi] və yoldaş ədd [hesab] edib, bunlarla sıxı münasibət və rabitə əqdini [bağlanmasını] iltizam edir. Əlan [indi] müdafiə etdiyimiz mühəssənəti [yaxşılıqları; nemətləri] bizə bəxş etmiş olan Rusiyanın müəzzəm demokratisinə firqəmiz daha çox inanır və bilir ki, Rusiyanın həqiqi demokratları müsəlman millətini özlərinə kiçik və mədyun [borclu] qardaş nəzərində görür və onun haqqına heç bir vaxt təcavüz etmək istəməzlər. Şu beş sənəlik cəsim [böyük] mübarizəni zəlil millətlərin xilas naminə vaqe olmuş müharibə adlandıran, imperializmin ən qəvi [güclü] istinadgahı olub, cəbr, zülm və əsarətin mənbə və məbdəsi [mənsəyi] olan Prusski militarizmin [Prussiya militarizminin] rişələrini [kökünü] qıran Etilaf dövlətlərinə firqə hakəza [eləcə də] inanır və öylə bir qənaət hasil etmişdir ki, indilik ümum millətlərin müqəddəratının hakimi olan, hürriyyət beşiyi ədd [hesab] edilən ingilis, Firəngistan və Amerika məmləkətində pərvəriş bulmuş [inkişaf etmiş] olan millətlər mədəni, hürr və parlaq həyata doğru hərəkət etdiyimiz bir yolda bizə səddlər qurmazlar, Sülh Konfransına kimi əmnü asayiş [əmin-amanlıq] içərisində yaşamağımıza və əqd ediləcək [baş tutacaq] Sülh Konfransında hüququmuzu müdafiə üçün iştirak etməyimizə mane olmazlar.

Digər məsələlərə keçərkən firqəmiz, əvvəlcə, Azərbaycandakı millətlər

münasibətindən [əlaqələrindən] bəhs etməyi lazım bilir. Bu məsələnin böyük bir əhəmiyyəti vardır. Milliyyət münasibəti, daha doğrusu müsadimatı [toqquşması] bizim başımıza çox qailələr [dərdlər, bəlalər] gətirmişdir və indi də bir çox müşkülət çıxarır. Firqənin qərarı, qonşularla möhkəm bir sülh istehsalına çalışmaq və bu yolda heç bir fədakarlıqdan çəkinməyib öylə bir şərait yaratmaqdır ki, istibdad və şovinizm xadimlərinin təhrik və təşviqlə mükərrərən [təkrarən] vücuda gələn və hər iki tərəfi də biməna və mühüm xəsarətə uğradan bu hadisələrin artıq meydan almasına imkan qalmasın. Firqə bu ictimadında yenə namuskar və həqiqi demokratların müavinətinə göz dikmişdir, çünki, səmimi üxüvvətin [qardaşlığın] tərəfdarı yalnız bunlar ola biləcəyinə firqənin qənaəti vardır.

Zəhmətkeşlər məsələsi firqə üçün dəxi mühüm bir maddə təşkil edir. Bu xüsusda firqə tamamilə menşeviklərin proqramını qəbul etmişdir və geniş bir dairədə fəhlələrin səadətini təmin etməyə səy edəcəkdir, yalnız iş və sənaye aləmində anarşi və keyfəmayəşaya [özbaşınalığa] meydan verməmək üçün sərmayə ilə zəhmət miyanında [arasında] vaqe olan mübarizənin qanun üsuluna tabe olmasını tələb edir.

Xüsusi əmval [mallar] və əmlak, firqənin nəzərində, hər dürlü təərrüzdən məsundur [toxunulmazdır]. Torpaq məsələsində ümum rəncbərlərin hər bir çalışqan fərdinə müsavi miqdarda və

dərəcəyi-kifayədə [kifayət dərəcədə] xəzineyi-miri [dövlət xəzinəsi] hesabına məccanən [pulsuz] ərazi verilməsini firqə tələb edir. Maliyyə işində firqə gəlirlərdən doğru bir vergi alınmasının və birinci lazım olan şeylərdən “kosvenni naloq” [dolay vergi] adlanan xərc alınmamasının tərəfdarıdır. Qəhətlik, qıtlıq və bahalıqın önünü almaq üçün firqə, ticarətin bilkülliyyə [tamamən] sərbəst olmasını, yolların bilatəxir [təxirə salınmadan] təmirini tələb edir. Ərzaq məsələsinin qorxunc bir halda olduğu üçün bu babda [xüsusda] ciddi tədabirin [tədbirlərin] dərhal ittixaz edilməsi [həyata keçirilməsi] və möhtəkirlər haqqında şiddətli qanunlar və cəzaların icra edilməsi tələb edilir. Məmləkət sari mərzələrə [yoluxucu xəstəliklərə] tutulmuş olduğundan, sahıbsız camaatın səlaməti üçün meydana heç bir təşəbbüsün görülmədiyi müşahidə edildiyindən, firqə bu xüsusda səhiyyə müəssisələrinin ciddi surətdə ibrazi-fəaliyyət etməsini [iş görməsini] qəti surətdə tələb edir.

Maarif haqqında firqə, ümumi, məcburi, rüşdi [orta] və ibtidai məktəblərdə məccani [pulsuz] tədrisin və məktəblərin cümləsinin milli olmasının tərəfdarıdır.

Bələdiyyə idarələri və zemstvo təşkilatı, demokratik üsuluna tabe olmalıdır.

Dövlət təşkilatına gəlincə, firqə cümhuriyyət tərəfdarı və bir müəssiseyi-təşriyyə [qanunverici qurum] və buna qarşı məsul qüvveyi-icraiyyə [ic-

raedici güc] olmasını tələb edir. Hökumət, mümkün olduğunca ucuz və sadə olub, kanselari üsulu xəfif və məhdud olmalıdır. İntixabi-ümumi [ümumi seçki] doğru [birbaşa], gizli və müsavi [bərabər] və hər bir təşkilatda cari olmalıdır.

Ümum əhali qanuna qarşı müsavidir, milliyyət və sinif fərqi yoxdur.

Əqəliyyəti [azlığı] təşkil edən qövmlərin haqqına təcavüz edilməmək üçün hər dürlü intixabda qövmlərin miqdarı nəzərə alınıb, hər birinin miqdarına nisbətən yer veriləcəkdir.

Erməni və müsəlman arasında indiyə kimi davam edən xüsumətin [düşmənçiliyin] müsəbbibləri [səbəbkarları] əşxas [şəxslərə] [və] dəstələrə, bu iki milləti bunca xəsarət, tələfat və qailələrə düşür edən amillərə izharinifrət edir, bu babda mükəmməl surətdə təftiş və istintaq qurulmasını, məsum müsəlmanlar və ermənilərin başına bu rəzalətləri gətirən canilərin şiddətli surətdə cazalanmalarını, zərərçüdülərə geniş dairədə yardım olmasını, dağılmış şəhərlər və köylərin təcrid [bərpa] və təmirini tələb etməklə bərabər firqə, gözəl Qafqaziyanın övladına böylə vəhşilik və qan içicilik xasiyyətini əbədiyyən tərkməyi təklif edir və insan şəklinə olan vücudların cümləsini qardaş və insan tələqqi [qəbul] etməyə dəvət eylər. İnşallah ki, mədəniyyət və hürriyyətin qabili-inkar olmayan [inkaredilməz] nişanəsi olan şu mübarək müəssisə və Məclis, bu yolda kəfil və zamin olub,

bizim sevgili vətənimiz və millətimizi hidayət və səlamətə doğru sövq etməyə istedad və iqtidara malik olduğunu sürətlə ibraz edər [göstərər].

Hökumətimizin hərəkət və fəaliyyətinin şayani-tənqid [tənqidəlayiq] bir çox nöqtələrinin mövcud olduğunu indilik ixtar etməklə [yada salmaqla] iktifa edərək [kifayətlənərək], bu babda münasib bir zaman iradi-kəlam edəcəyini [söz açacağı] firqə vəd edib, bəyan-naməsinə keçir.

TƏƏSSÜRAT

Parlamanımızın ikinci iniqadında [iclasında] fraksiyaların bəyannamələrini eşitdik.

Əvvəl sözünü deyən “Müsavat” oldu.

“...Mülkədarlarla xüsusi maliklərə məxsus olan bütün torpaqlar, pulsuz və əvəzsiz olaraq zəhmətkeş və rəncbər xalqa veriləcəkdir” – dedikdə, Məclis əhlindən bir parası qurcalandırlar, lakin sol tərəfin gurultulu alqışı “işin üstünü örtüb” əhvalı dəyişməklə bərabər, mürgüləyən əzaları [üzvləri] da yuxudan oyatdı.

“Müsavat”dan sonra “Sosialistlər bloku”nun adamları çıxdı:

Aslan bəy Səfikürdiski – bəy də olsa – kəndçi tərəfdarıdır. Kənd əhlinin ağır halı Aslan bəyə o qədər ağır təsir edibdir ki, o təsiri Parlaman əhlinə yetirmək üçün – bəlkə sözünə inanmaz deyər – kərratla [dəfələrlə] Allahu-

təalaya and içirdi:

“Vallah mən doğru deyirəm.”

“Camaat əldən getdi, Allaha and olsun!”

Mən onu gözləyirdim ki, camaatdan birisi durub deyəcək:

“Mən ölüm doğru deyirsən?”

Bu da cavab verəcəkdir ki:

“Sən öl, Həzrət-Abbas haqqı!”

Görünür, bizim sosialistlər özgə millət sosialistləri kimi deyildirlər: Allaha, peyğəmbərə inanırlar.

Amma mənim qəlbimi şad edən burasıdır ki, bizim sosialistlər Azərbaycanın istiqlaliyyətinə də inanırlar!

Burası, sosialistlərimiz tərəfindən göstərilən siyasi bir hünərdir ki, bu hünər, düşmənlərimizi məqdur [qəhr olmuş] və məyus, dostlarımızı isə məsrur [şad] və məmnun edib, ümitsizlərə ümid, ümidlilərə də qüvvət və səbat verməklə yavaş-yavaş da olsa, mənzil-məqsədə tərəf qədəməndaz oluruq [addım atırıq].

Biz bir şeydən qorxurduq:

İstiqlal yolunda iki qədəm atmışdıq: Birisi istiqlal elanı və müstəqil hökumət təşkili; ikincisi isə Parlaman açılması.

Biz qorxurduq ki, üçüncü qədəmi atmağa bizə imkan verməyib yoldan qaytararlar...

Amma şükr olsun Aslan bəy and içdiyi Allaha ki, sosialistlərimiz imdada yetişib üçüncü qədəmimizi daha da gen qoymaq üçün qolumuzdan yapışdılar.

Qədəmlərimiz bir-birindən müba-

rəkdir.

Bunlara ad qoyaq.

Birinci qədəm – müstəqil hökumət.

İkinci qədəm – Şurayi-Milli yaxud Parlaman.

Üçüncü qədəm isə – əlbirlik!

Bütün Parlaman fraksiyalarımızın **istiqlal** üstündə əlbir olub, söz-sözə verdiklərini xoşbəxt qulaqlarımızla eşitdik. İnşallah, bu yoldakı işlərini görməklə gözlərimizin də aydın olduğunu hiss edərik.

İndi doğurdan da, demək olar ki:

– Millət irəli gedir!

Artıq, bu sözə gülməyəcəyik, çünkü irəli doğru üç böyük addım atmışıq və geri dönmək fikrimiz də yoxdur. Aslan bəy demişkən:

– O, getdi!

Aslan bəy bu iki sözü, bütün Məclis tərəfindən gurultulu alqış almaq üçün demədi. Həqiqət, elə belədir ki, var:

– O – yəni o mənhus [uğursuz, bəd] geri – getdi!

Arvadlar sözü olmasın:

– Elə getsin ki, dalınca da bir qara daş!

Həmin o “mənhus geri”nin mənhus əsərlərindən idi ki, Aslan bəydən sonra kürsiyi-xitabətə çıxan Şeyxülislamov “Hümmət” firqəsinin adından danışmaq istərkən, başındakı fikrini söyləmək üçün ağızında söz tapmayırdı!

Aşkar idi ki, natiqin başındakı fikirlər rus dilində hazırdır. İndi bunu türkcəyə tərcümə etmək lazım. Ona görə, gərək Məclis əhli səbr edib gözləsin.

Lakin tərcümə üçün də türkçə yaxşı bilmək lazımdır, halbuki, natiq türkçə bisavaddır. Bəs nə olsun?

Hər nə oldu, desin!

Odur ki, “paydar” [daimi] deyəcək yerdə “paymal” [tapdalanmış] deyirdi.

“Cümhuriyyəti-ənam” [xalq Cümhuriyyəti] əvəzinə “Cümhuriyyəti-ən’am” [bəxşiş Cümhuriyyəti] çıxırdı.

Bir çox sözlər var idi ki, heç deyə bilmirdi, gərək Məclis əhli özü başa düşəydi; qərəz, binəva çox əziyyət çəkirdi. Yaxşı ki, kömək edənlər az deyildi: Bir tərəfdən Sədri-Məclis, bir tərəfdən də yaxındakı yoldaşları “sufluyorluq” zəhmətini müzayiqə etməyirdilər [əsirgəmiridilər].

Bir də, natiqin canını qurtaran bir əhvalat idi: Yalan-yanlış da olsa dediyi sözlərin mənası o qədər şayani-əhəmiyyət idi ki, həman hər mətləbdən sonra uzun alqışlar guruldayırdı; natiq bu fasilədən istifadə edib, o biri fikrini tərcüməyə çalışırdı.

Həqiqət, Şeyxülislamov cənablarının bir para mətləblərini qızıl xəttlə yazıb saxlasan, səzadır [layiqdir].

Deydi ki:

– Azərbaycan istiqlalı yolunda mübarizə etmək lazım gələrsə, birinci mübariz cərgəsində biz sosialistləri görərsiniz!

İndi “Znamya truda” qəzetəsi, müsəlman sosialistlərinin bu cürə sözlərini eşidib də söyməsin, bəs nə eyləsin? Ümidləri puç oldu getdi...

“Znamya truda” başına yığılmış olan yalançı “sosialistlər”, bu ümidə

idilər ki, Azərbaycan istiqlalının təzə qoyulmuş binasını uçurub dağıtmaqda müsəlman sosialistləri onlarla əlbir olacaqdılar və Azərbaycan evi Azərbaycan övladının öz əli ilə yıxılacaqdır.

Görünür, onlar belə güman edirmişlər ki, bizim sosialistlər, sosializm kimi ali bir elmi, əql və bilik sayəsində dərk etməyib, yalnız bir “moda” olmaq üzrə özlərinə sosialist adını qoyubdurlarmış, binaileyh [ona görə], “bizdən ayrılmağa utanarlar” ya ki, onları uşaq kimi tovlamaq olarmış ki, böylə iş yaxşı deyil, rus demokratiyasından ayrılıb, istiqlal qurmaq, sosializm işinə xəyanətdir, və sairə, və sairə, və sairə...

Lakin bizim sosialistlərimizin ağıl və dərrakəsi “Znamya truda” başına yığılmışların şeytənət [biclik] və xəbasətinə [xəbisliyinə] qələbə çalıb, sosialistlərimizin “moda” üçün deyil, bəlkə ciddi surətdə miskinlər tərəfdarı olduqlarını hər kəsə bildirdilər. Miskinlərin də kim olduğu məlumdur:

Bizim kəndçilərimizdən, bizim əmələ [fəhlə] və rəncbərlərimizdən başqa miskin kim ola bilər?

Deməli “Znamya truda”çıların bu ümidi də çürük qoz kimi puça çıxdı, sosialistlərimizi uşaq kimi tovlaya bilmədilər!

Odur ki, indi də qorxuzmaq istəyirlər: Xox gəldi edirlər! Belə ki, “Znamya truda”nın son nömrələrinin birində bizim sosialistlərə itab [məzəmmət edici] və xitabən acıqlı bir məqalə yazılıbdır:

– Siz nə ixtiyarla özünü “Azərbaycan sosialistləri” adını qoydunuz? (!?)

Deməli, bunların sözündən belə çıxır ki, rus sosialisti, alman sosialisti, firəng sosialisti olar, amma Azərbaycan sosialisti olmaz, necə ki, Azərbaycan istiqlalı da ola bilməz!

Andranikləri müdafiə edən bu cürə “sosialist”lərdən hələ çox sözlər eşidəcəyik...

Belə güman edilməsin ki, bu sətirləri yazan özü sosialistdir, ona görə də sosialistlərimizin hünərləri haqqında bir bu qədər danışır. Xeyr, mən sosialist-filan deyiləm, ola bilər ki, hələ əqlim o dərəcəyə çatmayıbdır, ancaq məni bu qədər fərəhləndirən, Azərbaycan istiqlalı məsələsində sosialistlərimizin bu dərəcə sağlam, düzgün və həqiqi bir vəziyyətdə bulunmalarıdır. Məni fərəhləndirən, sosialistlərimizin Parlaman kürsüsündə ağızlarından çıxan gözəl və pürməzmun [mənalı, məzmunlu] sözlərdir.

Məsələn, Şeyxülislamovun bu sözlərini eşidib də hansı Azərbaycan övladı fərəhlənməz ki?! Deyirdi:

– İstiqlalımıza inanmayan, gələcəyimizə ümidvar olmayan adamlar, Hökumətimiz içində olmamalıdır!

.....

Qərər! Mətləbi uzatmayaq.

Növbə – dördüncü addımıdır.

Bu addımın da adı:

“Ləyaqətdir!”

Yəni müstəqil yaşamağa layiq olduğumuzu bildirsək, axırncı olan, beşinci addımımızı da atıb, mənzili-məqsədə

yetişərik.

Beşinci addım isə:

“İstehqaqdır” [bir şeyə haqqı çatmaq; haqqı çatdığını göstərməkdir].

İstiqlala müstəhəqq olduğumuzu [haqqımız çatdığını] dünyaya aşkar edək.

Bu axırncı addım da atılarsa, özümü müstəhəqq olduğumuzun mənzilində görürük.

O məqsəd isə:

“Yaşasın müstəqil Azərbaycan!” kəlamı-insaniyyətəpərvəranəsinin [humanist süarının], Sülh Konfransında vilsonların ağzı ilə bütün cahana elan və elam edilməsindən [bildirilməsindən] ibarətdir.

Üzeyir

QƏZETƏLƏRDƏN

* Petroqraddan verilən xəbərlərə görə, bütün zavodlarda tətillər davam edir. Fəhlələr tələb edirlər ki: 1) Vətəndaş müharibəsi tezliklə dayandırılсын; 2) Bütün hökumət ixtiyarı, siyasi firqələrlə bütün Rusiyada olan hökumət nümayəndələrindən ibarət müvəqqəət hökumətə tapşırılsın; 3) Çin və latış dəstələri tezliklə tərxis edilsin.

* Kiyevdən xəbər verirlər ki: Kiyevdə olan rus təşkilatları, Ukraynada Dövlət Duması üzvü [Vasili Vitalyeviç] Şulginin sədarətindəki Rus Milli Mərkəzi ilə birləşmişlərdir. Mərkəzi Büro və Müttəfiqləri istiqbal [qarşılamaq] üçün hazırlaşmaqdadır. Bundan əlavə,

Ukraynada Birinci Rus Milli İctiması [yığıncağı] dəvəti üçün təşkilat yapılmamışdır.

* Kiyevdən verilən xəbərlərə görə, Kiyevdə hərəkət edən sağ siyasi təşkilatlar birləşib “Dövlət İttihadı Şurası” vücuda gətirmişlərdir. Hal-hazırda bu Şura, qanunverici palata üzvlərindən, zemstvo və şəhər nümayəndələrindən, bank, ticarət və sənəət nümayəndələrindən və xüsusi torpağa malik olanlardan ibarət bir büro təşkil etməkdədir. Kadetlər bu Şuraya daxil deyilsələr də, Şuranın məramnaməsi kadetlərə yaxındır. [P. N.] Milyukov ilə [F. İ.] Rodiçev Şuraya daxil olmuşlardır. Ümumrusiya Vüzərə Kabinəsi [Ümumrusiya Nazirlər Soveti] məsələsi Şurada müzakirə edilmişdir. [A. V.] Krivoşeyinin Baş vəzir və Şulginin də başqa vəzirlərdən biri olması arzu edilir.

* Yekaterinodardan xəbər verirlər ki, mövsuq [etibarlı] mənbədən verilən məlumata görə, Dövlət Duması sədri Rodzyanko Rusiya inqilabı başladığında buraxılmış olan Dövlət Dumasını bu yaxınlarda dəvət etmək niyyətindədir.

* Təşrini-saninin [noyabrın] 11-ində Kuban nahiyə idarəsi qızğın münaqişə və mübahisədən sonra ümumi hökumət təşkil edilməsi məsələsi haqqında böylə bir qətnamə qəbul etmişdir:

1 - Sabiq Rusiya hökuməti dairəsində müstəqil təşkilatlar vücuda gətirilməsi və hökumət ixtiyarını öz öhdələrinə aldıkları lazım görülməklə bərabər, eyni zamanda özlərini mühafizə etməkdən ibarət olmuşdur.

2 - Bu hökumət təşkilatlarının əsas məqsədləri Mərkəzi və Şimali Rusiyada çoxdan bəri dövrünü sürmüş olan bolşevizmlə mübarizə aparmaqdan ibarətdir.

3 - Bolşevizmlə müvəffəqiyyətli surətdə mübarizə etməkdən ötrü ən yaxın zamanda vahid cəbhə ilə komanda təşkil edilməsi lazımdır.

4 - Cənubi Rusiya hökumət təşkilatlarından, gələcək Sülh Konfransına müttəhid [vahid] nümayəndə göndərilməsi lazımdır.

5 - Üçüncü və dördüncü maddələrdəki məqsədlərə nail olmaqdan ötrü federasyon əsasında Cənubi Rus İttifaqı təşkil edilməsi lazımdır.

6 - Rusiyanın yenidən vücuda gətirilməsi Ümumrusiya Federasyon Cümhuriyyəti ilə mümkündür.

7 - Kuban nahiyəsi Rusiya Federasiyası heyətinə daxil olmalıdır. Ümumi Müttəfiq Hökumət təşkili gözləmədən, Ümumi Beynəlmiləl Nümayəndəliyi təşkil üçün tezliklə tədbirlər itixaz edilməlidir [tədbirlər görülməlidir].

8 - Kuban Nahiyə Radası, bolşevizm ilə mübarizə etmək məqsədində olub, xalq hüququ əsaslarının həyata tətbiq edilməsinə çalışmaqdadır.

Rusiya hökumətinin gələcək şəkli-idarəsi təşkilində Kuban nahiyə əhalisi təzə dəvət ediləcək Ümumrusiya Məclisi-Məbusanında əhalinin arzusu ilə əlaqədar olacaqdır.

Bu qətnamə nahiyə hökuməti rəisi sifəti ilə çıxmış olan L. Bıçın məruzəsi üzərinə qəbul edilmişdir. Könüllü ordu

komandanlığı nümayəndələri bu qətnaməyə şiddətli surətdə etiraz etmişlərdir.

Rada əksəriyyəti bu qətnaməyə tərəfdar olduqda, general Lukomski demişdir ki, mən Könüllü ordu Baş Komandanının sifarişinə görə danışırım. Hökumət təşkilatı haqqında qəbul edilən qətnamə ən ağır nəticələr verəcəkdir. Rusiyanı qəti surətdə fəlakətdən xilas etməkdən ötrü möhkəm və vahid bir hökumət təşkili lazım olduğu bir zamanda Kuban Nahiyə Radası müştərək hökumət vücuda gətirilməsini qəbul edir. Bu tövr hökumət güclü ola bilməz. Könüllü ordu komandanlığı Vətən qarşısında Radanın qəbul etdiyi məsuliyyətdə iştirak edə bilməz. Bu şərait üzrə Könüllü ordu nümayəndəliyi, Radanın gələcək işlərində iştirak etməyi mənfəətsiz ədd [hesab] edir. Buna görə Könüllü ordu Baş komandanı öz nümayəndələrini Radadan geri çağırır. Könüllü ordu nümayəndələrinin bu bəyanatı Rada üzvləri və sədri tərəfindən şiddətli protesto edilmişdir. Çox çətinliklə məclisi sakit eyləmək mümkün olmuşdur. Ondan sonra Könüllü ordu nümayəndələri iclasdan çıxıb getmişlərdir.

Polkovnik [Lazar] Biçeraxovun dəstəsi

Polkovnik Biçeraxov öz qoşunu komandanlığını Nikitinə verir. Bu şəxs Petroqradda əks-kəşfiyyat müdiri idi. Nikitin hal-hazırda qoşun hissələrini Petrovska bolşeviklərlə müharibə et-

mək üçün göndərirlər.

Müttəfiqlər və Nikolay Nikolayeviç

Müttəfiqlər istəyirlər ki, bütün bolşeviklər əleyhinə fəaliyyətdə bulunaçaq Rus Ordusu Baş Komandanlığını, sabiq Böyük knyaz Nikolay Nikolayeviçə təklif etsinlər.

Bolşeviklərin hərəkəti

Kursk - 6 kanuni-əvvəl [dekabr]. Xarkovda müntəzər [nəşr olunan] “N. Q.” qəzetəsi xəbər verir ki, bolşeviklər Kosaya Qoranı işğal etmişlər. Bura Kiyevin yaxınlığındadır. Bir çox əsir və qənaim [qənimət] alınmışdır. Radivilov, Sdolbunov, Mirqorod, Banyarka, Batin və Baxtumu da almışlar. Və Labacində (?) də hürriyyəti-mətbuat üçün əmr verilmişdir. Böyləliklə, milli və sinfi ixtilaf sala biləcək müraciətnamələrin nəşri mən’ [qadağan] edilir. Xarkov vəğzalında getman qoşunları ilə bolşeviklər miyanında [arasında] atışma gedir.

Seredina-Buda - 5 kanuni-əvvəl [dekabr]. Bolşeviklər Konotopdan Terəşsenkiyədək dəmir yolunu tutmuşlar. Konotop ilə Xarkov əlaqəsi kəsilmişdir. Sumıda güclü ağ qvardiya dəstəsi durur. Bolşeviklər Vorobja tərəfinə yürüyürlər. Bunlar Pçelovki və Yelisavetqradı tutmuşlar. Qrebyonka qaydamaqlar əlindədir.

* Yassıdan xəbər verirlər ki, Bessarabiya məsələsi konfransda qaldırılmamışdır. Bu məsələ Sülh Konfran-

sında əhalinin əksəriyyəti arzusu ilə həll ediləcəkdir.

* “Y. S.” qəzetəsi yazır ki, Kiyev əsgəri dairələrindən alınan xəbərlərə görə, Kiyev ali məktəbləri qapalı olduğundan hamı tələbələr əsgərliyə dəvət edilə bilər.

* Odessa Darülfünunu yanacaq olmadığından qapanmışdır.

Müttəfiqlər və Yassı müşavirəsi

Müttəfiqlərin Yassı müşavirəsinə olan əlaqələrini “O. N.” qəzetəsi böylə təsvir edir:

İngiltərə mürəxxəsi Barklay, hökumət təşkili məsələsində konqrenin kadetlərlə demokratları barışdırma-masından naşi [ötrü], diktatura və direktoriya məsələlərini hərtərəfli öyrənmək üçün iki ay vaxt lazım olacağını təəssüflə bəyan etmişdir. Danışığa görə, konqre hökumət təşkili barəsindəki məsələni general Denikini Baş komandan təyin etməklə bitirmək istəyir. Bu barədə hər iki tərəf razılıq vermişdir.

Poklevskinin iştirakı ilə olan müşavirədə tərəfeyn [hər iki tərəf] Müttəfiqləri rus cəmiyyətlərinin bir fikirdə olmasına inandırmaqla, rus xalqının bütün qayə və amalını gizlətmək istəyirmişlər. Müşavirə nümayəndələrinin müşavirəyə olan əlaqələri də öylədir. Bunlar Nikolay Nikolayeviçin qəvixislət [möhkəm xarakterli] bir şəxs olduğuna inansaydılar, onu diktator-

luğa qəbul edəcəklərmiş.

Rəisi-vükəla [Baş nazir] öz tərəfindən təşkil ediləcək hökumət başında duracaqmış. Hökumət öz fəaliyyəti barəsində öz istədiyi vaxtda dəvət edəcəyi Məclisi-Müəssisan hüzurunda məsul olacaq və bəyanat verəcəkmış. Şuranın “Etidalıyyun” [Mötədillər] əzasından [üzlərindən] Saviç deyir:

– Burada Lloyd Corc iştirak etmiş olsaydı, müşavirə bir nəticə verərdi. Fəqət burada biz Müttəfiqlərin teleqramından başqa bir şey ala bilməyirik; bu da müntəzəmən getmir, bu vaxtadək göndərdiyimiz teleqrama cavab ala bilməmişik.

“İttifaq Şurası” üzvü, müşavirədən aldığı təəssüratında deyir:

– Nə qədər ki, biz Yassıdayız sollar ilə bərabər işləmək mümkün olacaqdır. Buradan çıxan kimi rus həyatı, şəraiti, tətillər, üsyanlar və qeyrə bizi bir-birimizdən ayıracaq, əlaqəmiz belə kəsiləcəkdir.

Bolşeviklərdən Ukraynanı mühafizə etmək qəsdini ilə Rumıniya qoşunlarının çağırılması nümayəndələr miyanına [arasına] ruh düşkünlüyü salmışdır. Nümayəndələrdən biri bundan dolayı deyir ki:

“Yassı konfransının əhəmiyyəti nə-rədədir? Bizim nüfuzumuz nə-rədə qaldı? Biz Rusiyanın arzusunu söyləməyə müvəkkil edilmişikmi?”

Buna bir başqası böylə cavab verir:

“Mənə sizin vəkalətiniz lazım deyildir, mənim Kiyevdə beş yerdə evim vardır. Mən bu saatda şeytana, iblisə

də razıyam. Ancaq mənim əmlakımı mühafizə etsin.”

Şardinyenin Tiflisə əzimi [gedişi]

Fransa Komandanlığı nümayəndəsi Şardinye kanuni-əvvəlində [dekabrın] 14-ündə Tiflisə əzimət edir.

BƏLƏDİYYƏ MƏCLİSİNDƏ

Kanuni-əvvəlində [dekabrın] 10-uncu gecəsi Bələdiyyə Məclisinin iclası olmuşdur. Qasimov sədarət [sədrlik] edirdi.

Qasimov Məclisi açaraq qlasını İretskinin vəfatı barəsində nitq söyləyir. Nitqinin axırında mütəvəffanın [mərhumun] istirahəti-ruhu üçün ayağa qalxmağı təklif edir. Duma qlasınları ayağa qalxırlar.

Doktor Qara bəy Qarabəylinin təklifinə görə, Bələdiyyə Məclisi bu mədələri qəbul və təsdiq edir:

1) Bələdiyyə rəisi Bələdiyyə Məclisi namindən İretskinin ailəsinə izhəri-təziyə etsin [başsağlığı versin].

2) İretskinin dəfni məxaricatını [xərclərini] şəhər öhdəsinə götürsün.

3) Bələdiyyə İdarəsi və Təşkilat Komissiyonu gələn iclas üçün mütəvəffanın yadigarı üçün bir layihə tərtib verib Məclisə pişnihad [təqdim] etsin.

Bələdiyyə İdarəsi üzvü Pleskaçevski ağustos ayının avansının fəhlə üzərindən götürülməsi barəsində məruzə

oxuyur.

Təklif ümumiyyətlə qəbul edilir.

Bələdiyyə Məclisinin müqaviləyi-müştərəkəni [kollektiv müqaviləni] ləğv etdiyindən, xidmətdən çıxacaq qulluqlara maaş vermək barəsində müvəqqəti nizam qəbul etmək üçün qlas-nı Pleskaçevski məruzə oxuyur.

Bələdiyyə İdarəsi, Maliyyə Komissiyonu ilə bərabər işbu layihəyə baxıb, böylə bir qərara gəlmişdir:

1) 1916 sənəsinin 1 kanuni-sanisindək [yanvarındak] şəhər xidmətinə daxil olanlara, xidmət etdiyi müddətdə aldığı paranın 12 faizi verilsin.

2) 1916-cı sənənin 1 kanuni-sanisindən sonra daxil olanlara, xidmət etdiyi müddətdə aldığı pulun 6 faizi verilsin. Başqa-başqa vaxtlarda alacaq maaş, xidmətinin axırıncı ayı aldığı məvacibin yarısından əskik olmamalıdır.

3) Öz ixtiyarı ilə xidmətdən çıxanlar və bir aydan əskik qulluq edənlər maaş almayacaqlar.

4) On ildən ziyadə qulluq edənlər və başqa-başqa xəstəliklərdən naşi [ötrü] çalışmaq istedadının [qabiliyyətinin] bir hissəsini itirənlər barəsində Bələdiyyə İdarəsi xüsusi məruzə pişnihad [təqdim] etməlidir.

Bununla bərabər, Bələdiyyə İdarəsi Bələdiyyə Məclisindən rica edir ki, işbu müvəqqəti maaşı verməyi üzrlü səbəblərdən naşi qulluqlarına qayıtmayıb ixrac edilənlər və 1918 sənəsinin mart-sentyabr hadisətindən [hadisələrindən] naşi xidmətlərinə qayıtma-

yanlara da şamil edilsin. Habelə, şəhər konka yolu, su yolu və başqa fəvqə məzkur hadisətdən naşi [yuxarıda qeyd edilən hadisələrə görə] Bələdiyyə İdarəsindən hesablarını təmizləyəməyənlərə də şamil edilsin.

Təklif səsə qoyulduqdan sonra, ümumiyyətlə qəbul edilir.

Bələdiyyə İdarəsi üzvü Pleskaçevski traktorlardan vergi almaq barəsində məruzə oxuyur.

İşbu məruzəyə görə, Bakıda 210 traktor vardır. Bunlardan 1918-ci sənədən ötrü 271900 rublə, 1919-cu sənə üçün 464200, belə ki, 1918-ci sənə vergisi təcili surətdə alınacaqdır, 1919-cu sənə vergisi isə yarı-yarı alınacaqdır.

Məruzə qəbul olunur.

Bələdiyyə İdarəsi üzvü Şərifov, maşinalı camaşırxananın böyüdülməsi haqqında məruzə oxuyur. Bundan ötrü 20575 rublə, qulluqçuları artırmaq üçün isə 7000 rublə lazım gəlir.

Məruzə qəbul olunur.

Bələdiyyə İdarəsinin məruzəsinə görə, Bələdiyyə Məclisi, Maliyyə Şöbəsi üçün bir nəfər katib təyin etmək məsələsini qəbul edir. Katibə 1150 rublə məvacib təyin edilir.

Bələdiyyə İdarəsi, şəhər qarajı haqqında məruzə pişnihad [təqdim] edir. Şəhərin 15 avtomobili vardır. Bunlardan 12-si yük avtomobili, 3-ü minik avtomobilidir. Bunların təmiri və İtfa-

ıyyə [Yanğınsöndürmə] Komandanlığının tövlələrini təmir etmək və illik xərci üçün bir ildə 500 min rublə xərc lazımdır.

Böyləliklə, bir avtomobilin işi ildə 25 min rubləyə düşür. Hərgah, bu iş xüsusi adamlara verilərsə, ildə 82500 rublə lazım gələcəkdir.

Məruzə əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul olunur.

Şəhər kontrolu, qəssabların faturalarını təsdiq etməkdən imtina etmişdir. Bu faturalar [fakturalar] baytarlar tərəfindən satılmağa yaramaz ət üçün hesab edilmişdir. Böylə ət üçün Tibbiyyə və Sihhiyyə Şöbəsi, qiymətinin 60 faizini vermişdir. İşbu məruzə 1901-ci sənənin işləri arasında itmiş imiş. Bu barədə, fəqət bir şey məlumdur ki, məruzəni Bələdiyyə Məclisi qəbul etmişdir. Bundan dolayı, Bələdiyyə İdarəsi qəssablara 60 faiz verilməyinin təsdiqini rica edir. Bundan ötrü ayda 3-4 min rublə pul lazımdır.

Mübadileyi-əfkardan [fikir mübadiləsindən] sonra məruzə qəbul edilir. Fəqət Delitsinin əlavəsi ilə ki, Maliyyə Şöbəsi bu məxarici ödəmək üçün tədbir ittixaz etsin [tədbirlər görsün].

Ərzaq məsələsi barəsində Smirnov məruzə oxuyur. Məruzə uzun-uzadı mübahisəyə bais olur. Xülasə, əksəriyyəti-səda ilə (13 səs lehinə, 10 səs əleyhinə) qəbul olunur ki, ərzaq işləri və təqsim təşkilatı [bölgünün təşkili] Hökumətə mühəvvəl edilsin [tapşırılsın].

Sonra Mərkəzi Ərzaq Təşkilatına Bələdiyyə məhəllindən nümayəndə intixabı [seçilməsi] müzakirə edilir. Quliyev və Smirnovun namizədliyi göstərilir. Bu məsələ həll edilməmiş qalır.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Edam cəzası

Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 11-indən etibarən Parapet ortasında dar ağacı qurulmağa başlamışdı. Şəhərdə çox şayiələr vardı. Kimlərin edam ediləcəyi hamını maraqlandırırırdı. Nəhayət, Azərbaycan Parlamanı sədri, Kəsbkarlar [Həmkarlar] İttifaqı və siyasi firqələr nümayəndələrinin general Kokerell hüsurunda təşəbbüslə Parapetdə edam ləğv edilib, dar ağacı götürülmüşdür. Aldığımız məlumata görə, edama məhkum olanlar müsəlman deyildirlər.

* Azərbaycan Hökuməti qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsi əsasında], “Znamya truda” qəzetəsi müdiri, Məlik-Babaxanovun keşiş Vasili əleyhinə yazdığı məktubunu dərc etdiyindən naşi [ötrü] 3000 rublə cərimə edilir. Cəriməni verməzsə, iki ay həbsə alınacaqdır.

* Bakıda iki dövlət bankı vardır. Biri Azərbaycan Dövlət Bankı, birisi də Rus Dövlət Bankı. Bir məmləkətdə iki Dövlət Bankı olmasından təvəllüd edən [irəli gələn] bəzi qarışıqlığı bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün

böylə bir tədbir ittixazı [tədbir görülməsi] təsəvvür olunur [nəzərdə tutulur]. Bir dənə Dövlət Bankı olacaq ki, Rus Dövlət Bankı müdiri Belyayev və Azərbaycan Dövlət Bankı müdiri Pritulinin təhti-idarəsində [idarəsi altında] fəaliyyətdə bulunacaqdır. Burada Müttəfiqlər komandası nümayəndəsi də iştirak edəcəkdir. Hal-hazırda qiymətdar əşyanı Bank İdarəsinə köçürürlər. Bank, gələn həftədən fəaliyyətə başlayacaqdır.

* Dünəndən gecə və gündüz xüsusi həkim növbətçiləri işə başlamışdır. Həkim ehtiyacı olanlar hər vaxt bu adresə müraciət edə bilərlər: “Bolşoy Moskovski” mehmanxanada, telefon nömrə: 49-81 və 7-92.

* Mərkəzi Ərzaq Bürosu və Müttəfiqlər nümayəndəsindən mürəkkəb bir heyət taxıl almaq üçün Lənkərənə göndərilmişdir.

Mövludi-nəbi münasibətilə

Dördüncü Ünas [qız] məktəbi mü-təəllimlərinin [tələbələrinin] biçiz [yoxsul] və fəqir halını nəzərə alıb da Mövludi-nəbi bayramı münasibətilə ianə surətilə yardımda bulunmaları möhtərəm əhalidən rica və təmənnə edilir.

İanə ya “Azərbaycan” idarəsinə və ya da məktəbin özünə göndərilə bilər.

Məktəbin adresi: Kubinka, nömrə 12.

Ərzaq işləri

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin [Sosial

Təminat Nazirliyinin] təklifinə görə, Mərkəzi Ev Komitəsinin Füqəra Çörək və Çayxanalar Mərkəzi vəkili Bakıdan Suraxanı Füqəra Çörəxana Mərkəzinə hər gün lazım olan qədər un və düyü aparmasına Ərzaq Nəzarəti icazə vermişdir.

* Balaxanı kənd camaatının arasında adam başına dörd arşın qərarı ilə və qiyməti 5 manatdan paylamaq niyyəti ilə Tağiyevin fabrikasından 23544 arşın bez alıb aparmaq üçün həmin kəndin vəkili Pirican Cəbiyevə Ərzaq Nəzarəti icazə vermişdir.

* Səhiyyə Nəzarətinin, dəlilərs xəstəxanasında müalicədə olanların hər biri üçün Bələdiyyə İdarəsi ayda 300 rublə verməsi təklifini Bələdiyyə İdarəsi qəbul etmişdir.

Hadisat

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 8-ində, Balaxanı kəndində, İran əhli Hüseyn Məhəmmədrza oğlu 4-üncü polis müfəttişinə xəbər vermişdir ki, kanuni-əvvəlin 7-sində, saat 4 radələrində o, öz bacısı oğlu Məhəmməd Kərim oğluna 25 rublə verib, bazara çörək almaq üçün göndərir. Məhəmməd evə qayıtmadığından naşi [ötrü] Hüseyn onu axtarmağa başlar. Sabahısı gün məlum olur ki, İran təbəəsi Muxtar Qurban oğlu ilə bazarda bunları görmüşlər, sonra nerəyə getmiş məlum deyil. İstintaq edildikdə, Muxtar Qurban oğlu qarışıq cavab vermişdir. Bunun dediyinə görə Məhəmmədi Qır-

məkədə 2 nəfər naməlum şəxs öldürüb, meyitini də dərəyə atmışlar. Muxtar Qurban oğlu həbs edildikdə Məhəmmədi qətl etdiyini məlum etmişdir.

Azərbaycan Dəmiryollarında

* Azərbaycan Dəmiryolları müdirinin əmri mövcibincə [əsasında], Azərbaycan Dəmiryolunun Çernovodsk nam [adlı] mövqifi [stansiyası] açılmışdır.

* Gəncə mövqifindəki fəhlələr, mövqif məmurindən [məmurlarından] izinsiz mal göndərənlər üçün, hər vaqon üçün 210 rublə alaraq vaqon vermişlər. Dəmiryolları mühafizəsi tərəfindən bu iş kəşf edilmişdir. Fəhlələr tövqif edilərək [tutularaq], aldıkları pullar geri alınmışdır.

TEATRO VƏ MUSIQI

Bu gün, cümə günü, rəbüləvvəl ayının 9-unda axşam Hökumət Teatrosunda Hacıbəyov Qardaşları müdiriyəti tərəfindən bu mövsümdə birinci dəfə olaraq “Əsli və Kərəm” operası mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır.

Bu günlərdə müqtədir şairlərimizdən Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin **“İnsanların tarixi faciələri” yaxud “Əlvahi-intibah”** adlı mənzum əsərinin birinci cüzü çapdan çıxıb mövqeyi-füruşa [satışa] qoyulmuşdur. Kitabça gözəl və qalın kağız üzərində təb’ [çap] edilmiş, fiati [qiyməti] 2 manatdır. Turan mətbəəsində, Parapetdə “Məktəb” mağazasında və Bazar caddəsində Paşa Qasımzadənin mağazasında.

b. 4 – 1

Operetta

Axşam tamaşası

Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli Qardaşlarının müdiriyyəti Cümə günü rəbiüləvvəl ayının 9-unda (dekabrın 13-ündə) 1337-1918 ildə bu mövsümdə birinci dəfə olaraq mütəntən [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Üzeyir bəyin yazmış olduğu məşhur **“Əsli və Kərəm”** operettası 6 şəkildə. İştirak edən əşxas təfsilən proqramda yazılıbdır. Əsli – Ağdamski, Kərəm – Sarabski, qızlar və oğlanlar xoru. Böyük musiqi orkestri Üzeyir bəyin təhti-idarəsində [idarəsi altında]. Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 8-in yarısında. Dirijor: Üzeyir bəy Hacıbəyli. Rejissor: Hüseyn Ərəbli. Məsul: Xəlil Hüseynzadə. Müdir: Zülfüqar bəy Hacıbəyli.

b/23

İtmişdir

Dəri bumajnik içində 1120 manat, Xızı kəndindən verilmiş pasport və qeyri sənədlər Cavad Məhəmməd oğlunun adına. Tapanlardan rica edirəm pulu özü üçün götürüb, yalnız pasportu və sənədləri bu adresə qaytarsınlar: İçəri şəhərdə Tverskoy caddədə 62. Pasport tapıldıqda etibardan saqitdir [etibarsızdır].

2601

Elan

Bununla Bakı Şəhər İdarəsi ümuma elan edir ki, 1 iyul 1918 tarixdə şəhər mədaxilatı qanununun 80 və 81-ci maddələri üzərində Bakı Şəhər Təsərrüfatı Şurası tərəfindən təyin edilib də 29 sentyabr 1917-də Müvəqqət hökumət tərəfindən təsdiq və 26 (13) oktyabr 1917 tarixdə “Hökumət əxbarı”nın 176 (222) nömrəsində elan edilmiş viveska və lövhlərdən vergi qanunu etibarında baqi qalacaqdır. İndiyə kimi həmin vergini 1918-ci ilin 2-inci hissəsində verməyən idarə və əşxas, dekabrın 25-inə kimi bu vergini Şəhər İdarəsi kassasına verməlidirlər.

Müəyyən vaxtdan sonra Şəhər İdarəsi qanununun 81-inci maddəsi mövcubincə [əsasında] bu vergini icbarən alacaqlar. Mətbəə, qəzetə və jurnal idarələri bu elan tarixindən elan, vərəqə və bu kimi nəşriyyatdan faizi almalıdırlar.

*Şəhər qlavası: İlyuşkin
İdarə üzvü: Pleskaçevski
b/22 1 – 1*

Elan

Xalq Səhiyyəsi naziri həzrətlərinin əmrinə mütabiq ümum aptek mağazası sahiblərinə elan olunur ki, bunlar bu il 31 dekabr 1918 tarixinə kimi Tibbiyyə və Sihhiyyə şöbəsinə aşağıdakı məlumatı piş-

nihad [təqdim] etməlidirlər.

1) Mağazanın sahibi, müdiri və mağazada işləyən əşxas [şəxslər] barəsində və bunların dərəcəyi-elmini.

2) Nə vaxt və kimin müsaidəsi ilə mağaza açılmışdır.

3) Mağazanın məkanı.

4) Zəhərli və tünd ədəvat ilə alver etməyə icazə varmı?

Tibbiyyə və Sihhiyyə Şöbəsi müdiri:

İ. Punko

b/22 3 – 1

Mama M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünəs əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoj və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gəcə] yatacaqlarıyla qadın

cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

A. P. Matsiyevskaya

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

Doktor

Hacı Fəthullah Ağaəlizadə

Böyüklərin və uşaqların daxili mərzələrinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Qabil diş qayıran

Mirzə Xəlil Canibəyzadə

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

Doktor

Doktor Samuil İzrailoviç Kopeliovıç

Daxili və əsəbi mərzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız

çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi:

Ədliyyə Nəzarətində

səh. 231. “9 kanuni-əvvəl 1334”: Burada il, rumi təqvimlə göstərilmişdir, miladi təqvimlə 9 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

Təəssürat

səh. 238. “Bütün Parlamen fraksiyalarımızın istiqlal üstündə əlbir olub, söz-sözə verdiklərini xoşbəxt qulaqlarımızla eşitdik.”: qəzetdə “İstiqlal” sözü tünd hərflərlə vurğulanmışdır.

Qəzetələrdən:

Bolşeviklərin hərəkəti

səh. 242. “Labaçınidə (?) də hüriyyəti-mətbuat üçün əmr verilmişdir.”: Sual işarəsi qəzetdə getmişdir.

“Qrebyonka qaydamaqlar əlindədir.”: “Qaydamaqlar” Sağsahil Ukraynası ərazisində xalq-azadlıq hərəkəti üzvləri idi. “Qaydamak” adı türk dilində “qovmaq” mənasını verən “haydamak” sözündən əmələ gəlmişdir.

Qəzetələrdən:

Müttəfiqlər və Yassı müşavirəsi

səh. 243. “Poklevskinin iştirakı ilə olan müşavirədə...”: S. A. Poklevski-Kozell nəzərdə tutulur.

“Bunlar Nikolay Nikolayeviçin qəvi-xislət bir şəxs olduğuna inansaydılar, onu diktatorluğa qəbul edəcəklərmiş.”: Rusiya imperatoru I Nikolayın nəvəsi, Böyük knyaz Nikolay Nikolayeviç nəzərdə tutulur.

Teatro və musiqi

səh. 247. “Bu gün, cümə günü, rəbül-iləvvəl ayının 9-unda...”: Burada tarix hicri təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 13 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

Elan

səh. 248. “viveska”: (rusca) lövhə; mağaza lövhəsi.

ازبیرایمجا

رکوندەگ سیاسی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی توروک غزتمیدەر.

آبونه شرایطی:

یاوارلک برینه دک باکو ایچون ۰۳۴
باشقە شهرارە ۳۵ روبلەدر.
بر آلبلی باکو دە ۱۲، باشقە شیرلار دە
۱۹ روبلەدر.

اعلان فیاتی:

سغری ۳ روبلە کرانکە گیدن اعلالار
ایچون گشت ایلدیر.

توروک و اسلامفە مقید مقالارە صحیفە
ارست آچیشدر. درج اولتبان اوراق
اعادە ایلدیلر. درج ایلدیلر مقالات
مکاتلی ادارە تبیین ایلدیور.

محل ادارە:

باکو، ووروبونوسکی وغوبرنسکی
کوجارلک کنجەد ۴ نومرولی ایودە.

"آذربایجان" ادارەسی

تلفون نمرو ۶۰-۳۹

تک نسخەسی ۷۰ ۲۱۵.

اعلان

آذربایجان مجلس میعوانی (پارلمان) هیئت ریاسەسی طرفندن مجلس میعوانان
اجلاسکە یازارکونی ۱۵ کانون اول (بیقرار) کونودوز ساعت ۱۲ اوجلاقی
اعلان اولیور.

6/25

بلا تاخیر اجازە املماقدان اوزری اذەر.
ایجان قازیبوتی بالاناشقە تقدیم ایلدیلەر.

۴۳

۲ نجی مادهده کوشترین طلمانی تقدیم ایتمه
موسەلمار حقتە مکی معلومات ویرکی نظارتدە
اولان مامورل طرفندن جمع ایلدیلر.

۵

اوجاشقو معدن ویرین یااتە باقانه قدر همان
ساحلری طرفندن ویرین یااتە باقانه قدر همان
ادارە صدی طرفندن تفتیش ایلدیلر. بوکا کوردە
ادارە صدی ۱۹۱۴ نجی ایلدە نشر ایلمدن ویرکی
قانونلریک ۵۷ نجی مادهسندن استفادە ایلدیر.

۶

قید: قاض ویرکی آسئاق ایچون حقیقی
منغنی مین ایسکندن اوزری تجارت کتابلاری
وا تاناریوس طرفندن تصدیق ایلمدن ورفەلسری
تقدیم ایند موسەرلک لازمی تقدیردە اوجاشقو
معدن ویرکی ادارە صدیگن تفتیش ایلدیلەر
حقیقی منغنی معلوم اولور.

۶

هر بر موسەسک ۱۹۱۷ نجی ایسک
یااتە تفتیش و معاملاتی تفتیش ایلدیلەر
ویرکی ادارەسی فائض ویرکی سسی
آسئاق ایچون همان موسەسک منغنی مین ایلیوب
۱۹۱۹ نجی ایلی شایط (فیورال) آیک ۱۵ نندن
کیج اولماق (موسەسک) ساحلریه ویرکی
دورفاری (افلانوی) کیج کونئور.

۷

منغتلری و معاملە بظرفی و مچین ویر کیلری
غلبه اعتراض ایند موسەسک ساحلری ۱۹۱۹ نجی
ایلی مارت آیک ۱۵ نندن کیج اولماق شرطیلەر
اوز اعتراضلری اوجاشقو معدن ویرکی ادارە
لرینە یلدیلریدیلر.

۸

فائض ویرکی ۱۹۱۹ نجی ایلی اپریل آیک
۳۰ نندن کیج اولماق شرطیلەر خزینه ویریلەریدیلر.

۹

برنجی مادهده موافق منغنتندن قاض ویرکی سسی
ویرمکە یورجلی اولوب ۱۹۱۹ نجی ایلی فیورال
آیک ۱۵ نندە ویرکی ویرمکە جلیبا اولونبان
موسەرلک کوشترین قاض ویرکی مکی معلوم اولونبجه
ویرکی ویرمکە جلیبا ایلدیلریدیلر. ویرکی
دورفەسی وسوز اولان کوندن بر آیک مئتە قدر
موسەسک ساحلری اوز اعتراضلری یلدیلریدیلر
ویرکی دورفەسی وسوز اولان کوندن بر آیک

مئتە قدر ویرکی ویرمکە جلیبا ایلمدن موسەرلک
اوز ویر کیلری خزینه ویریلریدیلر.

۱۰

۷ نجی مادهده مامدرلەر کوشریلمکی کیجی
اوجاشقو ویرکی ادارە لرینە اعتراضلری
همان ادارە واسطەسیلەر بر آیک مئتە قدر غوربتیا
معند ویرکی ادارە لرینە کونئورمک اولور. بو
اعتراضلرک کوشونریلمکی ویرکی ویرمکە
دایانئیرە یلمز.

۱۱

برنجی مادهده کوردە منغنتندن قاض ویرکی سسی
ویرن موسەسک ساحلری قازیبوتی یولای یاات
ویرمکی تقدیردە ۱۹۱۴ نجی ایلدە شیرایبان
ویرکی قانونلریک ۵۹-۳۱۳۵ نجی مادملری
اوزدە منغتلرئندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ویرکی ویریلریدیلر. بوموسەرلک ۱۹۱۷
ایلدە آذربایجان داترمنسە غلبانکە یولای یاات
سرمایلرک مقادیرلری ایشا یااتیلوب آشکارا حساب
ویرمکە یورجلی اولان موسەرلک حقتە یولای
قانونه موافق ۱۹۱۷ نجی ایلی دورغری حسابی
۱۹۱۹ نجی ایلی یاوارلک لرینە قدر تقدیم ایلدیلر
اساسی سرمایه نظامنە اوزرینە ویا کیجیشلر
ایچون آزییش میاج حساب اولونور. بونندن علاوه
اساسی مابلی مین ایسکندن اوزری ایشا یولای
دخی استخدا ایلدیلر یلر. اولجەلندن خورسە
سەرلەندە باشقە استقراض موسەسکە
معلوم اولیلر. اساسی سرمایه، معاملەلن اوزری
ادارەگن ایشا یلر قاضئندن یوراقیبوتی برنجی
میاج مقادری ویا شەه معاملاتی بونون موسە
معاملەسی تاشیتئندن حساب اولتا یلر.

کیچن مادهده کوشترین موسەرلک ۱۹۱۷
تفتیش و تفتیش اولونماق ایچون موسە سا
حلیری، وکلری ویا مدیرلری طرفندن قاز
بوتی یولای تقدیم ایلدیلریدیلر. بو یاوارلک
اولجەدن هج برکم طرفندن تصدیق ایلدیلەر
سی طلب اولونما یولور.

بودستورالماک ۲ نجی مادهسندە کوشترین
قرار اوزدە ۱۹۱۹ نجی ایلی یاوارلک ۱۰
قدر اوجاشقو ویرکی ادارە لرینە یاات ویر
مەین و یاات ویرمکە دوری سرمایه
و منغنی مین ایسکندن لازمی معلوم
ماتی داخل ایتمهین همەدار موسەرلک بوز
ماتە قدر یازە ویریلدی اولور.

قید: ۱۳ نجی مادهده کوشترین جریمه
دن او موسەرلک آزاد ایلدیلرک
اولور ۲ نجی ماده اوزرینە طلب ایلمدن
یاات غوزتە بو دستورالماک ۱۱
نجی مادهسندە کوشترین دورغری
حسابی تقدیم ایلمدن. تابیکه بو قرار
اوزدە حساب ویرن موسەرلک اوزری
قوبولان قانون ایله ویرکی ویرمکە
جلیبا یلدیلر.

۱۳ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۱۴ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۱۵ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۱۶ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۱۷ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۱۸ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۱۹ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۰ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۱ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۲ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۳ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۴ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۵ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۶ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۷ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۸ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۲۹ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۳۰ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۳۱ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

۳۲ نجی و ۲ نجی مادهده کوشترین موسەرلک
منغنتندن قاض ویرکی سسی ویرمکە
ایلی اوقتایر قانونه موافق دوری مین ویرکی سسی
قراریله سرمایه ویرکی ویرمکە یورجلی
هرگه ۱۹۱۸ نجی ایلی اوقتایر دە آذربایجان حکومتی
قسطلامسی اوزرینە بونونکە مادملری و معدن
ویر کیلری مئتە قوبولان دستورالماک مادملری
تغیر و تبدیل ایلدیلر.

Bazar, 15 dekabr 1918-ci il, nömrə 65

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 10 rəbiülevvəl sənə 1337. 15 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Azərbaycan Məclisi-Məbusanı (Parlaman) Heyəti-rəyasəsi [Rəyasət heyəti] tərəfindən Məclisi-Məbusan iclasının bazar günü, 15 kanuni-əvvəl (dekabr) gündüz saat 12-də olacağı elan olunur.

b/25

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Hökuməti qətnaməsinin 3-cü maddəsinə əməl etmək düsturüləməli [təlimatnaməsi]

7 kanuni-əvvəl 1334

§1. Azərbaycan Kazyonni Palatası dairəsində[n] kənarında olan hamı səhmdar müəssisə idarələri hesab verməyə borclu olmayan müəssisələrdən ötrü qoyulmuş olan vergi qərarı ilə 1918-ci ildə əlavə vergi verəcəkdirlər.

§2. Keçən maddədə göstərilən müəssisələrdən hər biri öz olduğu yerində 1919-cu il yanvarın 1-dən gec olmamaq şərti ilə 1914-cü ildə verilmiş

olan vergi qanunlarının 543-cü maddəsi mövcubincə [əsasında] uçastok mədən vergi idarələrinə bəyanat verməlidirlər.

Qeyd 1. 2-ci maddədə göstərilən blankaları, Azərbaycan Kazyonni Palatasından, xəzinələrdən və vergi müdirlərindən məccani [pulsuz] almaq olar.

Qeyd 2. Müəssisələrinin vəsəti [orta hesabla] olmayıb həqiqi mənfəətinə görə vergi qoyulmasını xahiş edənlər, bəyanat verdikləri zaman, uçastok vergi idarələrinə öz ticarət kitablarını və ya mənfəətləri, zərərləri notarius tərəfindən təsdiq edilmiş bir halda təqdim etməlidir. Ticarət kitabları təqdim edilmədiyi təqdirdə kitabları təqdim etmək zamanı göstərilməlidir.

§3. Bir vergi idarəsi dairəsində bir neçə müəssisəyə malik olanların istidasına [xahişinə] görə, uçastok vergi idarələrinə hamı müəssisələrdən bir vergi alınması vəgüzar edilir [tapşırılır]. Ayrı-ayrı vergi uçastokları dairəsində lakin bir şəhərdə və ya uyezddə bir neçə müəssisəyə malik olanlar 1919-cu il yanvarın 1-inə qədər müəssisənin

hesab və kitabına baxılan vergi uçastokuna həqiqi mənfəəti üzərinə faiz vergisi qoyulmasını xəbər verməlidirlər.

Qeyd: Bu istidalar uçastok vergi idarələri tərəfindən baxılıb müzakirə edildikdən sonra nəticəsilə bərabər bilatəxir [təxirə salınmadan] icazə almaqdan ötrü Azərbaycan Kazyonni Palatasına təqdim edilməlidir.

§4. 2-ci maddədə göstərilən tələbatı təqdim etməyən müəssisələr haqqındakı məlumat, vergi nəzarətində olan məmurlar tərəfindən cəm edilir.

§5. Uçastok mədən vergisi idarəsi, müəssisə sahibləri tərəfindən verilən bəyanata baxana qədər həmin idarə sədri tərəfindən təftiş edilir. Buna görə də idarə sədri 1914-cü ildə nəşr edilən vergi qanunlarının 547-ci maddəsindən istifadə edir.

Qeyd: Faiz vergisi alınmaq üçün həqiqi mənfəəti müəyyən etməkdən ötrü ticarət kitablarını və ya notarius tərəfindən təsdiq edilən vəərəqələri təqdim edən müəssisələrin lazımı təqdirdə uçastok mədən vergisi idarə sədrinin təhqi q edilməsi ilə həqiqi mənfəəti məlum olur.

§6. Hər bir müəssisənin 1917-ci ilinin bəyanatı təftiş və müamilatı [əməliyyatları] təhqi q edildikdə, vergi idarəsi faiz vergisi alınmaq üçün həmin müəssisənin mənfəətini müəyyən edib, 1919-cu il şubat (fevral) ayının 15-dən gec olmamaq şərti ilə müəssisə sahiblərinə vergi vəərəqələri (ok-

lodnoy list) göndərir.

§7. Mənfəətləri və müamilə məbləğləri və həmçinin vergiləri əleyhinə etiraz edən müəssisə sahibləri 1919-cu il mart ayının 15-dən gec olmamaq şərti ilə öz etirazlarını uçastok mədən vergi idarələrinə bildirməlidirlər.

§8. Faiz vergisi 1919-cu il aprel ayının 30-dan gec olmamaq şərti ilə xəzinəyə verilməlidir.

§9. Birinci maddəyə müvafiq, mənfəətindən faiz vergisi verməyə borclu olub və 1919-cu il fevral ayının 15-nə qədər vergi verməyə cəlb olunmayan müəssisələr, göstərilən vaxtdan sonra məlum olduqca vergi verməyə cəlb ediləcəklərdir. Vergi vəərəqəsi vüsul olan [gəlib çatan] gündən bir ayın müddətinə qədər müəssisə sahibləri öz etirazlarını bildirə bilərlər. Vergi vəərəqəsi vüsul olan gündən bir ayın müddətinə qədər vergi verməyə cəlb edilən müəssisələr öz vergilərini xəzinəyə verməlidirlər.

§10. 7-ci və 9-cu maddələrdə göstərilədiyi kimi uçastok vergi idarələrinə verilən etirazları həmin idarələr vasitəsilə bir ayın müddətinə qədər quberniya mədən vergi idarələrinə göndərmək olar. Bu etirazların göndərilməsi, vergi verməyi dayandıra bilməz.

§11. Birinci maddəyə görə mənfəətindən faiz vergisi verən müəssisə sahibləri Kazyonni Palataya bəyanat verdiyi təqdirdə, 1914-cü ildə nəşr edilən vergi qanunlarının 509-531-ci maddələri üzrə mənfəətlərindən faiz vergisi və sərmayə vergisi verməli-

dirlər. Bu müəssisələr 1917-ci ildə Azərbaycan dairəsində əməliyyatda bulunan əsas sərmayələrinin miqdarını isbat edib aşkarən hesab verməyə borclu olan müəssisələr haqqında qoyulan qanuna müvafiq 1917-ci il doğru hesabını 1919-cu il yanvarın 1-nə qədər təqdim etməlidirlər. Əsas sərmayə, nizamnamə üzərinə və ya keçmiş illər üçün ayrılmış məbləğ hesab olunur. Bundan əlavə, əsas məbləği müəyyən etməkdən ötrü başqa vəsilələr [vasitələr] dəxi ittixaz [tətbiq] edilə bilər. O cümlədən, xüsusi bank şöbələrində və başqa istiqraz müəssisələrində məlum ola bilər. Əsas sərmayə, müamilədən ötrü idarənin imtiyazlı faizindən buraxdığı 1-ci məbləğ miqdarı və ya şöbə müamilətinin bütün müəssisə müamiləsi münasibətindən hesab oluna bilər.

Belə ki, hərgah müəssisənin bütün əsas sərmayəsi yarım milyon və şöbə müamiləti 10 min və bütün müəssisə müamiləti 100 min rublə etsə, şöbə əsas sərmayəsi 100 min hesab ediləcəkdir. $(50000-10000)=20000$. Bu da həmin şöbənin dövrü sərmayəsi hesab olur. Mübahisəli təqdirdə sərmayə miqdarı Kazyonni Palatada müzakirə edilir. Bu sərmayəni müəyyən etmək üçün idarə mühasibəti nəzərə alınır.

Qeyd 1: İdarələri Azərbaycan Kazyonni Palatası dairəsində[n] xaricdə olan 11-ci maddə üzərinə 1918-ci il yanvarın 1-nə qədər hesab və bəyanamə verməyən hamı səhmdar müəssisələr, hesab verməyən müəssisələr

misalı əlavə mədən vergisi verməyə cəlb olunmalıdırlar.

Qeyd 2: 11-ci maddədə göstərilən və Azərbaycan Kazyonni Palatasının qətnaməsi üzərinə hesab verən müəssisələr cümləsinə daxil edilən müəssisələr 1917-ci il əməliyyatına görə 1918-ci ildə sərmayədən və mənfəətdən faiz vergisi verməyə cəlb olunmalıdırlar.

§12. Keçən maddədə göstərilən müəssisələrin 1917-ci əməliyyat ilinin illik hesabı və balansı təhqiq və təftiş olunmaq üçün müəssisə sahibləri vəkilləri və ya müdirləri tərəfindən Kazyonni Palataya təqdim edilməlidir. Bu hesabların əvvəlcədən heç bir kəs tərəfindən təsdiq edilməsi tələb olunmayıdır.

§13. Bu düsturüləməlin ikinci maddəsində göstərilən qərar üzrə 1919-cu il yanvarın 10-na qədər uçastok vergi idarələrinə bəyanat verməyən və bəyanat verdikdə dövrü sərmayəni və mənfəəti müəyyən etməkdən ötrü lazımı məlumatı daxil etməyən səhmdar müəssisələri 100 manata qədər para verməli olurlar.

Qeyd: 13-cü maddədə göstərilən cərimədən o müəssisələr azad edilir ki, onlar ikinci maddə üzərinə tələb edilən bəyanat əvəzinə bu düsturüləməlin 11-ci maddəsində göstərilən doğru hesabı təqdim edələr. Tainki bu qərar üzrə hesab verən müəssisələrdən ötrü qoyulan qanunla vergi verməyə cəlb edilsinlər.

§14. 1-ci və 2-ci maddədə göstəri-

lən müəssisələr, mənfəətdən faiz vergisi və həmçinin 1917-ci il oktyabr qanununa müvafiq dövləti mədən vergisi qərarı ilə sərmayə vergisi verməlidirlər. Hərgah 1918-ci il 17 oktyabrda Azərbaycan Hökuməti qətnaməsi üzərinə bu qanunun maddələri və mədən vergiləri haqqında qoyulan düsturül-əməl maddələri təgyir və təbdil edil-məmiş [dəyişdirilməmiş] olsalar.

ANDRANİK MƏSƏLƏSİ

İngilis komandasının və qismən bizim Hökumətimizin “təhriri [yazılı] və şifahi” tədabirinə [tədbirlərinə] rəğmən Qarabağ əhalisinin dadü fəryadını gənə də eşitməkdəyik. Aşkardır ki, Bakıdan deyilən sözlər, nəsihətlər və xəbərdarlıqlar, hətta general Tomsonun təhdidi belə Andranikə heç də əsər eyləməyir. O, öz işindədir, müsəlman kəndlərini dağıdır, əhalisini öldürür, ya qaçırdır. Arvadların irz və namusuna sataşır, əsir edir, qərəz, qüvvətcə zəif yerlərimizə soxulub bildiyini edir və Bakıdan gedən sifarişlərə, aşkardır ki, məhəl-güzar olmayır [məhəl qoymur, etina etmir].

Zənni-acizanəmcə, Andranik məsələsinə ciddi surətdə əhəmiyyət verənlər, Azərbaycan müsəlmanlarının cinayətkar ünsürlər zülmü və sitəmi altında məhv edilmələrinə razı olmayanlar və Azərbaycanın qoparılmaz bir qismi olan ümum Qarabağ müsəlmanlarının daim qorxu altında yaşayıb

da yedikləri, içdikləri, güzəran və məişətləri haram olmağına soyuq nəzərlə baxmayanlar və bilaxirə [nəhayət] münasibəti qeyri-müəyyən qonşu millətdən olan müsəlləh [silahlı] bir qüvvənin hüduhumuz sahilində xudsəranə [özbaşına] hərəkətdə bulunmasının aqibətini nəzəri-diqqətə alanlar, bu məsələni tezliklə bu tövr ya o tövr həll və fəsl etmək [sonlandırmaq] üçün Andranikin kim olduğunu, yəni simayisiyasisini [siyasi simasını], məmuriyyə-tini, kimin tərəfindən bu əmrə [işə] məmur olduğunu bilib, bu cürə vəhşi hərəkətlər vasitəsilə təqib edilən məqsədin mənayi-həqiqisindən lazımcınca xəbərdar olmalıdırlar.

Məsələni, deyirlər ki, Andranik türklərlə ermənilər arasında vəqə olmuş müsəlihədən [sülhdən] dolayı, erməni hökumətindən küsüb “özbaşına” olubdur və məsuliyyəti öz öhdəsinə olmaq üzrə cürbəcür işləri də özbaşına görür.

Ola bilər, kim bilir, bəlkə Andranik erməni hökumətindən küsüb də erməni camaatı içində şöhrət qazanmaq istəyir. Və bu şöhrətə malik olmaq yolunun ən rastını [asanını] tapıb, müsəlmanların əlsiz-ayaqsız qisminin üzərinə top və tufənglə hücumlar edib “rəşadət” göstərir. Yəni istəyir ki, “igid” Andranikin adı ermənilər arasında dillərdə zikr olunub hər kəsin məhbubül-qұлubu [qəlbinin sevimlisi] olsun. Nə deməli, bəlkə “qəhrəman” Andranikin günlərin bir günü erməni padşahı olmaq fikri də vardır. Zətən

hal və övza [vəziyyət] öylə bir surət peyda etməkdədir ki, “avantürist”in başından cürbəcür xəyallar keçir.

Vaqiən [həqiqətən] əgər iş böylə isə, yəni Andranikin qonşu erməni hökumətinə heç bir dəxli yoxsa və gördükləri vəhşiliklərin cavabdehəndəliyi dəxi məhz öz boynuna isə, o halda bu Andranik erməni camaatının gözündə “igid” olsun, “qəhrəman” olsun, nə olur-olsun, bizim gözümüzdə adi bir quldurdu. Çünki bir şəxs ki, başına adam yığıb kənd-kəsək üstə tökülüb qətlü qarətə məşğul ola, o şəxsə quldur deyirlər.

Böylə olan surətdə bir quldurun yanına “delaqat” göndərmək, onu kağız vasitəsilə quldurluqdan mən’ qılmaq və ya həddini bildirmək üçün teleqram vasitəsilə təhdid etmək, nə Hökumətimizin şanına layıqdır, nə ingilis komandasının... Və bir də məşhur məsəldir ki, “Quran oxumaqla donquz darıdan çıxmaz.” Quldurların qabağına lazım olan qədər güc göndərmək istər ki, dəstəsini də, özünü də dəstgir [əliqolu bağlı] edib məhkəmə qarşısına gətirsin və cəzayi-səzasına [layıqlı cəzasına] çatmaq üçün təhti-mühakiməyə [mühakimə altına, məhkəməyə] verilsin.

Bu bir.

Bu da ola bilər ki, Andranik erməni hökumətindən heç də küsməyibdir. Özü də həmin hökumətin məxfi və ya ələni [açıq] bir ajanı, bir məmurudur və ya daha açığı təhti-komandasında [komandanlığı altında] hökumətin rəsmi qoşunu olan bir nəfər erməni gene-

ralıdır. Sərhəd məsələsini Tiflis Konfransında sülh və sazişlə həll etmək istəməyən erməni hökuməti həmin bu məsələni qılınc zoru ilə qurtarmağa qərar verib, general Andraniki də göndərmişdir ki, hüduumuzu keçib müsəlmanları tədhiş [terror] ilə pərakəndə qılmaqla arzu etdikləri yerləri təhtitəsəllüt və təsərrüfə [hakimiyyəti və əmri altına] keçirib Ermənistan torpağına qatışdırsınlar. Deməli, bu surətdə Andranikin hərəkəti-vəhşiyanəsindən [vəhşicə hərəkətlərindən] məsul tutulacaq adamlar, ən əvvəlcə erməni hökumətinin başında duran şəxslər olur. O halda, Andranikin yanına mürəxxəslər [nümayəndələr] göndərmək və ya kağızla sifarişlər etmək [kimi] vecə gəlməz tədbirlərin heç bir mənası yoxdur. Bu sifarişlərin, bu teleqramların məhəlli-aidinə [aidiyyətli yerə], yəni erməni hökuməti başında duranlarına göndərməsi icab edir [lazım gəlir]. Bilək, görək ki, erməni hökuməti bizə qarşı müharibə meydanını açır? Ya bu vəhşiliklərin mənası nədir? Bəlkə Ermənistan Cümhuriyyətini müstəqil bir surətdə yaşatmaq üçün özlərində qabiliyyət və istedad olduğuna inanan və bu təqdirdə qonşularının da müstəqil yaşamalarını istəməyən daşnaklar Qafqazın orasında-burasında andraniklər vasitəsilə qəsdən şuluqluq salıb ölkəmizin təkrar qəyyumlar əlinə keçməsinə təqib edirlər. Qərəz, bu işgillərin [şübhələrin] bizim üçün aydın və aşkar edilməsi dəxi xaricən vacibi olan işlərimiz cümləsindəndir.

Bu iki.

Bir də o mümkündür ki, Andranik nə quldurdu, nə də erməni hökumətinin rəsmi məmuru... Bəlkə məhz müsəlman qanı tökməkdən xüsusi bir ləzzət hiss etmək mərazinə mübtəla olan bir nəfər erməni mütəəssibidir [fanatikidir] ki, bunun bu vəhşi hərəkətinə Ararat Hökuməti də razı deyil. Lakin ipini çəkməyə qolunda güc yoxdur.

Bu da üç.

Şübhəsiz, bu üç zəndən başqa Andranik məsələsinin qaranlıq yerlərinə işıq salan dördüncü və beşinci və doqquzuncu zənlər iradə dəxi mümkündür. Fəqət, bizcə, zənni-qalib [doğru olma ehtimalı ən güclü olanlar] bu üçdədir. Ondan əlavə bizdən ötrü vacib olan dəxi budur ki, görək Andranik quldurmu, rəsmi məmurmu və ya təkrar qırğın salmağa bais olan bir nəfər mütəəssib ermənimi? Çünki ciddi tədbirin ittixaz [tədbirlərin görülməsi] və tətbiqi bu üçdən birinin təyininə bağlıdır.

Lakin bunu təyin etmək işinin, öz yolu ilə icrasına məşğul olmaqla bərabər, bir tərəfdən zülm və sitəmə məruz qalan müsəlmanları tezliklə xilas etmək və digər tərəfdən bu vəqənin getdikcə böyüyüb başımıza əngəl olmağına imkan verməmək üçün səri [tez] və müəssir [təsirli] tədbirlərlə Andranik hərəkətini nə tövr olsa dayandırmaq lazımdır. Fəqət bu yoldakı tədbirlər yalnız ingilis komandasını təkrar-təkrar müraciətlərlə təciz

[narahat] etməkdən ibarət olmamalıdır. Zətən bu müraciətlərin nəticəsi o ola bilər ki, öz-özümüzü qorumaq qabiliyyət və qüvvətimizə şübhə edənlər olar. İngilisləri əhvalatdan vaqif etmək əlbəttə borcumuzdur. Qafqazda nizam və asayişin bərqərar edilməsi işlərinin icrası da ingilislərin borclarıdır. Bunu özləri elan edibdirlər. Və ola bilər ki, ingilislər andraniklər hərəkətini böyük nüfuzları sayəsində mənəvi bir qüvvə ilə də dayandıрмаğa müqtədirdilər. Lakin biz dəxi bu cürə hərəkətləri cismani qüvvələrimizlə durdurmağa müqtədir olmağımızı lazım olan dərəcəyə qədər bildirməliyik. Andraniklər dəxi türklər gedəndən sonra baş qalxıb zənn etməsinlər ki, biz qoşunsuz və əsgərsiz qalmışıq. Lazım olan yerdə, hamımızın – arvadlarımıza qədər – əsgər olduğumuzu andraniklər içində bilməyənlər yox deyil zənn edirəm. Fəqət bir bu qədər tökülən qanlardan sonra bəşəriyyət artıq zara gəlib sülh-sülh deyə sevindiği halda, bu sülh axşamı bir də təkrar qan tökmək igidlik deyil, rəzalətdir və o qana səbəb olanlar bəşəriyyət lənətinə gəlməkdən başqa özgə bir mənfəət qazana bilməzlər. Bu cürə vəhşi hərəkətlər icrası ilə erməni millətinə xoş gəlməyi qəsd edən andraniklər, zənn edirəm ki, səhvədirdilər. Onlara “afərin” deyib əl çalanlar, bu gün erməni millətinin içində də çox az tapılar. Bir ay bundan əvvəl qonşuluq tərqiinə [üsuluna] müvafiq sülh və sazişlə yaşamaq naminə xanımlarımıza müraciət edən erməni

xanımları, fəhlələrimizi çağıran erməni fəhlələri, əminəm ki, andraniklərin bu yollu haqq-şikənanə [haqqı tapdalayan] hərəkətlərindən son dərəcə dilgir [narazı] olmaqla bərabər, müraciət etdikləri və çağırdıqları qonşuları qabağında “qəhrəman” andraniklərin xəcalətini çəkirlər.

Burasını da yaddan çıxartmasınlar ki, Andranik məsləkli başçıların bu qədər mənhus politikası nəticəsindən cürbəcür fəlakətlər çəkmiş olan erməni milləti, bir kərə qalxıb da bu yalançı pəhləvanları öz əllərilə üstlərindən dəf və rəf edər [aradan qaldırar] ehtimalı da meydanda yox deyildir.

Biz hər halda özümüzü qorumalıyıq və hüdudumuzu elə möhkəm bir vəziyyətə salmalıyıq ki, hər dəli, qudurmuş soxulub bildiyini, istədiyini yapa bilməsin. Ümum əhalimizin, baxşus [xüsusilə] hüddud yaxınlığında olanların müdafiə və mühafizəsi üçün əlimizdə vasitələr lazımdır ki, hərəkətcə sürətə və fəaliyyətə də qüvvətə malik olmaqla xalqımızı mütməinül-qəlb [xatircəm] etsin.

Zənn edirik ki, möhtərəm Parlamentin əzaları, baxşus Qarabağ məbusları, Andranik məsələsi haqqında Hökumətdən izahat istəməsə də, Hökumət özü bu işdə nə növ tədbirlər görüldüyünü və görüləcəyini və bununla bərabər bu işə nə nəzərlə baxdığını da Parlamentin hüsurunda bəyan və elan edəcəkdir.

Hacıbəyli Üzeyir

HADİSƏLƏRİN MƏNASI

Dünya müharibəsində üz-üzə gələn böyük dövlətlərdən İngiltərə, Fransa və Amerika zümrəsi nəhayət qalib gəldi; Rusiya, Avstriya, Almaniya zümrəsi isə məğlub oldu. Yalnız məğlubluqla qalmadı, bu dövlətlər daxilində inqilablar zühur etdi. Bu hadisələrin mənasını anlamaq lazım. Çoxları deyirlər ki, inqilab çıxdı, çünki məğlub oldular. Bəziləri də deyirlər ki, məğlubluqlarına bais olan səbəb inqilablarına bais olan səbəbin eynidir. Əcəba bunların hangisidir, nədir bu ağılları heyran buraxan hadisələrin səbəbi?

Dövlət, insanların müxtəlif şəkillərdə bulunan cəmiyyətlərindən birisidir. Cəmiyyətin tərəqqisi vardır, bu tərəqqi müəyyən qaydalara və qanunlara tabedir. Müəyyən bir şəkli-siyasiyə [siyasi formaya] girincəyə qədər cəmiyyət müxtəlif hallar keçirir; fəqət hər hangi halda olursa-olsun, cəmiyyətin özünəməxsus daxili təzadları vardır. Təzadlar ictimai olduğu kimi, siyasi də ola bilər. Siyasi təzadların da ənvəsi [növləri] vardır. Bu təzad, sinfi də olur, milli də.

Hərbi-ümumiyyə iştirak edən böyük dövlətlərin bünyələrində müxtəlif təzadlar vardı. Bunların həpsində müş-tərək bir təzad vardı: ictimai müsavatsızlıq. Məmləkətin məhsulət, Yevropa dövlətlərindən heç birində daha müsavat üzrə təqsim edilməyir [bərabər paylanmayı]. Sosializm heç yanda tətbiq olunmamışdır. Dövlətli-kasıb, tox-ac davası hələ hökmündə baqidir [qa-

lır]. Bu təzad İngiltərədə də, Fransada da, Almaniya, Avstriya və Rusiyada da mövcud idi və hələ dəxi mövcuddur.

Bundan keçdikdən sonra, bir də siyasi təzad vardır. Siyasi təzad, millətin tərəqqiyati-ictimaiyyəsi [ictimai inkişafı] ilə malik olduğu şəkli-hökumət [idarə üsulu] arasında hasil olur. Əhəlinin müstəhsil [istehsalçı] qismi, demokrasi sinfi idrak sahibi olar; tərəqqi edər, gözü açılar, sinfi ehtiyaclarını dərk edər. Buna müqabil, siyasi şərait və hürriyyətlər istər; istədiyi siyasi şəraitə hasil etməyincə əfkari-ümumiyyə [ictimai rəy] ilə hökumət və təzi-hökumət arasında bir ixtilaf çıxar ki, bu da siyasi bir təzadə bais və fürsət hasil olunca böyük bir böhrana səbəb olar.

Rusiyada yeni həyata girmiş, fəal, münəvvər [ziyalı] bir burjua sinfi vardı. Rusiya demokratiyası [xalqı] inqilab-pərvəranə fikirlərlə pərvəriş tapırdı [bəslənirdi]. Qüvvətli, parlaq bir ədəbiyyat, mütəfəkkir və münəvvər bir ürəfa vücuda gəlmişdi. Əfkari-ümümiyyə başqa bir məcrada axırdı. Məmləkət dərəbəyliyindən [feodalizmdən] qalma qəliblərə sığmayır, hürriyyəti-siyasiyyə [siyasi azadlıqlar] tələb edirdi. Halbuki çarizm həman əski üsul ilə dururdu. Hökumət, məmləkətin münəvvər və fəal əsnafına deyil, köhnəpərəst, mürtəcə dvoryanstvaya [zadəganlığa] istinad edirdi, ruhla qəlib arasında bir təzad vardı; ruh qəlibə sığmıyrdı.

Almaniya da öylə idi. Almaniya olduqca qüvvətli, mütəşəkkil bilikli, becərikli bir xalq dünyanın müəzzəm

[böyük, əzəmətli] və müntəzəm bir təşkilata malik mücərrəb [təcrübəli] əmələ [işçi] firqəsi var ikən hökumət aparatı feodal halı ilə yaşayan əsgəri bir firqənin əlində, iqtidar yarım dərəbəyi hökmündə bulunan xanədanlarda idi; intixabi-ümumi [ümumi seçki] yox, məsuliyyəti-vüzərə [nazirlərdə məsuliyyət] yox idi. Demək ki, burada da ruhla qəlib arasında siyasi bir təzad var idi. Yalnız alman sisteminin intizamı, bu təzadın Rusiyada olduğu qədər məhsus [həssas] olmadığına səbəb olurdu.

Avstriya kəza [eynən] bu dərədə mübtəla idi. Şu qədər var ki, Avstriyanın Almaniyaadakı demokrasi cərəyanından daha şiddətli bir böhrani-siyasidən başqa digər bir bəlası dəxi vardı: milli təzad. Avstriya müxtəlif millətlərdən təşəkkül etmişdi. Bu millətlər kəndi haqlarını tələb edirlərdi; hissi-milli, haqqi-millini arayırdı. Halbuki Avstriya-Macaristan sultanı bu hissələrin fəvqündə mətbu [tabe edən] və nazim [tənzimləyən] rolunu oynayırdı. Demək ki, millətlə dövlət arasında da bir təzad, bir mübarizə vardı.

Bu dərədlə Avstriya yalnız deyildi. Rusiya da bu dərədə idi. Rusiya da onun kimi qurama bir hökumət idi. Rusiyada dövlət milləti əzir, millətlə dövlət arasında qatı mübarizələr davam edirdi.

Dövlət və millət kəlmələrini mütəzad [bir-birinə zidd] və mütəbariz [açıq, bariz] mənada işlədiriz; halbuki, əksərən, dövlətlə milləti bir bilirlər; çünki dövlət də millətin bir şəkli-digəridir

[başqa bir halıdır]. Millət özək, dövlət qabıqdır; fəqət bu tərif, şümullu bir millətə aid olan dövlətlər haqqında səhihdir. Digər təbirlə demək olar ki, bu tərif təbii təşkilata malik olan dövlətlər haqqındadır; çünki ən təbii dövlət, milli olan dövlətdir; fəqət təhtidarəsində bir çox millətlər olan dövlətdə, məlumdur ki, dövlət mənası ilə millət mənası bir olammaz. Nasıl ki, Avstriya-Macaristan dövləti daxilində çex, slovak, macar, alman, polyak, rusin, italyan, rumın millətləri olduğu kimi, Rusiya dövləti daxilində də rus, fin, türk, erməni, gürcü, ukrayna və s. millətlər vardır. Halbuki İngiltərə, Fransa, sonra işə müdaxilə edən Amerika dövlətləri ictimai bir təzadə, yəni sinif müsavatsızlıqlarına malik idisələr də, şəkli-hökumətləri bu biri məmləkətlərdə olduğu qədər dərin bir təzadə azarlı deyildi. Bu hökumətlər binnisbə [nisbətən] demokratik və o dərəcədə də milli hökumətlər idi. İngiltərədə bir irlənd məsələsi var idisə də, Avstriya, Rusiya dərəcəsində deyildi. Fransa bu məsələyə tamamilə yabançı idi. Amerikada kəza milli ziddiyyət yoxdu. (Bu məmləkətlərin daxili təşkilatı nəzərə alınaraq hökm verilir. Qanuni siyasəti başqa bir məsələdir.)

Yuxarıda söylədik ki, müharibə mövcud təzadələri şiddətləndirmək xasiyyətinə malikdir. Təbiidir ki, təzadələri müxtəlif və çox olan dövlətlərin müharibəyə təhəmmülləri [düzümləri] də o nisbətdə az olacaqdı. Əvvəl təhəmmülsüzlük göstərən, əcaib [təəcübü]

deyildir ki, Rusiya oldu. Çünki Rusiya şəkil və qəlib etibarı ilə Yevropa ölkələrindən ən gerisi, ictimai, siyasi və milli böhran nöqtəyi-nəzərindən ən ilətlisi [problemlisi] idi. Sonra sıra Avstriyaya gəldi. Nəhayət, qüvayi-istehsalıya [istehsal gücü] və iqtisadiyyəyə də kəndisindən daha qüvvətli olan Amerika ilə də toqquşmağa məcbur qalan Almaniya bitab düşdü.

Almaniya böhranı, milli Almaniya dövləti daxilində qalaraq, siyasi bir şəkildə cərəyan edir. Yarım feodal bir şəkli-hökumət, demokratik cümhuriyyətə dəyişdirilir. Rusiya ilə Avstriya isə bununla qalmayı, parça-parça olaraq mürəkkəb [ibarət] olduğu parçalarına ayrılır. Hər ayrılan parçada, eyni zamanda birər cümhuriyyət elan edirlər. Demək, demokratik və milli olmayan dövlətlər, xaric bir zərbə təhtində [altında] təhəmmül göstərməyərək birər milli-demokrat şəkli alırlar.

Daha Hərbi-ümuminin [Birinci Dünya müharibəsinin] ibtidasında [başlanğıcında] ikən bu böyük bədərə [təhlükə; fəlakət] üzərinə yazılan siyasi təhlillərdə deyirlərdi ki, Hərbi-ümumi nəticəsində millətlərin haqqı təslim olunacaqdır. Qərib idi ki, İngiltərə zümrəsi də, alman zümrəsi də millətlərin hüququ üçün davaçı olduqlarını iddia edib dururlardı. Əlbəttə imperialistlərin məqsədi-əsiləri [əsl məqsədləri] bu deyildi; fəqət məqsəd bu deyil ikən hər iki tərəfin bundan bəhs eyləməsi, bu həqiqətin nə dərəcədə qüvvətli olmasını göstərirdi.

Azərbaycan məbuslarından Sxakaya pək doğru deyirdi ki, Böyük Fransa inqilabı insanın hüququnu təşxis [təyin] eylədi isə, Hərbi-ümumi də millətin hüququnu elan etdi.

Milli hərəkətlər eyni zamanda da demokratik bir rəng alır. Milliyyət və demokratizm haqqında yanlış məlumat sahibi olanlara bu iki kəlmənin yanaşı gəlməsi bəlkə də bəid [qəribə] görünür; çünki demokratizm, adətən milliyyətəpərvərliyə zidd ədd [hesab] olunmaq bidəti [səhvi] bizcə məşhurdur. Bu bidətə vaxtilə çox etina olunurdu. Hətta bizim Qafqaziya sosial-demokrat şeyxləri belə bu xüsusda az inad və israr göstərməmişlərdi.

Fəqət bu gün onlar da mötərifdir-lər [etiraf edirlər] ki, milliyyətlə demokratlıq qətiyyəən düşmən məfhumlar deyildir. Səbiq Qafqaziya və lahiq [indiki] gürcü demokratiyasının pişvalarından [liderlərindən] Jordaniya cənabları, baxınız bu xüsusda nə kimi etirafda bulunurlar. Son günlərdə söyləmiş olduğu bir nitqində Jordanya deyir ki:

“Millətin kəndi iradəyi-müstəqiləsini kəndi hüdudu daxilində və kəndi dili və mədəniyyəti vasitəsilə ibraz edəmmədiyi [nümayiş etdirə bilmədiyi] bir yerdə demokratizm təsəvvür eyləmək qeyri-mümkündür. Milliyyət və demokratlıq cərəyanları əksərən itti-faq edirlər. Böyük Rusiya inqilabı çıxdığı zaman, biz milliyyətlərə ayrılmanın əleyhində olduq. Halbuki bizim istədiyimizə rəğmən həyat bu əsası

üstə çıxardı.”

Əvət, Avropanın qərbini təşkil edən İngiltərə ilə Fransa, şərqini təşkil edən Almaniya-Avstriyaya qarşı çıxdıqda, şərqin qərbə qarşı bir nöqsanı vardı ki, burası demokratik və milli deyildi. Şimdi Avropanın şərqə də qərbi kimi milli və demokratik bir şəkil alır. Bu şəkil, yalnız Avropa dövlətlərində deyil, Türkiyədə də hakimiyyət qazanır. Orası da həm milliləşməkdə, həm də demokratlaşmaqdadır.

Demək ki, aləm keşməkeşlərinin nəticəsində milliyyət və demokratizm prinsipləri qalib çıxır. Dünya hadisələrinin bugünkü mənası iştə bundan ibarət.

M. Ə. Rəsulzadə

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

**Alişan [şanı uca] Fətəli xan Xoyski
hüzuri-alilərinə [uca hüzuruna]**

Parlaman Rəisinin Sədri-vükəlaya [Nazirlər Şurasının Sədrinə] göndərdiyi məktub:

“Azərbaycan Cümhuriyyəti Məclisi-Məbusanının 10 kanuni-əvvəl [dekabr] tarixli iclasında yeni Kabinə təşkili üçün Baş vəkili [Baş naziri] intixab [seçmə] və dəvəti mənə mühəvvəl edilmişdi [tapşırılmışdı]. Parlaman fraksiyalarının rəyini nəzərə alaraq və zati-alilərinin məharəti-siyasiyyələri və bu anadək vətən və millət uğrunda göstərdikləri hüsni-xidmət və fədakarlıq

böylə mühüm və müşkül bir məsələ üçün zati-alilərini dəvət etməyə məni məcbur etməsinə məbni [istinad edərək], Baş vəkaləti qəbul və müştərək bir Kabinə təşkil etməni arzu edirəm, əfəndim.

Zati-alilələrinə olan səmimiyyət və iradətimin [diləyimin] qəbul buyurulması mərcudur [rica olunur].

*Parlaman Rəisi naminə doktor
Həsən bəy Ağayev”*

Müsəlman sosialistləri fraksiyasının bəyannaməsi (Məruzəçi Əhməd Cövdət Pepinov cənabları)

Əfəndilər! Müsəlman sosialistlər ittifaqı və müsəlman sosial-demokrat “Hümmət” firqəsi tərəfindən yoldaşlarımız Səfikürdiski və Şeyxülislamov tərəfindən müfəssələn bəyan edilən nöqtəyi-nəzərimizi aşağıdakı deklarasyon şəklində nəzərinizə yetirmək niyyətindəyəm.

Biz müsəlman sosialistlərinin Parlmana girməkdən məqsədimiz, Parlaman ideyasını, hökumətin məsul olmasını, yeridilən siyasətin açıq və aşkar tutulmasını, cümlə hürriyyətlərin bərpa edilməsini və Məclisi-Müəssisanın tezliklə çağırılmasını bu kürsüdən müdafiə etməkdir. Bu məqsədlə, biz Hökumətin yeridəcəyi siyasət haqqında şu surətlə bəyan edirik. Firqə və fraksiya nümayəndələrindən mürəkkəb, müştərək bir Hökuməti qəbul edir və onun proqramı[nın] demokratik əsaslara müvafiq olmasını arzu edirik.

Gələcək hökumətin əvvəlinci vəzifəsi, Azərbaycan Cümhuriyyətinin istiqlalını bütün qüvvəsilə müdafiə etmək, Azərbaycan demokratiyasının qazandığı bu müqəddəs haqqı var qüvvəsilə mühafizə etməkdədir. Biz inanırıq ki, azəri türklərinin istiqlalı təyin və təsdiq olduqdan sonra “yalançı milliyətçilik” ortadan qalxar və şimdiki əsrin məhsulu olan sinif ayrılığı və sinif mübarizəsi qolaylıqla bizim də camaatın içində girər ki, bu da ümumi demokratiyanın xeyrinədir. Fəqət istiqlalı mühafizə etmək öz kabinetinə girib də qapanmaq deyil. Bir çox tarixi, mədəni və ən ziyadə ekonomik əsaslar, Zaqafqaz millətləri və cümhuriyyətləri və əski Rusiya torpağı üzərində əmələ gəlmiş hökumətlərini biri-biri ilə sıxı münasibətdə bulunmağa məcbur edir. Buna binaən [əsasən] biz əvvəla Zaqafqaz cümhuriyyətlərinin biri-biri ilə həm siyasi və həm də iqtisadi cəhətdən sıxı bir rabitədə bulunmalarını arzu edirik. Bundan məəda [başqa] Rusiyada əmələ gəlmiş müstəqil parçaların biri-biri ilə yaxınlaşsın da hər tərəf üçün mənfəətli ittifaq yapmağın da tərəfdarıyız.

Xarici siyasətimizi gözdən keçirdikdə, qonşularımızla olan münasibətimizin [münasibətlərimizin] heç də yaxşı olmadığını və Avropa millət və dövlətləri ilə lazım olan münasibətə girilmədiyini görürüz. Şimali Qafqaz Cümhuriyyəti ilə ən sıxı münasibətin saxlanmasını arzu edirik. Bizə dost və mehriban olan demokratik Gürcüstan

Cümhuriyyəti ilə siyasi və iqtisadi ixtilafların bərtərəf edilməsini [aradan qaldırılmasını], ixtilafli məsələlərin ədalət üzrə həll edilməsini və tez bir zamanda ən səmimi münasibətin qurulmasını arzu edirik.

Yaxın qonşumuz olan Ermənistan Cümhuriyyəti ilə indiyə qədər heç bir münasibətə girilməmiş və mövcud olan münasibət isə pək gərgin; heç də dostanə deyil. Halbuki hal və vəziyyət bizimlə Ermənistan arasında həqiqi bir dostluğun bərpa edilməsini tələb edir. Bu iki cümhuriyyətdə yaşayan millətlər, ən ziyadə erməni və türklərdir. Əgər bu hökumətlər arasında hüsni-münasibət olmazsa, orada yaşayan millətlərin arasında da dostluq olamaz və əksinə, arada həll edilməmiş ərazi məsələsi vardır. Böylə ixtilafli məsələlər, silah gücü ilə həll olunmayacaq. Dünyanın ən qüvvətli dövlətləri milyonlarca qurban verdikdən sonra böylə ixtilafli məsələlərin silah gücü ilə həll olunmayacağını dərk etdilər. Kiçik millətlər üçün bu bir dərsi-ibrətdir. Buna binaən, böylə ixtilafli məsələlərin silah gücü ilə həll olunmayacağını qət edib anlaşma və uzlaşma ilə həll etməyə çalışmalıdır. Buna görə biz Hökumətdən Ermənistanla sıxı münasibətə girişməsinə və bu cümhuriyyətlə ən dostanə münasibətin vəz edilməsinə [qurulmasına] çalışmasını tələb edirik.

Başqa hökumətlərlə də dostanə münasibətə girmək hökumətin vəzifələrindən olmalıdır; fəqət Avropa mil-

lətləri ilə münasibət peyda etmək üçün oraya bir Parlaman heyətinin göndərilməsini münasib görürüz.

Daxili işlərimizə keçdikdə, biz ən əvvəl bütün böyük və əhəmiyyətli işlərimizi həll etməyə haqq və səlahiyyəti olan Məclisi-Müəssisanı dörd əsaslı üsul üzrə tez bir zamanda çağırılmasını tələb edirik. Bu işi Parlaman kəndi əlinə almasını istəriz.

Şimdiyə qədər məmləkətdə qanuni bir həyatın olmadığını, keyf və təzyiqin xüsusən ayrı-ayrı cərəyanlara və millətlərə qarşı hökm sürdüyünü etirafı, gələcək hökumətdən daxildə qanun dövrünün qurulmasını və inqilabın rəhmətlərindən olan cümlə hürriyyətlərin iadə edilməsini tələb edirik. Mart və sentyabr hadisətini istintaq etmək üçün xüsusi bir Parlaman istintaq komiyonunun seçilməsini və qeyri siyasi firqə ilə bu yolda işləməsinə lazım biliriz.

Qəvi [güclü] bir hökumətin olmasını arzu edirik; fəqət biz bunu inqilabdan əvvəl mövcud olan müəssisələrin yənidən qurulması ilə köhnə adları dirildib köhnə formaları iadə etməkdə [qaytarmaqda] görməyirik. Köhnə idarə bütün puçluğunu göstərdi. Onun dalınca qaçmaq həyatı anlamamaqdır. Biz idarələrin camaata yaxın olmasını, camaata etimad etməsinə istəriz. İdarələrdə bulunan bir çox yaramaz üzvlərin kənar edilməsini və sağlam bir idarə qurulmasını tələb edirik.

Bu axır illərin bütün ağırlığı, ən ziyadə [ən çox] fəhlə və kəndlilərin

boynuna düşmüşdür. Bunların halı pək ağır və pərişandır. Buna görə də, bu siniflərə yardım etmək, gələcək hökumətin borcudur.

Bütün Azərbaycanda səkkiz saatlıq iş müddəti qəbul olunmalıdır. Şimdiyə qədər inqilab əsnasında fəhlələrlə yapılan müahidələr [müqavilələr] kəndi qüvvətini saxlamalı və fəhlə müəssisələri və təşkilatları yapımaq üçün heç bir mümaniat [manecilik] olmamalı, maddi və qeyri yardımlarda bulunmalıdır.

Torpaq qanunu daha Zaqafqaz Seymində, bütün müsəlman fraksiyalarının iştirakı ilə qəbul edilmişdir; fəqət şimdiyə qədər hökumət onu tətbiq etməmişdir. Biz təklif edirik ki, torpaq komitələri təşkil olunsun və qəbul olunmuş torpaq qanunu tətbiq olunmağa başlasın. Camaat təşkilatlarının artması üçün bütün qüvvətimizi sərf etməliyiz və bunun üçün köhnə qəbul olunmuş “zemstvo” qanununu tezliklə tətbiq etməli və “zemstvo” təşkilatlarının tezliklə vücuda gəlməsinə çalışmalıdır. Mövcud olan hökumət müəssisələri pək çox, pək böyük, pək də ağırdırlar. Bu müəssisələrin bəzilərini qaldırmaq, bir çoxlarının da şüubatlarını [şöbələrini] azaltmaq lazımdır. Camaat bu ağır və bahalı idarələrə tab gətirə bilməz. İdarələri yüngülləşdirmək və ucuzlaşdırmaq lazımdır.

Maliyyə işlərimiz pək qarışıq və dolışıqdır. Gələcək hökumət bu işləri düzəltmək və sistemə qoymaq məcburiyyətindədir. Daxildə ticarəti can-

landırmaq üçün iqtisadi müahidələr [müqavilələr] yapmalı və hüduqlarımızı açmalıyız.

Müdafə edəcəyimiz məsələlərdən biri də qadınlarımızın haqq və səlahiyyəti kişilərimizlə bərabər olmaqdır. Bizim qənaətimiz bunadır ki, işdə bu əsasların qəbul və tətbiqi cümhuriyyətimizi bu ağır günlərdə aydınlığa çıxara bilər. Bu yolda Azərbaycanın zəhmətkeş kəndli və fəhlələrinin bizə yardımçı olacağına inanırıq.

Yaşasın Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti!

Yaşasın Qafqaz millətlərinin dostluğu!

Yaşasın Cəmiyyəti-Əqvam!

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Lloyd Corc Bristolda söylədiyi nitqində demişdir ki, İngiltərədə elan edilmiş məcburi mükəlləfiyyəti-əsgəriyyə [hərbi mükəlləfiyyət] vaxt iqtizasınca [dövrün tələbi ilə] olmuşdur və ləğv ediləcəkdir. Əlavə, Sülh Konfransında da bütün Avropada mükəlləfiyyəti-əsgəriyyəni ləğv etməyə çalışmalıdır ki, bir daha müharibə olmasın.

* Bukovina Milli Şurası Bukovinanı Romaniyaya mülhəq edilmiş [birləşdirilmiş] elan etmişdir.

* Stokholmda müntəşir “D. N.” qəzetəsi xəbər verir ki, Stokholmdan bolşeviklər getdikdən sonra Rusiyada hökumət təşkili məsələsi müzakirə edilir.

* 32 min nəfərlik İngiltərə ordusu Kölnə gəlmişdir.

* Berlindən verilən xəbərlərə görə, Müttəfiqlər istəyirlər ki, hökumətə bir ultimatum təqdim edərək bütün şuraların ləğvini tələb etsinlər. Bu vaxt zərfində Almaniyaya ərzaq buraxmayıb Müttəfiqlər qoşunları içəri doğru gedəcəklər.

AZƏRBAYCANDA

Gəncədə

Gəncə Bələdiyyə Məclisi, dəmir-yolu mövqifinə [stansiyasına] gedən yolların təmiri üçün aparılan-gətirilən mallara put vergisi təyin etmək istəyir. Qubernator bu barədə Daxiliyyə Nəzarətinə məlumat vermişdir. Daxiliyyə naziri həzrətləri Şurayi-Vükəlaya [Nazirlər Şurasına] təqdim üçün məruzə hazırlayır.

Qarabağ hadisəti

Hökumət, Gəncədən böylə bir teleqram almışdır:

“İngiltərə-Fransa heyəti müsəlman qoşunları və Andranik dəstələrini müharibəni bitirməyə dəvət etdikdən sonra müsəlmanlar müdafiə xətlərini buraxıb getdilər. Quldur Andranik bundan istifadə edərək Türkiyə və Qafqaziya ermənilərindən mürəkkəb dəstələrinə, köylü ermənilərlə bərabər, müsəlman kəndlərinə hücum etmək əmrini verir. İşarəyə görə bütün ermənilər qalxıb yaxın müsəlman kəndləri üzəri-

nə düşərək vəhşiyənə bir surətdə müsəlmanları kəsməyə başlamışlar. Bunlar qadınların döşlərini kəsib səbilərin [uşaqların] ağzına qoyurlar. İki nəfər qadını soyundurub buraxmışlar.

Kanuni-əvvəl [dekabrın] 9-da 12-dən ziyadə müsəlman kəndlərini xarabə etmişlər. Hal-hazırda 10 nəfər müsəlman qadını ermənilərin əlində əsir-dir. Rica edirəm ki, qoşun göndərsiniz.

Zəngəzur qəza qaimməqamı:

Məliknamazəliyev

11 kanuni-əvvəl saat 21:55 dəqiqə”

Qarabağa heyət əzimi [gedişi]

Daxiliyyə naziri Qarabağa doktor Mehmandarov cənabları naminə bu məzmununda bir teleqram göndərmişdir:

“Bu gün Qarabağ və Gorusa mühəndis Rüstəm bəy Sultanovun məiyəti [müşayiəti] ilə İngiltərə heyəti əzim olmuşdur [yola düşmüşdür]. Bunlarla bərabər, iki dənə də zirehli avtomobil göndərilir. İngilislərin bir hissəsi mühafizədən ötrü Şuşada qalacaqdır.

Daxiliyyə naziri: Cavanşir”

Gürcü və erməni toqquşması

* Sanain mövqif [stansiya] naçalniki, Dəmiryol nazirinə teleqraf etmişdir ki, dəmiryol mövqifi, quldur dəstələri tərəfindən atəşə tutulmaqdadır. Mövqifdə dayanan türk dəstələrini əzməkdən ötrü dağlardan böyük daşlar yuvarladılar. Mövqif naçalniki türk əsgəri dəstələrini mövqifdən çıxar-

maqdan ötrü paravozla iki konduktor dəstəsi göndərilməyi xahiş etmişdir.

* Dəmiryolu Nəzarətindən alınan məlumata görə, kanuni-əvvəlin 9-da Sanaində vaqə olan toqquşmada gürcülər tərəfindən üç nəfər qətl, bir nəfər ağır və üç nəfər yüngül surətdə yaralanmışdır. İki nəfər dəxi xəbərsiz itmişdir. 5600 patron atılmışdır.

* Birinci nömrə zirehli qatar naçalnik Xunçiya zirehli qatarlar ərkanihərbinə [qəragahına] xəbər verir ki, kanuni-əvvəlin 9-da, səhər saat 8-də gürcü dəstələri Uzunlar kəndinə getmişdir. Yolda həmin dəstə, dağda olan ermənilər tərəfindən atəşə tutulmuşdur. Gürcülər zirehli qatardan top və pulemyot atəşi ilə cavab vermişlərdir. Gürcü piyada dəstəsi dağa çıxıb bilməyib, pulemyotçu yaralandığına görə bir pulemyot buraxıb geri çəkilməmişdir. Gürcü piyada qoşunu şiddətli surətdə xəsarətə və tələfata düşər olmuşdur. Ermənilər dağdan böyük daşlar yuvarlatmaqla top gülləsi ilə dolu olan üç dənə Türkiyə vaqonlarını partlatmışlardır. Mövqif uçub dağılmışdır. Ayrımla Sanain arasında bilaaram [aramsız] zirehli qatar hərəkəti lazımdır.

MÖVLUDİ-NƏBİ MÜNASİBƏTİLƏ

**“Və mən yüəzzim şəairə-İlahi
fəinnəha min təqval-qülub”**

Cənabi-Rəsuli-Əkrəm Məhəmmədül-Mustafa həzrətlərinin yövmi-məs-

udi-mövludu [xoşbəxt mövlud günü] rəbiüləvvəl ayının 12-sində vaqə olmaq münasibətilə, ümum müsəlmanlara fərz və lazım görülür ki, o zati-cəlilüs-sıfatın [ali rütbəli zatın] şərəfinə həmin gündə kəsb və ticarəti tərək qılıb, kamali-meyl və rəğbət və nəhayət şövq və məhəbbətlə ictimə edib [yığışib], vücudi-mübarəkin mənəqibi-həyatıyyəsinə [tərifləyiq həyatına] dair müzakirətdə bulunmaqla şüari-islam təzim olunsun [islamın qaydalarına hörmət edilsin].

Fəlihəza [buna görə], müsəlman qardaşlardan rica və təmənni edirəm ki, yövmi-mövludda saat 12-də Tağiyevin Ünəs [qız] məktəbində cəm olub, eydi-millini [milli bayramı] tən-tənə və cəlal ilə icra qılaraq, vəzifeyi-diniyyələrini [dini vəzifələrini] əmələ gətirib, Həzrəti-xətmi-mərtəbətin [ən uca mərtəbəli həzrətin] xəsəisi-aliyyə-sindən [ali xislətlərindən] camaata məlumat verməklə, cəşni-möhtərəmi [möhtərəm bayramı] xitama yetirələr.

*Şeyxülislam: Axund Ağə
Ağəalizadə*

Eydi-mövlud [mövlud bayramı]

Bakı müsəlman ruhani “Səadət” idarəsi Həzrəti Məhəmməd səlləlləhü əleyhin eydi-mövludu münasibətilə düşənbə [bazar ertəsi] günü kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-da (rəbiüləvvəl ayının 12-si) saat 12 radələrində Azərbaycan Parlamanının salonunda (Nikolayevski soyaq, sabiq Aleksandriya müsəlman ünəs [qız] məktəbində)

cəşn bərpa edəcəkdir [məclis tərtib edəcək]. Möhtərəm zəvatdan [şəxslərdən], “Səadət” mədrəsəsi nəfinə [xeyrinə] ianələr qəbul olunacaqdır. Xüsusi dəvətnamələr olmadığından, ümum camaatın təşrif gətirməsi rica olunur.

İttihad məktəbində

Rəbiüləvvəl ayının 12-də, düşənbə günü saat 10-da, eydi-mövlud münasibətilə məzkur [adı çəkilən] məktəbin şagirdləri tərəfindən “Sənduqçeyi-mütəəllimini-İttihad” [“İttihad tələbələri sandıqçası”] nəfinə [xeyrinə] olaraq Mirzə Rzaqulu xan cənablarının 6 pərdəli “İntiqami-həqiqi” nam drama[sı] mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

Qeyd: Bu tamaşaya ancaq məktəblilər gələ bilər.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Türkcə kitabxana

Bakı şəhəri azəri türklərinin mədəniyyət mərkəzi olduğu halda, bu vaxtadək bir dənə də olsun layiqli türk kitabxanası və qiraətxanası yoxdur. Bunu nəzəri-etibara almış Xəzər müstəhlikin [istehlakçılar] ittifaqı “Kooperatsiya”nın kitabxana şöbəsi Bakıda türkcə daha bir kitabxana açmağı təhti-qərara almışdır. Bu məqsədlə “Kooperatsiya”nın kitabxana şöbəsi, türk və Azərbaycan şivələrində ədəbiyyat, tarix, sənaye, kooperasiyaya dair, çocuqlara məxsus, həmçinin dərs kitabları

almağa şüru etmişdir [başlamışdır]. Hər kəsdə müfid [faydalı] türk kitabları olarsa, kitabxanaya verilmək təklif edilir. Xahiş və müavinət etmək istəyənlər “Azərbaycan” qəzetəsi kantorasında Əliəkbər Heydərzadə cənablarına müraciətən məlumat ala bilərlər. (Telefon nömrə 6-19)

Bakı Sənaye məktəbində

Bakı Sənaye məktəbinin “Türk mütəəllimləri [tələbələri] cəmiyyəti”, birinci siniflərdə oxuyan zəif arxadaşları üçün xüsusi sənaye kursları açmağı və mümkün olarsa, yavuş gələcəkdə o kursları “türkcə ümumi kurslarına” çevirməyi qərara almışdır. Bundan başqa, həftə günləri türkcə ədəbi, tarixi və fənni mühazirələr verəcəkdir. İlk mühazirəni Məhəmmədzadə Mirzəbala, “Azərbaycan tarixi və ədəbiyyatı” mövzusunda oxuyacaqdır.

Bəşarəti-ədəbiyyə [ədəbi muştuluq]

Qafqaziyamızın şairi-şəhiri [tanınmış şairi] Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin “İnsanların tarixi faciələri” yaxud “Əlvahi-intibah” nam əsərinin birinci cüzü təb’dən [çapdan] çıxaraq saheyi-intişara [yayıma] qonulmuşdur. Mütaliəsini qariat və qarenikirama [möhtərəm qadın və kişi oxuculara] tövsiyə edirik.

Əsərin fūruxt məhəlləri [satış yerləri]: 1) Spasski caddədə “Turan” mətbəəsində; 2) Parapetdə “Məktəb” mağazasında; 3) Bazarnı küçədə komişyonçu Paşa Qasımzadənin dükanı.

Müttəfiqlər qoşunlarının vürudu [gəlişi]

* Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 12-də Ənzəlidadən “Kazbek” nam [adlı] vapor Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Vaporda ingilis qoşunu və ləvazimatihərbiyyə gətirilmişdir.

* Cümə günü kanuni-əvvəlın 13-də Tazəşəhərdən “Prezident Kruqer” vaporu İngiltərə qoşunu gətirmişdir.

Hərbi məhkəmə

Kanuni-əvvəlın 9-da hərbi məhkəmədə aşağıda əsamisi mündəric əşxasın [adları yazılan şəxslərin] işlərinə baxılmışdır.

1. Qriqorov: müsəlləh [silahlı] soyğun yapıdığı üçün bir sənə həbsxanaya alınır.

2. Martirosov: müsəlləh soyğun yapıdığı üçün altı ay həbsə məhkum edilir.

3. Yegnararov: müsəlləh soyğun yapıdığı üçün edama məhkum olunur.

4. Avakov: müsəlləh soyğun yapıdığı üçün edam edilir.

5. Vaxlamov: küçələrdə güllə atdığı üçün və iki adam yaralandığı üçün gülləbaran ediləcək.

Edam cəzasına məhkum edilmiş üç nəfər Bayıl xəstəxanasında kanuni-əvvəlın 13-də ikisi asılıb, birisi güllələnmiş.

HADİSAT [HADİSƏLƏR]

Postanın qarət edilməsi

Bakıdan Şəkiyə təyin edilmiş postada, məktubattan əlavə 400000 rub-

lə pul da aparılmışdır. Bir dəstə müsəlləh [silahlı] cani Merkurjevski və Budaqov küçələrinin küncündə postanı əhatə edib təhdidlə pulun yerini göstərməyi tələb etmişlər. Pullar, taxta posta qutusunda olduğu halda posta qulluqçusu məktubat torbasını göstərir. Canilər bununla iktifa edərək [kifayətlənərək], məktubat torbasını götürüb gizlənməmişlər. Pul yerində qalmışdır. Canilər tövqif [həbs] edilməmişlərsə də, planları və hansı millətdən olduqları kəşf edilmişdir.

Meyit tapılması

Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 10-da, saat 4 radələrində, Musa Nağıyev mədəni ilə “Rapid” zavodları miyanında [arasında] 25 yaşında naməlum bir şəxsin meyiti tapılmışdır. Meyitin qarınında 8 xəncər yarası vardır. Məqtulun kim olduğu naməlum qalmışdır.

ƏRZAQ İŞLƏRİ

* Azərbaycan Hökumətinin qərar-dadına görə, Ərzaq nazirinin baş vəkili, Şəhər Ərzaq İdarəsinin hesab dəftərlərini, kassasını, ərzaq anbarlarını və anbarlarda olan malı və hamı haqq-hesabı Ərzaq Nəzarəti ixtiyarına təzliklə təhvil verməsi barəsində və Ərzaq nazirindən icazəsiz anbarlardan mal və ərzaq buraxılmaması xüsusunda yazıb Şəhər Ərzaq İdarəsinə məlum etmişdir.

* Şamaxı və Cavad uyezdlərində türk komandası [ordusu] hazır etdiyi

ərzaq yüklərini onlardan təhvil alıb Gəncəyə aparmaq üçün Ərzaq Nəzarətinin Gəncə quberniyası vəkili Hacıbababəyova Nəzarətdən vəsiqələr verilmişdir. Odur ki, Nəzarətin baş vəkili bu barədə Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinə yazıb xahiş edir ki, həmin vəkil ixtiyarına ərzağı aparmağa lazım olan qədər vaqon verilməsi barəsində dəmiryol naçalniklərinə cənab nazir sərəncam etsin.

* Dördüncü Rus-Müsəlman şəhər məktəbi füqərası arasında paylamaq üçün həmin məktəbin nazirəsi Sübhanqulovaya Tağıyev fabrikasında 400 arşın bez almaq üçün Ərzaq Nəzarəti icazənamə verdi.

* Hökumətin qəradadına görə, Azərbaycan Cümhuriyyətində qoşuna lazım olacaq yetmiş beş min arşın bezdən hələlik on min arşın verilməsini Ərzaq Nəzarətinin baş vəkili yazıb Tağıyev kontoruna məlum etmişdir.

* Ərzaq Nəzarətinin baş vəkili Gəncə Bələdiyyəsinin Ərzaq şöbəsi sədri Cahangir bəy Əliyevə yazıb xəbər verir ki, şəhər və ətraf kəndlərə kağız arşın malı göndərilməsi barəsində Nəzarət əncam etmişdir.

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-də dəmiryolu ilə Bakıya varid olan [gələn] ərzağın miqdarı:

Buğda 6566 pud;
Un 275 pud;
Kartof 733 pud;
Arpa 7182 pud;
Saman 600 pud;
Odon 750 pud.

Kanuni-əvvəlin 13-də:

Buğda 5556 pud;
Un 1138 pud;
Kartof 750 pud;
Arpa 3517 pud;
Saman 405 pud.

* Mərkəzi Ev Komitəsindən əhaliyə təqsim [paylamaq] üçün alınan düyü, kanuni-əvvəlin 16-dan etibarən saat 9-dan 2-dək ikinci dairə ev komitəsi cənbindəki [nəzdindəki] dükandan verilməkdir (Böyük Krepostnaya, nömrə 47). Birinci və ikinci günlərdə fəqət 4-lə 5 podrayonlara verilməkdir.

DEMOKRATLAR MÜŞAVİRƏSİNDƏ

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-də Demokratlar müşavirəsi iniqad etmişdir [baş tutmuşdur].

Müsəlmanlardan “Hümmət” firqəsi nümayəndəsi, “Müsavat” və “Sosialistlər bloku” nümayəndələri iştirak edirdilər. Kadetlər, “Yedinstva” və Erməni Xalq Azadlığı firqəsi iştirak etməmişlərdir.

“Znamya truda” qəzetəsinin cərimə edilməsinə görə etiraz qətnaməsi qəbul edilmişdir. Sonra aşkarən edam cəzasını ləğv üçün iqdimatda [təşəbbüsdə] bulunmuşdur.

Axirüləmr [axırda] qətnamələr oxunur. Birinci qətnaməni İctimaiyyuni-İnqilabiyun [Sosialist İnqilabçılar] firqəsi namindən [Sako] Saakyan təklif edir:

“Rusiyanı məskun edən millətlərin

mədəni, tarixi, iqtisadi mənafeyi Rusiya daxilində federasiya üzərində öz müqəddaratlarını həll etmək lazım gəlir. Rusiyada işbu əsaslar üzərində hökumət təşkil ediləndə bütün millətlər, bütün hökumət ixtiyaratını öz əllərində saxlamalıdırlar.”

“Müsavat” firqəsinin qətnaməsini Şəfi bəy Rüstəmbəyov elan edir. “Müsavat” firqəsi Rusiyanın tamamiyyəti əsasını qəbul edir, fəqət Rusiyanın əhvali-siyasiyyəsini qorxulu və irticanın qalib gəlməsini nəzəri-etibara alaraq Rusiyada mütləqiyyət və cahanqirlik [imperializm] təcidi [bərpası] ehtimalı ilə işbu qətnaməni təklif edir:

1) Rusiyada demokrat əsasları üzərində hökumət təşkilinədək müstəqil Azərbaycanın Rusiyaya olacaq əlaqəsi məsələsini açıq buraxır. Ümumi demokratik əsas üzrə Azərbaycan xalqının ixtiyarı ilə əmələ gəlmiş Azərbaycan istiqlaliyyətini müdafiə edəcəkdir. Firqə, bütün demokratiyanı Parlaman və hökumət iştirakı ilə işbu istiqlaliyyətə yardım etməyə dəvət edir.

2) Firqə, Azərbaycan məsələsinin beynəlmiləl əhəmiyyəti haiz olduğunu [daşdığı] etirafı, Ümumi Sülh Konfransında həll edilməsini qəbul edir.

3) Qafqazıyanı məskun edən millətlər miyanında [arasında] dostluq bərpa etmək və ixtilafı məsələləri sülh təriqi [yolu] ilə həll etmək üçün firqə, Qafqaziya dövlətlərinin konqresi dəvətini lazım bilir.

Qətnamələr oxunduqdan sonra, qətnamələrə baxmaq üçün beynəl-

firqə [partiyalararası] bir komiyaon təşkil edilmək təhti-qərara alınır. Bu komiyonda firqələrdən birər nümayəndə olacaqdır. Komiyon bütün qətnamələrə baxdıqdan sonra bir ümumi əsas qəbul edəcəkdir ki, bərabər çalışmaq mümkün olsun. İşbu komiyonun birinci iclası kanuni-əvvəlin 14-də, saat 5-də “Metropol”da iniqad edəcəkdir. Əlavə, Bakıdakı mart hadisatını təhqiq edib müqəssirləri cəzalandıрмаq qəsdilə də bir beynəlfirəq komiyonu təşkil etmək təhti-qərara alınmışdır.

Qət edilmişdir ki, bütün Qafqaziya millətləri və Qafqaziya hökumətlərinə müraciətən, ixtilafı məsələlərin sülh və ya həkəm [arbitr] təriqi ilə həll edilməsi təklif edilsin.

TEATRO VƏ MUSIQI

Düşənbə [bazar ertəsi] günü rəbiül-əvvəl ayının 12-də (dekabrın 16-da) mövludi-nəbi münasibətilə Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyəti tərəfindən bu mövsümdə əvvəlinci dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Zülfıqar bəy Hacıbəyli yazmış olduğu məşhur “Evliyən subay” operettası. Hacı bəy rolunu ifa edəcəkdir məşhur komik Hacığa Abbasov.

Biletlər satılmaqdadır.

Ayaqqabı

M. Rafayeviçin gön və ayaqqabı satan komiyon ticarətxanası (Starı poçtovı küçə nömrə 20, telefon 31-11) elan edir ki, ticarətxanada külli miqdarda zənanə və mərdanə [qadınlara və kişilərə məxsus] lakirovanni və şevro çəkmələr və tuflilər və uşaq çəkmələri mövcuddur. Qiymətlər münasibdir.

2604

Xəzər müstəhlikin ittifaqı

“Kooperasiya”nın kitabxana şöbəsi

Türkcə ədəbiyyat, tarix, coğrafiya, sənaye və kooperatsiyaya dair və həmçinin çocuqlara məxsus kitablar, məktəb kitabları, jurnal alır. Arzu edənlər Parapetdə “Azərbaycan” qəzetəsi kantorunda Əliək-bər Heydərşadəyə müraciət etməlidirlər. Telefon: 6-91.

b/24 3 – 1

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi

səh. 253. “7 kanuni-əvvəl 1334”: Burada il, rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 7 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 264. “...və inqilabın rəhmətlərindən olan cümlə hürriyyətlərin iadə edil-məsini tələb edirik.”: qəzetdə “rəhmətlərindən” yerinə “zəhmətlərindən” getmişdir.

səh. 265. “...mümaniət olmamalı, maddi və qeyri yadımlarda bulunmalıdır.”: Mətnin bu hissəsi qəzetdə belə getmişdir: “...mümaniət olmamalı və qeyri maddi və yadımlarda bulunmalıdır.”

Teleqraf xəbərləri

səh. 265. “Stokholmda müntəşir «D. N.» qəzetəsi...”: “Daqens nyuheter” qəzeti nəzərdə tutulur.

Azərbaycanda:

Qarabağa heyət əzimet

səh. 266. “...doktor Mehmandarov cənabları...”: Kərim bəy Mehmandarov nəzərdə tutulur.

Azərbaycanda:

Gürcü və erməni toqquşması

səh. 267. “Ayrum ilə Sanain arasında bilaaram zirehli qatar hərəkəti lazımdır.”: “Ayrum” deyərkən, Tiflis quberniyasının Loru-Borçalı qəzasında, indiki Ermənistan ərazisində yerləşən Ayrum (Böyük Ayrım) şəhəri nəzərdə tutulur.

Mövludi-nəbi münasibətilə

səh. 267. “Və mən yüəzzim şəairə-llahi fəinnəha min təqval-qülub”: “Quran”ın “Həcc” surəsinin 32-ci ayəsindən bir hissə. Mənası: “Və hər kəs Allahın mərasiminə hörmət etsə, bu, şübhəsiz ki, qəlblərin təqvasındandır.”

Ayaqqabı

səh. 272. “Şevro”: əsasən dəri ayaqqabı istehsalında işlədilən yumuşaq keçı dərısı.

دوشنبه ۱۴ ربیع الاول سنه ۱۳۴۷

یکینجی سنه دواییسی

۱۶ کانون اول ۱۹۱۸ سنه نومرو ۶۶

آذربایجان

گورنهدک سیاسی، اجناسی، ادبی، اقتصادی تورک غزتمیدر.

تورک و اسلامه مفید مقالره صحیبه لرمز آچیتدر. درج اولتینان اوراق اعاده ایلمیلر. درج ایلمین مقلاتلک مکلانی اداره تئین ایلدور.

محل اداره:

پاکو، وورونوسکی وغورنکی کوچلرلک کئینجه ۴ نومرولی ایوده

“آذربایجان” اداریسی

تلفون نمرو. ۳۹-۶۰

تلک نئمسی ۷۰ ق.ک.

آبونه شرایطی:

باتورک بینه دک باکو ایچون ۲۴، باشقه شهرلره ۳۵ روبلهدر.

آذربایجان یا کوده ۱۲، باشقه شهرلره ۱۹ روبلهدر.

اعلان قیاتی:

سهری ۳ روبه کرانه کین اعلالار

ایچون گشت ایلملر.

اخطار

بوگون عید مولودنی مناسبتیه اداره و مطبعمز تعطیل ایتدیکلندن نوبتی نوروزمیزک چهارشنبه گونی کانون اولمک ۱۸ نده چیتاچنی اخطار ایلدور.

عید مولود

بوگون قهر کانات یغیر شذانتز محمد سلواتلرک یوم مولود بایرامی مناسبتیه ایله عموم تورک و اسلام قارداشلارمیزی تبریک و تمئیت ایلموب بو یوبوک بایرامک آزاد آذربایجانده آزاد و سریت برسورته اجرا سنم و عید مبارک عموم آذربایجان اسلامی آراسنده اتحاد و اتفاق ایله برکونده بایرام ایلمیمسنن تشی لئیزده کی سرور و منو نیتک اعلان و اظهارنی فرمایشلاموز یان ایله اوغزلرده بو شانقدله یزله تبریک اولمالر لره ایتمیک.

بشیرتک اون میلادین ایله قربان ویردیک دن، کیلجهک الگ مقدر جورلاینی و متفکر لرینی کوشه ایزوده و سوغوق طرکومورمالر لارده یورونویبیکدن، دینلک لگ منی و ممومو بزانی خرابه زاره دوندریکدن سوگر. آتینق قان ایله آتش ایچنده یوقولارک سوک امید اولماق اوزره اینهسی آتینق خیلدن کچریدکی سین الملل احوته و جمعیت افواحه

اسلارینی هله اون اوج عصر یوشن اول او وجود مبارک طرفتن قوری شمارکی دک حقیقی حیاتی اسلار اوززیه اعلان و تشریح ایلمیدیکنی: هله ۱۳ عصر اول بین المللیت عیامت تدریجه قدم قویماق ایله اسلام بین- ایلمیدیکنی: هله ۱۳ عصر اول بین المللیت جنوب غربی آروپادین باشلاش یون جوبی آروپا، شامی، آفریقا، غریب و جنوبی آسیای بر بایراق آتله قویماق حریت شخصیه، مصونیت ملکه، اخوت ملل، مساوات حقوق بو عدالت قانون اساسیه برلشمیرش اولدینی مدنیت و مدنیشلاموز یوبوک بایرامده خاطر لالای و هیمنه کتمن و هرشین زیاده بو کون محتاج اولدیغیز اتحاده اتفاق یانیسی قویمالیدر.

آزاد بایرام

بو گونکی عید مولودمیزک آذربایجان تورک و اسلاملاری تاریخنده خصوصی بر صحیفه اشغال ایتیمی بدیهیدر.

یوشن اول بوجوره مسعود گوتلرمز بایراملارمیزاقته بر شکل، باشقه بر رتک ایچنده کچیریلورایدی، ضومعا آذربایجانمیزک یانتی اولان یا کوده یوبله عزیز و مسعود گوتلرمز مینیر هر سبت، داخلته کچیردی. شهرک موزه لاری وراثت قارارلاری؛ بشارلارادی «اساعلیه» زاله و همه وقت گوزاری قابوده اولوریکه حاجان (مارتیوف) لار ویا معزلی مجلسی اوز حضورلری ایله اکشم بریریدر. اودا صادق و نهمسی اولان مسالارلی بایراملاری مناسبتیه تبریک ایلموب، روس ایپراتورنی خاندانی شرفه بادهوش اولاری و حاضرون واوررا فخره یوقولیک اجدادینن دوستن مللی اوستاقو برستوانه دک سائفته، قهر فخرلارلاری، جمانتیز آراسنده دخی اوز ملی آبان و غایباریه دالز مین مین بر اعتقاد اولماقدی کی، یوبله عمومی عید مساورده دخی زرد و «ایکی تیرلنکه» متاعده ایلمیدیر...

لکن بو گون اوپه دک بوگونکی عیدمولود بارلمانن زاننده اجرا اولورکن حاضری فرخولان، کیمده آیلی یولورلوسی ماری، «بزو آل رنگی ملی بایرامنوز!

آزادلرکمز و استقلالیتیزک علامت خصوصاسی اولان آذربایجان تورک و اسلاملارنک ملی بایرامی ایتنمه بو گون مستقل و آزاد بر ملت کی، یاشامه، قنم قویان وطنشالارنن اجناس ایلموب رسول ایزمک عید مولودنی اتفاق و اتحاد ایله بایرام ایلمیجکدر، بو گون «دوسیا مسالار» دک، بلکه «آذربایجان تورک و اسلاملاری» برنچی دفعه اولار. روس زامانلارنن فورخیاق، اوز مولود نی بایراملاری آزاد و برستانه بر سورته اجرا ایلمیورلر. بوگون هر بر تورک و اسلام اولدنق قلمده مین بر اعتقاد، مین ایبان حاصل اولشدر که کوب رهنا کی یکی آزادجانه سو ایلمیور.

اوسممود حیاتک برنچی خوشبختلکی آذربایجان تورک اسلاملارنک بو گونکی اتحاد و اتفاقدر.

آذربایجانلی

آذربایجان مجلس مبعو نائنده

خان خوشکی نک جوابی
دونکی نرئوزده مجلس مبعو نائ رتسی حضرتلرک رتسی و کلا نئمینی خان خوشکی حضرتلرینه یازدی مکتوبی درج ایتشدیت. خان خوشکی حضرتلری نامه ایلدیلر فرانسای رتسی حضرتلری نامه ایلدیلر گوندرمشدر. محترم حسن ک:

دون طرفمیزدن گوریلوب مکتوبی ایلیم، مکتوبه خیر ویریلورسکر که نیت ملت یولنده نی ساق قلمانی نظر آلاله اولار بارلمان فرانسای لرینده نیتی انتخاب ایتلک ایچون ویردیگری زایلری موجبینه، مین پارلمان عتفده سولرلرکی مشترک قایه تشکیل دعوت ایلمیوروم.

بگا گوتلرین اشغال عی اعتبارده سما منوم، فقط جسامتلیک منن ناشی ایتنمیلی عتفدهم گوتورمکن عاجزم. مینایه مین دالما ملت یولنده لاکر مینا جاشیلما و طلیقه منومینم عه ایلمیجکم.

فرسندن بلاستفاده رجا ایلمیورم که نیت سعیدت وارادمنی قول ایتمکوز.

خان خوشکی

مورچی نماینده سی تخویفایانک نطقی
یوبوک فرانسه اغلی حریت شخصیه شره اسانی اعلان ایتشه، یوبوک جهان محاربه سی ایزلش اولان بشریک، هالیق معینلیه مقدس حریت شخصیه ملی، تئین مقدرات ملیه اسلارینی میانه آتشدر. بو گون جوان آذربایجانک الگ یاقنی نمایندری همان حقوقی فلا نظیون اوز دولتک یانیسی متظفا قورماق ایچون بایخت لرند ییشمش اولدیلار یبارم گونتمدن کلشم آذربایجان بارلمانک محترم اعضاسی، آذربایجان ارادتیه سنا کورجیلر متقدم تارینی زمانک حوالی مناسبتیه سمیم شامزلیه یان ایلم و سزک صیرا کتره داخل اولارق فرولوش ایشرفنده اشتراک ایلیم. عموم قوشونلار ایله دوشناک علاقه، عموم جمهوریت وطنشالاری یاننده اولارق مذهب و مساوات حقوقی، مفلو کتله نیکارک منانه یوبوک اهیت و برکمک اوزره جانتخالیه عالم برچوق سنه لارک ملی، عمومی ماری، مستقیم کیزی و متاسب سنجکی سولرله مجلسی موشان دعوتی و مباره کی مهم سنه لارک ملی قوشونده یولتوروز. یوتون بو سنه لارک خلتند جمهوریت رهبر موشناری گورچی نمایندری شخصنده حقنری برولدانی اولور. قوری سنوئیلر عتبارک احزابیه حال اولان و صفت بریزیلر مزمه مانع اولمانسین. حق نیرم قزمت اولدینه اعتقادک یون جهان میدور قیادتیا حق و حقوق فرازنی راسته کیلمک، وطنشالار بارلمان اصناسی؛ مین اعتقاد ایلمیورمکه جوا دوت کی سز غلبانه کلشم نین الملل احتراص درگرتن

سلامت کچورک یوجا قلمیرش اولدینی آزاد آذربایجان خلق جمهوریتی بایراقیاسلمنجه یتشدیکدر.

لغار نماینده سی و انوسویک نطقی
له اهالیس نامتن محترم بارلمان اصناسی شخصنده عموم آذربایجان ملقرنی تبریک ایلمدم. بارلمانلی حکومت موسسی دنماندنک صفیه وهیمنین افشاش زمانی دول قورولوشنک آتیر یوبیک چکش اولان عموم، سولاری و ششمی بارلمانک آت مقداری اهلیک نماینده سی اولدیغینن و هله سیاسی فرقرلک تاتب قویسیتی و مقصدلرینی آتینن صور ایلمه یولکدن بارلمان ایشلرند کی طرز حر کتم بارمنده مصل یاتانده ویریلدیجک، فقط اوزمانیتنی مختصرا ییان ایتسکی لازم یلموم.

آذربایجان جمهوریتی حالا آتینق حقوقی برسیبا کتب ایتشمش اجناسی-تاریخی بر امر واقفدر. بیاغه طیه هرشین اول آذربایجان دول موسسرتنک صلاحیت تئین و مقابل مناسبتیه مربوط قلمیلدیلر. بارلمان حکومت سحر ک بتون امور ایشاری دک الگ آتینق اجرا ایشلرنی اوگا تاپیرمائی و حکومتی کندیس ختورنده مشول دونمالیدر.

بارلمان حکومت سحرک مجلس موسان دعوتیه دک قانون و مشتمن ال کچرک اولمده هر طرفن حکومتلر اوز ایلمیدیلر و حکومتلک منته نغوذ و اختیاره محتاج اولدینی بر زمانده بارلمان حکومتی یومئوی نغوذن محروم برافرد. دولت سنه لک حلیه شروع ایلمک بارلمان برنچی نوبده داخل صلاح و مناسبتی، محکمشلریمک ایچون قانون کونجی محکمشلریمیلر. ایلیم مشلارندن برسه ده، بودنه دک قانون و حقوق تائینی ایتنم هر یازده، مودنک اشتراک قلمتی حکو متک مدافعتن تئین ایتیلدیلر. یوبله تائینت شخصی و اجناسی ترقیق دهنی، کیشیم- قوراسی اسلارل اوززیه دولک اجناسی مقصد لرینک فلا احرار و حوسله تمایله حق رفعت ایلمه دک قانون قریقه اولورک تطبیق بایرام کینک نیتده اولماق، برابر کچریمک اولدیغیز خاندان دولی لازم کورویورمکه بو مقصدلر حلیلک یاشیلیمه نیتی ایلمیلمسین، زیرا حقوق و قون شرایطی موجود اولمازیتجه و حکومت اموری اوستنده سف مایورسی کیشیمی بر زمانده کیشی اجناسی ایشلات دول قلمایشه ادره ایلمیلر و منکندنه قوتلار اجرا ایلمر. سولر سناک حلیله، بشریک قلمی اولان تئین مقدرات ملیه اساسی شیر مین بر حالده اولوب هر دولو تئیر و ششیر، امتان ویریلور. فقط تنجه بو اساس اوزمان دمنی برحق حساب اولارک که تئین مقدرات حلی مین بریکله کچریمه حاکم اولمالسی مناسنده تئیر ایلمه یینی یوبله تئیر ایلمه که

Bazar ertəsi, 16 dekabr 1918-ci il, nömrə 66

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 12 rəbiüləvvəl sənə 1337. 16 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

İXTAR

[XƏBƏRDARLIQ]

Bu gün eydi-mövludi-nəbi [Peyğəmbərin mövludu bayramı] münasibətilə idarə və mətbəəmiz tətil etdiyindən, növbəti nömrəmizin çaharşənbə [çərşənbə] günü kanuni-əvvəlin [dekabrın] 18-də çıxacağını ixtar edirik.

EYDİ-MÖVLUD

[MÖVLUD BAYRAMI]

Bu gün fəxri-kainat peyğəmbəri-zişanımız [kainatın fəxri olan şanlı Peyğəmbərimiz] Məhəmməd sələvatullahın yövmi-mövlud bayramı münasibətilə ümum türk və islam qardaşlarımızı təbrik və təhniyyət edib, bu böyük bayramın azad Azərbaycanda azad və sərbəst bir surətdə icrasından və eydi-mübarək ümum Azərbaycan islamı arasında ittihad və ittifaqla bir gündə bayram edilməsindən naşi [ötrü] qəlbi-mizdəki sürur [sevinc] və məmnuniyyətin elan və izharını qardaşlarımıza

bəyanla, onların da bu şadlıqda bizimlə şərik olmalarına əminik.

Bəşəriyyətin on milyonlarla qurban verdikdən, minlərcə ən müqtədir cavanlarını və mütəfəkkirlərini guşeyinizivada [tənha guşələrdə] və soyuq dondurmalarda çürütdükdən, dünyanın ən mədəni və məmur [abad] yerlərini xarabazara döndərdikdən sonra ancaq qanla atəş içində boğularaq son ümid olmaq üzrə imdi ancaq xəyalından keçirdiyi “beynəlmiləl üxüvvət” [qardaşlıq] və “cəmiyyəti-əqvam” [millətlər cəmiyyəti, millətlər ittifaqı] əsaslarını hələ on üç əsr bundan əvvəl, o vücudi-mübarək tərəfindən quru şüar kimi deyil, həqiqi həyatı əsaslar üzərinə elan və təbşir edildiyini [muştuluqlandığını]; hələ on üç əsr əvvəl beynəlmiləliyyət qayəsinə tədriclə qədəm qoymaqla islam beynəlmiləliyyəti yolundakı təşəbbüslərini bu uğurda cənub-qərbi Avropadan başlamış bütün cənubi Avropa, şimali Afrika, qərbi və cənubi Asiyani bir bayraq altına toplayaraq, hürriyyəti-şəxsiyyə [şəxsi azadlıq], məsuniyyəti-mülkiyyə [mülkiyyət

toxunulmazlığı, üxüvvəti-miləl [millətlərin qardaşlığı], müsavati-hüquq [hüquq bərabərliyi] və ədaləti-qanun [qanunun ədaləti] əsası ilə birləşdirmiş olduğunu, millətəş və dindəşlarımız böyük bayramda xatırlamalı və həmişəkəndən və hər şeydən ziyadə bu gün möhtac olduğumuz ittihad [birlik] və ittifaq bina-sını qoymalıdırlar.

AZAD BAYRAM

Bugünkü eydi-mövludumuzun Azərbaycan türk və islamları tarixində xüsusi bir səhifə işğal etməsi bədihidir [aydındır].

Bundan əvvəl bu cürə məsud günlərimiz və bayramlarımız başqa bir şəkil, başqa bir rəng içində keçirilirdi. Xüsusən, Azərbaycanımızın paytaxtı olan Bakıda böylə əziz və məsud günlərimiz müəyyən bir “rəsmiyyət” daxilində keçirdi. Şəhərin “tuz”ları “raut” [ziyəfət] qayırlardı; yığırlardı “İsmailiyyə” zalına və həməvəqt [damim] gözləri qarıda olardı ki, haçan martınovlar və ya müavinləri, məclisi öz hüzuruları ilə müşərrəf edəcəkdir. Martınovun avtomobili qarıya gələrgəlməz “tuz”larımız dərhal aşağı şitaban olub [yüyürüb], onu böyük bir iftixarla qolundan tuta-tuta gətirib zalın ən yuxarı başında əyləşdirərdilər. O da sadıq təbəəsi olan müsəlmanları bayramları münasibətilə təbrik edib rus imperatoru xanədanı şərəfinə bədənuş olardı [badə içərdi] və hazirun

[iştirakçılar] “urra” qışqırıb Nikolayın əcdadından tutmuş məhəlli uçastok pristavınadək sağlığına qədər qalxı-zarlardı. Camaatımız arasında dəxi öz milli amal və qayələrinə dair mətin, müəyyən bir etiqad olmadığı kimi, böylə ümumi eydi-məsudlarda [sevincili bayramlarda] dəxi tərəddüd və “iki-tirəlik” müşahidə edilərdi.

Lakin, bu gün öylə deyil.

Bugünkü eydi-mövlud, Parlamanımız zalında icra olunarkən, hazirunu qarşılayan kimdir? Aylı, ulduzlu, mavi, səbz [yaşıl] və al rəngli milli bayrağı-mızdır.

Azadlığımızın və istiqlaliyyətimizin əlaməti-məxsusəsi olan Azərbaycan türk və islamlarının milli bayrağı altında bu gün müstəqil və azad bir millət kimi yaşamağa qədəm qoyan vətəndaşlarımız ictima edib [yığışib] Rəsuli-əkrəmin eydi-mövludunu ittifaq və ittihadla bayram edəcəkdir.

Bu gün “Rusiya müsəlmanları” deyil, bəlkə “Azərbaycan türk və islamları” birinci dəfə olaraq rus jandarmalarından qorxmayaaraq, öz mövludi-nəbi bayramlarını azad və sərbəstanə bir surətdə icra edirlər. Bu gün hər bir türk və islam övladının qəlbində mətin bir etiqad, mətin iman hasil olmuşdur ki, kövkəbi-rəhnüma [yol göstərən ulduz] kimi yeni azad həyata sövq edir.

O məsud həyatın birinci xoşbəxtliyi Azərbaycan türk-islamlarının bugünkü ittihad və ittifaqıdır.

Azərbaycanlı

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Xan Xoyskinin cavabı

Dünkü nömrəmizdə Məclisi-Məbusan Rəisi həzrətlərinin Rəisi-vükəla [Nazirlər Şurasının sədri] Fətəli xan Xoyski həzrətlərinə yazdığı məktubu dərc etmişdik. Xan Xoyski həzrətləri buna cavabən Məclisi-Məbusan Rəisi həzrətləri naminə işbu məktubu göndərmişdir:

“Möhtərəm, Həsən bəy!

Dün tərəfinizdən göndərilən məktubu aldım. Məktubda xəbər verirsiniz ki, mənim millət yolundakı sabiq fəaliyyətimi nəzərə alaraq və Parlament fraksiyalarının da məni intixab etmək [seçmək] üçün verdikləri rəyləri mövcubincə [rəylərinə əsasən] mən Parlament indində [nəzərdə] məsul yeni müştərək Kabinə təşkilinə dəvət edilirəm. Mənə göstərilən işbu ali etibar-dan səmimən məmnunam. Fəqət, cismən zəifliyimdən naşi [ötrü] işbu məsələni öhdəmə götürməkdən acizəm. Məməfih [buna baxmayaraq], mən daima millət yolunda lazım gələrsə çalışmaqı vəzifeyi-mənəviyyəmdən ədd [hesab] edəcəyəm. Fərsətdən bilistifadə rica edirəm ki, mənim səmimiyyət və iradətimi [xoş arzularımı] qəbul edəsiniz.

Xan Xoyski”

Gürcü nümayəndəsi Tsaxakayanın nitqi:

Böyük Fransa inqilabı hürriyyəti-

şəxsiyyəyi-bəşəriyyə [insanların şəxsi azadlıqları] əsasını elan etmişsə, Böyük Cahan müharibəsi əzilmiş olan bəşəriyyətin əlli aylıq müsibəti ilə müqəddəs hürriyyəti-şəxsiyyəyi-milliyə [millətlərin şəxsi azadlıqları], təyini-müqəddəratı-milliyə əsaslarını meydana atmışdır. Bu gün cavan Azərbaycanın ən yaxşı nümayəndələri həmin hüququ feilən tətbiq və öz dövlətinin binasını müntəzəmən qurmaq üçün paytaxtlarında yığışmış olduqları bayram günündə mən gəlmişəm, Azərbaycan Parlamanının möhtərəm əzası [üzvləri], Azərbaycan ərazisində yaşayan gürcülər namindən mühüm tarixi zamanın hülulu [gəlib çatması] münasibətilə səmimi şadlığımızı bəyan edəm və sizin sıranıza daxil olaraq quruluş işlərində iştirak edəm.

Ümum qonşularla dostanə əlaqə, ümum Cümhuriyyət vətəndaşları miyanında [arasında] bila-fərqi-məzhəbü millət [din və millət fərqi olmadan] müsavati-hüquq hüsulu [hüquq bərabərliyinin əldə edilməsi], fəhlə və kəndlilərin mənafeyinə böyük əhəmiyyət vermək üzrə həyati-daxiliyyəyə aid bir çox məsələlərin həlli, ümumi, müsavi, müstəqim [birbaşa], gizli və mütənəsis seçki üsulu ilə Məclisi-Müəssisan dəvəti və sairə kimi mühüm məsələlərin həlli qarşısında bulunuruz.

Bütün bu məsələlərin həllində Cümhuriyyət[in] rəhbəri-müəssisələri [Cümhuriyyət qurumlarının rəhbərləri], gürcü nümayəndələri şəxsində həqiqi bir yoldaş bulacaqlardır.

Qoy məsuliyyətsiz ənasirin [ünsür-lərin] ehtimamı [səyi] ilə hasil olan vəziyyət bizim fəaliyyətimizə mane olmasın. Haqq bizim tərəfimizdə olduğuna etiqadla, bütün cahan demokratiyasının haqq və hüquq lehinə səs verəcəyi böyük Avropa məhkəməsinin qərarını rahatla bəkləyəcəyiz.

Vətəndaş Parlaman əzası! Mən etiqad edirəm ki, cavan dövlət gəmimiz qələyana gəlmiş [coşub qaynamağa başlamış] beynəlmiləl ehtiras dənizindən salamat keçərək, uca qaldırmış olduğu azad Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti bayrağı ilə sahili-nicata [qurtuluş sahilinə] yetişəcəkdir.

Lehlər nümayəndəsi Vonsoviçin nitqi:

Leh [polyak] əhalisi namından [adından] möhtərəm Parlaman əzası [üzvləri] şəxsində ümum Azərbaycan millətlərini təbrik edirəm. Parlamanı Hökumət müəssisəsi və nümayəndəlik sifəti ilə və həmçinin iğtişaş zamanı dövlət quruluşunun ağır yükünü çəkmiş olan ümum müəssisələri və əşxası [şəxsləri] təbrik edirəm. Parlamanda pək az miqdarlı əhalinin nümayəndəsi olduğumdan və hələ siyasi firqələrin tənəsübi-qüvasını [qüvvələr nisbətini] və məqsədlərini aydın təsəvvür edəmədiyimdən, Parlaman işlərindəki tərzi-hərəkətim barəsində müfəssəl bəyannamə verə bilməyəcəyəm. Fəqət öz münasibətimi müxtəsərən bəyan etməyi lazım bilirəm.

Azərbaycan Cümhuriyyəti hələ an-

caq hüquqi bir sima kəsb etməmiş [əldə etməmiş], ictimai-tarixi bir əmri-vaqedir [faktdır]. Binaileyh [ona görə], hər şeydən əvvəl Azərbaycan dövlət müəssisələrinin səlahiyyətini təyin və mütəqabil münasibətini mərbut qılmalıdır [qarşılıqlı münasibətlərini əlaqələndirmək lazımdır]. Parlaman hökumət seçərkən bütün ümuri-ixtiyarı [bütün işləri, bütün ixtiyarı] deyil, ancaq icra işlərini ona tapşırılmalı və hökuməti kəndisi hüzurunda məsul tutmalıdır.

Parlaman, hökumət seçərək Məclisi-Müəssisan dəvətinədək qanun vəz'indən [qanun qoymaqdan] əl çəkərsə, o halda hər tərəfdən hökumətə əl uzadılmaqda və hökumətin məmləkətdə nüfuz və etibara möhtac olduğu bir zamanda Parlaman, hökuməti bu mənəvi nüfuzdan məhrum buraxar.

Dövlət məsələsinin həllinə şüru edərkən [başlarkən] Parlaman birinci növbədə daxili sülh və müsəliməti [asayışı] möhkəmləşdirmək üçün qanun gücünü möhkəmləşdirməlidir. Ən mühüm məsələlərdən birisi də budur ki, qanun və hüququn təmini üçün hər barədə vətəndaşların fəaliyyəti hökumətin müdaxiləsindən təmin etməlidir. Böylə münasibət, şəxsi və ictimai tərəqqinin rəhnidir.

Geniş demokrasi əsaslar üzərinə dövlətin ictimai məqsədlərinin feilən icra və hüsuluna [əmələ gəlməsinə] tamamilə hüsn-rəğbət bəsləmək və qanun təriqi [yolu] ilə onların tətbiqinə yardım etmək niyyətində olmaqla

bərabər, keçirməkdə olduğumuz hadisədən dolayı lazım görürəm ki, bu məqsədlər fəaliyyətin başlıcası tələqqi edilməsin. Zira hüquq və qanun şəraiti mövcud olmadıqca və hökumət ümuru [işləri] üstündə sinif mübarizəsi getdiyi bir zamanda geniş ictimai islahat, dövlət miqyasında icra edilə bilməz və məmləkətdə fəna qüvvələr ehya edər [canlanar].

Son beş sənəlik müharibədə bəşəriyyətin fəthi [qazancı] olan təyini-müqəddəratı-milliyə [milli müqəddəratın təyini] əsası qeyri-müəyyən bir halda olub, hər dürlü təbir və təfsirə [yozum və izaha] imkan verir; fəqət, zənnimcə, bu əsas o zaman mədəni bir fəth hesab olunar ki, təyini-müqəddərat haqqı heç bir millətin digərinə hakim olmaması mənasında təfsir edilə. Yəni, böylə təbir edilə [yozula] ki, hər millət öz ərazisi daxilində yaşayan sair millətlərin də siyasi hüququnu təhdid etməmək [məhdudlaşdırmamaq] şərti ilə kəndi müstəqil siyasi mövcudiyyətini yaratmaq haqqına malikdir. Təyini-müqəddərat haqqı ancaq bu mənada müasir mədəni bəşəriyyətə məqbul görünər və bu əsas, müstəqil siyasi həyata çalışan millətlər tərəfindən ancaq bu mənada tətbiq edilə bilər.

Mən inanıram ki, Azərbaycanda əksəriyyət təşkil edən millət, dövlət işlərində ayrı yolla getməyib, Azərbaycanda yaşayan ümum millətlərlə əl-ələ verərək müttəhidən [birgə] çalışacaq və həqiqi demokrasi və azad bir

dövlət yaradacaqdır ki, bu dövlət Avropa millətləri ailəsinə mehmannəvazlıqla [qonaqpərvərliklə] qəbul ediləcəkdir. Azərbaycanda məskun ümum millətləri bir daha təbrik edirəm.

Yəhudi nümayəndəsi Quxmanın nitqi:

Möhtərəm Parlaman əzası!

Azərbaycanın bunca böyük günlərində, müstəqillən dövlət quruluşuna başladıqları günlərdə 20 min nəfər Bakı yəhudiləri tərəfindən seçilərək Azərbaycan Cümhuriyyətinin müəssisəyi-təşriyyəsinə [qanunverici qurumunu] təbrikə gəldim. Azərbaycan türklərinin həqqi-təyini-müqəddəratı-milliyə [milli müqəddəratın təyin edilməsi haqqı] şüarı altında və doğru anlaşmış mənafeyi-milliyə əsası ilə ümum dövlət həyatını öz əllərinə almaq uğrunda səyləri Azərbaycan yəhudiləri qəlblərində ən qızğın bir hüsn-təvəccöh hissi ilə qarşılanaçaqdır. Çünki, ümum aləmi-islam həmişə və hər yerdə yəhudilərə nisbətlə nəinki təhəmmülkarlıq ibraz etmişlərdir [dözümlülük nümayiş etdirmişlər], hətta bütün Avropada yəhudilər üzərində Qüruni-vüstantının [Orta əsrlərin] qara mirası hökmfərma [hökmran] olduğu bir zamanda gərək vəsi [geniş] ərəb xilafətində və gərəksə sonra Türkiyədə yəhudilər, geniş təhəmmüli-diniyyə [dini dözümlülük, tolerantlıq] və mükəmməl hüquqi-siyasiyyə və mülkiyyədən istifadə etmişlərdir.

Əgər, mən desəm ki, müsəlmanla-

rın şadlıq və sürurunu [sevincini] hamıdan ziyadə yəhudilər yaxşı anlayırlar, burası sizə mübalığəli görünməsin. Hangi millətdir ki, siyasi-milli hüriyyət məsələsində yəhudilər qədər qəm və kədər görmüş olsun?! Yəhudi milləti, qəlblərinin dərin və məxfi guşələrində 20 əsrdən bəri istiqlali-milliyə arzusu və qeyb etmiş olduğu sabiq siyasi azadlığı[nın] qəmi atəşin hərərlə alovlanırdı və gah xalq üsyanı, gah yüz minlərcə peyrovların [ardıcılların] iştirakı ilə musəvilik hərəkəti və gah da 30 il müddətində sionizm kimi siyasi cərəyan surəti ilə müxtəlif tərz və şəkildə təzahür edirdi. Şimdi bütün cahana yayılıb da xəta üzündən və əsassız olaraq yersiz xalq və ərazisiz millət hesab olunan yəhudilər, bu gün kəndi tarixi yurdları olan Fələstində siyasi-milli mərkəz təşkilinə müvəffəq olursalar, qədimül-əyyamdan [qədim dövrlərdən] kəndilərinə məxsus ərazidə birgə yaşayan Azərbaycan türklərinin dövlət binası daha möhkəm bir bünövrə üzərində bina olur.

Zənnimcə, böyük tarixi hadisələrdə təsadüfi heç bir ünsür olmayıb, hər şey müəyyən üsul və qanuna tabedir. Bu surətlə, milyonlarca qurban aparmış olan Cahan müharibəsi nəticəsində hər şeydən əvvəl azlıqda qalan millətlərin hüriyyəti hasil olmalıdır. Rusiya inqilabının təbşir etmiş [muştuluqlamış] olduğu təyini-müqəddərati-milliyə haqqı quru bəşarət [muştuluq] halında qalmayıb, həqiqi rus siyasətinin ən ümdə fəslini təşkil etməlidir.

Rusiya ancaq qoşma [federativ] xalq cümhuriyyəti olmaq şərti ilə doğrudan böyük, müttəhid Rusiya şəklini ala bilər.

Azərbaycan yəhudiləri, xüsusən Cümhuriyyətin müxtəlif nöqtələrində ayrı-ayrı yaşayan yəhudilər etiqad edirlər ki, cavan Parlamanda kəndi hüquqlarına müdafiə [müdafiəçi] tapacaqlar və hansı tərəfdən olur-olsun bizim hüquq və mənafeyimizi pozmaq təşəbbüsü rəf [aradan qaldırılacaq] və kökündən qət ediləcəkdir [kəsiləcəkdir]. Ümidvar oluruq ki, dövlət quruluşunda yəhudilər, müsavilər miyanında müsavi [bərabərhüquqlular arasında bərabərhüquqlu] vətəndaş mövqeyi tutacaqlardır. Ukrayna, Krım, Türkünstan və sair müstəqil dövlətlərdə olduğu kimi, Azərbaycanda da ən yaxşı qüvvələrini Azərbaycan dövlət həyatı quruluşuna bəzl [sərf] edəcəklərdir.

Bütün Azərbaycan yəhudilərinin hisslərini bəyan etmək üzrə arzu edirəm ki, nəhayət bulmaqda olan 1918-ci il, Azərbaycan tarixində yeni, parlaq bir dövr açsın və Azərbaycan müstəqil ümumrusiya ailəsinə, Rusiya Qoşma [Federativ] Cümhuruna bərabər qiymət və bərabər hüquqa malik bir üzv kimi daxil olsun.

Ruslar nümayəndəsi Vinqradovun nitqi:

Azərbaycan Məclisi-Milli əzası [üzvü] əfəndilər!

Qafqaziya Slav-Rus Cəmiyyəti əl-ümdə slavyan, xüsusən rus vətən-

daşlarının birləşdirilməsi məqsədini təqib, mədəni-maarif əsaslarına xidmət edərək bizi Azərbaycan Parlamanına göndərmişdir ki, hər şeydən əvvəl Parlamanda ayrılmaz Rusiya ideyasını müdafiə edək və biz ümum rus əhalisi nümayəndəliyi iddiasında bulunmayaraq ancaq Slav-Rus Cəmiyyəti və onun ətrafına toplaşmış təşkilatın mənafeyini müdafiəçi sifəti ilə bila-fərqi-milliyət [millət fərqi olmadan] ümum Azərbaycan əhalisi ilə birgə və dostanə bir surətdə işləməyə gəldik.

Böyük dövlətlərin müdhiş müharibəsi Müttəfiq dövlətlərin qələbəsi ilə xitampəzir oldu [sona çatdı]. Cahan millətləri tərəfindən şadlıqla qarşılanan qalibyyət gurultusu ilə bərabər, daha artıq şadlıqla istiqbal edilən [qarşılanan] millətlərin ehyası [canlanması], hüriyyəti və təyini-müqəddərat hüququ əsası araya gəldi. Hələ bu yaxınlarda alçaq hissələri alovlandırıcı şüarlar namı ilə vətən namusunu kəndi mənafeyinə satanlar tərəfindən təhqir edilmiş, ayaqlar altına salınmış olan Rusiya millətləri hərəkətə gəldilər. Bolşevizmin bütün mədəni və ziyalı əsasları dağıdan qudurmuş keyfəmayəşası [özbaşınalığı] Bakıda da ümum xislətlərini təzahür etdirmək təşəbbüsündə bulundu. Fəqət böyük taleh, məsələni başqa dürlü həll etdi. Bakıda bolşevizm sındırıldı. Bolşevizmin süqutu ilə əsayiş və müsəlimətin [əmin-amanlığın] təcidi [bərpa] və hərc-mərcin məhvini təhniyyət [təbrik]

etməyə bilmərik. İbtida [əvvəla], əsayiş və müsəlimət hərisi olan vətəndaş kimi təbrik edirik. Rəşid müttəfiqlərimizin qələbəsinə və hüquq və ədalətin müzəffəriyyətinə inanan rus milləti, türklərin Azərbaycanı işğalını biz müvəqqət bir şey hesab edirdik. Siyasi hadisənin qara buludları arasından Müttəfiqlərin qələbəsi nurunu görür, Fransa və Belçika və Beynənnəhreyndən zəfər tələbinin səsinə eşidirdik. Müttəfiqlər müzəffəriyyətini gözləyirdik.

İmanımız bizə nicat verdi. Almaniyadan ayrılmış Türkiyə və üzü üstündə düşmüş Almaniyaya fəvqəladə bir sürətlə Rusiya ərazisini təxliyəyə başladılar. İlk üç il zərfində Cahan müharibəsinin bütün ağırlığını omuzunda çəkmiş olan Rusiyaya qarşı borcuna sadıq qalan Müttəfiq dövlətlər, Rusiya ərazisinə gəldikdə Rusiyanı 1914 sənəsi hüdudu dairəsində – Lehistandan başqa – təcidi [bərpa etməyə] əzm etmiş olduqlarını bütün cahana elam etdilər [bildirdilər]. Bununla bərabər, millətlərin kəndi müqəddəratını kəndiləri həll etmək haqqına malik olduqlarını da təbşir etdilər [muştuluqladılar].

Slav-Rus Cəmiyyəti xırda millətlərin həyat və fəaliyyətinin əsasını təşkil etməli olan bu hüququ təhniyyət [təbrik] edir və millətlər[i] idarə edən məhafil [dairələr] demokrasi proqram[i] üzərinə çalışsalar, məzkur [deyilən] hüququn qövldən feilə [sözdən işə] gətirilməsinə var qüvvəsi ilə kömək edəcəkdir.

Buna müvafiq olaraq Slav-Rus Cəmiyyəti və onun Azərbaycan Parlamanındakı vəkilləri burada məzbur [yuxarıda adı çəkilmiş] proqramla çalışan hər bir hökumətinə müzahirət [köməklik] göstərəcəklərdir. Böylə bir hökumətin ən birinci vəzifəsi hərc-mərçi rəflə [aradan qaldırmaqla], nizam və asayışı bərpa etməyə çalışmaqdır.

Hökumət, xalq etimadına məzhər [nail], möhkəm bir sultaya malik olmalıdır. Biz biliriz ki, təəssübkeşlik zəhəri ilə zəhərlənməmiş və rus ruhu, rus mədəniyyətini qəbul etmiş Rusiya millətləri kəndi səadətləri üçün özlərini Rusiyadan ayırmaz və ayıra bilməzlər və biz biliriz ki, xırda millətlər özgülərə meyli-siyasi göstərməkdən naşi [ötrü] deyil, bolşevik Rusiya əhvali-ruhiyyəsi ilə kəndi əhvali-ruhiyyələri arasındakı əmiq [dərin], əsasi [əsaslı] fərqlərdən dolayı Rusiyadan ayrıldılar. Onlar, qırmızı dəhşət saçan, ziyalıları məhv edən, milli mədəniyyət və dinləri ayaqlar altına salan bolşeviklərə qoşula bilməzdilər və qoşulmalı idilər. Haqq və asayiş əsasına sadıq olan bu millətlər Rusiyanın təlatümə gəlmiş ehtirasati-siyasiyyə [siyasi ehtiraslar] dənizində adi həyat adaları təşkil etdilər və kəndi vətənlərində yer tapmayan rus ziyalıları bu adalarda sığınacaq tapdılar.

İstibdad zəncirinin ziyalılar tərəfindən qırılmasına, böyük Rusiya millətlərinin onlar tərəfindən azad edilməsinə baxmayaraq, vətənlərində təqib olunan ziyalılar Azərbaycan ərazisində

rahat bir sığınacaq buldular. Burasını da qeyd etməyə bilmərik ki, vətəndə yoldan azmış oğullar əli ilə dağıdılan xristian və rus kilsələri Azərbaycanda əvvəlki kimi möhtəşəm və salim bir surətdə qaldı. Biz kiçik millətlərin təyini-müqəddərat hüququnu etiraf etdiyimizi bildirdiyimizdən, məntiqcə borcluyuz Ümumrusiya Məclisi-Müəssisani tərəfindən Rusiya tərz-i idarəsinin təyini və Müttəfiqlər tərəfindən təsdiqinədək Azərbaycanda məhəlli [yerli] millətlər tərəfindən hökuməti-məhəlliyyə [yerli hökumət] təsis və təşkili ixtiyarını da qəbul və təsdiq etməliyiz.

Milli Şuraya daxil olmaqla biz, Slav-Rus Cəmiyyəti bayrağını uca qaldırıb, xüsusən bila-fərqi-millətü-məzhəb [millət və din fərqi olmadan] hamı qaçqınların mənafeyini mühafizə edəcəyiz. Azərbaycan dairəsində anarşi olduğu zaman qaçqınlar tərəfindən tərk edilən yerlər və kəndlər bizim fikrimizcə azad buraxılıb, qaçqınlar qayıtdıqdan sonra onlara vagüzar edilməlidir [tapşırılmalıdır]. Bununla bərabər, bərbad bir hala düşmüş xozyaystva [təsərrüfat] işlərini bərpa etmək üçün həqiqi və ciddi tədbirlər ittixaz edilməlidir [tədbirlər görülməlidir].

Slav-Rus Cəmiyyəti, rus qaçqınlarının öz yerlərinə övdət etmələri [qayıtmaları] üçün bacardığı tədbirlər görəcəkdir. Qaçqınlar işinin düzəlməsinə kifayətlənməyib və torpaq məsələsinin həllini bizim torpağımızın tək bir sahibi olan Məclisi-Müəssisana burax

maqla, biz hökumət fəaliyyətinin torpaqsız və torpağı az olan kəndlilərin torpaqdan təmin edilmələrinə döndərilməsinə çalışacağıq. Əhalinin ziraət və fəllahət [kənd təsərrüfatı və kənd təsərrüfatı sənayesi] ehtiyaclarını və ələləmum sənəət [sənaye] işlərini müdafiə edəcəyik.

Sənəətin genişlənməsi üçün hökumət gərək məsai [əmək] mühafizəsi əsasında fəhlə qanunlarını həyata tətbiq edib, qəbul və kənar edilmək [işə götürmə və işdən azad etmə] işlərini qaydaya salmaqla bərabər, həyat koalisiyasını təmin etsin.

Camaat qüvvəyi-istehsaliyyəsinin [istehsal gücünün] lazımı bir surətdə tərəqqi etməsi, ancaq onun mədəni yüksəkliyi şəratində olduğuna inanıb, biz öz fəaliyyətimiz əsasında ibtidai və ali məktəblər açılmasını qoymuşuq.

Mədəniyyət, millətin ruhani [mənavi] qüvvəsidir.

Biz ruhani qüvvə əsasında millətin məzhəbi tərəfindən qoyulmuş ruhani əsaslarına bilatərəddüd inanırıq. Buna görə də məzhəbi müdafiə və mühafizə edib, onu möhkəmləşdirməyə çalışmaqqla bərabər, onu xarab etmək arzusunda olanlarla mübarizədə bulunacağıq.

Müharibə öz qanlı dəhşətlərilə yüzlərcə dul arvad, yetim və zəhmət istedadını itirmiş şikəstlər küçəyə buraxmışdır. Bir çox məşəqqətlərə düçar olan rus zabitanı [zabitləri] dəxi küçələrdə qalmışdır. Bizim qəsdimiz bunların hamısına müavinət [yardım] etmək

olub, bu əsasi məqsədlərimizin Azərbaycan camaat şurasının köməkliliyi ilə vücuda gəlməsinə və bununla məmləkətin başqa millətləri ilə dostluğumuzun daha da möhkəm olacağı ümidini artırır.

Bu möhkəm imanla söylədiyimiz əsasları müqəddəs sanıb əziz və müəzzəm [əzəmətli] Rusiyanın təcrid [bərpa] edəcəyi ümidi ilə biz cürətli bir surətdə cavan Azərbaycanın Milli Şurası divarları arasında bizdən ötrü müqəddəs olan şüarı söyləyirik:

Yaşasın təcridi-hüquq edilmiş [hüququ bərpa edilmiş] slavlıq!

Yaşasın vahid və bölünməz Rusiya!

Yaşasın cavan, azad qardaşımız Azərbaycan!

Üçüncü iclas

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 15-i, saat birdə Həsən bəy Ağayevin sədarəti ilə açılır.

Məsaili-yövmiyyə [gündəlik məsələlər]:

1. Etibarnamə komissiyasının məruzəsi.

2. Tərtibat və ləvazim komissiyasının məruzəsi.

3. Heyəti-rüesaya [Rəyasət heyətinə] baş katib intixabı [seçilməsi].

4. Bütçə komissiyası intixabı.

5. Fəhlə işinə baxacaq komiyon seçkisi.

Etibarnamə [mandat] komissiyası tərəfindən [Məhəmməd] Məhərrəmov məruzə oxuyur. Etibarnamələrdən ancaq bir neçəsi tamamilə təhqiq

edilməmiş [araşdırılmamış] və tədqiqə möhtac olduğundan, komisiya [təklif edir ki,] qəti surətdə təhqiqlənmiş və tamamilə qanuna müvafiq olan etibarnamələr təsdiqlənib, yerdə qalanları üçün möhlət verilsin. Etibarnaməsi təhqiqlənmiş olanlara səs haqqı ilə iştirakları məsələsi uzun mübahisəyə bəis olur. Nəhayət təklif qəbul olunur.

Bədəhu [sonra], Tərtibat və ləvazim komissiyası tərəfindən Kazımzadə Abbasqulu məruzə oxuyur. Onun da məruzəsi tamamilə qəbul olunaraq ancaq bayram bəxşisləri üçün təyin edilmiş olan 21 min manatın bəxşiş surəti ilə deyil, maaşların artırılması, yaxud xəstələnlərə maaş verilmək üzrə buraxılmaq şərti ilə qəbul olunur.

Nəhayət, Baş katib seçkisi məsələsinə keçilərək, ittifaqi-ara ilə [yekdilliklə] Əhməd Cövdət Pepinov katib seçilir.

İclasda, Parlaman əzasının [üzvlərinin] müəyyən bir xidmət dəxi qəbul etməsinin əsas etibarı ilə caiz olmaması məsələsi qalxaraq, digər iclasadək təxirə salınır. Bu məsələdən sonra iclas qapanaraq növbətdəki məsələlərin də müzakirəsi təxir edilir.

TƏƏSSÜRAT

Rus Məclisi-Məbusanı olan “Qosudarstvenni Duma”da heç vaxt eşitmədim ki, “inorodes” deyilən qeyri-rus və bunlardan bəxşis [xüsüsən] müsəl-

man məbusları nitq üçün kürsiyi-xitabətə çıxarkən, onu təbrik edib, əl çalsınlar.

Lakin biz qafqazlıyıq, mehmannəvazlıq [qonaqpərvərlik] bizim yaxşı ya fəna xasiyyətlərimizdən biridir. Odur ki, Parlamanımızda qeyri-müsəlman məbusları nitq söyləməyə çıxarkən, müsəlman əzaları onlara heç olmasa bir “Allah saxlasın” edib əl vurdular. Halbuki hələ məlum deyildi ki, bunlar bizim xeyrimizə danışacaqlardır, yoxsa zərərimizə.

Zatən, əziz dostumuz gürcülərin, həmdərdimiz polyakların, hörmətli almanların və aşnamız yəhudilərin məbuslarından zərərimizə danışılacaq sözlər gözləməyirdik. Bizi maraqlandıran Rus-Slavyan Cəmiyyəti məbusunun bəyannaməsi idi. Məbus Vinqradov cənabları həman bəyannaməni oxudu, Məclis diqqətlə qulaq asdı. Marağımıza toxunan yerlərinə də bir söz deyən olmadı. Həmin bəyannamənin xülasəsinin xülasəsinin xülasəsi budur:

– Vahid Rusiya və azad Azərbaycan!

Yəni, Rusiya dövləti əvvəlki kimi öz yerində qalsın və Azərbaycan da azad olsun. Bu mətləb – ki adına “nazik” demək layıqdır – bir çoxlarını fikir dəryasına qərq edir. Necə ola bilər ki, Rusiya dövləti əvvəlki yerində qalsın və Azərbaycan da azad olsun?

Əgər Rusiya dövləti əvvəlki yerində qalsa, Azərbaycan azad olmaz. Əgər Azərbaycan azad olsa, Rusiya dövləti

əvvəlki yerində qalmaz.

Həqiqət, bu bir müəmmadır!

Mən zənn edirdim ki, “Vahid Rusiya və azad Azərbaycan” şüarı bu gün bir para sosialistlərin Rusiyada “federativ” bir cümhuriyyət yapmaq arzuna işarədir ki, bir vaxt “Müsavat” firqəsi dəxi bu arzuda olub, türklük ittihadına [birliyinə] bu növlə bir yol açılar zənn edirdi. Lakin bu deyilmiş. Bəyannamədə Rus Federativ Cümhuriyyəti naminə heç bir işarə də yoxdur. O halda bəs bu müəmmanın açarı nerədə? Şübhəsiz ki “azad” sözündədir!

“Azad” sözü öylə bir “Allah bəndəsi” sözdür ki, dartsan dartılar, yığsan yığılar, açsan açılar, yumsan yumular.

Bizə “Vahid Rusiya və [azad] Azərbaycan” şüarı qərib və həтта məhal [mümkünsüz] görünür. Amma, Rus-Slavyan Cəmiyyətinə nə qərib görünür, nə də məhal. Çünki “azad” sözünü biz başqa mənada anlayırıq, onlar da özgə bir məzmununda. Odur ki, bizə çətin görünən şey onlara asan görünür.

“Hər halda biz vahid Rusiya qurmaq işlərinə heç bir vəchlə xələl yetirib mane olmaıq. Bu şərtlə ki, bu işdən bizim istiqlalıyyətimizə zərər dəyməsin.”

Bu sözləri Parlaman məclisinin zəbani-halı deyirdi.

.....

Əvvəlcə adını da dürüst yazı bil-məyən və İstanbula gedib bir il qalmaqla türk ədəbi lisanını və kitabətini [yazısını] mükəmməl deyiləcək surətdə

öyrənmək istedadı göstərməklə bizi heyrətdə qoyan doktor Qara bəy cənabları “İttihad” firqəsinin bəyannaməsini oxudu.

Qosudarstvenni Dumaların sağ cinahında oturan fraksiyaların bəyannamələri yadımdadır ki, təqribən bu məzmununda idi:

Milliyyət məsələsində – şovinizm,
Din məsələsində – təəssüb,
Kəndli məsələsində – qamçı,
Fəhlə məsələsində – yumruq,
Özgə millətlər məsələsində – ruslaşdırmaq,

Qonşular məsələsində – ədavət.

Amma bizim Parlamanın sağ cinahında yerləşən “İttihad” partiyası, bəyannaməsinə görə o qədər hərrəndiş [azad fikirli], o qədər azadi-dost [azadlıq sevər] və o qədər demokratikdir ki, “Duma”nın solunun solunda da oturmağa layiqdir.

“İttihad” fraksiyasının Parlamanımızın sağ tərəfinə meylü-məhəbbəti o dərəcədədir ki, doktor cənabları öz nitqini Məclisin sağ kürsüsündən deməkdə dəxi israr edib, sədr cənabları ilə də bir balaca mübahisəyə girdi.

Qarabəy cənabları fraksiyalarının vətən və millət yolunda nəyi və niyə müdafiə edəcəklərini bir-bir sayarkən, əzcümlə [o cümlədən] “möhtərəm Rusiya demokratiyasının əli ilə qazanılmış və bizə ehsan edilmiş qənimətlərdən” danışdı.

O gündən bəri fikirdəyəm ki, görə-sən o “qənimətlər” ki, möhtərəm rus demokratiyasından bizə “ehsan” edi-

libdir, hansı qənimətlərdir ki, bizim ondan xəbərimiz yoxdur?

Bəlkə bizim “ehsan” payımızı öz-gələr yeyibdirələr ki, bizə çatmayıbdır!

Mənim yaxşı yadımdadır ki, möhtərəm rus demokratiyasının əli ilə qazanılan “qənimətlər” hürriyyətlər idi və bu da yaxşı yadımdadır ki, o “qənimətlərdən” bizə nəinki “ehsan” etmədilər, hətta Nikolay zamanından bəri “dilənçi payı” olmaq üzrə əlimizdə qalan “qənimətləri” də geri almaq istədilər və burası da yadımdan çıxmayıbdır ki, (gərək doktorun da yadında olsun) ağzımızı açıb söz demək istədikdə möhtərəm rus demokratiyası naminə iş görən həriflər başımıza elə qapazlar salmağa başladı ki, yerimizi, yurdumuzu da qapaz vuranlara qoyub hərəmiz bir diyara qaçmağı səlah bildik [xilas bənda gördük].

Sonrası hər kəsə məlumdur. Təkrara hacət yoxdur.

Ancaq bunu yetirmək istəyirəm ki, doğrudur, rus demokratiyası qan töküb, baş yarıb, rus istibdadından qənimətlər aldı. Biz dəxi qənimətlərdən payımıza düşən hissəni almaq üçün qan da tökdük, can da verdik, baş da yardıq. Böylə olan surətdə o “ehsan” hansı ehsandır, hansı “qəniməti” bizə “ehsan” verdi?

Qənimətdən məqsəd hürriyyət isə, haqq isə biz ona malik olmaq üçün “ehsan” almadıq. Bəlkə, on minlərcə can qurban verdik, çaylarca qan axıtıldıq!

Ola bilər ki, “bizə ehsan edildi” ki-

mi təbirlərdən bir para safdərunlar [sədəlvəhlər] xoşlana bilər. Lakin, dəyərmi ki, bir taqım adamların xoşlanmaq xətirəsi üçün şəhidi-hürriyyət olanlarımızın ruhunu incidək? Məncə dəyməz!

Üzeyir

BAKIDA XALQ MƏKTƏBİ MÜDİRLƏRİNİN YIĞINCAĞI

- 1 -

İki gündür ki, Azərbaycan camaat məktəblərinin müdirləri Maarif Nəzərəti dəvəti ilə Bakıya yığılıb, məkatib [məktəblər] məsələləri müzakirəsi ilə məşğuldurlar. Bu, bir ağır vəzifədir. Çünki məktəblərimizin halı çox pərişan olduğu üçün də, müalicəyə möhtac bir çox dərdləri vardır. Məhəllimüzakirəyə qoyulacaq [müzakirəyə çıxarılacaq] o qədər məsələlər vardır ki, yığıncağın müddəti tamamilə bir il də çəksə, bunların öhdəsindən gələ bilməz. Lakin bu məsələlərin əsas və təməli, zənnimcə, üsuli-təlim və tədris dairələrindən gərək olsun. (Yığıncağın şüğü [iş] və proqramı barəsində qəzetlərdə hələ bir şey görülmədi.)

Rus məktəblərində üsuli-təlim və tədris məsələləri çoxdan həll olunmuş və tərtibə düşmüş işlərdən sayıldığı halda, bu gün Azərbaycan məktəblərinin yenidən və ətraflıca bir surətdə tədqiq və təhqiq tərifi [üsulu] ilə müzakirəyə və həllə ehtiyacı vardır. İştə,

təlim və tədris işlərinə əl vurularsa, bundan qabaq “dil və yazı” müşkülətinə düşər olması bədihidir [aydındır].

Bu gün Azərbaycanda işlənən türk lisanının şərq şivəsi, təlimə yarar və əlverişli bir maddə olmadığını tamam elm əhlilərimiz bilirlər. Bu bəlaya bir Azərbaycan şivəsi deyil, tamam türkcələrimiz mübtəladır. Bu bəla, tarixi bir bəladır ki, babalarımızın qəflət və xətalərindən bu gün bizim başımıza gəlir!

Əhli-xibrənin [mütəxəssislərin] məlum olduğu üzrə türk lisanı “ahəng” adlı bir qanuna malikdir ki, həmin qanun heç bir dilə müyəssər deyil. Babalarımız dilimizə uyuşmayan bir çox ərəb və fars kəlmələrini, hətta bütün ibarələrini fövc-fövc [axın-axın] türkcəmizə dolduraraq, gözəlcə ahəng qanunumuzu da xırpaladılar. Zətən bugünkü türkcəni bilmək üçün türk, fars və ərəb sərf və nəhvlərinə [qrammatikalarını] dara olmaq [vaqif olmaq, bilmək] lazım gəlir. İştə, əsrimizdə öylə tayfa yoxdur ki, öz dilini öyrənmək üçün üç dilin qəvaidinə [qaydalarına] möhtac olsun.

İmdi bu dili təlim edən müəllimlərin halı mülahizə olunsun, çəkdiyi zəhmətlər nəzərə alınsın ki, biçarələr nə məşəqqətə düşər olmuşlar. Burada bir məsələ tövliid edir [meydana çıxır]: xalq məktəbləri müdirləri türkcəmizi islah etməyə müvəzzəfdirlərmi [borcludur-larmı]?

– Əlbəttə müvəzzəf deyildirlər. Zira, sair millətlər dillərini islah etmək

üçün əsrlərcə çalışmışlar, ədəbiyyat yaratmışlar. Dillərinə uyğun qanunları qəbul və uyğun olmayanları da rədd etmişlərdir. Türkcəmizi islah etmək üçün müdirlər yığınağına deyil, üləma [alimlər] və üdəba [ədəbiyyatçılar] ictimalarına ehtiyacımız vardır ki, həman türk aləminin hər cəhətindən dəvət olunmuş mütəxəssisləri ictima qurub, dilin islahı üçün proqram tər-tibi ilə çarələr arasınlar. İştə bu məsələ həll oluncaya qədər, müəllimlərimiz dil müşkülətinə qatlaşıb, ənvai-müsi-bətinə [müxtəlif çətinliklərinə] davam gətirməlidirlər.

Qərb və şərq türkcələrində bəzi islahat əmələ gəlmişdir. Hələlik bu islahata kifayət etməlidir. Lakin maarif dairələrimiz də bir qədər səy və kuşış etməlidir [çalışmalıdır] ki, gələcəkdə dil islahı üçün bir üləma və üdəba ictiması yapılsın.

Yazı məsələsinə gəldikdə; bunun müşküləti daha artıqdır. Ərəb hürufatı [hərfləri] türk dilinə heç də əlverişli deyil. Ərəb hürufatının bir çoxu (ص ط ظ ث ذ kimi) dilimizdə lazım olmadığı kimi, bəzi hürufatın da artırılmasına ehtiyacımız vardır.

Ələxüsus mətbəəçiliyə müğayir [zidd] hərəkələrin bu gün heç bir lüzumiyyəti yoxdur. Əlifba islahatı da yenə mütəxəssislər ictimalarında məhəllimüzakirəyə qoyulasıdır. Ya gərək əlifba tamam dəyişilsin, ya da bəzi hərflərin artması və əksilməsi ilə bərabər, imdiki əlifbamız türk dilinə uyğun bir hala salınsın. İmdiki əlifba kitabçala-

rımız bir qədər islah olunmuşlarsa da, yenə arzu olunacaq amaldan uzaqdırlar.

Bəs [deməli], dil və yazı müşkülətli hələ aramızda davam edəcəkdir. Müəllimlərimiz bu müşkülata qatlaşıb, islahatına qədər səbati-qədəm [dözüm, iradə] və mətanət göstərməlidirlər. Böylə olan surətdə dil və yazı məsələləri hələlik müdirlər yığıncağında məhəlli-müzakirəyə qoyulmayacaq, ancaq bunların təlim və tədrisinə dair ümuma fayda göstərəcək bir məruzə, ya bir layihə oxunmuş olarsa, bunun mətbuat vasitəsi ilə intişarı [yayılması] mənfəətdən xali [məhrum] deyildir.

Bugünkü məqaləm də möhtərəm müdirlərimizə üsuli-təlim və tərbiyəyə dair rəhbərlik, yol göstərməklik deyil, bəlkə buna dair bəzi şeylərin yadavərliyidir [yada salınmasıdır]. Bu yadavərlikdən bəziləri əhli-xibrənin diqqətini cəlb edərsə, artıq məsud olaram. İştə, bu yadavərlikdən burada bir neçəsini söyləyəlim.

Qabaqca bunu iqrar etməliyəm ki, müəllimlərin əmri-maaşı [dolanacağı] təmin olmayınca, burada zikr olunaçaq təkliflərimin də heç biri başa gəlməyəcəkdir. Zira bu təkliflərin hüsulu müəllimlərdən asılıdır. Müəllimlərin güzəranı ağır keçərsə, ya müəllimliyi atıb ayrı bir sənət dalınca gedər, ya da müəllimliklə bərabər sair bir məşğuliyyət aramağa məcbur olar. Bunların hansı olur-olsun, məktəbin tənəzzülünə baidir. Birinci ittifaqda [halda] da məktəblərimiz müəllimsiz qalar. İkinci

ittifaqda da, yəni müəllim vaxtını başqa işlərə sərf edərsə, məktəb tənəzzül tapıb axırda qapanar.

Köhnə rus hökumətinin müəllimlərə az məvacib təyininin siyasi bir cəhəti var idi ki, layiq və qabil müəllimlər məvacibin azlığına görə müəllimlikdən fərar etsinlər, ta ki, avam camaatla bunların əlaqəsi kəsilsin. Odur ki, qabiliyyətli müəllimlər kənddən şəhərə qaçırdılar. Qabiliyyətsizləri isə az məvaciblə kənddə məşğul olmağa məcbur olurdular. İştə, qabiliyyətli müəllimləri kənddən kənar etməklə avam camaatın gözü pərdəli və avam yaşaması davam edirdi.

Bu gün öylə mənhus siyasətlərə daha ehtiyac qalmamışdır. Bundan sonra bərəks [əksinə] çalışmalıdır ki, zəkavət və qabiliyyət sahibləri daha kəndə gedib avam camaatımızı, sairələrin avamından daha geri qalmış camaatımızı, ayılsınlar, nurlandırsınlar; sairələrin də mənzilinə [səviyyəsinə] çatdırsınlar.

İştə, bu nöqtəyi-nəzərlə müdirlərə qabil müəllimlər lazımsa, onların birinci tələbləri məvaciblərin artması gərək olsun. Müəllimlərin əmri-maaşı təmin olunarsa, məsuliyyətləri də o dərəcədə artıq olacaqdır. Ondan sonra kəndə getmək arzusunda bulunan həvəslilərimiz də az olmaz. Bu birinci məsələ.

Keçək o biri məsələlərə!

Təcrübə bunu göstərir ki, şəhərlərdən uzaq və dəmiryollarından kənar kəndlərdəki müəllimlər qəzetə, jurnal,

teatro və kitabxana və sair ülum [elm] və maarif vəsilələrindən [vasitələrindən] məhrum qaldıqları üçün mühitə qaplanıb, müruri-zaman ilə [vaxt keçdikcə] avamlaşırırlar, aldıkları məlumatın üstünə gəlmədiyi üçün yavaş-yavaş unudurlar. Fəaliyyət korşalır və axırda da həvəs və zövq tərək olub gedir. Bunun nəticəsi tutivari [tutuquşuvari] bir müəllimlik ki, avtomat makinası kimi tutduğunu, qıldığını bilməz bir sənətkar...

Məlumdur ki, böylə müəllimin olmağından olmamağı yaxşıdır.

Lakin, bu müəllimi böylə hala salan yenə köhnə hökumət idi. 32 manat məvacib təyini ilə biçərə müəllimi hər elmi və fənni məşğələlərdən məhrum buraxırdı. Qəzetə yox, kitab yox, jurnal yox və bu az məvacibə biçərə nə yap-sın?

Bu gün həmin köhnə hökumətin məsləyinə Azərbaycan Hökuməti də peyrəvi olarsa [onun ardınca gedərsə], vay bizim kənd məktəblərimizin halına.

Yuxarıda zikr etdiyim elmi məşğələlər yalnız qəzetə və jurnallardan ibarət olmayıb, bunun bir çox faydalı cəhətləri vardır ki, səyahət etmək, əksəndazlıq [fotoqrafiq], zənbil hörmək, üzgüçülük və sənayeyi-nəfisə [incəsənət] kimi əqsamı [şöbələri, növləri] hədsiz və hesabsızdır. Bunların hangisi qəbul və hangisini rədd etməliyiz?

Fərhad Ağazadə

MÖVLUDİ-HƏZRƏTİ-FƏXRİ-KAINAT MÜNƏSİBƏTİLƏ

Dünyaya qoydu çün qədəmin fəxri-kainat
Aləm dəyişdi, başladı ən tazə bir həyat.
Rüx göstərib sipahi-ülum eylədi qiyam,
Sultani-cəhl şəşdəri-heyrətdə qaldı mat.
Bir xalığın vücudu sübut oldu aləmə,
Tərək oldu bütələr, əskiləşib cümlə Üzzü Lat.
Dəryayi-cəhlü zülmədə məğruq ikən həman
Kəşti-şikəstəgana əsib şürteyi-nicat
Az bir zamanda qapladı afaqı nuri-həqq
Ey nuri-həqq, zati-ilaha olan sifət.
Ya şahi-ənbiya, edəməm vəsf halını,
Naqis nə tövr şərh edə bilsin kamalını?!

Ya eyyühər-rəsul, əya miri-ətqiya,
Ya eyyühən-nəbiyy və ya xətm-i-ənbiya,
Təkvini-kainata vücudun olub səbəb,
Şəmsi-şümüsi-aləmə nurun verib ziya.
Əlbəttə sənsən Adəmə “Əsma”nı öyrədən
Ey alim, ey müəllimi-qanuni-kibriya!
Gər olmasaydı zati-şərifin bəşər-ara
Olmazdı sidqü mərifətü rəfətü həya
Şanında bizcə hər nə yazılsa ziyadədir,
“Lövlək” qövl-i-Həqqi kifayət deyilmə ya?
Ya şahi-ənbiya, edəməm vəsf halını
Naqis nə tövr şərh edə bilsin kamalını?!

Şər'i-şərifin ilə əya ayəti-mübin
Can ayrı, dil bir oldu zamanında müslimin.
Sidqü vəfa, şücaət ilə oldu həmcəlis
Mehri-məhəbbət ilə dolub qəlbi-möhtədin
Hübbül-vətən nə olduğunu cümlə dərk edib,
Nəqqəşvar nəqş qılıb etdi nəqqəsin.
Eyvani-bür-ci-rüf'əti-islama ol səbəb
Heç bir kəmənd ilişmədi, hər atdı müşrikin.
Ya şahi-ənbiya, edəməm vəsf halını,
Naqis nə tövr şərh edə bilsin kamalını?!

Sənsən ümidimiz bizim, ey şahi-tacdar,
 Qoyma qalaq bu gündə, belə xar, dilfigar
 Tufani-bəhri-qəmdə üzür nurdan həyat,
 Gəl bir xilas qıl bizi, ey Nuhi-namdar
 Şər'i-şərifə baxmayaraq etdik infikak
 Oldur ki, oldu çeşmimizə tirə ruzigar.
 Dəsti-təyyüd ilə müəyyəd qıl ümmətin
 Ver cami-elm, rəf' ola bu nəş'eyi-xumar.
 Bədri, çağır haraya o dəryayi-rəhməti
 Tök əşki-xunfəşanı üzə, ağla zar-zar.
 Ya şahi-ənbiya, edəməm vəsf halını
 Naqis nə tövr şərh edə bilsin kamalını?!

14.12.34, *Keşlə*
Seyidzadə Bədrəddin

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Gürcü Teleqraf Acentəliyindən

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 8-də Voronejdən xəbər verirlər ki, kəşfiyyat xəbərlərinə görə cənub cəbhəsinin kəzak ağqvardiya dəstələri Baş komandanı Nikolay Nikolayeviçdir. Onun ərkani-hərbi [qərargahı] Kantemirov-kadadır. Şayiata [şayiələrə] görə, bu yaxın zamanda Denikin əsgərlərinin birinci dəstəsi gözlənilir.

Ukraynada

- Kanuni-əvvəlin [yanvarın] 9-da Moskvadan teleqraf edirlər ki, Xarkov əhvalı xeyli ciddidir. Məhəlli [yerli] bolşeviklər, alman məmurları tərəfindən bilamümaniyət [maneəsiz] şiddətli və aşkar bir surətdə təşkilat yarmaqdadırlar. Xarkovda bolşeviklər qəzetə nəşr edirlər. Bolşeviklər firqəsinə aş-

karə bir surətdə daxil olurlar. Alman əsgərləri təcili surətdə hər bir şeylərini satıb getməyə hazırlaşırlar.

- Kanuni-əvvəlin 8-də Karnakondan teleqraf edirlər ki, “Tayms” qəzetəsinin Paris müxabirinin verdiyi məlumata görə, sülh əqd edilməsi [bağlanması] üçün üç cərəyan vardır. Birincisi konfransdır ki, kanuni-əvvəlin axırlarında işlərini qurtaracaqdır. Mart və ya nisan [aprel] aylarında hamı müttəfiq məmləkətlərin ümumi Sülh Konfransı başlanacaqdır. Bunlardan sonra da, Müttəfiq və həmçinin düşmən dövlətlərin ümumi konqresi vaqə olacaqdır [baş tutacaqdır].

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 12-də

Vükəla Şurası Sədri həzrətlərinin Müttəfiqlərə neft vermək barəsindəki məruzəsindən sonra qət edilmişdir ki:

Ticarət və Sənaye Nəzarətinə Müttəfiqlərin neft barəsindəki təkliflərini qəbul ilə lazımi tədabir ittixaz etməsi [tədbirlər görməsi] tapşırılsın. Neft, dövlatə məxsus ehtiyatdan veriləcəkdir. Neftin hesabını Maliyyə, Ticarət və Sənaye Nəzarəti nümayəndələri, Neftçilər İttifaqı və Müttəfiqlər komandası nümayəndələrindən mütəşəkkil bir heyət saxlamalıdır. Fövqdə məzkur [yuxarıda deyilən] komisyona təşkilili Ticarət və Sənaye naziri həzrətlərinə mühəvvəl edilməlidir [tapşırılmalıdır].

13 kanuni-əvvəl

Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri həzrətlərinin dəmiryolları xidmətçiləri üçün ərzaq almaqdan ötrü para təxsis [ayrılması] barəsindəki məruzəsindən sonra qət edilmişdir ki, Ərzaq Nəzarətinə müraciətən Azərbaycan dəmiryolları xidmətçilərinə ərzaq almaq üçün Türük və Məabir Nəzarətinə bir milyon manat borc verilməsi tapşırılsın.

Post və Teleqraf naziri həzrətlərinin məruzəsinə görə, Ərzaq Nəzarətinə müraciətən post və teleqraf xidmətçilərinə ərzaq almaq və ərzaq təşkilatı yapmaq üçün 100 min rublə borc pul təxsis edilməsi tapşırılsın.

DAĞISTANLILAR CÜMHURİYYƏTİNDƏ

Kazaklarla dağistanlılar etilafı

* Kazaklarla Dağistanlılar Hökuməti miyanında [arasında] etilaf [razılıq] əmələ gəlmişdir. İşbu etilafa görə, Tersk nahiyə kazakları ilə kəndçilər, Dağistanlılar İttifaqına daxil olaraq hərbi qüvvələrini birləşdirir.

* Bu günlərdə Dağistanlılar Cümhuriyyətinin yeni Kabinəsi təşkil ediləcəkdir. Buraya kazak və Tersk nahiyə kəndçiləri də daxil olacaqlar. Böyləliklə Kazak Kəndçilər Hökuməti ləğv edilərək, muxtariyyətli Kazak və Kəndçilər Şurası qalacaqdır.

* Dağistan xalqları osetin, kabardin, inquş və çeçen nümayəndələri ka-

nuni-əvvəl [dekabrın] 12-də general Tomsona təqdim olunmuşlar. Tomson bunlara təşəkkür izhar etməklə, ölkələrində asayışı xələdar etməməyi təkliflə və ricalarını əmələ gətirməyi vəd etmişdir.

Demokratlar müşavirəsində

Eşitdiyimizə görə, Rusiyada mərkəzi, möhkəm və qəvi [güclü] bir sulta [hakimiyyət] təcdidinə [bərpaşadək] Azərbaycan istiqlalının etirafı [tanınması] və müştərək hökumət təşkilatı yolunda müsəlman demokrasi firqə və cərəyanları ilə əcnəbi demokrasi firqələri miyanında [arasında] bir uzlaşma [razılıq] hasil olmuşdur. Təfsilatını gələcək nömrəmizdə verəcəyiz.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Türk texnikləri

Kanuni-əvvəl [dekabrın] 16-da Mövludi-nəbi münasibətilə Bakı Sənaye məktəbində oxuyan və bitirmiş türk texnikləri ictimaya [yığıncağa] dəvət olunurlar.

Sibirya heyətinin Bakıya vürudu [gəlişi]

Kanuni-əvvəl 15-də, səhər vaxtı Quryevdən “Arqo” nam [adlı] vaporla beş nəfərdən mürəkkəb [ibarət] Sibirya heyəti Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Heyətlə bərabər İran konsulu da varid olmuşdur. Quryevdən gəlmiş “Arqo” nam vapor komandasının mə-

lumatına görə, Quryevin əhvalı fəna deyildir. Bakıdan göndərilmiş ləvazimati-hərbiyyə ilə oranı mühafizə etmək mümkün olacaqdır. Ərzaq orada boldur. Buğda ununun putu 60 rublədir. Qoyun ətinin girvənkəsi bir rublə 50 qəpikdir. Rusiyada böyük ehtiyac hiss edilir.

İanə təqsimi [bölünməsi]

Parlamanımız açılması münasibətilə Qulaməli Əsgərzadə tərəfindən müsəlman yoxsul balalarına paylanmaq üzrə idarəməyə verilmiş 1000 manat pul, Ünas Cəmiyyəti-Xeyriyyə [Qadın Xeyriyyə Cəmiyyəti] rəisəsi Liza xanım Muxtarova cənablarına təhvil verildi. Bu pul Liza xanım hüsurunda müəllimlərimiz tərəfindən böylə təqsim edildi: 4-cü ünəs məktəbində fəqir və yoxsul Kazan türk balaları çox olduğuna görə o məktəbə 500, 1-ci rus-müsəlman ünəs məktəbinə 300, 3-cü ünəs şəhər məktəbinə 150, darüleytam [yetimxana] balalarına kitab, dəftər almaq üçün dəxi 50 manat. Allah ianə verənin köməyi olsun.

* Bu il Ünas Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi [Qadın Xeyriyyə Cəmiyyəti] binasında (Muxtarovun Persidskidəki evi) Müsəlman Ünas sənət məktəbi açılacaqdır. Məktəbə girmək istəyənlər ərizələrini indidən aparıb Liza xanım Muxtarova cənabları adına verməlidirlər. Adres: Kamenistaya nömrə 148, yuxarı qat.

* Tibbiyyə və Sihhiyyə şöbəsi əhaliyə elam edir [bildirir] ki, kanuni-əvvə-

lin [dekabrın] 17-dən etibarən səpmə yatalaq xəstəliyinə mübtəla olanları 19-cu xəstəxanaya aparmaqdan ötrü təthirat mövqifində bir fayton verilmişdir. Tələbat [tələblər, müraciətlər] növbə ilə əmələ gətiriləcəkdir. Xəstənin naxoşluğunu doktor təhqiq edib vəsiqə verməlidir ki, işbu vəsiqə üzrə mövqifdən (telefon nömrə: 6-34) fayton istənilsin. Yaxın günlərdə işbu məqsədlə başqa bir fayton, iki dənə də araba təyin ediləcəkdir.

* Tazəşəhər post və teleqraf kantonunun məlumatına görə, mavərayibəhri-Xəzərə fəqət [sadəcə] Bayraməli və Kuşka mövqifinədək [stansiyasınadək] teleqram qəbul edilir. Türkiyə ilə əlaqə başlanmamışdır.

Ərzaq işləri

* Kanuni-əvvəl [dekabrın] 14-də dəmiryol ilə Bakıya daxil olan ərzaq:

Buğda 9504 put;
Un 278 put;
Kartof 1007 put;
Arpa 8671 put;
Saman 488 put;
Odu 750 put.

* Ərzaq Nəzarəti İrandan ərzaq və qeyri mal alacağı barəsində Maliyyə Nəzarətinə yazıb həman alver üçün nə miqdarda İran sikkəsi Maliyyə Nəzarəti buraxa biləcəyini Nəzarətə xəbər verməsini xahiş edir.

* Ərzaq Nəzarəti Mənzil və Ərzaq şöbəsi müdiriyyəti vəkilinə yazıb, hamı ərzaq işləri və idarələri Ərzaq Nəzarəti ixtiyarına keçməsinə xəbər verir

və əlavə edir ki, donluq almamış uyezd vəkilləri və idarələri Ərzaq Nəzarəti məbləğindən alacaqdır. Artıq maaş almayan məmurlar Bakıda olduqları halda Bakı qərarı ilə, Gəncəyə köçdükləri halda Gəncə qərarı ilə artıq maaş alacaqlar. Hər bir qulluq işlərində Ərzaq Nəzarəti ilə əlaqədə olunmalıdır.

* Bakı Müsəlman Ünas cəmiyyətinə bir put qənd və iki girvənkə çay buraxılması barəsində Ərzaq Nəzarəti Şəhər Ərzaq İdarəsinə yazıb xahiş edir ki, həmin ərzaq verilsin.

* Şəhər Ərzaq İdarəsi Ərzaq Nəzarəti ixtiyarına təhvil verilməsinə əlavə olaraq, həmin idarədə qulluq edənlərin siyahısı və nə qulluqda olduqlarını, neçə məvacib aldıqları barəsində Nəzarət həmin idarəyə yazıb məlumat istəyir.

* “Qafqaz və Merkuri” və “Vostoçnoye Obşestvo” paroxod cəmiyyətlərinin anbarlarında və körpülərində olan mallar kimin olduğu, nə olduğu və nə qədər olduğunu yazıb Ərzaq Nəzarətinə məlum etmələrini Nəzarət həmin cəmiyyətlərdən xahiş edir və əlavə edir ki, o mallar hamısı qayda ilə dəstə-dəstə yığılsın.

Eydi-mövlud [Mövlud bayramı]

Bakı müsəlman ruhani “Səadət” idarəsi Həzrəti Məhəmməd səlləlləhüəleyhin eydi-mövludu münasibətilə düşənbə [bazar ertəsi] günü kanuni-əvvəl [dekabrın] 16-sında (rəbiüləvvəl ayının 12-si) saat 12 radələrində Azərbaycan Parlamanının salonunda cəsn bərpa edəcəkdir [yığıncaq təşkil edəcəkdir]. Mərhəmətli zəvatdan

[şəxslərdən] “Səadət” mədrəsəsi nəfinə [xeyrinə] ianələr qəbul olunacaqdır.

Xüsusi dəvətnamələr olmadığından, ümum camaatın təşrif gətirməsi rica olunur.

“Səadət” idarəsi
2605

Mövludi-nəbi münasibətilə

Operetta

Axşam tamaşası

Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda
Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli
Qardaşlarının müdiriyyəti

Düşənbə [bazar ertəsi] günü rəbiüləvvəl
ayının 12-sində (dekabrın 16-sında)
1337-1918 ildə

Mövludi-nəbi münasibətilə
bu mövsümdə birinci dəfə olaraq
mütəntən [təntənəli] bir surətdə
mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

Zülfüqar bəy Hacıbəylinin
yazmış olduğu məşhur

“Evliyən subay”

operettası.

Kərbəlayı Hacınin rolunun ifa edəcəkdir
Müdiriyyətin mahir və müqtədər aktyoru
məşhur komik Hacığa Abbasov.
İştirak edirlər: Anaplı, Darablı, Məğfurə
xanım, Yeva xanım, Mina xanım və
qeyriləri.

Böyük şərqi musiqi dəstəsi orkestri
Zülfüqar bəyin təhti-idarəsində
[idarəsi altında].

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaqdır

axşam saat 8-in yarısında.

Dirijor: Zülfüqar bəy Hacıbəyli.

Rejissor: Hüseyin Ərəbli.

Məsul: Xəlil Hüseyinzadə.

Müdür: Üzeyir Hacıbəyli.

Mərkəzi Ərzaq Bürosu

Ümum əhaliyə elan edir ki, “Samopomoş” müstəhlik cəmiyyətinin aşağıdakı dükənlərindən girvənkəsi 3 manatdan çörək satılacaqdır:

1-nci dükən: Balaxanski küçədə göyerti bazarında;

2-nci dükən: Zavağzal tərəfində;

4-ncü nömrə dükən: Bayılda;

5-nci nömrə dükən: Persidski küçədə Tserkovninin küncündə;

6-ncı nömrə dükən: Malakan kəndində;

8-nci nömrə dükən: Telefonni küçədə;

12-nci nömrə dükən: Telefonni küçədə;

11-nci nömrə dükən: Belı qorodda.

2606

Xalq Səhiyyəsi naziri həzrətlərinin əmrinə mütabiq ümum aptek mağazası sahıblərinə elan olunur ki, bunlar bu il 31 dekabr 1918 tarixinə kimi Tibbiyyə və Sihhiyyə şöbəsinə aşağıdakı məlumatı pişnihad [təqdim] etməlidirlər.

1) Mağazanın sahibi, müdiri və mağazada işləyən əşxas [şəxslər] barəsində və bunların dərəcəyi-elmini.

2) Nə vaxt və kimin müsaidəsi ilə mağaza açılmışdır.

3) Mağazanın məkanı.

4) Zəhərli və tünd ədəvat ilə alver etməyə icazə varmı?

Tibbiyyə və Sihhiyyə Şöbəsi müdiri:

İ. Punko

b/22 3 – 2

Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Azad bayram

səh. 276. “...martınovlar...”: Bakının Bələdiyyə sədri olmuş Pyotr Martinov nəzərdə tutulur.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 281. “...məzkur hüququn qövldən feilə [sözdən işə] gətirilməsinə...”: qəzetdə “qövldən feilə” yerinə səhvən “qüvvədən feilə” getmişdir.

Bakıda xalq məktəbi

müdirlərinin yığıncağı

səh. 287. “hərəkət”: ərəb əlifbasında hərflərin altına və üstünə əlavə edilən işarələr.

Mövludi-Həzrəti-Fəxri-Kainat

münasibətilə

səh. 289. “Tərk oldu bütlər, əskiləşib cümlə Üzzü Lat”: Üzz (Üzza) və Lat cahiliyyə dövründə ərəblərin ən məşhur bütləri arasında yer tutmuşdur.

“«Lövlak» qövli-Həqqi kifayət deyilmi ya?»: “Həqqin, yəni Allahın kəlamı olan «Lövlak» sözü kifayət deyilmi?” Burada hədisi-qüdsiyə işarə edilmişdir. Hədisi-qüdsi, “Quran” xaricində Peyğəmbərin Allahla istinadən söylədiyi sözlərə deyilir. Belə hədislərdən birinə görə, Allah Peyğəmbərə “Lövlakə lövlak ləma xələqtül-əflak”, yəni “Sən olmasaydın kainatı yaratmazdım” buyurmuşdur.

“Hübbül-vətən nə olduğunu cümlə dərk edib”: “Hübbül-vətən” sözünün mənası “vətəni sevmək”, “vətən məhəbbəti” deməkdir. Burada Peyğəmbərin “Hübbül-vətən min-əl-iman” (“Vətəni sevmək imandandır”) hədisi-şərifinə işarə edilir.

səh. 290. “14.12.34”: Burada il, rumi təqvimlə göstərilmişdir; 14 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

**“Mövludi-Həzrəti-Fəxri-Kainat”
şeyri (289-290) üçün lügət:**

rüh: üz
sipahi-ülum: elm ordusu
qiyam: qalxma; dikəlmə
sultani-cəhl: cəhalət sultanı
şəşdəri-heyərət: “heyərətin altı qapısı”;
məc. “heyərətamiz işlərlə dolu dünya”
dəryayi-cəhlü zülm: cəhalət və zülm
dənizi
məğruq: qərq olmuş
kəşt-i-şikəstəgan: gəmissi sınımlar
şütreyi-nicat: gəmi üçün əlverişli istiqamətdə əsən qurtuluş küləyi
sifat: sifətlər; keyfiyyətlər
şahi-ənbiya: peyğəmbərlərin padişahı
eyyühər-rəsul: ey peyğəmbər
miri-ətqiya: təqvalıların başçısı
eyyühən-nəbiyy: ey peyğəmbər
xətmi-ənbiya: peyğəmbərlərin sonuncusu
təkvini-kainat: kainatın yaradılışı
şəmsi-şümus: günəşlər günəşi
müəllimi-qanuni-kibriya: böyüklük və cəlal qanununun müəllimi
bəşər-ara: insanlığın bəzəyi
rə’fət: mərhəmət
şər’i-şərif: şərəfətli şəriət
ayəti-mübin: haqqı üzə çıxaran ayə, işarə
müslimin: müsəlmanlar
sidqü vəfa: sədaqət, doğruluq və vəfa
həmcəlis: yoldaş
qəlbi-möhtədin: hidayətə nail olanların qəlbi
nəqqaşvar: nəqqaş kimi
nəqşə: rəsm, şəkil; bəzək
eyvani-bürçi-rüf’əti-islam: islamiyyətin

uca bürcünün eyvanı
müşrikin: müşriklər, Allaha şirk qoşanlar
şahi-tacdar: tac sahibi padşah
dilfigar: ürəyi sınımış
tufani-bəhri-qəm: qəm dənizinin tufanı
namdar: adlı-sanlı
infikak: ayrılma; dağılma
tirə: qaranlıq; qara
ruzigar: zamanə; hal, vəziyyət; yaşayış, ömür
dəsti-təəyyüd: sağaldan əl
müəyyəd: sağlam
cami-elm: elm bədəsi
rəf’ olmaq: aradan qalxmaq
nəşeyi-xumar: sərxoşluq nəşəsi
dəryayi-rəhmət: rəhmət dəryası
əşki-xunfəşan: qanlı göz yaşı

Bakı xəbərləri:

Sibirya heyətinin Bakıya vürudu

səh. 291. “Quryev”: Qazaxıstanda indiki Atrau şəhəri nəzərdə tutulur.

Bakı xəbərləri

səh. 292. “Kuşka”: Türkmənistanda indiki Sərhədabad şəhəri nəzərdə tutulur.

ازبایجان

گوندک سیاسی، اجناسی، ادبی، اقتصادی تورک غزتمیدیر.

آبونه شویطی:

یاوارلا برینه دک باکو ایجون ۳۴.

باشقه شهراره ۳۵ روبلهرد.

بز آیشی باکود ۱۲، باشقه شهراره.

۱۹ روبلهرد.

اعلان قیاتی:

سطری ۳ روبله کرانه کین املالار

ایجون گدشت ایذیلر.

تورک و اسلامیه مفید مقالره صحیفه
لرتمز آچقدور. درج اولتینان اوردق
اعاده ایذیلر. درج ایذیلن مقلاتل
مکفاتی اداره تمین ایذیلور.

محل اداره:

یاکو، وورونوسکی وغورنسکی
کوجارلا کینجده ۴ نومرولی ایودو

آذربایجان ادارهسی

تاتون نمرو ۶۰-۳۹

تلک نسخمسی ۷۰ قیق

قسم رسدی

داخلیه نظارتک اقطاعمامی

نمره - ۱۰

۱۰ کانون اول ۱۳۳۷

من. آذربایجان جمهوریتک داخلیه نظریه
وزاریاته ترونده غزتمسک ۱۴۷، ۱۴۸ و ۱۴۹
نمبرلرله ایوان قوروتیشک و مکتوباتشوقلا
برج ایذیلش ادارهیه مکتوباتی ایلگه رسد
ترنده یالان شایعلا نثر ایذیلر. ماییت دشمن
حیلگی قالمیرا یلدهک و حکومت حرکاتی و
کسارتلری حقیقده اصل سیز خبرلر شایع ایذیلر
عد ایویوب ۱۹۹۸ نیچلی ایوان آتیک ۱۹۹۸
حکومت قوتلارینه موافق بیرلمیش اولان
اجاری فراداملارلا ایکنجی سنمک آ. ب. و
مادریته گورمه ذاتییا ترونده غزتمسی مدیری
ل. ایمانسک ۳ ینش و به چریبه ایلهلمسی
چریبه ویرمه دیکی تهریده آئی کی حسیبه
انسانتی فراره آلمیش.

داخلیه نظریه ب. جوانشیر.

کاشغ تقسیم ایذیلر شوردن

هرجورکافه، فاروند، طرف (یاکت)
تقسیم ایذیلر شورا، فرمالاره و بویاشمیرانی
اوللاره خبروریر که بواعلان خبروریلدی
گورن ۳ کونک مدت قدر ۲ نیچ نرله فورما
ایله کافه، قاروند و ظرف حرکاتی حقیقده
بیروینه معلومات ویرمه ایذیلر. کورنیش
معلوماتی ویرمه یئلر چریبه ایذیلر چکلدور.
یونن علاوه برینچی نرله فورما ایله معادمت
ویرمه ای اولان شخضار و قیرده لار شوره ایله معلومدر
ایذیلر قدر بطور معلومات ویرمه یئلر بوسنی
۲۳ کون اولک (ببقارک) ۲۳ قدر معلومات ویرمه
ایذیلر.

۱ نیچ و ۲ نیچ فورما ایله معلومات ویرمه
بریک تهریده مقصرد قانونی مشولته جاب
ایملوب ماللاری کشف ایلمدیگی زمان شورا
کومسی ایله حسیبه دخی ایذیلر چکلدور.

۱ نیچ و ۲ نیچ فورمالارلا بلاقل شورا
بیرونده آملاق اولار. مترو - پولیس کوجیه
سنده نمرو ۲۳ (کوممعه تجارت و سهمدارلار
فرکتی قاتوراند).

شورا سدری، عیالیعی باک مکتبسک،
کاتب، غ. گونیشک
آذربایجان معارف نظارتده

نمره ۲۰۳

۱۱ کانون اول ۱۳۳۷

زکاتال عالی انشائی مکتبتک علملی تیر
تیکریتچیس و آتاشاسیا قوشوا یا مصلرین
حقیقته خدمتدن کسار ایذیلر. برنجیس
اولولوغه کلمه دیکندن بوسنی ایوان (رتشیر) ک
برینش و ایکنجی سیه مدمکتوب مکتب ملی
فهرتیه یکنکن نثرین تاتیک (ویایر) ۳۹۸.

نمره ۲۰۴

باکو ۳ نیچ اثاث کیمنازیمه تورک لانی
معلمسی غریبسلطان میکوف بویسل تشرین
تاتیک ۳۰۰ ندرن باکو ایکنجی اثاث کیمنازیمه
تمین ایذیلیر.

نمره ۲۰۶

۱۲ کانون اول ۱۳۳۴
و. ز. یاشیموسکی باکو ریالی مکتبتده
موقتا جغرافیا تهریسه بورا فیلر.

نمره ۲۰۷

باکوده دورده نیچ ذکور کیمنازیمه
معلمسی و. آ. سونووا باکو تجارت مکتبتده
آلمان لانی تهریسه بورا فیلر.

نمره ۲۰۸

باکو مارینسکی اثاث کیمنازیمه معلوم
معلماری: ی. م. فریقینا، آ. آ. نویشقا،
آ. و. یاولوا، آ. د. شیانووا، و. و. قاندلاکی
ی. م. دویدیا، س. ج. شیخ زاده، آ. ب. مالخا
سیاس. ک. م. یزتوماسیان، س. ا. پاشروا،
م. ق. یثرووا، ا. کجابیتووا وقت مینده
اودوظیفه لر ایله ایتمگه کلمه تکرارن بوسنی
تشرین اولک ۲۸۹۸ خلدن خلدن ندرن حسیبه تک
ایذیلیر.

نمره ۲۰۹

کو کساحام رضاف باکو مقصد نیامسک
(مالیش) حاضرلیق مشتمله مملعه تمین ایذیلر
معارف نظریه ن. یوسیفکوف.

باکو، ۱۸ کانون اول

برنجیه وقتن بریندره شهزاده فلیت
گورنن دهممورفرائلر مشاورنده آخرنی
اجلاسلا کیمینتنن معلوم ایله یی اوزومه احتیاج
که ائتلاف ایجون عمومی بریدل تالمشدر.
دهممورفرائلر مشاوره مکتب. مکتبلی غیر
مسلمان سوسیالیست فرقلری اولشلارده، اولندا
مساوات، واحده، معتمد و مسلمان سوسیالیست
لری باقی دخی اشتراک ایذیلوردری.

آذربایجانک استقالاتی، آذربایجان
تورک و اسلاملارک مقدراتی، حکومتی،
پارلمانی اتراف ایتمگه ییل کورنیش فرقلر
ایله بزم فرقلریم عجان نه سیه تورمه ماییتده
بولوب، مایله و طامانی افکاره بول ویریزدری؟
بو سیه که مسلمان دهممورفرائلر دم
مورفات و سوسیالیست نامی طاشان اوز اجنی
وطندارلارک آذربایجان دهممورفرائلی خوص
سنده یا گلش بر نظرد، و اوللارک حقوق و
مقدراتی مشتمله همین یا گلش نظردن نشن

ایمن سننده بولناملاری موقتی بر کیتب، عد
ایلمورک، بو خوصسه مایله انکارلا حریرانی ایله
آرافله بر ساشن سالیتره مایه نامندن چکینور.
نیر. فی الحقیقه، دهممورفرائلر مشاوره سیه
استاد ایندی فرقه ده روس اجناسیون -
انقلابیولارندن عیراتر سو اولنگ مسلمانلاری
اولرده یا کویه باشقه فکر و املارله کاشن
ایذیلر. آذربایجان استقالاتک توروجه بر آدی
اولدیغی و منتقلر ووده ایله همین تورجو آدی
دعا اترق قلابایجان حکومتی
عوضه اعضارنک اترق قسی اجناسیون-انقلاب
یوللارندن مشکل دهفتاز و موارای یجی خزر
انقانی نامی طاشان بر حکومت حسب اولوندا.
سنی یئین عه اینن فرقلر و اوللارک اطرافیه
یغیان عناصر اولرده استقلالیزمه و حکومتزه
قارشو برطاقم سؤحرکات کورنیش، آذربایجان
دولت آدی یله ایتمشک ایتمه یولوردری، بوللار
حسیبه دوس قاتدری و یاشمیرانی ایله آغز
آغز یوروب، واح سوسیه ده، قفقزلاردری.
مشاوره مایه مروت اولوش یزفرقلر اوللار واحد
رویه شعارنی اساس اولماق اوزره بزر اعتراف
ایذیلورک لکن همین شمار ده سننده سوسیه
برکنه چالشان و قوتو حاسنی اولان بر روسیه
حکومتی واریمده، سوانتی ویرد کلمه: جلی واره
ده قاققاز ایله چیخ بر رایفنده بولوناغلا مقدر
اولیان اوداق (اره) حکومتی کورنیشدر.

لکن برقدن وقت کچیله. اولقا حکومتک
افتمی (اروا) دن سیریلیه، (اموسق) شهره
نقل ایندی آ. آ. کاشیلیدی. بروقت کچد کدن
سنگره مدموم روسیا حکومتک لقی (ایدل)
جایی سواحلتنن (دون) طرفه کوچمگه ییل
اینمسی اشکار اولدی. « واحد روسیا » ی
دولتک نیتده اولان محافل کوزارنی فمسنره
لرند دونوروب (دینکین) لره، (پتولای
نیولایویچ) لره تکبیر لر، اوفایان اولدی،
(یقورتاراد) دویغری، روسیا انقلاب کیزش
برکنه رایفنده اتان سیاسی و مقلداتی
حقوقک محافظه ایلمدیسه طرفدارنی اولان
بئوزدهمورفرائلر محافل ایلمک بر یوسیفکیمی آگلا
دیلاز. کوردریک کوبوک و یازمیلر معیاره شعارنی
پایه نیه اولدورنده گورنن خلدن فورلر، کولکلر
اوردوسیه باشجیلاری، دیلیوقولار و ونون اسکی
روس یوزورفرائیلی اوله ویروب، روسیا

سوغ فرقلرک انشائی آراسنده قارندهمورفا

Çərşənbə, 18 dekabr 1918-ci il, nömrə 67

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 14 rəbiüləvvəl sənə 1337. 18 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Daxiliyyə nazirinin qətnaməsi

Nömrə - 10

10 kanuni-əvvəl 1334

Mən, Azərbaycan Cümhuriyyətinin Daxiliyyə naziri, “Znamya truda” qəzetəsinin 146, 147 və 149-cu nömrələrində İvan Kornişinin və Məlikbabaxanovun dərc edilmiş idarəyə məktublarını aşkara surətdə yalan şayiələr nəşr edici, milliyət düşmənçiliyi qaldıra biləcək və hökumət hərəkəti və binagüzarlıqları [sərəncamları] haqqında əsilsiz xəbərlər şayə edici [yayıcı] ədd [hesab] edib, 1918-ci il iyun ayının 19-da hökumət qanunlarına müvafiq verilmiş olan icbari qəraradların ikinci qisminin “A”, “B” və “J” maddələrinə görə “Znamya truda” qəzetəsi müdiri L. Umanskinin üç min rublə cərimə edilməsini, cərimə verilmədiyi təqdirdə iki ay həbs edilməsini qərara aldım.

Daxiliyyə naziri: B. Cavanşir

Kağız Təqsim Edici [Paylayıcı] Şuradan

Hər cür kağız, karton, zərf (paket) təqsim edici Şura, firmalara və bu işdə maraqlı olanlara xəbər verir ki, bu elan xəbər verildiyi gündən üç günün müddətinə qədər 2-ci nömrə forma ilə kağız, karton və zərf hərəkəti haqqında Şura bürosuna məlumat verməlidirlər. Göstərilən məlumatı verməyənlər cərimə ediləcəklərdir.

Bundan əlavə, birinci nömrə forma ilə məlumat verməli olan şəxslər və firmalar Şuraya məlumdur. İndiyə qədər bu tövr məlumat verməyənlər bu sənəsi kanuni-əvvəl (dekabrın) 22-sinə qədər məlumat verməyə məcbur edilirlər.

1-ci və 2-ci forma ilə məlumat verilmədiyi təqdirdə, müqəssirlər qanuni məsuliyyətə cəlb edilib, malları kəşf edildiyi zaman Şuranın təsvibi [razılığı] ilə həcz [müsadirə] dəxi ediləcəkdir.

1-ci və 2-ci formaların blankını Şura bürosunda almaq olar. Starı polis küçəsində, nömrə 22 (“Kyummene” Ti-

carət və Səhmdarlar Şirkəti kantorasında)

Şura sədri: Abbasəli bəy Makinski
Katib: V. Q. Levinski

Azərbaycan Maarif Nəzarətində

Nömrə - 203

11 kanuni-əvvəl 1334

Zaqatala ali-ibtidai məktəbinin müəllimi Ter-Mikırtçıyans və Anastasiya Qoşoba mənsəblərindən və həmişəlik xidmətdən kənar edirlər. Birincisi qulluğa gəlmədiyindən bu sənəsi eylülün (sentyabr) birindən və ikincisi isə məzkur [adı çəkilən] məktəb milliləşdirildiyindən təşrini-saninin (noyabr) 4-ündən.

Nömrə 204

Bakı Üçüncü Ünas gimnaziyasına türk lisanı müəlliməsi Qəriboltan Məlikov bu il təşrini-saninin 30-dan Bakı İkinci Ünas gimnaziyasına təyin edilir.

12 kanuni-əvvəl 1334

Nömrə 206

V. Z. Yanışevski Bakı Realnı məktəbində müvəqqədən coğrafiya tədrisinə buraxılır.

Nömrə 207

Bakıda Dördüncü Zükur [oğlanlar] gimnaziyasının müəllimi V. A. Sokolova, Bakı Ticarət məktəbində alman lisanı tədrisinə buraxılır.

Nömrə 208

Bakı Mariinski Ünas [qızlar] gimnaziyasının müəllim və müəllimələri: Y. M. Kaprinskaya, A. A. Novitskaya, A. V. Pavlova, A. D. Şbakova, V. V. Kandelaki, Y. M. Dudina, S. Ə. Şeyxzadə, A. B.

Malxasyans, K. M. Ter-Tumasyans, S. E. Balaşova, M. K. Petrova, M. İ. Gülcəninova vaxtı-müəyyəndə [müəyyən edilmiş vaxtda] öz vəzifələrini ifa etməyə gəlmədiklərindən, bu sənəsi təşrini-əvvəl [oktyabrın] 21-dən xidmətlərindən həmişəlik kənar edirlər.

Nömrə 209

Kövkəbxanım Rzayev Bakı Müqəddəs Nina məktəbinin (milliləşmiş) hazırlıq şöbəsinə müəllimə təyin edilir.

Maarif Naziri: N. Yusifbəyov

BAKİ, 18 KANUNİ-ƏVVƏL

[DEKABR]

Bir neçə vaxtdan bəridir ki, şəhərimizdə fəaliyyət göstərən “Demokratlar müşavirəsində” axırıncı iclasların gedişindən məlum olduğu üzrə, ehtimal ki, etilaf [uzlaşma] üçün ümumi bir dil tapılmışdır. “Demokratlar müşavirəsinin” mütəşəbbisləri [təşəbbüsçüləri] qeyri-müsəlman sosialist firqələri olmuşlarsa da, onda “Müsəvat”, “İttihad”, “Hümmət” və Müsəlman Sosialistləri Bloku dəxi iştirak edirlərdi.

Azərbaycanın istiqlaliyyətini, Azərbaycan türk və islamlarının müqəddəratını, Hökumətini, Parlamanı etiraf [qəbul] etməyə meyl göstərməyən firqələr ilə bizim firqələrimiz əcəba nə səbəbə görə münasibətdə bulunub, mübadilə və təateyi-əfkara [fikir mübadiləsinə] yol verirlərdi?

Bu səbəbə ki, müsəlman demokrat firqələri, demokrat və sosialist namını

daşıyan öz əcnəbi vətəndaşlarının Azərbaycan demokratiyası xüsusunda yanlış bir nəzərdə və onların hüquq və müqəddəratı məsələsində həmin yanlış nəzərdən nəşət edən [irəli gələn] ziddiyyətdə bulunmalarını müvəqqəti bir keyfiyyət ədd [hesab] edərək, bu xüsusda mübadileyi-əfkarın cərəyanı ilə aralığa bir saziş salınar deyə, münasibətdən [əlaqədən] çəkinməyirdilər. Filhəqiqə [doğrudan da]: “Demokratlar müşavirəsi” istinad etdiyi firqə – ki, rus ictimaiyyəni-inqilabiyyunlarından [sosialist inqilabçılarından] ibarətdir – və onun məsləkdaşları əvvəllərdə Bakıya başqa fikirlər və əməllərlə [niyyətlərlə] gəlmişdilər. Azərbaycan istiqlaliyyətinin quruca bir adı olduğunu və Mütəfiqlərin vürudu [gəlişi] ilə həmin quru ad daha artıq qalammayacağını və Azərbaycan Hökuməti əvəzinə əzələrinin [üzvlərinin] əksər qismi ictimaiyyəni-inqilabiyyunlardan mütəşəkkil “Qafqaz və Mavərayi-Bəhri-Xəzər İttifaqı” namını [adını] daşıyan bir hökumət nəsb olunmasını [qurulmasını] yəqin [dəqiq, mütləq] ədd edən firqələr və onların ətrafına yığılan ənasir [ünsürlər], əvvəllərdə istiqlaliyyətimizə və hökumətimizə qarşı bir taqım sui-hərəkət göstərüb, Azərbaycan dövlətinin adını belə eşitmək istəməyirdilər. Bunlar dəxi rus kadetləri və padşahpərəstləri ilə ağız-ağıza verib, “Vahid Rusiya” deyə qışqırırlardı. Müşavirələrinə dəvət olunmuş bizim firqələr onlara “Vahid Rusiya şüarını əsas olmaq üzrə biz etiraf edirik, lakin

həmin şüar dövrəsində Rusiyanın birliyinə çalışan və nüfuz sahibi olan bir Rusiya hökuməti varmıdır?” sualını verdikdə: “Bəli var” deyə Qafqazla heç bir rabitədə bulunmağa müqtədir olmayan uzaq Ufa Hökumətini göstərdilər. Lakin bir qədər vaxt keçdi. “Ufa hökumətinin iqamətini [qərargahını, mərkəzini] Ufadan Sibiryaya, Omsk şəhərinə nəql etdiyi anlaşıldı. Bir vaxt keçdikdən sonra “Ümumrusiya Hökuməti” ləqəbi[nin] İdil çayı səvahlindən [sahillərindən] Don tərəfinə köçməyə meyl etməsi aşkar oldu. “Vahid Rusiya”-nı düzəltmək niyyətində olan məhafil [dairələr] gözlərini eserlərdən döndərüb Denikinlərə, Nikolay Nikolaeviçlərə tıkdılar. Ufa yalan oldu, Yekaterinodar doğru. Rusiya inqilabi-kəbirinin [Böyük Rusiya inqilabının] bərəkəti sayəsində alınan siyasi və vətəndaş hüququnun mühafizə edilməsi tərəfdarı olan bütün demokratlar məhafili [demokrat dairələr] işin nə yerə yönəldiyini anladılar. Gördülər ki, “bolşevizmlə müharibə” şüarı bəhanəsilə ortalıqda görünən fəal qüvvələr “Könullülər ordusu” başçıları, Milyukovlar və bütün əski rus bürokratiyası əl-ələ verib, əski çarizmin təcidi-həyatına [bərpaşına] çalışırlar. Və indidən öz məqsədlərini məxfi tutmağa təhəmmül [səbr] etməyib, demokratiya ziddinə getməklə sosializm əsaslarını bil-mərrə aradan qaldırmaq istəyirlər.

Bu isə bütün sosialistləri və demokratları gözüaçıq olmağa vadar etdi. Bütün sosialist və demokratlar

gördülər ki, “Vahid Rusiya”-ni ehyadən [dirildən] qüvvə dalınca gedərlərsə, ol vəqt öz əlləri ilə özlərinə quyu qazmaq kimi olarlar. Onun üçündür ki, “Vahid Rusiya” şüarına bir qədər ehtiyatla baxmaq məcburiyyətində bulundular.

Digər tərəfdən, Bakıda olan sosialist və demokrat fırqələri, Azərbaycan türk və islamı arasında cərəyan edən amal və əfkarı, məsləyi və əsasları dürüst təhqiq etdikdə, bunların heç birində ümum demokratiya mənafeyinə zidd olan bir maddə belə görüldüyü yoxdur. Nəinki yalnız bir demokratik əsaslara, hətta “Vahid”, lakin “Demokratik Rusiya” şüarına dəxi bir müxalifət müşahidə edilməyir. Yalnız Azərbaycan türk və islamlarının səy və təlaşı öz hüquqi-bəşəriyyə və milliyyətlərini [bəşəri və milli hüquqlarını] müdafiə və mühafizədən ibarət olub, heç bir dövlətin, heç bir millətin əleyhinə qəlblərində xüsumət və ədavət [kin və düşmənçilik] bəsləməyirlər. İstədikləri, asudə olub hamı millətlərlə bəradəranə [qardaşca] bir tərzdə yaşamaqdır. Əgər gələcək “Vahid Rusiya” böylə bir qardaşlıq əsasını qəbul edəcəksə, onu da rədd etməyəcəkdir. Azərbaycan türk və islamı Azərbaycanın istiqlaliyyətini elan etməkdə başqa millətlərə hakim olmaq niyyətində olmamışlardır. Bu vardır ki, öz həyat və məişətlərini mühafizə etmək istəmişlərdir.

Həyat müdafiəsi isə, təbii, haqqa təcavüz surətində ədd [hesab] ediləm-

məz. Azərbaycan, Rusiyada hökmfərma olan [hökm sürən] hərc-mərc afətindən özünü mühafizə etmək üçün başda bir idarə seçmək işinə hamı ənasiri [bütün ünsürləri] dəvət edir. Burası müsəlman məmləkətidir deyə, qeyri-müsəlman millətlərin haqqlarına təcavüz edilməyir. Bizim sədaqət və səmimiyyətimizi görüb və etiraf edib, bizimlə əl-ələ verməli idilər.

Hal-hazırda bolşevizmin tüğyanı ilə sağ fırqələrin iştahası arasında qalan demokratiyanın ittifaq və ittihadı [birliyi] ən mühüm siyasi məsələlərdəndir. Əgər demokratiya bu gün ittihad və ittifaq etməzsə, ya bolşevizm və ya padşahpərəstlər qurbanı ola biləcəkləri əğləb [qüvvətli] ehtimaldandır.

Bu həqiqət, görünür ki, Bakı demokratları üçün dəxi aşkar olmuşdur, ona binaəndir [görədir] ki, Rusiya mərkəzində möhkəm bir hökumət əmələ gəlincə, Rusiyadan ayrılmış başqa millətlərin müqəddəratını etiraf [qəbul] etmək əsası üzrə, arada bir saziş və etilaf [razılıq] hüsula gəlməkdədir.

Əlbəttə, biz rus demokratiyası ilə “müsəlmanpərəst” görünən bəzi rus monarxistlərinə təfavüt qoyarız və biz heç vaxt onunla əlahiddə iş görmək niyyətində olmamışıq. Lakin keçirdiyimiz şərait fəvqəladə olduğundan, biri-birimizdən bir qədər uzaq düşmüşdük. İndi isə, əgər Bakı demokratları sidqiyyət [doğruluq, sədaqət] və səmimiyyətlə bizə əl uzadıb da məmləkətimizin rifah və səadəti və bütün

əhalinin bilafərqi-dinü qövmiyyəti [dini və milli fərq olmadan] mənafeyi üçün çalışarlarsa, biz onları eyni səmimiyyətə qarşılarız.

Hər halda bu yolda hüsula gələn etilaf və sazişi təbrik və bunun qəti və səmimiyyətini arzu edirik.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Məxaric smetası

Tərtibat və Ləvazim Komissiyası, Məclisi-Məbusanın üçüncü iclasında Parlamanın 1920-ci il yanvar ayınadək məxaric smetasını iclasa təqdim etmişdi. Smeta bu qərarla tərtib verilmişdir:

Dəftərxana müdiri ayda - 2500 manat

Onun müavini ayda - 2000 manat

Şöbə müdirləri (2) hərəsi ayda - 2000 manat

Parlaman sədri katibinə ayda - 2000 manat

Kargüzarlara (5) hərəsi ayda - 1400 manat

Dilmanclar (2) hərəsi ayda - 1400 manat

Mühasib ayda - 1500 manat

Vəznədar [Kassir] ayda - 1200 manat

Müqəyyidlər [qeydiyyat məmurları] (2) hərəsi ayda - 1000 manat

Dəftərxana xidmətçilərinə (5) ayda - 750 manat

Stenoqraf rusca (4) ayda - 1200

manat

Stenoqraf türkcə (6) ayda - 1200

manat

Katib rusca ayda - 1200 manat

Katib türkcə ayda - 1500 manat

Reminqtonçu [makinaçı] (2) ayda - 750 manat

Kvestor [təsərrüfat müdiri] ayda - 1200 manat

Onun müavinləri (2) ayda - 1200 manat

Ləvazım müdiri ayda - 1000 manat

Xidmətçilər ayda - 550 manat

Telefonçu (2) ayda - 550 manat

Cümlətan yekunu ayda - 55.750 manat

İldə 669.000 manat

* * *

Bundan əlavə, dəftərxana məsarifi [xərcləri] üçün

100.000 manat

Vəqti-müəyyənədən artıq çalışanlara - 15.000 manat

Fövqalədə məxaric yol pulu - 30.000 manat

Xidmətçilərə bəxşiş - 61.675 manat

Cümlətanı - 206.675 manat

* * *

Şurayi-Millî əzasına [üzvlərinə] məaş gündə - 100 manat hesabıyla 17 günün mükafatı - 74.800 manat

Parlaman əzasına gündə - 100 manat

Parlaman əzasına ezam və sairə - 100.000 manat

Hər sessiya ibtida [başlangıcında] və

sonunda Parlaman əzasına yol xərci - 120.000 manat

Parlaman sədrinə nümayəndəlik əcəri [mükafatı, maaşı] olaraq ildə - 30.000 manat

Onun iki müavininə ildə - 36.000 manat

1918-ci il təşrini-sanisinin [noyabrının] 15-dən - 1919-cu il kanuni-sanisinin [yanvarının] 1-dək 13 ay yarım müddətində ümumiyyətlə

* * *

Parlamanın məxarici - 4.942.000 manat

Smeta əhəmiyyətsiz təbəddülat [dəyişiklik] ilə qəbul edilmişdir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* “Eveninq standart” qəzetəsi xəbər verir ki, Lloyd Corc, Sülh Konfransında Yevropa dövlətlərinin icbari mükəlləfiyyəti-əsgəriyyənin [hərbi mükəlləfiyyətin] ləğv olunması razılığına nail olmasa da, bu tövr mükəlləfiyyəti-əsgəriyyənin İngiltərədə ləğvini təkid edəcəkdir.

* Brest-Litovsk sülh əqdnaməsi mövcubincə [sazişinə əsasən] almanların ruskardan aldığı 320 milyon frank qızıl Parisə gətirilib Fransa Dövlət Bankına verilmişdir.

* Petroqraddan Berlin tərifi [yolu] ilə verilən teleqrafda deyilir ki, Rus Şura Hökuməti “Avrora” zirehlinə birinci zərurət zamanında üzməyə

hazır olmaq əmrini vermişdir. Təhlükə zamanında Şura üzvləri bu gəmidən istifadə edib bitərəf limana gedəcəklərdir.

* Vaşinqtondan xəbər verirlər ki, Amerikanın 1920-ci ildə tamam olacaq Dəniz Qüvvəsi Proqramı bu surətdə elan edilmişdir: 350 sualtı qayıqlarını təxribedici gəmi, 112 qaraqol gəmisi, 40 sualtı qayığı, 50 mina buraxan gəmi, 25 yedək gəmisi, 5 drednot və 350 minanos [torpedo gəmisi].

* Kiyevdən Kopenhaqa verilən teleqrafda deyilir ki: Könüllü ordu nəzdində olan Xüsusi Müşavirə üzvlərindən ibarət Yekaterinodarda Ümumrusiya Hökuməti təşkil edilmişdir. Sazonov bu hökumətin Xariciyyə naziridir. Bu hökumətin məqsədi federasiya əsasında “Vahid Rusiya” bərpa edib bolşevikləri Ukranyadan qovmaqdır.

* Xarbindən xəbər verirlər ki, Rusiyanın böhranlı əhvalı münasibəti ilə general Kolçakın müvəqqət diktator təyin edilməsi Omskda qərara alınmışdır.

* İndiyə qədər Müttəfiqlərə 87 sualtı qayığı təslim edilmişdir. Bu sualtı qayıqlarından bir neçəsi ən böyük sualtı zirehlisidir. Bunlardan birinin uzunluğu 650 funtdur (7 funt bir sajendir). Qayıq xidmətçilərinin ədədi 91 nəfərdir. Digər birisi 5 düymlü topla təchiz edilib, hətta buz döndərən maşınaya belə malikdir.

* İngiltərə teleqraflarının verdikləri xəbərlərə görə, Berlin əhvalı gəldikcə

ağırlaşmaqdadır. Hökumət, əsgərlərin qışlaldan [kazarmalardan] çıxmasını qadağan etmişdir. Libknext firqəsi ümumi fəhlələr tətilini təkid etməkdədir. Bu firqə bir çox pulemyot və qeyri ləvazimati-hərbiyyəyə malikdir. Sosial-Demokrat Əksəriyyət Firqəsi, “Spartak” komitəsinin bərhəm edil-məsi [dağıdılması] ilə Libknextin həbs olunmasını tələb edici bir ultimatumla hökumətə müraciət etmək niyyətindədir.

* İngiltərə Baş vəziri [Baş naziri] söylədiyi nitqində torpaq məsələsindən bəhslə demiş ki: Əhali, ələlxusus [xüsusilə] ehtiyat saldatları və maryaklar [matroslar], torpaq işlərinə məşğul olmalıdırlar. Bundan ötrü də hökumət ziraət kursları təşkil etməlidir. İstehsalat genişlənməlidir. İstehsalatın azalması irtica bərabəridir. Lakin siz şəxsi xüsusiyyəti zəbt etməməlisiniz. Bu bolşevizmin azmış yollarındandır.

Baş vəzir, Hökumət idarəsinin qaydaya salınması lüzumiyyətindən bəhslə demiş ki: İngiltərədə inqilabçı ünsürlər vardır. Bunlar yaratmaq istəməyib, ancaq hərc-mərcliyə çalışmaqdadırlar. Rusiya bolşevikləri bütün Yevropada hərc-mərclik təşviqatına məşğuldurlar. Biz, İngiltərədə bu tövr təşviqat aparılmasına mümaniət göstərməliyiz [mane olmalıyıq].

* Vaşinqtondan verilən rəsmi xəbəərə görə, Amerika tələfatı bu qərar üzrədir: 53169 əsgər ölüb, 177625 nəfər yaralanmış və 3323 nəfər əsir və xəbərsiz itmişdir.

XALQ MƏKTƏBLƏRİ MÜDİRLƏRİNİN YIĞINCAĞI

- 2 -

Qəbul etməli şeylər çox-çoxdur, lakin bu dəfə öylələrini təklif etməli ki, həm müəllimə məşğələ və həm də Azərbaycana xidmət [edən] bir şey olsun. Mənə qalarsa, bu dəfə bu aşağıdakıları təklif edərdim:

1) Lüğət tədarükü: Bu gün sırf [saf] türkcəni dinləmək üçün, dəhat [kənd yerləri] və tərəkəmə arasına getməlidir. Bunların arasında öylə qiymətli türk kəlmələri qalmışdır ki, onlar ədəbiyyat dairəsində çoxdan itibatmışdır. İştə millətin böylə “dürri-giranbəha”larını [qiymətli incilərini] yığıb hifz etmək lazım gəlir. Bu, bir ağır vəzifədir ki, öhdəsindən bir-iki-üç şəxs gələ bilməz, bəlkə tamam məktəblər müəllimləri bu dairədə çalışarlarsa, bir şey hasil olar. İştə bu vəzifəni əziz müəllimlərimiz öhdələrinə alsınlar: ziraət, ticarət, siyasət, maldarlıq, bağbanlıq və meşəlik sair ətrafında işlənən ləfz və ibarələri əhalidən eşidərkən, xüsusi dəftərçələrə, tamam bəyanatı ilə bərabər qeyd etsinlər və hər ilin axırında bu minval ilə yığılmış məlumatı müdirlərinə təqdim etsinlər. Bunlar da bu işləri təhqiq edib, tamam məlumatı Maarif idarəsinə, yaxud Üləmə Əncüməninə (Академия Наук) göndərsinlər. Bu minval ilə on beş-iyirmi sənənin ərzində o qədər məlumat cəm olar ki, axırda sırf türkcə bir lüğət, bir qamus

nəşrinə şüru etmək [başlamaq] olar. Maarif Vəzarətinin [Nazirliyinin] hümmətilə müəllimlərə məxsus bir jurnal yaradılsa, bu yığılacaq məlumat da həmin jurnalda qitə-qitə [hissə-hissə] dərc olunar. Rus qamusçusu Dal həmin qərarla mükəmməl bir rus lüğəti yapmışdırlar.

2) Tarix tədarükü: Bugünkü Azərbaycan, vaxtilə neçə xanlıqlardan ibarət idi. İndiyədək bu xanlıqlara dair mətbuatda heç bir şey görünmədi. Lakin camaat arasından öylələri vardır ki, həmin xanlıqlar asarından [əsərlərindən] bir çox şey yazmışdır, yaxud zəhnən hiyf etmişdir. İştə bu məlumat, göstərilən təriqlə [üsulla] yığılarsa, vaxtıyla Azərbaycan tarixinə də şüru olunar. Qafqazda məruf [bilinən] xanlıqlar bunlardır: Gəncə, Qarabağ, Şəki, Şirvan, Bakı, İrəvan, Naxçıvan, Talış və sair xanlıqlar, ağalıqlar (Qazax), sultanlıqlar (Zaqatal) və qeyriləri. Bu xanlıqların hamısından məlumat yığılarsa, vaxtıyla Vətən tarixi tərtib verilər. Müəllimlər arasında bir çox tarix maraqlıları vardır ki, bu məsələ onlara həvalə olunarsa, canı-dillə işə başlarlar.

3) Coğrafiya tədarükü: Dağların, yamaqların, aralarının, yaylaqların, qışlaqların, ovaların, çayların, yolların, şəhərlərin, kəndlərin və qəsəbəçələrin adları, mövqeyi-coğrafiyyələri [coğrafi mövqeləri] (tul və ərz) [coğrafi uzunluq və enlikləri], tarixi və coğrafi mənalari öyrənilsin və həmin təriqlə cəm olsun, ta ki vaxtıyla Azərbaycan coğrafiyası və mükəmməl xəritəsi ortalığa çıxsın.

4) Nəbatat, heyvanat, mədəniyyət [mədənlər], asari-ətiqə [qədim əsərlər] və sair fənlər tədarükü: Azərbaycan nəbatatını öyrənmək üçün (əlxüsüs nüsxəbəndlikdə [dərman müalicəsində, əzcaçılıqda] və kimyada işlənilən nəbatat) sadəcə bir üsul vardır ki, həmin nəbatatın birer nüsxəsini qurudaraq, kağız arasında saxlayırlar, altında da bu nəbatatın ismi, xasiyyəti, məkanı, mənfəəti yaxud zərəri qeyd olunur. İştə maraqlılar üçün böyük bir meydan açılır: buyursunlar vətənin otlarını, çiçəklərini yığsınlar; adları əhali arasında mərufdursa [bilinirsə], altında yazsınlar. Adları məlum deyilsə, yazmasınlar: bunların adlarını Bakıda yaxud İstanbulda nəbatiiyyun üləması [botanika alimləri] kəşf və qeyd edərlər. Bu üsula ruslar “gerbari” (Гербарий) deyirlər. Bu üsulla vətənin nəbatatı öyrənilər və vaxtıyla mükəmməl bir nəbatat xəritəsi (Ботанический атлас) hüsula gələr.

Heyvanata gəldikdə – heyvanların, quşların, balıqların nəvasını [müqəvvəsini] (Чучела), həşəratı sancaqlarda, ilan-çıyanı da şüşədə spirto içində məhfuz [qorunmuş olaraq] saxlamalıdır. Bunların da vaxtıyla xəritələri (Зоологический атлас) tərtib verilər.

Mədəniyyətə [mədənlərə, faydalı qazıntılara] gəldikdə – bunların təbii nüsxələri və asari-ətiqənin də əksləri [fotoşəkilləri] gərək yığılsın. Qədim pullar, əsliyə [silahlar] və libaslar yenə bu qərarla cəm olunarsa, faydadan xali [faydadan məhrum, faydasız] deyil.

İştə, bu minval ilə yığılmış məlumatı və maddələri saxlamaq və vaxtında istifadə etmək üçün hər nazirin təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] birer müzəxana [muzey] açmaq lazımdır. Bu müzəxanalar Bakıda, Gəncədə, Şuşada, Şəkidə, Şamaxıda, Qubada, Salyanda, Gorusda və Lənkəranda gərək açılınsın. Bu müzəxanalardan bəzi şeylərin birer nüsxələri Bakıdakı mərkəz müzəxanaya elmi istifadələr üçün köçürülər, qalanları da əhalinin və həvəslilərin tədqiq və müayinəsi üçün həmin müzəxanalarda məhfuz qalar [qorunub saxlanılır].

5) Elmi müayinələr: Müəllimlərə suallı dəftərlər paylansın ki, həmin suallara cavab yazaraq müdirlərə qaytarınsınlar. Həmin dəftərlərə qeyd olunacaq suallardan bir neçəsini burada söyləyəlim:

1) Can və mal təhriri-nüfusu [sayının qeydiyyatı] (Статистика);

2) Əhalinin mənbəyi-məişəti [dolanışq mənbəyi] (ziraət, maldarlıq, ticarət, mədənçilik, pambıq və barama kimi işlər);

3) Köçəri quşların gəlmək və getmək zamanı; birinci şaxtanın zamanı, qarın vaxtı, ildə neçə gün yağış, qar və xoş hava olur? Nə vədə çaylar daşır və nə vədə yatır? Çayların coşğun zamanında əhaliyə mənfəəti və zərəri;

4) Müsri [yoluxucu] naxoşluqlar, nəbatat və heyvanat mərzələri və onların “türkəçərə” müalicələri;

5) Pirlər, ocaqlar və bəzi yerlərdə ağaca, daşa olan etiqadlar; dəblər, adətlər...

6) Camaat arasında intişar tapmış [yayılmış] nəqllər (nağıllar), timsallar [təmsillər], yanılmaclar, boyatlar [bayatılar] və saz aşıqlarının deyişmələri. Bunları müfəssələn yazmalıdır.

Bu işləri dürüst yapmaq üçün bir çox yerlərdə, məsələn Ağdamda, Bərdədə, Qazaxda, Zaqatalada, Ağdaşda, Göyçayda, Cəbrayılda və Muğanda birer müayinəxanalar (Метеорологическая станция) təsis etmək lazım gəlir. Müayinəxanaların karastıları [cihazları] çox olarsa, qonşu kəndlərin də müəllimləri istifadə edə bilərlər.

İştə bu işləri əncama gətirmək üçün, qabaqca hazırlıqlar kursları açmalıdır, ta ki, orada müəllimlər məsələlərin fənn və üsulunu öyrənərək, yerlərində də icraya başlasınlar. Bu barədə müəllimlərə bir çox rəhbərlər, düsturüləməllər [təlimatnamələr], xəritələr, planlar, fotoqrafiya makinaları, atlaslar və sairələri lazımdır ki, lüzumiyyəti olduqca, gərək dərdəst olunsun [əl altında olsun].

Bu təkliflər təzə bir şey deyil, köhnə hökumət də bunlarla məşğul olurdu; lakin ayrı bir nöqtəyi-nəzərlə. Bu gün bizim məqsədimiz: özümüzü, yerlərimizi, sularımızı və mayəhtacımızı [ehtiyacımız olan hər şeyi] öyrənməkdir; elmə və fənnə xidmət göstərməkdir.

İştə meydani-fəaliyyət həvəslilər üçün açıqdır; milləti-hakimə olmaq məqsədində bulunan cavanlarımız meydana gəlsinlər, istedadlarını da göstərsinlər.

Fərhad Ağazadə

MAARİF MÜFƏTTİŞLƏRİNİN YIĞINCAĞINA DAİR

Keçirdiyimiz dövr, maziyə [keçmişə] nisbətən fəvqəladə tarixi bir dövr olduğu kimi, cavan Azərbaycan Hökumətimizin Maarif Nəzarəti tərəfindən ilk qədəm olaraq dəvət və tərtib edilən Maarif Müfəttişlərinin Əvvəlinci Yığıncağı (nədvəsi) [müşavirəsi] dəxi tarixi bir vaqe olmalıdır.

Cəhalət sayəsində əsrlərdən bəri mədəni əqvam [qövmələr] arasında çürük bir əza [orqan] kimi görünərək, hakim ikən məhkum və hüquqən məhrum olan millətimiz, onların istehza və nifrətinə belə məruz qalmışdır. Axırını acı təcrübələr bizə isbat etdi ki, vətənimizin abad və tərəqqisi, millətimizin səadət və müqəddəratı, ələlxüsus [xüsusən] dinimizin şərəf və bəqası [əbədiliyi], həyati-ictimaiyyəyə və siyasətə biganə qalaraq müdam [daim] təsbeh və dua etməklə deyil, ancaq təqazayi-zəmanəyə [zəmanənin tələbinə] görə vətən və milləti sevrək, onun şan və hüququ uğrunda fədakar və qəyur [çalışqan] bir qələm ordusu hazırlamaqla ola bilər. Zənn edirəm, bu aləmşümul [bütün dünyanı əhatə edən] müharibənin bəxş etdiyi təxribat və tələfatdan bizar olmuş ələmi-bəşər, bir daha o cəhənnəmnümun [cəhənnəmi xatırladan] toplar, o nizəli tufənglər ilə yox, ancaq ülum və maarif silahı olan “qələm” ilə müsəlləh olacaqlar [silahlanacaqlar]...

İştə həmin ordunu mükəmməl

surətdə müsəlləh edib, bilfeil [əməli surətdə] meydanı-mübarizəyə çıxarmaqla, həqir olan millətimizi özünə layiq şan-şərəflə yaşatmaq vəzifəsi, məzkur [adı çəkilən] ordunun komandanı hesabında olub bu gün nədvədə olan məkatib [məktəblər] və maarif müfəttişləri [müdirləri] olsalar gərəkdir.

Sabiq Rusiya Hökumətinin maarif müfəttişləri hər biri öz nahiyəsindəki məktəbləri üçün müxtəlif proqram tərtib etdiklərindən, onlardakı üsul və tədris kitabları dəxi müxtəlif idi.

Ona görə, idarəcə maarif müfəttişlərinin və tərbiyəcə məktəblərin yekdigəri [bir-biri] ilə lazımi qədər rəbitəsi olmadığı üçün, ibtidai məktəbi ikmal edib şəhadətnamə almış bir şagird nə qədər müstəid [istedadlı] olsa belə, rüşdiyyə məktəbinə [orta məktəbə] ya qəbul olunmayırdı, yaxud qəbul olunarsa, üsul və proqramca çox əziyyətlər çəkirdi.

Bir millətin istiqbal və səadətinə xidmət edəcək ülum [elmlər] və tərbiyə heç vaxt müxtəlif əndazədə ola bilməz; bərəks [əksinə], gələcək nəslimizin əxlaqi-ruhiyyə və hissiyyəti-vətənpərvəranəsi millətin qayə və əməlinə erişəcək doğru bir təriq [yol; üsul] üzrə olmalıdır.

Bu vəchlə, övladi-vətən daha məktəbdə ikən üstadi-əzəm [böyük üstad], cənnətməkan, mərhum İsmayıl bəyin tövsiyə etdiyi “Dildə bir, fikirdə bir və işdə birlik” şüarını öyrənməlidir. İştə ülum və tərbiyə haqqında bu mühüm nöqtəni nəzərə alaraq, ümumi bir dil,

bir proqram və bir üsul tərtib etmək və bu surətlə məkatib [məktəblər] və müfəttişlər arasında sıxı bir irtibat [rabitə, əlaqə] əmələ gətirmək üçün Maarif Nəzarətinin dəvət etmiş bu nədvəsi şayani-təqdiridir [təqdirə layiqdir].

Zənn edəriz, bu nədvədə də qərar olunan məsaili-mühimmə [mühüm məsələlər], nə qədər ağır və baha otursa da, xəstənin şəfayab olması [şəfa tapması] üçün bir təbib-i-haziq [təcrübəli həkim] tərəfindən yazılmış nüsxə [resept] ədd [hesab] edərək, bilatəxir [gecikmədən] hökumətimiz icra edəcək...

Yığıncağın əvvəlinci iclası kanuni-əvvəlın [dekabrın] 12-sində möhtərəm Həmid bəy Şahtaxtının təhti-sədarətində açılıb, Maarif Nəzarətinə müfəttiş əfəndilər tərəfindən təqdim olunmuş gələcək 1919-cu sənənin məsarif [xərclər] layihələri smetası müzakirə olundu; fəqət, məkatibi-ibtidaiyyələrin [ibtidai məktəblərin] cümləsi bir məsarif üzrə olmaqla, millət övladının tərbiyəsi uğrunda ömrünü sərf edən zəhmətkeş müəllim əfəndilərin ehtiyacı-hazirəyə [hazırkı ehtiyacları] görə onların təmini-maaşları üçün ümumi bir smetanın tərtibi mətlub olduğundan [tələb edildiyindən], məsələnin həll və qərarı gələcək iclasa qaldı.

2-3-üncü iclasda əşədd [ən çox] ehtiyacımız olan tədris kitablarının növü və nəşri barədə həmin məclisə təqdim olunan kitabların qəbul olub-olmadığı barədə müfəttiş əfəndilərin

mütaliə [qiymətləndirmələri] və mübadileyi-əfkarı [fikir mübadiləsi], ələlxüsus, bu vaxta qədər ibtidai məktəblərdə müşahidə olunan nöqsanın rəfi [aradan qaldırılması] və lüzum görülən islahatın tərtibatı haqqında müzakirə olundu. Gələcək nömrədə bu xüsuslardakı nədvənin qərarını bəyan edəriz.

İslam bəy Qəbulov

MÖVLUDİ-NƏBİ

Rəbiüləvvəlın 12-də Məclisi-Məbusan binası salonunda “Səadət” cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə Mövludi-Nəbi görüş məclisi təyin olunmuşdu. Məclisi yeni təyin olunan Şeyxülislam Axund Ağa Ağəlizadə həzrətləri açdılar. Bəliğ [bəlağətli] bir xütbeyi-ərəbidən [ərəbcə xütbədən] sonra səlis və sadə bir təzddə ifadə əylədiyi uzun nitqində hazirunu [iştirakçıları] ittihad [birliyə], ittifaqa, Azərbaycan Hökumətini təqviyəyə [gücləndirməyə, dəstəkləməyə] dəvət əylədi və zimmən [dolayı olaraq] bütün dinlərin insanları ayırmaq üçün deyil, birləşdirmək üçün gəldiyini zikr edərək “Bizi nə hüdudışahan [şahların sərhədləri], nə ixtilafı-əlsinə [dil müxtəlifliyi], nə İncil və nə də Quran ayırammaz” məzmununda olan türki [türk dilində] bir şeirlə əsrin hakimi olan insaniyyət-pərvəranə fikrə tərcüman oldu.

Axund Ağa həzrətlərindən sonra Şeyx Qəni cənabları istiqlalın bir möv-

hibeyi-üzma [böyük bir ehsan, nemət] olduğunu bəyanla, Azərbaycan Cümhuriyyəti rüəsas [başçıları] ilə hökumət ricalına [hökumət adamlarına] xeyir-dua etdi.

Bədəhu [sonra] Ağaoğlu Əhməd bəy cənabları acı danışacağını müqəddimətən [başlangıçdan etibarən] zikr etdi. Həzrət, hüzzara [orada olanlara] acı məzəmmətlər və pədəranə [ata kimi] nəsihətlər etdi: “Bundan on il əvvəl sizdən ayrıldım, dönərkən sizi on il də geri gördüm” dedi. “Dilimizi unutmuşsunuz, adətlərimizi dəyişmişsiniz, tamamilə başqa bir hala və qəlibə girmişsiniz. Eyvah, sizlərə bu hal ilə istiqlal qazanmaq bir əmri-məhaldır [çətin bir işdir]. Dilsiz millət olmaz, millətsiz istiqlal! Fəqət bununla bərabər istiqbalınız [gələcəyiniz] var. Siz Asiyanın Belçikası ola bilərsiniz. Yalnız yetişir ki, parəpərəst [pul düşkünü] olmayasınız! Hökumətinizə ehtiram ediniz. Hökumətiniz, Parlamanınız vəzifələrini saxlayınız, o zaman naili-məram [məqsədinizə nail] olarsınız.”

Sonra Hacı Zeynalabidin Tağıyev cənabları kəndilərinə məxsus olan səda ilə nitqə başladı. Hökumətdən şikayət etdi. Fabrikanın malını qoymayırlar ki, özü satsın. Ondan beş manata alırlar, sonra kənardan 17 manata satırlar. “Bu bina bilirsiniz ki, nə binadır? Qızlarımız gərək oxusun, halbuki, Hökumət buranı mənim əlimdən aldı. İdarə verdi,” deyərək tənqidatda bulundu.

Daha sonra rus keşişlərindən Krav-

çenko səlis və bəliğ bir nitqilə hazirunu qardaşlığa dəvət etdi.

Nəhayət, Şeyxülislam həzrətləri duayı-xətm [bağlanış duası] tilavət edərək [oxuyaraq], məclisə intəha verildi.

MÜSƏLMAN XANIMLARININ NƏZƏR-DİQQƏTİNƏ

Düşənbə [bazar ertəsi] rəbiüləvvəl ayının 12-inci günü peyğəmbərimiz həzrəti Məhəmməd sələvatullahi əleyhi vəsəlləmin ruzi-təvəllüdü [doğum günü] cəhətincə Mövlud-Nəbi bayramı idi. Bu müqəddəs gün bizim üçün nə böyük bayram, nə səadətli bir gün olduğunu deməyi artıq bilirəm. Keçən ildə keçirdiyimiz dəhşətli və müsibətli günlər və o müsibətlərdən gördüyümüz və aldığımız yaralar o qədər təzədir ki, hənüz o cəhətə millətimizin gördüyü fəlakətlər bir çox zaman ürəklərimizin açılmamasına bəis olacaqdır. Yəqindir ki, bu yövmi-məsudu [xoşbəxt günü] keçən illər misalınca şadiyanə və təntənəli keçirməyə məhəl qoymayan iqtidarımız yox idi. Ancaq bunu ərz etmək lazım gəlir ki, bu gündə bir yerə cəm olmaqla həm peyğəmbərimizin ruhi-mübarəkini [mübarək ruhunu] şad etdik, həm də bacılarımız bir-birimizin halından xəbərdar olar. Dərddən danışdıqca az olar misalınca hər bir insan bir-birinin dərдинə şərik olanda bir növ dərdləri yüngülləşər və bəlkə

də çarə tapılar. Zatən bir-birilə toplaşıb görüşməklə fikirlər törəyib meydana çıxar. Bu müqəddəs günü bir də yad etmək niyyəti ilə Bakı Müsəlman Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti bir yerə cəm olmaqla bərabər, ümum Bakı müsəlmlərini [müsəlman qadınlarını] bu məclisə dəvət edir. Əlbəttə, bu il də hər ildəki kimi, nə çalğı, nə teatr və tamaşası, nə qeyri şey olmayacaqdır. Ancaq cəmiyyətin fikri və məqsədi məhz bu mübarək gündə bir yerə toplaşmaqla həmdərd və həmfikir olmaqdır.

Sevgili vətənimiz Azərbaycanın paytaxtı olan Bakıda biz dəxi gərək bir yerə cəm olub, bir-birlərimizlə görüşməklə bərabər bu əziz günləri yad edək. “Qara günün ömrü az olar.” İnşallah, gələcəkdə vətənimizdə hürr yaşadığımız zamanda böylə müqəddəs günü böyük bir şadyanalıqla yad edəriz və bütün millətimizin məsudiyyətini Xüdayı-Rəbbül-mənnandan [mərhəməti və ehsanı çox olan Allahdan] istirham edəriz.

Binaileyh [ona görə], həmin pəncşənbə [cümə axşamı] günü rəbiüləvvəl ayının 15-ində (dekabrın 19-cu günü) Persidski küçədə vəqə Ağa Murtuza Muxtarovun evində Mövludi-Nəbi ayinini yad etmək üzrə düzələcək məclisə Bakı Müsəlman Ünas Cəmiyyəti müsəlman xanımlarının o məclisə təşrif gətirmələrini təmənna edir və biz dəxi o məclisə getməklə gərək özümüzü iftixar edək.

F. xanım S.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

* Maarif Nəzarətinin əmri mövcü bincə [əmrinə əsasən], Bakıdakı Ticarət məktəbi cənbində [nəzdində] müsəlman çocuqları üçün tədrisatı türk lisanında aparılacaq hazırlıq sinifləri açılacaqdır.

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 8-ində saat 4 radələrindən Reallı məktəbində 30-cu dairə ev təşkilatının intixabatı [seçkisi] vəqə olmuşdur [baş tutmuşdur]. 339 vəsiqə pişnihad [təqdim] edilmişdi. Sədarətə Lopatinski, katibliyə Poqosyan intixab edilmişdi [seçilmişdi]. İntixab, Amerika üsulu ilə olmuşdur. Dairə ev komitəsinə 20 üzv, 10 nəfər namizəd intixab edilmişdir.

3-cü dairədən Mərkəzi Ev Komitəsinə bunlar seçilmişlər:

1) Əlibala Rzayev; 2) İvest; 3) Rza bəy Sultanov; 4) Dadaş Əliyev.

Namizədlər: 1) Mir Hüseyn Tağıyev; 2) Hüseynbala Məhəmmədov; 3) Xəlil Hüseynov; 4) Dava vəkili Abbas Dadaşov.

ƏRZAQ İŞLƏRİ

* Tağıyev fabrikasından alıb ətraf kəndlər camaatı arasında hər nəfərə 4 arşın və arşını 5 manat şərt ilə olaraq paylamaq üçün Novxanı kəndi vəkili Xudaverdi Rza oğlu və Kərbəlayi Əşrəf Baba oğluna 7800 arşın; Digah kəndi vəkili Məzahir Əbdüləziz oğluna 5046 arşın; Corat kəndi vəkili Məşhədi Abbasəli Hacı Nəcəfəli oğlu və Həsən Hacı Xəliq oğluna 7720 arşın; Binə

kəndi vəkili Əbdülsəlam Babayevə 2708 arşın; Güzdək kəndi vəkili Ağaverdi Əliəkbər oğlu və Həmid Novruzəli oğluna 3696 arşın bezə Ərzaq Nəzarəti icazənamələr verdi.

* Ənzəlindən Bakıya 12000 put düyü gətirib satmaq üçün Ərzaq Nəzarəti V. S. Çxeidzeyə icazənamə verdi.

* Gürcüstandan Azərbaycana 2000 put qənd gətirib sərbəst satmaq üçün Ərzaq Nəzarəti Əliabbas Babayevə və dörd vaqon da Əliabbas Sultanov gətirməsinə icazənamə verdi.

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 15-ində dəmiryol ilə Bakıya daxil olan ərzaq və mal:

- Arpa - 1448 put;
- Odun - 5500 put.
- Kanuni-əvvəlin 16-ında:
- Buğda - 1905 put;
- Un - 124 put;
- Kartof - 25 put;
- Arpa - 1372 put;
- Odun - 2000 put.

AZƏRBAYCANDA

Andranikin məktubu

“Horizon” qəzetəsində Andranikin bir məktubu dərc edilmişdir. Bu məktub, Qarabağda Andranikin və Daşnaksutyun firqəsinin təqib etdikləri məqsədi aydınlaşdırdığından, tərcüməsini qarelərimizə [oxucularımıza] təqdim edirik. Andranik yazır ki:

Qafqaziya erməniləri[nin] faciənak [faciəvi] qara günlərində, o zaman ki,

Türkiyə ilə Ermənistan Cümhuriyyəti arasında sülh əqd edildi, mən özümün və qoşunumun Ermənistan daxilində yaşamamızı lüzumsuz və qeyri-mümkün ədd [hesab] edərək dağlar, dərələr və biyabanlar təriqi [yolu] ilə müttəfiq İngiltərə qoşununa qoşulmağa getdim. Bu ümidlə ki, onun köməyi ilə Türkiyə Ermənistanının son parçasını müdafiə edək, fəqət talehim müvəffəqiyyət etmədi və Naxçıvan ətrafındakı müsadimədən [toqquşmadan] sonra tarixi Qarabağ dağlarına keçdim ki, hürriyyətpərvər və qeyri-mətbu [boyun əyməz] ruhumuzu başqalarının alçaq hakimiyyəti altına verməyim. Şimdi üç aydan ziyadədir ki, Qarabağın dağlarında, dərələrindəyiz. Mənim dəstəm Qarabağa girən zaman çox ağır günlər idi, qoşunlarım nizamsız, saldatlarım yorğun və pərişan, qaçqınlar zəif və qorxmuş idilər. Boynuma almalyam ki, bu bədbəxtlik mənzərəsini gördükdə, bütün müharibə müddətində heç bir təcavüz görməyib qurban vermiş olan yerli əhali bizə qarşı soyuqqanlılıq, rəğbətsizlik və hətta bəzən ədavət ibraz etdilər [düşmənçilik göstərdilər]. Böylə münasibətdən dolayı qoşunum bir az da əksildi. Qaçqınlar aylarla açıq havada, dərələrdə ac qalırdılar; hələ də yerləşdirilməmişlərdir. Sisyan və Zəngəzur uyezdinin 8000 evdən ibarət əhalisi 12-14 min qaçqını yerləşdirə bilmədi. Öylə bir təşkilat yoxmudur ki, bu bədbəxtlərə müavinət [kömək] etsin?

Zəngəzur uyezd əhalisi tərəfindən

etimad və müavinət görməyərək qoşunumun çoxu Qarabağdan getdi. Mənimlə ancaq bir az saldat qaldı. Mən isə heç vəchlə Ermənistan Cümhuriyyətinə getməməyi qərarlaşdırdım. Bu zaman idi ki, vəziyyətin ciddiliyini hamıdan əvvəl anlamış olan Sisyan nümayəndələri sentyabrın 4-ündə vüqu bulmuş olan mahal syezd[ində] xahiş etdi ki, mən Sisyan qalib müdafiə üçün məhəlli [yerli] təşkilat yapım. O vaxt dəhşətli günlər idi, qüvvələnmiş düşmən, Batum əhdnaməsinə [sazişinə] istinadla Sisyan və Zəngəzur mahalları əhalisindən Azərbaycana tabe olaraq silahlarını vermələrini tələb və əks surətdə ciddi tədabir ittixazı ilə [ciddi tədbirlər görməklə] təhdid edirdi. Bəlkə böylə təhdidlər, nəhayət bir nəticə verməyəcəklərdi də fəqət heç ümid və istinadgahı olmayan əhali bəzi yerlərdə, məsələn, Gümrü ətrafında və Gorusda düşmənin tələbinə əməl və Azərbaycan təbəiyyətini [vətəndaşlığını] qəbul etməyə razı olurdu. Lakin mənim qəti müqabiləm [müqavimətim] sayəsində böylə xahişlərə əməl edilməyib, Sisyan mahalı tabe olmamağa və axıradək mübarizə etməyə qərar verdi. 20 yaşından 30 yaşınadək cavanlara səfərbərlik elan edilərək dəstələr təşkil olundu və Sisyan hüdudunda səngərləri tutdular. Təhlükənin ciddiliyətini anlayaraq Sisyandan sonra Zəngəzur və Qapan [Qafan] mahalları dəxi mübarizəyə qərar verərək, 20 yaşından 50 yaşınadək ümum kişilər səfərbərlik

halına gətirildilər. Bu surətlə Zəngəzur, Qapan və Sisyan mahallarının dəstələri mənim qoşunum və Şuşa və Gəncə alayları saldatları böyük bir qüvvə təşkil etdilər. Sisyan, Zəngəzur və Qapan sıxı surətdə əlaqədar olduqdan sonra, türklərin təhti-hakimiyyətinə [hakimiyyəti altına] düşmüş olan tarixi Qarabağ bunlarla birləşdirmək məsələsi qalırdı. Şuşa şəhəri süqutla tərksilah edilmişdisə də, ətraf kəndlər tabe olmayaraq, səbrsizliklə bizim vürudumuzu [gəlişimizi] gözləyirlər. Bu vəchlə mənim və saldatlarımda burada olmamız və buranın səfərbərliyi sayəsində Zəngəzur, Sisyan və Qapan mahalları bu vaxtadək hələ türklərə ya Azərbaycana tabe olmamışlardır. Halbuki, Ermənistan Cümhuriyyəti nəinki kömək etmək istəməyirdi, hətta bizimlə münasibətə girişmək istəməyərək, əhaliyə tövsiyə edirdi silahlarını təslim etsinlər və qorxulu bir adam olmaq üzrə Andraniki içlərindən kənar edib müsəlləh müsədiməyə [silahlı toqquşmaya] səbəbiyyət verməsinlər.

Hər halda Qarabağ məsələsinin həllində fürsəti fəvtə verməməlidir. Zəngəzur, Sisyan və Qapan məsələləri artıq həll edilmişdir. Ümidvaram ki, Şuşa haqqındakı qəraradımıza da yaxın zamanda əməl edəyim.

Andranik
27 noyabr 1918

General Tomson və Andranik

Qarabağdan “K. Slovo” qəzetəsinə xəbər verirlər ki, bu günlərdə Şuşaya

ingilis heyəti gələrək orada qalmış olan 200 türk əsgərinin şəhərdən çıxması barəsində binagüzarlıq etmiş [təşəbbüs etmiş, sərəncam vermiş] və Andraniklə görüşmək üçün Zabixə [Zabuxa] getmişdir. Heyət, Andranika general Tomson tərəfindən bir məktub vermişdir. Məktubda guya general Tomson bütün Qarabağın mühafizəsini Andranikə tapşırır. Bu günlərdə Andranikin öz dəstəsi ilə Şuşaya vürudu [gəlişi] gözlənirmiş. Şuşa ətrafında Sokrat bəy Məlikşahnəzərov 6000 nəfərlik bir əsgər dəstəsi düzəltmiş imiş, Qarabağda sakitlik imiş.

Şəkidən

Bizə yazırlar:

Gəncə valisi[nin] Daxiliyyə Nəzarəti naminə verdiyi məlumata nəzərən, Nuxuda ərzaq ucuzlaşmış imiş. Bu əhvalat hörmətli “Azərbaycan” qəzetəsinin 13 təşrinisani [noyabr] 38-ci nömrəsində dərc edilmişdi. Zənniacizənəmizə görə işbu məlumatı Gəncə valisi həzrətləri iki ay bundan əqdəm [qabaq] vermiş.

Bu halda, Şəkinin hal və övzası [vəziyyəti] çox müşkül və ağır bir haldadır. Barama ipək fabrikaları ilə məşhur Şəkiddə 80-90 fabrikalar cümləsi işləmədiyindən on mindən ziyadə fəhlə işsizdirlər. Bir tərəfdən əmrəzi-sariyyə [yoluxucu xəstəliklər] gündə yüz nəfərdən ziyadə tələf etməkdə, o biri tərəfdən ərzaq və mühümmatın gündən bahalanması füqərayi-kasibənin ah-naləsini ərşə çıxarmaqdadır.

Xalça, palaz, mis tas satılıb ərzağa verildiyi kimi namuslu, ismətli həmsirələrimizin [bacılarımızın] əlbisələri, gor kəfənləri satılmaqdadır. Çox ailələr var ki, var-yoxunu satıb, bitirib sailliyə [dilənçiliyə] əl uzadıb, bununla da keçinəmmədiyindən acından həlak olanlar da az deyil. Buğda unu 100 manat, arpa unu 60-70 manat, kömürün putu 50 manat, qənd 40 manat, çay givrənəkəsi 150 manat, ət 4 manat 50 qəpik. Şəki kimi dağlar və meşələrlə məşhur bir şəhərdə odun tapılmayı. Füqərayi-kasibənin bir qismi qırılıb, bir qismi xəstədir, bir qismi də acdır, dağa getməyə taqəti yoxdur. Bu fəlakətlərin qarşısı alınmazsa, Şəki əhli böyük fəlakətlərə düşər olacağı aşkardır. Keçən sənələrdə hər məhəllədə cəmiyyətlər təşkil olunub, füqərayi-kasibənin mühümmati-ləvazimini ucuz fiyat ilə verirdilər, hökumət də yardım edirdi. Şimdiki halda nə hökumətdən və nə zənginlərimizdən heç bir yardım olmadığı kimi, xatirə belə gətirən yoxdur.

Köylülərin [kəndlilərin] geyəcəkləri yoxsa, yeyəcəkləri kafidir, zənn edirəm. Şəhər əhli isə hər bir gediş-gəlişdən kənarda qaldığından, ticarət kəsilməlidir. Şəkinin gözə çarpan [tərəfi] ipək baraması alveri ilə zavodların işləməyi idi. Beş sənədir ki, hər nə qədər mal varsa, cümləsi müştərisiz qalmaqdadır. Bu da Marsel-Moskva yolları bağlı olduğundandır.

Mülkədarlarımızın da məhsulatını rəncbərlər tamam verməyirlər. Tacirlərimiz o halda, mülkədarlarımız da bu

gündə. Tacirlərimiz də fəna halda olduğundan Şəki əhlinin biçarəgani [biçarələri] dörd gözlə hökumətimizdən imdad bəkləyir, yardım tələb edir. Gündə yüz nəfər xəstəlikdən insan tələf olursa, nisfi [yarısı] aclıqdan həlak olmaqdadır. Hökumətdən doktor, davacat [dava-dərman], çit, bez, bu kimi zəruri əlzəm olan şeylərin heç birini istəməyib, yalnız yeyəcək ərzaq istəyirlər. Bu da xaricdən gəlib yetişincə tab gətirə bilməyən aclar, gözlərini tikmişlər Şəki mahalından toplanmış üşr anbarlarına. Rica edirlər, mərhəmətli hökumətimizdən, həmin anbarlarda olan buğdalardan əsgərə yetərlik qədərində götürüləndən sonra fəzləsini [qalanını] əhvən [ən aşağı] qiymətlə satıb, parasını beytülmal [dövlət xəzinəsinə] cəm etsinlər.

Allah etməsin, böylə olmasa, Şəkinin əhvalı qayət dərəcədə fəna olacaqdır. Şəkinin başqa dərdləri də çoxdur, hissəmə düşəni mən yazdım.

Mustafa Bədəlzadə

GÜRCÜSTANDA

Hərbiyyə Nazirinin əmri

Gürcüstan Hərbiyyə naziri əmr vermişdir ki, bundan sonra Cümhuriyyət qoşunları hərəkəti barəsində qəzetələrdə heç bir xəbər dərc edilməsin. Hərbiyyə Nəzarətindən nəşət edəcək [Hərbi Nazirlik çıxışı] xəbərlərin dərcinə mümaniət [manea] yoxdur.

Gürcüstandakı Erməni Milli Komitəsi və Sanain ixtilafı

Kanuni-əvvəl [dekabrın] 10-unda Erməni Milli Komitəsinin Sanain ixtilafına aid fəvqəladə bir iclası vaqə olmuşdur. Bu barədə Yezrikyan məruzə oxumuşdur. Məruzəni istima etdikdən [dinlədikdən] sonra iclas qət etmişdir ki: 1) Gürcüstan Hökuməti Sanainə Daxiliyyə naziri müavini Maxaradzenin təhti-idarəsində [rəhbərliyi altında] heyət göndərdiyi üçün Milli Komitə də bir heyət göndərsin. Heyətin işi bundan ibarət olmalıdır: 2) Məhəllində [yerində] ixtilafı aşına olub bərtərəf edilməsinə [aradan qaldırılmasına] çalışmalı; 3) Gürcüstanla Ermənistan miyanındakı [arasındakı] sərhəd məsələsini həll etmək üçün lazımı tədbirlər ittixaz etmək [tədbirlər görmək]. Heyətə bunlar ittixab edilmişlər: Ağciyan, Yezrikyan, Tumanyan, Doluxanov.

Bunlar Sanainə 11 kanuni-əvvəldə [dekabrda] azim olmuşlar [yola düşmüşlər].

L. Biç Gürcüstan haqqında

Kuban Nahiyə Radasının sədri, Rada iclasında sabiq sədrlərinin hal-hazırda muxtariyyətli hökumət təşkili üçün artıq müşkülət olduğu nöqtəy-nəzərini tənqidlə, bu etirazların əsassız olduğunu bəyan edib demişdir ki, artıq iqtisadi səbəblər qüvvəsi olaraq ayrı-ayrı olan Cənub hökumət təşkilatları böyük bir qüvvə ilə birləşməyə çalışırlar. Rada üzvü Filimonov Gürcüstanın Qırmızı ordu əsgərləri ilə könül-

lüləri təhdid etməsi haqqında söylədiyi bəyanatı əsilsizdir. Gürcüstanın öz ordusu vardır və Gürcüstan ordusu Qırmızı ordu əsgərləri ilə şiddətli mübarizədə bulunub, onlarla heç bir əlaqəsi yoxdur. Hərgah Gürcüstan Hərbiyyə naziri Giorqadze Bakı şəhərinin türklər tərəfindən alınması arzusunda bulunmuşsa da, o da ancaq Bakı şəhərinin bolşeviklər əlində olub, orada anarşi hökmfərma olmasından [hökm sürməsindən] irəli gəlmişdir. Giorqadze türklərin Bakı şəhərini alıb, orada asayış bərpa edəcəklərinə ümidvar idi.

L. Bıç nitqinə davam edərək deyir ki, mən bu cüziyyatdan [xırdalıqlardan] bəhs etməyəcəyəm; çünki bunlar sağlam bir fikir vücuda gətirməyib, mütəqabil [qarşılıqlı] etimadsızlıq törətməkdədir. Bizimlə Gürcüstan və Ukrayna arasında bir-birinə zidd mənafe yoxdur. Bizim bir müvazi [paralel] yolumuz vardır. Biz ən əvvəlcə bolşeviklərlə mübarizədə bulunmaq üçün ittifaq yapmalıyıq. Burada doğru söylədilər ki, bolşevizm məğlub olmayana qədər rus hökumətini düzəltmək mümkün olmayacaqdır. Bizim qonşularımız da bu barədə bizim kimi maraqlıdırlar. İttifaq yapmaq üçün biz bütün qüvvələrimizi sərf etməliyiz.

Sonra Bıç Soçi nahiyəsi üstündə Gürcüstanla Könüllü ordu arasında çıxan ixtilafdan müfəssəl surətdə bəhs edib demişdir ki, gürcülər özləri də Soçinin onlar tərəfindən işğal edilməsini müvəqqəti hesab edirlər. Bu məsələdə sazişə nail olmaq asandır.

ERMƏNİSTANDA

Tiflisdəki Erməni Milli Komitəsi, kənni-əvvəl [dekabrın] 12-sində Allahverdidən böylə bir teleqram almışdır:

Heyət, salamat Allahverdiyə gəlib çatdı. Axvat mövqifindən [stansiyasından], ətraf kəndlərdən nümayəndələr çağırılmışdır ki, əhval barəsində məlumat alınsın. Hadisat, məhəlli xasiyyəti havidir [hadisələr yerli xarakterlidir]. Anqi, Ozmobar, Ardoy və başqa ixtilafly kəndlərlə əlaqəni düzəltməkdən ötrü heyət lazımi binagüzarlıqda bulunmuşdur [təşəbbüs göstərmişdir]. Biz ümid edirik ki, məsələ sühlə həll ediləcəkdir. Ermənistan hökuməti heyəti də general Mdiviani ilə yolun xarab olmasından naşi Qobereddə qalmışlar. Bunlar da öz tərəflərindən işə iştirak edirlər. Biz bunlarla əlaqəni düzəltmək üçün təşəbbüsatda bulunaçağız.

*Yerzikyan, Doluxanov,
Tumanyan*

Eydi-mövludi-nəbi münasibətilə

Həmin rəbiüləvvəl ayının 15-ində pəncşənbə [cümə axşamı] günü Ağa Murtuza Muxtarovun mülkündə, gündüz saat 12-də Bakı Ünas Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi tərəfindən müsəlman xanımları üçün eydi-mövludi-nəbi münasibətilə ziyafət məclisi təyin edilmişdir. Xüsusi dəvətnamələr heç kimə göndərilməyəcəkdir. İanələr kamali-təşəkkür ilə qəbul edilir.

Xəzər müstəhlilin ittifaqı**“Kooperasiya”nın kitabxana şöbəsi**

Türkcə ədəbiyyat, tarix, coğrafiya, sənaye və kooperasiyaya dair və həmçinin çocuklara məxsus kitablar, məktəb kitabları, jurnal alır. Arzu edənlər Parapetdə “Azərbaycan” qəzetəsi kantosunda Əliək-bər Heydərşadəyə müraciət etməlidirlər. Telefon: 6-91.

b/24 3 – 2

Xalq Səhiyyəsi naziri həzrətlərinin əmrinə mütabiq ümum aptek mağazası sahiblərinə elan olunur ki, bunlar bu il 31 dekabr 1918 tarixinə kimi Tibbiyyə və Sihhiyyə şöbəsinə aşağıdakı məlumatı pişnihad [təqdim] etməlidirlər.

1) Mağazanın sahibi, müdiri və mağazada işləyən əşxas [şəxslər] barəsində və bunların dərəcəyi-elmini.

2) Nə vaxt və kimin müsaidəsi ilə mağaza açılmışdır.

3) Mağazanın məkanı.

4) Zəhərli və tünd ədəvat ilə alver etməyə icazə varmı?

Tibbiyyə və Sihhiyyə Şöbəsi müdiri:

İ. Punko

b/22 3 – 3

Doktor**Hacı Fəthullah Ağaalizadə**

Böyüklərin və uşaqların daxili mərəzələrinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Arvad diş həkimləri**Z. A. Şextər və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı

qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Doktor**Doktor Samuil İzrailoviç Kopeliovıç**

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayırır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Qoldqor-Fradkinin**Diş müalicəxanası**

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607 12 – 1

Arvad diş həkimi**A. P. Matsiyevskaya**

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

Qabil dış qayıran

Mirzə Xəlil Canıbəyzadə

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

Doktor Rza bəy Sultanov

Paris Dərülfünunundan

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün saat 9-1-ədək, saat 4-7-yədək. Telefon 5-30. Adres: Parapet, Kolyubakinski küçədə nömrə 39. “Azərbaycan” qəzetə idarəsinin yanında.

237

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünəs əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gəcə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

Mama M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

Müdir və baş mühərrir:

Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi

səh. 297. “10 kanuni-əvvəl 1334”: Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir; miladi tarixlə 10 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

səh. 298. “11 kanuni-əvvəl 1334”: Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir; miladi tarixlə 11 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

“12 kanuni-əvvəl 1334”: Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir; miladi tarixlə 12 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 302. “Drednot”: hərbi dəniz donanmalarında XX əsrin əvvəllərindən etibarən istifadə edilməyə başlanan, güclü artilleriya silahlarına malik zirehli gəmi (drednout).

səh. 303. “İngiltərə Baş vəziri...”: Söhbət Lloyd Corcdan gedir.

Xalq məktəbləri müdirlərinin yığıncağı

səh. 303. “1) Lüğət tədarükü”: Bundan sonrakı maddələr (“Tarix tədarükü”, “Coğrafiya tədarükü” və s.) 2-dən başlayaraq nömrələndiyi halda, qəzetdə bu maddə nömrələnməmişdir.

Maarif müfəttişlərinin yığıncağına dair

səh. 306. “Bu vəchlə, övladi-vətən daha məktəbdə ikən üstadi-əzəm, cənnət-məkan, mərhum İsmayıl bəyin tövsiyə etdiyi...”: Krım tatarlarının ictimai-siyasi xadimi Qasıralı İsmayıl bəy nəzərdə tutulur.

Mövludi-Nəbi

səh. 307. “«Bizi nə hüdudi-şahan [şahların sərhədləri], nə ixtilafi-əlsinə [dil müxtəlifliyi], nə İncil və nə də Quran ayırammaz» məzmununda olan türki [türk dilində] bir şeirlə...”: Əli bəy Hüseynzadənin “Sizlərsiniz ey qövmi-Macar, bizlərə ixvan / Mümkünmü ayırsın bizi İncil ilə Quran?” misralarının da olduğu məşhur şeiri nəzərdə tutulur.

Azərbaycanda: Şəkidən

səh. 313. “Üşr”: kənd təsərrüfatı məhsullarından onda bir miqdarında alınan vergi.

Gürcüstanda

səh. 313. “Gürcüstan Hərbiyyə naziri...”: söhbət Qriqol Giorqadzedən gedir.

آذربایجان

گورنکلیک سیاسی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی تورک غزتمیدر.

آبونہ شرایطی

یاوارلرک برینہ دک یا کو ایجون ۰۴۴
باشقہ شهرک ۳۵ روبلدر.

بر آیشی یا کورده ۰۱۲ باشقہ شهرکده
۱۹ روبلدر.

اعلان فیاتی:

سطری ۳ روبل کرانه کیدن اعلازلر
ایجون گشت ایدلر.

تورک و اسلامیه مفید مقالره صحیفه
لرملر آچیتدر. دوج اولمیان اوراق
اعاده ایلمیش. دوج ایلمیان مفاصلک
مکاتاتی اداره تئین ایلیور.

محل اداره:

یا کو، وورونوفسکی وغورنکلی
آوجلرک کتبخانه ۳ نومرو اولد.

«آذربایجان» اداره سی

تلفون نمبر ۶۰-۳۹

نک تخمسی ۷۰ قیک

سجکت خواشناری بیض مجالل طرفندن برقدر
مکتوباره دوچار اولور...

برجه مذکور محافلک خصوصی و شخصی
رأیی و ملاحظاتی نه دولو اولمش اولورسه،
آذربایجان نایبنداری ملک وقت نامی نفقه
نظردنمیدوروب اوز رأی و خواشناری آچیق
بر سورتمه یلمیرماید که بو یئلر طرفندن
مین رأی و خواهش لازمی ایشا اولسون.

آندرائق نه ایسته بورمش؟

دشمنانلرک مرجع افکاری اولان «بور
اورزون» غزتمسه امدادین ایله یارلشم
برمکتوب دوج اولمشدر. مکتوبدن کوروش
بودر که چتیجی آندرائق، باطوم کوروش
سندن نراشی قانرک، مستحبه نیشون طرفه
کدیر که بلکه اکتلیق قوشونی ایله یارلشم
تورک ارمنلرک امدادین ایله یارلشم، بوراده
مقصود تایل اوله یلیغوب، دافتری آتارک،
زنگزور و محاله کبیر، اهالیلک حسن رفیتی
قزتا یلمین چتیجیلر آخرده اورادن فراد
ایتمک مجبور اولورلر. حیاتلندن گری
قایده یلمین آندرائق اهالیی مدافعه ایتمک
یغاسی ایله اورداد قلوب توی چیلیغ یلیغری
باشیه یغر و یوبک تیجه سی اولورق، کهدافعه
چولکد چایلیجیله مندل اولور: چی نیشیان،
زنگزور و قباغان محاللدن چی مسلمانلر
ایلیچین و منطوق اهالیی اسی. قلیچین
کبیریلر، بورالمسلان ضرریندن بوشاریلر،
سورگه قزماغ محاللدن جوملر یایلاچق
وشوشی غریبه داخل اولورلر اوزده بورانلرک
مسلانلاری فرلوب چایلاچق در ایسته مکتوب
سمنورجی منموی.

بوراده دفتیری جلب ایلمک بر مسئله
اوردر که آندرائق و دستنی هیچ برده
ارمنی مہان نوازلین راست کلمه مقلدر. چی
ارمنی جمهوریتی بوگا دفاکار قعہ انظرییه
یاقوق جمهوریت داکترمنلری اوزاق اولمش
ایلمشدر. زنگزور اولمیش ایله آندرائق
ایستلامت گورتمه یوب، لکه اوله قارنو
عدالتت گورتمشدر. یوبی مکتوبیه آندرائق
آچق - آچیه یازیر.

لاکن، جملک کار و معیر آندرائق، دستینه
«دک مدافعه سی» آد قویرق، ک اهالیی
اوزین جلب ایلمور و شرارت تخنی سیوب
مرامنه تایل اولور. بو کورفده آندرائق
شوشی خربنه جمعی کورلیر. عیجا . بر
فر قدر دک دانیوب مسلمان قاتر برکلیکن
آندرائق مقصدی نه اولمش اوله ؟ اونک
مکتوبندن وگا بر ایشاره گورومسه سده،
لاکن بوسلمانلر برلریش قلیچ دوزله بوشالیم

کشی اجنابون-افغلا یون فرمسیه منسوب
اولان ذالمند متشکل حکومت هیتی، ایندی
معلوم اولمیش اوزده، نوپارلرک ۱۸ نمن بریندر
که یالگر برقر حاکم مطلق، دن عبارت
ایش. همان حاکم مطلق ایسه آدی دهمو
قزرائک اسلاری ایله هیچ بروقت دوستیمان
آدمیرال (قولچاق) در.

مذکور آدمیرال، آشکار اولمیش اوزده،
یتون اختیاراتی اینه آتوب روسیا دولتی
ایجا ایتمک نیتندم. بویوله تجورده نشتات
ده بولونشیغی هله معلوم دکدر، بالگر
بوی یارزکه لک اول اقلامانی ساتی حکم
مت هیتک (س-در) فرقتسه منسوب اولان
عسارتی توقیف ایشدوریتون عیابطه سراجما
مشمعه سی، برخطیانه غزتمارده درج ایشدور.
وحد روسیه شاری قفقازن دموقرات
لازم ایندی ایشرنه پرد اولمیشی ایجه دوشونه
ایدلر. اولار اسکی جازیمک ادارتستدینک
باش قوزماغنی کورمیدلر. ویتین ایشیلر
که آدمیرال قولچاق، دیکینلر و دوتوف
لارله بار روسیا انقلاب کیریگک یتونقیبت
وضعی اندن کیمیدر.

بوی یولیده وحد روسیه قفقازن نه اوز
ریشی ونده اعلان اسلارنلرله جائلریشی همین
استیاد تجیرتمند خلاصا یمن ملتری بویشلی
قولر طرفه سوق ایلمیدلر. زیرا بوراسی
اولار ایجون حیاتیانه مسامت مستمیدر.

قایینه قاینه یهرانی حالا دوام ایتمکدهدر.
یجرانی پارلمان برنجی اجلاسمه مدورولمسه سی
ایفا ایمن حسن ک قاقیمه مراجعت ایلمو استنادلی
بر ذاتیشی بر قاینه تشکیل تکلیفی نایشمده سی.
حسن ک جائلرک دایره یمنه ایندیکی حکومت
ریشی فحالی خانخویسکی جائلرکند قلوب .
مشار ایلی خصوصی مکتوبه تحت شانرتمه
اولماق اوزده یکی هیت وزرا تشکیل دعوت
ایتمیدم، فحالی خان جائلری تاساز اولماقی
یهانه ایلمک، همین تکلیفی قبول ایتمده سی. بر
تیج کوندرسه ایش بو وزده قلوب، یگی بر
نامزد اولماق ویا یولمیشی حالا بللی دکدر.
بو ایسه بویلمه و مستولین بر زمانمه، البته که،
ملکنتک منافی قلیندن عد اولتاق نشی دکدر.
آزده بو حوصلمه جور بوجور سوزلر
دائیرتارک گویا آذربایجان پارلمانک اوز
سیمی راییه ملکلی اداره ایلمیشی هیت حکومت

جنرال طومسونک شمالی قافقاسیا خلقت

مراجعی
«کودک» کیفی منق عسکارلر و فادالی جنرال
طومسون شمالی قافاس حلقه حطابا بویله ر
مراجعتنه نشر ایشدور.
انگله و فریبری ایشده اولدی اوزده
یاکو شه نه وزد اولمیشدن سورگه بولمسه
وکتراه بوزدمه بولان حال افغاسیا اهالیینه
مراجعتنه بولمیشی لازم گورمیش.
بولمسه بوزدم روسی محو ایتمک ایجون
آساملار طرفدن اخراج ایلمیشدر. حال
حاضرده بولمسه بوزدم آساملارک اوزریشی دوز
ملکتندم. نه بد ایلمکدهدر. بولمسه هرچ
مرح لیک نظر آزارلوق و بره جکی یان
آساملار بولمسه بوزدمه جتی سورمه بوزدم
ایتمکدهدر.

جنرال میدانلارده دعوتی مابو ایتمکدن
سورگه انگلتره و ارنک تنقیری آماج بریا
ایلمه سی ایشده روسیه موت گورمتکی
لازم یلدیر. حال حاضرده یا کورده موقو نام
ایتمده اول عسکارلر بولان روسیه اهلایه
وارد اولماق منق اوردن ستفاق جملریدر.
بزم طوفان بونونمکتد ک آمادنی محامله
و بولموشی منو ایتمه ایشده منجلی جمده
کورک گورمتکدر.

بوزم ازمن من سزلی بولموشم ایله
مبارزه ایتمه. اوزری برلتمه دعوت ایلمیر.
اینانلرک سزک اوب اوزگورده آماج بریا
ایبوب صالح و رفاه له یامه مکه معاونت
گورومت آلمانیای مغرب ایدن نظرلایجون
جتن دکدر.

بیرازه شکار و اردرکسین اوز آرا گورده
اولاری سل ایله یلیغریسکر . بو مسئله
دشمنچیک تودوب عصرلرجه دوام ایلمیر .
ایندی بو مسئله یلکمر ایتمک زمانی
دکدر. بولار خانومی کله جتک عدم صالح
فورماننده حل ایلمیچکر.

ایندی بوزک بر دعوتی ایشکر وارد ؛
بولموشوم و ایشخایله تنقا مبارزه ایلمک
- فورنرلکده در، تنقا بولموشوم زک مدیدر.
تنققلر هلمو ایجون منم و عیاشی تدمین
ایتمکدن اوزری بورادیلر.
کودک اولان منق فورمن فرماندانی

جنرال نابور طومسون

یا کو ۱۹ کانون اول
کشتیدان یا کوردمو قزرائق فادانلری بزی نجت
لیغریی تکسکه تابع ایتمک نیشیه ووردوان
ایندلاری و اولف و یا کوردموشی «مومروسیا کوشی»
نک سیاسی تنقیر نامین اولمیشی بزرگانه
ذکر ایشدیشک.
ایندی ایش آید آشکار اولدی: اولارده اکثر

Cümə axşamı, 19 dekabr 1918-ci il, nömrə 68

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 15 rəbiüləvvəl sənə 1337. 19 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

GENERAL TOMSONUN ŞİMALİ QAFQAZIYA XALQINA MÜRACİƏTİ

Bakıdakı Müttəfiq əsgərlər komandanı general Tomson, Şimali Qafqaziya xalqına xitabən böylə bir müraciət-namə nəşr etmişdir:

İngiltərə qoşunu başında olmaq üzrə Bakı şəhərinə varid olduqdan [gəldikdən] sonra bolşeviklərlə mübarizədə bulunan Şimali Qafqaziya əhalisinə müraciətdə bulunmağı lazım gördüm.

Bolşevizm Rusiyanı məhv etmək üçün almanlar tərəfindən ixtira edilmişdir. Hal-hazırda bolşevizm almanların özlərini də öz məmləkətlərində təhdid etməkdədir. Bolşevik hərəmərcliyinin millətlərə azadlıq verməyəcəyini bilən almanlar, bolşevizmlə ciddi surətdə mübarizə etməkdədirlər.

Müharibə meydanlarında düşməni məğlub etdikdən sonra İngiltərə və onun müttəfiqləri asayiş bərpa edilməsi işində Rusiyaya müavinət [kömək] göstərməyi lazım bildilər. Hal-hazırda Bakıda mənim komandam altında olan əsgərlər bu yaxın zamanda Qafqaziyaya varid olacaq Müt-

təfiq ordusunun qabaq hissələridir. Bizim vəzifəmiz bütün məmləkətdə asayiş mühafizə və bolşevizmi məhv etmək işində məhəlli [yerli] camaata kömək göstərməkdir.

Buna görə mən sizi bolşevizmlə mübarizə etməkdən ötrü birləşməyə dəvət edirəm. İnanınız ki, sizin öz evinizdə asayiş bərpa edib, sülh və rifahla yaşamağınıza müavinət göstərmək, Almanıyanı məğlub edən Müttəfiqlər üçün çətin deyildir.

Bir para məsələlər vardır ki, siz öz aranızda onları həll edə bilmirsiniz. Bu məsələlər düşmənçilik törədir, əsrlərcə davam edir. İndi bu məsələləri müzakirə etmək zamanı deyildir. Bunlar hamısı gələcək Ümum Sülh Konfransında həll ediləcəkdir.

İndi sizin bir ümumi işiniz vardır: bolşevizm və anarxiya ilə müttəfiqən [birgə] mübarizə ediniz. Qüvvət birlikdədir. Müttəfiqlər bolşevizmin düşmənidirlər. Müttəfiqlər hamı üçün sülh və ədaləti təmin etməkdən ötrü buradadırlar.

Bakıda olan Müttəfiq qoşun komandanı general-mayor Tomson

BAKI, 19 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

İstibdad təbşiri [istibdad xəbərçisi]

Bakı demokratları ilə kadetləri bizi təhti-təhəkkümünə [hökmü altına] təbe etmək niyyəti ilə virdi-zəban [dillərində əzbər] etdikləri Ufa və yaxud Müvəqqəti Ümumrusiya Hökumətinin siması nə qədər namüəyyən olduğunu biz kərratla [dəfələrlə] zikr etmişdik.

İndi iş apaşkar oldu: Əvvəllərdə əksər qismi İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni Firqəsinə [Sosialist-İnqilabçılar Partiyasına] mənsub olan zatdan mütəşəkkil hökumət heyəti indi məlum olduğu üzrə noyabrın 18-dən bəridir ki, yalnız bir nəfər “hakimi-mütləq”dən ibarət imiş. Həmin hakimi-mütləq isə adı “demokratik əsaslarla” heç bir vaxt tutuşmayan admiral Kolçakdır.

Məzkur [adı çəkilən] admiral, aşkar olduğu üzrə, bütün ixtiyarət əlinə alıb Rusiya dövlətini ehya etmək [diriltmək] niyyətindədir. Bu yolda nə cürə təşəbbüsətdə bulunduğu hələ məlum deyildir. Yalnız bunu biliriz ki, ən əvvəl iqdamatı [təşəbbüsü; addımı] sabiq hökumət heyətinin “eser” firqəsinə mənsub olan üzvlərini tövqif [həbs] etmişdir və bütün zabitana [zabitlərə] müraciətən “şəşəli” [təmtəraqlı] bir xitabnamə qəzetələrdə dərc etmişdir.

“Vahid Rusiya” şüarı qışqıran demokratlarımız indi işlər nə yerdə olduğunu eyicə düşünməlidirlər. Onlar əski çarizmin və idareyi-müstəbidənin baş qovzamağını [baş qaldırdığını] görməlidirlər və yəqin etməlidirlər ki, admi-

ral Kolçaklar, Denikinlər və Dutovlarla bərabər Rusiya inqilabi-kəbirinin [Böyük Rusiya inqilabının] bütün qənimət və neməti əldən gedəsidir. Bunu bilib də “Vahid Rusiya” qışqıran; nə özlərini və nə də elani-istiqlaliyyətləri ilə canlarını həmin istibdad zəncirindən xilas edən millətləri bu şübhəli qüvvələr tərəfinə sövq etməməlidirlər. Zira burası onlar üçün həyatla məmat [ölüm-dirim] məsələsidir.

Kabinə böhranı

Kabinə böhranı hələ davam etməkdədir. Parlaman birinci iclasında sədr vəzifəsini ifa edən Həsən bəy Ağayevə müraciət edib, istedadlı bir zata yeni bir Kabinə təşkili təklifini tapşırmışdı. Həsən bəy cənablarının rəyi yenə də indiki hökumət rəisi Fətəli xan Xoyski cənablarında qalıb, müşarileyhi [adı çəkilən şəxsi] xüsusi məktubla təhti-sədarətində [başçılığı altında] olmaq üzrə yeni Heyəti-Vüzərə [Nazirlər Kabineti] təşkilinə dəvət etdi isə də Fətəli xan cənabları nasaz olmağını bəhanə edərək həmin təklifi qəbul etmədi. Bir neçə gündür ki, iş bu üzrə qalıb, yeni bir namizəd varlığı və ya yoxluğu hələ bəlli deyildir. Bu isə böylə mühüm və məsuliyyətli bir zamanda əlbəttə ki, məmləkətin mənafeyi qəbilindən ədd [hesab] olunacaq şey deyildir.

Ağızda bu xüsusda cürbəcür sözlər danışrlar ki, guya, Azərbaycan Parlamanının öz səməmi rəyi ilə məmləkəti idarə edici Heyəti-hökumət seçmək xahişləri bəzi məhafil [dairələr] tərəfin-

dən bir qədər sıxıntılara düşər olur.

Bizcə məzkur məhafilin [deyilən dairələrin] xüsusi və şəxsi rəyi və mülahizəti nə dürlü olmuş olursa, Azərbaycan nümayəndələri məmləkət və millət mənafeyi nöqtəyi-nəzərində durub, öz rəy və xahişlərini açıcaq bir surətdə bildirməlidirlər ki, bu bilənlər tərəfindən də həmin rəy və xahişə lazımı etina olsun.

ANDRANİK NƏ İSTƏYİRMİŞ?

Daşnakların mürəvvici-əfkarı olan [fikirlərini yayan] “Nor orizon” qəzetəsində Andranik əli ilə yazılmış bir məktub dərc olunmuşdur. Məktubdan görünən budur ki, çeteci Andranik, Batum müqavilənaməsindən narazı qalaraq, dəstəsi ilə Naxçıvan tərəfə gedir ki, bəlkə ingilis qoşunu ilə birləşib türk ermənilərinin imdadına çata bilsin. Burada məqsədinə nail ola bilməyib, dağları aşaraq Zəngəzur mahalına keçir. Əhalinin hüsn-rəğbətini qazana bilməyən çetecilər, axırda oradan fərar etməyə məcbur olurlar. Xəcalətindən geri qayıda bilməyən Andranik, əhalini müdafiə etmək bəhanəsiylə orada qalıb özü kimi çapavulçuları başına yığır və bunun nəticəsi olaraq “müdafiəçilik”, çapqıncılığına mübəddəl olur [çevrilir]. Yəni, Sisyan, Zəngəzur və Qapan mahallarındakı müsəlman kəndləri tarümar və məzlum əhalisi isə qılıncdan keçirilir. Buralar müsəlman ünsüründən boşadılır.

Sonra Qarabağ mahallarına hücumlar yapılacaq və Şuşa şəhəri də daxil olmaq üzrə buraların müsəlmanları qırılıb çatılacaqdır. İştə məktubun müxtəsərcə məzmunu!

Burada diqqətimizi cəlb edəcək bir məsələ vardır ki, Andranik və dəstəsi heç yerdə erməni mehmannəvazlığına [qonaqpərvərliyinə] rast gəlməmişlərdir. Hətta, erməni Cümhuriyyəti buna bədəfkar [cinayətkar] nöqtəyi-nəzəri ilə baxaraq cümhuriyyət dairəsindən uzaq olmasını istəmişdir. Zəngəzur erməniləri isə Andranikə əsla məhəbbət göstərməyib, bəlkə ona qarşı ədavət [düşmənçilik] də göstərmişlər. Bunu məktubunda Andranik açıq-açığa yazır.

Lakin, hiyləkar və müdəbbir [uzaqgörən] Andranik, dəstəsinə “millət müdafiəçisi” ad qoyaraq əhalini özünə cəlb edir və axırda da iki millətin arasına fitnəəngiz və şərərət [pislik; mərdümazarlıq] toxumunu səpib məramına nail olur.

Bu günlərdə Andranikin Şuşa şəhərinə hücumu gözlənilir. Əcəba bir bu qədər kənd dağıdıb müsəlman qanına yerikləyən Andranikin məqsədi nə olmuş ola? Onun məktubundan buna bir işarə görünmədisə də, lakin bu müsəlman yerlərini qılınc zoru ilə boşaldıb, Ararat Cümhuriyyətinə mülhəq etmək [birləşdirmək] və gələcəkdə barışıq konfransında bunu hökumətlərə təsdiq etdirmək niyyəti bu qarətçinin hər əmalından [işlərindən, fəaliyyətindən] məlum olur.

Keçmiş əsrlərdə də Andranik məs-

ləkli erməni avantüristləri zühur edirdisə də, hamısının oxu daşa dəyib axırda puça çıxmışlar.

Məsələn 170 il bundan irəli həmin Zəngəzurda Bərxudar və Qarabek adlı iki qardaş, istiqlalıyyət məqsədi ilə Naxçıvan xanı tərəfindən göndərilmiş adamların burun-qulaqlarını kəsib xana da elani-hərb sifarişini göndərirlər. Altı gün davam etmiş müharibədən sonra bunların qoşunu şikəstlik tapır və kəsilmiş başları da Naxçıvan xanına göndərilir.

*Təmə' kərdə budəm ke kerman xorəm
Ke nağah xordənd kerman sərəm*

Ermənilərdən İkinci Dövlət Duması vəkili doktor Bahadırov da Dumaya bir layihə təqdim etməklə, Qarabağ mahallarının bir çox yerlərini[n] “erməni-zəmin” [erməni yurdu] iddiası ilə Gəncə quberniyasından ayrılmasını tələb etmişdi. Vaxtilə “İrşad” qəzetəsində bu cənabın iddiaları təhriri-nüfus [əhalinin sayı və tərkibi haqqında rəsmi məlumatlar] və etnoqrafi dəlilləri ilə bəndə tərəfindən rədd olunduğu üçün bu gün daha bu məsələyə müraciətin ehtiyacı yoxdur.

Andraniklər kimi “qılınc avantüristləri” ilə bərabər erməni əhalisi arasında “elm avantüristləri” da az deyil. Məsələn bir çox mövqelərin türkcə adlarını erməniləşdirərək buraların erməni yerləri olduğuna uydurma tarixi dəlillər yapmışlar. Əz-ancümlə [o cümlədən]:

Gəncəni – Qanzax, Bərdəni – Partav və Zəngəzuru – Sakeridzor yaxud Saxkadzor deyə təhrir etmişlərdir

[yazmışlar]. Lakin bu süni uydurmalarla tarix səhifələrini pərdələmək olmaz. Bu gün müsəlman ünsüründən boşaldılmış Zəngəzur mahallarının dağları, çayları... tamamən türkcədir. İşıqlı, Tərpənməz, Canqurtaran, Yağlıca, Yantəpə, Üçtəpə, Şiştəpə, Daştəpə, Ulutəpə, Həkəri, Bərgüşad, Bazarçay və qeyriləri. Hətta Həkərli çayı bərsində bir zərbi-məsəl vardır ki, ermənilər də deyirlər: “Həkərli çayı peşman oldu, bir salım duz apardı.”

Bu gün türk tarixinə yox, ermənilərin öz tarixinə müraciət olunarsa, oralarda müsəlmanların beş yüz, bəlkə altı yüz il bundan əqdəm [əvvəl] yaşamaları məlum olar. Buralarda vəngləri (məbədləri) vardır ki, daşlarında həkk olunmuş erməni yazılarını gizlətmək mümkün olmayacaqdır. Məsələn, 9-cu əsrdə təmir olunmuş Vortna vənginin qərb cəhətindəki daşlarda böylə yazılmışdır:

“Hangi xristian bu məbədi xaraba qoya yaxud bu yazıları silə, yaxud onun mədaxilinə [gəlininə] tamah eyləyə, öylə şəxs Allah yanında məsuldur. Hərgah böylə şəxs müsəlmanlardan olarsa, Məhəmməd peyğəmbərin hüzurunda minlərcə lənətə giriftar olsun. Tarixi: 1315-də.”

Bu yazı bizə göstərir ki, həmin məbədin ətrafında 600 il bundan əqdəm erməni ilə bərabər müsəlmanlar da yaşayırmış.

Bundan daha maraqlısı Tatev məbədinə məhfuz [saxlanılan] bir çox islam əsərləridir. Şah Abbas buranı ziyarət etdiyi əsnada məbədin bir da-

şında ərəbcə yazılmış xitabında deyir:

“Ya Allah, bu imarətin təmirində səndən başqa ayrı bir məqsəd yoxdur.”

Bu gün həman məbədi zinətləndirən şeylərin arasında Şah Abbas bağışladığı bir ipək pərdə ilə bir qəndil vardır ki, indiyə qədər orada məhfuzdur. Məbədin sandığına otuza qədər islam hökmdarlarının fərman və təliqələri [məktubları; xətt nümunələri] vardır ki, məbədin mühafizəsi üçün erməni məliklərinə və müsəlman bəylərinə yazılmışdır. Fərmanların ən qədimi, tarixi-hicrinin 872-ci sənəsində yazılmışdır. Yəni, 460 ildən çoxdur ki, müsəlmanlar bu məbədi himayə etmişlər. Səfəvilərdən başlamış naibü-səltənə Abbas Mirzə dövrünə qədər tamam İran hökmdarlarının burada fərmanları mövcuddur. Hətta Qarabağın axırıncı xanı Mehdiqulu xan 1819-cu ildə Zəngəzur məlik və kəndxudalarına hökm yazmışdır ki, məbədin mənfəətinə olaraq, onun xüsusi yerlərindən xarac yığıb “mahrasa”sına (məbəd rəisinə) təhvil versinlər. Mehdiqulu xanın bu təliqəsi o vaxtkı Qafqaziya canişini Yermolov əli ilə təsdiq olunaraq 17 kənd ilə 30 min desyatin yer Tatev məbədinə verilir. Bu vəqəə göstərir ki, Zəngəzur mahalı Qarabağ xanlığının rəsmi və təbii bir hissəsi olaraq, oranın erməni məlikləri və kəndxudaları da Qarabağ xanının xərəcəgüzarı [vergi verəni] və təbəəsi ədd [hesab] olunurdu ki, bunu həm rus hökuməti Yermolov əli ilə təsdiq etmişdir.

Yevropa müharibəsi bizə sübut etdi ki, böylə məsələləri həll etmək üçün Andraniklərin top-tüfənginin zoruna daha ehtiyac qalmamışdır. Varsınlar daşnaklar gürcülərin Tiflisə, yaxud bir ayrı mərkəzə bizim kimi onlar da tarixi və etnoqrafi sübutlarını göstərsinlər, ta ki kimin haqlı olması da ingilis, firəng, Amerika nümayəndələrinə məlum edilsin. Qafqaz konfransında kim haqq qazanarsa, nümayəndə həzrətləri də Yevropa Konfransında, şəxsiz, haqlılara tərəfdar olacaqlar. Fars demişkən:

Anra ke hesab pak əst

Əz mohasebe çe bak əst?

İştə daşnaklar əllərindən əslihələrini [silahlarını] buraxıb, hesab meydanına buyursunlar. Haqlarını desinlər və sairələrinin də haqlarını dinləsinlər. Yəqin ki, onda məsələ də bir minval ilə həll olunub gedər. Yoxsa əslihələrini tərk etməyib, yerimizə, yurdumuza zorla sahib olmaq istərlərsə, bunun aqibətində zərərdidə genə də özləri olacağını heç vaxt xatirlərindən çıxartmayıb, iki qonşu milləti nahaq yerə təkrar-təkrar fəlakətlərə düşər etməsinlər.

Fərhad Ağazadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Müttəfiqlər donanması Sevastopol şəhərini almanlardan təmizləməyi təhti-qərara almışdır. Burada almanlar bolşeviklərə kömək edirlərmiş. Odes-

sadan gələn heyət, fransız admiralının tezliklə bu işə müdaxilə etməsini xahiş edir.

* Bavariya Baş vəziri [Baş naziri] kunnun-əvvəlin [dekabrın] 10-da Müttəfiq dövlət nümayəndələri ilə müşavirədə bulunmuşdur. Burada Bavariyanın təklidə ittifaqa daxil olacağı məsələsi müzakirə edilmişdir.

* Lloyd Corc izhar etmişdir ki, bütün məmləkətlərdə məcburi mükəlləfiyyəti-əsgəriyyənin [hərbi mükəlləfiyyətin] ləğv edilməsi təkidatında bulunmağı qəti surətdə təhti-qərara almışdır və illa [əks halda] Sülh Konfransı nəticəsiz və hamıdan ötrü rüsvalıq olacaqdır. Hər bir İngiltərə nümayəndəsi Sülh Konfransında buna razı olmalıdır.

* İngiltərədən verilən teleqraflara görə, Romaniya ordusunun təzədən təşkil edilməsi layihəsi mövcubincə [əsasında] hər bir Romaniya firqəsinə [diviziyasına] bir fransız alayı, bir topçu dəstəsi və mühəndis əsgərlər daxil olacaqlardır.

* Peştədən verilən teleqraflarda deyilir ki, hökumət Macaristanın xırda cümhuriyyətlərə ayrılmasına mümaniet [maneçilik] göstərmək imkanından məhrumdur. Sabiq Baş vəzir Karoyi, məmləkəti birləşdirmək təşəbbüsünün müvəffəqiyyətsiz olduğuna inanıb özünü öldürmək istəmişdir.

SÜLH ƏTRAFINDA

* Rəisi-cümhur Vilson, Fransa mürəxxəsi [nümayəndəsi] Jives Serandom

ilə bir para müsahibatda [müsahibələrdə] bulunmuşdur. “Peti Parizyen” qəzetəsinin məlumatına görə, Vilson demişdir ki, sülh müzakirətində [müzakirələrində] öz 14 maddəsinə qövldən feilə [sözdən işə] gətirmək üçün şəxsən iştirak etmək istəyir.

“Forverts” qəzetəsi işbu xəbəri “Necə, nə vaxt və nerədə?” sərlövhəsi ilə dərc etmişdir.

* Ehtimal edilir ki, Vilson öz tərəfindən sülh üçün hazırladığı plan barəsində məlumat verəcəkdir. Vilson “Cəmiyyəti-Əqvam” [Millətlər İttifaqı] barəsindəki layihəni Klemanso və Lloyd Corcla bərabər müzakirə edəcəkdir. Bu da ondan ötrüdür ki, bütün dünya dövlətlərinin işbu cəmiyyətdə iştirak edəcəkləri barəsindəki rəyləri məlum olsun.

* Almaniya Mütərikə Komisyonu [Atəşkəs Komissiyası], Foşun mütərikə şəraitini yüngülləşdirmək təklifini rədd etməsinə etiraz etmişdir. Komiyon məlum edir ki, Almaniya anarşi və aclığa məhkum edilir. Paris qəzetələri Foşun iqdamatını [təşəbbüsünü] hüsn-təvəccöhlə qarşılıyaraq, Almaniyanın Müttəfiqlərlə Amerika miyanına [arasına] ixtilaf salma istədiyini qeyd edirlər.

* Mütərikə şəraitinin [şərtlərinin] ifası üçün admiral Brauninqin sədarəti [rəhbərliyi] altında olan İngiltərə bəhriyyə [dəniz qüvvələri] nümayəndələri “Makenzen” adlı təzə drednotun təslim edilməsini tələb edirlər. Bu drednot, donanma təslimi başlananda qayırilıb qurtarmışdı.

* Sülh Konfransından əvvəl Müttəfiqlərin Parisdə vaqə olacaq konfransları təzə ildən başlanacaqdır.

* Askvit irad etdiyi nitqində demişdir: “Zərərlərin axırncı qəpiyinə qədər müharibə müqəssirlərindən alınmasına tərəfdaram. İngiltərədə məcburi mükəlləfiyyəti-əsgəriyyə ləğv edilməlidir.”

QƏZETƏLƏRDƏN

* Bolşevik radiosunun məlumatına görə, təşrini-saninin [noyabrın] 18-ində Terski nahiyədə 11-ci və 12-ci Şura orduları biri-birilərinə mülhəq olmuşlar [birləşmişlər]. Kazaklar silahlarını verirlər. Bolşeviklər 12 top, bir çox ləvazimatı-hərbiyyə almışlar. Böyük Kabarda əks-inqilabçılardan təmsilənmişdir. Qroznıda qələbə münasibətilə parad olmuşdur. Qroznıya 4 min kazak və qırmızı qoşun gəlmişdir. Radionun axırında ruhun yüksəkliyi xəbər verilir.

* 20 təşrini-sanidən verilən radioya məbni [əsasən], Kizlyar işğal edilmişdir.

Türk jandarmaları

Tiflisdən alınan məlumata görə, vətənə qaçıtmış olan türk əsgərləri əvəzinə Batuma türk jandarm dəstələri gəlmişdirlər.

Könüllü ordu və Tersk cəbhəsi

Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən alınan məlumata görə, Könüllü ordu komandanlığı Müttəfiqlər komandanlığı

ilə bərabər bolşeviklərlə aparılacaq müharibənin layihəsinə baxılmışdır. İşbu layihə Müttəfiqlərin Qara dəniz sahilində birləşdiklərinə qədər bir fəaliyyəti havidir [əhatə edir]. Bu layihəyə görə cüzi cəbhələri bir kənarında qoyub, fəqət ən mühüm cəbhədə bolşevik ordusuna zərbə endirmək təhti-qərara alınır. Cüzi cəbhələr sırasına Tersk cəbhəsi də daxildir, zira buradakı bolşevik qoşunlarına məhəlli [yerli] kazak qüvvələri kifayət edəcəkmış.

Tersk hadisəti [hadisələri], Müttəfiqlər komandanlığından ötrü gözlənməyən bir iş idi. Bundan dolayı layihəni yenidən nəzərdən keçirmək məcburiyyətində qaldılar.

Müzakirədən sonra məlum olmuşdur ki, Tersk hadisəti planı bir qədər dəyişirsə də, fəqət işə zərər verəmməyir.

Tersk cəbhəsi əvvəldəki kimi cüzi cəbhələrdən sayılır. Cəbhə isə Çeçenistan və Petrovsk olacaqdır. Buradakı qüvvələr vasitəsilə bolşeviklərlə mübarizə davam edəcəkdir. Könüllü ordunun qüvvəsi Denikin ordusu ilə iştirak edəcəkdir.

* İstanbulda nəşr olunan “Şərq məcmuəsi” xəbər verir ki, Poqos Nubar paşanın sədarəti altında erməni heyəti İstanbula gələcəyi gözlənir. Gənc türklər hökuməti tərəfindən edam cəzasına məhkum olub, Türkiyədən qaçmış olan prins Səbahəddin bəy İstanbula varid olmuşdur [gəlmişdir]. Səbahəddin bəy[in] təzə hökumət

heyətinə dəvət ediləcəyi təsəvvür olunur. Hökumət dairələri Səbahəddinin hökumət heyətinə daxil olması ilə Türkiyənin Müttəfiqlərə olan münasibətinin düzələcəyinə inanırlar.

Vahid cəbhə

Hal-hazırda bolşeviklər tərəfindən Rusiyanın işğal edilmiş hissəsi admiral Kolçakın komandası altında olan Ümumrusiya Hökuməti əsgərləri tərəfindən mühasirə edilmişdir. Bu vahid cəbhəyə tədriclə Müttəfiq dövlət əsgərləri də yaxınlaşmaqdadırlar. Mühasirə dairəsi gəldikcə daralmaqdadır. Axırını verilən məlumata görə Rusiya cəbhələri bunlardır:

Şimal cəbhəsi – Cəbhə komandanı general Pul. Petrozavodsk-Voloqda-Kotlas-Vyanka-Perm. Perm şəhərini almaq üçün müharibələr davam edir.

Qərb cəbhəsi – Cəbhə komandanı admiral Kolçak. Perm-Sarapul-Menzelinsk-Belebey-Totskaya.

Cənub-qərb cəbhəsi – Cəbhə komandanı Orenburq kazak əsgərləri atamanı general Dutov. Totskaya-Nikolayevsk - Derqaçi - Kalmık səhrası Kaspı dənizinə qədər. Quryevdən Bakayevskiyə qədər cəbhənin bir hissəsində general Tolstov komanda etməkdədir.

İdilın sağ kənarında, Xəzər dənizindən Tsaritsinə qədər 150 verst məsafəsində bir yer bolşeviklərin əlindədir. Buradan qərbə tərəf nə bolşeviklər və nə də ümumrusiya əsgərləri tərəfindən işğal edilməmişdir. Burada Buke-

yev ordusu hökumətidir.

Tsaritsindən cənub-qərb və qərb cəbhələri başlayır ki, bu cəbhə də Denikinın komandası altındadır. Şimal-qərb cəbhəsi qraf Kellerin komandasındadır. Kronştadt altında da Müttəfiq dövlət donanması dayanıb, Fin boğazını bağlamışdır.

Bunlardan əlavə, mərkəzlə əlaqəsi olmayan bolşevik dəstələri Tersk oblastının bir hissəsində, Çeçen, Kizlyar, Mozdok və Vladıqafqazdadırlar. Şimal tərəfdən burasını general Denikinın ordusu təzyiq altına almışdır. İkincisi Türküstandır ki, burada 6 min bolşevik əsgəri vardır. Şimal tərəfdən buraya general Dutov əsgərlərinin bir hissəsi və cənubdan İngiltərə generalı Malle-sonun ordusu hücum etməkdədir. Malle-son ordusu hal-hazırda Mərv və Cərcəo tərəfdədir.

QARABAĞ ƏHVALI

* Cəbrayıldan Bakıya, Daxiliyyə nazirinə teleqraf edirlər:

“Ermənilər İngiltərə-fransız heyətinin müsəlmanlar əleyhinə düşmənanə hərəkətləri qat etmək təklifinə qulaq asmayıb, Zəngəzur və Cəbrayıl uyezd-lərində müsəlman kəndlərinə hücum etməkdədirlər. Dünən Arış kəndinə hücum edib qoyun sürülərini aparmaqla əhalini atəşə tutmuşlardır. Köməksiz qalan müsəlmanları mühafizə etməkdən ötrü qoşun göndərilməsi haqqında binəgüzarlıqda [rəsmi təşəbbüsdə]

bulunmağınızı xahiş edirəm.

*Qəza qaimməqamı
Mahmudbəyov”*

* Gəncə valisi Daxiliyyə nazirinə
böylə bir teleqraf göndərmişdir:

“Zəngəzur qaimməqamı mənə teleqrafla xəbər verir ki, Andranikin dəstəsi yerli ermənilərlə Qaladərəsi ətrafında olan müsəlman kəndlərinə hücum edib müsəlmanları qırmaqdadır. Qoşun, silah və patron göndərməklə bu vəhşiliyin qabağını almaq üçün binagüzarlıqda bulunmağınızı xahiş edirəm. Bu barədə lazım bilsəniz Müttəfiq əsgərlər komandanı general Tomsona xəbər veriniz. Qaimməqam Məliknamazəliyev, bu teleqrafı sizə göndərüb binagüzarlıqda bulunmağınızı xahiş edirəm.”

MAARİF MÜFƏTTİŞLƏRİNİN YİĞİNCAĞI

(67-ci nömrənin məbədi) [ardı]

Yığıncağın dördüncü iclası kanuni-əvvələn [dekabrın] 17-də möhtərəm Həmid bəy Şahtaxtılı təhti-sədarətində [sədrliyi altında] açılıb, əqaid müəllimlərinin və məktəb xadimlərinin təmini-maası xüsusunda müzakirə olunur. Kənd məktəblərində əqaid dərslərini verən mollaların öz vəzifələrini layiqincə ifa etmədiklərindən maəda [əlavə], vermiş olduqları dərslər tamamilə üsuli-tədrisə xilaf olduğundan, bir

səmərə vermədiyi üçün bu məsələ ciddi və uzun bəhsə meydan açdı. Bu vaxta qədər sabiq Rusiya hökuməti tərəfindən kənd məktəbi-ibtidaiyyələrinə [ibtidai məktəblərinə] təyin olunan mollalar o qədər bizim övladımızın hissiyyatı-diniyyələrini təqviyə edərək [gücləndirərək] tərbiyyə-milliyələrini islah etmək üçün deyildilər, nə qədər ki, siyasi nöqtəyi-nəzərdən təyin olunurdular. Zira məktəbə təyin olunan mollaların heç vaxt əxlaqi-ruhiyyələrində, üsuli-tədrisində və məlumatı-ülumiyyəsinə [elmi məlumatlarına, biliklərinə] diqqət olunmayırdı, bərəks [əksinə], həmişə məlumatca yarımçıq, üsuli-tədris və tərbiyyəyə biganə və millət övladının tərbiyyəsinə əsla etina etməyən adamlar təyin olunurdu. Odur ki, millət övladının qəlbində din və millət hissiyyatı oyatmaq və bu cəhətlə gələcəkdə vətən və camaatımıza xidmət edəcək bir nəsil hazırlamaq əvəzində, məzkur [adı çəkilən] mollaların əksəri öz camaatını yox, müdam öz böyüyü olan məktəbin rəhbərlərini razı etməyi özlərinə vəzifə ədd [hesab] etmişdilər. Təbiri-digərlə [başqa sözlə], zahirdə bizə molla görünən ibtidai məktəbin əqaid müəllimlərindən əksəri, həqiqətdə isə rus hökumətinin din və millətimiz haqqında təqib etdiyi məqsədin qövldən feilə [sözdən işə] gəlməsinə çalışan bir xadim və hökuməti-məzkurənin şövkət və əzəmətini camaatımız arasında ucaldan bir mübəllig [təbliğətçi] hesab olunurdular, desəm xəta etmərəm

zənnindəyəm. Maddi cəhətdən bu mollaların zəhməti hökumət tərəfindən adi bir nökrin zəhməti qədər qiymət olunmadığı dəxi sözümlə böyük bir dəlildir.

Məktəbi-ibtidaiyyələrdə belə faydasız mollaların isbatı-vücut etmələri [özlərini göstərmələri], hökumətin sanki bizim dinimizə ehtiram etməyini göstərmək üçün avam camaatın gözlərinə çəkən bir pərdə və onların məhəbbətlərini cəlb etmək üçün bir vasitə imiş. Onların məktəbə olan münasibətlərinə gəldikdə, həqiqət nə qədər acı isə də bunu etiraf etməliyiz ki, möhtərəm mollalarımız öz vaxtında məktəbə gəlib dərs vermək əvəzində, əksər övqatda [çox vaxt] məktəbdə olan 40-50 nəfər millət balalarını öz başına buraxıb, kəndin ayağında ya başında vəfat edən bir dövlətin təziyəsində, yaxud bir nəfərin toyuna getməklə həmişə 40-50 nəfərin haqqını öz mənfəətləri uğrunda qurban edirdilər və bəzən də dərslərə gec gəldikləri üçün bir fayda verəmməyirdilər. Məktəbin rus müdirləri isə mollaların belə kahılıq [başısuyuqluq] etmələrindən nəinki rəncidə olmaq, bərəks, həmişə məmnun olurdular.

Üsuli-tədrisə gəldikdə, məzkur mollaların üsulsuz, vaxtsiz və məqamsız (məsələn 7 yaşındakı səbilərə qüsl [dini qaydalara əməl edərək yuyunmaq] və ehtilam olmaq [həddi-bülüğa çatmaq] kimi) vermiş olduqları dərslər, çocuqların əxlaq və tərbiyələrini pozmaqdan başqa bir səmər [fayda; nə-

ticə] bəxş etmədi. Odur ki, tərbiyəcə millətimizə zərrə qədər fayda verməyən yarımçıq əqaid müəllimlərinin mənəviyyatca millətimizə külli ziyan verdikləri əzhəri-minəşşəmsdir [gün kimi aydındır].

Binaileyh [ona görə], bu məsələ hər-tərəfli müzakirə olunduqdan sonra minbəd [bundan sonra] əqaid müəllimlərinin məlumatı-ülumiyyəsinə, tərbiyəyi-əxlaqiyyəsinə, üsuli-tərbiyəsinə və hissiyyəti-milliyəsinə diqqət olunmaqla bərabər, onların bu qayda üzrə maaşlarının artırılması təhti-qərara alınır. Həftədə iki hesabıyla bir sinifli məktəbdəki mollalara 40 manat, iki sinifli məktəbdəkilərə 4 dərs hesabıyla ayda 80 manat, üç sinifli məktəbdəkilərə 6 dərs hesabıyla ayda 120 manat verilmək, məktəb xadimləri haqqında imdiki bahalıqı nəzərə alaraq yanacaq, işıq və mənzili-məktəbdə olmaq şərtiylə bir sinifli məktəbdə olan xadimlərə ayda 250 manat, iki sinifli məktəbdəkilərə 275 manat və hər artıq sinifə 25 manat artırmaq qərar olundu.

Bundan sonra ünəs [qızlar], sənaye və rüşdi məktəblərin smetalarına baxmaq üçün bu məktəblərin maarif müfəttişlərinə və ya əksinə əlaqə və münasibətini aydın etmək üçün və bir də kilsə məktəblərini, narmalını və bunlara münasib məktəbləri bir növ məktəb şəklinə salmaq üçün birer komissiya intixab olunub [seçilib], məclis xitama yetdi.

İslam bəy Qəbulov

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Türk tələbələrinə

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Bakı və həvalisində [ətrafında] olan bütün məkatibi-aliyyə [ali məktəblər] tələbəsi Gəncə Məktəbi-hərbiyyəsinə [Gəncə Hərbi məktəbinə] daxil olmaq üçün adlarını siyahıya qeyd etdirmək üçün Maarif Nəzarətinin dəftərxanasına dəvət olunurlar. Bakıda olmayan tələbə bilavasitə Gəncə Məktəbi-hərbiyyəsi rəyasətinə müraciət etməlidir.

Maarif naziri Nəsim bəy Yusifbəyli

* Maarif Nəzarəti tərəfindən Şurayi-Vükəlaya [Nazirlər Kabinetinə] Zaqatal nahiyəsində 125 ibtidai məktəbin güşadı [açılması] barəsində məruzə verilmişdir.

* Bələdiyyə rəisi Ərzaq Nəzarətinə müraciətən şəhər qulluqçuları üçün taxıl buraxılması barəsində təşəbbüsatda bulunmuşdur. Buraxılacaq ərzaq, alındığı qiymətə verilməlidir.

* Suraxanıda Bakı post və teleqraf-xanasının şöbəsi güşad edilmişdir. Şöbə fəaliyyətə başlamışdır.

Vaporlar vürudu [gəmilərin gəlişi]

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-da “Vyatka” nam [adlı] vapor, Quryevdən 22 nəfər sərnəşinlə Bakıya varid olmuşdur.

Həman gün Ənzəlidən “Paddi” nam vapor 330 nəfər sərnəşin gətirmişdir.

Kanuni-əvvəlin 17-də “Moskva” nam vapor Hacı-Tərxandan 149 nəfər sərnəşin gətirmişdir.

nişin gətirmişdir.

Kanuni-əvvəlin 16-da “Ağadadaşov” vaporu İrana 25 min put cövhər aparmışdır.

Xüsusi banklarda

* Bu vaxtadək xüsusi banklar fəaliyyətə başlamamışlar. Dövlət Bankı fəaliyyətə başladıqdan sonra da bu banklar da sabiq qayda üzrə fəaliyyətdə bulunur. Bunun səbəbi, Dövlət Bankının istiqraz verməməsidir.

* Ərazi İdarəsi ləğv edilir. Bundan sonra bura işləri ümumiyyətlə Ziraət Nəzarətinə [Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə] verilir. Hal-hazırda işbu Nəzarətdə qızğın surətdə fəaliyyət davam edir. Bir komisyona təşkil edilmişdir ki, ərazi reformları hazırlayır.

* Kanuni-əvvəlin 11-də, saat 4 rədələrində, Realnı məktəbində ikinci dairə ev təşkilatlarının iclası vaqə olmuşdur. İclasda 93 ev təşkilatından 135 nəfər nümayəndə iştirak edirdi.

Sədarətə Hənifə Tağıyev, katibliyə Ələkbər Rzayev intixab edilmişlərdi [seçilmişlər].

Səslə, dairə ev komitəsinə 20 nəfər üzv, 10 nəfər namizəd müəyyən edildi.

Mərkəzi Ev Komitəsinə şunlar intixab edilmişlərdir [seçilmişlərdir]:

- 1) Doktor Əliheydər Allahverdiyev;
 - 2) Dava hüquqşünası Əli bəy Qulubəyov;
 - 3) Müəllim Kərim bəy İsmayılov.
- Namizədlər:
- 1) Əbdülbaqi İsmayılov;

- 2) Sadiq Qasimov;
- 3) Əsəd Əbdülqasimov.

ƏRZAQ İŞLƏRİ

* Saray kənd camaatı arasında paylamaq qəsdı ilə Tağıyevin fabrikasından 2000 arşın kətan və 7928 arşın bez alıb aparmaq üçün həmin kəndin vəkilləri Mirzə Məşhədi Zülfüqar oğlu və Hacıbala Cəfərqulu bəy oğluna Ərzaq Nəzarəti icazə vermişdir.

* Ərzaq Nəzarəti, Gəncə quberniyası vəkilinə yazıb binagüzarlıq etmişdir [sərəncam vermişdir] ki, Şəki uyezdi əhalisinə paylamaq üçün Şəki uyezdi vəkilinə 200 put qənd buraxsın.

* Gəncə şəhəri və uyezində ağ neft qıtlığı müşahidə olmağı və bu barədə bir sərəncam çəkilməsini Ərzaq Nəzarətinin Gəncə quberniyası vəkili Nəzarətə yazıb xəbər verir ki, Gəncə şəhəri və uyezində neft cövhəri tapılmayıb və bu xüsusda tədbirlər görməlidir. Nəzarətin baş vəkili Ticarət və Nəfiə Nəzarətinə yazıb camaat arasında təqsim etmək [paylamaq] üçün Gəncə quberniyasına göndərməyə həmin Nəzarət nə qədər neft verə biləcəyini soruşmuşdur.

* Bir partiya düyü almaq üçün Ərzaq Nəzarəti 320000 manat pul buraxmışdır.

* Gəncə uyezd naçalnikinin xahişinə görə, həmin uyezd camaatı arasında təqsim etmək üçün 200 put qənd buraxılması barəsində Ərzaq

Nəzarəti Gəncə quberniya vəkilinə binagüzarlıq [sərəncam] vermişdir. Qənd uyezd vəkili Şərifbəyova verilib, naçalnik iştirakı ilə camaata paylanacaqdır.

* Salyanda və Hacıqabulda Türk komandası ixtiyarında olan ərzaq anbarları, Türk qoşunu getdikdən sonra gərək Ərzaq Nəzarəti vəkili ixtiyarına veriləydi. Ancaq Türk qoşunu getdikdən sonra həmin anbarlar polkovnik Məhəmmədov sərəncamına görə, yerli qoşun hissələrinə verilmişdir. Bu barədə Ərzaq Nəzarəti yazıb Hərbiyyə Nəzarətindən xahiş edir ki, həmin anbarlar Gəncə quberniya vəkili Hacıbabəyov təhvilinə verilsin və təhvil verildikdən sonra Nəzarətə məlum edilsin.

* Ərzaq Nəzarətinin noyabrın 30-undan etibarən Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] Nəzarətinə yazdığı məktuba görə, hər bir ərzaq Bakıdan çıxacağı vaxtda Ərzaq Nəzarətindən icazənamə alınmalı idi. Bu sərəncamı ləğv edərək Ərzaq Nəzarəti yazıb Türük və Məabir Nəzarətindən Bakı rayonuna gedəcək ərzağı stasyon naçalnikinə icazənaməsiz buraxması barəsində sərəncam etməsinə xahiş edir.

AZƏRBAYCAN PAYTAXTI

III

Bakını ilk dəfə bir liman (bəndər) olaraq ərəb müvərrixlərindən [tarixçi-

lərindən] əl-Müqəddəs zikr etmişdir. O zamanlar Dərbənd (ki ərəblər ona Babül-əbvab [Qapılar qapısı], türklər də Dəmir Qapı deyirlərdi) daha ziyadə əhəmiyyət və şöhrətə malik idi. Bakı isə Dərbənd mülhəqatından [ətraf ərazilərindən] bir bəndər sayılırdı. Buna görə də məşhur ərəb müvərrixləri kitablarında bu tərəflərdən bəhs edərək Dərbəndə böyük əhəmiyyət verdikləri halda, Bakını zikr etməyirlər. Fəqət, bununla bərabər, Bakının bir liman olaraq olduqca böyük əhəmiyyət peyda etdiyi zamanlar da olmuşdur. Moğol istilasından sonra Bakı, Xəzər dənizinin qərbi ilə şərq arasında bir ticarət və tranzit mərkəzi olduğundan, burasına diqqət verilmişdir.

İran, Turan, Xəzər, Rusiya məmləkətləri arasında bir ticarət deposu halını alan Bakı o dərəcə əhəmiyyət peyda etmişdir ki, Xəzər dənizinin bir adı da “Bakı dənizi” olmuşdur.

Bakının islamiyyətdən sonrakı tarixinə və buradakı asara [əsərlərə] baxıldıqda burası, Şirvanşah namı ilə hökumət edən bir sülalənin ikinci paytaxtını təşkil etmişdir. İçlərində Məlik Mənuçöhr, Şah Xəlilullah kimi elm, ürfan dostu olan Şirvanşahlar əsasən Şamaxıda oturlardısa da, Bakı dəxi bəndər olduğundan, burasına dəxi əhəmiyyət verir, əksərən buraya gəlir, iqamət edirlərdi. Şah məscidi, Xan sarayı, sonra şah olan baqları Şirvanşahlardan qalma baqıyyatdır [qalıntılardır]. Şah məscidi ilə Xan sarayının təzi-memarisindən dəxi görül-

düyü vəchlə, Şirvanşahlar zamanında Bakı olduqca məmur [abad] bir bəldə halında olub, cami və mədrəsələri məruf [məşhur] imiş. Qamusların [ensiklopediyaların] göstərdiyinə görə, Şirvanşahlar altıncı əsri-hicridə buralarda hökmran olmuşlardır. Məscidi-camenin əski binasında mövcud olan kitabələrdən dəxi camei-məzkurun [adı çəkilən camenin] 5-ci əsri-hicridə bina edildiyi görülməkdə idi. 893 sənəyi-hicrisində müluki-Səfəviyyənin [Səfəvi hökmdarlarının] cəddi olan Şeyx Heydər tərəfindən Şirvanşah üzərinə hücum vəqə olmuşsa da, Ağqoyunlu Yaqub xan imdada gələrək şeyxi-mümaileyh [adı çəkilən şeyx] məğlub etmişdir. Fəqət sonra Şah İsmayıl atasının intiqamını almaq üçün Şirvana qoşun çəkərək, 906-cı tarixdə Şirvanşahı məğlub etmişdir. Bu məğlubiyyət, şahı-məzkurun [adı çəkilən şahın] vəfatına səbəb olduğu kimi, Bakı qalasının da Səfəvilər əlinə keçməsinə bais olmuşdur. Şəhəri zəbt edən Səfəvilər burada mövcud olan sərvət və samanı [var-dövləti] nəql etmişlərdir.

Şah İsmayılı-saninin [ikinci Şah İsmayılın] qətlindən sonra bəradəri [qardaşı] Məhəmməd Xudabəndə İran taxtına cülus etmişdi [əyləşmişdi]. Fəqət bəradərinin qətlini mövcib olan [qətlinə səbəb olan] daxili ixtilal daha sükut bulmadığından, İran məmləkətinə bir az zə'f [zəiflik] gəlmişdi. İstanbul cahangirləri bu zə'fdən istifadə edərək Sultan Muradi-salisi [Üçüncü Muradı] İran səfərinə təşviq etmişlər.

Nəhayət, Sokullu Mehmed paşa kimi dirayət sahibi ricalının [dövlət xadimlərinin] sözüne baxmayaraq padişah, Lala [Lələ] Mustafa paşa komandasında böyük bir ordu tədarük etdirərək İran səfərinə icazə vermişdir. Lala Mustafa paşa ordusu ilə bərabər 986-cı sənəyi-hicridə Qafqaziya təriqi [yolu] ilə İran hüduduna gəldi. Gürcüstan bəyləri Osmanlı ordusunu hüsn-istiqlal edərək [xoş qarşılayaraq], məşhur Özdəmir oğlu Osman paşa komandasında bir ordunun Qazax, Gəncə, Ərəş təriqilə Şərqi Qafqaziya səmtinə keçməsinə yol verdilər. Özdəmir oğlu Osman paşa burada sənələrlə hər bərabər iranilərlə çarpışdı. Şirvan, Gəncə kimi şəhərlər dəfələrlə əldən-ələ keçdi. Nəhayət, Özdəmir oğlu Osman paşa Dərbəndi kəndisinə iqamətgah qərar verərək orada oturdu. Kırım tatarlarından kəndisinə kömək gələrək İran qüvvətlərilə hər bərabər 987-ci sənədə Dərbənddən qalxaraq Kırım xanı Məhəmməd Giray xanla bərabər Şirvan üzərinə yürüdü. Osman paşa əvvəlcə Bakı üzərinə bir müfrəzə [dəstə] çıxarmışdı. Bu müfrəzə Bakını aldı. Mühafizləri olan Xan Əli ilə Maqsud sultanı və sair zabitləri məmləkətin əyanı ilə birlikdə Şamaxıya əsir gətirdi.

Kırım tatarları, adətləri vəchilə [adətləri üzrə] Özdəmir oğluna müavinət [yardım] üçün gəlir və yəğma edir, təkrar geri dönürlərdi. Bu dəfə də öylə yapmışlardı. Tatarların döndüyünü xəbər alan İran qüvvətləri Şamaxının

istirdadını [geri alınmasını] düşünmüşlər, tədarükə başlamışlardı. Bunu xəbər alan Özdəmir oğlu, Şamaxının müdafiəsi üçün məxsusi qüvvət ayıraraq düşməni dəf edə bilmiş, kəndisi ləvazım və tədarükünü düzəldə bilmək üçün Dərbənddən Bakıya enməyə qərar vermişdi. Osman paşa o qışı (987-988) zərərsizcə Bakıda keçirdi. Vəqə-nəvis [tarixçi] Əbdürrəhman Şərəf bəy əfəndi “Tarixi-Osmani Əncüməni məcmuəsi”ndə bu xüsusda deyir ki:

“Özdəmir oğlu Dəmir Qapıdan Bakıya endi. Xarab olan qalasını təmir və dağılan əhalisini təmin və cəm eylədi. Bakı əhalisinin sərvəti-təbiyyəsinə [təbii sərvətlərindən] istifadə çarələrini düşündü. Neft mənbələrini zəbt ilə müqatəyə bağladı [onlardan illik kira almağa başladı]. İpək məhsulətini vergiyə tutdu və sair vergiləri tənzim edərək xəzinəyə xeyli gəlir çıxartdı. Əsgərin məvacibini və qala təmirində çalışdırdığı əmələnin [fəhlələrin] ücrətini [maaşını] vermək üçün kafi miqdarda sərmayə hasil eylədi.”

O qışı Bakıda oturmaqla bərabər, Kür nəhrinin ötəsində qüvvət topla-maqda olan Salman xanı dəxi rahat buraxmaq istəməyib, Qazi Girayı bir miqdar əsgərlərlə onun üzərinə göndərmişdi. Salman məğlub edildi. Bunun üzərinə təkrar zübdə [seçilmiş, xüsusi] bir qüvvət təşkil edərək Salman xanla bərabər Pirə Məhəmməd Xan komandasında qüvvətli bir ordu ilə iranilər təkrar Kür nəhrini keçərək, Şamaxı üzərinə yürüş etdilər. Şamaxı

müqabilində [qarşısında] vəqə olan böyük bir müharibədə Osmanlı qoşunu məğlub olub, ordu rüəsasından [başçılarından] çox az adam qurtula bildi. Bu qalibyyət üzərinə Pirə Məhəmməd Xan Şabranı təkrar ələ keçirmiş və Osmanlı fərarilərini qovaraq Dərbəndə qədər ilqar [hücum] etmişdi. Bunun üzərinə İran xanları müşavirə edərək, Bakı mühasirəsinə qərar vermiş və bu tərəfə qoşun çəkmişlərdi. Bakının bu mühasirəsinə isə Əbdürrəhman Şərəf bəy böylə təsvir edir:

“Mühasirədən əvvəl Osman paşa Dərbəndə getmiş və Bakı mühafizəsinə bahadırani-üməradan [igid qoşun başçılarından] Əhməd bəyi təyin və iqamə etmişdi [yerləşdirmişdi]. Bakı mühasirəsi çox şiddətli olmuşdur (988-ci ilin axırları). Mühasirə 40 gün davam etmişdir. İranilər qalanı almaq üçün nərdüban qurmaq və torpaq sürmək kimi müharibə təlimlərinə müraciət etmişlərdir. Məhsurin [mühasirədə qalanlar] bir müddət şücaətlə səbat göstərmişlərdir; lakin ərzaq və mühimmatları [ləvazimatları] kafi miqdarda deyildi. Şəhər əhlindən birisi ox ilə məktub atıb, qala içindəki müzayiqəni [çətinliyi; ehtiyac halını] mühasirəninə [mühasirə edənlərə] xəbər verir və onları yürüşə dəvət etmişdi. Zaman oldu ki, məhsurin [istədilər ki,] bəndərdəki [limandakı] gəmilərə minib kəndilərini xilas etsinlər. Lakin Əhməd bəyin əzm və şövq[ü] və casusun bu-lunub da oda yandırılması surətilə

mücazat edilmiş [cəzalandırılmış] və bundan sonra qala əhvalından məlumat ala bilməyən iranilərin məyus olaraq mühasirədən əl çəkmələri Bakını qurtarmışdır. İran sərdarı Pirə Məhəmməd Xan, Bakı mühasirəsinə qayıdanda Şabranda vəfat etmişdir. Bu adam, Səfəvilərin sınaq olmuş sərdarlarından idi. Oğlu nəşini alıb İrana göndərmişdir.”

Bu surətlə Bakı qalası 989-cu ildən etibarən Osmanlı təhti-idarəsinə [hakimiyyəti altına] keçmişdir. Bakı 23 sənədən ziyadə Osmanlı idarəsində qaldıqdan sonra Türkiyə ilə İran arasında əqd olunan müsaliyə icabı olaraq [imzalanan sülhə əsasən] Osmanlı ordusu buralardan çəkilərək, Bakı təkrar Səfəvilərin idarəsinə keçmişdir. 1017 tarixli bir kitabə şəhər surunun [divarının] Birinci Şah Abbas Səfəvi tərəfindən təmir edildiyini göstərməkdədir.

M. Ə. Rəsulzadə

TÜRK OCAĞI

Bu günlərdə Bakı qradonaçalnikinin [Bələdiyyə sədrinin] əmri ilə Türk Ocağının Nikolayevski caddədə vəqə mənzili klubə verilmişdir. Məzkur [adı çəkilən] ev 1915-ci sənədə mülk sahibləri bəradərani-Hüseynov [Hüseynov qardaşları] tərəfindən Tsukuladze nam [adlı] bir gürcüyə 10 sənə müddətində icarəyə verilmiş, bir-iki il bundan əvvəl saldatların faydasına olmaq üzrə mə-

həlli [yerli] hökumət tərəfindən həmin ev zəbt edilmiş və nəhayət, bolşevik hökuməti tərəfindən fəhlə klubu açılmaq üçün Həmkarlar İttifaqına verilmişdi. Sentyabradək Fəhlə Klubu işbu evdə biduni-müqavilənamə [müqaviləsiz] əyləşmişdir.

Azərbaycan Hökuməti Bakıya köçdükdə ibtida [əvvəla] məzkur evi kəndi ehtiyacı üçün işğal etmək istəyirdi. Zira o zaman Fəhlə Klubundan bir asar [əsər] yox idi. O zaman Bakıda yeni təşkil edilmiş Türk Ocağı cəmiyyəti həmin xanəni tutmuş və bu xüsusda Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən müsaidə alınmışdı.

Türk Ocağı oraya yerləşdikdən sonra bəzi şəxslər ona müraciətlə, orada masa və sandalyanın sahibi olduğunu iddia etmiş və anlaşılmışdır ki, bolşevik hökuməti zamanından kimisinin mağazasından, kimisinin sinematoqrafından masa və sandalyaları “nasyonalizatsiya” edilərək [milliləşdirilərək] Fəhlə Klubu faydasına zəbt edilmişdir. Məmafih [bununla birgə] Türk Ocağı, mülk sahibləri bəradərani-Hüseynovlara və onun icarədarı gürcü Tsukuladzeyə müraciət edib, kəndisinin yerləşdiyi otaqlara icarə istəmişdir. Böylə bir zamanda Fəhlə Klubu meydana çıxaraq, Türk Ocağına təklif etmişdir ki, guya bu bina onların ixtiyarındadır, icarə xüsusunda yalnız kəndiləri ilə müzakirəyə girişməlidir. Halbuki Fəhlə Klubunun əlində nə mülk sahibləri Hüseynov bəradərlərindən və nə də onun icarədarı gürcüdən müqavilə-

naməsi vardır. Bu barədə bir çox dediqodulardan sonra icarədar Tsukuladze, Fəhlə Klubuna ixtar [xəbərdarlıq] etmişdir ki, 8 ay müddətində onun icarəsində olduğu evi tutub əyləşərək, ondan istifadə edərək, əvəzində bir qəpik kirayə vermək kənara dursun, özünə də heç bir etina da edilməmişdir. Nəhayət, istər mülk sahibləri, istər icarədar həmin binanı müəyyən bir məbləğ müqabilində icarəsində olan 6 il müddətinə Türk Ocağına verməyə razı olmuş və bu xüsus üçün Türk Ocağından beyanə təriqi ilə [razılaşmanı təsdiqləmək adıyla] 1000 rublə para da almışdır. İş bu yerdə ikən birdən-birə qradonaçalnikin əmri ilə ev Türk Ocağından alınıb Fəhlə Klubuna verilmişdir. Güya Fəhlə Klubu general Tomsona müraciət edərək, Türk Ocağının onların binasını zorla tutduğu xüsusunda yanlış bir məlumat vermişdir. Türk Ocağı müəssislərindən [qurucularından] Abbasqulu Kazımzadə dekabrın 10-da general Tomsona aşağıdakı məzmununda bir məruzə vermişdir:

“...Hüzuri-alilərində ərz olunur ki, Türk Ocağı hazırda Nikolayevski cad-dədə və Dumski ploşadın [Duma meydanının] küncündə vaqə [yerləşən] bəradərani-Hüseynov mülkünü tutub əyləşmişdir. Onun bu mülkü tutması, mülk sahiblərinin və onun icarədarı Tsukuladzenin razılığı ilə olmuşdur. Böylə ki, Tsukuladze məzkur binanı 1915-ci ildə 10 il müddətinə icarə etmişdir. Bakı qradonaçalniki məzkur

xanəni boşaldıb Fəhlə Klubuna verilməsini təklif etdiyindən dolayı istida [xahiş] edilir ki, Bakı qradonaçalnikinə məzkur əmrin yerinə yetirilməsini ayın 15-ədək təxirə salmaq xüsusunda əmr və iradə buyurasınız. Biz bu müddətdə məzkur mülkün icarə edilməsi xüsusunda lazım gələn müqavilənaməni hüzurə təqdim edərək.”

SLAV-RUS CƏMIYYƏTI ŞURASINDA

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-da inqad etmiş cəlsəsində [baş tutan iclasında] başqa məsələlər cümləsindən olaraq “Yedinaya Rossiya” qəzetəsinin 11-ci nömrəsində naməlum 45 nəfər tərəfindən imza edilmiş məktub da müzakirə edilmişdir. Məktub sahibləri cəmiyyət üzvü polkovnik Olleqreni Tomsona müraciətən dediyi nitqinin “gənc Azərbaycan Cümhuriyyəti rus zabitanına pənah verdi” hissəsinə görə müttəhim edərək, bunu vətənə xəyanət və zabitə yaraşmaz bir iş ədd [hesab] edərək, etiraz edirlər.

Şura Olleqrenin nitqini vətənə xəyanət kimi yoranların fəqət “Yedinaya Rossiya” qəzetəsində özlərinə yer tapıb cəmiyyəti ləkələndirmək istəyənlərə mənsub olduğunu qeydlə böylə qət etmişdir:

1) Bir çox zabitan maddi cəhətdən müavinətdə olan polkovnik Olleqren üzərinə atılan töhməti nalayiq və töhməti dərc edən qəzetəni, məktub

sahibləri və qəzetənin özünü rüsva edən hesab etmək;

2) Polkovnik Olleqrenə etimad izhar etməli;

3) Böylə çıxışların milli gərginliyə səbəb olacağını qeyd etməlidir.

Slav-Rus Cəmiyyəti Şurası Azərbaycanın bir çox yerlərinə öz nümayəndələrini göndərmiş, məhəllində [yerində] rus əhalisinin əhvalını təhqiq etmək üçün düsturüləməl [təlimat] vermişdir.

DƏMIRYOLUNDA

* Azərbaycan Dəmiryolları naçalniki binagüzarlığına [sərəncamına] görə kanuni-əvvəlin [dekabrın] 17-dən başlamış Bakı ilə Dərbənd arasında 15 və 16 nömrə yük və sərnişin qatarı hərəkət edəcəkdir. 15 nömrəli qatar, səhər saat 8-də Bakıdan çıxıb axşam saat 7-də Dərbəndə çatacaqdır. 16-cı nömrə qatar səhər saat 10:25 dəqiqədə Dərbənddən çıxıb axşam saat 9:8 dəqiqədə Bakıya varid olacaqdır [çatacaqdır].

* Kanuni-əvvəlin 16-da Gəncədən Bakıya gələn 20 nömrəli sərnişin və yük qatarı Puta mövqifində [stansiya-sında] qəzaya uğramışdır. Üç vaqon parça-parça olmuşdur. Sərnişinlərdən bir nəfər ölüb, ikisi yaralanmışdır. Yol təmizlənməyə qədər qatar hərəkəti dayandırılmışdır. Odur ki, kanuni-əvvəlin 16-da üç nömrəli posta qatarı Bakıdan yola düşməmişdir. Qatarın qəzaya

uğraması Puta mövqifində strelkanın [oxun] əyri qoyulmasından olmuşdur. Mövqifdə olan növbətçi qulluqçu Korjenevski qaçıb gizlənmişdir.

* Azərbaycan Dəmiryolları naçalnikinin binagüzarlığına görə, kanunivəvəlin 17-dən Bakı ilə Gəncə arasında 20 ilə 21 nömrəli sərnəşin və yük qatarları hərəkət edəcəklər. 21 nömrəli qatar gündüz saat 1-də Bakıdan çıxıb səhər saat 6:41 dəqiqədə Gəncəyə varid olacaqdır. 20 nömrəli qatar isə gündüz saat 1:40 dəqiqədə Gəncədən çıxıb səhər saat 5:57 dəqiqədə Bakıya yetişəcəkdir.

İDARƏYƏ MƏKTUB

Möhtərəm müdir əfəndi!

Rica edirik ki, qəzetənin bir sütununda işbu məktubumuza yer verəsiniz.

Bakıda müntəşir [nəşr olunan] “Znamya truda” qəzetəsinin 153-cü nömrəsində biz “Petro Bakı” mədəni müsəlman fəhlələrinə müraciətən yazılmış, erməni fəhlələri tərəfindən imza edilmiş bir məktub dərc edilmişdir.

Məktubda bizi “erməni yoldaşlarımız əleyhinə ittixaz etdiyimiz tədabirdən [aldığımız tədbirlərdən] (?) ötrü” müttəhim edərək vicdanımızı qaralamaq istəyirlər. Məsələnin nə şəkildə olmasını bütün qarein [oxucular], xüsusən fəhlə arxadaşlarımıza bildirməyi özümüzə vəzifə ədd edirik [sayırıq]:

Erməni yoldaşlarımız öz işlərinə

qayıtmadılar. Bir aydan ziyadə biz gecə-gündüz çalışaraq onları əvəz edirdik. Axırüləmr [nəhayət], biz başqa fəhlə qəbul etməyə məcbur olduq. Bizim üçün müsəlman, erməni, rus olması təfavütü yox idi. Zira ki, biz zəhmətkeş, onlar da zəhmətkeşlərdir. Nə isə, biz başqa fəhlələri öz aramıza daxil etdik. Onlar bizimlə bərabər çalışmağa başladılar. Şimdi erməni yoldaşlarımızın onların çıxarılmasını, əvəzlərində erməniləri qəbul etmək təklifi olduqca gülüncdür.

Erməni yoldaşlarımız bizə öz əhli-əyallarını, çocuqlarını göstərirlər. Məgər bizimlə bərabər çalışan fəhlələrin əhli-əyalı, çocuqları yoxdurmu? Məgər onların çocuqları əkmək istəmirmi? Biz həmin bizimlə çalışan yoldaşlarımızı nə əsas üzrə çıxaraq? Biz onlara nə deyək? Biz heç vaxt böylə işi yapmarız. Onlar da sizin kimi bizim yoldaşlarımızdır. Onların da əhli-əyalı və çocuqları vardır. Siz əkmək istədiyiniz kimi, onlar da əkmək istəyirlər. Burada heç bir erməni, rus, müsəlman söhbəti yoxdur. Rica edirik ki, böylə-böylə sözləri araya salmaqla biz müsəlman fəhlələrini xalqın gözündə qaralamayasız.

Qəribə burasıdır ki, bizi xəyanətdə (?!) müttəhim edirlər. İşbu xəyanəti (?!) bərtərəf etməyi [aradan qaldırmağı] tövsiyə edirlər. Bunların fəqət iftiradan ibarət olduğunu dərmian etməklə [meydana qoymaqla], biz müsəlman fəhlələri deyirik ki, işbu alətlə meydana atılmağın özü xəyanətdir. Vicdan sahibi bir fəhlə heç vaxt razı olmaz ki,

bir yoldaşı qulluqdan çıxarıb, onun əvəzində aylarla fırıldaqçılıq yapan başqasını qəbul edək. Biz qəti surətdə elam edirik [bildiririk] ki, bizimlə bərabər çalışan fəhlə yoldaşlarımızı heç bir iftiraya uymayıb, özümüzdən ayırmarız.

İdarədən: Bu məktub 200 nəfər fəhlə tərəfindən imzalanıbdir. İmzalar idarəmizdədir.

TEATRO VƏ MUSİQİ

Cümə günü, rəbiüləvvəl ayının 16-da (dekabrın 20-də) bu mövsümdə birinci dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Zülfüqar bəy Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur “Əlli yaşında cavan” nam [adlı] operettası. Bu oyunda həman gecə dörd komik birdən iştirak edəcəkdirlər. Biletlər indidən teatrın kassasında satılmaqdadır.

Yeni güşad edilmiş [açılmış] Dardanel lokantası

Hər gün təmiz və ləziz yeməklər hazırdır. Təbaxətdə [aşbazlıqda] fəvqəladə ixtisas kəsb etmiş [qazanmış] olan aşçımızın təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] hər dürlü Asiya və Avropa yeməkləri mövcud bulunur. Lokantada piano və skripkaçılar tərəfindən əhviyyəyi-lətifə tərənnümsaz olmaqdadır [lətif havalar çalınmaqdadır]. Qiymətlərin fiati əhvəndir [aşağıdır, ucuzdur]. Vorontsovski caddədə, Parapet qarşısında. Telefon nömrə 59-40. Müdir: Balabəy Xəlilbəyli.

Bu günlərdə müqtədir şairlərimizdən Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin “**İnsanların tarixi faciələri**” yaxud “**Əlvahi-intibah**” adlı mənzum əsərinin birinci cüzü çapdan çıxıb mövqeyi-füruşa [satışa] qoyulmuşdur. Kitabça gözəl və qalın kağız üzərində təb’ [çap] edilmiş, fiati [qiyməti] 2 manatdır. Turan mətbəəsində, Parapetdə “Məktəb” mağazasında və Bazar caddəsində Paşa Qasımzadənin mağazasında.

b. 4 – 1

Sabiq məktəb müdirəsi, çox illər təcürübə hasil etmiş, edadi məktəblərin hamı siniflərinə hazırlayır. Xüsusən rus, fransız və nemes dillərini eyi bilir. Müəlliməliyə və evdə uşaqlara tərbiyə verməyə və qeyri şəhərlərə getməyə də razıdır.

Arzu edənlər adreslərini “Azərbaycan” qəzetəsi kantorida R. Q. üçün qoymalıdırlar.

2884

Bakı Obşestvenni Sobraniyasının [Bakı İctimai Yığıncağının] (Klubun) müdirələr şurası

Ümum üzv və namizədlərə məlum edir ki, klubun kitabxanası açılıb, Qorçakovski küçədə 7 nömrəli evdə bayram günlərində siva [başqa] açıqdır səhər saat 10 – 2-yə kimi.

b-29 2 - 1

Elan

Bununla Bakı Şəhər İdarəsi ümuma elan edir ki, 1 iyul 1918 tarixdə şəhər mədaxilatı qanununun 80 və 81-ci maddələri üzərində Bakı Şəhər Təsərrüfatı Şurası tərəfindən təyin edilib də 29 sentyabr 1917-də Müvəqqət hökumət tərəfindən təsdiq və 26 (13) oktyabr 1917 tarixdə

“Hökumət əxbarı”nın 176 (222) nömrəsində elan edilmiş və viskə və lövhlərdən vergi qanunu etibarında baqi qalacaqdır. İmdiyi kimi həmin vergini 1918-ci ilin 2-inci hissəsində verməyən idarə və əşxas, dekabrın 25-inə kimi bu vergini Şəhər İdarəsi kassasına verməlidirlər.

Müəyyən vaxtdan sonra Şəhər İdarəsi qanununun 81-inci maddəsi mövcubincə [əsasında] bu vergini icbarən alacaqlar. Mətbəə, qəzetə və jurnal idarələri bu elan tarixindən elan, vərəqə və bu kimi nəşriyyatdan faizi almalıdırlar.

*Şəhər qlavası: İlyuşkin
İdarə üzvü: Pleskaçevski
b/22 1 – 1*

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Doktor

Hacı Fəthullah Ağəlizadə

Böyüklərin və uşaqların daxili mərzələrinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Doktor

Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərzəə mübtəla olan-

ları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Qoldqor-Fradkinin

Diş müalicəxanası

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607 12 – 1

Müdür və baş mühərrir:

Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Bakı, 19 kanuni-əvvəl

səh. “...Dutovlarla bərabər Rusiya inqilabi-kəbirinin [Böyük Rusiya inqilabının] bütün qənimət və neməti əldən gedəsidir.”: “Dutovlar...”: Orenburq kazaklarının atamanı Aleksandr İliç Dutov nəzərdə tutulur.

Andranik nə istəyirmiş?

səh. 322. “Təmər kərde budəm ke kerman xorəm / Ke nagh xordənd kerman sərəm”: “Kirmanı yeməyə tamahlanmışdım, / Qəfildən qurdlar başımı yedilər.” (Farsca beyti Akademik Teymur Kərimli oxumuş və tərcümə etmişdir.)

səh. 323. “Anra ke hesab pak əst / Əz mohasebe çe bak əst?”: “Hesabı təmiz olanın / Haqq-hesab çəkməkdən nə qorxusu olar?” (Farsca beyti Akademik Teymur Kərimli oxumuş və tərcümə etmişdir.)

Teleqraf xəbərləri

səh. 324. “Bavariya Baş vəziri...”: o dövrdə bu vəzifəni Kurt Eysner tutmuşdur.

Qəzetələrdən

səh. 325. “Böyük Kabarda”: Kabarda vilayəti tarixən iki hissəyə – “Böyük Kabarda” yaxud “Yuxarı Kabarda” adlanan qərb hissəsinə və “Kiçik Kabarda” adlanan şərq hissəsinə bölünürdü.

Qəzetələrdən: Vahid cəbhə

səh. 326. “Nikolayevsk”: Rusiyada bu adda bir neçə yer mövcuddur; burada Volqoqrad vilayətindəki Nikolayevsk şəhəri nəzərdə tutulur.

“Derqaçi”: Rusiyada bu adda bir neçə yer mövcuddur; burada Saratov vilayətindəki Derqaçi qəsəbəsi nəzərdə tutulur.

Maarif müfəttişlərinin yığıncağı

səh. 327. “əqaid”: İslamiyyətdə dini etiqaadın əsasları və bu əsasları öyrənən elmin adı.

“...rus hökumətinin din və millətimiz haqqında təqib etdiyi məqsədin qövldən feilə [sözdən işə] gəlməsinə çalışan...”: qəzetdə “qövldən feilə” yerinə səhvən “qüvvədən feilə” getmişdir.

Azərbaycan paytaxtı

səh. 331. “əl-Müqəddəs”: X əsr ərəb coğrafiyaşünası və səyyahı əl-Müqəddəsi nəzərdə tutulur.

“Məlik Mənuçöhr”: burada söhbət III Mənuçöhrdən gedir.

“Şah Xəlilullah”: burada söhbət II Xəlilullahdan gedir.

səh. 332. “Məhəmməd Giray”: burada söhbət II Məhəmməd Giray xandan gedir.

“Qazi Giray”: burada söhbət II Qazi Giraydan gedir. II Qazi Giray, bu hadisələr əsnasında Krım xanı olan II Məhəmməd Girayın qardaşı idi.

səh. 333. “torpaq sürmək”: mühasirə edilən qalanın ətrafındakı xəndəkləri doldurmaq, yaxud qala divarlarına daha asanlıqla çatmaq üçün torpaqdan tərələr əmələ gətirmək məqsədi ilə torpaq daşımaq.

Cümə, 20 dekabr 1918-ci il, nömrə 69

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 16 rəbiüləvvəl sənə 1337. 20 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Cümə günü kanuni-əvvəl [dekabrın] 20-də gündüz saat 12 tamamda Məclisi-Məbusanın fəvqəladə iclası olacağını Məclisin idarəsi elan edir.

İdarə müdiri əvəzində

Rza Ağasıbəyov

BAKİ, 20 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

Yeni fəlakət qarşısında

Qafqaz millətlərinin istiqlaliyyəti əleyhində olan güruhlar “Qafqaz Rusiyasız yaşaya bilməz” bəhanəsini gətirdikdə, ələlxüsus onda yaşayan millətlərin mədəniyyətə bulduqları dərəcəyə işarə edib deyirlər ki, bu millətlər başqa bir mədəni dövlətlə sıxı əlaqədə olmazlarsa, onlar öz başlarına müstəqil yaşaya bilməzlər; çünki mədəniyyətə zəifdirlər. Yəni “vəhşi” kimidirlər.

Biz Qafqaz millətləri isə deyirik ki, xeyr, vəhşilik kim tərəfdə olduğu bu gün ümuma məlumdur. Sübut istər-

səniz, Rusiya daxilində hökmfərma olan [hökm sürən] hərc-mərc və vəhşiliyi, Qafqaz məmləkətləri daxilindəki əmn-asayişlə [əmin-amanlıq və asayişlə] müqayisə ediniz. Mədəniyyət asarı [əsərləri] nerədə artıq dərəcədə müşahidə edilir; sizdəmi ya bizdəmi?

Əvvəllərdə də yazdığımız üzrə, bir millət müstəqil yaşamaq iddiasında bulunursa, bu xüsusda öz istedad, qabiliyyət və istehqaqını [bir şeyə layiq olduğunu; haqqı çatdığını] göstərməlidir. Axır müqəddəratımızın təyini işində nüfuz sahibləri olan Avropa dövlətləri həmin şəraiti nəzərdə tutub da ona müstəhəq olanı [haqqı çatanı] azad yaşamağa buraxacaqdırlar. Olmayana yenə də bir “qəyyum” təyin edəcəkdirlər.

İştə məsələ bu yerdə idi ki, Qafqaza həmin Avropa dövlətlərinin nümayəndələri qədəm qoydular və bizə rəsmi surətdə elan etdilər ki, Qafqaz millətlərinin hər bir rəy və xahişi, məsələləri, gələcək sülh konfransında həll olunacaqdır. Demək, bununla bizə bir ümid verdilər. Bununla belə, bütün

Qafqaz millətlərinin boynuna mənəvi bir vəzifə qoydular ki, ümum sülh konfransından istiqlalıyyət istəməyə şayəstə [layiq] olmaq haqqını göstərməkdir. Yəni istiqlalıyyət istəyən, özünü mədəni və azad yaşamağa qabil və müstəhəq bir millət kimi göstərməlidir.

Buna binaən [buna əsasən], bütün arxadaş millətlərin rifah və səadətini nəzəri-etibara alan Qafqaz millət və dövlətləri, əlbəttə ki, avropalılara göstərdiyimiz istedad, qabiliyyət və mədəniyyəti daha da vüsətləndirməyə, daha genişləndirməyə çalışıb da qonşu millətlərlə əl-ələ verib, sıxı bir rabitə və səmimi bir ülfət hüsulu [əldə edilməsi] yolunda səy və kuşış etməli [çalışmalı] idi.

Filhəqiqə [həqiqətən], böylə bir ittihad [birlik] və ittifaqın lüzumiyyəti üçün gərək Azərbaycan və gərək Gürcüstan ricali-dövləti [dövlət xadimləri] ilə demokratiyası [xalqı] var qüvvələri ilə çalışmaqda idilər. Aralarında sadir olan [meydana çıxan] mübahisəli məsələlərin həlli məsləhət və sazişlə bərtərəf edilmək [aradan qaldırılmaq] üçün təşrini-saninin [noyabrın] 10-unda Ümumqafqaz Millətləri Konfransı dəvət etdilər. Lakin Gürcüstan ricalidövlətinin bu təşəbbüsü Azərbaycan türkləri tərəfindən ən səmimanə surətdə qarşılandığı halda, nədənsə qonşu erməni cümhuriyyəti hökuməti ona etina etməyib, dürlü-dürlü bəhanələrlə həmin sülh və müsəlimətə [barışığa] vəsilə [vasitə] olacaq bir kon-

fransda iştirak etməməkləri ilə işi pozdular.

İştə, Qafqaz millətlərinin aralarında sıxı və bəradəranə [qardaşca] bir irtibat hüsula gəlməsinə mane olan sui [mənfi] hərəkətlərdən birincisi bu oldu.

Bədəhu [ondan sonra], Andranik nam [adlı] quldurun Qarabağ civarına [ətrafına] təcavüz edib müsəلمان kəndlərini dağıdıb və əhalisini qırmaq fəqərəsini [hadisəsinə] Ermənistan Hökuməti bir an əvvəl bilə-bilə vəhşiliyin önünü almaq üçün heç bir təşəbbüsatda bulunmadı. Hətta quruca bir etiraz belə eləmədi və əlavə, Andranikin təhti-komandasında [komandası altında] mövcud 10 min nəfəri mütəcaviz [keçən] nizami erməni qoşun dəstəsinin və bu dəstənin əlində olan top-tüfəng və sair ləvazimatı-hərbiyyənin nerədən əmələ gəlidiyi fəqərəsi dəxi bizcə örtülü qaldı.

İndi isə aralığa Sanain hadisəsi düşdü ki, bu hadisə Gürcüstan-Ermənistan toqquşmasından başlanıb da axırda müharibəyə münəcər oldu [çevrildi]. Qafqaz millətlərinin gələcəyinə xələl verəcəyi şübhəsiz olan bu hadisəyi-müəssifənin [təəssüf verici hadisənin] tövlidi [doğusu], qəzetimizdə dərc etdiyimiz əxbaratdan [xəbərlərdən] bəllidir.

Mübahisəli yerlərə malik olmağa hangi tərəfin daha artıq haqqı var? Gürcülərinmi, ermənilərinmi və ya başqa bir millətin? Bu məsələni biz burada həll etmək istəməyiz. Mətləb

yalnız tərzi-hərəkət xüsusundadır.

Bütün Qafqaz millətləri istiqlaliyyət istehsalı üçün Müttəfiqlər qarşısında böyük bir səy və təlaşda bulunduqları halda, bir tərəfdən öz daxili işlərini islah etmək vəzifəsi qarşısında qalıb, digər tərəfdən də iddialarını getdikcə artıran rus millətçiləri ilə mübarizə edərək, başqa tərəfdən dəxi Müttəfiqlərlə tərzi-müamilə siyasətini [rəftar etmək qaydasını] yürütməkdə müşkülətlə uğraşarkən, arada müharibə kimi böyük bir fəlakət zühuru [meydana çıxması] kimin mənafeyinə xidmət edə bilər? Təbii, böylə bir fəlakət ümum Qafqaz millətlərinin azad və asudə yaşamağına zidd olan ənasir [ünsürlər] və güruhlərin ancaq mənafeyi qəbirləndən ədd oluna [sayıla] bilər. Qafqaz millətlərinin arasında vəqə olan bu düşmənçilik “həmin millətlər öz başlarına qalarlarsa biri-birini qırıb qurtarlar” dəlilini gətirən rus imperialistlərinin əllərinə yeni bir bəhanə verir. Digər tərəfdən isə daxildə əmnü asayiş işinə məşğul olub da məmləkətin idarəsi üçün lazımi islahat icrasında bulunan millətlər, müharibə icabına [müharibənin gətirdiyi zərurətlərə] görə, daxili idarə işlərini buraxıb da, bütün səy və kuşışlərini biri-birini tələf etmək əməlinə sərfə məcbur olacaqdırlar.

Bu isə əski hərc-mərci törədicə bir zəmindir.

Ümum Qafqaz demokratiyası [xalqı] qarşısında işlə mühüm bir məsələ: Qafqaz millətlərinin istiqlal və istiq-

balına [gələcəyinə] zidd olan mənhus qüvvəni arayıb da, bir kərəlik rədd və dəf etməklə ümum ölkənin asayiş və müsəlimətini [əmin-amanlığını] təmin qılmaq.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Məclisi-Məbusanın 10 kanuni-əvvəl [dekabr] tarixli iclasında oxunub da, bu vaxtadək qəzetimizdə dərc edilmiş olan bəyannamələr:

Almanlar nümayəndəsi Kunun bəyannaməsi:

Vətəndaşlar!

Tam yüz il bundan müqəddəm [qabaq] talehimizin iqtizası [tələbi] ilə hal-hazırda nümayəndəsi bulunmaq şərəfinə nail və onun namından [adından] birinci Azərbaycan Parlamanını təbrik və təhniyə [qutlama] səadətinə müvəffəq olduğum alman millətinin bir qismi Zaqafqaziya və əzcümlə [o cümlədən] Azərbaycan dairəsinə atılmış və burada alman koloniyası təşkil etmiş oldu.

Yüz ildən bəri nahiyə əhalisi ilə yan-yana salim zəhmətkeş həyatı ilə yaşayaraq, aramızda ən səmimi məhriban qonşuluq münasibəti heç vaxt pozulmamış və biz almanlar, məhəlli [yerli] əhalinin səadəti və müsibətinə şərik olaraq, həmişə Qafqazıyanı özümüzə ümumi müştərək vətən hesab etməyə adət etmişiz. Şimdi isə biz al-

manlar, Azərbaycan millətinin azad millətlər ailəsinə düşülu [girməsi] münasibətilə böyük süruruna [sevincinə] səmimi-qəlb ilə iştirak edirik.

Səbiq vətənimizdən tamamilə ayrılmış olduğumuza, səbiq üsuli-idarənin kərratla [dəfələrlə] milli xassəməizə israrla sui-niyyətinə baxmayaraq, biz həmişə milli xassəməizin müdafiəsinə çalışdıq. Halbuki, bu hümmətimiz getdikcə böyük müşkülata məruz qalırdı. Son illər Rusiya ilə Almaniya arasında müharibə vüquundan [meydana gəlməsindən] dolayı biz ağır imtahanlar, hətta tamamilə məhv olmaq təhlükəsinə məruz qaldıq və bizi ancaq müsəvat və üxuvvəti-miləl [millətlərin qardaşlığı və bərabərliyini] elan və nahiyəmizi yeni, müstəqil və azad siyasi həyata təhrik etmiş olan böyük inqilab, üzərimizə gələn müdhış kabusu rəf etmişdir [aradan qaldırmışdır].

Şimdi Qafqaziyada həyatımızın yeni əsri və yeni dövrü müqəddiməsində duraraq, biz Azərbaycan almanları, həyatımızın bu surətlə kökündən dəyişməsinə bir fəli-nik [uğurlu işarə] kimi tələqqi [qəbul] edərək, istiqbalımızı sükut və rahatla bəkləyir və qəviyyəni etiqad edirik [məhkəm inanırıq] ki, gənc Azərbaycan Cümhuriyyətinin demokratik qanunu sayəsində milli xassələrimizi baqi saxlayaraq, sülh və müsəlimətlə [əmin-amanlıqla] kəsəb-karımızı davam etdirəcək və bundan nəşi [ötrü] də həmişə var qüvvəmizlə ümum Azərbaycan millətlərilə sıxı əlaqə və rabitədə olaraq, azad Azərbaycanın

tərəqqi və mənfəətinə var qüvvəmizlə xidmət edəcəyiz.

Məclisi-Məbusanın “Hümmət” və Sosialistlər İttifaqı fraksiyalarından (İdarəyə məktub)

Möhtərəm müdir əfəndi! Aşağıdakı məktubumuza qəzetəinizdə yer verməniz rica olunur.

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Kabinəsi istefasından sonra məhəlli [yerli] mətbuat sütunlarında işbu Kabinənin fəaliyyəti barəsində bir çox yerli etirazlar edilmişdir. Vicdani-ictimaiyyə [ictimai vicdan] bu altı ay zərfində olmuş qarışıqlığı hiss edir, təkdir edirdi [pisləyirdi].

İşbu ittihamların mərkəzi səbiq Kabinə sədri Fətəli xan Xoyski olması bədihidir [aydındır]. Məclisi-Məbusanın “Hümmət” və Sosialistlər İttifaqı fraksiyaları Fətəli xan Xoyski üzərinə atılan ittihamların nə dərəcədə doğru olmasını təhqiq etməyi öhdəsinə götürməyi özünə vəzifə ədd [hesab] etdi. Müzakirat və məlumatdan sonra fraksiyalar ümumiyyətlə böylə bir qətnəməni qəbul etmişdir:

Fətəli xan Xoyski, Sədri-Vükəla [Nazirlər Kabinetinin sədri] olduğu kimi, rəsmi surətdə ümum siyaset cavab-dəhəndəsi [məsuliyyətli şəxsi] kimi tələqqi etdirilsə [qiymətləndirilsə], mənəvi cəhətdən məsul deyildir. Zira ki, müşarileyhin [adı çəkilən şəxsin] və bir neçə Kabinə əzasının [Hökumət üzvlərinin] siyasetləri hökumətin əleyhinə idi. Binaileyh [ona görə], sədri-

müşarileyh [adı çəkilən sədr] və bir neçə Kabinə əzası vətənimiz keçirdiyi əhvali-fövqəladədən dolayı Kabinədə qalmağa məcbur olaraq, əksəriyyətin nəticəsi qorxulu siyasətilə razı olmağa məcbur olmuşlar. Hal-hazırda da Fətəli xan Xoyski qeyri-məsul əşxasın [şəxslərin] siyasəti qurbanı kimi görünür. Gələcək təhqiqat, məsul zəvətin [şəxslərin] günahı dərəcəsini göstərəcəkdir. Bizim sosialist vicdanımız işbu məlumatı aşkarən deməyə bizi məcbur edir.

*“Hümmət” (Menşevik) və
Müsəlman Sosialistlər İttifaqı
Məclisi-Məbusan fraksiyaları*

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Royter acentəliyindən)

* Hindistan nümayəndələri Sülh Konfransında iştirak etməkdən ötrü Londona varid olmuşlardır [gedib çatmışlar].

* Rəisi-cümhur [Prezident] Vilson, şənbə günü səhər Parisə varid olub Bua-de-Bulon dəmiryol mövqifi [stan-siyası] yanında böyük şadlıqla istiqbal edilmişdir [qarşılınmışdır]. Yelisey sarayında Vilson şərafinə kəşidə edilmiş [verilmiş] ziyafətdə Puankare, Vilsonu təbrik etmişdir. Vilson Parisdə bir neçə həftə qalacaqdır. Rəsmi görüşlər üçün 48 saat vaxt təyin edilmişdir. Vilson Londona getmək haqqında kral tərəfindən edilən dəvətini qəbul etmişdir.

* Şənbə günü İngiltərədə vəqə olan seçkilər əsnasında iğtişaş olmamışdır. Ancaq Tinderaridə sinfeyner ilə millətçilər arasında toqquşma olmuşdur. İngiltərə seçkilərində bir təəccüblü hal arvadların hər yerdə seçkilərdə iştirak etməyə çalışmalarıdır. Ancaq bir tək Londonda 10 arvada bir kişi, Hammersmitdə isə 50 nəfər arvada 1 kişi seçkidə iştirak etmişdir.

* Moskvadan teleqraf edirlər ki, Ukrayna Hökumət rəisi Skoropadski hökumətdən imtina edib, bir para nazirlər və Könüllü ordu hissəsi ilə Kiyevdən naməlum yerə qaçmışdır. Petlyura dəstəsi Kiyev, Odessa və Nikolayev şəhərlərinə daxil olmuşlardır. Kiyevdə hökumət Petlyura əlinə keçmişdir.

* Kiyevdən verilən xəbərlərə görə, Don kazakları, Novoxopyorsk yanında bolşeviklərə qalib gəlmişlərdir. Voronej tərəfdə vəqə olan iki günlük müharibədə kazaklar 11 min əsir, 21 top almışlardır.

* Varşavadan verilən teleqraf xəbərlərinə görə, Qrabski mətbuat nümayəndələrinə xəbər vermişdir ki, Müttəfiq dövlətlər Polşanın Baltik və Qara dəniz arasında Romaniya və Cənub Slavlar iştirakı ilə vücuda gətiriləcək hökumətlər ittifaqına daxil olmasını lazım ədd [hesab] edirlər.

* Rotterdamsdan xəbər verirlər ki, knyaz Lvov, baron Kurov və İzvolski, Amerika Hökumətinə müraciətən milyard yarım ingilis lirəsi istiqraz veril-məsini xahiş etmişlərdir.

Xüsusi teleqraf

Tiflisdən idarəməyə Rəsulzadə Məhəmməd Əmin bəyə böylə bir teleqraf çəkilməmişdir:

“Axıska şəhərinin süqutundan bir neçə gün sonra Ömər Faiq əfəndi ilə şəhər müsəlmanlarından üç nəfəri, naməlum səbəblərə görə həbs edilib Tiflisə gətirilmişlərdir. Hal-hazırda məbuslar komandanlıq həbsxanasında saxlanılırlar. Bunların azad olunmalarına çalışmanızı rica edirəm.

İsmayıl Haqqı”

* Moskvadan xəbər verirlər ki, almanlarla petlyuralılar arasında olan ixtilaf bərtərəf edilmişdir [aradan qaldırılmışdır]. Almanlar Konotop ilə Baxmaçı tərk edirlər. Konotop dəmiryolu təmizlənmişdir. Getməkdə olan alman saldatları əslihələrini [silahlarını] satmaqdadır. Kontrol istasyonlarında petlyuralılar, almanların əslihələrini ələrindən alırlar.

* Amsterdamdan verilən teleqraf xəbərlərinə görə, Berlində tətillər hərtərəf genişlənməkdədir. Qəzetələrdən ancaq ikisi kiçik bir şəkildə çıxmışdır. Eyni zamanda xəbər verilir ki, 360 min fəhlə tətillər etmişlərdir.

SÜLH ƏTRAFINDA

* Parisdə iclas etməkdə olan Mütarikə Komissiyasından [Atəşkəs Komissiyasından] verilən teleqrafda deyilir ki, mütarikə müddəti yanvarın 17-si sə-

hər saat 5-ə qədər imtidad etdirilmişdir [uzadılmışdır].

* Mütarikə şərtlərindən biri tələb edir ki, Almaniya limanlarında təqribən iki milyon yarım ton həcmində olan bütün ticarət gəmiləri Almaniyaya ərzaq daşımaqdan ötrü Müttəfiqlər kontrolu altında olacaqlardır. Bu gəmilərin hamısı Almaniyanın xüsusi malı olur. Müttəfiqlərə lazım olduğu təqdirdə Köln şimalında və Hollandiya sərhədinə tərəf Reyn nəhrinin sağ sahilini tuta bilmək ixtiyarını özlərinə vəgüzar etmişlərdir [vermişlər].

ERMƏNİ-GÜRCÜ TOQQUŞMASI

Kanuni-əvvəl [dekabrın] 13-ü tarixli Gürcüstan Parlamanı iclasında Hərbiyyə naziri erməni-gürcü toqquşmasına dair məlumat verir və əhvalatı bu növ ilə nəql edir:

Kanuni-əvvəl 9-unda Uzundərə kəndi əhalisi bizim sərhədlərimizə hücum edib bir nəfər saldatımızı yaralamışdır; sabahı gün saldat həmin aldığı yaradan vəfat etmişdir. General Tsulukidzeyə bu barədə məlumat verilib, lazımı binagüzarlıqda bulunmaq [addımlar atmaq] tövsiyə edilmişdir. General ehtimal edirdi ki, sərhəddarlarımıza [sərhəddilərimizə] hücum yapan quldurlardır. Buna görə də oraya bir dəstə qoşun əfradı [əsgər] göndərir. Qoşun məhəlli-hadisəyə [hadisə yerinə] çatır-çatmaz atəşlə qarşılanar. Bunu da biz əlavə etməliyiz ki, məhəlli əhval

[yerli vəziyyət] bizdən ötrü fənadır. Düşmən dağlıq və təpələrdə olduğundan naşi [olduğuna görə], daş yumalamaqla bizim dəstələrimizə əziyyət verir.

Qitəmiz [hərbi hissəmiz] ən ağır bir hal içərisində idi. Böyləliklə, qitəmiz səhərdən axşamadək düşmənlə atışır-
dı. Axşam olan kimi bizimkilər qaranlıqdan istifadə edib geri qayıtmağa müvəffəq olmuşdur. O gün 15 məqtul [ölü], 14 məcrhumuz [yaralımız] olmuşdur. Mən Borçalı general-qubernatorundan kimlə müharibə etdiyimizi sordum. Qubernator cavab vermişdir ki, ehtimal üzrə iştirak edənlər erməni saldatlarıdır. Məhəlli [yerli] əhali dəxi müfəttinlərin [fitnəkarların] təhrikatı ilə orada üsyan etmişlərdir. Bu işi təhqiq etmək qəsdilə Hökumət Hərbiyyə və Daxiliyyə nazirləri müavinlərindən mürəkkəb bir heyət təşkil edib oraya göndərdi. Heyət oraya çatmamış, əhval bir qədər də vəximləşdi [qorxulu hal aldı]. Düşmən, Allahverdi ilə Sanain arasındakı yolu dağıdıb keçdi, xarab etdi. Düşmən, Allahverdi təpəliklərini tutmaq istəyirdi. Bizim qoşunlar onlardan qabaq oraları tutmağa müvəffəq olmuşlar. Bu vaxtlarda bizim Korinc və Tsaterdəki sərhədlərimizə hücum edildi. Bir çoxları qətl edilib mabaqisi [qalanları] əsir aparılmışdır.

Dünən aldığım məktublar, əhvalı layiqincə təsvir edirlər. Məlum olmuşdur ki, bizim əleyhimizə məhəlli əhali erməni zabitanı [zabitləri] təhti-ida-

rəsində [rəhbərliyi altında] fəaliyyətdə bulunurlar. Zabitlər bunlardır: Pirumov, Xaçaturyan, Mirmanov, Matveyev və qeyriləri. Bunların təhti-komandanlarındakı [komandaları altındakı] əfrad [əsgərlər], quldur dəstələri olmayıb, həqiqi saldatlardır. Bunların komandanlıqları Şaqali mövqifində [stansiyasında] polkovnik Mirmanovun təhti-idarəsindədir. Bunlar bütün müharibə nöqtəyi-nəzərindən lazım olan vəsaitə malikdirlər. Telefonları, kəşfiyyət qolları və qeyriləri vardır.

Bunların fəaliyyəti Qarakilsə, Cəlal-oğlu, Dilican, Allageranadək uzanır. Bunlar bir-birlərinə top, mitralyoz, tüfəng və patronla müavinətdə bulunurlar [kömək edirlər]. Orada iştirak edən nizami qoşunların nömrələrini də biz biliriz.

Bunlar tərəfindən Qarakilsədən xəbər alınır ki, müharibə elan olunmuşdurmu? Burada məlumat verirlər ki, qoşun qitələri [hissələri] hazırdır, lazım isə göndərək. Qalagerəndən xəbər verirlər ki, 600 türk tüfəngi göndərilir. Bu xəbərləri dünən gecə almışam və sizə də məlumat verirəm. Bu gün səhər bir məlumat almışam ki, Cəlal-oğlu dairəsinə məxsusdur. Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 10-da Aqarak kəndində bizim iki nəfər sərhəddarımız qətl edilmişdir. Əhvalı təhqiq etməkdən ötrü oraya qoşun göndərilmişdir. Gecə bizim qoşunlara hücum edilib 14 nəfəri qətl edilmişdir. Əhvalın bu rəngdə olması bizi, vətənimizi macərapərəstlərdən təmizləməyə məcbur edir.

Hərbiyyə nazirindən sonra Xariciyyə naziri Gegeçkori bu barədə məlumat verir:

Möhtərəm Parlaman əzası [üzləri]! İşbu məsələlərə aid Xariciyyə Nəzarətində olan məlumatı sizə demək istəyirəm. Gürcüstan Hökuməti hamıya məlum etmişdir ki, o sülh tərəfdarıdır. Mən Gürcüstan Xariciyyə Nəzarətinin bütün ixtilafli məsələləri sülhlə həll etmək barəsində verdiyi notasını demək istəyirəm. Notada bizim əlaqəmizi [münasibətlərimizi] həkəm [arbitr] vasitəsilə aşkar etmək təklif edilirdi.

Kanuni-əvvəlin 13-də Ermənistan-dakı mürəxxəsımız [nümayəndəmiz] Mdivani bizə xəbər vermişdir ki, Ermənistan əsas etibarilə Zaqafqaziya cümhuriyyətləri arasında təyin edilmiş konfransda iştirak etməyi qəbul edir; fəqət nə vaxt və nə yerdə olacağı barəsində isticvabda [sorguda] bulunmuşdur. Ermənistanın bu məsələyə razılıq verməsi bizim təşəbbüsümüz sayəsində olmuşdur. İşin xatirəsi üçün biz bir qədər güzəştlərdə bulunaraq rica etdik ki, ermənilər tez öz nümayəndələrini göndərsinlər.

Biz ehtimal edirdik bizim təklif qəbul olunacaqdır. Konfrans 10 təşrinisənədə [noyabrda] çağrılacaqdı, sonra 14-nə təcil etdik [təxirə saldıq]. Axirüləmir [sonda] 20-nə təyin edilmiş konfrans, erməni nümayəndələrinin gəlməməsindən naşi [ötrü] 30-na təcil edildi. Bu vaxt ərzində biz nota mübadiləsi edirdik. Təşrini-saninin 17-də biz bir nota aldığımızı. Notada əsas etibarilə

konfrans qəbul edilirdi. Fəqət Ermənistan Hökuməti konfransda qoyulacaq məsələlərin sülhlə həll olunacağına inanmayırdı. Mdivani konqreyi 27 təşrini-sanıya təcil etməyi rica edirdi. Biz 30-na təcil etdik.

5 kanuni-əvvəldə [dekabrda] Ermənistandan aldığımız teleqramda hökumət bizim Axalkalakini işğal etməyimizə etiraz edir. Etilafli [uzlaşmalı] məsələlərin həlli üçün Ermənistan Xariciyyə naziri Tıqranyanın oraya azim olmasını [yola düşməsini] xəbər verir. Biz cavab olaraq teleqrafən xəbər verdik. Gürcüstan Hökuməti sabıqki mövzeində [mövqeyində] qalaraq, məsələlərin sülhlə həll olunmağı və Zaqafqaziya Konfransının dəvəti tərəfdarıdır. Kanuni-əvvəlin 6-da Hərbiyyə naziri Sanain hadisəti [hadisələri] barəsində mənə məlumat verdi. 9 kanuni-əvvəldə mən Mdivaniyə teleqraf göndərmişəm, orada erməni qoşunlarının iştirak etməsini xəbər verdim. Bu vaxtadək teleqraf yolu xarab olduğundan, xəbər alınmamışdır, fəqət bizim məlumatımız vardır ki, Mdivani erməni heyəti ilə Sanainə yaxınlaşmışsa da, yenedən geri qayıtmağa məcbur olmuşdur. Dünən mən radio-teleqram vasitəsilə İrəvana xəbər göndərərək Ermənistan Hökumətindən tələb etmişəm ki, bu işlərə xitam verilsin. Mən ehtimal edirəm ki, Ermənistan Hökumətinin Sanain hadisətinə əlaqəsi yoxdur. Mən inanıram ki, Ermənistan Hökumətinin bir para dəstələrlə əlaqəsi yoxdur. *(Sağ tərəfdə səs-küy)*

Mən işbu kürsüdən başqa ehtimal edə bilmərəm, mən deyirəm ki, Gürcüstan və Ermənistan Hökuməti, Sannain hadisətindən əmələ gələ biləcək nəticələrin qarşısını alacaqdır. Bununla bərabər mən məlum edirəm ki, sülh konfransı dəvəti üçün Gürcüstan Hökuməti lazımı təşəbbüsatda bulunmuşdur. Gürcüstan Cümhuriyyəti, Ermənistan Cümhuriyyətini qəbul etdiyi kimi, Ermənistan da Gürcüstana öylə əlaqədə olmalıdır. Bir vaxtadək biz diplomatik təşəbbüsatda bulunduq. Məsələ bu təriqlə [yolla] həll edilməzsə, o vaxt başqa təşəbbüsat araya gələsindir.

Parlaman bir böylə formula qəbul edir:

“Sanain və Vorontsovka ətrafında baş qalxızmış hadisat barəsində Hökumətin məlumatını dinlədikdən sonra Parlaman etminan [inam] bəsləyir ki, Hökumət, dövləti düşmənlərdən müdafiə və mühafizə etmək üçün lazımı tədabiri ittixaz edəcəkdir [tədbirləri görəcəkdir]. Düşmənlərin yeganə məqsədi anarşi salmaqla iki qonşu milləti biri-biri üzərinə salıb, istiqlaliyyət və cümhuriyyətimizə zərər yetirmək istəyir.”

Bundan sonra Parlaman başqa məsələlərə keçir.

Elam edilmiş [açıqlanan] sənədlər Zaqafqaziya Konfransı və Erməni-Gürcü Konfransına və bu konfransların dəvətinə lazım tədabirin ittixazına [tədbirlərin görülməsinə] aiddir. Sənədlər oxunur. Ermənistan və Gürcüstan

məsələlərini həll etmək üçün konfransadək tərəfeyn [hər iki tərəfin] etilafı [razılığa gəlməsi] lazımdır. Nota, Ermənistan Xariciyyə naziri Tigranyan və Mdivani tərəfindən imza edilmişdir.

“14 kanuni-əvvəl 4884 nömrəli teleqramın surəti. İrəvan. Gürcüstan siyasi nümayəndəsi Mdivaniyə.

Rica edirəm, Ermənistan Hökumətinə xəbər verəsiniz ki, Gürcüstan Hökuməti onun şəraitini [şərtləri] ilə aşına [tanış] olduqdan sonra rica edir ki, öz nümayəndələrini ən yaxın zamanda göndərsin.

Xariciyyə naziri Gegeçkori.”

Parlaman iclasının axırında Gürcüstan Xariciyyə naziri Gegeçkori Ermənistanla Gürcüstan sərhəd məsələsini həll etməkdən örtü indiyə qədər Ermənistan Hökumətinə göndərilən teleqrafları oxuyub və bu teleqraflara bir cavab alınmadığını bəyanla deyir ki, sərhədə olan hücumların erməni hökuməti razılığı ilə əmələ gəldiyinə inanmayıb, Gürcüstan Hökuməti teleqrafla Ermənistanla müraciət edib qan tökülməsini qət etmək [kəsmək] üçün tədbirlər görülməsi təklifində bulunmuş idi. Fəqət bu tədbirlər görülməyib, hətta müharibə hərəkətlərinə bais oldu. Bu hərəkətlər, gəldikcə geniş meydan almaqdadır. Bundan əlavə, Ermənistan Hökuməti tərəfindən aldığımız rəsmi bəyanatda göstərilir ki, bu xəyanətli hücum, erməni hökumətinin əmri ilə olmuşdur. Gürcüstanda olan Erməni Milli Şurası nümayəndələri ilə bərabər məhəlli-hadisəyə [hadisə yeri-

nə] göndərilən heyət, az qalmışdı ki, hadisat qurbanı olacaqdı.

Gürcüstan Hökuməti bir ay bundan əvvəl bütün mübahisəli məsələləri həll etməkdən ötrü Zaqafqaziya Konfransı çağırılmasını təklif etmişdi; lakin Ermənistan Hökuməti bundan imtina edib, əvvəlcə Erməni-Gürcü Konfransı dəvətində təkid etdi. Gürcüstan Hökuməti bütün mübahisəli məsələlərin sazişlə həlli üçün və buna nail olmaqda beynəlmiləl həkəmi [arbitri] vasitəsilə həll edilmələrindən ötrü Ermənistan Hökumətinin bu təklifinə razı oldu. Biz Ermənistan nümayəndələrinin vürudunu [gəlişini] hər gün gözləyirdik; lakin bu nümayəndələr indiyə qədər gəlmədilər. Bunun əvəzində isə biz heç bir beynəlmiləl münasibətinə yaraşmaz əhdşikənanə [sazişi pozan] hücumlar görürüz. Hər iki qonşu cümhuriyyətlər üçün həlakəti və rüsvayçılığı mövcib olan [məhv olmağa və rüsvayçılığa yol açan] qan tökmək işini bərtərəf etməkdən [aradan qaldırmaqdan] ötrü, burada söylədiyimiz kimi, biz hər bir vəsilələrə [vasitələrə] əl uzatdıq. Gürcüstan Hökuməti bütün cahən qarşısında erməni hökumətinin bu hərəkəti əleyhinə ciddi surətdə protesto edib, hər iki qardaş millətin töküləcək qanlarının məsuliyyətini onların öhdəsinə atır. İndiyə qədər bir dəfə də olsun, erməni-gürcü arasındakı münasibət xələdar edilməmişdir [münasibətlər pozulmamışdır]. Bu münasibətin xələdar edilməsi məsuliyyəti erməni hökumətinin boynuna

düşür.

“İrəvan. Xariciyyə nazirinə, surəti Gürcüstan diplomasi nümayəndəsinə.

Sizdən ancaq bir dənə 6913 nömrəli teleqraf almışız. Gürcüstan Hökuməti ayrı teleqraf almamışdır. Ümum ixtilafli məsələlərin etilafə həll edilmələri uğrunda mənim hökumətim əlindən gələn qədər çalışmış, Ermənistan nümayəndələrini Ümumzaqafqaziya Konfransına dəvət etmiş və məlum səbəblərə görə bu dəvət qeyri-məqbul görüldükdə, Gürcüstan Hökuməti bir ay əvvəl Ermənistan Hökumətinə xəbər vermişdir ki, ümum ixtilafli məsələlər haqqında Ermənistanla ayrıca müzakirata girişməyə razıdır. Bu vaxtadək müzakirət başlanmamışsa, təqsir bizdə deyildir. Bütün cahən qarşısında Gürcüstan Hökuməti açıq elan edir ki, qardaş qanı tökücü müsadimənin [toqquşmanın] önünü almaq uğrunda onun təşəbbüsəti erməni hökumətinin naməlum səbəblərə görə işi uzatmasından dolayı tamamilə hədərlə olmuşdur. Erməni hökuməti bu surətlə heç əsas olmadığı halda iki milləti böyük qanlı müsadimə qarşısında bulundurmuşdur. Halbuki Gürcüstan Hökuməti elan edir [bildirir] ki, məzkur [adı çəkilən] iki millət arasında sülhlə həll edilməyəcək heç bir məsələ yoxdur. Gürcüstan Hökuməti qardaş müharibəsinin dayandırılmasını bir daha təkrar edir və 13 dekabr tarixli teleqrafını təyidlə [təsdiq etməklə, təkrar etməklə] bəyan edir ki, dekabrın 13-nədək bizim qoşunlarımız erməni

kəndlərinə atəş açmamış və bizim tərəfimizdən heç bir xüruç [çixış] olmamışdır. Ancaq bu zaman artıq 9 dekabrdan etibarən erməni qoşunlarının başlamış olduqları təcavüzkarana hərəkət müqabilinə müdafiə tədbirləri görməyə başladıq.

Bu xüsusi bəyanla gürcü hökuməti özünü borclu bilir ədavətəkarana çixışlara xitam verərək əski sərhədlərə çəkilib ixtilafli məsələlərin həlli üçün Erməni-Gürcü Konfransı dəvət edilməsi və orada da həll olunmasa, beynəlmiləl hakəmlər məhkəməsinə [Beynəlxalq Arbitraj Məhkəməsinə] verilməsini təklif etsin. Əks surətdə işlərin hər iki cümhuriyyət üçün fəna nətəyicinin [nəticələrinin] məsuliyyəti Ermənistan Hökuməti üzərinə düşür.

*15 dekabr 1918
Gürcüstan Xariciyyə naziri
Gegeçkori”*

Toqquşma müharibəyə keçir

Gürcü Hökumətinin müraciətnaməsi:

Gürcüstan Cümhuriyyətinin ümum vətəndaşlarına!

Erməni qoşunları əhdşikənanə bir surətdə bizim hüdudumuza təərrüz [hücum] yaparaq sərhəddarlarımızın [sərhədcilərimizin] bir hissəsini qətl, bir hissəsini əsir aparmışlar və dəmiryollarını xarab edərək Ermənistanla Gürcüstan teleqraf müxabirətini [əlaqəsini] kəsmişlərdir. Qardaş qanı tökülmüşdür. Gürcüstan Demokratik Cümhuriyyəti

yəti Hökuməti işin əvvəllərindən Zaqaqaziya millətləri miyanında [arasında] dostluq bərpa etməklə bütün ixtilafli məsələlərin sülhlə həll olunmasına çalışmışdır. İşbu konqredə sərhədlərə dair ixtilafli məsələlər həll ediləcəkdə. Əks surətdə məsələlər beynəlmiləl hakəmə mühəvvəl edilməliydi [tapşırılmalıydı]. Demokratik hökumətlərinin daimi qayəsi bundan ibarət olmuşdur. Gürcüstan da bu təriqlə [bu yolda] yürümək istəyirdi, fəqət Ermənistan Hökuməti öz nümayəndələrini göndərməməklə Gürcüstanla Ermənistan miyanındakı məsələlərin həllini tələb edirdi. İşbu təklifi qəbul edərək konqre açılanadək bəkləyirdik.

Təşrini-saninin [noyabrın] 10-dan bu vaxtadək biz Zaqaqaziya Hökumətləri Konqresini bir neçə dəfə təxir etməyə məcbur olduq. Gündən-günə erməni nümayəndələrinin gəlməsini bəkləyirdik, fəqət Ermənistanın özündə (İrəvanda) müharibə tərəfdarları üstün gəldi. İş sülhlə bitməmək məsələsinə zidd idi. Şimdi Gürcüstan və Ermənistan demokratiyası yeni fəlakətlərə məruz qalmışdır. Kanuni-əvvəlin 9-da ermənilər Uzunlar kəndində bizim sərhəddarlarımıza hücum edərək bir hissəsini qətl, digər hissəsini əsir aparmışlardır. Əlavə belə hücumlara Qoberax və Korincdəki sərhədlərimiz də məruz qalmışlar. Biz güman edirdik ki, Ermənistan daxilində mövcud olan anarşi, əhvalı bu şəkllə salmışdır. Buna görə də hərəkəti-

hərbiyyəni geniş miqyasda aparmaqdan çəkinirdik. Fəqət bir neçə gün bundan əqdəm [qabaq] məlum olmuşdur ki, əleyhimizə hərəkəti-hərbiyyə açan dəstələr başında erməni zabitanı [zabitləri] durur. Yenə biz inanmaq istəməyirik ki, Ermənistan demokratiyası başında duran hökumət böylə iqdamatda bulunsun [addım atsın]. İşbu etminamız [inamımız], Ermənistanla Gürcüstan miyanındakı [arasındakı] əsri tarixə müstənidir [əsrlik tarixə söykənir]. İki millət miyanında bu vaxtadək qan tökülməmişdir. Bərəks [əksinə], bu iki millət əl-ələ verərək şərq mütləqiyyəti ilə mübarizədə bulunmuşlardır.

Bu fikirdə ikən Ermənistan Hökuməti Xariciyyə naziri Tıqranyanın ultimatumunu aldıq. Ultimatumda, təcili surətdə, Borçalı və Zaqatal nahiyələrinin ermənilərlə məskun hissələrinədən gürcü qoşunlarının çıxarılması tələb edilir. Böyləliklə, konqre əvəzində əvvəl təərrüz, sonra ultimatum, daha sonra müharibə və qan! Biz müharibəni bərtərəf etmək qəsdilə bütün əlimizdəki vəsaiti bitirdik. Qarovulçulardan bir çoxlarının qətl və əsarətindən sonra dəxi biz Avropa və Amerika demokratiyası ilə birlikdə olaraq çalışırıq ki, müharibəyə yol verilməsin. Məəttəəssüf [təəssüflər olsun ki], qonşu cümhuriyyət başçıları demokratik əsaslarını fəramuş edərək [unudaraq] iki dövlətdə anarşi halət qalxımaqla, mədəniyyətlərini bərbad etməklə bərabər, Avropa müharibəsindən sonra yenidən müharibə mey-

danı açırlar.

Gürcüstan Hökumətinin bu işdən xəbəri yoxdur. Məsuliyyət bütünlüklə Ermənistan Hökuməti üzərinə düşür. Hərəkəti-hərbiyyə başlanmışdır. Hazırlanmış erməni qoşun qitəati bizim şəhər və kəndlərimizi bilavasitə təhdid altına alır. Ölkəmizi təhdid etməkdə olan xarabalığın önünü almaq qəsdilə geniş müharibə hazırlıqları məcburiyyətindəyəyik. Bütün Gürcüstan vətəndaşları bilafərqi-dinü millət [din və millət fərqi olmadan] öz vəzifələrini vətən qarşısında ifa etməyə dəvət edilirlər.

Vətəndaşlar! Gürcü milləti daima öz qəhrəmanlığı və öz vətəndaş vəzifəsinə sadıq olması ilə məşhurdur. Biz də, işbu hissə müraciət edirik. Hərəkəti-hərbiyyə başlandıqdan sonra bütün vətəndaşların hüququ mühafizə ediləcəyinə etminamız tamdır. Hərəkəti-hərbiyyəyə başlar-başlamaz düşmənlərimiz anarşi qalxımaqla istəyirlər. Düşmənlərimiz tərəfindən tətib verilən müfəttinliklərə [fitnəkarlıqlara] uymayıb dövləti nizama xələl yetirməyiniz. Bunu da bilməlisiniz ki, Gürcüstan Hökuməti erməni milləti ilə deyil, bəlkə qardaş qanı tökməkdə müttəhim edilən qoşun qitəati [hərbi hissələr] ilə mübarizə edir. Gürcü demokratiyası mötərizlər [müxaliflər; etirazçılar] qarşısına bütün qoşunu çıxaracaqdır. Ən yaxın bir zamanda bütün dünya demokratiyası tərəfindən ixtilafli məsələləri qılıncla deyil, sülhlə həll etmək kimi əsaslar qəbul etməyə düşməni məcbur edəcəkdir.

Gürcüstan Xalq Qvardiyası ərkanihərbindən [qərargahından]

Gürcüstan Xalq Qvardiyası ərkanihərbindən Qori, Mixaylovo, Şaraban, Kutais, Samtredia, Nitlad, Siqnax və Sartiçalaya böylə bir teleqraf göndərilməşdir:

Karçikyanı, Azadyanı öldürən, qonşu millətləri böyük bədbəxtliklərə düçar edən məsuliyyətsiz politikalar əli altında olan erməni üsyançı quldur dəstəsi və əsgəri hissələr, bizim sərhəd qaraqolxanamıza əhdşikananə [xaincə] bir surətdə hücum edib, sərhəd mühafizə əsgərlərini dağıtmışlardır. Biz qan istəməyib, müdafiə etməklə saziş hüsula gəlməsini axtarırdıq. Lakin saziş məsələsi rədd edilib, hətta erməni heyəti erməni quldur dəstəsi tərəfindən qəbul edilməmişdir. Sülh əvəzinə bizi müharibəyə, qardaşlıq əvəzinə bizi qan tökməyə sövq etdilər. Bizim səbr kasamız dolub daşmaqdadır. Bu kasanı qardaş qanı ilə dolduran canilərdirlər. Qoy bu töküləcək hamı qanlar və bu qanlardan vücuda gələcək nifrət canilərin boynuna düşsün. Qan tökülməsini dayandırmaq arzusu ilə Xalq Qvardiyasının Baş ərkanihərbi [Baş qərargahı] bütün Xalq Qvardiyasını qırmızı bayraq altına dəvət etməyi təhti-qərara almışdır. Əsgərliyə dəvət edilmiş hamı dəstələr öz zabitlərilə bərabər tezliklə Tiflisə göndərməlidirlər. Qalan hissələri də əlahiddə dəstələrə ayrılıb təcili surətdə Tiflisə gəlməlidirlər. Hər yerdə nəzarəti şiddətləndirib, körpüləri diq-

qətlə mühafizə etməlidir. Burasını da unutmayın ki, hürriyyət və inqilab sizin müavinətinizi [köməyinizi] gözləyir. Əsgəri dəstələr Tiflisə göndərmək zamanını Baş ərkanihərbə teleqrafla xəbər veriniz.

– Tiflisdən xəbər verirlər ki, Gürcüstan Hökumətinin Ermənistanda olan siyasi nümayəndəsi Mdivani dünən İrəvandan Tiflisə varid olmuşdur [gəlməşdir].

– Gürcüstanda 1892, 1893, 1894 və 1895-ci illərdə təvvəllüd edənlər əsgərliyə dəvət edilirlər.

QƏZETƏLƏRDƏN

Sualtı qayıqları

Qerviçə getmiş müxbir, təslim olmuş sualtı qayıqlarının nəradə olmasını böylə təsvir edir: qayıqlar durduqları yer, ağac uzunluğundadır; eni isə üç-dörd qayıqdır.

Uralsk altında müharibələr

Axır vaxtlarda Uralsk altında bolşeviklərlə qızğın müharibə gedirmiş. Uralska girmiş bolşeviklər, Orenburq kazakları tərəfindən çıxarılıb qovulmuşlardır.

Ənvər paşaya sui-qəsd

İstanbuldan verilən xəbərlərə görə, Berlində Ənvər paşaya sui-qəsd edilmişdir. Sui-qəsd, türk zabiti tərəfindən olmuşdur. İki dəfə güllə atmışsa da,

isabət etməmişdir [dəyməmişdir]. Ən-vər paşa salamatdır.

* Odessada davam edən Yassı müşavirəsi əzaları [üzvləri; iştirakçıları] Milyukov, Şebeko, Qurko və qeyriləri İstanbul və Brindizi təriqi [yolu] ilə Parisə azim olurlar [yola düşürlər].

* Romaniya milli-liberallarının müşavirəsində Bratianu demişdir ki, Bukovina ilə Transilvaniya muxtariyyət almadan Romaniyaya ilhaq ediləcəkdirlər [birləşdiriləcəkdir]. Sülh Konqresində Romaniya, Fransa ilə bağladığı əhdnaməyə müstənidən [istinad edərək] Tisa və Dnestrdən dənizədək olan ərazini istəyəcəkdir. Bessarabiya ilə Bukovina tələb ediləcəkdir. Transilvaniya ilə Dobruca əlavə olarsa, Romaniya 330000 kilometrlik, 19 milyonluq bir yerə təsahüb edəcəkdir [sahib olacaqdır].

* Yassıdan xəbər verilir: Takiyansku bir heyətlə Vilsonun yanına getmişdir. Məqsəd Transilvaniya məsələsinin müdafiəsidir.

Müttəfiqlər və Türkiyə

İstanbuldan xəbər verilir:

Mütərikə [atəşkəs] şəraitinin vaxtı bitdikdən sonra, Müttəfiqlər yeni şərait [şərtlər] təklif etmişlər.

* Müdafiə və mühacimə [hücum] üçün Fransa ilə Yunan miyanında [arasında] əqd edilmiş [imzalanmış] müqavilənaməyə görə, Yunanıstan 25 sənə müddətinə şərqdə Fransa mənə-

feyini müdafiə və mühafizə etməlidir. Fransa bunun əvəzində Yunanıstana maddi, hərbi, texniki müavinətdə [köməklikdə] bulunacaqdır. Əlavə beş sənəyədək Fransa 9 drednot, 12 zirehli, 40 minanos [torpedo gəmisi], 25 submarindən [sualtı qayıqdan] ibarət Yunanıstan donanmasını təmir edəcəkdir [quracaqdır].

* İstanbuldan xəbər verilir:

Vilhelmi-sani [ikinci Vilhelm] Yunanıstana təklif etmişdi ki, Korfu adasında qalmağa icazə versin. Yunanıstan işbu təklifi rədd etmişdir.

MƏTBUAT

Knyaz Tumanov rusca “Azərbaycan” qəzetəsində “Rusiya və Qafqaziya” ünvanlı bir məqaləsində, inqilab nəticəsində Rusiyanın parçalanmasını, velikorus millətinin Rusiyada nizam və asayiş saxlaya bilməyərək hərcümərçlik önünü ala bilmədiyini, şimdiki asayiş bərpası üçün kəndisi aciz qalaraq özgə millətləri köməyə çağırıldığını, eyni zamanda Qafqaziya millətlərinin bu uğurda daha artıq müvəffəqiyyətlə iş görərək özlərinin müdaxiləsinə ehtiyac görmədən kəndiləri kəndi məmləkətlərini hüsn-idarə etdiklərini, hərcümərçin önünü aldıqlarını qeydlə, hal-hazırda rus ünsürünün nizam və asayişlə yaşayan Qafqaziya millətlərini dübarə hərc-mərc alovu ilə Yunanıstana tabe etmək təşəbbüsələrindən bəhs edir və yazır ki:

“Sual olunur – Bunlar kimə gülürlər? İstiqlalına müqavimət və ziddiyət göstərildiyinə baxmayaraq müstəqil dövlət təşkil etməyə müvəffəq olan Qafqaziya millətlərinəmi gülürlər, yaxud kəndi dövlətini müstəqillən yaşatmağı bacarmayıb özlərinin köməyinə ümidvar olan öz millətlərinəmi? Əgər rus milləti, sabiq Rusiya əyalətlərində yaşayan millətlərin istiqlalı müqabilinə sərf etdiyi səy və ehtimamı Rusiya daxilində bolşevizm müqabilinə sərf etsəydi, bəlkə bolşevizm çoxdan məhv edilərdi. İndi isə bunlar təyini-müqəddərat haqqı əsası ilə kənarlarda qurulan binaları dağıdırlar və özləri öz evlərində müstəqillən çalışmağı bacarmayıb ümidvar olurlar ki, Müttəfiqlər öz qoşunlarının gücü ilə Rusiyanı birləşdirib, rus millətinə də əski hakimiyyətini qaytaracaqlardır. Böylə ümidlərdə nə qədər siyasi sadələşmə var. Rus millətinə hangi xidməti üçün və nə səbəbə hakim millət imtiyazı qaytarılacaqmış? Onun üçün mü ki, öz məmləkətində, öz qüvvəsilə nizam və asayiş bərpa edə bilməyir? Yaxud kəndi daxilində müstəqillən dövlət təşkil edən Qafqaziya millətlərinə qarşı ədavətərkənə hücumlar etdikləri üçün mü?”

Müttəfiqlər artıq Qafqaziyaya gəlmişlər və tədricən Rusiya daxilinə girirlər. Şimdi onlar sabiq Rusiyanın bu iki hissəsi arasında olan fərqi öz gözlərilə görürlər. Görürlər ki, Rusiya intəhasız bir hərc-mərc dənizidir ki, təlatümə gəlmiş dalğaları içində mədəniyyət və səadət məhv olur. Qafqa-

ziya isə siyasi və iqtisadi imtiyazlarını qeyb etmək qarşısında bulunub da Qafqaziya millətlərinin istiqlalına qarşı şiddətlə mübarizə edən düşmən ənasirinin [ünsürlərinin] düşmənanə müqavimətinə baxmayaraq, sakit və rahat müstəqil dövlət qurmaq yolu ilə gedir.

Rusiya hələ dağılmaqdadır, Qafqaziya isə artıq qurulur. Rusiya qan və ölüm məmləkəti, Qafqaziya isə yeni rahat həyat verir.

Yaxşı olmaz mı ki, vətəni doğrudan sevən ruslar, Qafqaziyada dövlətlər təşkilinə ədavət göstərməkdən vaz keçib, Qafqaziya millətlərinə mane olmasınlar və bu surətlə məzkur [adı çəkilən] dövlətlərlə Müttəfiqlərin yaxında asayiş bərpa edəcəyi Velikorusiya miyanında [arasında] mehriban qonşuluq münasibəti [münasibətləri] peydasına imkan buraxsınlar.”

MAARİF MÜFƏTTİŞLƏRİNİN YIĞINCAĞI

(68-ci nömrənin məbədi)

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 18-də vəqə olan məclisdə, ibtidai iki, üç və dörd sinifli məktəblərin müəllim və müəllimələrinin məvaciblərini artırmaq və o məktəblərin idarəsi üçün lazım olan paranın təyin olunması barədə müzakirə olundu. Necə ki məlumdur, ibtidai məktəblərin müəllim və müəllimələri hökumətdən ayda

ancaq 31 manat 33 qəpik məvacib alırdılar. Gündüz məktəbdə qırx-əlli nəfər şagirdlərin təlim və tərbiyəsi ilə məşğul və gecələr də onların 80 və 100 dənə dəftərlərinin təshihinə vaxt sərf edərək, gecə-gündüzdə ancaq dörd-beş saat istirahət edən zəhmətkeş müəllim baba, daima əziyyət çəkərək aldığı məvacib qədər kənardan borc para alıb əhli-əyalını [ailəsini] idarə edirdi. Müharibə münasibətilə zəruri şeylərin bahalanmasını nəzərə alıb Zaqafqaz Hökuməti mart ayının 3-dəki qətnaməsilə ümum qulluqçuların və o cümlədən müəllimlərin məvaciblərini bir qədər artırmışdı. Bazardakı şeylərin qiyməti gün-gündən birə on, iyirmi daha ziyadə artdığından, Azərbaycan Hökuməti oktyabr 18-indəki qərarı ilə qulluqçuların məvacibini bir qədər də artırdı. Halbuki zəruri şeylərin qiyməti oktyabr ayındakı qiymətlərdən birə on artmışdır və gündən-günə artırtmaq ehtimalı vardır. Demək, məvacibə göz dikən qulluqçular, yenə zəhmət və əziyyət çəkməkdədirlər. Bu tərəfdən pulun hazırkı qiymətini nəzərə alsaq, onda aşkar olar ki, 300 manat məvaciblə bir nəfər subay adam dolana bilməz, nəinki 5-6 baş külfətə malik olan bir müəllim. Ona görə, məclis bu xüsusda uzun-uzadıya müzakirə edəndən sonra indiki bahalığın müqabilində heç olmasa vəsət [orta] halda dolanmaq üçün (Allah bilir sabah, biri gün zəruri şeylərin qiyməti nə dərəcə artacaq?) ibtidai iki, üç, dörd sinifli məktəblərin

müəllim və müəllimələrinə hökumət tərəfindən kafi qədər maaş verilməsi, müttəfiqülrəy təqərrür etdi [yekdilliklə qərara alındı]. Bu məsələdən sonra müəllim və müəllimələrin təqaüd sandığı barədə danışıq oldu. Bu vaxta qədər ümum Rusiya müəllimlərindən hər ay müəyyən qədər para çıxılırdı və bu paralar Petroqradda mərkəzi təqaüd idarəsində (Управление пенсионной кассы) mühafizə olunurdu. Axırncı inqilabdan sonra zavallı müəllimlərin onsuz da cüzi maaşlarından saxlanmış paraların nerədə və kimin ixtiyarında olduğunu bilən yox. (Şübhəsiz, Azərbaycan Hökumətimiz gələcəkdə təşkil olunacaq Rusiya Hökumətilə əlaqə və münasibət əmələ gətirəndən sonra bu xüsusda ciddi iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunub, həmin paraların sahiblərinə iadə olunmasına [qaytarılmasına] çalışacaqdır). İndi cavab Azərbaycan Hökumətində təqaüd sandığı və onun tərtib və təşkili təzə bir məsələ hesab olunur. Binaileyh [ona görə], bu tezlikdə belə mühüm və qarışıq məslənin tərtib və təşkili lazım olub-olmadığını aydın etmək və məruzə ilə məclisə müfəssəl məlumat vermək üçün beş nəfərdən ibarət bir heyət intixab olunub [seçilib], həmin məsələ onlara həvalə edildi [tapşırıldı].

Səhər saat 9-dan açılan məclis, günortadan sonra saat 3-də xitama yetdi. Başqa məsələlər barədə gələcək nömrədə bəyanat verəriz.

İslam bəy Qəbulov

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Müftü həzrətlərinin məzuniyyəti

Müftü həzrətləri xəstə olduqlarından naşi [ötrü] bir ay məzuniyyət istəmişdir. Ona binaən [görə], müftülük vəzifəsinin ifası şimdilik Məşixiyyə Dairəsi [Şeyxülislamıq İdarəsi] üzvü Ələddin əfəndi Sübhanquliyev həzrətlərinə həvalə edilmişdir [tapşırılmışdır].

* Bakıya, bolşeviklərlə axırncı müharibədə yaralanan Tersk kazakları və Könüllü zabitan [zabitlər] trenləri [qatarları] varid olmuşdur [gəlmişdir]. 600-ədək bu məcruhin [yaralılar] Bakı xəstəxanalarında yerləşdirilmişlər.

* Hal-hazırda general Tomsonun təhriki [təşəbbüsü] ilə bir komiya müqavileyi-müştərəkə [kollektiv müqavilə] və fəhlələrin muzdu məsələsini müzakirə etməkdədir.

* İşbu günlərdə Fransa hərbi mürəxxəsliyi [nümayəndəliyi] müdiri Şardinye, Maarif Nəzarətinə müraciətən Bakıda firəng kursları açılmasına müsaidə istəmişdir. İşbu kurslar üçün Birinci Realnı məktəbinin dörd otağının günortadan sonra təyin edilməsi rica edilmişdir. Maarif Nəzarəti müsaidə vermişdir.

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 17-ci gecəsi, 8-ci Zavağzalı və Balaxanski küçələrin küncündə naməlum şəxslər tərəfindən 50-yədək güllə atılmışdır.

* Kanuni-əvvəlin 16-da saat 7 rədalərində Naqornı küçə yaxınlığında naməlum əşxas [şəxslər] tərəfindən bir neçə güllə atılmışdır. Məhəlli-hadisəyə [hadisə yerinə] gəlmiş polis əfradı [nəfərləri] yeddi dəvə görmüşdür. Dəvə üstündə oturmuş bir nəfər, polis nəfəratına iki güllə atmışdır. Güllədən biri, kağız paylayan Mixail Vlyasansı ayağından yaralamışdır. Güllə atan qaçıb gizlənmişdir. Dəvələr polis idarəsinə gətirildikdən sonra sahibi Əzim Sultan oğlu ardınca gəlmiş, o dəxi tövqif [həbs] edilmişdir.

* İşbu günlərdə rus lisanında “Naşmir” nam [adlı] bir qəzetə nəşrə başlayacaqdır. Müdiri-məsul Tiqyanosyandır.

* Azərbaycan Türüq və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] bir çox sui-istemalı təhqiç etmək üçün Antoşevskini Poylu mövqifinə [stansiyanına] göndərmişdir.

* Quba qaimməqamı Bakı qubernatoruna müraciət edərək məlum etmişdir ki, Şollar su yolu qulluqçuları iki aydan ziyadədir ki, məvacib almayırlar. Fəhlələrin maddi cəhətdən sıxıntı çək-mələrini nəzəri-etibara alaraq, Bələdiyyə İdarəsi nəzdində məvaciblərinin verilmək barəsində iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunulsun.

* * *

Parlaman rus fraksiyasının isticvabı

Parlamanın rus fraksiyası Azərbaycan dəmiryollarında hökmfərma olan [hökm sürən] rüsvətxorluq barəsində Türüq və Məabir Nəzarətindən [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyindən] isticvab etmişdir [cavab istəmişdir]. Fraksiya işbu işləri təhqiq edib günahkarları təhti-məsuliyyətə [məsuliyyət altına] almaq üçün bir komiyon təşkilini müdafie edəcəkdir. Zira ki, böylə işlər şəhəri ərzaqdan məhrum edir.

ERMƏNİSTANDA

Gürcüstanda olan erməni siyasi nümayəndəsi, Rus Milli Şurası məktubuna cavab vermişdir ki, öz evlərini tərk edən rus kəndlilərinin kəndləri yarım xarab edilib və bu günlərdə qaçqınlar yerləşdirilmişlərdir. Rus kəndlilərinin qayıtmasına heç bir mümaniyət [maneyə] yoxdur. Lakin Ermənistanda ərzaq az olduğuna görə, rus kəndliləri öz yerlərinə qayıtdıqda müşkülata düşər olacaqlardır. Buna görə, uyezdlərinə qayıtmaq istəyənlərə xəbər verilir ki, vətənlərinə övdət etməyi [qayıtmağı] bahar fəsilinə qədər təxirə salsınlar.

Operetta

Axşam tamaşası

Azərbaycan Hökuməti Teatrosunda Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli Qardaşlarının Müdiriyyəti cümə günü rəbiüləvvəl ayının 16-da (dekabrın 20-də) 1337-1918 ildə bu mövsümdə birinci dəfə olaraq şükuhlu [təntənəli] bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır Zülfüqar bəy Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur **“Əlli yaşında cavan”** operettası.

Bu oyunda bir gecədə 4 komik iştirak edəcəkdir. Böylə ki, Orduxan bəy – Mirzəağa Əliyev, Muradxan bəy – Hacıağa Abbasov, nökr Qulu – Darablı Rza, nökr Heydər – Anaplı Əbülhəsən olub, Gülnazın rolunu Məğfurə xanım və Güllünün – Yeva xanım ifa edəcəkdir. Orduxan bəyin qonaqlığında yallı və meyxana məclisi olub, tamaşa gözəl və çox gülməli bir mənşərədə başa gələsidir.

Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaqdır axşam saat 8-in yarısında.

Dirijor: Zülfüqar bəy Hacıbəyli.

Məsul: Xəlil Hüseynzadə.

Rejissor: Hüseyn Ərəbli.

Müdir: Üzeyir bəy Hacıbəyli.

735

Bu günlərdə müqtədir şairlərimizdən Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin **“İnsanların tarixi faciələri”** yaxud **“Əlvahi-intibah”** adlı mənzum əsərinin birinci cüzü çapdan çıxıb mövqeyi-füruşa [satışa] qoyulmuşdur. Kitabça gözəl və qalın kağız üzərində təb' [çap] edilmiş, fiatı [qiyməti] 2 manatdır. Turan mətbəəsində, Parapetdə “Məktəb” mağazasında və Ba-

zar caddəsində Paşa Qasımzadənin mağazasında.

b. 4 – 1

**Dəniz Nəqliyyatı İdarəsi icazəsilə
“Samolyot” paraxod cəmiyyəti**

Mal göndərən və mal gətirənlərə elan edir ki, 17 kanuni-əvvəldən [dekabrdan] cəmiyyət bütün Xəzər dənizindəki nümayəndəliklərini iadə etmişdir [geri qaytarılmışdır]. Bakı şəhərində İran, Krasnovodsk və Petrovsk şəhərlərinə göndərilən yükləri 24 və 26-cı körpülərdə qəbul edir. Acentənin kantor telefon nömrəsi 19-22.

Acentə V. N. Natanzondur. Paraxodstvo [gəmiçilik] idarəsi, telefon nömrəsi 46-40.

Paraxodstvo müdiri F. F. Kulikov.

b - 31

**Xəzər müstəhlikin ittifaqı
“Kooperasiya”nın kitabxana şöbəsi**

Türkcə ədəbiyyat, tarix, coğrafiya, sənaye və kooperatsiyaya dair və həmçinin çocuqlara məxsus kitablar, məktəb kitabları, jurnal alır. Arzu edənlər Parapetdə “Azərbaycan” qəzetəsi kantorunda Əliək-bər Heydərzadəyə müraciət etməlidirlər. Telefon: 6-91.

b/24 3 – 3

**Həkimlərin xüsusi gecə və gündüz
növbələri**

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin küncündə. Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

Doktor

Hacı Fəthullah Ağaalizadə

Böyükəlin və uşaqların daxili məraz-

lərinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

**Qabil diş qayıran
Mirzə Xəlil Canibəyzadə**

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayıdır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

**Doktor Rza bəy Sultanov
Paris Darülfünunundan**

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün saat 9-1-ədək, saat 4-7-yədək. Telefon 5-30. Adres: Parapet, Kolyubakinski küçədə nömrə 39. “Azərbaycan” qəzetə idarəsinin yanında.

237

Doktor

Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərazə mübtələ olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Arvad diş həkimi

A. P. Matsiyevskaya

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünas əmrəzını [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gecə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

**Diş həkimi İsay Samuiloviç
Karşteynbaum**

Naxoşlar[ı] əvvəlki kimi qəbul edir. Dişləri ağrısız çıxarır və qızıl üzərində süni dişlər qayırır.

Ünvan: Tsitsyanovski və Çadrovı küçələrin küncündə İsrafilovun 41 nömrəli evində. Qəbul edir hər gün saat 12-dən 3-ə kimi. Axşam 5-dən 8-ə kimi.

2610

Mama M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Qoldqor-Fradkinin

Diş müalicəxanası

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607 12 – 1

Müdir və baş mühərrir:

Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Ermənistanda**

səh. 358. “Gürcüstanda olan erməni siyasi nümayəndəsi...”: bu vəzifəni Arşak Camalyan tuturdu.

Bakı, 20 kanuni-əvvəl

səh. 342. “Ümumqafqaz Millətləri Konfransı”: Qafqazdakı münaqişələri sülh yoluyla həll etmək məqsədi ilə 1918-1919-cu illərdə çağırılan konfranslar (Zaqafqaziya Konfransı) nəzərdə tutulur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 345. “Vilson Londona getmək haqqında kral tərəfindən...”: Böyük Britaniya kralı V Corc nəzərdə tutulur.

“Sinfeyner”: İrlandiyanın müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparmaq məqsədi ilə 1905-ci ildə yaradılan “Sinn Feyn” (yaxud “Şinn Feyn”; Sinn Féin) təşkilatı üzvü.

“Knyaz Lvov”: 1917-ci ildə Rusiyada Müvəqqəti Hökumətin başçısı olan Georgi Yevgenyeviç Lvov nəzərdə tutulur.

səh. 346. “Petlyuralılar”: Ukrayna Xalq Respublikası Direktoriyasının rəhbərlərindən olan Simon Vasilyeviç Petlyura tərəfdarları nəzərdə tutulur.

Erməni-gürcü toqquşması

səh. 346. “Hərbiyyə naziri”: söhbət Gürcüstanın Hərbi naziri Qriqol Giorqadzedən gedir.

Uzundərə: Gürcüstan-Ermənistan sərhədində kənd.

səh. 347. Aqarak: Gürcüstan-Ermənistan sərhədində kənd.

Qəzetələrdən

səh. 354. “Tisa və Dnestrdən dənizədək...”: burada söhbət Qara dənizdən gedir.

Bazar, 22 dekabr 1918-ci il, nömrə 70

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 18 rəbiüləvvəl sənə 1337. 22 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Ağakışi, İbrahim və Zeynəlabidin Atakışiyev, birincinin oğlu, ikincilərin qardaşı Kazım Atakışiyevin vəfatını kamali-təhəssür və hüznə [böyük bir kədər və hüznə] öz qövmlər və əqrəbalarına, dost-aşınlarına xəbər verirlər. Cənazə, bu gün yekşənbə [bazar] günü, kanuni-əvvəl [dekabrın] 22-də səhər saat 10-da öz evlərindən (Kamenisti küçədə nömrə 106) qaldırılıb Qasım bəy məscidinə gətiriləcəkdir.

2612

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Hacı Cəbrayıl və Həsənağa Rəsulov öz sevgili dayıoğulları Kazım Atakışiyevin vəfatını kamali-yə'slə [böyük bir kədər] öz qövmlər və əqrəbalarına və dost-aşınlarına xəbər verirlər. Cənazə bu gün yekşənbə günü kanuni-əvvəl 22-də səhər saat 10-da öz evlərindən (Kamenisti nömrə 106) qaldırılıb Qasım bəy məscidinə gətiriləcəkdir.

2613

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Yeni Kabinə təşkili

Kanuni-əvvəl [dekabrın] 18-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanı sədri doktor Həsən bəy Ağayev həzrətləri, Rəisi-vükəla [Baş nazir] Xan Xoyski həzrətlərinə böylə bir məktub göndərmişdir:

“Alişan [şanı uca] Fətəli xan Xoyski!

Yeni hökumət təşkili münasibətilə zati-alilərinizə yazmış olduğum 13 kanuni-əvvəl tarixli məktubuma cavabirədd aldım. Buna baxmayaraq, ikinci dəfə camaat namindən sizə müraciətlə təvəqqe edirəm vətənimizin böylə ağır günlərində hökumət təşkili kimi məsuliyyətli bir işdən boyun qaçırma-yıb, müştərək Kabinə təşkilini öhdənizə alarsınız.

Ümidvaram, təvəqqemə əməl edərsiniz. Bilxassə [xüsusilə] ki, Parlamenin ümum fraksiyaları bir səsle sizin namizədliyinizdə ittifaqı-rəy [yekdillik] hasil edərək bu mənəbdə sizi görmək istəyirlər.

Fürsətdən bilistifadə [istifadə edərək], səmimi ehtiram və ixlasımı [məhəbbətimi] qəbul buyurmanızı rica edirəm.

*Məclisi-Məbusan Sadri əvəzinə:
Doktor Həsən bəy Ağayev”*

Mövşuq mənabedən [etibarlı mənbələrdən] aldığımız məlumatlara görə, Fətəli xan həzrətləri Kabinə təşkil etməyə razı olmuşlardır.

Dördüncü (fövqəladə) iclas Qarabağ əhvalı haqqında

Cümə günü, kanuni-əvvəlin 20-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanının fövqəladə iclası dəvət edilmişdi. Doktor Ağayev həzrətləri saat bir tamamda iclası şü müxtəsər nitq ilə açdılar:

Möhtərəm Parlaman əzası [üzləri]!

Bu gün Parlamenin fövqəladə iclası dəvət edilməsinə iki fövqəladə hadisə səbəb olmuşdur. Bu iki əsəfnak [təəsüf doğuran] məsələ yek-digəri [bir-biri] ilə o qədər mərbut [bağlı] və sıxı əlaqədadır ki, bunları bir-birindən ayırmaq əsla qabil deyildir. Bunlardan birisi, neçə gün əvvəl vəqə olmuşdur. O birisi isə bir neçə müddət bundan qabaq başlanıb bu vaxtadək də davam etməkdədir. Hamınıza məlumdur ki, iki həmsayəimiz [qonşumuz] olan erməni və gürcü millətləri arasında əlaqə pozulub, hətta müsadiməyə münçər olmuşdur [toqquşmaya gəlib çıxmışdır]. Rəsmi surətdə elani-hərb edilməmişsə də, müharibə qeyri-rəsmi bir surətdə başlanmışdır. Yenə də qan, çaylar kimi axır. Yenə köylər yanır, şəhərlər dağılır; yenə toplar patlayır,

yüzlərcə adam top və mitralyoz qurbanı olurlar. Guya beş sənəlik müharibə vəhşiləri doyurmamış, guya beş illik vuruşma bayquşları qane etməmişdir. Biz müsəlman nümayəndə və firqələri hələ Tiflisdə ikən Seymdə demişik ki, qonşularımızla sülh və müsəlimətlə [barışıqla] yaşamaq istəyiriz. Bunu yalnız quru sözlə deməyib, feilən [əməli] hərəkətimizlə də isbat etmişiz. Gürcü qonşularımız da həmin bu fikirdəydilər və böylə də siyaset yürütməyə çalışırdılar. Lakin, üçüncü qonşumuz olan ermənilərdən bəzi məsuliyətsiz dəstələr vəhşiliklərini yürüdərək bizim və gürcü qonşularımızın hüququmuza təcavüz edirlər. Məsələn, Gəncənin üç qəzasında – Şuşa, Cəbrayıl və Zəngəzur mahallarında və Tiflisin Sanain tərəfində toplar patlayır, mitralyozlar qurşunu yağır.

Həmin bu iki məsələdir ki, bizi bu gün yığışmağa vadar etmişdir.

Bu münasibətlə əvvəl Qarabağ məbusları və daha sonra Sosialistlər fraksiyası, Hökumətə müraciətlə böylə istizah [sorğu] vermişlərdir:

Azərbaycan Məclisi-Məbusan Rəisi hüzuri-alilərinə Parlamanda Sosialistlər fraksiyonu tərəfindən Hökumət namına [adına] istizah:

Bu axır vaxtlarda varid olan [gələn] xəbərlərə görə Andranik, təhti-komandasındakı [əmrə altındakı] qoşunla Azərbaycan Cümhuriyyətinin hüdudunu keçib Zəngəzur, Şuşa və Cəbrayıl qəzalarında bir çox kəndləri xarab edib, köməksiz xalqı bəzən qırıp, bəzən də səhralara salır.

Bu əhvalat Hökumətə məlumdurmu? Əgər məlum isə nə binagüzarlıq olunubdur [nə kimi addımlar atılmışdır]?

Bədəhu [sonra], məsələnin təcili surətdə müzakirə edilməsi lüzumundan danışılaraq hamı məsələnin təcili surətdə müzakirəsini tələb edir. Hökumət tərəfindən Rəisi-vükəla Fətəli xan Xoyski həzrətləri izahat verərək deyirlər ki, Zəngəzur əhvalatı təzə bir şey deyildir. Bu, çoxdan başlanmış bir işdir. Burada əyləşən məbuslara məlumdur ki, bir para ermənilər tərəfindən Qarabağ haqqında bir məsələ qaldırılmışdı. Hələ iyul ayında Andranik, başına bir dəstə çeteci [quldur] yığaraq İrəvan quberniyasından Gəncə quberniyası hüdduduna keçdi (burasını ərz etməliyəm ki, Andranik Türkiyə təbəəsidir). O vaxt, Azərbaycan Hökuməti hələ Gəncədə ikən erməni hökumətinə müraciətlə istizah etmişdi ki, Andranik sizin tərəfinizdənmi iş görür, yoxsa bu hərəkətlər onun şəxsi təşəbbüsüdür və onun qoşunu erməni hökumətinə tabedirmi, yoxsa bu hərəkətləri adi bir üsyan və xüsusi bir təşəbbüsdür? Erməni hökuməti bizə cavab verdi ki, Andranikin Ermənistan Cümhuriyyəti ilə heç bir əlaqəsi yoxdur, özü də adi bir asidir [üsyandır]. Erməni hökuməti özü də onun dəf'ini və üsyanın yatırılmasını istəyir, fəqət gücü yoxdur, bir iş görə bilməyir.

Sizə məlumdur ki, Andranik iyul ayında Zəngəzur mahalında böyük fənalıqlar icra edərək, bir çox köyləri dağıtdı və nəhayət Şuşa qəzasına keçərək Əsgəran yolunu bağladı. O za-

man Andranik çeteciləri böyük fəlakətlər çıxarırlardı, fəqət Azərbaycan Hökumətinin bütün zehni və əsgəri qüvvəsi tamamilə Bakı məsələsinə münhəsir [həsr olunmuş] idi. Ona görə də qəti bir iş görə bilməyib, ancaq Gəncədən iki dəfə qarışıq erməni-müsəlman deleqası [nümayəndə heyəti] göndərdi. Lakin, bundan da bir şey çıxmadı, Andranik öz əməlində davam edirdi. Sentyabr ayında Bakı alındıqdan sonra Hökumət buraya köçdü və dərhal bu məsələyə diqqət verərək özünə borc bildi ki, Andranik məsələsinə bir xitam çəksin. Ona görə də çetecilər müqabilinə [qarşısına] bir dəstə əsgəri qüvvə göndərdi. Qoşunumuz müharibə nəticəsində Andraniki Əsgərandan çıxarıb Şuşa uyezdindən tamamilə və Zəngəzur mahalının çox yerindən qovdu. Andranik Gorusa qaçdı. Burada demək istəmədiyim bəzi səbəblərə görə, qoşunumuz bundan sonra irəli yürüşünü artıq davam etdirə bilməzdi. Bu iş, oktyabr ayında idi. O zaman sakitlik hökmfərma [hökmran] oldu. Andranik Gorusda idisə də, heç bir hərəkətdə bulunmayırdı. Hətta, bir xəbər varid oldu ki, sülh və asayiş artıq pozulmayıb.

Noyabr ortalarında işlər tamamilə dəyişdi və Müttəfqilərin təklifinə görə türk əsgərləri Azərbaycanın hər yerindən çıxıb getdilər. Övza [vəziyyət] dəyişib, əhval qeyri-müəyyən bir şəkildə oldu. Noyabrın 20-dən sonra Andranik yenə baş qaldıraraq, ayın 25-dən etibarən fəlakətlər çıxarmağa başladı. Böyük fənalıqlar əmələ gəldi. Bu xüsusda

Hökumətə bir çox teleqraflar gəlmişdir ki, vaxtilə qəzetələrdə yazılmış olduğundan dübarə oxumağa hacət yoxdur. Hamınıza məlumdur ki, Andranik çetecilərinin əli ilə Zəngəzur mahalında nə qədər müsəlman köyləri dağıdılmış, yandırılmışdır; əhali nə qədər zərər və xəsarətə düçar olmuşdur. Şübhəsizdir ki, Hökumət bu işlərə laqeyd baxa bilməzdi. Binaileyh [ona görə], biz öz tərəfimizdən lazım və mümkün olan qədər çalışıb tədbirlər gördük. Onların müqabilinə əsgəri qüvvə göndərilməsi barəsində teleqrafən binagüzarlıq etdik [sərəncam verdik]. Eyni zamanda özümə borc bildim, Müttəfiqlər nümayəndəsi general Tomsona məlumat verim. Çünki o mənə də deyib, qəzetələrdə də yazılmışdı ki, Müttəfiqlərin məqsədi Qafqaziyada sülh və müsəlmanları [əmin-amanlığı] davam etdirməkdir. Binai-leyh, həman mənə gələn teleqrafların surətini bir məktubla bərabər general Tomsona göndərdim. Tomson dərhal bəzi tədbirlər görməyi lazım bildi. Mən general Tomsona məktubu ancaq xəbərdar [məlumat] kimi yazmışdım; daha yazmamışdım ki, təvəqqe edirəm bizə kömək edəsən. O özü lazım bildi ki, Qarabağa bir heyət göndərsin ki, onun məktubunu Andranikə yetirsin. Heyət ingilis, türk və erməni nümayəndələrindən ibarət idi. Bundan əlavə Tomson, erməni başçılarına da bir çox teleqraflar çəkdi.

Noyabrın 27-də deleqasiya Şuşaya və Zəngəzura əzimet etdi [yola düşdü]. Bir neçə gün Şuşada qalıb heyət

ümum qəza əhəlisinə əmnü asayişlə yaşamalarını təkliflə, xəbər verdi ki, ingilislər və onların Müttəfiqləri heç vaxt xəta və iğtişaya razı olmayacaqlardır.

Bir neçə gün Şuşada qaldıqdan sonra deleqa heyəti Zabux denilən yerə gəlib – ki həmin yerdə müharibə olurdu – İngiltərə nümayəndəsi Andranik yanına gedib məktubu vermiş və bildirmişdir ki, asayiş bərpa edilməsə bütün məsuliyyət onun öhdəsinə düşəcəkdir. Bundan əlavə, sair adamlara da teleqraf çəkmişdi. Çünki o zaman ermənilər çox yerdə baş qaldıraraq Gəncə, Qazax və Cavanşir qəzalarında quldur dəstələri kimi iş görürldü.

Andranikə yazılan məktubu mən görməmişəm, amma özlərinin dediklərinə görə, həman teleqraflar məzmununda imiş. *(Teleqrafları oxuyur.)* Sonra, Tomson Şuşadakı deleqalara teleqraf çəkərək Tərtər, Qazax və sair yerlərə də getmələrini tövsiyə etmiş və filhəqiqə [həqiqətən] onlar da Şuşadan sonra oralara gəlmişdilər. Bu işdən sonra bir neçə gün tam sakitlik oldu. Qəzalardan şikayət xəbəri gəlmədi. Fəqət, üç-dörd gün sonra yenə teleqraf-teleqraf üstündən yağmağa başladı ki, Andranik öz dəstələri ilə hərəkətə davam edirlər. Çünki müsəlmanlar, ingilis heyətinə inanıb səngərlərdən çıxmışlar və ermənilər həman saat fürsətdən istifadə edərək başlamışlar kəndləri yandıraraq, arvad-uşaqları dağlara, meşələrə salmağa. Bu xəbər yetişən kimi biz əlimizdə olan

hər növ tədbirləri gördük və dekabrın 3-də Tomsona belə bir məktub yazdım. (*Oxuyur.*)

Aldığımız teleqrafların da surətini göndərdim. Biz əsgəri qüvvə göndərməklə bərabər Tomsondan da xahiş etdik ki, tədbir görsün. Tomson Zəngəzura yeni bir heyət göndərməyi lazım bilib, xəbər verdi ki, bu səfər heyət əsgəri surətdə olmalıdır. Bu heyət 15 qədər ingilis əsgər və zabiti, iki zirehli avtomobil və bir nəfər bizim nümayəndəmizdən ibarət idi. Bunlar Şuşaya getmişlərdir. Fəqət heyət hələ qayıtmamış və nə etdikləri barəsində bir xəbər yoxdur. Şuşadan o tərəfə getmələri haqqında məlumatımız yoxdur. Heyət gəldikdə, yaxud cavab aldıqda sizə bəyanat verməyə özümü borclu bilirəm.

Qəzetələrdə bir xəbər vardı ki, guya general Tomson tərəfindən əvvəl dəfə Andranikə məktub göndərildikdə, Qarabağın ümuri-idarəsi [idarə edilməsi işləri] guya Andranikə tapşırılmış imiş. Şübhəsizdir ki, böylə olsaydı Hökumətimizin kökünə əl atmış olardılar. Əgər böylə olsaydı, Azərbaycanın hüququna təcavüz edilmiş olardı. Halbuki, biz var qüvvəmizlə Azərbaycanın hüququnu müdafiə edəcək və heç kəsə yol verməyəcəyiz ki, kənardan gəlib Azərbaycanın hüququna təcavüz etsinlər. (*Gurultulu alqış.*)

Aşkardır, Hökumət laqeyd baxa bilməzdi ki, başqaları gəlib Azərbaycanda hakim olsun. Bu xəbərləri eşitdikdə mən təhqiqata başladım. Mən əmin idim ki, mədəni hökumət hüqu-

qumuzu təpikləyib əlimizdən almazlar. Zənnim doğru çıxdı. Buna bir çox sübutlarım da var. Əmin olunuz ki, Tomson tərəfindən Andranikə qəzetələrdə deyilən kimi məktub yazılmamışdır. Mən heyət gedən zaman Tomsona dedim ki, Qafqaziya çox heyətlər görmüşdür. Sözlə deyil, başqa yolla icrayi-təsir etmək lazımdır.

Sonra yenə alınan teleqrafları oxuyaraq nitqinə davamla Rəisi-vükəla həzrətləri deyirlər ki, bu surətlə Müttəfiqlərlə lazım olan tədbirləri görmüşəm. Bunlardan başqa, öhdəmizdə xüsusi vəzifələrimiz də vardır. Əsgəri qüvvəmizin silah gücü ilə hərəkət etməsi haqqında əmr verilmişdir. Bu xüsusda müfəssəl məlumat vermək istəməyirəm. Andranikin və çetəsinin məqsədi Zəngəzur və Şuşa qəzalarını Azərbaycandan ayıraraq, Ermənistanla birləşdirməkdir. Bunların müqabilinə [qarşısına] əsgəri qüvvə göndərildikdə, bir qədər sakit olub sonra yenə fürsət tapan kimi işə başlayırlar. Azərbaycan keçmişdə və hazırda heç vaxt ixtilafli məsələləri silah gücü ilə həll etmək istəməmişdir. Hərgah böylə məsələlərin həlli üçün silaha sarılmaq lazım gəlmişsə, məcbur olmuşuq. Hər bir ixtilafli məsələni sülhlə həll etməyə çalışaraq, qonşularımıza da böylə təklif etmişik. Azərbaycan Hökuməti erməni, müsəlman və sairənin qanı tökülməmək üçün var qüvvəsilə çalışmışdır. Yenə bu uğurda çalışmalıyıq. Əgər silaha sarılmaq məcburiyyətində qalsaq, hamı bilməlidir ki, bizi vadar və məcbur etmişlərdir.

Hökumət namından [adından] deyirəm ki, biz bu məsələnin qansız, zərərsiz həllinə çalışır və çalışacağıız. Əks surətdə Hökumət silah qüvvəsilə Azərbaycan Cümhuriyyətini hər bir təcavüzdən mühafizə edəcəkdir. (*Mərkəzdən və soldan alqış.*)

(Mabədi [ardı] var)

QARABAĞ ƏHVALI ƏTRAFINDA

General Tomsondan Azərbaycan Rəisi-vükəlası Fətəli xan Xoyski həzrətlərinə 20 kanuni-əvvəldə böylə bir məktub gəlmişdir:

“Rəisi-vükəla F. xan Xoyskiyə.

Dövlətli əfəndim!

“Znamya truda” qəzetəsinin 17 kanuni-əvvəl [dekabr] tarixli nömrəsindəki general Tomson tərəfindən Qarabağın mühafizəsi general Andranikə verildiyi xəbəri həqiqətə müvafiq deyil və əsasdan xalidir [əsassızdır].

Bakıda Müttəfiqlər qoşunu komandanı namına [adına] general Tomson”

BAKI NEFT TİCARƏTİ VƏ ONUN MÜXTƏSƏR TARİXİ

IV

Hələ “buruq” quyuları aralığa gəlməmiş illərdə, “əl” quyularının mədaxili sahiblərini ödəyirdi; böylə ki, o vaxtlar neftin putunu 40-45 qəpiyə sa-

tarıq əmələ [fəhlə] və mayəhtacın [avadanlıqların] xərcindən əlavə böyük pullar da qazanırdılar.

Bir də buruqlar çıxır, neft fontanları sel kimi axıb gedər. Milyonlarla özbaşına aşıb-daşan neftin qiyməti də putu 2-3 qəpiyə satılmaq dərəcəsinə qədər tənəzzül eylər [aşağı düşər]. Binaileyh [ona görə] “əl” quyusu, “buruq” quyusu ilə rəqabətdən aciz qalır; çünki əl və kəndirlə çəkilməmiş neft, sahiblərinə 2-3 qəpikdən artıq qiymətə tamamilə olur. Daha bundan sonra mənfəətsiz əl quyuları ehtiramdan düşüb qapanmağa başlar və həştadını illərdə əl quyuculuğu tərkləndən düşər.

Doxsanıncı illərə qədər neft fəvvarələri davam edər. Lakin bundan sonra getdikcə fontanlar dərinləndən atmağa başlar. Odur ki, buruqların dərinliyi ilk dəfə yüz sajın olduğu halda, bu gün bəzi buruqların dərinliyi dörd yüz sajını keçmişdir. Bundan əlavə, fontanla neft atan quyuların ədədi mürurla [gedərək] azalır. İndi “fontan” nüdrətən [nadir hallarda] ittifaq düşən [rast gələn] əlamətlərdəndir.

Söz yox ki, dörd yüz sajınlıq quyuların qazılmaq və sair xərcləri iki yüz minlərlə pul tələb eyləyir. Neftin miqdarı getdikcə azalır, məxarici işə artır. Paroxod və fabrikalarda daş kömür əvəzinə neft işlətmək adəti, neftin güclü rəvacına bais olur. Odur ki, bu səbəblərə məbni [görə], neftin qiyməti yavaş-yavaş qalxır və bir dərəcəyə gəlir ki, ucuzluqda zərər göstərən əl quyuları bu dəfə ortalığa mənfəət də

çıxarır. Həmin vaxtdan başlayaraq əl quyularını təzədən işə-başa salırlar.

İştə əl quyuları dirilib təzədən min doqquz yüzüncü illərdən bəri iş görməyə başlar və gündən-günə ədədcə artar. Lakin, bu vaxtlar Rusiya məmləkətinin neft məhsulətı, yuxarıda zikr olunan səbəblərə görə, ildən-ilə azalmağa başlar. Məsələn, 1901-ci ildə yeddi yüz altı milyon put neft hasil olduğu halda, 1912-ci ildə ancaq beş yüz əlli altı milyon put hasil olmuşdur.

Bakı neftinə gəldikdə, bu da həmin müsibətə düçar olmuşdur. Böylə ki, ayda otuz iki milyonluq məhsulatımız, bu gün on beş milyona qədər tənəzzül etmişdir! (Daha doğrusu, indi səkkiz milyona qədər olar.) Bunun müqabilində, əl quyularından hasil olan neft, əksinə olaraq, ildən-ilə sürətlə artmaqdadır. Böylə ki, 1909-cu ildə əl quyularından bir milyon put neft hasil olarkən, 1912-ci ildə on beş milyon və 1913-cü ildə də hətta on doqquz milyon put hasil olmuşdur. Məmləkətin ümum nefti azaldığı bir zaman əl quyuları, hasilatı qırx-əlli milyona qədər artırıb daha böyük tərəqqilər niyyətinə bulundur.

Bu gün əl quyularının ədədi iyirmi minə çatmışdır. Bunlardan cüzisi köhnə mədənlərdə, küllisi isə Binəqədi, Xorazan, Qirməki, Hökməli, Biləcər, Masazır, Digah, Xırdalan və Şubanı yerlərindədir. Bunların ehtiyacını rəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün yüz verstlik uzunluğu qədər yirmi altı yerdə neft mənquləsi [kəməri] (нефте-

провод) çəkilmişdir.

Lakin əl quyularının bu tərəqqisi və ələlxüsus təntənəli bir gələcəyi, bizim böyük neftçiləri rəqabət cəhətinə təşvişə salıb, quyucuğuğa bir sədd çəkmək fikrinə gətirir. Bu barədə tədbirlər ittixaz olunur [həyata keçirilir] və quyucuğuğun qabağını almaq üçün mahal idarələrinə işarələr vurulur. Quyular qazıldığı əsnada, fəhlələrin quyuda boğulduğu bəhanə olaraq, quyuların qapanması hökmü idarələrdən verilir. Böylə ki, quyuların ağzını bağlayıb otuz min fəhlə ilə beş min də iş sahiblərini bayıra atmaq niyyəti aralığa çıxır. 1907-ci ildən başlayaraq ildə bir komisiyon tərtibi ilə mahal idarəsi, quyuların ixtiyarlarını ənvai [müxtəlif] qəraradlarla azaldır və axırda 1913-cü ildə Qafqaz canişini əli ilə öylə qanunlar ittixaz [qəbul] olunur ki, quyular daha artıq iş görməyə imkanları qalmayıb. Bu qanunlar, səkkiz fəsildən ibarət olub ümdə cəhətləri bu aşağıdakı maddələrdən ibarətdir:

1) Təzə quyular qazmaq heç bir vəchlə və heç yerdə qoyulmasın.

2) Köhnə quyulardan neft çəkməyə mane olub, az bir müddətdə bu quyular, sahiblərinin xərcinə, torpaqla doldurulsun.

3) Quyulara adam salmaq qadağan olsun. Köhnə quyulardan mənəfətbərdar olmaq istəyənlər, qırx sajin dərinliyi şərtilə quyulara qabaqca əl ilə boru (трубы) sallayıb, sonra nefti çəksinlər, heç bir motor və vışka qoymağa izin verilməsin.

4) Köhnə quyular torpaqla doldurulduqdan sonra ixtiyar sahiblərindən alınib kənkən [əl ilə quyuyu qazan, quyucu] ilə yox, əl buruğu ilə qazmaq şərti ilə sair icarədarlara bir il müddətinə icarəyə (yaxud “razvedka”ya) verilsin.

İştə istibdad dövrü və təsiri ilə təsdiq olunmuş qanunlar!

Əsl mətləb buradadır ki, Rusiyanın əsas qanunları arasında əl quyularına dair heç bir şey yazılmamışdır. Rumıniya və Amerika ölkələrində bu məsələyə dair müfəssəl qanunlar vardır. Oralarda buruq quyuları ilə bərabər əl quyuları da yaşayırlar. Qazınmaqları qadağan deyil, bərəks [əksinə] xahişməndlərə [istəyənlərə] müsaidələr və mərhəmətlər göstərilir.

Bu gün Bakı neftçiləri yövmiyyə [günlük] azı beş yüz put neft verən quyuya qiymət qoyduqları halda, rumınlar və amerikalılar hətta məhsulati beş puta qədər çatmış quyulara da məna verirlər. Bu tayfaların nəzərində bir ovuc neftdən belə istifadə etməyib hədə yerə buraxmaq, vətənə xəyanət etməkdir. Amma bizim köhnə hakimlərimiz ildə 40-50 milyonluq məhsulati olan quyuların basdırılmasına fərman vermişlərdir! Vətənin neft kimi əziz bir məhsulati[nin] bu hakimlərin yanında heç bir qiyməti yox imiş!

Rumın qanunları mövcubincə [qanunlarına görə], neft təhsil [hasil] etmək üçün külüng və bel ilə əl quyusu qazmaq heç bir kəsə qadağan olmayıb, bəzi şərtləri gözləməklə hamıya izin verilir. Bu şərtlərdən biri: quyuyu qazan kənkən “nicat kəməri” mütləq belin-

də bağlı olsun; ikincisi: kənkən quyuya sallamağa və quyudan torpaq çəkməyə işlənən kəndirlər qırılmaz bir maddədən gərək olsun; üçüncüsü: hər kənkənin böyük bir dəmirçi köriyü ilə ağ dəmirdən nazik boruları olsun ki, bunların vasitəsilə quyuya yuxarıdan müdam [davamlı] hava daxil olsun; dördüncüsü: kənkən quyuya daxil olduğu əsnada sərxoş olmayıb ciblərində də çaxmaq-qov, kibrit, papiros və sair alovlandıran və yandırıcı şeylər özü ilə götürməsin. Odur ki, hər gün sübh tezdən hökumət məmuru gəlib kənkənin [quyuzanın] ciblərini axtarar, kəndirlərin və sair tədarükətin davamlı [avadanlığın möhkəm] olduğunu təsdiq edərsə, kənkənin quyuya daxil olmağına izin verər və bu izin, məmur tərəfindən sadir olmayınca [əldə edilmədən], kənkənin quyuya girməyi qadağandır.

İştə, Rumıniya qanunlarının insanıyyətpərəstliyi ilə bahəm neftçilərə yaxud vətən ticarətinə müavinəti [yardımı]! Əcəba, bizim qanunlar da mı ticarət və insanıyyətpərəstlik nöqtəyinə nəzərilə aralığa çıxmışdır, ya burada ayrı bir məsələ vardır mı? Bu barədə gələcək məqaləyə müraciət buyurula.

Fərhad Ağazadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Royter acentəliyindən

* Hamburqda yeni Bəhriyyun [Donanma] Şurası təşkil edilmişdir. Şura,

bütün ticarət donanması üzərində kontrol təyin edilməyi tələb edir. Əks surətdə tabe olmayanları batırmaqla təhdid edirlər. Alınan məlumata görə, Hamburqda britaniyalılar Bəhriyyun Şurasına daxil olmaq təklifini rədd etdiklərindən naşi [ötrü] üsyan qalxmışdır.

* Portekiz [Portuqaliya] sabiq prezidenti mayor Sidoniuo Pais, kanuni-əvvəlin [dekabrın] 14-də, üç tapanca qurşunu [gülləsi] ilə qətl edilmişdir. Üsyana gəlmiş xalq, qatilə cəza vermişlər. Pais vəfat etmişdir.

* Qandley Kaj, öz müsahibəsində demişdir ki, mülki teyrə [uçuşa] izin verilən gündən, Uzaq Şərqlə və Hindistanla post və sərnişin münasibətinə başlanacaqdır.

* Lord Milner müxbirə demişdir ki, bolşeviklər hər bir işdə bizim düşmənlərimizə kömək etdiklərinə görə, az bir miqdarda ingilis əsgərləri ilə bərabər Rusiyaya Müttəfiq əsgərlər göndərmişdir. Bolşeviklərin hərəkəti yüz minlərcə alman əsgərlərini azad etdi. Bolşeviklər Qara dəniz donanmasını almanlara verib öz vətənlərinin azadlığı üçün mübarizə etməkdən ötrü Rusiyanı tərk etməyə çalışan çex-slav[lar] üzərinə cinayətkar bir surətdə hücum etdilər. Müttəfiqlərin müdaxiləsi müvəffəqiyyətbəxş olub, çex-slavlar xilas edildi. Bununla bərabər, Sibiriya və Cənubi Rusiya yolları düşmən üzünə qapanıb, Rusiya limanlarının alman sualtı qayıqları üçün üssülhərəkəyə [bazaya] döndürülməsi bərtərəf

edilmişdir [aradan qaldırılmışdır]. Müttəfiqlərin [köməyi ilə] asayiş bərpa edildikdən sonra, Müttəfiq dövlət əsgərləri bir gün də olsun Rusiyada qalmayacaqlardır. Hərgah Müttəfiqlər bu saat Rusiyanı tərk etsələr, Rusiyada hökmfərma olan [hökm sürən] hərc-mərclik Rusiyanın hər bir yerinə si-rayət edər [yayılar].

CÜMƏ GÜNKÜ MÜHÜM XƏBƏRLƏR

* Samara – Sibiryadan verilən məlumata görə, Qərb cəbhəsi Baş komandanı Semyonov, Omskdakı inqilabı və Kolçakın diktatorluq elam [elan] etməsini qəbul etməmişdir. Cəbhəyə verdiyi əmrində general Semyonov deyir ki, onun qoşunları fəqət [sadəcə] onun əmrinə itaət etməlidirlər. Qoşunların ittihadını [birliyini] poza biləcək heç bir müraciətnamə və təbliğatın aparılmasına yol verməyəcəkdir.

* Voronej – Talnik, Çemilnik, Der-yazki və başqa kəndlərdə kəndçilər üsyanı olmuşdur. Üsyançılar bir neçə kəndlərdə füqəra şuralarını tövqif [həbs] edib, müdhiş surətdə qətl etmişlər. Qəza fövqəladə komiyonu qoşunu üsyançıları gülləbaran etmişdir. Bundan sonra Şura Hökuməti təcidd [bərpa] edilmişdir.

* Kaluqa quberniyasında kəndçilərin üsyanı olmuşdur. Üsyan, bolşeviklər əleyhinə olaraq kəndçiləri məcburən Qırmızı orduya almaq və həc-zlər [müsadirələr] nəticəsində baş qal-

xızmasıdır. Bolşeviklər, üsyanı müdhiş vəsaitlə [dəhşətli üsullarla] yatırılar.

* Kiyev küçələrində böylə bir elan-namə yapışdırılmışdır:

“Kiyev könüllü dəstəsi, bütün sadiq və qüvvəlliləri öz sırasına dəvət edir ki, Rusiyanın işbu azad hissəsini bolşevik ağılığından müdafiə etmək mümkün olsun.”

* Almaniya müntəşir [nəşr olunan] “Lokal-Anzeyqer” yazır ki, Leypsiq Şurası ordu baş ərkani [qərargahı] buraxılaraq, Hindenburgun tövqif [həbs] edilməsini təhti-qərara almışdır.

* “Qolos Kiyeva” qəzetəsinin məlumatına görə, cəbhələrdəki vəziyyətdən dolayı bolşeviklər ehtiyat hissələri düzəltmək xəyalındadırlar. İşbu ehtiyatın hesabı 300 minədək artırılacaqdır. Ehtiyat qoşunları cəbində [nəzdində] xüsusi topçu dəstələri düzəlidir.

* Ən mövsuq [mötəbər] mənbələrdən alınan xəbərlərə görə, Müttəfiqlər qət etmişlər ki, Sülh Konqresində sabiq imperator Vilhelm və kronprinsin təslimini tələb etsinlər.

* Bolşeviklər Vıborqdan qərbə tərəf qoşun çıxarmaq istəmişlərsə də, dəf’ edilmişlər. Helsingfors ilə Revel miyanında [arasında] müxabirat [əlaqə] kəsilmişdir.

* Rusiyanın gələcək şəkli-idarəsi barəsində Könüllü orduda ixtilaf əmələ gəlmişdir. Ordunun füqərə sinfi demokratik tərəfdarı olduğu üçün yuxarı siniflərdən narazıdırlar.

* Karlsruedən xəbər verirlər ki, Badendəki Tərəqqipərvər firqəsi, Baden əhalisinə müraciətən Berlin bol-

şeviklərindən xilas olmağı təklif etmişlər. Müraciətnamə, bütün nemesləri, militarizm düşmənləri olduqları kimi, Berlin anarşisi düşmənləri kimi də təbrik edir.

* “Havas” acentəliyinin verdiyi məlumata görə general Foşa, ingilis karolu Corc tərəfindən “Merit” nişanı əta edilmişdir. İşbu nişan, ən ali nişandır.

* Sokolov işbu günlərdə Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Aldığımız məlumata görə, Sokolov Bakı demokratiyasına müraciətən, Könüllü ordunun Gürcüstan üzərinə yürüməyi ehtimalı qarşısına etirazda iştirak etməyə dəvət edəcəkdir. İşbu etiraz, demokratiya dairələrinin hüsn-təvəccöhünü qazanır. Zira ki, Gürcüstan zorla Rusiyaya mülhəq edilərsə [birləşdirilərsə], bir qədər də geri getmiş olacaqdır. Ehtimala görə, işbu məsələ demokratlar müşavirəsində qalxızılacaqdır.

* Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 15-də erməni fəhlələri ictimaiyyəni-amiyyunlarının [sosial-demokratlarının] ümumi iclası olmuşdur. İclasda Sanain hadisatı barəsində məlumat verildikdən sonra ümumiyyətlə qət edilmişdir ki, hadisat müsəbbibləri [hadisəni törədənələr] əleyhinə etiraz edilsin.

GÜRCÜSTAN

Gürcülərin qələbəsi

Gürcüstan Hökumətinin Bakıda olan siyasi nümayəndəsi Kartsivadze, keçən gün Xariciyyə naziri Gegeç-

koridən böylə bir teleqraf almışdır:

“Bu iki gün müddətində bizim əsgərlərimizlə erməni qoşunları arasında Axalkələk uyezdi ilə Yekaterinenfeld (Borçalı uyezdi) və Sadaxlı mövqifi [stansiyası] yanında üç böyük müharibə olmuşdur. Bu üç müharibə, erməni qoşunlarının məğlubiyyəti ilə qurtarmışdır. Bizim vəziyyətimiz möhkəmdir. Bir çox əsir və silah almışıq.”

İdarəmizdə alınan axırncı xəbərlərə görə, gürcü əsgərləri hücum keçib erməni qoşunlarını Allahverdi mövqifindən çəkilməyə məcbur etmişlərdir. Zirehli avtomobillər və əsir alınmışdır. Əsirlər arasında rus zabitlər də vardır.

Gürcü tələbələri və hökumət qulluqçuları

Gürcü tələbələrinin təcili iclasında, müharibəyə getməkdən ötrü könüllü dəstəsi təşkil edilməsi qərara alınmışdır.

Gürcüstan Hökumətinin dövləti müəssisə qulluqçuları ittifaqı xüsusi bir dəstə təşkil edib müharibə meydanına getməyi qərara almışdır.

Erməni Milli Şurası nümayəndələri

Erməni Milli Şurası nümayəndələri Davidxanyan, Zurabov və Tumanov, Gürcüstan Xariciyyə naziri nəzdinə getmişlərdir. Məzkur [adı çəkilən] nümayəndələr, ermənilərlə gürcülər arasında sərhəd məsələsi üstündə olan müəssif [təəssüflü] hadisə haqqında danışıqlardır. Milli Şura nümayəndə-

ləri izhar etmişlər ki, müharibəni rədd etməkdən ötrü Ermənistan Hökumətinə mənəvi icrayı-təsir edəcəklərdir.

Gürcüstan siyasi nümayəndəsilə müsahibə

Gürcüstan siyasi nümayəndəsi Kartsivadze, Sanain yanında erməni-gürcü müsəlləh [silahlı] toqquşması haqqında müxbirimizlə müsahibə əsnasında demişdir ki: Erməni müsəlləh dəstələrinin Gürcüstana hücum etmələri gözlənilməyən bir surətdə olmuşdur. Çünki biz məhəlli [regional] məsələlərin silah gücü ilə deyil, beynəlmiləl həkəm [arbitr] müzakirəti ilə həll olunması nöqtəyi-nəzərində idik.

Biz indiyə qədər inanmaq istəmirik ki, erməni demokratiyası [xalqı] iki qonşu milləti qardaş öldürücü müharibəyə sövq etməkdən ötrü öz millətinin müharib [müharibə tərəfdarı] ünsürünə yol versin. Erməni tərəfindən izhar edirlər ki, hal-hazırda sərhəd mübahisəsi silah gücü ilə həll olunur. Bu mübahisə də Axalkələk və Borçalı uyezdləri üstündədir. Bu uyezdlər məsələsi, Gürcüstanla Ermənistan arasında nə qədər mübahisəli ədd [hesab] olunmuş olsa da, məhəlli [yerli] hökumətlərin Ümumqafqaziya Konfransında, yaxud Gürcüstanla Ermənistan arasında saziş yolu ilə və ya bitərəf həkəm vasitəsi ilə həll olunmalıdır. Bizim hökumətimiz bu vəsilələrə [vasitələrə] müraciət etsə də, Gürcüstanla Ermənistan arasında olan siyasi müxəbətə [əlaqələrə; yazışmalardan]

görünür ki, Ermənistan Hökuməti mübahisəli məsələlərin həlli üçün təklif edilən vəsilələrdən təcridlə boyun qaçırmışdır.

Bu məsələnin sülhlə bərtərəf ediləcəyi [aradan qaldırılacağı] sualına Kartsivadze demişdir ki:

Erməni millətinin idraklı sinfi, öz müharibələrini [müharibə tərəfdarlarını] silaha istinad etməkdən saqındıra [çəkindirə] bilər. Məlum olduğu qədər, “Daşnaksaqan” firqəsinin Bakı təşkilatı, öz Tiflis yoldaşlarına yuxarıdakı məzmununda bir xahiş teleqrafı göndərmişdir. Tiflisdə olan Erməni Sosial-Demokrat Firqəsi də bu nöqtəyi-nəzərdədir.

Kartsivadze demişdir ki, müharibə başladığı təqdirdə, sülhdost [sülhsevər] gürcü demokratiyası [xalqı] özünün qurban vermək istedadına malik olduğunu da göstərir. Millətlə birləşmiş olan gürcü demokratiyası öz hökuməti dairəsinə heç bir kəsi buraxmamaq qüvvəsinə malik olduğunu göstərir.

Hal-hazırda gürcü demokratiyası camaat narazılığının Gürcüstan kəndlərində və şəhərlərində olan ermənilər əleyhinə bir cür iğtişaş şəklinə düşməməsi üçün bütün qüvvəsini sərf etməkdədir. Eyni zamanda gürcü millətinin hər bir sinfi özünü hökumət ixtiyarına vəgüzar etmişdir [tapşırılmışdır]. O qədər ruh yüksəkliyi və gürcü ordusuna daxil olan könüllü vardır ki, elan edilən dörd illik istehzari-əsgəriyyə [səfərbərlik] lazım gəlməyib, cəb-

həyə kifayət qədər təlim görmüş əsgər göndərmək mümkün olacaqdır.

Kartsivadze öz müsahibəsinin axırında demiş ki: Bizim Hökumət və gürcü dairələri, mübahisəli sərhəd məsələlərinin silahla deyil, sülhlə həll olunması nöqtəyi-nəzərindədirlər. Qafqaziya millətləri bir-biriləri ilə sülhcu [sülhsevər] bir halda yaşamaq bacarıqlarını isbat etməlidirlər. Hər kəs bu əsası xələldar etsə, idraklı və idraksız bir surətdə, öz istiqlaliliyyətini məhv etmək deməkdir.

Gürcüstan Hökumətinin Müttəfiq nümayəndələrinə müraciəti

Gürcüstan Hökumətinin Xariciyyə naziri, Müttəfiq dövlət nümayəndələrinə böylə bir protesto notası ilə müraciətdə bulunmuşdur:

“Hökumətimin sifarişinə görə, sizə xəbər verirəm ki, kanuni-əvvəlin [dekabrın] 9-da Ermənistan sərhədi Sannain və Vorontsovkada dayanmış olan sərhəd qaraqolxanamız [postumuz] erməni müntəzəm [nizami] əsgərləri tərəfindən xəyanətkar bir hücumla məruz olmuşlardır. Sərhəd dəstəsinin bir hissəsi qırılıb, bir hissəsi əsir alınmışdır. Teleqraf müxabirəti [əlaqəsi] qat edilib [kəsilib], dəmiryol xətti xarab edilmişdir.

Gürcüstan Hökuməti bu hücumun qəsdən və ya Ermənistan Hökuməti razılığı ilə vəqə olduğunu xəyalına belə gətirməyib, teleqrafla Ermənistan Hökumətinə müraciətən qan tökülməyi dayandırmaqdan ötrü tədbirlər ittixaz

olunması [tədbirlər görülməsi] təklifində bulundu. Lakin tədbirlər ittixazı deyil, hərbiyyə hərəkəti gəldikcə şiddətlən-məkdədir.

Ermənistan Hökumətindən aldığı-mız rəsmi bəyanatda, bu xəyanətli hücumun erməni hökuməti əmri ilə olduğu göstərilir.

Gürcüstanda olan Erməni Milli Şu-rası nümayəndələri ilə bərabər bizim tərəfimizdən məhəlli-hadisəyə [hadisə yerinə] göndərilən heyət az qalmışdı ki, hadisat qurbanı olsun.

Bir ay ziyadə bundan əqdəm [qa-baq] Gürcüstan Hökuməti hamı müba-hisəli məsələləri həll etməkdən ötrü Qafqaziya Konfransı çağırılmasını təklif etmişdi. Lakin Ermənistan Hökuməti əvvəlcə Erməni-Gürcü Konfransı dəvə-tini təkidlə, konfransda iştirak etmək-dən imtina etdi.

Gürcüstan Hökuməti bütün müba-hisəli məsələlərin sazişlə həlli və buna nail olmadıqda beynəlmiləl həkəmi vasitəsilə həll olunmasından ötrü Er-mənistan Hökumətinin arzusuna mü-vafiq bir təklifə razı oldu. Hər gün Ermənistan Hökumətinin nümayən-dələrini gözləməkdə idik. Lakin erməni nümayəndələri hal-hazırda qədər gəl-məmişlərdir. Bunun əvəzində isə biz heç bir beynəlmiləl münasibətinə ya-raşmaz əhdşikənənə [müqavilələri po-zan; xaincə] hücumlar görürüz.

Hər iki qonşu cümhuriyyətlər üçün həlakətli [məhv edici] və rüsvayçılığı mövcib [rüsvayçılığa səbəb] olan qan tökmək işini bərtərəf etməkdən [ara-

dan qaldırmaqdan] ötrü burada söy-lədiyimiz hər bir vəsiləyə əl uzatdıq. Gürcüstan Hökuməti bütün cahən qar-şısında erməni hökumətinin bu hərə-kəti əleyhinə ciddi surətdə protesto edib, hər iki qardaş millətin töküləcək qanlarının məsuliyyətini erməni höku-məti öhdəsinə atır. İndiyə qədər bir dəfə də olsun erməni-gürcü milləti arasındakı münasibət [münasibətlər] xələldar edilməmişdir. Bu münasibətin xələldar edilməsi məsuliyyəti erməni hökuməti boynuna düşür.

Xariciyyə naziri: Gegeçkori.”

AZƏRBAYCAN TÜRK SOSIALİSTLƏRİNİN GÜRCÜSTAN VƏ ERMƏNİSTAN DEMOKRATİYASINA MÜRACİƏTİ

Tiflis. Gürcüstan Parlamanı Rəisinə. Surəti Gürcüstan Hökuməti Rəisi-vü-kəlasına [Baş nazirinə] və “Borba”, “Qru-ziya”, “Kavkazskoye slovo”, “Znamya truda”, “Probujdeniye” qəzetələrinin idarələrinə.

İrəvan. Ermənistan Parlamanı Rəi-sinə. Surəti Ermənistan Hökuməti Rə-isi-vükəlasına [Baş nazirinə].

Dörd sənəlik qanlı müharibənin nəticəsində bütün dünya demokrati-yası və imperialist məmləkətləri höku-mətləri bütün ixtilafli məsələlərin həllini yalav qılınc ilə deyil, həkəm [ar-bitr] vasitəsilə həll etmək mümkün olacağını təsdiq etmişlərdir. Böylə bir vaxtda – ki Zaqafqaziya millətləri de-

mokratıyası inqılab nəticəsində alınmış azadlığı möhkəmləşdirməlidirlər – öylə bir vaxtda qonşu millətlər demokratiyasını fəlakətə salacaq hadisat baş qalxır. Qarabağ və Sanaində bir çox köylər yandırılıb, bir çox uşaq, böyük və qadınlar kəsilərək təxribat icra edilir. Bunların səbəbləri bir neçə cani ünsürlərdir ki, torpaq və hüddud məsələlərini qanla həll etmək xülyasına düşmüşlər. Azərbaycan sosialist demokratiyası daima Zaqaqəziya millətləri miyanındakı [arasındakı] bütün ixtılaflı məsailin [məsələlərin] silah zoru ilə deyil, bəlkə millətlərin etilafı [uzlaşması] və yaxud məhkəmə vasitəsilə həll edilməli olduqlarını izhar edir. Şimdi demokratiyanın qardaş qanı axıdılır, nahiyələr xaraba qalır, sülhcu [mülki] zəhmətkeş əhali kəsilir. Böylə bir halda biz Azərbaycan sosialistləri, demokratiya ittifaqına zərbə vuranlar, azadlıq üçün məqbər [qəbir] qazanların böylə hərəkətnə etiraz edirik. Biz, Zaqaqəziya cümhuriyyətləri hökumətlərini qardaş müharibəsinə xitam vermək, böylə hərəkətnin önünü almağa dəvət edirik. Biz, bütün Gürcüstan və Ermənistanın demokratiyasını, bütün qüvvələrini cəm edib zəhmətkeş xalq düşmənlərilə mübarizə ilə xalq düşmənlərinin demokratiya azadlığına zərbə endirməsinə yol verməməyə dəvət edirik.

*Müsəlman Sosialistləri İttifaqı,
Sosial-demokrat fəhlə firqəsi
“Hümmət” (Mənşeviklər).
Bakı, 19 kanuni-əvvəl 1918 sənə.*

MAARİF MÜFƏTTİŞLƏRİNİN YIĞINCAĞI

(69-cu nömrənin məbədi) [ardı]

Kanuni-əvvəl [dekabrın] 19-da ümum ibtidai və rüşdi məktəblərin maarif müdiri möhtərəm Azad bəy Əmirovun təhti-sədarətində [sədrliyi ilə] məclis açılır. Növbədə olan məsələlərdən ən mühüm hesab olunan əsgərlik vəzifəsindən müəllimlərin azad olub-olmamalarıdır. Başqa mədəni qüvvələrimiz olmadığı kimi, ümumən kəndlərdə və xüsusən şəhərlərdə kafi qədər müəllimlərimiz olmadığından, bu barədə dəxi biz hamı millətdən kasıb hesab olunuruq. Əsgərlik vəzifəsi qayət şərəfli və müqəddəs vəzifə olduğunu kimsə inkar edəmməz. Zira vaxti-zərurətdə [ehtiyac olduğunda] sənəlcə öz sinəsi üstündə həqiqi bir ana kimi bizi bəsləyən əziz və müqəddəs vətənimizin şan və şərəfini düşməndən mühafizə edərək, axırda şəhid ya qazi olmaq, vicdan əhlinə ən böyük səadət və anamız olan vətənimizin bizə bəxş etdiyi neməti-üzmasına [böyük nemətə] qarşı bir şükranıyyət [minnətdarlıq] gərək olsun.

Diplomatlardan biri demişdi: “Sülh istəyirsənsə, hər bə hazır ol!” Mən cəsarətlə deyərdim ki: “Yaşamaq istəyirsək, ölümə hazır olmalıyıq...” Xüləfayirəbə [dörd xəlifə] zamanında bütün dünyanı titrədən bəhəqqin [tam mənasıyla] dinü-milliyətini layiqincə qanıb düşmənin nizələrinə sinələrini si-

pər edən qəhrəman və mücahid din-daşlarımızın mayə olaraq verdikləri qurban və sərf etdikləri intəhasız malları idi. Odur ki, onlar din və millətin qədrini bilirdilər. Biz isə zəhmətsiz və əmək sərf etmədən din və millətə malik olmuşuz. O səbəbə görədir ki, asan ələ düşən bir sərmayə tez və asan vəchlə [surətdə] zəifləşər.

Əsgərlik vəzifəsi nə olduğunu söylədik. Şimdi, baxalım müəllimin vəzifəsi[nin] əsgərlik vəzifəsinə heç münasibəti [yaxınlığı, oxşarlığı] varmıdır? Əvət, nəinki münasibəti var, hətta müəllimlik də tam mənası ilə əsgərlik deməkdir. Fəqət, təfavütləri odur ki, əsgər cəbhədə bir qövmün cismani düşməni ilə cəng etdiyi zaman, müəllim arxada bütün aləmi-bəşərin mənəvi düşməni-ə'zəmi [böyük düşməni] olan cəhalətlə mübarizə edir. Meydani-hərbə də düşmənlə rubəru [üz-üzə] cəng edən əsgəri, əsgərlik ləyaqətinə çatınca [ya qədər] tərbiyə edən, onları din, millət, vətən və hüquq hissiyyəti ilə ruhən müsəlləh edən [silahlandıran] genə kənd müəllimləridir. Binaileyh [ona görə], onsuz da kəndlərdəki məktəblərə təyin etməyə kafi qədər müəllim tapmadığımız halda, əgər kənd müəllimlərini əsgərliyə götürsək, olan məktəbləri qapayıb əsgər namında yuxarıda zikr olunan kimi, minlərcə hissiz və vətəncə ruhsuz bir güruhi-layəfləhun [yaramazlar dəstəsi] hazırlamış olarıq demək olar...

İştə, bu müləhizələri dərnəzər edərək [nəzərə alaraq] bə'd-əz-müzakirə

[müzakirədən sonra] məclis əsgərlik məsələsində böylə bir qərar qəbul etdi: Əsasən müəllimlər əsgərlik vəzifəsindən azad olunmalıdırlar. O şəxslər ki, hal-hazırda müəllimlik edirlər, əsgərlik vəzifəsindən azad olduğu halda, müəllimlikdən xaric olsalar, əsgərlik vəzifəsini ifa etməlidirlər və o şəxslər ki, müəyyən müəllimlər kursu ikmal edib [tamamlayıb] hal-hazırda məktəblərdə müəllimlik edirlər, onlar da əsgərlikdən azad olunmalıdırlar.

Bundan sonra müəllimlər və müəllimələr kursları açmaq məsələsi müzakirə olunur. Yuxarıda ərz etdiyimiz kimi, müəllim və müəllimələrə əşəddi-ehtiyacımız [şiddətli ehtiyacımız] olduğundan, bu barədə uzun və hər tərəfli müzakirədən sonra, ayrı olmaq şərti ilə hər maarif müfəttişlərinin nahiyyəsinə (özləri münasib gördüyü yerdə) bir sənəlik biri müəllimlər, digəri müəllimələr kursu açılmaq təhti-qərara alınır.

Bu məsələlərdən sonra məktəblərdə verilən dərslərin faydası üçün üsuli-nəzəri yaxud hədəsi [vizual] olaraq (для наглядности) hər məktəbdə mü-təəllimlərin [şagirdlərin] iştirakı ilə bir “məktəb müzəsi [muzeyi]” və mümkün olduğu təqdirdə hər maarif müfəttişlərinin nahiyyəsinə ümumi bir müəllimlər müxənasının bina və tərtib olunmasını məclis, ümumiyyətlə vacib ədd [hesab] edərək imdidən bu barədə lazımı ciddi təşəbbüs olunmasını lazım bilir.

İslam bəy Qəbulov

DƏMİRİYOLUNDA

Keçən noyabr ayının 26-cı yövmündə [günündə] ifayi-vəzifə üçün üç nömrəli trenlə [qatarla] gündüz saat 12-də Bakıdan Gəncəyə yola düşdüm. O günlərdə Heybət tərəflərində dəmir yolunu sel yuyub xarab etmişdi. Yolun təmirindən sonra bu əvvəlinci tren idi ki, Bakıdan Gəncəyə hərəkət edirdi. Vaqonlar nəhayət dərəcədə qələbəlik idi. Müsafirərin əksəri mümkün edəmədiyindən bilet dəxi alammamışdı. Vaqonda oturmaq deyil, ayaq üstə durmaq imkanı da yox idi. Güc hal ilə özümü şeylərimlə birinci mövqenin dalanına sala bildim.

Tren hərəkət etdikdə, tren məmurları da hərəkətə gəldilər, biletləri yoxlamağa başladılar. Kimin ki bilet yox idi, Biləcər mövqifində [stansiyasında] bilet alsın deyə, kimsəyə qəbzül-vüsul [gediş qəbz] verməyə, hər birindən 9 manat alıb öz kupelərinə çəkildilər. Bu halda, tren rəisinin nəyi isə bilmirəm, gedib o biri vaqonlardan 3 nəfər müştəbehül-hal [şübhəli] qadını yanına salıb gətirdi və özü ilə bərabər tren rəisinin kupesinə apardı. Biləcərdə kimsə düşüb bilet almadı. Almağa dəxi ehtiyac yox imiş. Artıq tren məmurları da görünməz oldular.

Xülasə 3-cü və 2-ci mövqelərin müsafirələri biletli-biletsiz oralarda yer tapmadıqlarından 1-ci mövqeyə do luşdular. Kimsənin kimsə ilə işi yox idi. Baxıcı olmadığından hər kəs keyfi istədiyi mövqedə otururdu. Get-gedə rəis

əfəndinin kupesindən hay-huy səsi ucalmağa və bangi-nuşanuş [yeyib-icmək səsi] əflakə [göyə] çıxmağa başladı. Artıq məmur əfəndilər dünyanı və dünya ilə də treni və trendəki müsafirələri unudular.

Yol xarab olduğundan, beş saata üç mövqif [stansiya] ancaq yol ala bildik. Üçüncü mövqif yaxlaşmışdı. Hər kəs də, yolun xarab hissəsindən qurtardığından bir sevinc əsəri görünməkdə idi. Bu halda bir iş oldu. Birdən-birə vaqonlar bir-birlərinə toxundular. Tren dayandı. Hadisəni bilmək üçün hər kəs vaqondan kənara çıxdı. Lokomotivlə bir vaqonun yoldan çıxdığı məlum oldu. Artıq burada bəkləyib qalmalı olduq. Tren rəisi ilə sair onunla işrətə məşğul olan məmurlarının əsla hadisədən xəbərləri olmadı. Kimin tədbiri oldu isə, bilməyirəm, daldakı mövqifə teleqram vuruldu. İki saat sonra bir lokomotivlə xeyli fəhlə gətirdilər. Çox tədbirdən sonra vaqonları dalı çəkib yolları bir-birinə bitşdirməyi qərara aldılar. İşə başladılar...

Gecə yarı olmaq üzrə idi. Mümkün edənlər yatmaq istəyirdilər. Ancaq, tren məmurlarının bangi-hay-huy [hay-huy səsi] kimsəni rahat buraxmıyır. Saat iki idi. Yuxu hər şeyə qələbə çalmışdı. Kimi uzanmış, kimi oturduğu halda, kimi ayaq üstə uyqular [yuxulayırdı]. Sükut hökmfərma idi [hökm sürürdü]. Ara-bir məmurların nalələri eşidilirdi.

Sübh olduqda məmur əfəndilər xabi-ışrətdən [eyş-ışrət yuxusundan]

ayılıb dalana çıxıb nə hadisə üz verdiyini və trenin səhrada nə üçün dayandığını ondan-bundan sormağa başladılar. Əhvalatı xəbər tutduqdan sonra genə də kupelərinə çəkilib axşamki işrətin ilərisinə başladılar.

Qərəz, 14 saat səhrada qaldıqdan sonra səhər saat 8-də tren hərəkət etdi. Ancaq hər mövqifə yetişdikdə müsəfirərdən bəzisi düşür və yenisi minirdi. Kimsə gəlib kimsədən bilet sormazdı. Xülasə, bu hal ilə iki gün ahəstə-ahəstə yol getdikdən sonra ayın 28-də Gəncəyə varid olduq. Bu qədər deyə bilərəm ki, müsəfirələrin çoxusu biletsiz idilər. Gəncədən övdətimdə [qayıtdığımda] dəxi eyni halı müşahidə etdim.

Hatif

BAKI XƏBƏRLƏRİ

* Bazar günü 22 kanuni-əvvəl [dekabr] axşam saat 4-də Persidski soyaq 121 nömrəli xanədə Qafqaziya Məsəlman Müttəllimlərinin [Tələbələrini] Mərkəzi Komitəsinin iclası vəqə olacaqdır. Yoldaşların vəqti-müəyyinədə [təyin edilmiş vaxtda] gəlmələri mütəmmənədir [xahiş olunur].

* Ərzaq Nəzarəti Şəki, Şamaxı, Lənkəran, Şuşa, Ağdaş, Cəbrayıl, Göyçay, Qazax, Gəncə, Zaqatal və Quba bələdiyyə məclislərinə müraciətən rica etmişdir ki, nə qədər dəri olduğu barəsində məlumat versinlər.

* Ərzaq Nəzarəti dəftərxanası Bakı

Sabunçu dəmiryolu idarəsinə xəbər vermişdir ki, kəndlərə aparılacaq ərzaq və mühümət [ləvazimat] barəsində vəsiqə almaq lazım deyildir, vəsiqəsiz də aparıla bilər.

Azərbaycan dəmiryollarında

* Türuq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] Nəzarəti təcili surətdə xəbər vermişdir ki, kanuni-əvvəl [dekabrın] 16-sında 20 nömrəli trenin toqquşması barəsində təhqiqat yapılib əqd [akt] bağlanaraq Nəzarətə pişnihad [təqdim] edilsin.

* Poylu mövqifindəki [stansiyasında] sui-istemaldan naşi [sui-istifadə səbəbindən] Türuq və Məabir nazirinin əmri mövcubincə [əsasında] mövqif müdiri Aleynikov, müavini Qeqel, acentə Rjetski, xidmətçi Dağtəmirov müttəhim edildikləri üçün qulluqlarından kənar edilərək məhkəməyə verilir. Plaxova xəbərdarlıq edilir ki, bir də öz vəzifəsində zəiflik ibraz edərsə, qulluqdan çıxarılacaqdır.

Bələdiyyə Ərzaq şöbəsinin Ərzaq Nəzarəti təhti-idarəsinə [idarəsi altına] keçməsi

Necə ki məlumdur, Bələdiyyənin və məhəlli [yerli] hökumətin qətnamələrinə görə bu vaxtadək Bələdiyyənin ixtiyarında olan Ərzaq şöbəsi fəx [ləğv] edilib, hamı işləri və mövcud mal anbarları Ərzaq Nəzarətinə veriləcəkdir.

Üç gün irəli Ərzaq naziri Nəsim bəy Yusifbəyov cənabları Ərzaq şöbəsi ida-

rəsinə təşrif gətirib, şöbənin işlərini və qulluqçularını rəsmən qəbul etdilər. Əvvəlcə şöbənin müdiri V. V. Smirnov, məsul qulluqçuları vəzir [nazir] cənablarına təqdim edib, sonra bir-bir onların hansı qulluqda olmaqları və nə vəzifələr aparmaqları barəsində vəzirə məlumat verirdi. Sonradan vəzir cənabları Bakıda çörəyin hələ indiyə kimi çox baha qiymətə satılmağı və bu işdə ən baş müqəssirlər çörəkçilər olmaqları barəsində bir az söhbət edib şöbənin vəzifələri və həmçinin tamam şöbələrinin bundan sonra da baqi [yerində] qalması barəsində öz nəzəriyyəyatını [fikirlərini] bəyan edib, qulluqçularla vidalaşdı.

MÜRACİƏTNAMƏ

Şamaxı hadisəti-əliməsindən [faciəli hadisələrindən] sonra möhtərəm şairimiz Abbasqulu Səhhət cənabları Şamaxıdan Gəncəyə köçməyə məcbur oldu. Orada qaçqınlar miyanında [arasında] hökmfərma olan [hökm sürən] yatalaq xəstəliyi bu zati-möhtərəmi də biz Azərbaycan türkləri əlindən alıb apardı. Azərbaycanın işıqlı bir ulduzu da daimi olaraq batdı. Abbasqulu Səhhət dari-dünyadan dari-bəqaya rihlət buyurdular [dünya evindən əbədiyyət evinə köçdü]. Mərhum şairimizin əsərlərini yığıb nəşr etmək qəsdilə bütün millətdeşlərimizə müraciətlə təvəqqe edirik, onun mətbu və qeyri-mətbu [çap edilmiş və çap edilməmiş]

əsərlərindən hər kəsdə var isə, rica edirik ki, lütfən, aşağıdakı adreslərə göndərsinlər.

1. Bakı İkinci Türk ibtidai məktəbi, Əbdüllətif Əfəndizadə, Melniçnaya küçə nömrə 8;

2. Bakı Üçüncü Türk ibtidai məktəbi, Məhəmməd Əmin Əfəndizadə, Pozenovskaya soyaq, nömrə 9.

Bu günlərdə müqtədir şairlərimizdən Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin **“İnsanların tarixi faciələri” yaxud “Əlvahi-intibah”** adlı mənzum əsərinin ikinci cüzü çapdan çıxıb mövqeyi-füruşa [satışa] qoyulmuşdur. Kitabça gözəl və qalın kağız üzərində təb’ [çap] edilmiş, fiatı [qiyməti] 2 manatdır. Turan mətbəəsində, Parapetdə “Məktəb” mağazasında və Bazar caddəsində Paşa Qasımzadənin mağazasında.

b. 4 – 3

Bakı Obşestvenni Sobraniyasının [Bakı İctimai Yığıncağının] (Klubun) müdirlər şurası

Ümum üzv və namizədlərə məlum edir ki, klubun kitabxanası açılıb, Qorçakovski küçədə 7 nömrəli evdə bayram günlərindən siva [başqa] açıqdır səhər saat 10 – 2-yə kimi.

b-29 2 - 2

İngiltərə Dəniz Nəqliyyatı İdarəsi icazəsilə

“Samolyot” paraxod cəmiyyəti

Mal göndərən və mal gətirənlərə elan edir ki, 17 kanuni-əvvəldən [dekabrda]

cəmiyyət bütün Xəzər dənizindəki nümayəndəliklərini iadə etmişdir [geri qaytarılmışdır]. Bakı şəhərində İran, Krasnovodsk və Petrovsk şəhərlərinə göndərilən yükləri 24 və 26-cı körpülərdə qəbul edir. Acentənin kantor telefon nömrəsi 19-22.

Acentə V. N. Natanzondur. Paraxodstvo [gəmiçilik] idarəsi, telefon nömrəsi 46-40.

Paraxodstvo müdiri F. F. Kulikov.

b - 31

Diş həkimi İsay Samuiloviç Karşteynbaum

Naxoşlar[ı] əvvəlki kimi qəbul edir. Dişləri ağrısız çıxarır və qızıl üzərində süni dişlər qayırır.

Ünvan: Tsitsyanovski və Çadrovı küçələrin küncündə İsafilevun 41 nömrəli evində.

Qəbul edir hər gün saat 12-dən 3-ə kimi. Axşam 5-dən 8-ə kimi.

2610

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Qoldqor-Fradkinin

Diş müalicəxanası

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607 12 – 1

Doktor

Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Diş həkimi R. S. Fuks

Mariinski küçədə Ferdinandın aptekı yanına köçübdür. Son üsul ilə diş qayırır və diş köklərinə müalicə edir. Hər gün səhər saat 9 - 2-yə kimi; axşam saat 5 - 7-yə kimi.

2611

Həkimlərin xüsusi gecə və gündüz növbələri

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin küncündə. Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

Müdir və baş mühərrir: Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

İnna lillahi və inna ileyhi raciun

səh. 363. “İnna lillahi və inna ileyhi raciun”: “Həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq.” Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyərlər.”

Bakı neft ticarəti və onun müxtəsər tarixi

səh. 368. “Sajın” yaxud “sajen”: metrik sistemdən əvvəl işlədilən, təxminən 2,13 metrə bərabər uzunluq ölçüsü.

Cümə günkü mühüm xəbərlər

səh. 372. “...kronprinsin təslimini tələb etsinlər.”: Almaniya imperatoru II Vilhelm oğlu Fridrix Vilhelm nəzərdə tutulur.

“...Badendəki Tərəqqipərvər firqəsi...”: Almaniya mövcud olmuş Mütərəqqi Xalq Partiyası (Xalq Tərəqqipərvəran Firqəsi) nəzərdə tutulur.

“...ingilis karolu Corc...”: Böyük Britaniya kralı V Corc nəzərdə tutulur.

“Merit” nişanı: Böyük Britaniyanın “Xidmət” ordeni nəzərdə tutulur.

Gürcüstan

səh. 372-373. “Kartsivadze”: “Azərbaycan” qəzetnin bu nömrəsində hər yerdə “Karçivadze” kimi getmişdir.

Gürcüstan: Gürcüstan siyasi nümayəndəsilə müsahibə

səh. 374. ““Erməni millətinin idraklı sinfi, öz müharibələrini...”: Qəzetdə “müharibələrini” yerinə səhvən “müharibələrini” getmişdir.

Müraciətnamə

səh. 380. “Məhəmməd Əmin Əfəndizadə”: Cümhuriyyət dövründə eyni ad-soyadını daşıyan bir neçə şəxs mövcuddur; burada söhbət Əfəndizadə Məhəmməd Əmin Ağa Əli oğlundan gedir.

Bazar ertəsi, 23 dekabr 1918-ci il, nömrə 71

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 19 rəbiüləvvəl sənə 1337. 23 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Əlipaşa Məlikov kamali-yə's ilə [böyük bir kədərlə] öz istəkli qaynatası Axund Zəki Hacızadənin dün vəfat etməsini xiş-əq-vamına [qohum-əqrəbasına] və dostlarına elam edir [bildirir]. Təşyi-yi-cənazə [cənazənin yola salınması] vaqə olacaq kanuni-əvvəlin 23-ündə saat 10-da, Krasnokrestovski küçədə, 43 nömrəli öz evində.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Ağaşərif, Zəbihulla və Səməndər Axundovlar, kamali-yə's ilə [böyük bir kədərlə] öz sevgili ataları Axund Zəki Hacızadənin dün vəfat etməsini xiş-əq-vamına [qohum-əqrəbasına] və dostlarına elan edirlər. Təşyi-yi-cənazə vaqə olacaq kanuni-əvvəlin 23-ündə saat 10-da, Krasnokrestovski küçədə, 43 nömrəli öz evində.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Əliabbas və Böyükağa Rzayevlər öz sevgili qardaşları Əliskəndər Rzayevin Salyanda vəfat etdiyini xiş-əq-vamına [qohum-əqrəbasına] və dostlarına elan edirlər. Təşyi-yi-cənazə kanuni-əvvəlin [dekabrın] 23-ündə, səhər saat 9-un yarısında, öz evindən (İçərişəhərdə Cümə məscid küçəsi, nömrə 7) Şah məscidinə aparılacaqdır.

QİSMİ-RƏSMİ

[RƏSMİ HİSSƏ]

Məclisi-Məbusan Rəisi həzrətlərinin əmrnamələri

– Sabiq Şurayi-Milli İdarəsi kargüzarı Mirhüseyn oğlu Mirməcid, həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəlin [dekabrın] 3-cü günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi kargüzarı təyin edilir.

– Sabiq Şurayi-Milli İdarəsi ləvazım müdiri Mirzəbala Məhəmmədzadə, həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəlin 3-cü günündən etibarən Məclisi-Məbusan idarəsi ləvazım müdiri təyin edilir.

– Sabiq Şurayi-Milli İdarəsi müqəyyədi (dəftərdarı) Mirfəttah Musəvi, həmin 1334 sənəsi Kanuni-əvvəlin 2-ci günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi müqəyyədliyinə təyin edilir.

– Sabiq Şurayi-Milli İdarəsi mühasibi Mirəsədulla Seyid Məhəmmədzadə, həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəlin 3-cü günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi mühasibliyinə təyin edilir.

– Quba şəhəri əhli Yusif bəy Ağabəyov, həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəl 5-ci günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi kvestorluğuna [təsərrüfat müdirliyinə] təyin edilir.

– Sabiq Şurayi-Milli İdarsi müstənsixi [sənədlərin surətini çıxaran] Hacıağa Nurizadə, həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəl 5-ci günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi kvestor müavinliyinə təyin olunur.

– Tiflis şəhəri əhlindən Müzəffər Nərimanov, həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəl 5-ci günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi kvestor müavinliyinə təyin edilir.

– Bakı şəhəri əhli Həbib Babazadə, həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəl 5-ci günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi ləvazım heyəti kargüzarlığına təyin edilir.

– Əmirhacıyan kəndi əhlindən Nurməhəmməd Nurizadə həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəl 3-cü günündən, Bakı əhli Məhərrəm Qasım oğlu kanuni-əvvəl 3-cü günündən, Bakı əhlindən Mirzə Axundov kanuni-əvvəl 5-ci günündən, Cabbar Məhəmmədov kanuni-əvvəl 5-ci günündən, Nağı Qəni oğlu kanuni-əvvəl 6-cı günündən, Yaqub Abbasqulu oğlu kanuni-əvvəl 7-ci günündən, İmamqulu Həsənbəyov kanuni-əvvəl 10-cu günündən, Məhəmmədqulu Əlizadə kanuni-əvvəl 14-cü günündən, Yevgeniya Frolova kanuni-əvvəl 9-cu günündən, Aleksandra Kulikova kanuni-əvvəl 14-cü günündən və Olqa

Ponomaryova kanuni-əvvəl 14-cü günündən etibarən Azərbaycan Məclisi-Məbusan İdarəsi xidmətçiliyinə (erkəklər kuryer, qadın işə qulluqçu – prisluqa) təyin edilirlər.

– Bakı şəhərində iqamət edən [yaşayan] Olqa Josifovna Markova həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəl 14-cü günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi yazı makinaçılığına təyin edilir.

BAKİ, 23 KANUNİ-ƏVVƏL **[DEKABR]**

Yenə Kabinə xüsusunda

Kabinə böhranı hələ də rəf olunmamışdır [aradan qaldırılmamışdır]. Vükəla Rəisi [Nazirlər Kabinetinin Sədri] Fətəli xan Xoyski cənabları məlum olduğu üzrə Parlaman Sədri vəzifəsini ifa edici Həsən bəy Ağayevin birinci məktubuna verdiyi cavabında yeni kabinə təşkilindən boyun çəkmişdi.

Fətəli xan cənablarının böylə mühüm bir zamanda öz istedad və qabiliyyətini, öz təcrübə və qüvvəsini hökumət işində sərfədən imtina etməyinin səbəbi Xan cənabları kəndiləri göstərdiyi səbəbdən bir qədər fərqlidir. Filhəqiqə [doğrudan da] hali-övza [hazırkı vəziyyətimiz] və vəziyyəti-siyasiyyətimiz başqa bir şərait daxilində idi. Öz vətəninə sevən və onun istiqlalını, hüququnu müəzzəm [uca] tutan əsl bir türk və müsəlman oğlu həmin böylə bir məsuliyyətli vəzifəyə, həmin şərait altında girişməyə vicdanını qane edə bilməzdi. Lakin bərəkət versin ki,

şərait dəyişib və ortalıqda müşahidə edilən şəkk və şübhəyə artıq məhəl [yer] qalmadı. Azərbaycanın daxili işlərinə heç bir yerdən müdaxilə və ya onun Məclisi-Məbusanının vicdanına heç bir kimsə tərəfindən təzyiq edilməyəcəyinə dair lazımi məhafil [dairələr] tərəfindən əmanəti-tam verildi. Bu isə Fətəli xan cənablarının məmləkət üçün yeni hökumət heyəti təşkil etməklə bərabər, başında da durmaq kimi mühüm və məsuliyyətli bir vəzifəyə girişməsi üçün artıq bir mümaniət [manea] olmadığını aşkar etdi. Böylə olduğu təqdirdə, Parlaman Sədri vəzifəsini ifa edən Həsən bəy Ağayev həzrətləri Xan cənablarına dübarə bir məktub yazıb məmləkət və millət naminə yeni Kabinə təşkilini təkrar təklif etdi. Həsən bəyin ikinci məktubuna Fətəli xan cənabları hələ təhrirən [yazılı] cavab verməmişdirsə də, lakin eşitdiyimizə görə, bu dəfə həmin təklifi rədd etməyə əsasən artıq bir bəhanə olmadığını biletiraf [etiraf edərək], yeni Kabinə təşkili üçün qeyri-rəsmi surətdə lazımi iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuşlardır. Lakin məəttəəssüf [təəssüf ki], Xan cənablarının bu iqdamatı bir taqım “daxili müşkülata” uğramışdır ki, məsələnin yenə təxirə düşməsinə səbəb olur.

Keçirdiyimiz böylə mühüm bir zamanda yeni hökumət təşkilini təxir və müşkülata salan mümaniət hansı səbəblərdən nəşət edir [qaynaqlanır] əcəba? Yenəmi “firqəbazlıq” və ya “mənəmlik” mikrobu ortalığa atılmaq istəyir? Keçmiş acı dərslər Azərbaycan

türk və islamları üçün kafi deyilmiş! Firqəçilik təəssübiyyəti və ya “şəxsiyyət” bəlası bizləri azmı bəlaya giriftar etdi?

Bizcə məmləkətin səadəti və Azərbaycan türk və islamlarının istiqbalı [gələcəyi], “firqəçilik” və ya “mənəmlik” həvəsindən bir qədər əlzəm [vacib, üstün] tutulmalıdır. Buna görə də hər bir “firqəçi” və ya hər bir “mənəmlik” sevən zat [şəxs], əgər onun qəlbində xalis bir surətdə hübbülvətən [vətən sevgisi] hissiyyəti varsa, böylə mühüm və müşkül bir zamanda məmləkətin və millət və bəşəriyyətin mənafeyi naminə öz şəxsi iddialarından güzəşt edib, bütün qüvvələrini, bütün səy və kuşışlarını [cəhdlərini] vətənin məsud istiqbalı hüsulu [xoşbəxt gələcəyini təmin etmək] yolunda sərf etməlidir.

Siyasi mücahidlərimiz bunu yaddan çıxartmamalıdırlar ki, hər bir yanlış hərəkətimiz istiqlal və istiqbalımız üçün böyük-böyük müşkülət və təhlükə vücuda gətirməklə, bu üzdən vətən və millət nəzdində müqəssir görünənləri cavab verməyə məcbur edəcəkdir.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

4-cü (fövqəladə) iclas

(Mabəd) [ardı]

Əhməd Cövdət – Əfəndilər! Bugünkü iclasın təcili surətdə çağırıl-

masına səbəb, iki məsələ haqqında Məclisi-Məbusan Sədrinə sosialistlər namından [adından] verilmiş məktub olmuşdur. Bu iki məsələnin həlli bütün Zaqafqaziya zəhmətkeşləri üçün pək mühümdür. Biri Qarabağ hadisəti [hadisələri], digəri gürcü-erməni müsədiməsidir [toqquşmasıdır]. Qarabağ məsələsi, mahiyyətə ikinci məsələ ilə əlaqədar və şəkil cəhətindən bərabərdir. Məlumdur ki, Qarabağda üç-dörd aydır sakitlik yoxdur. Andranik başına bir dəstə yığıb kəndləri dağıdaraq insanları məhv edir. Hökumət qoşunu və məhəlli [yerli] əhali müqabilə və müqavimət etdikdə, çəkilməyə məcbur olmaqla bərabər, sonra yenə öz işinə başlayır. Bu işlər nə üçün olurlar? Bu dəstənin başında duran kimdir və məqsədi nədir?

Andranik, məşhurdur: Türkiyədə çetəbaşı [quldur dəstəsi başçısı] idi. Osmanlıda uzun müddət müharibə edərək, müsəlman və ermənilərin qanları tökülməsinə səbəb olmuşdur. Avropa müharibəsində, Qafqaziya cəbhəsində Türkiyə əleyhinə dava edirdi. Hərb zamanı onun hərəkəti müharibə tərzində olmayıb, zülmü aləmə aşkar olmuşdur. Sonra Andranik İrəvan, Naxçıvan və Ordubad məhəllərinə və oradan İrana keçmişdir. Yolda müsəlman kəndlərini dağıdıb xarabazara döndərmişdir. Hər tərəfdən qovulduqdan sonra da Qarabağa gəlmişdir.

Onun dediyi nədir? Deyir ki, mən buranı Ermənistanına tabe etmək istəyirəm. Rəisi-vükəlanın [Baş nazirin] bu-

yurduğu kimi, Andranikin kim olduğu erməni hökumətindən sorulduqda, Ermənistan Hökuməti Andraniklə əlaqədar olmadığını, onu quldur kimi tanıdığını bəyanla, onunla necə bilirsiniz öylə rəftar ediniz, deyə cavab verir. Andranik bura ermənilərlə əlaqədar olmadığından, yeni tökülən qanlara heyfi gəlmir, dağılan xanımlara ürəyi yanmır. Mən deyirəm ki, Andranik insaniyyət düşməni olmaqla bərabər, yalnız müsəlman kəndləri, deyil erməni kəndlərinin də dağılmasına bais olur.

Burada gizli bir məsələ vardır: Qarabağ mahalının Azərbaycan əlində qalmasına mane olaraq oranı Ermənistanına yapışdırmaq.

Bu fikir, ermənilərin baş firqəsi olan Daşnaksutyunun məramıdır. Bu firqə hətta Petroqradda Qafqazıyanın təqsimi [bölüşdürülməsi] məsələsi həll olunarkən, bir layihə təqdim [edərək], Zəngəzurun Ermənistanına ilhaqını [birləşdirilməsini] tələb etmişdi. Bu məsələyə Tiflisdə dübarə baxılıb, layihə Mərkəzi Əmələ və Əsgər Şurası tərəfindən rədd edildi. O vaxt torpaq və hüddud [sərhəd] məsələlərinin həlli üçün bir komissiya təşkil edilmişdi. O zaman millətlər ayrılmamış olduqlarından, məsələ də ümumi idi. Şimdi isə burası bir dövlət məsələsi olmuşdur. Hərçənd erməni hökuməti bizə deyir Qarabağla işimiz yoxdur, Qarabağı istəmirik və Andraniklə əlaqəmiz yoxdur. Lakin işin mahiyyəti bundadır.

Əfəndilər! Bizim firqəmiz və ümum [bütün] sosialistlər, camaatın və bütün

kəndlilərin mənafeyini güdürlər. Biz hər vaxt böylə məsələlərin silah gücü ilə deyil, sülhlə həll olunmasına çalışmışıq. Bu məsələlər, güzəşt və həkəm [arbitr] vasitəsi ilə həll edilməlidirlər. Bu gün bunca qurban verilən Cahan müharibəsi bitdi, lakin ixtilafli məsələlər həll olunmadılar. Bunların həlli üçün hələ ümumi konfrans vəqə olacaqdır. Bu gün hər tərəf məsələnin silah gücü ilə həllini zərərli görür.

Hərgah Ermənistanla Azərbaycan ya Gürcüstan arasında müharibə vüqu bulsa, bu millətlər məhv olurlar. Bu hərbi, hərbi deyildir; çünki müharibə edən böyük dövlətlər, hərbi qanununu riayət edirlər. Hərbdən sonra müharibə [savaşan] millətlər dost ola bilirlər, lakin Qafqaziyada müharibə, millətləri zəhərləyib, olmazın fəlakətlərə düçar edir. Qafqaziya məsələsi rəsmi müharibəyə bənzəməz. Hazırda Qarabağda dava olur, ermənilər müsəlmanlarla vuruşurlar. Biz böylə müamələnin [rəftarın] bitirilməsini tələb edirik. Bizim fikrimizcə, məsələ sülhlə həll olunub, orada yaşayan millətlər hüsn-idarə edilməlidirlər. Gərək erməni və gərəkəmsə müsəlman üçün Ermənistan-damı ya Azərbaycandamı yaşamağın heç fərqi yoxdur. Əlbəttə bir millətdən ötrü öz idarəsi ilə yaşamaq daha yaxşıdır; fəqət həyat məsələsi gəldikdə, böylə fikirlərdən əl çəkməlidir. Qarabağda yalnız müsəlmanlar deyil, ermənilər də zərər görürlər. Bu gün bir müsəlman kəndi, sabah bir erməni kəndi dağılır. Bunlarda yaşayanlar həp insandırlar. Hər iki tərəf zərər çəkib,

tələfat verirlər. Bizim təklifimiz budur ki, bu məsələ silah gücü ilə deyil, sülhlə həll edilməlidir. Fəqət, əfəndilər, Andranikə bir quldur kimi baxmaq olmaz. Onun müəyyən bir məqsədi var: erməni ünsürünü Azərbaycandan ayıraraq Ermənistanla tabe etmək.

Lakin bu surətdə də məsələni sülh tərifi [yolu] ilə həll etmək olardı. Amma o cür ki, Andranik başlamışdır, böylə olamaz. Rəisi-Vükəla buyurdu ki, deleqasiya göndərilməsindən bir fayda çıxmadı, fəqət, zənnimizcə, bəzən ziyadəsilə fayda hasil olur; madam ki, erməni camaatının burada razılığı yoxdur, deməli heyəti-mürəxxəsə [nüməyəndə heyəti] göndərilməsindən bir nəticə çıxar. Bir də vaxtilə Andranik ingilis xidmətində idi, onlardan pul alırdı. Bu surətlə, ingilislər vasitəsilə Andranikə icrayi-təsir etmək olar. Onu Zəngəzur mahalından çıxarmaq lazımdır. Əks surətdə nə müsəlmanlar rahat ola biləcəklərdir, nə ermənilər. Lakin əfəndilər, biz böylə nüməyəndələr göndərmək tərəfdarı olmaqla bərabər istərik ki, bu məsələnin sülhlə həlli haqqında ermənilər dəxi təşəbbüsətdə bulunmuş olsunlar. Ancaq biz buna tərəfdar ikən, Qarabağdakı tufana, evlərin dağılmasına, ailələrin kəsilməsinə göz örtüb duramayız. Qarabağda və sair yerlərdə erməni və müsəlman camaatının müdafiə və mühafizəsi üçün hər vaxt hazır qüvvəmiz olmalıdır. *(Alqışlar)*

Oraya iki dənə ingilis zirehli avtomobili göndərilməsi azdır. Bir də, ingilis qüvvəsinin getməsinə biz istəməz-

dik. Biz istərdik oraya Azərbaycan qüvvəsi göndərilsin. *(Alqışlar)*

Oraya gedən qüvvə, camaatın öz içindən çıxmış olmalıdır ki, camaat da bilsin ki, gələn qüvvə onun hüququnu müdafiə edəcəkdir. Biz nə qədər hər b tərəfdarı olmasaq da, bu vaxt Qarabağda qüvvəyi-cəbriyyə [zor gücü] icrasını da rədd etməyib, biləks [əksinə], istəyirik.

Bədəhu [sonra] **Mahmudov Mustafa bəy** səs alaraq deyir:

– Möhtərəm məbuslar! Qarabağ məsələsi haqqında o ki lazım idi, söylədilər. Bu məsələdə sizin fikrinizi mühüm bir nöqtəyə cəlb edirəm. Rəisi-Vükəlanın və natiqlərin nitqlərindən bu anlaşıldı ki, güya Andraniklə erməni hökuməti arasında bir əlaqə yoxmuş. Andranik Türkiyə təbəəsi olub, sənəti çete [silahlı dəstə, banda] düzəldərək mübarizə etmək imiş. Bəs böylə olanda o kimdir? *(Soldan: daşnak)*

Bu, bir quldur, bir asi [üsyancı] imiş. Böylə isə onun tutulub öldürülməsi lazımdır. Lakin böylə bir adamla Mütəfiqlər nümayəndəsi arasında irsalmərsul [əlaqə, yazışma] varmış və Qarabağ ətrafının mühafizəsi ona tapşırılmış imiş.

Sədr – Rəisi-Vükəla o məzmununda irsal [yazı; məktub] olmadığını bəyan etdi.

Mahmudov *(nitqinə davamla)* – Çox gözəl! Arzu olunardı ki, böylə irsalmərsul olmasın. Böylə isə bu məsələ barəsində “Müsavat” firqəsi, Parla-

mana böylə bir formula təklif edir. *(Oxuyur)*

Vinoqradov – Bu gün mən iki pək ağır məsələ münasibəti ilə danışıram. Əvvəla, insan qanı axır. Bu qanlı qıtala [qırğına] xitam verməlidir. Biri də budur ki, biz rus nümayəndələri burada nə olduğunu, nə danışıldığını anlamayırıq; fəqət, hiss edirik ki, müdhiş [dəhşətli] bir vəqəə var: qardaş qanı axıdılır. Biz təvəqqe edirik, yalvarırıq, qışqırırıq: bəsdir ədavət, bəsdir qan axıdılması, yetər artıq! Bizə artıq qan tökmək lazım deyildir. Biz çox məmnun olur, təbrik edirik ki, nəhayət, Parlamən bu məsələni açdı. Ciddən əzm ediniz. Lazım gələrsə, rus nümayəndəsi olan bu xırda bir dəstə dəxi bu məsələnin sülh təriqi ilə həlli üçün sizinlə gedəcəkdir. Gediniz onlara deyiniz: Bəsdir, bu müqəddəs qanı axıtduğunuz, hər bir məsələni sülhlə həll etmək olar! Bizim bu xırda dəstəməz lazım olarsa hazırda sizinlə gedib desin: Bəsdir qan! Aralanın! *(Alqışlar)*

Şeyxülislamov – Möhtərəm Məclisi-Məbusan əzası [üzvləri]! Sosialist yoldaşlarım öhdəmə ağır bir vəzifə atmışlardır. Bu vəzifə, bir milləti töhmətləndirib, digərini müdafiədən ibarət olmayıb, həqiqətin ayaqlar altına atıldığını və kimlər tərəfindən icra edildiyini aydın göstərməkdir. Qafqaziya millətləri Rusiya inqilabından sonra öz muxtariyyətlərini əllərinə aldıqda, bir yerə toplanaraq öz müqəddəratlarını qüvvətli bir əsas üzərinə qurmaları idilər. Fəqət böylə olmadı. Qafqaziya

millətləri arasında milli təəssüb başını qaldırdı. Yenə qanlar çay kimi axıdıldı. Biz sosialistlər bu qiyaməti qoparanlar əleyhinə protesto elan edirik. Əgər bu fəlakətlərin qabağı alınmazsa, Qafqaziyamız Balkan yarımadası kimi qan dəryasına dönə bilər. Görünür ki, burada xırda millətlər cahangirlik məqsədi təqib edirlər. Necə ki, yoldaşım Əhməd Cövdət də dedi, burada adı müharibə yoxdur. Yekdigərini anlamazlıq müşahidə olunur. Rəisi-Vükəla burada deyir ki, hökumət çalışır. Amma biz bunu qəbul etməyəcəyik. Çünki çalışılmış olsaydı, qıtala [qırğına] xitam verilərdi. Əsl məsələ hüddud məsələsidir. Qanlar bunun üçün axıdılır. Hökumət rəisi deyir ki, biz Andranikin erməni hökuməti ilə heç bir əlaqəsi olmadığı haqqında məlumat aldıq. Lakin mən bu fikrə iştirak etməmməm. Zira dağlar başında yaşayan xüsusi dəstələrin biri-biri ilə dava edib qan tökmələrinin özü-özündən vücuda gəlməsinə inanılmaz. Məlum olur ki, bu hərəkətin hazırlanmış bir layihəsi vardır ki, Sanain dağlarından Şuşa dağlarındakə toplar guruldayır, qanlar sel kimi axır. Bu layihə, ermənilər içində böyük mövqe tutan “Daşnaksutyun” firqəsi tərəfindən hazırlanmışdır. Burası, Tiflis demokrasi müşavirəsində də aydın oldu. Burada məzkur firqənin [adı keçən partiyanın] sərhəd proqramı göstərildi, baxıldı, qəbula keçmədi. O zaman daşnak nümayəndəsi Karçikyan, bu proqram qəbul edilməsə bir daha müşavirəyə

iştirak etməyəcəklərini söylədi. Şimdi Azərbaycan və Sanain dağlarında tökülən qanlar həmin bunun nəticəsidir. İnsaniyyət nöqtəyi-nəzərindən daşnakların bu proqramı qeyri-məqbul [qəbuledilməz] bir şeydir. Biz dəxi heç vaxt razı olmarız ki, bu proqram üzərinə Azərbaycan ərazisi Ermənistanə verilsin. Zənnimizcə, bu qanların günahı tamamilə milli firqələrin, xüsusən özünə sosialist adı verən firqələrin öhdəsinə düşür. Həmin “sosialist” firqələri ümum demokratiya [bütün xalq] hüzurunda cavabdehdir. Biz çalışmalıyıq ki, sərhəd məsələsi qan tökülmədən sülh tərifi ilə həll edilsin. Bu yolda işləməyi, gələcək hökumətdən də tələb edəcəyik. Bu qiyaməti qoparan, ümumqafqaziya asayişini pozub, dağları al qana boyayan ancaq “Daşnaksutyun” firqəsidir. Məttəəssüf [təəssüf ki], burada daşnak yoxdur ki, sözümlü açıq onun üzünə deyim.

Azərbaycan Hökuməti ermənilərlə əlaqə bağlamalı, bunun üçün Ermənistanə səfir təyin etməli və çalışmalıdır ki, buraya da erməni səfiri təyin edilsin.

Biz məsləkcə müharibəyə zidd olmaqla bərabər, rəsmi davaya şükür edəriz. Çünki orada dinc əhalinin hüququnu mühafizə edici qanunlar var. Burada isə müharibə deyil, qətliam olaraq qoca qarılar, uşaqlar qırılırlar. Dinc əhalinin xanimanları dağılır, özləri səfil-sərgərdan çöllərdə qalırlar. Bizim Parlamana qəti təklifimiz budur ki, hökumət Ermənistanla münasibətini

[münasibətlərini] aydınlaşdırıb bu məsələni həll etsin. Ümidvarız ki, yaxın zamanda Qafqaziya millətlərinin konqresi dəvət edilərək, millətlər əlaqəsi sazlaşar və “konfederatsiya” (hökuməti-müştərəkə) vücuda gətirilər. Böylə olarsa, nahaq qan tökülməz. Bunu da xahiş edirəm ki, kənardan qüvvə almağa çalışılmasın.

Qarabəyli Qara bəy – Möhtərəm məbuslar! Rəisi-Vükəlanın bəyanatından anlaşılır ki, Hökumətimiz lazım gələndə tədbirləri görmüşdür. Biz buna inanmalıyıq ki, Hökumət bu işlərə etidali-dəmlə [soyuqqanlıqla] baxa bilməzdi. Fəqət Rəisi-Vükəla deyir ki, “Əlimizdə olan qüvvə ilə nə qədər mümkündür çalışdıq və çalışacağıq.” Doğrudan da əllərində nə qədər qüvvələri varsa çalışıblar. Lakin bununla bərabər, Qarabağda Andranik dəstəsi tərəfindən müsəlman kəndləri dağıdılmaqda, evlər, xanımınlar bərbad edilməkdədir. Arvad-uşaq dağlara, meşələrə qaçır. Rəisi-Vükəla bu işlərin bir daha olmayacağına təminat vermədi və verə də bilməzdi. Biz də bundan artıq tələb edə bilmərik. Çünki bir adam, bir hökumət ancaq əlində olan qüvvəsi qədər iş görə bilər. Böylə qüvvənin olmadığını bilməklə bərabər, mən vətənimə də çox istəyirəm, millətimə də çox sevirəm. Vətənimin bir qarış torpağının ermənilərə verilməsini istəmirəm.

Gördünüz ki, Qarabağa ingilis heyəti-mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti] göndərilməsindən bir şey çıxmadı.

Deməli bizim öz qüvvəmiz olmalıdır və əlimizdə olan qüvvənin həpsini toplamaqdır ki, bu hərəkətlərin qabağını öz qüvvəmizlə alalım. Hökumətə deməliyiz ki, hazırda onun əlində bir qüvvə olmalı idi, gərək bu vaxtadək bir tədarük görülmüş olaydı. Görülməmişsə bəri bundan sonra tədbirlər görməlidir.

Rəisi-Vükəlaya, verdiyi bəyanata qarşı razılığımızı bəyan etməklə bərabər, Parlamanımız Hökumətdən tələb etməlidir ki, Hökumət qüvvə düzəltsin ki, Andranik və onun kimilər tərəfindən baş göstərən hərəkətlərin qabağı alına bilsin. Böylə hərəkətlərin önü indidən alınmazsa, mümkündür ki, “Daşnaksutyun” proqramının tələb etdiyi çay hüdudu ilə də qənaətlənməyərək, gələcəkdə bəriyə də atılsınlar. Sonra gəlib Gəncəni də almaq istəsinlər ki, o surətdə artıq istiqaliliyyətimizdən bir əsər qalmaz. Binaleyh, bu uğurda indidən qəti surətdə hazırlıqlar görməlidir. (*Sağdan və mərkəzdən alqış*)

Bitmədi

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ- MƏBUSANININ GÜRCÜSTAN VƏ ERMƏNİSTAN MƏCLİSİ- MƏBUSANLARINA MÜRACİƏTİ

Məclisi-Məbusanda qəbul edilmiş qətnamə mövcubincə [qətnaməyə əsasən], Heyəti-rüəsa [Rəyasət heyəti] tərəfindən Tiflis və İrəvana işbu məz-

munda teleqram göndərilmişdir:

“Gürcü və erməni parlamanları sədrlərinə:

Bütün cahan millətləri qanlı müharibədən sonra silahı buraxıb sülhi-ümumiyyə təraf getdiyi bir halda, öz istiqlaliyyətlərini elan etmiş Qafqaziya millətlərinin sülhlə yaşamaları, onların istiqlaliyyətə layiq olduqlarını göstərmək üçün ən birinci dəstəviz [dəlil] olduğu bir halda, Azərbaycan Məclisi-Məbusanı dərin bir yə's [kədər] və hüznə qonşu Gürcüstan və Ermənistan cümhuriyyətləri miyanındakı [arasındakı] qanlı toqquşmalar xəbərini aldı. Kanuni-əvvəl [dekabrın] 20-sində fəvqəladə surətdə dəvət edilmiş Azərbaycan Məclisi-Məbusanı iclası ümumiyyətlə qəbul etmişdir ki, Ermənistan və Gürcüstan parlamanlarına bəradərənə [qardaşca] müraciətlə qanlı toqquşmaların önünü almaq üçün öz hökumətləri nəzdində iqdamat və təşəbbüsatda bulunmalarını [addımlar atmalarını, təşəbbüs göstərmələrini] rica etsin. Bütün Qafqaziya demokratiyasının arzusu budur ki, ixtilafli məsələlər saziş və ya həkəm [arbitr] vasitəsilə həll edilsin. İşbu qərardan kənar[a] çıxmış hər hangi tərəf olursa olsun, ümum cahan demokratiyası nəzdində məsul olmaqla, Ermənistan-Gürcüstan demokratiyası ilə bərabər ümum qafqaz millətləri ittifaqını fəlakət və zillətə düşərək etmiş olar. Azərbaycan Parlamanı qardaş səsi ilə siz həqiqi xalq nümayəndələrinə müraciətən [müraciət edərək]

qan tökməyin önünü almağa, Zaqafqaziya millətlərini yeni qan dəryasına salmamağa dəvət edir. Zira ki, bu qan və yanğında bizim hürriyyət və istiqlaliyyətimiz dəxi məhv və tələf olacağı şübhəsizdir.”

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Erik Qeddes, əsgərləri tərxis edici beynəddəvair kabinəsinə təyin edilmişdir.

* Belqraddan verilən teleqrafda deyilir ki Paşiç başda olmaq üzrə slav, xorvat, serb və hamı firqə nümayəndələrindən ibarət bir kabinə təşkil edilmişdir.

* Brüsseldən verilən teleqrafda deyilir ki, Sülh Konfransının yanvarın 15-inə qədər cəm olacağı məlum deyildir. Sülh Konfransı ilə əlaqədar olacaq daimi komissiya Brüsseldə işə məşğul olacaqdır.

Rusiya

* Eston qəzetəsi “Kommunike”nin məlumatına görə Fin limanında İngiltərə donanması ilə Bolşevik donanması miyanında [arasında] müharibə başlanmışdır.

* Vladivostokdan verilən məlumatda nəzərə [görə], Yekaterinburq yanındakı müharibədə bolşeviklər məğlub olmuşlar.

Bolqariya

* Bolqariya ilə teleqraf müxabirəti [rabitəsi] bir neçə həftə qət edilmişdi

[kəsilmişdi]. Şimdi Sofiyadan alınan xəbərlər Almaniya tərəfindən Borisin qaçması, Bolqariyada cümhuriyyət elan edilməsinə dair xəbərlər təsdiq edilməyir. Boris krallıqda qalır, yeni demokratik kabinəsi təşkil etməyə razı olmuşdur. Kabinənin başında Teodorov duracaqdır.

Romaniya

Transilvaniya rumınlarının milli şurası Albada yığılmışdır. Burada yüz minlərlə Transilvaniya və Macarıstan rumınları cəm olmuşlardı. İclasda, hökumət komitəsinin məşrutəsi elan [elan] olmaqla bərabər, Milmanın Rəisi-Vükəla [Baş nazir] və Daxiliyyə naziri olması da denilməliydi.

Lehistan

Lehistan teleqraf agentliyinin məlumatına görə, Lehistan Xariciyyə Nəzarətinin Lehistan şöbəsinin sədri Almaniya nümayəndəsi Qraf Kesslerə bir nota təqdim edərək Almaniyanın Lehistana olan düşmənənə hərəkətini qeydlə, siyasi müzakirənin nəticəsiz olduğunu bildirmişdir. Müzakirə Buq nəhri civarındakı bir nahiyəyə aiddir ki, Lehistana verilməsi vəd edilmişsə də, bu vaxtadək almanların əlindədir. Buranın təslimi texniki nöqtəyi-nəzərindən bu tezliklə verilə bilməzdi. Lehlər böyləliklə Almaniya ilə əlaqəni kəsb Müttəfiqlər tərəfinə mail olmalarını göstərmək istəyirlər.

Çin iğtişasına dair

Şimalda və cənubdakı vətəndaş

müharibəsini qət etmək [dayandırmaq] üçün Müttəfiqlər tərəfindən Çin Hökumətinə verilən nota böyük təsir bağışlamışdır. Kabinə müşavirəsində prezident bir teleqram oxumuşdur. Bu teleqram Kanton Hökuməti tərəfindəndir. Sülh konqresinin Şanxayda olması təklif edilir. Kabinə, sülh konfransının təcili surətdə çağırılmasını qət etmişdir [qərara almışdır].

ERMƏNİ-GÜRCÜ TOQQUŞMASI

Gürcüstan ərkani-hərbindən [Baş qərargahından] xəbər edilir ki:

Kanuni-əvvəl [dekabrın] 16-sında, axşam saat 6-da, iki erməni süvari dəstəsi Axalkələk uyezdə sərhəddə bizim qaraqolxanamıza hücum etmişdir. Müxtəsər bir atışmadan sonra dəf edilmişdir. Ermənilər təzədən hücum etmişlərsə də, yenə də dəf edilmişlərdir. Axşam saat 8-də ermənilər qüvvə alıb hücum keçməklə bizim dəstələrimizi Troitskoye kəndindən çəkilməyə məcbur etmişlərdir. Əks-hücumumuzla düşmən, məzkur [adı keçən] kənddən çıxarılıb, sərhəddən çəkilməyə məcbur olmuşdur. Yeddi erməni əsir edilmişdir. Düşməndən 15 nəfər ölüb, 40 nəfər yaralanmışdır. Bizim tələfatımız cüzidir. Sanain səmtində gecə fasiləli atışmalar vəqə olmuşdur.

Müharibə qızıdır

Kanuni-əvvəl 18-ində erməni dəstələri Sanain yanında, havanın

duman olmasından istifadə edib dağdan aşağı enməklə bizə hücum etmişlərsə də, böyük tələfatla geri atılmışlardır. Düşmən yenə də hücumu başladıqda əks-hücumumuzla qaçırılmışdır. Düşmən müharibə meydanında üç zabit və bir qədər əsgər buraxmışdır. İki zabit (biri rus) və 37 müsəlləh [silahlı] saldat əsir edilmişdir. Axalkələk səmtində əhval təbəddülsizdir [dəyişməmişdir]. Aşkar olmuşdur ki, hər yerdə bizim əleyhimizə müntəzəm [nizami] erməni əsgərləri hərəkət etməkdədirlər.

Əsirlər haqqında müamilə [rəftar]

Müsadimənin [toqquşmanın] birinci günlərində ermənilər tərəfindən əsir edilmiş əsgərlərimizdən beş nəfəri güllələnmişdir.

Ermənilərin həziməti [məğlubiyyət]

Yekaterinenfildə hücum edən erməni dəstəsi ilə əsgərlərimiz arasında vəqə olan müharibə saat 6-da başlanmışdır. Düşmən havanın duman olmasından istifadə edib hər tərəfdən əsgərlərimizi mühasirəyə almaqla bizim batareyalarımıza soxulmağa müvəffəq olmuşdur. Əks-hücumumuzla düşmən sındırılıb qaçmaqdadır. Ermənilər böyük tələfat vermişlərdir. Müharibə meydanı meyitlə doludur. Böyük komandanı, bir neçə zabit və əsgər əsir edilmişdir. Qaçmaqda olan düşmən təqib edilməkdədir. Sandro Maysuradze qəhrəmananə bir surətdə

müharibədə qətl edilmişdir. Əsgərlərimizin ruhu yüksəkdir.

Səfərbərlik

Tiflis quberniya komissarının bina-güzarlığına [sərəncamına] görə, Gürcüstan hökuməti 1892, 1893, 1894 və 1895-ci illərdə təvəllüd tapan ehtiyat əsgərlərini dəvət etməyi lazım görmüşdür.

Gürcülərdə ruh yüksəkliyi

Alınan xəbərlərə görə, Gürcüstan qərbində əsgər cəm edilməsi gözəl bir surətdə davam edir. Bir çox müəssisələr müəyyən edilən vaxtı gözləməyib, əsgər cəm etməyə başlamışlardır. Kutaisidə məktəblərin yuxarı sinif şagirdləri könüllü sifəti ilə orduya daxil olurlar.

Sərhəd qapandı

Gürcüstanla Ermənistan arasında olan dövləti sərhəd [dövlət sərhədi] qapanmışdır. Gürcüstanın başqa sərhədlərindən mal çıxarmaq ancaq mübadileyi-əmvəl [mal mübadiləsi] komitəsinin icazəsi ilə olar.

İngilislərin müdaxiləsi

“Nor Orizon” qəzetəsi xəbər verir ki, kanuni-əvvəl [dekabrın] 14-ündə İngiltərə heyəti nümayəndəsi, gürcü əsgərlərini Xram çayına və erməniləri əvvəlki sərhəddə çəkib mübahisələr qəti surətdə həll edilənə qədər 72 saat mütarikə [atəşkəs] elan edilməsi təklifində bulunmuşdur. Məhəlli [yerli]

məmurlar hər iki millət nümayəndələrindən olmalıdır. Aldığımız xəbərlərə görə, Gürcüstan Hökuməti böylə bir təklif almamışdır.

Müsadimənin [toqquşmanın] səbəbi

Gürcü və erməni müsadiməsinin səbəbini böylə yazırlar: Ermənistan Hökuməti nəzdində olan Gürcüstan siyasi nümayəndəsi Mdivani Tiflisə övdət etmişdir [qayıtmışdır]. Bir ay bundan əvvəl mübahisəli məsələləri aşkar etmək üçün Mdivani Tiflisdən İrəvana göndərilmişdi. Mdivaninin Ermənistan Hökuməti ilə etdiyi müzakirət nəticəsində hər iki tərəfin güzəşti ilə təzə sərhəd xətti təyin ediləcəyi mümkün olduğu aşkar olmuşdur. Mdivani, hazırlanmış təzə sərhəd layihələri ilə Tiflisə qayıdarmış. Sərhəd müqavilənaməsini Tiflisdə imza etməkdən ötrü Ermənistan Xariciyyə vəziri [naziri] Tiqranyan başda olmaq üzrə sabahı günü Mdivaninin arxasınca erməni hökumətinin xüsusi heyəti İrəvandan azim olmalı [yola düşməli] imiş. Sərhəd məsələsi haqqında vücuda gələn sazişi pozmaq qəsdı ilə Mdivaninin arxasınca ultimatum göndərilmişdir.

Toqquşma nasıl başlandı?

Tiflisə varid olan [gələn] Gürcüstan Hökumətinin zirehli qatar komandanı Quqdadze, Sanain altında vaqe olan hadisələr haqqında böylə məlumat vermişdir: Ermənilər gözlənilməyən bir surətdə zirehli qatara hücum

etmişlərdir. Hücum edənlər, dəmiryol xətti kənarında olan dağa çıxıb böyük daşlar yuvarlatmağa başlamışlar. Bununla bərabər aşağıda olan zirehli qatar, yuxarıdan atəşə tutulmuşdur. Bu şəraitlə zirehliyərimiz müharibə başlamışlardır. Eyni zamanda düşmən zirehli qatarlarımız arxasında altmış verst məsafəsində dəmiryol xəttini xarab etmişdir. Zirehli vaqonlardan biri partlamışdır. Quqdadze zirehli qatarda olan topları və pulemyotları götürüb hər üç qatar komandasını birləşdirərək, bu qədər az bir qüvvə ilə düşmən xəttini yarmağa çalışmışdır. Düşmənin ədədcə artıq olmasına baxmayaraq, Quqdadzenin komandası altında hücum edən dəstə, düşmən xəttini yarmağa müvəffəq olmuşdur. Üç nəfər ölüb, beş nəfər yaralandıqdan sonra dəstə Sadaxliya yetişib gürcü əsgərləri ilə birləşmişdir. Zirehli qatarlarımız, yaramaz bir hala salınmışdır.

Fransızlara bəyani-hal

Fransa vis-konsulu, Gürcüstan Hərbiyyə naziri Giorqadzeni ziyarət etmişdir. Hərbiyyə naziri, erməni əsgərlərinin Gürcüstan sərhəd qaraqolları [postları] üzərinə hücum etmələrini və davam etməkdə olan hadisələri müfəssəl surətdə Fransa vis-konsuluna bəyan etmişdir. Bundan əlavə, Hərbiyyə naziri müharibədə qətl olan gürcü əsgərlərinin ermənilər tərəfindən tanınmaz bir hala salınmalarını nəql etmişdir.

Erməni milissiyası

Tiflis şəhərinin hamı [bütün] erməni milissionerləri hökumət binagüzarlığı [sərəncamı] ilə tərkisilah edilmişlərdir.

Axıska uyezdində toqquşma

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-sında erməni müsəlləh [silahlı] dəstəsi Axıska uyezdində Gürcüstan torpağına soxulub sərhəd qaraqollarını geri çəkilməyə məcbur etmişlərdir. Bir bölük ehtiyat əsgərləri qüvvəsi gəldikdən sonra sərhəd qaraqollarımız hücum keçib düşməni sərhədə qədər qovmuşlardır. Bu müsədimədə [toqquşmada] gürcü əsgərlərindən iki nəfər ölüb, 15 nəfər yaralanmışdır. Düşmən tərəfindən 15 nəfər ölüb, 40 nəfər yaralanmaqla, yeddi nəfər əsir edilmişdir.

Gürcüstan Parlamanının salamı

Gürcüstan Parlamanı, Gürcüstan Cümhuriyyətini öz qanları ilə əhdşikənanə [xəincəsine] hücumdan mühafizə edən orduya və xalq qvardiyasına öz salamını göndərir.

Kutaisdə nümayişlər

Gürcüstan Hökuməti rəisi naminə Kutaisdən böylə bir teleqraf gəlmişdir:

“Bütün Kutais, hökumətin istehzari-əsgəriyyə [səfərbərlik] elanını şadlıqla qarşılamişdır. Böyük nümayişlər olmuşdur. Bütün millət, əziz olan demokratik müstəqil Gürcüstanı mühafizə etməyə hazırdır. Mitinqdə olan

minlərcə əhali sizə salam göndərir. Yaşasın gürcü milləti, Gürcüstan Hökuməti və onun şanlı ordusu!”

Tiflis Şəhər İdarəsi sülhə dəvət edir

Tiflis Şəhər İdarəsi gürcü-erməni toqquşması münasibətilə Sosial-demokrat fraksiyası tərəfindən təklif edilən qətnaməni qəbul etmişdir. Bu qətnamədə, Gürcüstanla Ermənistan arasında olan mübahisəli məsələlərin qılıncla həll olunması hər iki tərəf demokratları üçün xəyanət olduğu təsəvvür edilir. Şəhər İdarəsi Gürcüstan Hökumətinin bu ixtilafı sülhlə bərtərəf etməsi [aradan qaldırması] iqdamatına [təşəbbüslərinə] müavinət [yardım] göstərəcəkdir.

Borjom ermənilərinin qətnaməsi

Borjomda yaşayan ermənilər böylə bir qətnamə qəbul etmişlərdir: Dargöz millətçilik siyasətinin ermənilərlə gürcülər arasında törətdiyi ədavət, Sanain yanında vaqe olan hadisələr sayəsində genişlənməkdə olub, hər iki millət demokratiyasını [xalqını] həlakətlə [məhv olmaqla] təhdid etməsini nəzərə alıb, Ermənistan siyasi nümayəndəsindən xahiş edirik ki, Gürcüstanla Ermənistan arasında olan mübahisəli məsələlərin konfrans və ya həkəm [arbitr] vasitəsilə həll edilməsi üçün öz hökumətinə icrayi-təsirdə bulunsun.

Ticarət və Sənəət Vəkilləri Şurasında

Tiflis Ticarət və Sənəət Vəkilləri

Şurası, Gürcüstanla Ermənistan arasında vəqə olan müəssif [təəssüflü] hadisə münasibətilə Tiflis Şəhər İdarəsinin qəbul etdiyi qətnaməyə şərik olub, iki millətin tarixi mehribançılığının xələdar edilməsi [pozulması] əleyhinə protesto edir. Bundan əlavə, Ticarət və Sənəət Vəkilləri Şurası hər iki millət qurbanlarının nəfinə [xeyrinə] ianə cəm etməkdən ötrü bir komissiya intixab etmişdir [seçmişdir].

“Kavkazskoye slovo” qəzetəsinin qapanması

Gürcüstan Hökumətinin əmrinə görə, ermənilərin rus dilində nəşr etdikləri “Kavkazskoye slovo” qəzetəsi müvəqqəat[i] dayandırılmışdır.

“Palas Otel” mehmanxanasının yanması

Bazar günü, saat üç radələrində, Aramyansın Qolovinski caddədəki [prospektindəki] evində “Palas Otel” mehmanxanasında yanğın başlanmışdır. Yanğın, mehmanxananın damı və anbarında başlanır. İtfaiyyə [yanğınsöndürənlər] dəstəsi su yoxluğundan əvvəlcə heç bir iş yapa bilməmişdir. Su, axşam saat altı radələrində gətirilmişdir. Gecə saat 12 üçün yanğın bir qədər azalmışdır. İtfaiyyə dəstəsinin bir hissəsi Erməni bazarında başlamış yanğının önünü almaq üçün gedir. Mehmanxana yanğını yenidən gücləşib bütün evi bürüyür. Bu vaxtadək yanğın sönməmişdir. Bu evdəki bütün mağazalar yanmışdır. Bütün mehman-

xana imarəti ilə anbara birləşdirilmiş “Majestik” mehmanxanasının da imarəti yanıb tərək olmuşdur.

Gürcü nümayəndələrinin övdəti [qayıtməsi]

Ermənistan Cümhuriyyəti nəzdində olan Gürcüstan siyasi nümayəndəsi Mdivani, İstanbulda olan erməni sülh heyəti üzvləri [Mixail] Papacanov, [Avetis] Aqaronyan, Ermənistan Ərzaq naziri L. İ. Qulyev və Ermənistan Hökumətinin istefa vermiş Maarif naziri Atabəyov, İrəvandan Ağstafa təriqi [yolu] ilə Tiflisə varid olmuşlardır [getmişlər]. Bunlar hamısı kanuni-əvvəlin [dekabrın] 8-ində İrəvandan çıxıb Sannain hadisatı [hadisələri] münasibəti ilə Tiflisə qədər dəmiryol ilə gələ bilmədiklərindən, yolun yarısında Qarakilsəyə qayıdıb və oradan da şose yolu ilə Ağstafaya gəlməyə məcbur olmuşlar.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Daxiliyyə Nəzarətində [Daxili İşlər Nazirliyində]

19 kanuni-əvvəldə [dekabrda] “Qafqaziya əqvamının [millətlərinin] ittihad [birlik] və həmvifaqlığı [həmrəyliyi] cəmiyyəti” açıq-açığına işləmək və qanuni bir əsas üzrə davam etmək üçün nizamnaməsini hökumətə təqdimlə təsdiqini təmənnə [xahiş] etmişdi. İşbu “Qafqaziya cəmiyyəti-əqvamı”, başlıca ermənilərlə Qafqazi-

ya türkləri miyanında [arasında] sülh və asayışı bərdavam etmək [davam etdirmək] üçün yaranıb meydana çıxdığından, burada üzvlərin çoxu erməni və müsəlman olur. Bundan maəda [başqa] digər qafqaziyalı millətlərdən də burada iştirak etməsi təsvib edilən [bəyənilən] bir işdir.

“Qafqaziya cəmiyyəti-əqvamı”nın məqsədi Qafqaziyada yaşayan millətlərin, başlıca erməni ilə azəri türklərinin miyanında həmvifaqlıqla ittihadın [həmrəylik və birliyin] həyatımızca əlzəm [lazımlı, vacib] olduğunu şifahən [şifahi], təhrirən [yazılı olaraq] təbliğ etməklə bərabər, ümum Qafqaziya millətlərinin hər biri üçün “kultur” və siyasətə yaşamağa müsəvi [bərabər] hüquqa malik olduqlarını qəbul ilə aralarında möhkəm bir sülh üzrə binəlanmış qonşuluq əlaqəsi peydası üçün çalışmaqdır. Bu məqsədə ermək üçün cəmiyyət biləfasilə [aramsız] şifahi və təhriri təbliğatda bulunur və həmvifaqlığın, ittihadın əhəli təbəqələrində geniş bir surətdə intışarı [yayıması] və təsiri üçün kitab, jurnal, qəzetə, vərəqələr nəşr edildiyi kimi müsəhibə və konfranslar dəxi tərtib veriləcəkdir. Eşitdiyimizə görə, Daxiliyyə Nəzarətinin bu məqsəd xoşuna getmiş və həmin nizamnaməni təsdiq etmişdir.

* Türük və Məəbir Nəzarətində [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyində] vaqonların boş qalması və onların doğru surətdə ehtiyacı olan əhəli miyanında

[arasında] təqsim edilməsi [bölüşdürülməsi] nəzərə alınmışdır. Bunun üçün də nazırın təklifi ilə Azərbaycan dəmiryolları müdiri təhti-sədarətində [sədrliyi altında] bir xüsusi müvəqqət büro təşkil ediləcəkdir. Bu büroya Ərzaq, Ticarət və Sənəət [Sənaye], Daxiliyyə, Əmlak və Ərazi nəzarətlərindən olan kimi, Neft Mədənciləri Sovet Syezdindən, Birja Komitəsindən, Bələdiyyə İdarəsindən, Ticarət və Sənəət İttifaqından, Ev Mərkəzi cənbindəki [nəzdindəki] Mərkəzi Ərzaq şöbəsindən dəxi mürəxxəslər [nüməyəndələr] daxil olacaqdır. Hazırda boş vaqonlar haqqında hər gün bu büroya məlumat verməlidir. Bunların ixtiyarı tamamilə büroda olacaqdır. Mal göndərmək, aparmaq üçün vaqon istəyənlərin ərizələri [müraciətləri] hər zaman buraya verilməlidir. Büronun birinci iclası, Türük və Məəbir naziri tərəfindən 24 kanuni-əvvəl [dekabr] axşam 6-ya təyin edilmişdir.

* Ticarət və Sənaye Nəzarəti tərəfindən Ermənistanə Ərzaq naziri namına [adına] aparmaq üçün 70 vaqon neft, 40 vaqon qaz (cövher) və 10 vaqon benzın üçün icazə verilmişdir. Həbelə gürcü kilsələri ehtiyacını ödəmək üzrə Tiflisə 300 put parafin (dağ mu), 30 put fitil və 10 put da şam aparmağa icazə verilmişdir.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

* Bələdiyyə İdarəsi Şurayı-Vüzərə indindəki [Nazirlər Kabineti nəzdindəki]

dörd milyonluq istiqraz barəsindəki iqdamatına [təşəbbüsünə] cavabən xəbər verilmişdir ki, işbu iqdamatı Bələdiyyə İdarəsi, Daxiliyyə Nəzarəti vasitəsilə etməlidir.

* Daxiliyyə Nəzarəti Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən “Elektriçeskaya Sila” cəmiyyətinin işıq qiymətini artırmaq barəsindəki təşəbbüsünə işbu kanuni-əvvəlın [dekabrın] 25-inədək baxılmasını təklif etmişdir.

* Kanuni-əvvəlın 25-ində erməni lisanında “Meraver” (Bizim günlər) nam [adlı] qəzetə nəşrə başlayacaqdır. Qəzetədə erməni ictimaiyyəni-amiyyunları [sosial-demokratları] iştirak edəcəklərdir.

* Dördüncü gündür ki, şəhərdə bir neçə yerlərdə təftiş icra edilmişdir. Daxiliyyə Nəzarətindən alınmış məlumata görə, işbu təftişlər barəsində nəzarətdən əmr verilməmişdir. İşin hangi mənbədən nəşət etməsi [irəli gəlməsi, əmələ gəlməsi] barəsində təhqiqat yapılmamışdır.

* Türük və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] Məclisi-Məbusana pişnihad [təqdim] etmək üçün işbu məlumatı almışdır: 50-60 vaqon taxıl və xammal, Ləki mövqifində [stansiyasında] durmaqdadır. Bunlara təsahüb edənlərin [sahib çıxanların] hesabı 150-yədəkdir. Bir çox səbəblərdən naşi [ötrü], məsələn, vaxtlı-vaxtında vaqon verilmə[mə]si, növbə gözlənilməməsi və qeyrə, mallar yağışın altında qalıb xarab olmaqdadır. Mal sahibləri rica edirlər ki, onların

mallarını aparmaq barəsində lazımı binagüzarlıqda bulunulsun [sərəncam verilsin]. Zira ki, burada qaldıqca axırını qəpiklərini belə xərc etməyə məcbur olurlar.

* 20 kanuni-əvvəldə [dekabrda] “Ağa Manafov” və yedəyində gətirdiyi “Rusyafka” gəmisində Lənkərandan ingilis qoşunları gətirilmişdir.

* Ərzaq Nəzarəti müvəkkili Xariciyyə Nəzarətinə xəbər vermişdir ki, Qafqaziya Rus Milli Şurası tərəfindən təklif edilən İrəvan quberniyası malakanlarına Azərbaycanda taxıl almaq müsaidəsi verilməsinə cavabən xəbər verilir ki, Azərbaycanda taxıl yoxluğu işbu iqdamatı [təklifi, təşəbbüsü] qəbul etməməyə məcbur edir. Bununla bərabər Nəzarət xəbər verir ki, Dağıstandan taxıl alınarsa, Azərbaycandan tranzitlə aparılması mümkün olacaqdır.

* Ərzaq işlərinin şəhər tərəfindən Ərzaq Nəzarətinə verilməsindən sonra Ərzaq şöbəsi müdiri Smirnov Nəzarətdə müvəkkil təyin edilmişdir. Smirnov, Şimali Qafqaziya və Ukraynaya gedib Bakı və Azərbaycan üçün taxıl, qənd və başqa ərzaq, mühimmat almağa əzimət edəcəkdir [çalışacaqdır].

AZƏRBAYCANDA

Müsəlləh [silahlı] müqavimət

Gəncənin qəza qaimməqamı göndərdiyi raportdan məlum olur ki, Gəncə qəzasının 3-cü polis məntəqəsi

naziri, qonşu Qaradağlı kəndlilərinin Xarxaputda buğda anbarının dağıldığı haqqında verdiyi şikayətə nəzərən, Xarxaput kəndində ictimai [yığılmaq] dəvət etmək üzrə oraya getmişdi. Çağırılmış ictimaya ermənilərin möhtərəm kişilərindən bir neçəsi gəlib, pristav müavinindən nə üçün çağırıldıqlarını bilir-bilməz dağılıb getdikdən sonra kəndin gənclərini yerlərindən oynatmışlar. Onlar da bunlarla bərabər kənd ətrafında səngərlərə girib orada polis nümayəndələri olan evi gülləyə basmışlar. Pristavın zəkavəti [fərasəti] sayəsində hər iki tərəf bu hadisədən qurbansız xilas olmuşlar. Müqəssir tutulmuş erməni kənd əyanları, camaatının pristav müavininə xüsumət [düşmənçilik] bəslədiyindən dolayı bu evi gülləyə sarıyırlardı.

Ermənilərin rahatsızlıqları

Eşitdiyimizə [görə], Gəncənin 3-cü qəza polis məntəqəsi dairəsində, dağlarda yaşayan ermənilər çeteci [quldur] Andranikin hərəkətləri ilə ruhlanaraq Azərbaycan sultasını [hakimiyyətini] tanımaq istəməyirlərmiş. Hərçənd pristavın səyi ilə buralarda tam bir asayiş bərpa edilmişdir, lakin bunun daimi olacağına inanılmır. Çünki bunların içində olan rahatsızlıq yatmayır.

İran hüdudunda

17 kanuni-sani tarixli Cəbrayıl qəzasından alınmış məlumata nəzərən, bu qəzada İran quldurları, hüdudu

keçərək bir gecə Dilağarda kəndində qonaq qaldıqdan sonra sabahına gərdərkən kəndlilərin 18 qaramalını və 12 atlarını qabaqlarına salıb aparmışlar.

Erməni qatilləri

Cəbrayıl qəzasından alınan məlumata görə üç məntəqədə, Arakül kəndi yanında ermənilər tərəfindən oradan keçən müsəlmanlardan biri öldürülmüşdür. Digərini əsir aldıqdan sonra 1300 rublə para almışlar. Üçüncü müsəlman isə güllə baranından [güllə yağışından] qaçmaqla qurtarmışdır. Bədəfkar [cinayətkar] ermənilər tutulmamışdır.

Ermənilər vəhşəti

Vəzifə ifası üzrə Cələn kəndinə (ermənilərindir) gəlmiş yasavul Behbud Hüseyn oğlunu, orada nümayan olan [görünən, meydana çıxan] müsəlləh [silahlı] ermənilər tərəfindən digər Arakül adlı erməni kəndinə aparırlar. Bunu qonşuluqda olan Heybətli kəndi müsəlmanları görür. Ermənilər zənn edir ki, bunun əvəzində müsəlmanlar bunlara hücum etməklə yasavulun intiqamını bunlardan alacaqdır. Onun üçün də o saat səngərləri işğal edirlər. Bunu görən müsəlmanlar da hazırlığa başlayır. Hər iki tərəfin atışması olur. Bu da çox az müddət davam edir. Arakül kəndində yasavulun bir tufəngini, 100 patronunu alırlar. Özünə beş gün ərzində istədikləri şədiddə [siddətli] əzabı verirlər. Ən nəhayət də yaxşıdır, öldürməmiş buraxırlar. 3-cü məntəqə pris-

tavı tufəngi, patronları tələb etdikdə Arakül kəndi erməniləri bunları iadə etməkdən imtina etmişlərdir.

Gəncədən bizə yazırlar

Gəncə şəhərində bir çox məktəblər vardır ki, hal-hazırda müntəzəm surətdə o məktəblərdə dərslər getməkdədir. Bunlardan şayani-diqqət [diqqətəlayiq] olan progimnaziya adlanan “Svyataya Nina”nın şöbəsidir. Bu məktəbdə 100 nəfərdən ziyadə qız bala-larımız təhsili-elmə məşğuldurlar. Bu məktəb ibarətdir beş şöbədən. 1-ci şöbədə 40 nəfər mütəəllimələr [qız tələbələr], 2-ci şöbədə 22 mütəəllimə, 3-cü şöbədə 25 mütəəllimə, 4-cü şöbədə 18 mütəəllimə, 5-ci şöbə ki, ibarətdir uşaq bağçasından, bu şöbədə də 10 nəfərdən ziyadə xırdaca mütəəllim [oğlan tələbə] və mütəəllimələr təhsili-elmə məşğuldur. Bu məktəbdə bir nəfər müdirə, bir nəfər müəllim və beş nəfər müəllimələr ifayi-vəzifə etməkdədirlər. Demək istəyirəm ki, bu müəllimələrdə milli hissiyyat, milli məhəbbət, milli duyğu olduğu, vəzifələri haqqında göstərdikləri səy və kuşışlərindən [çalışmalarından] bəllidir. Yaşasın böylə millət xadimələri! Bunların səy və kuşışlərinin nəticəsi olaraq bu məktəbdə təlimə məşğul qız bala-ları dəqiqəyə-dəqiqə elm cəhətinə təərəqqiyə tərəf yürüməkdədirlər. Böylə layiqincə vəzifələrini ifa edən müdirə, müəllim və müəllimələrə Maarif idarəsi tərəfindən verilən maaş, məəttəəssüf [təəssüf ki], onlara kifayət

etməyir. Şübəsidir ki, əlahəzrət Maarif naziri nəzəri-diqqətlərini bu nöqtəyi-mühümə cəlb edərək zəmanənin, xüsusən Gəncə şəhərinin hər bir cəhətlə artıq dərəcədə məkulat [ərzaq] və qeyri-məkulatın qayət baha-lığını nəzəri-etinaya alıb da bu millət balalarının uğrunda var qüvvələri ilə çalışan müəllimələrin aldıqları azca maaş, onların məxaricini ödəməyə-cəyini mülahizə buyurlarlar.

Əhməd bəy Ataməlibəyli

Bu günlərdə müqtədir şairlərimizdən Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin “**İnsanların tarixi faciələri**” yaxud “**Əlvahi-intibah**” adlı mənzum əsərinin ikinci cüzü çapdan çıxıb mövqeyi-füruşa [satışa] qoyulmuşdur. Kitabça gözəl və qalın kağız üzərində təb’ [çap] edilmiş, fiatı [qiyməti] 2 manatdır. Turan mətbəəsində, Parapetdə “Məktəb” mağazasında və Bazar caddəsində Paşa Qasımzadənin mağazasında.

b. 4 – 3

Bakı Ticarət məktəbi

Elan edir ki, Maarif naziri həzrətlərinin binagüzarlığına [sərəncamına] görə, Bakı Ticarət məktəbində müsəlman çocuqları üçün türk lisanında əlifba və hazırlıq şöbələri açılmışdır. Yeni açılmış və sabiqdə davam edən şöbələrə hər gün məktəb dəftərxanasında ərizələr qəbul olunur.

Məktəb müdiri: F. Ponomaryov.

2615

Həkimlərin xüsusi**gecə və gündüz növbələri**

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin küncündə. Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

Diş həkimi İsay Samuiloviç**Karşteynbaum**

Naxoşlar[ı] əvvəlki kimi qəbul edir. Dişləri ağrısız çıxarır və qızıl üzərində süni dişlər qayırır.

Ünvan: Tsitsyanovski və Çadrovı küçələrin küncündə İsrafilovun 41 nömrəli evində.

Qəbul edir hər gün saat 12-dən 3-ə kimi. Axşam 5-dən 8-ə kimi.

2610

Arvad diş həkimləri**Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Qoldqor-Fradkinin**Diş müalicəxanası**

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607

Doktor**Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç**

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi

qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Qabil diş qayıran**Mirzə Xəlil Canibəyzadə**

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

Doktor Rza bəy Sultanov**Paris Darülfünunundan**

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün saat 9-1-ədək, saat 4-7-yədək. Telefon 5-30. Adres: Parapet, Kolyubakinski küçədə nömrə 39. “Azərbaycan” qəzetə idarəsinin yanında.

237

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünas əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gecə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

Müdir və baş mühərrir:**Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

İnna lillahi və inna ileyhi raciun

səh. 383. “İnna lillahi və inna ileyhi raciun”: “Həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq.” Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyirlər.”

Qismi-rəsmi:

Məclisi-Məbusan Rəisi həzrətlərinin əmrnamələri

səh. 383. “Səbiq Şurayi-Millî İdarəsi müqəyyədi (dəftərdarı)...”: “dəftərdar” yaxud “müqəyyəd”: dəftərxanaya gələn və dəftərxanadan göndərilən kağızları qeyd edən işçi.

səh. 383-384. “...1334 sənəsi kanuni-əvvəlın ... günündən...”: Məclisi-Məbusan Rəisinin əmrlərində il rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 1918-ci il dekabr ayının müvafiq gününə uyğundur.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 386. “Bu məsələyə Tiflisdə dübərə baxılıb, layihə Mərkəzi Əmələ və Əsgər Şurası tərəfindən rədd edildi.”: qəzetdə “layihə” yerinə səhvən “nahiyə” getmişdir.

səh. 389. “O zaman daşnak nümayəndəsi Karçikyan...”: Zaqafqaziya və Ermənistan hökumətlərində nazir olan Xaçatur Ovvanesoviç Karçikyan nəzərdə tutulur.

Teleqraf xəbərləri: Bolqariya

səh. 392. “...Borisin qaçması...”: 1918-1943-cü illərdə hakimiyyətdə olan Bolqarıstan çarı III Boris nəzərdə tutulur.

Teleqraf xəbərləri: Lehistan

səh. 392. “Buq nəhri”: Şərqi Avropadakı Qərbi Buq çayı nəzərdə tutulur.

Erməni-gürcü toqquşması

səh. 394. “...vis-konsul...”: diplomatik nümayəndəliklərdə konsuldan aşağı rütbə; vitse-konsul.

səh. 395. “Gürcüstan Hökuməti rəisi naminə Kutaisdən...”: bu dövrdə Gürcüstanın Baş naziri Noy Jordaniya olmuşdur.

səh. 395. “...Ermənistan siyasi nümayəndəsindən...”: Ermənistanın Gürcüstandakı siyasi nümayəndəsi Arşak Camalyan idi.

Azərbaycanda:

Müsəlləh müqavimət

səh. 399. “...Qaradağlı kəndlilərinin...”: Azərbaycanda bu adla bir neçə kənd mövcuddur; burada Goranboy rayonunun Qaradağlı kəndi nəzərdə tutulur.

“Xarxaput”: qəzetdə “Xaraput” getmişdir; Goranboy rayonunun Meşəli kəndi nəzərdə tutulur.

Azərbaycanda:

Gəncədən bizə yazırlar

səh. 400. “Bunlardan şayani-diqqət olan progimnaziya adlanan...”: Progimnaziyalar natamam (4-6 sinifli) orta məktəblər idi.

Bakı Ticarət məktəbi

səh. 400. “Məktəb müdiri: F. Ponomaryov”: “V. İ. Ponomaryov” olmalıdır.

Çərşənbə axşamı, 24 dekabr 1918-ci il, nömrə 72

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 20 rəbiüləvvəl sənə 1337. 24 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamliğa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Məclisi-Məbusan Rəisi həzrətlərinin əmrnamələri

Nömrə 11

Sabiq Şurayi-Milli İdarəsinin müdiri Məhəmməd Səid Axundzadə 1334 sənəsi kanuni-əvvəlın [dekabrın] 15-ci günündən etibarən Məclisi-Məbusan Rəisi həzrətlərinin baş katibi təyin edilir.

Nömrə 12

Azərbaycan Məclisi-Məbusan Rəisi baş katibi Məhəmməd Səid Axundzadə 1334 sənəsi kanuni-əvvəlın 16-dan etibarən iki həftəlik məzuniyyətə buraxılır.

Nömrə 13

Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyəsi Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarəti [Səhiyyə Nazirliyi] İdarəsinin müdiri Rza bəy Ağasibəyov həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəlın 15-ci günündən etibarən Azərbaycan Cümhuriyyəsi Məclisi-Məbusan İdarəsinə müdir müavini

təyinlə, müdir dəvət edilincəyə qədər müdiriyyət vəzifəsi ona mühəvvəl edilir [tapşırılır].

Nömrə 14

Məclisi-Məbusan İdarəsi ləvazim müdiri Mirzəbala Məhəmmədzadə 1334 sənəsi kanuni-əvvəlın 17-dən etibarən Məclisi-Məbusan cəlsələrinin [iclaslarının] məzbətə mühərriri [protokollarını yazan] təyin edilir.

Nömrə 15

Bakı şəhəri sakini Əlihüseyn Hüseynov həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəlın 17-ci günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi ləvazim müdiri təyin edilir.

Nömrə 16

Azərbaycan Məclisi-Məbusan İdarəsi kargüzarı Mirhüseyn oğlu Mir-məcəd 1334 sənəsi kanuni-əvvəlın 19-dan etibarən bir həftəlik məzuniyyətə buraxılır.

Nömrə 17

Məclisi-Məbusan İdarəsi müqəyyədi (dəftərdarı) Mirfəttah Musəvi həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəlın 17-dən etibarən kəndi istidasına məbni

[öz ərzasinə əsasən] vəzifəsindən əzl [azad] olunur.

Nömrə 18

Şuşa şəhəri əhli Camal Paşazadə həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəlin 18-ci günündən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi müqəyyədliyinə (dəftərdarlığına) təyin edilir.

VƏZİFƏMİZ NƏDİR?

Erməni-gürcü toqquşması artıq adi müharibə şəklinə girdi demək caizdir [mümkündür]. Bir tərəfdən erməni qoşunu baş komandanı Dronun Gürcüstan elçisi Mdivaniyə rəsmi surətdə elani-hərb mahiyyətini haiz olan [daşıyan] təcavüz xəbərdarlığı, digər tərəfdən Gürcüstan Hökumətinin təkrar səfərbərlik elanı və bu yandan dəxi tərəfeyn [hər iki tərəf] qoşununun tam hərb üsuluna müvafiq kamali-şiddət və təhəvvürlə [tamamən şiddət və qəzəblə] vuruşması qarşımızda yeni bir müharibə meydanı açıldığını ələnən [açıq-aşkar] isbat etməkdədir.

Deməli, qonşuluğumuzda rəsmi müharibə gedir. Müharibənin gedişini həqiqi və bitərəfanə bir surətdə təsvir etmək üçün əlimizdə məlumat olmağı lazım idi. Belə məlumat ki, bu tərəfin də, o tərəfin də əhvalını bizə təsvir edəydi. Halbuki hasil etdiyimiz məlumat ancaq bir tərəfdən gəlir. O biri tərəfin müharibə gedişi xəbərləri bizə çatmır. Doğrudur, gürcü qonşularımız tərəfindən alınan məlumata

inanmamağa bizim heç bir haqqımız yoxdur və burası da bizə yəqindir ki, xəbərlərin doğrusunu biz ancaq bu tərəfdən biləcəyik. Lakin, nə tövr olsa da, müharibə zamanında sansur [senzura] hökmünün icrası həqiqəti-halın tamaşasına insanın ancaq bir gözüne müsaidət [icazə] verir.

Müharibənin nədən başladığını və bu tökülən qanların məsuliyyəti kimin üzərinə düşdüyü məsələsinə hələlik əl vurmayıb da əmri-vaqe [fakt] qarşısında özümüzün nasıl bir vəziyyət alacağımızdan və nə vəzifələrdə bulunacağımızdan bir qədər danışaq.

Həmin məsələ Parlamanımızın fəvqəladə iclasında danışılarkən məbus [Parlamentin üzvü] əfəndilərdən Səfikürdski cənabları qonşularımız miyanındakı [arasındakı] bu müharibəni iki qardaş arasına düşən davaya oxşadıb, bizi də bacı misalında qoyub, tələb edirdi ki, bayrağımızı bacı çadrası kimi dava edənlərin arasına atıb, vuruşmanı dayandırmaq üçün var qüvvəmizi sərf edək.

Əlbəttə, vuruşanlar haqqında, vuruşanlardan hər birinin bizə qarşı caiz gördükləri vəziyyət haqqında və bu işlərin nədən nəşət etdiyi [irəli gəldiyi] şərait barəsində hər bir kəsin nəzəriyyəti öz məlumatı və mülahizəti [mülahizələri] əsası üzrə qurulduğundan, müharibələrin [savaşları] halı və bizim münasibətimiz [münasibətlərimiz] hər kəsin xəyalında xüsusi bir şəkildə təcəssüm edəcəyi təbiidir.

Biz isək əhvalı, xəyalımızda bu

surətdə təsvir edirik ki, iki qonşu evi od tutub yanmaqdadır. Böylə olan surətdə bizim vəzifəmiz aşkardır. Odun öz evimizə keçməməsi üçün lazım olan tədbirləri görmək və bu möhlük [həlak edici] yangını basdırmaq və keçirmək üçün əlimizdə olan vasitələrə kamali-əcələ ilə təvəssül edək [sürətlə tədbir görək]. Odur ki, genə məbus əfəndilərdən doktor Qara bəyin hüduumuzun müdafiəsi xüsusundakı sualı, münasibatımızın təyini və ölkəmizin asayışı nöqtəyi-nəzərindən daha həqiqi bir yola işarə olduğunu inkar etmək və nəzəri-diqqətə almaq heç bir vəchlə mümkün deyildir.

Odu hələ indiyə qədər sönməmiş olan aləmşümül [bütün dünyanı əhatə edən] müharibənin ayrı-ayrı vəqələ-rindən olmaq üzrə, müharibədə qazanmaq üçün sövqülceyş [stratejik] hökmü tələbiylə, bitərəf durmaq istəyən dövlətlərin yerindən [ərazisindən] qoşun keçirmək və bu bitərəf dövlətin əhalisini “qoşun keçidi” nəticəsindən əmələ gələn fəlakətlərə məruz qılmaq kimi hadisələrin vüquu [baş verməsi] gözümüz önündədir. Bu mülahizə ilə hüduumuzun və bitərəfliyimizin mühafizəsi üçün birinci tədbir olaraq bu işə baş qoşmalı, ondan sonra var qüvvəmizi iki qonşunu barışdırmaq yolunda sərf etməliyik.

Rəisi-vüzərə [Baş nazir] Fətəli xan cənablarının doktor Qara bəyə verdiyi cavabından Hökumətimizin əvvəl-əvvəl bu işə iqdəm etdiyini [girişdiyini] kamali-məmnuniyyətlə eşitdik. Bunu

təkrar söyləməkdən məqsəd, Parla-manımızın və camaatımızın etibar və etimad etdiyi Hökumətimizə yol göstərmək deyildir. Hökumət öz vəzifəsini bilir; fəqət, Səfikürdski cənablarının iki qardaşı barışdırmaq üçün tezliklə araya soxulmağımızı tələb etməyinə əlavə olmaq üzrə, əvvəlcə evimizi yangından od düşə bilər ehtimalına qarşı möhkəm surətdə mühafizə etməyə və ondan sonra yangını keçirməyə yüyürmək borcumuz və vəzifəmiz olduğunu ixtar etməyi [xatırlatmağı] faydadan xali [faydasız; mənasız] görmədik.

Hacıbəyli Üzeyir

QARABAĞ ƏTRAFINDA

21 kanuni-əvvəldə [dekabrda] Daxiliyyə Nəzarətinə Gəncə valisi vəkillərindən böylə bir teleqram göndərilmişdir:

Bu gün Cəbrayıl qəza qaimməqamından [qəza rəisindən] bu məzmun-da bir teleqram aldım:

Bu gün Andranik əsgəri qitəati [hərbi hissələri] yerli erməni dəstələri ilə Dovard kəndini əhatə edib qayda ilə müsəlmanları kəsməyə başlamışlardır. Dovardlılar kömək diləyirlər; çünki kənardan onlara kömək verəməyirlər – ermənilər hər tərəfdən hücum edirlər. Binagüzarlıq [müraciət], təmənnə və rica edirəm. Qaladərəsi yanında ilərki kimi dava davam edir. 781 – Cəbrayıl qəza qaimməqamı

Molla Namazəliyev imza etmişdir.

İfadə olunmuş şu teleqrafı məlum etməklə, sizin binagüzarlığınızı [sərəncamınızı] rica edirəm.

*Gəncə valisi Vəkilov,
19 kanuni-əvvəl [dekabr].*

YENİ HÖKUMƏT TƏŞKİLİNƏ DAİR

Srağagün Parlaman Heyəti-rüəsa-sının [Rəyasət heyətinin] Kabinə təşkili barəsində iclası vəqə olmuşdur. Heyəti-rüəsa, Kabinə təşkilinin təxirə salınmasının böylə mühüm bir zamanda arzu edilməyən hadisələrdən olduğundan dolayı qət etmişdir [qərara almışdır] ki, Fətəli xan Xoyski cənablarına müraciətən özünün şəxsi təsvibi mövcibincə [şəxsi qərarı əsasında], hər kəs tərəfindən olursa-olsun, heç bir şərait və hail [şərt və maneə] qarşısında durmayaraq, tezliklə Kabinə təşkilinə səy etsin.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

4-cü (fövqəladə) iclas

(keçən nömrələrdən mabəd)

Qarabağ haqqında

Abdulla bəy Əfəndiyev – Möhtərəm məbusan [millət vəkilləri]! Aləmşümül müharibə yavaş-yavaş qurtarmağa üz qoyaraq mütarikə [atəşkəs]

elan edilən zaman, vətənimiz müharibə yükü altında inləyirdi. Mütarikə, hələ vətənimiz tamamilə bizə qarşı ədavət göstərən tayfalardan təmizlənməmiş elan edildi. Fəqət bununla bərabər millətimiz mütarikə qanununa tabe oldu. Bu fikirlə ki, qonşularımızla həll edilməmiş qalan ixtilafli məsələlərimizi Sülh Konfransında həll edəriz. Zira böyük millətlərin, Avropanın möhtəşəm əsgəri və texnika qüvvəsi ilə həll edəmmədiyi məsələləri bittəb' [təbii olaraq] biz dəxi silah gücü ilə həll edəmməzdik. Biz böylə zənn etdik ki, qonşularımız da mütarikəyə tabe olacaq və amali-milliyələrinə [milli məqsədlərinə] tamamilə nail olmamışlarsa, istəkləri bilkülliyyə [büsbütün] əllərinə çatmamışsa, böylə məsələlərin həllini konfransa mühəvvəl edəcəklərdir [tapşırıcaqlar].

Məəttəəssüf [təəssüf ki], zənnimiz yanlış çıxdı. Bir qədər keçməmiş ixtilafli məsələlərin həlli və ümumi sülh konfransında Zaqafqaziya millətlərinin müttəhidən [birgə] fəaliyyətdə bulunaraq istiqlalımızı müttəfiqən [müttəfiq olaraq] müdafiə və mühafizə etmələri üçün zəminə [lazimi şərait] hazırlamaq qəsdilə [məqsədiylə] gürcü hökumətinin təşəbbüsü ilə Tiflisdə sülh konfransı dəvət edildikdə, erməni hökuməti nümayəndə göndərmədi və konfrans baş tutmadı. Aşkar oldu ki, erməni hökuməti Qafqaziya millətlərinin sülhcuyanə [sülhpərvər] siyasətinə ziddir.

Biz yenə inanırdıq ki, bir qədər

danışıqdan sonra saziş hasil olar. Lakin, zənnimiz batil oldu. Son hadisat [hadisələr] göstərir ki, onlar saziş axtarmır, ixtilafı sülhlə yatırmaq istəmirlər. Açıq deyəlim ki, hazırda vəqə olan hadisə, quldur işi olmayıb, ən adi, müəyyən plan üzərinə müəyyən məqsədlə icra edilən bir müharibədən ibarətdir. Sanaindən Qarabağadək bir xətt boyunda dağlar uzununu təcavüz hərəkəti açmaq, adi bir müharibədir. Bunu başlayanlar fürsətdən bilistifadə [istifadə edərək] naili-məram olmaq [məqsədlərinə çatmaq] istəyirlər. Biz böylə hərəkətlər müqabilinə protesto edərək, hökumətimizdən dəxi lazımcaca tədbir görməsini, mümkün olan qədər məsələnin sülh təriqi [yolu] ilə həllinə çalışmasını və mümkün olmazsa, sair çarələrə təvəssül qılmasını [əl atmasını] tələb edirik.

Bəziləri deyirlər ki, hazırda bizim qüvvəmiz yoxdur. Yanlış bir fikirdir. Millət böyük bir qüvvədir. Millət görsə ki, vətən, istiqlal müdafiəsinə qalxmaq lazımdır, dərhal çetecilər müqabilində [quldurlar qarşısında] Cümhuriyyətimizi müdafiə və mühafizəyə hazırdır. Hökumətimiz millətin böylə hazırlığına istinad edərək, məsələni sülhlə həll etmək mümkün olmazsa, qüvvə müqabilinə qüvvə çıxara bilər.

Son söz hökumətə verilir.

Fətəli xan (*natiqlərə cavab verərək*) – Sosialistlərdən birisi nitqində dedi ki, Hökumət gördüyü tədbirlər kafi deyildir. Çünki məsələ bu vaxtadək həll edilib qurtarmamışdır. Əgər kafi dərəcə tədbir görülsəydi, ixtilaf

indiyədək sülh təriqi ilə yatırılıb qurtardı. Fəqət, mən dedim və yenə deyirəm ki, Hökumət bu uğurda çox çalışmışdır. Hələ iyul ayında Azərbaycan Hökuməti qonşu millətlərə müraciətlə təklif etdi ki, sərhəd məsələsinin həlli üçün bir beynəlmiləl komisiyon təşkil olunsun. Bu da həll edə bilməzsə, məsələ həkəm [arbitr] vasitəsilə həll edilsin. Fəqət o vaxt bizim təklifimizə heç bir cavab çıxmadı. İkinci dəfə, bir ay bundan əvvəl, hökumətin təşəbbüsü ilə Gürcüstan səfirimiz yenə bu uğurda çalışmağa iqdam [təşəbbüs] etdi və gürcü hökuməti ilə bir yerdə Zaqafqaziya Konfransı dəvəti üçün layihə hazırladı. Tiflis Konfransının dəvətini əvvəlcə biz təklif etmişik. Öylə deyil ki, güya onlar təklif etmişlər, biz dəxi razı olmuşuz. Layihə hazır oldu. Təşrini-saninin [noyabrın] 10-da iclas təyin edildi, fəqət Ermənistan mürəxxəsləri [nümayəndələri] gəlmədilər. Konfrans dörd dəfə təxirə salındı. Ararat hökuməti yenə nümayəndə göndərmədi. Bir hökumət böylə işləri təklif edər, yazar, çağırır; daha gedib başqa hökumətləri qollarından tutub konfransa gətirə bilməz ki... Bu surətlə hökumət bu uğurda çox çalışmışdır və əgər nəticəsiz qalmışsa, təqsir Azərbaycan Hökumətində deyildir.

Digər natiqlərdən Qara bəy deyir ki, əsgəri işlərə diqqət verilməmişdir. Xeyr, böylə deyildir. Hökumət bu xüsusda da çox çalışmışdır. Bu barədə müfəssəl məlumat verməyi bəzi səbəblərə görə lazım bilməyirəm və nə edildiyini bu gün demək istəmirəm.

Ancaq burası var ki, bir çox işlər görüldü. Qoşun təşkilatı işləri məşhur general Mehmandarova mühəvvəl edilmişdir [tapşırılmışdır] və əsgəri işlər üçün para müzayiqə edilməyir [əsirgənməyir].

Bədəhu [sonra] Əhməd Cövdət Sosialistlər fraksiyası tərəfindən və sədr “Müsavat” tərəfindən edilən təhriri [yazılı] təklifləri (formulaları) oxuyurlar. Beş dəqiqə tənəffüs elan edilir. Tənəffüsdən sonra:

Məhəmməd Əmin – Müsəidənizlə, ümum fraksiyalar tərəfindən müttəfiqən [yekdilliklə] qəbul edilmiş olan formulaları oxuyuram.

Vaqe olan istizaha [sorğuya] cavabən Hökumət rəisinin Qarabağ məsələsi və bu vilayətdə vəhşiliklər icra edən Andranikin çetesi haqqında verdiyi izahatı eşidərək, Azərbaycan Məclisi-Məbusanı vətənin tamamiyyəti-mülkiyyəsi [ərazi bütövlüyü], Azərbaycan Cümhuriyyətinin heysiyyəti, Cümhuriyyət əhalisinin təmini-asayış və hürriyyətinə aid olan məsələdə görə cəy daha qəti siyasi və daha şiddətli və əsgəri [hərbi] tədbirlər görməsini tələb edərək, bu tədbirlərin icrasında məbusan heyətinin daima himayət və etibarına məzhər [nail] olacağını bəyanla, növbədəki məsələlərin müzakirəsinə keçir. Təklif, ittifaqi-ara ilə [yekdilliklə] qəbul olunur.

Erməni-gürcü ixtilafı haqqında

Qarabağ məsələsi bitdikdən sonra erməni-gürcü ixtilafı məsələsinə ke-

çərək, sosialistlər tərəfindən Parlamanə təhriri [yazılı] surətdə verilmiş olan təklifi Əhməd Cövdət əfəndi oxuyur. İstizahın [sorğunun] məzmunu:

Bu axır vaxtlarda Tiflisdən alınan teleqraf xəbərlərinə görə, iki qonşu hökumət olan Gürcüstan ilə Ermənistan dövlətləri arasında ixtilaf əmələ gəlib, qanlı toqquşmaya səbəb olmuşdur. Bu vaqənin Zaqaqaziya millətləri üçün böyük əhəmiyyəti olub, onları fəlakətlərə düşər edə biləcəyindən, Müsəlman Sosialistlər Fraksiyonu bu məsələnin Parlamanda müzakirə edilməsini və bu yolda lazımi təşəbbüsatda bulunmasını təklif edir.

Sədr istizahı ruscaya tərcümə etdikdən sonra Səfikürdskiyə söz verilir.

Bitmədi

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ (Royter acentəliyindən)

- Cümə günü kral Parisə varid olmuşdur [gəlmişdir]. Kralın vürudu günü, rəsmi surətdə bayram elan edilmişdir. Kralı təntənəli surətdə istiqbal edib [qarşılayıb], şərəfinə Yelisey Sarayında banket verilmişdir.

- Rəisi-cumhur Vilsonun Londraya vürudu mövludi-Məsih [İsa peyğəmbərin doğumu; Milad bayramı] üçün gözələnir.

- Dün iki illik təxirdən sonra Parislə Londra arasında seyri-səfain [gəmilərin hərəkəti] təcdid [bərpa] edilmişdir.

- Almaniya kanuni-saninin [yanva-

rın] 16-a dək 5 mindən ziyadə parovoz verməlidir. İşbu parovozları Almaniya öz ixtiyarı ilə verməzsə, əlavə olaraq 590 parovoz da cərimə ediləcəkdir.

SON XƏBƏRLƏR

Gürcü qoşunu Ərkani-hərbindən

[Baş qərargahından]

Dekabrın 20-də, səbh saat 7-də düşmən top atəşi açıb, bədəhu [sonra] səngərlərimizə tərəf hücumu yürüməyə başladı. Saat 12-yə qədər müharibə davam etdi. Nəticədə düşmən qaçmağa məcbur oldu. Qaçan düşməni qarlı fırtınadan dolayı təqib etmək işi dayandırıldı. Müharibə meydanında düşmənin 3 nəfər zabit və yüz nəfəri mütəcaviz [yüz nəfərdən artıq] saldatı məqtul düşmüşdür [ölmüşdür]. İki dənə makinalı [pulemyot] və bir çox adi tütənglərlə bərabər, xeyli patron alınmışdır. Bir nəfər zabit və 50 nəfər saldat əsir alındı. Hücum edən erməni dəstəsi üç qisim qoşun hissələrindən ibarət idilər.

Əlavə xəbər var ki, 19 dekabrda Yekaterinenfild müharibəsində düşməndən 300 tütəng, bir mitralyoz və xeyli patron alınmışdır.

Yekaterinenfild cəbhəsində 20 dekabrda gecə asayışla keçdi. Erməni qoşununun buradakı tələfatı hesabından 6 nəfər zabitin və 230 nəfər saldatın öldürüldüyü məlum olmuşdur. Ricət [qayıdış] yolundakı qan nişanələrindən görünür ki, yaralılarını götürüb aparırdılar. Xalq qvardiyasından (gürcü qoşunudur) 30 nəfər tələfat olubdur.

ERMƏNİ-GÜRCÜ TOQQUŞMASI

Müharibə elanı

Rəsmi mənbələrdən xəbər verirlər ki, Gürcüstan əleyhinə hərəkət edən erməni qoşunları komandanı Dro, kanuni-əvvəlin [dekabrın] 11-ində Qarakilsədə Gürcüstan siyasi nümayəndəsinə rəsmi surətdə xəbər vermişdir ki, kanuni-əvvəlin 12-sində əsgər dəvət edib, 13-ündə isə hücumu keçəcəkdir. Bunu təsdiq üçün kanuni-əvvəlin 18-ində Gürcüstan komandanlığı Dronun özündən böylə bir məktub dəxi almışdır.

Hərbə həvəs

Gürcüstan Parlamanının kvestoru [təsərrüfat müdiri] S. Jordaniya sabiq zabit olduğuna görə, vətəni mühafizə etməyi özünə fərz bildiyindən, Parlaman rəisinə bir ərizə verib vəzifəsindən azad edilməsi xahişində bulunmuşdur.

Təftiş və həbs

Tiflisdə Qolovinski küçədə Aramyanın evində vaqə Erməni Milli Şurası mühasirə edilib axtarılmışdır. Bir çox adamlar, o cümlədən Erməni Milli Şura üzvləri həbs edilmişlərdir.

Fəhlələr də ermənilər əleyhinə

Tiflis Fəhlə Vəkilləri Şurası [Fəhlə Deputatları Soveti] Ermənistan sərhədində vaqə olan hadisələr haqqındakı məruzəni dinləyib yəqin etmişdir ki, Ermənistan Hökuməti iki qardaş millət arasında olan hamı mübahisəli məsə-

lələri sülhlə həll etmək üçün nəinki özü iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmamışdır, hətta, Gürcüstan Hökuməti tərəfindən mübahisəli məsələləri həll etmək üçün dəfələrlə sülh konfransı dəvəti təşəbbüsətini nəzərə almayıb, erməni-gürcü mübahisələrinin həllini təxirə salmaqla, öz nümayəndələrini konfransa göndərməmişdir. Gürcüstan Hökuməti qardaşlıq əlini uzadıb erməni nümayəndələrinin sülh konfransına gələcəyini gözlədiyi bir zamanda, Ermənistan Hökuməti istihzari-əsgəriyyə [səfərbərlik] elan edib, hücumu keçmişdir.

Tiflis şəhərinin bütün demokratiyası [xalqı] üzvü olan Fəhlə Vəkilləri Şurası, Ermənistan Hökumətinin demokratiya əleyhinə açmış olduğu bu tövr həlakətli [məhvə səbəb ola biləcək] müamiləsini [əməliyyatını] protesto ilə izhar edir [bildirir] ki, millətlər arasında olan mübahisəli məsələlərin qılıncla həll olunmasını istəyənlər əleyhinə Gürcüstan Hökumətinin müharibəsinə hər növ müavinətdə [yardımda] bulunacaqdır. Bununla belə, Fəhlə Vəkilləri Şurası bu müharibənin tezliklə bərtərəf olması [aradan qalxması] üçün Gürcüstan Hökuməti tərəfindən edilən təklifi haqlı görür: hərəkəti-hərbiniyyənin dayandırılması, müharibədən əvvəlki vəziyyətin iadəsi [qaytarılması], tezliklə erməni-gürcü konfransı dəvət edilib ümumi bədbəxtliyə bais olan müttəhimlərin aşkar edilməsi.

Fəhlə Vəkilləri Şurası inanır ki, erməni millətperəstlərindən və erməni

kadetlərindən ibarət olan Ermənistan Hökumətinin sosialist Gürcüstan Hökumətinə qalib gəlməsi, əks-inqilabın inqilab üzrə, millətperəstlərin beynəlmiləl və burjuaziyanın fəqərəyi-kasibə [proletar] üzərinə qələbə çalmasından ibarətdir. Tiflis Fəhlə Vəkilləri Şurası, Ermənistan demokratiyasına müraciətən qardaş öldürücü müharibənin dayandırılması üçün öz hökumətlərinə icrayi-təsirdə bulunmağa dəvət edir.

Sülhə dəvət

Tiflis mətbəə əmələlərinin [fəhlələrinin] Həmkarlar İttifaqı, erməni-gürcü müsədiməsini [toqquşmasını] müzakirə edib, demokratik hökumətlər tərəfindən mübahisəli məsələlərin qılıncla həll olunmasını yaraşmaz ədd [hesab] edir. Bu müsədimə, macərəcular [macərəperəstlər] tərəfindən qaldırılıb, hər iki qardaş milləti bir çox fəlakətlərlə təhdid etməkdədir. Bu qanlı müsədimə, imperialist ruhunda olan dairə tərəfindən hər iki hökumət demokratiyası [xalqı] əleyhinə döndərilmişdir. İttifaq idarəsi bunları nəzərə alıb mübahisəli məsələlərin konfrans və ya həkəm [arbitr] hökmü ilə həll olunması üçün hamı fəhlələri səslerini yüksəltməyə dəvət edir. Bundan əlavə, Həmkarlar İttifaqı izhar edir ki, həmişə müharibəyə mənfi bir münasibətdə bulunmağa baxmayaraq, hamı fəhlələr, bilafərqi-millətü-firqə [millət və partiya fərqi olmadan], öz bayraqları altına cəm olub, təklif edilən vəsilələrlə bərabər öz hökumətlərinə müa-

vinət [yardım] edəcəklərdir. Həmkarlar İttifaqı, fəhlə sinfinin ittihadını [birliyini] mühafizə etməkdən ötrü adətən böylə bir zamanda buraxılan müfəttinanə [fitnəkar] xəbərlərə inanmamağı tövsiyə edir.

GÜRCÜSTANDA

Ermənilərin hiyləsi

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 17-də, Borçalı müsəlmanları tərəfindən təşkil edilmiş bir heyət, Gürcüstan Hökuməti Rəisi-vükəlası [Baş naziri] Jordaniya hüzuruna qəbul edilmişdir. Bunların dediyinə görə, ermənilər Borçalı qəzasının müsəlman hissələrində şayiət [şayələr] buraxırlar ki, Ermənistan Hökuməti, Türkiyə və Azərbaycanın tövsiyəsi ilə Gürcüstanla müharibə edirlər. İşbu şayiətin təhqiqindən ötrü də heyət Tiflisə göndərilmişdir. Heyət Türkiyə və Azərbaycan mürəxxəslərindən [nümayəndələrindən] isticvabda bulunmuşlar [izahat istəmişlər]. Bunlar qəti surətdə bu şayiəti təkzib etmişlərdir. Heyət, Borçalı müsəlmanlarının gürcü milləti və Gürcüstan Hökumətinə olan əlaqeyi-dostanələrini [dostca yanaşmalarını] Rəisi-vükəlaya xəbər vermişdir.

Qənaimi-hərbiyyə [hərbi qənimətlər]

Tiflisə iki top və bir bayraq gətirilmişdir. Bunlar erməni qoşunlarından 17 kanuni-əvvəl [dekabr] müha-

ribəsində alınmış qənaimdəndirlər [qənimətlərdəndir].

Əsir zabitlər

Kanuni-əvvəlin 20-də Tiflisə 38 nəfər hərbi əsir gətirilmişdir. Bunlardan ikisi zabitdirlər: ştab[s]-kapitan Ter-Kazaryan, poruçik Karçikyan.

Könüllülər

- Svimonışvili Hökumətə müraciətən Borçalı qəzasında könüllü qoşun düzəltmək üçün müsaidə istəmişdir.

- Duşətdən verilən xəbərlərə görə, əhalinin ruhu yüksəkdir. Bir çoxları ordu və xalq qvardiyasına könüllü yazılırlar. Nizam və asayiş hökmfərmədir [hökm sürür].

- Kaxetiyadan könüllü olaraq ordu və xalq qvardiyasına yazılanların hesabı o qədər böyümüşdür ki, xüsusi bir komisyona lazım görülmüşdür.

ARTIQ YETƏR!

Ey bəşər, sənəlcə qan tökdün və tökməkdəsən, artıq yetər! Artıq yetər, ey mütəməddin [mədəni] bəşər! Ey insanlığa, gözəlliyə, mərhəmət və məhəbbətə “əlvida” etmiş bəşər! Ey xəstə bəşər! Adınla, ağıl və şüurunla, iradə və ehtisasınla (ehsasınla) [sezginlə, intuisiyanla] çox iftixar etdin. Təbiətin, qarşına çıxardığı müqavimətləri əzdin. Kürreyi-ərzə [yer kürəsinə], havaya hakim oldun; keçilməz ormanları [meşələri] qırdın; müntəzəm şəhərlər

saldın; dəmiryollar apardın; simsiz teleqraf ixtira etdin; su altında yürüdü; mühib [heybətli] bir qartal şəklinə girdin də yüksək dağları, ucsuz-bucaqsız dəryaları görməz oldun. Kürreyi-ərzi dəlik-deşik etdin; qızıl, gümüş, mis, kömür, neft – nə varsa çəkdi. Hürufat [hərflər] icad etdin, yığım-yığım kitablar yazdın, dahilər yetişdirdin. Fəqət nə oldun? Bəşər ikən ac və yırtıcı bir qurd kimi həmnövünü gəmirməyə başladı. Susuzluğunu bəşər qanı ilə dəf etdin də usanmadın, utanmadın; dağları, dəryaları, ormanları al qanla boyadın; yıxdın, yaxdın; yorulmadın.

Artıq yetər, ey mütəməddin bəşər! Məbədləri yıxdın, çünki yenidən təmir edəcək bir qüvvəyə malik olduğunla məğrur idin. Müstə'mər [emar edilmiş, abad edilmiş] məmləkətlər[i] məzaristanə döndərdin; çünki təxrib [yırmaq, xaraba qoymaq] üçün “intiqa” çağırılmışdın. Milyonlarca bəşər səadətini pozdun; çünki öz istirahət və səadətini çalışırdın. Elani-hərb etdin; çünki qəlbində başqalarına rəqabət bəsləmişdin. Özünə rəva görmədiyən şeyləri həmcinsinə gördün; çünki “mütəməddin” idin. Əski fəlsəfəni əfsanə bilmişdin. Təcəmmülət [zinət; bəzək-düzək] və eys-ışrətlə əxlaqını pozdun; çünki çalışmağa əlvida demiş, irsən kurulkurul [bol, çoxlu] qızıl-gümüş əldə etmişdin. “İntihar klubları” açdın; çünki həvavü-həvəsinlə [ürəyinin istədiyi kimi, öz kefinə görə] yaşamış, yorulmuşdun. Bir taqım “diplomatlarını”, “qəhrəman

komandanlarını”, “bazari” filosoflarını nümuneyi-imtisal [nümunə götürüləcək şəxs və ya şey] ittixaz [qəbul] etdin də, onları təqlidə çalışdın. Fəqət nə oldun? Cəhənnəmnümun [cəhənnəmi andıran] toplar, tufənglər icadına müvəffəq oldun. Nələr gördün? Qan tökdün, tökdürdün. Məhv etdin, məhv oldun, adını nə qoydun?

Artıq yetər, ey mütəməddin bəşər! Oyan! Aldanma! “İntiqam, intiqam” deyə çağırılıb-bağırma! Onda səadət yoxdur. Artıq yetər! Hər nəfsi sev, çalış, alın təri ilə yaşa! Çocuqlarını da çalışmağa öyrət! Fikrini, əməlini düzəlt! Təriqi-haqqa [haqq yoluna] yanaş! Əmin ol ki, o vaxt həqiqi səadəti bulacaq fəlakət və inhitata [alçalmağa, tənəzzülə] “əlvida” edəcəksən.

Hüseyn Mirzəcamalov

MAARİF MÜFƏTTİŞLƏRİNİN YİĞİNCAĞI

(7-nci iclas)

Məclis, möhtərəm Azad bəy Əmirovun təhti-sədarətində [sədriyi ilə] açılır. Növbədə olan məsələlərdən biri ibtidai və rüşdi məktəblər üçün tədris kitablarının intixabına [seçilməsinə] dair; seçilmiş ədəbiyyat heyəti nəzərdən keçirərək, heyətin mülahizəsi ilə hələlik tədrisə yarar kitablar barədəki bəratəlqövlünü [protokolunu] və kitabların adlarını oxuyur. Hələlik hal-ha-

zırda məktəblərdəki [Mahmud bəy] Mahmudbəyovun, [Qafur Rəşad] Mirzəzadənin, [Rəşid bəy] Əfəndiyevin, Fərhad bəy Ağayevin və qeyri müəllim əfəndilərin kitabları tədrisə müvafiq görülür. Ümum məktəblərin proqramı xüsusunda xeyli müzakirə və mübahisə olduqdan sonra, vaxtın tənqliyi [darlığı; azlığı], əl-xüsus, proqram kimi çətin və qarışıq bir məsələnin məqsədə mütabiq [məqsədəuyğun] surətdə tərtib olunması üçün iki-üç həftə deyil, iki-üç, bəlkə daha ziyadə aylarca oturub düzmək və bununla belə ibtidai məktəbin proqramı ilə rüşdi məktəbin proqramlarında təlimcə irtibat əmələ gətirmək mətlub olduğundan [tələb olduğundan], yığıncaq müttəhidülqövl [yekdilliklə] bu qərarı qəbul görür:

Hər surətdə gələn sentyabr ayına qədər müfəssəl və mükəmməl bir surətdə ümumi bir proqram tərtib edilməsinə Maarif Nəzarəti indidən təşəbbüs eyləsin. Fəqət, o vaxta qədər məktəblərdə köhnə proqramla tədris və təlim olunsun.

Məlumdur ki, kənd məktəblərində bəzən şagirdlər naxoş olurlar. Yavuşda əczaxana (aptek) olmadığından, cüzi bir şeydən ötrü şagird dərstdən qalır və buna münasib başqa təsadüfi vəq'ələr [hadisələr] baş verir. Təbabətçə onlara kömək edəcək ətrafda bir kimsə bulunmayı. Ona görə, bu xüsusda, məclisdə çox danışıqdan sonra axırda qərar olunur hər kənd məktəbinin cənbində [nəzdində] bir balaca əcza-

xana tərtib və təşkil olunsun və bu barədəki məsarif [xərclər] də Hökumət tərəfindən dəröhdə edilsin [öhdəyə götürülsün].

Necə ki məlumdur, sabiqdə bəzi məktəblərdə mütəəlimlərə [şagirdlərə] məxsus əmanət sandığı təşkil olunmuşdu və hər şagird müxtəlif vasitələrlə həmin sandığa əmanət etdiyi paranın ziyadələnməsinə [çoxalmasına] artıq səy edirdi. Hərçənd şagirdlər hələ balaca ikən para cəm etmək adətində alışırıdılar; fəqət toplanmış paralar xüsusi olduğundan, bunun əxlaq və təbiətçə zərərli tərəfi də az deyildi. Bu xüsusda əxz olunmuş [qazanılmış] təcrübələr sayəsində minbəd [bundan sonra] şagirdlər üçün belə xüsusi əmanət sandığının məktəb daxilində olmasını yığıncaq qətiyyənləğv edir; fəqət bunun əvəzində şagirdləri həyatı-ictimaiyyəyə, cəmiyyət və müəssəsəti-xeyriyyəyə [xeyriyyə qurumlarına], əl-xüsus nəşriyyəti-risaləyə [kitabçalar nəşr etməyə], hələ məktəb daxilində ikən hazırlamaq üçün o məktəblərdə ki, hansında müfəvəqiyyətlə indidən iqdām etmək [başlamaq] olar, onların cənbində [nəzdində] nümunə olaraq ümum şagirdlərə aid bir əmanət sandığının açılmasını yığıncaq müvafiq hesab edir. Tainki bu nümunə sandıqlarının təcrübə ilə göstərmiş nəticəsi müvafiqi-məram [məqsədəuyğun] olarsa, o vədə hər məktəbin cənbində mövcud olunmasına ümumi və məcburi bir qərar qoyulsun. Çünki müəllimlər həyatında maaşın

azlığından, maddi müavinətə [köməyə] çox ehtiyac hiss olunur və belə zəruri ehtiyacları rəf etməyə [aradan qaldırmağa] zavallı müəllimlərin münfəridən [tək başına] iqtidarı olmadığı üçün cürbəcür rəzalətə düşar olurlar. Bu səbəbdən dolayı maarif işi ləngə düşür. Ona görə hər maarif müfəttişinin nahiyəsində ümum müəllimlər üçün bir əmanət və müavinət sandığının açılmasını yığıncaq əlzəm [lazımlı] hesab edir. Bundan əlavə, ümum müəllimlərin iştirakı məcburi olmaq şərti ilə hər nahiyədə bir istiqrazi-mütəqabilə [qarşılıqlı istiqraz; qarşılıqlı borclanma] cəmiyyətinin açılmasını və bu barədə tez təşəbbüs olunmasını məclis, ümumiyyətlə qəbul və qərar edir.

Bundan sonra, kənd əhalisi üçün qiraət və mühazirə oxunmaq məsələsi müzakirə olunur. İstibdad dövründən bizə irs qalan şeylərin biri də camaatımızla məktəb və müəllimlərimizin yek-digərinə [bir-birinə] biganə və kəm-əlaqə [əlaqələrinin zəif] olmasıdır. Hər ata öz övladının xoşbəxt olmasını arzu etdiyi kimi, həmin övladın ruhani atası olan müəllim əfəndi də bu arzuda olması vazehdir [aydındır]. Bəs nə üçün, bir məqsədə xidmət edən iki mürəbbi [tərbiyəçi] bir-birinə yabançı olsun? Şübhəsiz, bu xüsusda avam kəndli qardaşımızın qüsuru bir isə, müəllimlərimizdəki qüsurlar ondur desəm şayəstədir [yeridir]. Bərəks [əksinə], gərək hər vaxt müəllim əfəndilər uşaq sahibləri ilə və kəndin başqa əhalisi ilə təmasda və sıx əlaqədə bu-

lunub, mümkün və fürsət olduğu zaman onları (gündüzlər mümkün deyilsə, axşamlar) cəm edib tarixdən, ədəbiyyatdan, ziraət və iqtisadi işlərdən onlara mühazirə, xütbə [dini-əxlaqi məzmunlu nitq] və faydalı nitqlər söyləməklə onların arasında ittifaq və məhəbbət hissiyyatı oyatmağa çalışsınlar. Kənd müəllimləri bu vaxta qədər əgər bəzi səbəblərə görə bu vəzifələri yerinə yetirməyiblərsə, bu gün hürriyyət sayəsində bu vəzifələrə kamalınca əməl etmək müəllim əfəndilərə borcudur. Binaileyh [ona görə], hələlik bu məsələ mətluba müvafiq surətdə [arzu edildiyi kimi] hər məktəbdə əmələ gəlməyəcəyindən, heç olmasa mərkəzlərdə müəllimlərdən və ziyalı qüvvədən ibarət bir heyət tərəfindən müəyyən vaxtlarda bu işlərə əncam olunmasını, nədvə [yığıncaq] ümumiyyətlə qət və qərar edir.

Məlumdur ki, müəllimlərimizin əksəri, hökumət idarələri ilə və rəsmi məmurlarla təhriri mürasilə etməyi [yazışmağı; yazılı surətdə məktublaşmağı], ələlxüsus pul haqq-hesabını nə günə [nə qaydada] saxlamağı qətiyyən bilməyirlər və bu cəhətə görə yazı işlərində çox böyük müşkülət törədirlər. Bu nöqsanın rəfi [aradan qaldırılması] üçün məəttəssüf [təəssüf ki], indi vaxt müsaid [uyğun] olmadığından, nədvə qərar edir, gələcəkdə açılması müəllimlər kursunda bu qaydalar mühəqqəq [mütləq] və olduğu qədər mükəmməl kursa gələn əfəndilərə təlim olsun.

Saat 3-də məclis xitama yetib, gə-

ləsi iclas sabah səhər saat 9-da təyin olunur.

İslam bəy Qəbulov

XALQ MƏKTƏBLƏRİ MÜFƏTTİŞLƏRİNİN YİĞİNCAĞINA DAİR

Müfəttiş əfəndilər yığıncağının 4-cü iclasından məlumat vermiş İslam bəy Qəbulov sair mülahizələri arasında böyləcə yazır:

“Mollaların üsulsuz, vaxtsiz və məqamsız vermiş olduqları dərslər, çocuqların əxlaq və tərbiyələrini pozmaqdan başqa bir səmər[ə] bəxş etmədi. Odur ki, tərbiyəcə millətimizə zərrə qədər fayda verməyən yarımçıq əqaid müəllimlərinin mənəviyyətca millətimizə külli ziyan verdikləri əzhəriminəşşəmsdir [gün kimi aydındır].”

Nə acı həqiqətlər! Bu məsələ ətrafıca düşünülərsə, həqiqətləri aranılarsa ondan böyük-böyük cildlər yazmaq mümkündür.

Sabiq rus hökumətinin təqib etdiyi məsləki bir saatlığına kənara qoyaq. Ətrafımızı arayaq, öz günahlarımızı gizlətməyib ortalığa çıxardaq. Əvvəlcə bunu boynumuza almalıyıq ki, Qafqaziyada indiyə qədər müsəlmanlara məxsus bir dənə ruhani məktəbi, yaxud seminariyası olmamışdır. Gürcülərin və ermənilərin seminariyası və hətta akademiyası belə olduğu cəhətə din və dünya həyatını oyadıcı keşişləri də az deyildi. Nələc qalmış biçərə

azərbaycanlılar isə gözlərini İrana dikib, ruhanilərini də oradan cəlb etmişlərdir. Bunlardan qabiliyyətliləri (axundlar) şəhərlərimizə və qeyri-qabiliyyətliləri də kəndlərimizə qismət olurdu. Hələ bəzi təvanasız [kasıb, imkansız] kəndlərə heç bunlar da qismət olmayırdı. İranda köhnə sxolastik üsul ilə təlim tapmış mollalar bugünkü təlim və tərbiyə işlərindən əsla xəbərdar olmayıb, öhdələrinə götürdükləri əqaid dərslərini də kora-puçə çıxarmışlardır. Əqaid müəllimlərinin ayda 8 manat məvacibi də nəzərə alınarsa, bu müəllimliklər axundlara yox, hətta mirzələrə də yox, bəlkə ilan oynadan, tas quran, cin tutan və minlərcə böylə mövhumatla uğraşan [məşğul olan] şəxslərə də vəzifə olmuşdur. Söz yoxdur ki, rus hökumətinə də həqiqi əqaid müəllimləri əvəzinə böylə “tascılar, ilançılar” lazım idi. Əcəba bu əfsunçular hansı əqaidi öyrədə bilmişdilər? Əlbəttə heç birini.

İkincisi, əqaid kitablarımız nə haldadır? Həştadıncı illərə qədər Qafqaz qitəsində məktəblərə məxsus bir dənə də əqaid kitabı yox idi. Camaat arasında fəqət [sədəcə] müctəhidlərin fətva və risalələri işləniydi. Həmin illərdə Qori şəhərində müsəlmanlara məxsus bir darülmüəllimin [müəllimlər seminariyası] açılır və buranın əqaid müəllimləri mərhumeyn [ikisi də rəhmətə gedən] axund Molla Əbdüssalam [Axundzadə] və Qədir əfəndi, məşhur pedaqoq Çernyayevskinin rəhbərliyi ilə birər [hərəsi bir dənə] əqaid kitabları

yazmışlardır. Lakin bu kitablar 7-8 yaşlı mübtədələr [yeni başlayanlar] üçün olmayıb, məhz müəllimliyə hazırlanan 15-20 yaşlı cavanlar üçün yazılmışdır. Bununla belə, mübtədələrə məxsus əqaid kitabları olmadığı cəhətə, Qafqazın tamam ibtidai məktəblərində məzkur [adı çəkilən] kitablar qəbul olunmuşdur. Sonralardan həmin kitablara nəzirə olaraq bəzi mollalar tərəfindən bir çox şəriət kitabları yazılmışdır. Bu gün həmin kitabların ümumən böyük bir nöqsanı vardır ki, heç biri mübtədilərin anlaya biləcəyi və qüvveyi-idrakiyyələrinə [idrak qabiliyyətlərinə] müvafiq gələcəyi üsul ilə yazılmamışdır. Necə ola bilər ki, mükəlləf [yetkin] şagirdlər üçün yazılmış bir təlifi [ələri], yeddi yaşlılar anlaya bilsin? Aya [görəsən; əcəba] südəmər bir tifil, bozbaşı ya sair xərəyi yeyib həzmə verə bilərmi? Məsələn götürək Əbdüssəlam axundun təlifini. Burada dəstəməz ə'malına [əməlinə] məxsus bir çox ərəbi [ərəbcə] dualar yazılmışdır ki, onlardan təxminən bir neçəsini zikr edirəm:

1) Sağ əli yuyanda oxunan dua; 2) Sol əli yuyanda... 3) Ağzı yaxalayanda; 4) Buruna su çəkəndə; 5) Başa məsh çəkəndə; 6) Sağ ayağa və; 7) Sol ayağa məsh çəkəndə... ilaxır.

İştə, ana dili ilə yox, əcnəbi və bi-ganə bir dildə yazılmış bu ərəb duaları heç bilirmisiniz məsum balaların yenicə nəşvü-nüma [inkişaf] edən zehinlərini nə dərəcədə korşaldır? Korşaldır da, sonra sair təlimatın hifz və dərk

edilə biləcək istedadından məhrum buraxır? Lakin əminəm ki, böylə şəriət təlimindən nə Allah və nə də peyğəmbər razı olsun. Filhəqiqə [doğrudan da], şəriətimizin harasında yazılmışdır ki, namaz, oruc, zəkat, hac, cihad kimi mükəlləflər üçün qoyulmuş bu ağır vəzifələri səbi uşaqlara təklif və təlim etsinlər? O da ərəbcə tutivari [tutuquşu kimi]? Hərgah, icrayi-əməli [əməli surətdə icra] təklif olunmayırsa (sinnibülüğa [yetkinlik yaşına] qədər də oluna bilməz) tutivari təliminə nə ehtiyac vardır? Cavanlar üçün qoyulmuş dini vəzifələri varsınlar cavanlarımız da, yəni 15 yaşlılarımız öyrənsinlər və əməlini də tapsınlar. Mübtədələrə gəldikdə, onların yaşlarına müqabil şər'i [şəriətə aid] təklifləri azdırmı? Zənnimcə çox-çoxdur. Bunların adab və ətvarına [ədab-ərkanına, davranışlarına] diqqət yetirilsin. Mənası anlanılmayacaq duaların əvəzinə əxlaq dərsləri təlim olunsun ki, həmin əxlaq dərsləri bu gün Avropa məktəblərinin bir çoxunda ədyan [din] təlimi əvəzində işlənilməkdədir. Zətən əxlaq dərslərinin özü də şəriətdən nəşət etmiş [qaynaqlanan] bir əsasdır.

Hələ məktəblərimiz bir kənardə qalsın. Yüz illərdir ki, bir “ərəbcə şəriət” təlimi minbərlərdən camaata olunur. Bainhəmə [bununla belə] gürçülərdən, ermənilərdən əxlaqca geridə qalmışdır.

Müsəlman əxlaqsızlığı Qafqazda bir dərəcəyə gəlmişdir ki, məhkəmələrdə “Quran”a and içib, yalandan

şəhadət göstərdiyimiz üçün bir çox rus məhkəmələrində şahidliyimizə bir o qədər əhəmiyyət verilməyirdi. Mövqafatın [vəqflərin] yerləri qəsb, ziyarət-gahların malları qarət, məscidlərin palaz-paltarı bir çox dəfə müsəlmanlar əli ilə oğurlanmışdır. Öz müqəddəs məbədləri ilə böylə rəftar etmiş bir məxluq, sair şə’ri məsələlərimizdə daha artıq əxlaqsızlıqlar bürüzə vermişdir. Evlərdə ana tərbiyəsi görməmiş bir millət, məktəb və məclislərdə də şəriəti ərəb və fars dillərində tutivari öyrənərsə, axırı böylə böyük pozğunluq və zəlalətlərə düçar olacağı təbiidir.

Bu gün ev tərbiyəmiz olmadığı üçün bəlkə əxlaqsızlığa çarə təkəcə məktəblərimizdə ola biləcəkdir. O da ərəbcə yox, məhz türkcə tərtib verilmiş əxlaq dərsləri vasitəsilə.

Əlan [hal-hazırda] Yevropada və ələlxüsus Amerika məktəblərində din təlimi valideyn öhdəsinə buraxılaraq, əvəzində əxlaq dərsləri verilməkdədir. Oralarda zatən hər kəsin özünəməxsus bir dini, bir etiqadı olduğu halda, hamının əxlaq tərbiyəsi bir rəvişdə [tərzdə], bir üsulda cari olmaqdadır [getməkdədir].

İstanbulda əxlaq dərsləri qoyulmuşdursa da, hələ nizama salınmamışdır.

Müntəzəm və mükəmməl əxlaq dərsləri bu gün Amerika məktəblərində qoyulmuşdur. Bunun bani və müəssisi [təsisçisi], orali məşhur pedaqoq Adlerdir. Bu cənab, əxlaq dərslərini üç yerə bölüb, birisində şəxsi vəzifələri, o birisində ailə və valideyn və üçüncüsündə də vətən və ictimai vəzifələri təlim edir. Adlerin üsulu barəsində lazım gələrsə başqa bir məqalədə müfəssələn yazaram. Burada ancaq onu qeyd etməliyəm ki, hər dərs moizə və nəsihət təriqi [yolu] ilə olmayıb, hər fəzl [fəzilət] və nöqsan üçün ayrı-ayrı hekayə, əfsanə, timsal və nağıl yazmışdır. İştə, əxlaq tərbiyəsini həmin hekayələri oxumaqla şagirdlər özləri dərk və əxz edirlər [başə düşür və mənimsəyirlər].

Təcrübəli müəllimlərdən bir-ikisinə Adler üsulu ilə “əxlaq dərsləri” tərtib verilməsi həvalə edilsə [tapşırılsa] və bu iş tamamilə başə gələrsə, ibtidai məktəblərdə üsulsuz, vaxtsiz və məqamsız təlimlərə nəhayət [t] verilərək bica [boş] yerə də məsum balaların zəhinləri pozulmaz və bu dərslərin təlimi də üsul görmüş müəllimlərə həvalə olunarsa, xoşə ondan sonra Azərbaycan məktəblərinin halına! Və-illa fəla! [Yoxsa düzəlməz; belə olmasə olmaz; başə cür düzəlməz!]

Fərhad Ağazadə

BAKI XƏBƏRLƏRİ

- İkinci dairə ev komitəsi, 2-ci polis müfəttişliyi dairəsinin bütün ev komitələri sədrləri və katiblərini kanunivəvvəlin [dekabrın] 24-də axşam saat 5-də Birinci Realnı məktəbi mülkündə

təyin edilmiş iclasa dəvət edir. Müzakirə ediləcək məsələlər təşkilat və ərzaq məsələləridir.

- Kanuni-əvvəlın 24-ü, axşam saat 5-də Birinci Realnı məktəbi mülkündə siniflər nümayəndələrinin şurayi-müəlliminə [müəllimlər şurasına] nümayəndə göndərməsi barəsində iclas təyin edilmişdir. Burada şurayi-valideynin iclası da iniqad edəcəkdir [baş tutacaqdır] ki, heyəti-rüəsa [rəyasət heyəti] intixab ediləcəkdir [seçiləcəkdir].

- Statistika məlumatına məbni [əsasən], kanuni-əvvəlın [dekabrın] 8-indən 15-inə dək 47 min 685 pud buğda, 300 pud düyü, 8 min 687 pud un, 10 min 722 pud kartof, 10 min 265 pud kələm, 5 min 240 pud soğan, 12 pud yumurta, min 650 pud balıq, 46 min 238 pud arpa, 731 pud ələf, 2 min 711 pud saman, 11 min pud odun, 3 min 859 pud kömür gətirilmişdir.

- Ərzaq Nəzarəti, Gəncə Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə 300 tay bez vermişdir ki, Gəncə əhalisi arasında adam başı 6 arşından çox olmamaq üzrə təqsim etsin [paylasın]. Qiymətdən (4 rublə 90 qəpik arşın) arşına 25 qəpik cəmiyyətin nəfinə [xeyrinə] götürüləcəkdir.

Təftiş və həbslər

- Srağagün, kanuni-əvvəlın 21-də, saat 6-da Fəhlə Klubu mülkündə Kəsbkarlar İttifaqı katibinin qardaşı Şterin tövqif [həbs] edilmişdir.

- Həman gecə saat 10-da Kaspı Qafqaziya Hökuməti xüsusi komissiyunu üzvü Kovalın evində təftiş icra edil-

mişdir. Təftiş Kovalın evdə olmadığı vaxt icra edilmişdir.

- Həman gecə Neft Mədənləri Fəhlələrinin İttifaqı katibi Qryuzin də tövqif edilmişsə də, azad edilmişdir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Qaçqınların göndərilməsi

Bakıya tərəf gündən-günə gəlməkdə olan və getdikcə ədədi artan qaçqınları və vətənlərinə getmək istəyən əsgəri əsirləri göndərmək üçün Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] şəhərimizdə mövcud olan Müttəfiqlər qoşunu komandanı ilə bu barədə müxabirata girişib [təmasa keçərək] bir vapor istəmiş ki, qaçqınları və əsgəri əsirləri Krasnovodsk şəhərinə rəvanə etsinlər [yola salsınlar].

Tiflis Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi işləri

Sabiq Tiflis Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi cənbində [nəzdində] mövcud olan Tiflis darüleytamları [yetimxanaları] işləri [ni] bitirmək üçün Ümuri-Xeyriyyə tərəfindən Mustafa ağa Vəkilov göndərilir. Bu barədə Nəzarət [Nazirlik] tərəfindən Tiflisdəki səfirlə müxabirətdə bulunmuşdur ki, mürəxxəsə [nümayəndəyə] müavinət [kömək] edilsin.

Evlər Mərkəzi istidası [xahişi]

Evlər Mərkəzi cənbində [nəzdində] iaşə məntəqələri müdiri, məntəqə və

darüşşəfəqələr üçün daima at gətirənin hər ay üç vaqon ixtiyarına buraxılmağı Ümuri-Xeyriyyə nazirindən təmənna etdiyi üçün Nəzarət də Ərzaq Nəzarəti ilə müxabirata girişərək, Evlər Mərkəzinin bu barədə olan hər bir istidası lazımi binagüzarlıq olunmasını [lazımi addımların atılmasını] xahiş etmişdir.

Zəngəzur qaçqınları

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti [Sosial Müdafiə Nazirliyi] Cəbrayıl qəza qaimməqamından aldığı teleqramdan məlum olunur ki, Zəngəzur qəzasından 252 kişi, 245 qadın (cümlətan 497) bir kənd əhalisi qaçıb Cəbrayıl qəzasına gəlmişlərdir. Bunların özləri ilə heç bir ləvazimatı, əşyası yoxdur. Bu zavallılar böyük köməyə möhtacdırlar.

Buna binaən [buna görə], Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti bu qaçqınların ehtiyacının nə dərəcəyə qədər vara biləcəyini bilməklə bərabər, onlar üçün bir işə məntəqəsi açmaq haqqında teleqrafla acil bir binagüzarlıqda bulunmuşdur [sərəncam vermişdir].

Habelə Qaryagin qəza qaimməqamı teleqramına cavabən teleqram verilmişdir ki, gələn qaçqınlar üçün bir işə məntəqəsi açmaq vacibdir.

Aras tərəfi nümayəndəsinin istidası

Şəhərimizdəki Aras məbusu tərəfindən Azərbaycan Hökumətinə verilən istidada [ərizədə], erməni qoşun qitəatının [hissələrinin] müsəlman əhalisinə etdiyi cövr və sitəmi təsvir edə

rək, orada müsəlmanlara verilən xəsərətə təhqiq və tədqiq üçün Müttəfiq qoşunları komandanı ilə Hökumətimiz müamilatda bulunub bir komisionun təəyyünü göstərilməsi [müəyyənləşdirilməsi] xahiş olunmuşdur.

Əmələlər [fəhlələr] tətili

Baş fabrika müfəttişindən Ticarət və Sənəət Nəzarətinə gələn müxabirə [xəbər] kağızından anlaşılır ki, “Nobel” qardaşları şirkətinin Balaxanadakı emalatxanasında işləyən əmələlər 14 kanuni-əvvəl [dekabr] şənbə günü işlərində tətillər elan etmişlər. Bunun səbəbini təşrini-saninin [noyabrın] ikinci yarısından məvacib almadıqları olduğunu göstərmişlər və sonra demişlər ki, ayın 16-da, düşənbə [bazar ertəsi] günü pul verilməzsə, yenə də işə başlamayacaqlar. 16 kanuni-əvvəldə gəldikdə məvacib almadıqlarından işə başlamayaraq gedirlər. Tətillərin sayı 102-dir.

AZƏRBAYCANDA

Quberniya əhvalı

Qarət və atışma

Cavad uyezdinin naçalniki Gəncə qubernatoru adına göndərdiyi bəyannamədə Cavad uyezdinin halını və bu axırlarda burada baş verən şuluqluq barəsində böylə yazır:

Bu ayın əvvəllərində Qarapirimli kəndinin əhli Cəmşid bəy Vəlibəyov

öz adamlarından xəbər alır ki, Ağdərə erməniləri dəstə ilə onun qaramal otlağına hücum edib 1350 baş qoyunlarını və bir neçə də atlarını qarət edib aparıblar. Mal sahibi dərhal atlanıb, adamlarını götürüb qarətçilərin dalısınca düşübdür. Kənddən dörd-beş verst məsafədə qarətçilərə rast gəldikdə bunların arasında atışma başlanıb. Nəticədə Cəmşid bəyin öz atı yaralanıb və bir neçə də ermənilərdən qətl edilib, axırda da qoyunları buraxıb qaçıblar. Məlum olub ki, qətl edilən ermənilərin birisi məşhur erməni qoçusu Qara Sarkisin yeznəsi Markar və yaralananlar da Maki, Osip, Matasan adlı ermənilərdir.

Erməni vəhşiliyi

Cavad uyezdində olan Davşanlı adlı erməni kəndində cümlətan 35 ədəd müsəlman xanəvadəsi [ailəsi] var imiş. Bu ayın əvvəllərində Şuşadan bir nəfər süvari bir məktub gətirib Davşanlı dairəsində komitə üzvü olan Nikolay Saruxanova vermişdir. Bu məxfi məktubun məzmunu barəsində ermənilər və ya ki müsəlmanlar sual etdikdə bunlara böylə cavab verilir ki, güya məktub Şuşada olan ingilis və Fransa heyəti tərəfindən gəlibdir ki, ermənilərlə müsəlmanlar gərək yaxşıca rəftar edib bir-biriləri ilə dostanə yola getsinlər. Bu xəbər müsəlmanları nə qədər sevindiribsə də amma axırda nəticəsi çox peşmançılıq gətiribdir.

Bu vəq'ədən [hadisədən] bir az keçmiş, gecə qaranlığı düşən kimi müsəl-

manlar baxıb görüblər ki, hamısının evləri müsəlləh [silahlı] ermənilər tərəfindən əhatə ediləblər. Səbəbini xəbər aldıqda ermənilər deyiblər ki, gərək hamı atılan və kəskin əslihələrinizi [silahlarınızı] bizə təhvil verəsiniz. Əhatə edilmiş müsəlmanlar çarəsiz qalıb onların tələblərinə əməl etmişlər. Lakin, təkcə Eyvaz Molla Novruz oğlu və bir də Ocaqverdi Molla Qəmbər oğlu bunların tələblərinə əməl etmək istəməyiblər.

Müsəlləh ermənilər dərhal bunları tutub vəhşiyənə bir surətdə öldürüblər. Hətta, Ocaqverdinin özündən başqa övrəti Sona Şahməhəmməd qızını da həmin surətdə öldürüblər. Müsəlmanların silahlarını alandan sonra ermənilər əvvəlcə mal-qaradan başlayıb axırda tamam ev müxəlləfatlarını [əşyalarını] da qarət etməyə başlayıblar. Bütün müsəlmanların xalça-palazlarını, yorğan-döşəklərini, buğda, un, arpa və samanlarını daşıyandan sonra, kişi və övrətlərinin paltarlarını da soymağa başlayıblar. Bu halları görcək bu 135 evin müsəlmanları bittamam [tamamilə] dağlara, daşlara qaçıblar. Bu müsəlmanların oradaca qılınclara çəkilib qırılmamaqlarına səbəb olan bir tərəfdən həmin kəndin məşhur ermənilərindən Balasan bəy və oğlanları olubdur ki, bunlara qaçıb gizlənməyə yol veriblər və o biri tərəfdən də bu olub ki, ermənilər qarət etdikləri malları bölmək üstündə bir-birləri ilə dava etməyə başlayıblar.

Bu kənddən qaçıb gizlənən biçərə müsəlman ailələrini Bəyəhmədli, Kən-

gərli və Tarnavet kəndlərinin camaatı öz evlərinə aparıb müavinətdə bulunublar.

Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən xəbər verirlər ki, Şuşadan gələn məktubda bunu yazıblarmış ki, əhalinin əksəri erməni olan mahallarda əqəliyyətlər [azlıq] təşkil edən müsəlmanlar gərək tezliklə oralardan çıxarılsın.

İştə həman məktubun nəticəsi olaraq yüz illərlə çiyinbəçiyin yaşayıb həmişə dostluq və qardaşlıqla gün keçirən iki qonşuların əlaqələri bir gecədə fasilədən dəyişib, dostluq düşmənçiliyə mübəddəl olub [çevrilib], nahaq qanlar tökülüb, xanımın viran edilib, heç bir günahın sahibi olmayan hər iki qonşu daimi düşmənliyə vadar edilmişlər.

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİNİN CƏNBİNDƏKİ [NƏZDİNDƏKİ] FÖVQƏLADƏ İSTİNTAQ HEYƏTİ NƏZƏR-DİQQƏTİNƏ

Mart və sentyabr həvadisatı [hadişələri] zamanında olan zərər və ziyanları istintaq heyətinə bildirməyi qəzetə vasitəsilə məlum etmişsiniz. Təbii, Bakıda olan zərərdidələr [zərərcəkənlər] və başqa yerdəki zərərdidələr ki Bakıda olurlar, bu fürsətdən istifadə edib də öz zərər və ziyanlarını heyətə məlum edəcəklərdir. Bakıda olmayıb da bu işdən ötrü Bakıya gələ bilməyən biçərə şamaxılılar və Şamaxı kəndliləri nə eyləsinlər? Var-yoxları əllərindən gedib, qışın bu soyuğunda hərəsi bir

şəhərdə, bir kənddə, bir qəsəbədə, bir tanışının və ya bir Allah bəndəsinin qoltuğuna sığınıb öz müqəddəratını dörd gözlə gözləyirlər və bu işdən ötrü Bakıya gəlməyə də imkanları yoxdur.

Bunun müqabilində qonşumuz erməni həmsəhərlilərimiz və həmkəndlilərimiz də var. Onlar nə qədər uzaqda olsalar, bu fürsətdən istifadə edəcəklər. Çünki onların cəmiyyətləri, millət xadimləri işlərinə yetişəcək, dərdlərini lazım olan yerinə yetirəcək, ev-ev, şəhər-şəhər gəzəcək, axtaracaq, tapacaq, düsturüləməllər [təlimatnamələr] verəcəkdir. Belə olanda genə Şamaxı şəhəri və uyezdi ermənilərinin əlləri ilə yanıb, dağılıb, məhv olduğu halda, genə mühasibə vaxtında onların zərər və ziyanı bizimkindən fəzlə [artıq] olaraq ortalığa çıxacaq.

Məncə, yaxşı olardı ki, hökumət yazıb hər qəzaya və pristavlara xəbər verməlidir ki, hər yerdə zərərdidələr varsa, sakin olduğu yerində ərizə piş-nihad [təqdim] edib, istintaq edilib göndərsin ya Bakıya, həmin heyətə ki, mühasibə vaxtında bu biçərələrin də dərdi məlum olunub bəlkə çarəsi tapılsın.

Bir şamaxılı

TEATRO VƏ MUSİQİ

Cümə günü dekabr ayının 28-də Hökumət teatrosunda Hacıbəyov Qardaşları müdiriyyəti tərəfindən bu mövsümdə birinci dəfə olaraq “Şah Abbas və Xurşidbanu” operası möv-

qeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Şah Abbasın rolunu Sarablı və Xurşidbanunun rolunu Məğfurə xanım icra edəcəklərdir. Biletlər satılır hər gün teatrın kassasında.

Bu günlərdə müqtədir şairlərimizdən Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin **“İnsanların tarixi faciələri”** yaxud **“Əlvahi-intibah”** adlı mənzum əsərinin ikinci cüzü çapdan çıxıb mövqeyi-füruşa [satışa] qoyulmuşdur. Kitabça gözəl və qalın kağız üzərində təb' [çap] edilmiş, fiatı [qiyməti] 2 manatdır. Turan mətbəəsində, Parapetdə **“Məktəb”** mağazasında və Bazar caddəsində Paşa Qasımzadənin mağazasında.

b. 4 – 3

Qoca anam, İzzət Mənsur qızı, 19 kanuni-əvvəldə [dekabrda] evdən çıxıb, bu vaxta kimi qayıtmamışdır. Bunun nerədə olduğunu bilənlərdən bu adresə xəbər vermələrini rica edirəm. Abşeron küçəsində nömrə 34, Məcnun Pini oğlu.

2619

**İngiltərə Dəniz Nəqliyyatı İdarəsi
icazəsilə**

“Samolyot” paraxod cəmiyyəti

Mal göndərən və mal gətirənlərə elan edir ki, 17 kanuni-əvvəldən [dekabrdan] cəmiyyət bütün Xəzər dənizindəki nümayəndəliklərini iadə etmişdir [geri qaytarmışdır]. Bakı şəhərində İran, Krasnovodsk və Petrovsk şəhərlərinə göndərilən yükləri 24 və 26-cı körpülərdə qəbul edir. Acən-tənin kantor telefon nömrəsi 19-22.

Acentə V. N. Natanzondur. Paraxodstvo [gəmiçilik] idarəsi, telefon nömrəsi 46-40.

Paraxodstvo müdiri F. F. Kulikov.

b - 31

**Həkimlərin xüsusi
gecə və gündüz növbələri**

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin kün-cündə. Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələn-lər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər mü-nasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

**Doktor
Doktor Samuil İzrailoviç
Kopelioviç**

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olan-ları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] is-temal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

**Qoldqor-Fradkinin
Diş müalicəxanası**

Dərya kənarında Başenni küçədə Ra-mazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607

**Diş həkimi İsay Samuiloviç
Karşteynbaum**

Naxoşlar[ı] əvvəlki kimi qəbul edir. Dişləri ağrısız çıxarır və qızıl üzərində süni dişlər qayırır.

Ünvan: Tsitsyanovski və Çadrovı küçələrin küncündə İsrafilovun 41 nömrəli evində.

Qəbul edir hər gün saat 12-dən 3-ə kimi. Axşam 5-dən 8-ə kimi.

2610

Mama M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

**Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi:

Məclisi-Məbusan Rəisi

həzrətlərinin əmrnamələri

səh. 403-404. “...1334 sənəsi kanuni-əvvəlin ... günündən...”: Məclisi-Məbusan Rəisinin əmrlərində il rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 1918-ci il dekabr ayının müvafiq gününə uyğundur.

Vəzifəmiz nədir

səh. 404. “...məbus əfəndilərdən Səfikürdski...”: Aslan bəy Səfikürdski nəzərdə tutulur.

səh. 405. “...məbus əfəndilərdən doktor Qara bəyin...”: Qara bəy Qarabəy nəzərdə tutulur.

Qarabağ ətrafında

səh. 405-406. “781 – Cəbrayıl qəza qaimməqamı Molla Namazəliyev imza etmişdir.”: qəzetdə “Molla Namazəliyev” kimi getmiş şəxs, güman ki, Fərəc bəy Məliknamazəliyevdir.

səh. 406. “Gəncə valisi Vəkilov”: İbrahim ağa Vəkilov nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 407. “...“Gürcüstan səfirimiz...”: Məmməd Yusif Cəfərov nəzərdə tutulur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 408. “Cümə günü kral Parisə varid olmuşdur.”: İngiltərə kralı V Corc nəzərdə tutulur.

Erməni-gürcü toqquşması

səh. 409. “...Gürcüstan siyasi nümayəndəsinə...”: söhbət Simon Mdivanidən gedir.

“...Aramyansın evində...”: Mikael Ov-sepoviç Aramyans nəzərdə tutulur.

Artıq yetər!

səh. 411. “...keçilməz ormanları qır-dın...”: qəzetdə “ormanları” yerinə “olma-yanları” getmişdir.

Maarif müfəttişlərinin yığıncağı

səh. 412. “...rüşdi məktəblər...”: ibtidai təhsildən sonrakı təhsil mərhələsinə məx-sus məktəblər.

Xalq məktəbləri müfəttişlərinin yığıncağına dair

səh. 415. “əqaid”: səh. 339-dakı izaha baxın.

səh. 417. “...məşhur pedaqoq Adler-dir.”: Amerikalı pedaqoq Sayrus Adler nə-zərdə tutulur.

“Vəilla fəla!”: bu ərəbcə ifadə “belə ol-masa olmaz; belə olmasa düzəlməz; baş-qa cür düzəlməz” mənasını verməkdədir.

Nəzarətlərdə

səh. 418. “...Tiflisdəki səfirlə...”: Azər-baycanın Tiflisdəki səfiri Məmməd Yusif Cəfərov nəzərdə tutulur.

səh. 419. “darüşşəfəqələr”: valideyn himayəsindən məhrum uşaqlar üçün pul-suz internat məktəbləri.

“...at gətirənin...”: güman ki, “ət gə-tirənin” olmalıdır

“...cümlətan 497...”: qəzetdə “497” yerinə “498” getmişdir.

Bazar, 29 dekabr 1918-ci il, nömrə 73

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 25 rəbiülvəvəl sənə 1337. 29 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Bu gün kanuni-əvvəlin (dekabr) 29-unda 1918-ci sənəsi saat 12-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağını iclasın heyəti-rəyasəsi [rəyasət heyəti] elan edir.

İNTİBAHNAME [BİLDİRİŞ]

Fətəli xan Xoyski sədarəti [sədriyyə] altında müştərək hökumət təşkil edildiyindən, bununla ümuma elan edirəm ki, Müttəfiqlər komandanlığı, Azərbaycan dairəsində yeganə məhəlli [yerli] qanuni hökumət olmaq üzrə bu hökumətə tamamilə müzahirət [yardım] göstərəcəkdir.

Bakı şəhərində

Müttəfiqlər qoşunları komandanı

general-mayor Tomson

Bakı, 28 dekabr 1918

hədi Qafar oğlu, həmin 1334 sənəsi kanuni-əvvəlin [dekabrın] 18-dən etibarən Məclisi-Məbusan İdarəsi xidmətkarlığına (kuryer) təyin edilir.

Nömrə 20

Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyəti Səhiyyə Nəzarəti katibi Əmir Ağazadə, 1334 sənə kanuni-əvvəlin 21-dən etibarən Azərbaycan Məclisi-Məbusa[nı]nın katiblik xidmətinə təyin edilir.

Nömrə 21

Bakı əhli Ağaverdi Qasımov, həmin 1334 sənə kanuni-əvvəlin 15-indən etibarən Azərbaycan [Məclisi]-Məbusan mülki nəzarətçiliyinə təyin edilir.

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

**Məclisi-Məbusan Rəisi
həzrətlərinin əmrnamələri**

Nömrə 19

Gəncə şəhəri əhli Möhsün Məş-

KEÇƏN ZABASTOVKA [TƏTİL] HAQQINDA

İki gün əvvəl idi ki, şəhərimizin güzəran və məişəti adi cərəyanından düşürülüb, qeyri-adi bir şəkə girdi. Qəzetələr çıxarılmadı, elektrik işığı sö-nüb küçələr axşamları zülmətə döndü,

dəmiryol hərəkəti dayandırıldı, telefon müxabirəti [əlaqəsi] kəsildi, zavod və mədənlərdə işlər durduruldu. Əlhasil, bu bir neçə günü hər kəsin qəlb və ruhunu sıxacaq və keçmiş mənhus günlərin mənhus xatirətini [uğursuz xatirələrini] yada salacaq sıxıntılı şərait içində keçirməyə məcbur olduq.

Nə olmuşdu?

Fəhlə tətıl komitəsi tərəfindən siyasi zabastovka elan edilmişdi.

Nə səbəbə?

Ona görə ki, “Demokratik Şura” başında olan “eser”lərdən bir neçə nəfər başçıları, ingilis komandanı rəisi general Tomsonun hökmü ilə tutulub həbs edilmişdilər.

Bunların tutulmalarının səbəbi indiyə qədər məlum olmadı. Bu xüsusda cürbəcür sözlər və şayiələr buraxılırdı. Bir paraları deyirdilər ki, bu tutulanlar keçmişdə Bakıda hökumət etdikləri vaxt dövlətin bir çox pullarını yeyibdirlər. Bir paraları isə böylə bəyanatda bulunurdular ki, bu adamlar əl altınca işlər görüb Azərbaycan Hökuməti və ingilis komandasına qarşı üsyan və inqilab törətmək istəyirmişlər. Lakin bunlar hamısı şayiət cümləsindən olduğuna görə, hansının doğru və hansının yalan olduğunu bilmək mümkün olmadı.

Sırağünkü Parlaman iclasında bizim sosialistlərimiz tərəfindən bu həbslər haqqında Hökumətimizə bir sual təqriri [təklifi; tələbi] verilmişdi. Həbslərin general Tomson tərəfindən nə cəhətə görə icra edildiyi soruşula-

caqdı. Fəqət vaxt olmadığına görə bu təqrir, mövqeyi-müzakirəyə qoyulmadı. Hökumət də, təbii, cavab vermədi. Lakin vaxt müsaidə versəydi də Hökumət tərəfindən öylə bir cavab ala bilməyəcəkdik ki, marağımızın atəşini söndürsün. Çünki Parlaman dairələrində danışılan mötəbər adamların sözlərindən aşkar idi ki, bu həbslər məhz ingilis komandasının idarəsi ilə əmələ gəlib, Azərbaycan Hökuməti bu işdə zımədxəl deyildir [bu işə dəxli yoxdur]. Binaileyh [ona görə], səbəbini bilməyir və bilsə də söyləməyəcəkdir.

Deməli, həbsləri zabastovkaya səbəb olan bu adamların həbs edilmələri haqqında bir rəy və qərar hasil etmək işi, maraq göstərib əhəmiyyət verənlərin öz mülahizət [mülahizələrində] və öz fərəsətinə bağlıdır.

Zabastovka elan edən tətıl komitəsi öz tərəfindən buraxdığı nəşriyyatında fəhlə qisminin düşmənləri kim olduğunu göstərəkən, əzcümlə [o cümlədən] Azərbaycan Hökumətini də həman düşmənlərdən biri olmaq üzrə nişan vermişdi. Bu əhvalat həmin zabastovkada xarici fəhlələrlə həmrəhlik [eyni yolda olmaq, yol yoldaşı olmaq] və yoldaşlıq üzündən iştiraka məcbur olan ümum müsəlman fəhlə və əmələlərini [işçilərini] son dərəcədə mütəğəyyir edib [əsəbiləşdirib], öz hərəkətləri ilə öz hökumətlərinə qarşı durmuş olduqlarını anlayanlar bu işdən ictinab etdilər [çəkildilər] və “bu zabastovka işi Azərbaycan Hökumətinə qarşı bir əməl isə biz bu işdə heç bir vəchlə işt-

rak etmərik” deyə qərar və bəyanatda bulundular.

Yəqin bu səbəbdənmiş ki, zabastovka elan edən komitə öz səhvü xəta-yi-fahişini [nalayiq səhv və xətasını] düzəltmək üçün keçən günkü nəşriyyatlarında digər bir əhval buraxıb, zabastovkanın Qafqaz millətləri azadlığına və istiqlalına qarşı olmadığını elan edib, böylə xəbərləri yalandan buraxanları "erməni və müsəlman millətçi mütəəssibləri" [ifrat millətçiləri] deyə adlandırır.

Bizim nəzərimizə gəlincə, əvvəla burasını qeyd etməliyik ki, zabastovkanı mövcib olan [tətilə səbəb olan] bu həbslərin səbəbi nə olduğunu bilmədiyimizə təəssüflər edirik. Çünki, bu səbəblər aşkar edilsəydi, o halda zabastovkanın da Azərbaycan Hökumətinin və Azərbaycan dövlətinin lehinə və ya əleyhinə olduğu meydana çıxardı və çıxdığı surətdə, Azərbaycan fəhlə və əmələlərinin də təklif [vəziyyəti] və vəzifəsi məlum olardı.

Qaldı zabastovkanın özü; şübhəsiz siyasi, ictimai və iqtisadi hürriyətlər elan edilmiş olan cümhuriyyətimizdə istər siyasi, istər iqtisadi tətillərə heç bir kəsin deyəcəyi ola bilməz. Bu xüsusda yalnız bir şey var ki, həman o tətil işi dövlətin istiqlalını və rüknünü [özülünü] sarsıdacaq qəsdlə mövqeyi-icraya qoyulmuş olmasın və bir də tətil icra edilərkən müəyyən bir qayda üzrə olub, nizam və asayişə riayət olsun, ta ki əhalinin içinə şuluxluq və vahimə düşməsin.

Bundan əlavə, bir dövlətdə tətil və zabastovka icra edən adamlar həman o dövlətin təbəə[si] və vətən övladı olmaları birinci şərtidir. Məsələn, əgər Firəngistan [Fransa] fəhlələri, İngiltərənin bir şəhərinə gedib də zabastovka elan və icra etsələr, nəticədə İngiltərə torpağından tərd və təbid ediləcəkləri [qovulacaqları və sürgün ediləcəkləri] və firənglərə uyan ingilislərin də təhtimühakiməyə alınacaqları [məhkəməyə cəlb ediləcəkləri] təbiidir.

Əlhal [indi], şəhərimizdəki zabastovkanın kimlər tərəfindən icra edildiyini nəzərə alıb da görürük ki, bu tətili elan və icra edənlər, Azərbaycan dövlətinin istiqlalını tanımayanlar və tanımaqlarından indiyə qədər qatı bir inad göstərüb azadlığımıza qarşı düşmənənə bir vəziyyətdə bulunanlardır.

Deməli, bu adamlar şəhərimizdə öylə mətin, cismani olmasa da, mənəvi bir qüvvətə malikdirlər ki, şəhərimizin həyatının cərəyanını istədikləri vaxt durdurmağa qadirdirlər. Necə ki, durdurdular. Elektrik istasyonunda, telefonlarda, dəmiryolunda, zavod və fabriklərdə işləyən fəhlə və əmələlərimiz hamısı bu adamların əmrinə müti olub onlarla və təbii onların Azərbaycan istiqlalına qarşı olan siyasi fikir və amalları ilə şərik və həmdil olduqlarını nümayişkarənə bir surətdə meydana qoydular.

Doğrudur fərz edəlim ki, hələ bu "birinci" zabastovkanın icrasına "günahsızların günahsız" yerə həbs ediləcəkləri səbəb oldu. Kim bizi mütmə-

inüqləlb [əmin; ürəkdən inanmış] edə bilər ki, "ikinci" zabastovkanın icrası, istiqlalımızın ləğv və məhvini tələb edən "səbəblər" üzərinə olmayacaqdır?

İstiqlalımızı tanımaq istəməyənlər, özlərinin böylə bir müvəffəqiyyətlərini görüb də mənəvi bir qüvvəyə malik olduqlarını hiss etdikdən sonra bu qüvvəni siyasi amal və arzularının hüsuslu [əldə edilməsi] yolunda da sərf etmək istəməzlərmi? İstəməyəcəklərindən kim bizi əmin edə bilər və kim buna inanar?

İştə, bu zabastovka məsələsinin bizi dərin əndişələrə salan cəhəti burasıdır. Bu əndişələrə qarşı qəlbimizə təsəlli verən yalnız bu oldu ki, Azərbaycan müsəlman fəhlə və əməlləri bu zabastovkanın əsl səbəbini bilmədiklərindən, bu işdə mütərəddid [tərəddüddə] qalıb, zabastovka əhyanən [birdən; bəzən] bizim istiqlalımıza qarşı icra edilərsə, bunda heç bir vəchlə iştirak etmək istəmədiklərini görüb son dərəcə xoşnud olduq. Lakin bu tərəddüdü və bu əzmkarlığı biz yalnız maddən fəhlələrimizdən və mətbəə əməllərimiz tərəfindən gördük. Dəmiryol, elektrik stasyonu və sairə bu kimi mühüm müəssisələrimizdə xidmət edənlər tərəfindən heç bir milli cümbüş [hərəkət] müşahidə edilmədi və edilmədiyinə də təəccüb ediləcək deyildir. Çünki həman müəssisələrdə işləyənlərin demək olar ki, cümləsi [hamısı] xaricilərdən ibarət olub, Azərbaycan dövlətlərinə qarşı olan "səda-

qətləri" də məvacib almaqdan başqa özgə bir mövqedə ibraz edilməyir [görünür].

Böylə olan surətdə, gələcək hadisələr əndişəsindən özümüzü mütməin [xatircəm] etmək üçün təklifimizin [işimizin, vəzifəmizin] bundan sonra nədən ibarət olacağını anlamaq üçün çox da zəhin yormağ istəməz. Hələlik isə istiqlalımız yolunda hər bir fədakarlığa hazır olduqlarını bildirmiş olan fəhlə və əməllərimizə rəhbərlik etmək, onları möhkəm bir orqanizasiya başına cəmləşdirmək və istiqlalımızı tanımaq istəməyən xarici fəhlə və əməllərin təşkilatları qabağında öz fəhlə və əməllərimizdən "əks-təşkilat"lar düzəltmək bizim bütün partiyalarımızın birinci borcudur.

Zabastovka əsnasında fəhlələr və əməllərimizin dəfəatla [dəfələrlə] idarəmizə müraciət edib də: "Bizə adam göndərin, bizə rəhbərlik edin, təklif və vəziyyətimizi bizə bildirin" deyər israr etdiklərini görüb də, partiyalarımızın bu yolda ətalətlə iş görüb də başısoyuluq etmələrindən məyus olduğumuzu deməyə bilmərik. Ümidvarıq ki, bundan sonra partiyalarımız işin nə dərəcə ciddi bir vəziyyətdə olduğunu nəzəri-etinaya alıb da fəhlə və əməllə təşkilatı işlərimizə kamali-şövq və həvəslə girişməyi özləri üçün müqəddəs bir vəzifə ədd [hesab] edəcək və işə ciddiyyətlə girişəcəklirlər.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Yeni Kabinə təşkili

Məclisi-Məbusanın 5-ci iclası, kənuni-əvvəl [dekabrın] 26-sı, gündüz saat 12-də təyin edilmişdi. Saat birdə müavini-sədr [sədrin müavini] doktor Həsən bəy Ağayev iclası açaraq müzakirə olunacaq məsələləri elam edir [bildirir]. Növbədəki məsələlər bunlardır:

1 - Varid olan məktubat [gələn məktublar];

2 - Fəhlə komissiyası intixabı [seçkisi];

3 - Bütçə komissiyası seçkisi;

4 - Məclisi-Müəssisən dəvəti [çağırılması] qanunu hazırlamaq üçün bir komissiya intixabı;

5 - Yeni Kabinə təşkili haqqında;

6 - Bəyannamələr;

7 - Son həbslər haqqında istizah [izahat tələbi];

8 - Rüşvətخورluq haqqında rus fraksiyasının istizahı.

Varid olan məktubat bundan ibarətdir ki:

Gorus qəzasından Ağaoğlu Əhməd bəy həzrətlərinin Parlamana məbus intixab edilmiş olduğu haqqında məhəllindən [yerindən] teleqraf və etibar-namə alınmışdır.

Bakı qəzasından Parlamanda məbus bulunmadığından “İttihad” firqəsi Parlamana müraciətlə, Bakı qəzasına iki yer verilməsini istida [xahiş] edir.

Məhəmmədbəyovun məbusluq-

dan istefası, Qasım bəyin məzuniyyəti, Ukrayna Radası[nın] “Bakı” ərizəsini mütaliə edib də öz qərarını bildirmək üçün bu kağızlar Etibarnamə Komissiyonuna verilir.

Bundan sonra yeni Kabinə təşkili məsələsinə keçərək Rəisi-vükəlaya [Baş nazirə] söz verilir.

Fətəli xan Xoyski şiddətli və sürəkli alqış içində kürsiyi-xitabətə çıxaraq yeni təşkil olunan hökumətin gələcək məramnameyi-fəaliyyətini müxtəsərən təsvirlə böylə nitq irad edir [söyləyir]:

“Möhtərəm məbuslar! Sizin rəisizinin xahişinə görə bu mühüm, çətin və qorxulu bir zamanda yeni Kabinə təşkili mənə mühəvvəl edildi [tapşırıldı]. Vəziyyəti, aşkardır ki, siz məndən yaxşı bilirsiniz. Yeni Kabinə təşkilini öhdəməzə götürməkdə nə qədər məsuliyyət olduğu da sizə məlumdur. Siz bilirsiniz ki, beş illik Cahan müharibəsindən sonra Sülh Konfransı qarşısında bizim əsl mühüm məsələmiz, istiqlaliyyətimiz məsələsi olacaqdır. Bu istiqlalı təsdiq etdirməyi bu halətdə siz Hökumətə tapşırırsınız və biz bu ağır vəzifəni öhdəməzə alırıq. Hökumət hamı vəzifələrindən qabaq istiqlaliyyətimizi müdafiə və mühafizə etməyi özünə borc bilir. (*Alqış*)

Keçənlərdə burada hər fraksiya tərəfindən oxunan deklarasiyalar, bu vəzifəni boynumuza götürüb əmələ gətirmək üçün bizə zəmanət verir. Fəqət Azərbaycan istiqlaliyyəti ondan ibarət deyil ki, özümüzlə özgə dövlət-

lər arasında bir sədd çəkək. Aşkardır ki, müstəqil Azərbaycan Hökuməti ümüm [bütün] dövlətlərlə rabitə hüsusuna [əlaqə qurmağa] çalışacaqdır. Bu rabitə əvvəlcə qonşu dövlətlər, ümumiyyətlə sabiq Rusiya ərazisində təşəkkül tapmış dövlətlər, xüsusən Rusiyanın özü ilə hasil olmalıdır. Özgə millət və dövlətlərlə Hökumət, yalnız başına deyil, sizin köməyiniz və göstərdiyiniz yol ilə rabitə əmələ gətirəcəkdir.

İstiqlaliyyətimizin hamımız üçün əziz və sevgili olduğuna əminiz. Fəqət burası ancaq Ümumi Sülh Konfransında qəbul edilib tanınacaqdır. Biz ümidvarız ki, hürr Amerikanın bütün cahana deklarasiya elan etmiş olan hüriyyətpərvər rəisi-cümhuri [prezidenti], demokratik İngiltərə və cümhuri Fransa heç vaxt kəndi istiqlalına ciddü cəhd ilə çalışan bir millətin hüququnu tapdalayıb hüriyyətini əlindən almazlar. Bu cür hökumətlərin nümayəndələrindən ibarət cahan məhkəməsi olan Sülh Konfransında bizim sözüümüz eşidiləcəkdir. Bunu deməyə mənə ümid verən, Müttəfiqlərin şəhərimizdə bulunan nümayəndələrinin bizimlə etdikləri rəftar və müamilədir. Özümə borc bilirəm deyim ki, onlar bizimlə heç pis rəftar etməyib, biləks [əksinə], istiqlaliyyətimizi almaq yolunda müzahirət [köməklik] tərzində müamilədə [rəftarda] bulunmuşlardır. *(Alqış)* Mən ümidvar oluram ki, gələcəyə bəslədiyimiz ümid və amalımız vücuda gələcəkdir.

Möhtərəm məbuslar! Hökumət çox şadlıqla bəyan edir ki, işlərimizi sülhlə aparmaq məsələsində hamınızın rəyi birdir və böylə aparmağa hamınız bərabər çalışırsınız. Heç vaxt qan tökülmək tərəfdarı deyildiniz. Aşkardır ki, sizin göstərməyiniz Hökumət üçün bir yol olacaq və Hökumət bu yol ilə gedəcəkdir. Hökumət həmişə çalışacaqdır ki, özgə dövlətlərlə bizim aramızda həll edilməmiş qalan məsələlərin həpsi sülh tərifi [yolu] ilə həll olunub qurtarsın. Fəqət bizi çox məyus edən bir şey var – o da torpaq məsələsi üstündə gürcülərlə ermənilərin arasında qan tökülməsidir. Hökumət çalışır ki, böylə məsələlər sülhlə həll edilsinlər və Xariciyyə Nəzarətimizin vəzifəsidir, Xariciyyə Nəzarətinin borcudur, özgə dövlətlərlə öylə bir rabitə hasil etsin ki, aramızda qalxan məsələlər, sülhlə xitampəzir ola [nəticələyə] bilsinlər.

Məlumdur ki, Xariciyyə Nəzarəti başqa dövlətlərlə həm siyasi, həm ticarəti rabitə yapmalı, həm də işləri sülhlə əmələ gətirməlidir. Amma sülhlə əmələ gətirmək o deyildir ki, Hökumət özü üçün heç bir qüvvə hazırlamasın. Gərək hər dövlət daima özünü müdafiə etmək üçün qüvvə bulundursun. Ona görə həm daxili, həm xarici düşmənlərə qarşı, bizim istiqlalımıza hücum edənlər müqabilinə müdafiədə bulunmaq üçün lazım olan qədər qüvvəmiz olsun gərək. *(Mərkəzdən və soldan alqış)*

Keçmişdə sabiq hökumət öylə bir

qüvvə təşkili üçün çalışmışdır; təşkilat və hazırlıq yapmış, iş başında adam qoymuşdur. İnşallah az bir vaxtdan sonra bunların həpsi feilən vücuda gələcəkdir. Ola bilər ki, keçmişdə bəzi xətalər olmuşdur. Lakin şimdiki artıq böylə xətalər olmamalıdır. Əsgəri qüvvə təşkili üçün lazımı tədabir ittixaz edilməlidir [tədbirlər görülməlidir]. Ümidvar oluruq ki, bu uğurda Parla-man dəxi bizə kömək edib, lazımı büdcəni qəbul edəcəkdir.

Möhtərəm məbuslar! Mən özümü borclu bilirəm bu gün sair nəzarətlər [nazirliklər] haqqında da sizə məlumat verəm. Daxili işlərimizdə bir çox nöqsanlar vardır. Əlbəttə, heç öylə bir hökumət olmaz ki, onun böylə nöqsanları olmasın. Hökumət özü yaxşı bilir ki, nöqsanlar daxiliyyə işlərinin başında duran adamlardan asılıdır. İş başında duran adamlar milləti, camaatı sevən, iş bacaran, yaxşı adamlar olsun gərək. Bundan maəda [başqa] millət özü də gərək hökumətə müavinət [köməklik] etsin. Amma, təəssüflər olsun ki, millət öz hökumətinə bu qüvvəti verməyir, o iqtidarı göstərməyir. Lazımlı adamlar iş başına gəlməyib qırağa qaçırlar. Halbuki millət nümayəndələri bilməlidirlər ki, bu işlər, camaat işi, vətən və millət işidir; bundan boyun qaçırmaq olmaz. Fəqət bizdə öylə deyildir. Hökumət işində qulluq edənlərə məvacib az verilir. Halbuki hər adam alış-verişlə bu məvacibindən çox artıq qazana bilər. Şübhəsiz ki, hökumət də hamıya istədiyi qədər

məvacib verə bilməz. Ona görədir ki, bacarıqlı bildiyimiz hər kəsi qulluğa dəvət edirik, qazanc az olduğundan boyun qaçırır. Camaat, millət bunu anlamalı və hökumət işlərindən qaçmamalıdır. Bununla da inşallah hər bir işi əmələ gətirib daxilimizdə hər şey öz yoluna düşəcəkdir. Hökumət özünü borclu bilir ki, Rusiya inqilabının fətuhatı [nəliyyəti] olan ümum [bütün] hürriyyətləri müdafiə eylesin. (*Sol və mərkəz[dən] alqış*) Bu işdə hökumət tək işləyəmməz. Millət özü hökumətinə kömək etməlidir. (*Soldan “doğrudur”, alqışlar*) Hökumət bilir bu hürriyyətlərin həpsi verilməli, təmin edilməlidir. Bu hürriyyətlər, bu imtiyazlar verilməsə, dövlət işləri düz getməz.

Bir də daxili işlərimizdə mühüm bir məsələ var. Bir məmləkətdə yaşayan ümum millətlər, özlərini o məmləkətin, o dövlətin doğma övladı kimi görməlidirlər. Biz türk-islamı heç bir zaman özümüzü vətənə övlad kimi görməyib, həmişə ögey olduğumuzu hiss etmişik. Şimdi biz öylə şərait hasil etməliyik ki, vətənimizdə yaşayan millətlərin həpsi özünü bir dərəcə vətən övladı kimi görsünlər. Biz özümüzdə rəva görmədiyimizi, sairələrinə də rəva görməməliyik. (*Mərkəz və soldan alqış*)

Ona görədir ki, məmləkətimizdə yaşayan ümum millətlərin milli-mədəni ehtiyaclarını tamamilə təmin etməliyik. Bizim içimizdə əsrlərdən bəri bizimlə yan-yanı yaşayan millətlər var. Onlardan birisi də erməni millətidir.

Müsəlmanlar da, ermənilər də unutmamalıdır ki, onlar min illərdən bəri bir yerdə yaşamışlar və bundan sonra da min illərcə bərabər yaşayacaqlardır. Bu millətlərin həpsini hökumət gərək bir gözlə görsün. *(Alqış)*

Maarif Nəzarəti hər kəsə imkan verməlidir ki, öz ana dilində oxusun. Böylə imkan verilməmək bəlasındandır ki, bu gün mən sizinlə istədiyim kimi danışa bilmirəm. Bizdə böylə olmamalıdır. Hazırda məmləkətimizin sənət məktəblərinə böyük ehtiyacı vardır. Maarif Nəzarəti milli ümumi məktəblərlə bərabər, sənət məktəbləri güşadına [açılmasına] da çox əhəmiyyət verməlidir.

Möhtərəm məbuslar! Daha bir mühüm məsələ var ki, hər bir dövlətdə birinci ədd [hesab] olunur. Hətta böyük dövlətlər bu məsləyə diqqət verməlidirlər. Bu da ərzaq məsələsidir. Bu məsələdən dolayı sair məmləkətlərdə nizamsızlıqlar, iğtişaşlar törəyir. Ərzaq məsələsini nizama salan hökumət, öz işinin yarısını həll etmiş olur. Azərbaycan Hökuməti özünü borclu bilir zəruri şeyləri ümum millətlər və bütün füqərayi-kasibə arasında ədalətlə təqsim etsin [bölsün]. Bu barədə hökumət çalışır. Fəqət ərzaq məsələsi, ticarət və yollar məsələsi ilə sıxı surətdə mərbutdur [əlaqədardır]. Ticarət Nəzarəti sair dövlətlərlə mübadiləyəməvli [mal mübadiləsini] yoluna salmazsa, dəmiryolları ilə mal müntəzəmən gəlməzsə, şübhəsiz ki, ərzaq işlərini qaydaya salmaq olmaz. Keçmiş

hökumət dövründə dəmiryollarında çox xətalər, nöqsanlar, hətta xəyanətlər olmuşdur. Amma təsəvvür ediniz ki, son zamanlar dəmiryoluna dörd dəfə böyük təpik dəymişdir: əvvəla rus qoşunları cəbhədən qayıdarkən yolları söküb dağıtdılar; ikinci, anarşi vaxtı öz camaatımız öz yollarımızı söküb dağıtdı *(Soldan “ayıb olsun”)*; üçüncü təpik Bakı davası zamanı dəydi; nəhayət dördüncü təpik türk qar-daşlarımızdan dəydi. Çünki həmişə, hamı əsgər, getdiyi yola zərər yetirdiyi kimi, bunlar da Azərbaycan dəmiryoluna sədəmə [zərbə] vurdular. Şimdi böylə bir yoldan nə gözləmək olar?! Bundan əlavə, yollarda özümüzdən qulluqçumuz olmadığından, xaricilər dəxi bilirlər ki, onlar getsələr, yol fəna olacaqdır. Ona görə də bildiklərini edirlər. Bununla bərabər, Hökumət sizə söz verir ki, böylə nizamsızlıqları tezliklə düzəldib sui-istimal [sui-istifadə] və xəyanətləri rəf etsin [aradan qaldırsın].

Maliyyə Nəzarəti haqqında dəxi bir neçə söz söyləməliyəm. Özünüz bilirsiniz ki, bu vaxtadək bizim özümüdə məxsus pulumuz yoxdur. Ancaq müvəqqət bonlar [bonolar] kəsilmişdir. Maliyyə Nəzarətinin birinci vəzifəsi tezliklə Azərbaycan pulu çıxarmaqdır. Bir də tezliklə vergilər cəm etmək lazımdır. Bunu da deməyə ehtiyac yoxdur ki, verginin ən çoxu, ən ağır dövlətlilərin öhdəsinə düşməlidir, nəinki kasıbların. *(Mərkəzdən və soldan alqış)*

Ədliyyə Nəzarətinə keçdikdə: özümüzlə məlumdur ki, Ədliyyə Nəzarəti düzgün olmadıqca, heç bir məmləkətin işi getməz. Bundan əlavə, öylə olmalıdır ki, məhkəmədə şikayətçi ilə hakim bir-birinin dediyini anlasın. Binaənileyh [ona görə], Hökumətimiz məhkəmə işlərinin də milli lisanda olması uğrunda ciddi tədbirlər görəcəkdir.

Post, Teleqraf, Səhhəti-Ümumiyyə [xalq səhiyyəsi] və sairə nəzarətləri [nazirlikləri] və işləri haqqında uzun baş ağrısı vermək istəməyib, ancaq bu qədər deyirəm ki, bu barədə dəxi Hökumət lazımcına tədbir görəcəkdir.

Hökumət və dövlət işlərində gərək hökumət və gərəkse camaat üçün iki mühüm məsələ vardır: fəhlə və əkinçi məsələləri. Millətin əksəriyyəti fəhlə və əkinçidən ibarətdir. *(Mərkəz və sol[dan] alqış)* Hökumət bilir ki, torpaq əkinçiyə verilməzsə, fəhlənin həyatı təmin edilməzsə, heç vaxt iş yerimiz. *(Mərkəz və sol[dan] alqış)* Binaənileyh, Hökumət təzəlikcə bir Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] təsis edir. *(Mərkəz və sol[dan] alqış)* Əminəm ki, Məsai Nəzarəti fəhlə həyatını təmin edəcəkdir, fəhlələri səkkiz saatdan artıq işlətməyə qoymayacaqdır. Bundan əlavə, ümum fraksiyaların rəyi ilə Hökumət rəyi torpaq məsələsində bir olub, Hökumət lazım bilir ki, torpaq əvəzsiz kəndlilərə verilsin. *(Sol və mərkəzdən sürəkli alqışlar)*

Möhtərəm məbuslar! O Hökumət ki, sizin rəyinizlə işləyir, özünə başqa

yol götürməyir və götürə bilməz də. *(Soldan və mərkəzdən alqış)*

Onu da bilirsiniz ki, torpaq məsələsi öylə mühüm bir məsələdir ki, bir qələm çəkməklə həll oluna bilməz və heç bir məmləkətdə bu vaxtadək qaydaya salınmamışdır. Bunu diqqətlə qaydaya salmaq, bu xüsusda müfəssəl [təfəsilatlı] və qəti məlumat toplamaq və hamını razı buraxacaq bir dərəcədə həll etmək lazımdır. Bunu da tezliklə əmələ gətirməyi Hökumət öz öhdəsinə alır. Məclisi-Müəssisən [Təsisçilər Məclisi] dəvətinədək Hökumət, torpaq məsələsini lazım və mümkün surətdə bir sahmana salacaqdır.

Sözümü qurtararkən təkrar edirəm ki, Hökumət qarşısında duran məsələlərin ən mühümü, istiqlalımızı müdafiə məsələsidir. Məmləkətin hər guşəsindən, millət içindən gəlmiş siz məbuslar da bu fikirdəsiniz. Bütün millətin zəhnini hamıdan artıq işğal [məşğul] edən bu məsələdir. Bütün millət bir işdə həmrəy olub ciddən çalışsa, o millət nə qədər ufaq da olsa, məqsədinə çatacaqdır. *(Alqış)* Hökumət isə bu məsələni gözlərinin bəbəyi kimi qoruyacaqdır. *(Gurultulu, sürəkli alqış)*

Siz bilirsiniz ki, Hökumət nə qədər müşkül və qorxulu bir zamanda öhdəsinə nə qədər ağır bir vəzifə götürür. Bizi böylə vəzifə götürməyə cürətləndirən və ümid verən sizin kömək və etimadınızdır. Şimdi Allahdan tövfiq [yardım] və sizdən kömək istəyərək, yeni Kabinə əzasını [üzvlərini] sizə xəbər verirəm.

Təşkil etdiyim yeni Kabinə işbu zəvatdan [şəxslərdən] ibarətdir:

Baş vəzir [Baş nazir] və Xariciyyə naziri – Fətəli xan Xoyski (yəni mən);

Daxiliyyə naziri – Xəlil bəy Xasməhəmmədov;

Dövlət müfəttişi – Məhəmməd-həsən Hacınski;

Hərbiyyə naziri – Səməd bəy Mehmandarov;

Maliyyə naziri – Protasov;

Post-Teleqraf naziri – Aslan bəy Səfikürdski;

Ticarət və Sənaye naziri – Mirzə Əsədullayev;

Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri – Xudadad bəy Məlikaslanov;

Maarif naziri – Nəsim bəy Yusifbəyov;

Ərzaq naziri – Lizqar;

Ədliyyə, Səhiyyə, Ziraət və Məsai nəzarətləri boş buraxılmışlardır. Çünki bu yerlərdən birisi yenə ruslara, üçü də ermənilərə verilməlidir.

ERMƏNİ-GÜRCÜ TOQQUŞMASI

Azərbaycan Hökumətinin notası

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 23-də Azərbaycan Hökuməti tərəfindən Gürcüstan və Ermənistan Xariciyyə nazirlərinə bu məzmununda bir teleqraf göndərilmişdir:

“Azərbaycan Hökuməti Gürcüstan

ilə Ermənistan arasında Borçalı dairə-sindəki mübahisəli sərhəd məsələsin-dən ötrü vaqə olan müsəlləh müsə-diməyə [silahlı toqquşmaya] öz təəssü-fatını izhar edir [təəssüflərini bildirir]. Zaqafqaziya cümhuriyyətləri təşkil olunduğu bir zamanda, məbəyndə [tərəflər arasında] olan mübahisəli məsələlərin silah gücü ilə həll edilməsi müvafiqi-məqsəd [məqsədəuyğun] deyildir. Məməfih [digər tərəfdən], müba-hisələrin bu üsulla həll edilməsini qəti hesab etmək olmaz. Azərbaycan Hö-kuməti mübahisəli məsələlərin, həm-çinin sərhəd məsələlərinin həmişə sülhlə həll edilməsi tərəfdarı olduğun-dan, hər iki qonşu və mehriban cüm-huriyyətlər arasında vaqə olan müsəl-ləh müsədiməyə qarışmaqdan özünü saxlayıb, Borçalı rayonunun Azərbaycan türkləri ilə məskun hissəsinin Azərbaycan Cümhuriyyətinin ayrılmaz bir parçası olduğunu izhar etməyi [bildirməyi] özünə borc bilir. Buna görə bu müsədimə, hər nə cür olsa da, nəticədə məzkur [adı keçən] rayonun müqəddəratı tərəfeyn [tərəflər] arasın-da qılıncla deyil, həkəm [arbitr] vasi-təsilə həll olunmalıdır.

*Xariciyyə naziri vəzifəsini ifa edən
Ziyadxanov”*

Gürcüstan ərkani-hərbindən [Qə-rargahından]

Sadaxlı rayonunda vaqə olan iki günlük müharibə, bizim əsgərlərin təzə mövqelərə çəkilməsi ilə bitmişdir. Düşmən böyük qüvvələrlə hücum

etmişdir. Bundan əlavə, arxada olan erməni kəndləri əhalisi, dəmiryol xəttini dağıtmaq və qeyri vasitələrlə erməni ordusuna böyük kömək etmişlərdir. Hər tərəfdən düşmənlə mühasirə edilmiş əsgərlərimiz bir çox qəhrəmanlıqla düşməinə qənaim [qənimətlər] buraxmayıb geri çəkilməyə müvəffəq olmuşlardır.

Ermənistan Hökuməti tərəfindən Gürcüstan əleyhinə hərəkəti-hərbiyyə [hərbi əməliyyatlar] başlanan kimi, Gürcüstan Hökuməti müşahidə etmişdir ki, ermənilər hər yerdə xəlvətcə istihzari-əsgəriyyə [hərbi çağırış] elan etmişlərdir. Odur ki, Tiflis və ətrafında olan ermənilər, hətta Rusiyadan bir çox miqdarda Ermənistana azim olmaqdadırlar [getməkdədirlər]. Mühəqqəq olmuşdur [təsdiqlənmişdir] ki, Tiflisdə Erməni Milli Şurası[nın] olduğu Aramyansın evində “Daşnaksaqan” firqəsinin məşhur xadimləri tərəfindən xəlvətcə əsgər cəm edilir. Kanuni-əvvəl in [dekabrın] 20-də həman evdə vəqə olan axtarış əsnasında ehtiyat zabitləri və 184 nəfərə qədər cavan ermənilər həbs edilmişlərdir. Buna binaən [əsasən] hökumət məmurlarına əmr edilmişdir ki, sinləri [yaşları] əsgərliyə müvafiq olan erməniləri hərbi əsir elan edib Kutaisə göndərsinlər. Ermənistan üçün əsgər cəm etməyə çalışan “Daşnaksaqan” firqəsi xadimlərini də ümumi qanun üzrə həbsə al-sınlar. Hökumətin bu əmri icra edil-məkdədir.

MƏHƏMMƏD ƏMİN RƏSULZADƏNİN NİTQİ

Erməni-gürcü davası münasibətilə Parlamanda istizah [izahat] verildikdə, Rəsulzadə Məhəmməd Əmin bəy tərəfindən irad edilmiş [söylənmiş] nitq:

Bu gün Azərbaycan Məclisi-Məbusanının iztirabi-qəlblə [ürək ağrısı ilə] cəm olmasına səbəb, qonşularımız arasında vəqə olan qanlı müsadimələrdir [toqquşmalardır]. Bu hadisələr yanı başımızda deyil, uzaqda yaşayan digər millət arasında da çıxsaydı, insaniyyət nöqtəyi-nəzərindən qəlbimizi cərihədar edib [yaralayıb] qanla dolduracaqdı. Fəqət məlum a, biz göylərdə deyil, yerdə yaşayırıq. Həqiqəti düşü-nəlim. Bu vəqə olan hadisələr öylə iki qonşu millət arasında vəqə olmaqdadır ki, biz müqəddəratımızı dün on-larla birlikdə həll edirdik, yarın [sabah] da müştərək həll edəcəyiz. Bunun üçün də biz bu millətlər arasında çıxan hadisələrə yabançı qala bilməyiz. Bu hadisələrlə biz, qəti və həyati surətdə əlaqədarız. Ona görə də səsimizi yüksəltməli, “aman, nə yapıyorsunuz” deməliyiz. *(Soldan və mərkəzdən al-qış)*

Əfəndilər! Çox qəribədir, bir zamanda ki, Hərbi-ümumi [Dünya müharibəsi] axıra yetişir, bir zamanda ki, dünyanın cəngavər və təcavüz-dırnağ-ğa qədər müsəlləh olan [silahlanmış] millətləri məsələlərin artıq sülh və müsəlimətlə [asayışlə] həll və qət olun-masını [sona çatmasını] istəyirlər, bir za-

manda ki, istiqlala layiq olduğumuzu isbat üçün bu gün biz kiçik Qafqaziya millətlərinin əlində qüvvətli bir sübut vardır ki, o da sülh və müsəlimət, ancaq və ancaq qan tökməkdir. (*Sürəkli alqış*)

Əvət, əfəndilər! Böylə bir zamanda ki, biz Qafqaziya millətləri ixtilafli və mübahisəli məsələləri qansız həll etməz isək, iləridə bütün millətlərin iştirakı ilə əqd oluncaq [bağlanacaq] Ümumi Sülh Konfransına qol-qola olaraq bir qapıdan dost bir surətdə girəcək olmasaq, bütün əməllərimiz [arzularımız] məhv və nabud [puç] olar. İştə böylə bir zamanda, Ermənistanla Gürcüstan arasında qan tökülür. Bu qanlar dayanmalıdır. Çünki hürriyyət və istiqlal haqqında bəslədiyimiz o əziz və müqəddəs qəsdlərimizi [məqsədlərimizi] qara yerlərə gömülmək üçün sülh masası başında müttəhidən [birgə] oturmağa layiq olduğumuzu göstərməliyiz. İştə bu qanların dayandırılmasına bir təsir icra etmək üçün bu gün Azərbaycan demokratiyası [xalq] səsini yüksəltməlidir. (*Alqışlar*)

Əfəndilər! Bu fikir, ixtilafli məsələlərin müsəlimətlə [sülh yoluyla] həlli fikri, heç bir vaxt Azərbaycan camaatına yabançı qalmamışdır. Azərbaycan demokratiyasını hər zaman töhmətləndirmişlər, ona dildə bir, məqsəddə, işdə bir deyə böhtan etmişlərdir. Hər zaman bizlərə irticapərəst adını taxaraq, aləmlərə təşhir etmişlərdir [nəmayiş etdirmişlər]. Buna dəlil olaraq illətləri [səbəbləri] bizim xaricimizdə

olan əsəfli [təəssüflü] hadisələri üzümüzə vurub, erməni-müsəlman [toqquşması] kimi müəssif [kədərlı] hadisələrə meydan olduğundan, Azərbaycanı təqsirləndirmişlərdir. Fəqət həqiqəti-hal [həqiqi vəziyyət, gerçəklər] nəyi göstərir? Azərbaycan, müqəddəratını kəndi əlinə alıb da müstəqil olaraq yaşamağa başladığı andan bəri siyasətini müvafiqət [uzlaşma] və müsəlimət [asayış, əmin-amanlıq] əsasına qurmuşdur. Azərbaycan Hökuməti ibtidadan [başlanğıcdan] bəri sülh tərəfdarı olub da, müsəlimət siyasətindən ayrılmamışdır. Azərbaycan Hökuməti əvvəl-təsisindən [qurulduğu gündən] bəri Qafqaziya millətləri arasında olan ixtilafli və mübahisəli məsələlərin cəbr [zor] ilə deyil, sülh ilə həll olunmasına çalışmışdır. Azərbaycan siyasi nümayəndələri hər zaman və hər məkanda mübahisəli məsələlərin sülhlə həll olunması təklifində bulunmuşlardır.

Qafqaziya millətləri bu məsələləri öz aralarında həll edə bilməzlərsə, başqa bitərəf bir həkəmə [arbitr] müraciət etməlidirlər. İyun ayının ibtidalarında [əvvəllərində] idi, Gürcüstan Hökuməti Borçalının müsəlman əhalisinin arzusuna rəğmən cəbrən [zorla] Gürcüstana ilhaq edirdi. Azərbaycan bunu protesto edərək, məsələnin beynəlmiləl bir komisyona vasitəsi ilə həllini təklif etdi. Məttəəssüf [təəssüf ki], bu təklifinə müvafiqət cavabı deyil, müxalifət gördü. Bu təklifini Azərbaycan Hökuməti sonralar yenə təkrar etdi, nəticə almadı. Son gün-

lərdə isə Gürcüstan Hökuməti bu nöqteyi-nəzəri qəbul ilə rəsmən bir təşəbbüsdə bulundu. Bu təşəbbüsə birinci ləbbeyk deyən [qəbul edən] Azərbaycan Hökuməti oldu. Gürcüstan Hökuməti qonşu Ermənistan Hökumətini də Zaqafqaziya Konfransına dəvət etmiş, günlər, həftələrlə bəkləmiş, lakin Ermənistan nümayəndəsi gəlməmişdir. Bunun üçün konfrans məsələləri həll edilə bilməyib dağılmışdır. Gürcüstanla Ermənistan arasında bu məsələ üzərində təati etmiş [mübadilə edilmiş; alınıb-verilmiş] və surətləri bu gün nəşr edilmiş teleqraflardan anlayırıq ki, Gürcüstan Hökuməti hətta bu müzakirət əsnasında bizdən bixəbər olaraq Ermənistanın təklifinə görə əvvəlcə bu məsələləri yalnız Ermənistanla öz arasında həll etməyə razı olmuşsa da, yenə vəziyyəti qurtarammamış, məqsədinə müvəffəq olammamışdır.

Şimdi isə bu iki millət öz aralarında olan mübahisəli məsələləri qanla həll etməyə başlamışlar. Arada ixtilafli olan torpaq məsələsi vardır. Əzcümlə [o cümlədən] Borçalı uyezdi mövzui-bəhsdir [mübahisə mövzudur]. Biz biliriz ki, Borçalının türk və müsəlmanlarla məskun olan qismi Azərbaycandan ayrılmayacaq bir qitədir [parçadır]. *(Şiddətli alqışlar)* Zəngəzur, Qarabağ uyezdi kəza [həmçinin] Azərbaycandan ayrılmayacaqdır. *(Alqışlar)* Biz bu mübahisəli məsələlərin demokratik nöqteyi-nəzərindən qılıncla deyil, sülhlə həll olunmasını hər zaman istəmiş,

indi də arzu edirik. Fəqət heyhat ki, bizim bu arzumuz səhrada çağırılan boş sədadən ibarət qalmışdır. Biz zikr olunan yerlər üzərindəki haqqımızın hər vasitəyə müraciət edilsə eşidiləcəyinə qənaətimiz bərkəmal [tam] ikən, Qafqaziyanın ümumi müqəddəratını nəzərə alaraq, biz həmişə digər mübahisəli məsələlər kimi bu məsələnin də sülhlə həll olunmasını gözləmişik.

Arzu edirdik ki, Gürcüstanla Ermənistan hökumətləri dəxi bu əsası qəbul ilə öz aralarındakı ixtilafli məsələləri sülh və müsəlimətlə həll etsinlər. Məəttəəssüf [təəssüf ki], bu gün meydana nahaq yerə qanlar töküldüyünü görürüz.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanı Gürcüstan və Ermənistan hökumətlərinin daxili işlərinə qarışmaq üçün deyil, bütün Qafqaziyanı yaxacaq, o cümlədən Azərbaycanı da qanlara boyayacaq bir fəlakətin önünü almaq üçün bu məsələyə icrayi-təsir etmək istər və imanımız bunadır ki, Gürcüstan və Ermənistan camaatı dəxi bizim kimi düşünür.

Azərbaycan xalqının müməssiliruhu olan [ruhunu təmsil edən] Məclisi-Məbusanımızda hökmfərma [hökm-ran] olan bu ruhi-müsəlimət [əmin-amanlıq ruhu], əminəm ki, bütün camaatımızın duyğusu olduğu kimi, gürcü və erməni camaatının eyni-mətləbidir [mətləbinin özüdür ki var]. Gürcüstan və Ermənistan Məclisi-Məbusanları dəxi öz millətlərinin vicdanını

təmsil etdiklərindən, sülhamiz [sülhpərvər] bir seyhəyi-intibahla [oyadan hayqırıqla] kəndilərinə müraciət edəlim və deyəlim ki: Qafqaziya millətləri sülh [və] müsəlimətə möhtacdırlar. Bütün səy, iqtidar və nüfuzunuzu hökumətiniz üzərində icra ediniz. Tökülən bu nahaq qanlar dayansın. Çünki bu qanlarda boğulacaq hürriyyətlərimiz, çünki bu yangınlarda yanacaq yurdlarımızdır. *(Alqışlar)*

MAARİF MÜFƏTTİŞLƏRİNİN YİĞİNCAĞI

(8-inci iclas)

Kanuni-əvvəlin [dekabrın] 22-də, səhər saat 9-da, möhtərəm Azad bəy Əmirovun təhti-sədarətində [sədrliyi altında] məclis açılır. Növbədə olan məsələlərdən biri ümum məktəblər üçün tədris kitablarının intixab [seçilməsi] və hökumət məsarifi [xərçisi] ilə intişar [nəşr] olunmasıdır. Bu barədə hərtərəfli mübahisə və müzakirə olunduqdan sonra, hal-hazırda məktəblərdə tədris işi dairəsində olan kitabların tənqid və təqrizinə [mənfi və müsbət tərəflərini deməyə] girişmədən, vaxtın qeyri-müsaid olmasını dərnəzər edərək [nəzərə alaraq], hələlik o kitablara qənaət etməklə bərabər, gələcək üçün ümum məktəblərə yarar tədris kitablarının Maarif Nəzarəti tərəfindən bilatəxir [təxirə salınmadan] (mütəxəssislər vasitəsilə) tərtib və təmin olun-

masını məclis arzu və xahiş edir. Bundan sonra mütəəllimlər [şagirdlər] üçün məktəb xaricindən, yəni məktəb proqramlarından əlavə asudə vaxtlarda və tətil günlərində qiraət dərslərinin tərtib olunması müzakirə olunur.

Möhtərəm qarelərə [oxuculara] məlumdur ki, mövcud kitabxanalarımızda və məktəblərimizdə şagirdlərimizə kafi qədər faydalı kitabçalarımız yoxdur. Məktəb şagirdlərini ancaq dərs kitablarına qane edib, başqa müfid [faydalı] risalə və kitabçaların qiraətindən məhrum etmək, onların istedad və zəkasının nəşvü-nümasını [inkışafını] məhdud eyləmək deməkdir. Belə qiraət kitablarının pedaqojiya nöqtəyi-nəzərindən artıq xeyri olduğu hər kəscə aydın və aşkardır. Ona görə belə qiraətlərin mümkün qədər hər yerdə müntəzəm surətdə tərtib olması nəinki mətlubdur [arzu ediləndir], bəlkə vacibdir. Binaənileyh [ona görə], məclis bu mühüm məsələni kamalidiqqətlə təhlil edəndən sonra belə qərarı qəbul eylədi: Maarif Nəzarəti cənbində [nəzdində] müsəddəq [təsdiqlənmiş] surətdə bir ədəbiyyat şöbəsi açılıb, hökumət xərçisi ilə xüsusən şagirdlərin əxlaq tərbiyələrinə və məlumatına xidmət edəcək balaca risalə və kitabçalar, müsəvvər [şəkili] jurnallar və ümumən az təcrübəli müəllimlər üçün pedaqojiyaya dair jurnallar çap və nəşr olunmalıdır və bu qərarın bilatəxir əncamına [yerinə yetirilməsinə] indidən iqdəm olunmaqla [başlamaqla]

bu nöqsanımızın tezliklə rəf edilməsi [aradan qaldırılması] arzu və xahiş olunur. Bununla belə, bu məsələnin qərarı əncama yetincəyə qədər, şagirdlərdə belə qiraətlərə təşviq və həvəs peyda etmək üçün hələlik mümkün olan məktəblərdə və mərkəzi şəhərlərdə müəllimlərin zikr olunan məsələyə artıq əhəmiyyət vermələri tövsiyə olunur.

Bundan sonra, maarif müfəttişlərinin təhti-idarəsində [idarəsi altında] rayon ictimaları [yığınaqları] yaxud müəllimlər şurasının dəvət olunmaq məsələsi müzakirə olunur. Bə'd-əz-müzakirə [müzakirədən sonra] hər sənə təhsili ilin [təhsil ilinin] başında, yəni avqust və sentyabr aylarında hər maarif müfəttişlərinin münasib gördükləri yerdə bir belə ictima yaxud şurayı-müəllimin [müəllimlər şurası] dəvət edilib, orada maarifə dair məsaili-cariyyədən [cari məsələlərdən], tərbiyəyi-əxlaqiyyədən, üsuli-tədrisdən, şagirdlərin əxlaqi-ruhiyyəsindən, müəllim əfəndilərin şagirdlərlə bilxüsus [xüsusilə] və onların valideynləri ilə bilümmum [ümumiyyətlə] nə gunə [nə tərzdə] əlaqə və münasibətdə bulunmaları barədə ədəbi söhbətlər və nümunə dərsləri olmaq və bu vəchlə müəllim əfəndilərin yekdigəri [bir-biri] ilə mübadileyi-əfkarda [fikir mübadiləsində] bulunmaqları ümdə bir mətləb olduğundan, bu xüsusda hər nahiyə [qəza] müfəttişlərinin ciddi surətdə iqdamatda bulunmaları [təşəbbüs göstərmələri] qət və qərar olunur.

On dəqiqə tənəffüsdən sonra maarif işlərində polis məmurlarının müəllim və müfəttiş əfəndilərin qanunən xahiş və tələb etdikləri məsələlərə etinasızlıq göstərməmələri bəhs olur. İstibdad dövründə polis məmurları hökumət[in] təqib etdiyi nəşri-cəhalət [cəhalətin yayılması] məsləkinə kamalisədaqətlə xidmət edərək, vəzifələrinin yüzdə 98 faizini maarif və mədəniyyət qabağına sədd çəkməkdən, fəqət bunun əvəzində meyxanələrin gün-gündən artmasına var qüvvələri ilə çalışmaqdan ədd [hesab] edirdilər. Bu cəhətə görə xüsusən darülfərfan [elm-ürfən ocağı] olan məktəblər və ümumən müdir və müəllimlərə polis məmurları həqarətlə baxırdılar. Əlhəmdülillah, istibdadın zənciri qırıldı. Gördüyümüz bu qədər fəlakətlər, bu qədər həqarətlər artıq yetər. Azad Azərbaycanın polis məmurlarının maarif xüsusunda özlərinə düşən vəzifələrini layiqincə ifadə edib məkatib, mədarisə [məktəblərə, mədrəsələrə] və onlarda xidmət edən, millət övladının mürəbbisi [tərbiyəçisi] və müəllimi olan əşxaslara [şəxslərə] maddi və mənəvi kömək etməkdə çalışmalıdır. Bu xüsusda Quba qəzası naçalniki Əmir xan Xoyski cənablarının maarif haqqında sidqlə çalışmağı əzalar [üzvlər] tərəfindən məclisə xəbər verilib, əhli-məclis çox xoşnud olur [razı qalır] və qərar qoyulur ki, Daxiliyyə Nəzarəti vasitəsilə o cənaba yığınaq tərəfindən izhari-təşəkkür edilsin.

Bədəhu [sonra] məclis ümumiyyətlə

lə qərar edir ki, Maarif Nəzarəti həm öz tərəfindən və həm də Daxiliyyə Nəzarəti vasitəsilə Azərbaycan Hökumətinin ümum polis idarələrinə təhriri [yazılı] və rəsmi olaraq əmr və təklif etsinlər ki, onlar var qüvvələri ilə maarif və tərbiyə xadimlərinə, məktəb müəllimlərinə, müdirlərinə, məkatib və maarif müfəttişlərinə hər barədə kömək edib, məzkur [adı çəkilən] xadimlərin bu uğurdakı tələbatına bilətəxir əncam olunsun. Zənn edəriz ümum Azərbaycan polis məmurları bu xüsusda ciddi çalışacaqlar. Bu ümumi səy və guşış [zəhmət, çalışma] sayəsində məktəblərimizin şərəfi yüksəlib, millətimizin qayə və amalına xidmət edən həqiqi və müqəddəs bir məkan olacaqdır.

İslam bəy Qəbulov

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Bu gün saat 4-də, Bondarnı küçədə, 80 nömrəli evdə, Azərbaycan “İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni” [Sosialist inqilabçılar] firqəsi komitəsinin iclası vaqə olacaqdır. Fəal üzvlərin dəxi gəlmələri rica olunur.

“Əlvahi-intibah”

Qafqaziyanın görkəmli şairlərindən Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin “Əlvahi-intibah yaxud insanların tarixi faciələri” nam [adlı] əsərinin ikinci cildi təb’dən [çapdan] çıxıb satışa

qonulmuşdur.

Şair əfəndi, Böyük Cahan müharibəsində Səlibi-əhmər [Qırmızı xaç] dəs-təsilə cənub-qərbi cəbhəyə getmiş olduğu zaman insanların yekdigərini [bir-birini] milçək kimi qırması, vəhşətin son dərəcəyə varması və bu kimi bir çox faciələri görərək mütəəssir olub, mədəniyyət, tərəqqi və təalinin [yüksəlişin] yuxarı dərəcəsinə varmış bəşəriyyətin yeri, göyü, suyu, havanı, bütün təbiəti kəndisinə tabe etmiş olduğu halda kəndisinin hələ “insanlıq” dərəcəsinə yetişməmiş olduğunu yaxından görərək, bu faciələri mahir qələmi ilə nəzmən səbt etmiş [mən-zum olaraq yazmış] və şimdi tarixi “Karpət lövhələri”ni vətəndaşlarının nəzərinə yetirməkdədir. Qarelərimizə [oxucularımıza] bu kitabçanı oxumağı tövsiyə edirik.

Mənzil məsələsi

18 kanuni-əvvəldə [dekabrda] Daxiliyyə Nəzarətinə, Bakıda Ev Sahibləri İttifaqı bürosu tərəfindən verilmiş istidaya [ərizəyə] baxılmışdır. İstidada, Müvəqqət Hökumətin ağustos [avqust] 1917 sənəyi-miladidə nəşr etdiyi mənzil qanununun ilğası [ləğvi], mənzillərə həddindən artıq kirayə alma-[ma]q üçün xüsusi bir kontrol komissiyonu tərtib verilməsi təmənnə olunur. Bu istida bir çox Bakıda yaşayan əhəlinin mənfəətinə toxunan olduğuna və əhəlinin nümayəndəliyi fəqət [yalnız] Bələdiyyə Şurasından ibarət olduğuna görə, Daxiliyyə Nəzarətinin dava vəkili

(yurist-konsultu) istidaçıların [ərizəçilərin] haqları olub-olmadığı və yeni bir qanun verilməsi lazım olduğu haqqında bir şey söyləmədən, həll edilmək üçün bu məsələnin Bələdiyyə İdarəsinə verilməsini təklif etmişdir.

Ərzaq işləri

Ərzaq Nəzarəti tərəfindən

* Zaqatal ərzaq məs'uluna və Gəncədə Hərbi nazirə teleqrafla xəbər verilmişdir ki, türklərdən qalma bütün ərzaq, Ləvazimi-Əsgəriyyə İdarəsi [Hərbi Ləvazimat İdarəsi] ixtiyarına verilsin.

* Rus bayramı yavuqlaşdığına görə, bu günlərdə Bakıya şərab, araq və konyak gətirmək üçün Ərzaq Nəzarətindən çoxlu vəsiqələr alınmaqdadır.

* Bu vaxtadək Tağıyev fabrikasına bez almaqdan ötrü verilən vəsiqələr Ərzaq Nəzarətindən alınır. Bu gündən etibarən həmin vəsiqələr Ticarət və Sənəət [Sənaye] Nəzarətindən veriləcəkdir.

Tətil

Müttəfiqlər komandanlığının bina-güzaranlığı [sərəncamı] ilə sol firqələr başçılarından Saakyan, Velonts, Arakelyan, Ataşkin və Şternin həbs edilmələrindən dolayı dekabrın 24-dən 26-dək şəhərdə və mədən dairəsində və dəmiryollarında tətil elan edilmişdi.

Türküstan heyəti-mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti]

Bu günlər İstanbuldan Bakıya Türküstan heyəti-mürəxxəsəsi gəlmişdir.

Mürəxxəsinin başında Türkistanda məşhur İslam Alimbaya əfəndiləridir. Bu heyətdən birisi vətənə getmək, digərləri isə Avropaya getmək niyyətinədəirlər. Yarın şü heyəti-mürəxxəsə ilə müxbirimiz müsahibəsini dərc edəcəyiz.

Tiflisdə yeni konsul

İran Hökuməti tərəfindən Mirzə Tağı xan Müəzzəzuddövlə Tiflisə yeni general-konsul təyin edilmişdir. Bu da Avropaya gedəcək heyəti-mürəxxəsə [nümayəndə heyəti] ilə Bakıya gəlmişdir.

Bakıda yeni naiblər

İşbu mürəxxəslərlə bərabər Bakıdakı səfərdə [səfirlikdə] naibi-əvvəl [birinci müavin] İsa xan və naibi-sani [ikinci müavin] Məhəmməd Mirzə təyin edilmişdir.

Qətnamə

Biz Binəqədi mədənlərinin müsəlman fəhlələri, 21 dekabr 1918 tarixində Səlimovun mədəninə vəqə olan ictimamızda [yığıncağımızda] gənc Azərbaycan Cümhuriyyətinin demokratik əsası ilə təsis olunmuş Parlamanını səmimi qəlblə təbrik etməklə bərabər, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənablarının “Müsavat” firqəsi namından [adından] zəhmətkeşlərin hüquq və həyati-ictimaiyyətlərinin demokratik əsası üzərinə təsis olunması xüsusundakı deklarasiyasını zəhmətkeşlər mənbəyi olan gənc Azərbaycan Parlamanının qəbul etdiyi surətdə

“Müsavat” deklarasiyalarını qövldən feilə [sözdən işə] gətiriləcəklərini ümid edir və bütün dünyanı sarımış istibdad zəncirini qabarlı əlləri ilə parçalayan ümumdünya demokratiyası namından Parlamənımıza mütəəssibən [təəs-sübkeşliklə] etiraz edən yalançı demokrat və mütəəssib [fanatik] millət-pərəstlərə protesto edirik.

*Sədr: Musa Axundzadə,
katib: Əjdər Rəşidov*

AZƏRBAYCANDA

Qazaxdan

Bizə yazırlar:

Rəbiüləvvəlın 2-ci günü mövludi-Rəsuli-Xuda [Allah Peyğəmbərinin mövludu] münasibətiylə yeni təsis olunmuş Qazax darülmüəlliminində [seminariyasında] mövlud bayramı gözəl bir surətdə icra olundu. Saat 11-də təklif olunmuş [dəvət edilən] möhtərəm qonaqlar darülmüəlliminə cəm oldular. Onların içində bir çox Osmanlı zabitləri dəxi var idi. Qonaqlara əvvəlcə çay-çörək verildi. Bə'də [sonra] mövlud oxunması başlandı. Aşağı ehtiyat [hazırlıq] sinfinin şagirdlərindən Nəbizadə qayət dəyərlı sövtlə [avazla] “Yasini-şərifdən” bir hissə oxuyub cümləni məsrur qıldı [hamını şad etdi]. Yetim, bikəs [kimsəsiz], biçiz [yoxsul] səbinin [uşağın] böylə gözəl sövtlə düzgün “Quran” oxuması cümləni [hər kəsi] ona yaxınlaşdırdı, qəlblərdə onun

üçün yer açdı, cümlənin rəğbətini kəsb etdi [qazandı]. Yetim ikən çox atalı, çox sahibli bəxtiyar bir uşaq oldu. Böylədir “Quran”ın təsiri.

Bundan sonra darülmüəllimin müdiri Firidun bəy Köçərli cənabları bu müqəddəs günün fəzilət və şərəfəti [üstünlüyü və şərəfli gün olması] barəsində lazimeyi-məlumat [lazımı məlumat] verib, dini-İslamın əsas və binası nədən ibarət olduğunu bəyan etdi. Müdirin nitqindən sonra şagirdlər “Mövludnamə” kitabçasından Peyğəmbəri-zişanımızın [şanlı Peyğəmbərimizin] dünyaya gəlməsi babında [barəsində] yazılmış nəzmləri və Rəşid bəy Əfəndizadə “Mədhi-Rəsulullah” [Peyğəmbərin təriflənməsi] ünvanında yazdığı şeirlərdən bir neçə bəndləri oxudular. Bundan sonra şagirdlər müəllim Yusif əfəndi Qasımzadənin köməyi və göstərməsiylə, bir yerdə hüsni-sövt ilə [gözəl avazla] bir neçə şərqiələr oxuyub, kaman çaldılar və bu vəchlə [bu şəkilə] qonaqların könüllərini şad və qəlblərini güşad etdilər [qonaqların ürəklərini açdılar]. Bu işə böylə ağır və kədərli yaşadığımız sənədə – ki, cümlənin qəlbində övlad və əqrəba yarası var idi – ən faydalı və səhhət verici dərmanlardan birisi məqamında oldu. Şərqiələr arasında bəzən şeirlər oxunurdu. Onlardan ziyadə təsirliləri Tofiq Fikrətin əsərlərindən “Millət şərqiəsi” və “Fərda” mənzuməsi idi. Böylə ki, ikinci sinfin şagirdi Cabbar Cabbarzadə “Fərda”nı oxuduqda türk zabitləri bilaxtiyar [qeyri-ixtiyari olaraq] gözlərin-

dən yaş tökdülər.

Bə'd [sonra] qonaqlardan Nadir bəy Dağ Kəsəmənli Qiyasbəyzadə camaata xitabən bir neçə söz söyləyib, ülum [elm] və maarif məsələsi müsəlmanlar üçün ən mühüm məsələlərdən birisi olmasını və darülmüəlliminin Qoridən Qazaxa nəqli əhali üçün böyük bir nemət olmasını sübuta yetirib, ona maddi cəhətcə kömək göstərməyə hazirunu [orada olan şəxsləri] dəvət etdi.

Axırncı nitq söyləyən Osmanlı zabitlərindən möhtərəm Şahin bəy oldu. Darülmüəllimin kimi böyük və ziyadə faydalı bir məktəbin Qazax kimi ufacıq bir qəsəbədə bulunması möhtərəm Şahin bəy əfəndini fəvqəladə məsrur [şad] eyləyir və Azərbaycandan bəklədiyi maarif işiğının bir mənbəyi də Qazaxdan açılmasına ümid bəsləyir. Hər bir qüvvədən ziyadə osmanlılar ilə azərbaycanlıları birləşdirən böylə elm və maarif mənbələri olacaqdır. Saat 2-də qonaqlar şad və məsrur dağıldılar.

Bakıdakı Ev Sahiblərinin İttifaqı

Üzvlərindən rica edir ki, üzvlük haqqı versinlər və ümum ev sahiblərini İttifaqa üzv yazılmağa dəvət edir. Üzvlük haqqı və yeni üzvlər İttifaqın bürosuna (Qorçakovski küçədə, nömrə 1) və L. Rjanski, X. Qasımov, Yu. Mehdiyev və Q. Şulbevarın yanında yazılmaq olar. Ədliyyə bürosu düşənbə [bazar ertəsi] və pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 12-dən 2-yə kimi qəbul edir.

2620

Bakı Şəhər İdarəsi

Bununla ümum ev sahiblərinə, onları əvəz edən icarədarlara, ev müdirlərinə, bunlar olmaz isə ev komitələrinin sədrlərinə elan edir ki, 1917-ci il sentyabrın 29-unda Müvəqqəti Hökumət tərəfindən təsdiq edilib, “Müvəqqəti Hökumət Əxbarı”nın 1917-ci il 13-26 oktyabrda nəşr edilən 176 (222)-cı nömrəsində elan edilən Şəhər Mədaxil, Məxaric və Smetası Qanunu mövcubincə [qanununa görə] və Şəhər Dumasının bu il 3 fevral və 14 noyabrda çıxardığı qətnaməsinə binaən [qətnaməsi əsasında] Şəhər İdarəsi mənfəətinə Bakı şəhərində mənzil vergisi qoyulur. Yuxarıda sayılan əşxas (51-ci maddə) 1919-cu il yanvarın 7-sinə kimi Şəhər İdarəsi Maliyyə şöbəsinə hər ev üçün mənzillərin siyahılarını təqdim edib, bu şeyləri göstərməlidir:

- 1) Mənzil sahiblərinin familini, adını və ata adını. Həmçinin mənzil pulsuz və faizlə verilibsə, yenə sahiblərinin adlarını təqdim etməlidir;
- 2) Mənzilin illik mədaxilini;
- 3) Ev sahibi özü oturduğu və yaxud pulsuz və faizlə özgəyə verilmiş mənzilin qiymətini.

Bu məlumatı yazmaq üçün Şəhər İdarəsi tərəfindən vəərəqələr hazırlanıb, ev sahiblərinə göndəriləcəkdir. Kim bu vəərəqələri almazsa, bunları hər gün Şəhər İdarəsi Maliyyə şöbəsiyə təqdim etməyənələr vəərəqələri almamağı bəhanə edərlərsə, qəbul edilməyəcəkdir. 1919-cu il 7 yanvara kimi Şəhər İdarəsinə evlər və mənzillər barəsində düz məlumat verməyənələr üç yüz manata kimi cərimə ediləcəkləridir.

Qeyd: Bu məlumatı təqdim etməyənələr vəərəqələri almamağı bəhanə edərlərsə, qəbul edilməyəcəkdir. 1919-cu il 7 yanvara kimi Şəhər İdarəsinə evlər və mənzillər barəsində düz məlumat verməyənələr üç yüz manata kimi cərimə ediləcəkləridir.

Şəhər qlavası: P. İlyuşkin.

İdarə üzvü: İ. Pleskaçevski.

b-32 3-1

Bakı Sənaye və Ticarət İttifaqının 6-cı dəstəsi sədri, üzvlərdən (İran xüşkbarı [quru meyvəsi] satanlar, un, çay, qənd alış-verişçiləri, dəyirmançılar, çörəkçilər, qanatçılar, pambıq alış-verişçiləri) rica edir ki, 29 dekabr saat 12-də Qorçakovski küçədə Tağiyevin 1 nömrəli evində 3-cü mərtəbədə birja binasında vaqə olacaq iclasa gəlsinlər.

Baxılacaq məsələlər:

- 1) Həcz [müsadirə] olunmuş mallar barəsində;
- 2) İttifaqın yeni təsdiq edilmiş məramnaməsi məsələsi;
- 3) Cari məsələlər.

b-33

**Həkimlərin xüsusi
gəcə və gündüz növbələri**

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin kün-cündə. Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

**Doktor Rza bəy Sultanov
Paris Darülfünunundan**

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün səhər saat 9-1-ədək, axşam saat 4-7-yədək. Telefon 57-40. Adres: Persidski küçədə 22 nömrəli evdə, Gimnaziçeski küçənin küncündə.

2603

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-

dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünas əmrəzını [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gəcə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

**Qabil diş qayıran
Mirzə Xəlil Canibəyzadə**

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayıdır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

**Arvad diş həkimi
A. P. Matsiyevskaya**

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

**Doktor
Doktor Samuil İzrailoviç
Kopelioviç**

Daxili və əsəbi mərzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

**Qoldqor-Fradkinin
Diş müalicəxanası**

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607

**Diş həkimi İsay Samuiloviç
Karşteynbaum**

Naxoşlar[ı] əvvəlki kimi qəbul edir. Dişləri ağrısız çıxarır və qızıl üzərində süni dişlər qayırır.

Ünvan: Tsitsyanovski və Çadrovı küçələrin küncündə İsafilevun 41 nömrəli evində.

Qəbul edir hər gün saat 12-dən 3-ə kimi. Axşam 5-dən 8-ə kimi.

2610

**Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi:

**Məclisi-Məbusan Rəisi həzrətlərinin
əmrnamələri**

səh. 425. “1334 sənəsi kanuni-əvvəlın ...-dən”: Məclisi-Məbusan Rəisinin əmr-lərində il rumi təqvimlə göstərilmişdir; mi-ladi təqvimlə 1918-ci il dekabr ayının müvafiq gününə uyğundur.

Keçən zabastovka haqqında

səh. 425. “Qəzetələr çıxarılmadı...”: Bu tətillər “Azərbaycan” qəzetinin nəşrində də fasiləyə səbəb olmuşdur. Qəzetin 72-ci nömrəsi 24 dekabr çərşənbə axşamı günü, 73-cü nömrəsi isə 5 gün sonra, yəni 29 dekabr bazar günü çap edilmişdir.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında:

Yeni Kabinə təşkili

səh. 428. “...Məhəmmədbəyovun mə-busluqdan istefası, Qasım bəyin məzuniy-yəti...”: söhbət Qazım bəy Məhəmmədbəyovdan və Qasım bəy Camalbə-yovdan gedir.

Erməni-gürcü toqquşması:

Gürcüstan ərkani-hərbindən

səh. 435. “...Aramyansın evində...”: Mikael Ovsepoviç Aramyansın Tiflisdə Qo-lovinski küçədəki mülkü nəzərdə tutulur.

Bakı xəbərləri:

Mənzil məsələsi

səh. 440. “Müvəqqəti Hökumət”: Ru-siyada 2 mart-25 oktyabr (yeni təqvimlə 15 mart-7 noyabr) 1917-ci il tarixlərində mövcud olan hökumət nəzərdə tutulur.

Bakı xəbərləri: Tətil

səh. 441. “Müttəfiqlər komandanlığı-nın binagüzaranlığı ilə sol firqələr başçı-larından...”: qəzetdə “sol firqələr” yerinə “son firqələr” getmişdir.

Azərbaycanda: Qazaxdan

səh. 442. “Rəbiüləvvəl-in 2-ci günü mövludi-Rəsuli-Xuda münasibətilə...”: Hi-ri təqvimlə 2 rəbiüləvvəl 1337-ci il; miladi təqvimlə 6 dekabr 1918-ci il; cümə gü-nünə düşür. Həzrəti-Peyğəmbərin miladi 569, 570 yaxud 571-ci ildə, rəbiüləvvəl ayının 2, 8, 10, 12 yaxud 17-ci günü doğulduğu haqqında rəvayətlər mövcud-dur. Ancaq ümumiyyətlə qəbul və qeyd edilən tarix 12 rəbiüləvvəl tarixidir. Möv-lud mərasimləri də əsasən bu tarixdə keçirilirdi. “Azərbaycan” qəzetindəki məlumatda Qazax seminariyasında möv-lud mərasiminin 2 rəbiüləvvəldə keçirildiyi yazılmışdır. Fəqət bu, qəzetdəki çoxsaylı mürəttib səhvlərdən biridir. Qazax semi-nariyasında mövlud mərasimi 12 rəbiül-əvvəldə, yəni 16 dekabr 1918-ci il, bazar ertəsi günü keçirilmişdir.

“Mövludnamə”: Peyğəmbərin mövlud mərasimlərində oxunmaq üçün qələmə alınan əsərlərin hər birinin müstəqil adı olsa da, bu əsərlər ümumiyyətlə “Mövlud-namə” yaxud “Mövlud” adıyla tanınmış-dır. Türk ədəbiyyatında çox sayda “Möv-ludnamə” yazılmışdır ki, bunların ən məş-huru Bursalı Süleyman Çələbinin 1409-cu ildə yazdığı “Vəsilətün-nicat” (“Qurtuluş vasitəsi”) adlı əsəridir. “Mövludnamə” deyiləndə çox vaxt bu əsər nəzərdə tutu-lur.

“Onlardan ziyadə təsirliləri Tofiq Fik-rətin əsərlərindən ‘Millət şərqi’ və ‘Fər-da’ mənzuməsi idi”: “Millət şərqi” Tofiq Fikrətin ən məşhur şeirlərindən biridir.

Bəndləri “Millət yoludur, haqq yoludur tutduğumuz yol / Ey haqq, yaşa, ey sevgili millət, yaşa, var ol!” nəqəratı ilə qurtaran şeir Azərbaycanda da kifayət qədər bilinir. “Fərda” (“Sabah”) şeiri isə T. Fikrətin “Bu günün gənclərinə” ithafı ilə qələmə aldığı, gəncləri tərəqqiyə, vətəni sevməyə və qorumağa dəvət etdiyi şeirdir.

Bazar ertəsi, 30 dekabr 1918-ci il, nömrə 74

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 26 rəbiüləvvəl sənə 1337. 30 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiati: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Bu gün kanuni-əvvəl (dekabr) 30-unda 1918-ci sənəsi saat 12-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı, iclasın heyəti-rəyasəsi [rəyasət heyəti] elan edir.

BAKİ, 30 KANUNİ-ƏVVƏL [DEKABR]

Yeni hökumət

Milli Parlamanın keçmiş iclasında yeni hökumət heyəti təşkil elan edilib, Hökumət rəisinin bəyannaməsi kamali-diqqətlə dinləndi. Yeni hökumət bütün firqələrin və bitərəflərin etimad və etibarını qazandı. Yalnız bir ittihadçılar dedilər ki, “Biz etimadnaməmizi cibimizdə hazır saxlamışıq, yeni hökumətin hərəkətindən bir qədər müttələ [xəbərdar] olduğdan sonra onu biz pişnihad [təqdim] edəcəyiz.”

Yeni təşkil olunmuş Hökumət, Əhməd bəy Ağayev cənabları iş'ar etdikləri [bildirdiyi, dediyi] sükan kimi bizim taxta-parəmizi dənizin dalgalarından

və fırtınasından xilas edib də sahili-nicata [nicat sahilinə, qurtuluşa] sövq edəcəkmə ya?

İştə ümumun fikir və zehni işğal [məşğul] edən məsələ!

Filhəqiqə [doğrudan da], keçirdiyimiz zaman və şərait pək ağır və müşkülüdür.

Həm xaricdə, həm daxildə dürlü-dürlü müşkülət vardır ki, onların rəfi [aradan qaldırılması] üçün bizim zəif qüvvəmiz kafi olacaq deyə ümid etmək üçün artıq dərəcə nikbin olmaq lazımdır. İstiqlaliyyətimizin həm xaricdən, həm daxildən təsdiq olunması və məmləkətimizin, millətimizin təmini-həyatı [həyatının təmin edilməsi] məsələləri, əlbəttə, ən başda duran məsələlər qəbilindəndir. Bu mühüm məsələlərin böylə müşkül zamanda bir bu qədər ehtirasat [ehtiraslar] içində həll olunmasına müvəffəq olmaq ən böyük dünya “problemini”, ən böyük müəmmarı həll etmək deməkdir.

Və böylə bir halda həmin müqəddəs vəzifəni öhdəsinə götürən heyət, yenə möhtərəm Əhməd bəy cənabları

demişkən, doğrudan da böyük bir fədakarlıq etmiş olar.

Lakin Hökumət rəisi öz verdiyi bəyannaməsində buyurdular ki: “İstiqlalıyyətimizi yeni hökumət, öz gözü bəbəyi kimi mühafizə edəcəkdir.”

Bu vədi millət nümayəndələrinə verdilər.

Burası da məlumdur ki, Fətəli xan cənabları hökumət təşkili təklifini həməən dəm qəbul etməyib, bir müddət tərəddüddə qaldı. Tərəddüdünün də səbəbi hali-övzanın [vəziyyətin] qeyri-müəyyən şəkli idi. Lakin istiqbal [gələcəyimizi] və istiqlalımızı mühafizə etməyimizdə bizə mümaniət [maneçilik] göstərilməyəcəyi zəmanətini aldıqdan sonra, həmin məsuliyyətli vəzifəni qəbul etdilər.

Deməli, istiqlalıyyətimizə, hələlik də, yəni Sülh Konfransınadək Müttəfiqlər tərəfindən bir toxuntu yetişməyəcəyinə əmanət [əminlik] aldılar. Həmin əmanəti general Tomson cənablarının dünkü nömrəmizdə dərc olunmuş elanı təsdiq və etiraf edir.

Azərbaycan dairəsində **Hökumətimizin yeganə qanuni hökumət** olduğu və ona Müttəfiqlər tərəfindən tamamilə **müzahirət [köməklilik] göstəriləcəyi** təkid olunur.

Bu əlamətlərin mövcudıyyəti yeni Hökumətimizin verdiyi vədlərin qövlədən feilə [sözdən işə] gətirilməsinə müvəffəq ola biləcəyinə bizə ümid verir.

Lakin bunun üçün Hökuməti təkbaşına buraxmayıb, bütün qüvvəimizlə onunla bərabər çalışmaq və lazımı

yerdə ona rəhnüma [yol göstərən] olmaq icab edir.

Üfüqi-siyasi [siyasət üfuku] nə qədər tutqun olmuş olsa da, indilikdə siyasi halət, demək olar ki, lehimizədir.

Bu halətdən istifadə etməliyiz.

BU ZABASTOVKA NƏ İDİ?

Şəhərimiz üç günlük bir zabastovka keçirdikdən sonra təbii şəklini aldı. Həyat öz yoluna girdi.

Hər kəsin zehninə təbii bir sual gəlir: əcəba bu zabastovka nə idi?

Zahirini hər kəs bilir. İngilis komandanı Tomsonun əmri ilə bir neçə “Böyük Rusiyaçı” partiyalara mənsub və siyasətlə məşğul olan adamlar tutulmuşdu. Tomson bunları nə kimi bir mülahizə ilə tutmuşdu? Təqsirləri nə idi? Burası, bizcə, məlum deyildir. Müəyyən səbəbi camaatca məlum olmayan bu həbslər, ictima etməkdə olan [yığıncaq keçirən] əmələ [fəhlə] konferensiyasının nəzəri-diqqətini cəlb etmiş, komandanlıq kəndisinə müraciət edən konferensiya nümayəndələrini qəbul edərək, məhbusların buraxılmayacağını bildirmişdi. Bunun üzərinə konferensiya Zabastovka Komitəsi intixab edərək [seçərək] tutulanların buraxılması və siyasi hürriyyətlərin təmin olunmasına qədər əmələni zabastovka etməyə dəvət etmişdi. Nəhayət, Tomson ilə Zabastovka Komitəsi arasında saziş əmələ gəlib, tutulanlardan bir neçəsi bura-

xılmaq, digərlərinin mühakiməsi səriləşdir[il]mək [sürətləndirilmək], ictimalara da Tomsonun icazəsi ilə müsaidə verilmək surəti ilə məsələ yatırılmış, zabastovka da dayandırılmışdır.

Demək ki, zahirən bu zabastovka əmələnin bilafərqi-cinsü millət [cins və millət fərqi olmadan] Tomsonun keyfi idarəsinə qarşı bir protesto, hüriyyət-lərin mühafizəsi üçün bir mübarizəsidir.

Əcəba, batində böyləmidir? Bu zabastovkanın görüldüyündən başqa, siyasi bir mənası və məqsədi yoxmuydu?

Biz kəndi mühakiməmizi söyləmədən əvvəl təcavüzkar rus imperializminin bayraqdarı “Yedinaya Rossiya” qəzetəsinin bu xüsusdakı mütaliəsini nəql edəlim:

“Yedinaya Rossiya”nın fikrincə, zabastovkanın məqsədi, əlbəttə ki, siyasi idi. Fəqət bu siyasi məqsədin ruh və mənasına gəlincə, məzkur [adı çəkilən] qəzetə deyir ki:

“Bu zabastovka birdən çıxmadı, xalqın ürəyində bir çox acılar və acıqlar toplanmışdı və məəttəəssüf [təəssüf ki], bu bir yerə toplanmış yangın maddələrinin tutuşmasına general Tomsonun çıxışı səbəb oldu. Bütün bunlar dəxi zabastovkaya hər növ səbəblərdən əlavə, bir də mütəmədiyən rus dövlət və millət hissiyyatına endirilən zərbə və təhqirlərdən doğma siyasi bir protesto şəklini verdi. Böyük bir məmnuniyyətlə qeyd edirik ki, bütün rus camaatı arasında bu hiss

gündən-günə artıb yer tutur və möhkəmləşir. Bunun isbatı da həman keçirdiyimiz zabastovkadır.”

Demək ki, “Yedinaya Rossiya” qəzetəsindən “Bu zabastovka nə idi?” sualına “Hakimlik hissiyyatı təhqir olunan rus xalqının oyanması idi” cavabını alırıq.

Yeni çıxan “İskra” sosial-demokrat qəzetəsi dəxi eyni fikri demokratizm kəlməsi altında işlədir; bu, demokratik Rusiya fikrinin qələbəsi idi, deyir.

Zabastovkanı idarə edən komitə isə bu xüsusda daha tədbirli və daha ehtiyatlıdır. Bununla bərabər, “Yedinaya Rossiya” qəzetəsinin tərif eylədiyi hissiyyatını zəbt edəmməyərək, bu komitə nəşr eylədiyi “İzvestiya”sında zabastovka edən əmələlərin düşmənlərini sayarkən deyir ki:

“Bizim üç düşmənimiz var: aclıq, Azərbaycan Hökuməti və xaricdən gələn qüvvət.”

Bu xaricdən gələn qüvvət, yəni ingilis qüvvəti aclıqla Azərbaycan dərəcəsində bir ədövvi-əkbər [böyük düşmən] kimi göstərilir. Fəqət nə vaxtdan?

Aclıq bulanlıq suda balıq tutmaq istəyən bir taqım hakimiyət həvəskarları “siyasilərin” dostumudur, yoxsa düşmənim, biləmmirik. Azərbaycanın; kəndiləri kimi macərəçılara düşmən olduğunu isə inkar etməm. Fəqət ingilislər əcəba neyçün bunların düşmənləri sırasına keçdi? Bunlar ki, daha dün ingilislərlə bahəm [birgə] idilər. İngilislər buraya ibtidada [əvvəlcə] onların dəvəti üzərinə gəlmişlərdi. Onlar ki,

onlarla bərabər getmiş və bərabər də gəlmişlərdi.

Görünür ki, bunların ingilislər komandanlığından istədikləri mətləb, təkrar “Mart hökumətini” qurmaq, Azərbaycanı da yox hökmündə tutdurmaq idi.

Böylə bir macərə, bəlkə də, “Daşnaksutyun”a yarardı. O “Daşnaksutyun”a ki, bu günə qədər “demokratıçeski saveşaniyələr”də müəyyən bir qətnamə göstərməmək surəti ilə susdu. İndi araya az bir həyəcan gəlincə, mart günlərinə məxsus bir fitnəkarlıqla irəliyə atıldı. “Vperyod” nam [adlı] fəsadnaməsi ilə daha sağalmamış mart və sentyabr yaralarına duz səpdi. Min dürlü böhtan və iftiralarla aranı təkrar qarışdırmaq qəsdində olduğunu göstərdi və hələ dəxi bu məqsədini icra edib durur.

Bu macərə, hakimiyyəti əlindən alınan böyük rus imperialistlərinin “dərdinə” yanan Rus Milli Komitəsinin istədiyinə müvafiq olardı. Çünki, məhkum bir millətin təkrar əsarət və məhkumiyət altına girməmək üçün çırpınması onun əlbəttə vecinə gəlməz. Onun təsəvvürüncə, burası daima “velikorus” millətinin koloniyası olmuş, öylə də qalmalı və müqəddəratımızın baş yazısını daima Moskva ilə Petroqraddan almalıyız. Şimdiki halda Petroqrad ilə Moskvaya hakim olan Leninlərlə Trotskilər hər nə qədər buradakı Podşibyakinlərlə Baykovların könnülərinə deyilsələr də, eybi yox, azərbaycanlının canı çıxar aylar, illər

gözlər, cəhd və mübarizə edər, Lenini atar, Milyukovu tutar, axırda da gələr əfəndilərə təzim eylər.

Nəhayət, bu macərə burada təkrar “bolşevikvari” bir hökumət qurmaq istəyən bəzi bülhəvələrin [həvələlərinin dalınca qaçan; ağına gələn hər şeyi etmək istəyən adamların] işinə də yaraya bilərdi.

Yalnız, macərəpərəstlik şanıdan olmayan ingilis komandanlığı, təbii idi ki, bunu yapmayacaqdı. Təbii idi ki, azərbaycanlılar haqqında dost deyil, düşmən məhfillərdən [dairələrdən] məlumat almış olan Müttəfiqlər Bakıya girdikdən sonra həqiqəti öyrənəcək və ona görə də rəftar edəcəklərdi. Həqiqəti gördülər, öyrəndilər, burada kəndi müqəddəratını həll etmək əzmində bulunan bir millət gördülər, bu qədər böyük müşkülət və maneələr içərisində bu millətin kəndisini idarə etmək istedadını göstərdiyini dəxi öyrəndilər. Təbii idi ki, Müttəfiqlər onun-bunun arzusu üçün bir millətin arzusuna qarşı çıxammaz, təbii idi ki, azərbaycanlıları Vilson prinsipləri xaricində tutammaz və təbii idi ki, kiçik millətlərin hüququ üçün hər bətdiklərini hər zaman və hər məkanda söyləyə-söyləyə gəlmiş olan Müttəfiqlər, burada bir istisna təşkil edəmməzlərdi, etmədilər də.

Nəticədə, bizi Ufa Hökumətinə tabe etmək və istiqlalımızın üzərinə qələm çəkmək istəyənlər heyratlrlə gördülər ki, Azərbaycan Parlamanı açıldı. Onlarsız da olsa, hökumət təşkil

eylədi. İngilis əsgəri Parlamanı mühafizə etdi, onu hər növ ehtimallara qarşı qorudu.

İş bu şəkllə minincə “Yedinaya Rossiya” və “Znamya truda” qəzetləri Tomson əleyhində yazılar yazmağa, əl altından da bir taqım işlər görməyə başladılar. Mart günlərinin “bərəkəti” də hələ kəsilməmişdi. Gəmidə gəzən bankın əlbəttə ki, bir təsiri olacaqdı. “Naməmnun” əməlləri qalxızmaq lazımdı.

İştə məsələnin doğu bu mehvər üzərində idi.

Zabastovka siyasi idi, həm də bu siyasət sinif məsələsi üzərinə ictimai bir binaya deyil, milli hissiyyətə istinad edir, siyasi-millî rəng alır.

Zabastovkanı idarə edənlərin məharəti onda idi ki, işi sürətlə idarə edib, əmələnin geniş kütləsinə siyasətin bu qarışıq nüktələrini [incə mətləblərini] idrak etməyə meydan vermədilər. Azərbaycan-türk əməlləri məsələnin bu şəkildə olduğunu öyrəninçə, həman [dərhal] zabastovkadan ayrılmağa başlamışlardı. Suraxanı, Binəqədi rayonları daha bir gün əvvəl işə başlamış, Balaxanıda dəxi bir neçə mədənlərin əmələsi zabastovka əleyhində qətnamələr çıxarmışlardı.

Fəqət, şübhəsiz ki, bu zabastovka siyasi bir təcrübə idi, bu təcrübədə azərbaycanlılıq nöqtəyi-nəzərində duran siyasi firqələrin üzərində böyük bir məsuliyyət vardır. Onlar yeni hökumət təsisi məsələsi ilə fəzlə [çox] məşğul olaraq, bu cəhətə lazım olduğu qədər

əhəmiyyət verəmməmişlər. Bunların, bu sürətlə məşğul olduqlarından bilis-tifadə [istifadə edərək] rus partiyaları və Rusiyanın nöqtəyi-nəzərində duran partiyalar həman sürətlə işə başlamış, hətta Azərbaycan sosialist firqələrinə belə sormadan, soruşmadan qərarlarını çıxarmışlardır. Bu bizə dərs olmalıdır. Bu dərsi qulağımıza sığa edib də asalım.

Əmələsinin əksəriyyəti türk və müsəlmandan ibarət olan paytaxtımızda əmələ namına hərəkət edən və məəttəəssüf hərəkətlərində müvəffəq olan ünsürlər, Azərbaycan düşməni ünsürlərdir.

Əmələnin haqqı, mətbuatın hürriyyəti, şəxsin məsuniyyəti [toxunulmazlığı] doğru və haqq sözlərdir. Biz bu haqq sözlər uğrunda mübarizə edənlərə, hansı tərəfdə varsa, tərəfdarız. Onlara müiniz [yardım edəniz], fəqət bu şərtlə ki, bu mübarizə – bu sözlər qədər haqq və doğru olan Azərbaycan fikrinə qarşı olmasın, Azərbaycan istiqlalını uçurmasın!

Təbiidir ki, Azərbaycanı da özünə aclıq dərəcəsinə düşməni sayan bir əmələ ilə, azərbaycanlı bir türk və bir müsəlman əmələsi özünü yoldaş sayammaz. Təbiidir ki, hürriyyətlərin müdafiəsi adı ilə, fəqət rus hakimiyyət hissini təlqin eylədiyi bir məqsədlə icra olunan protest zabastovkasını Azərbaycan vətəndaşı xoş nəzərlə görəmməz.

Hökumət kəndi bəyannaməsində istiqlalımızı göz bəbəyi kimi qoruyaca-

ğını vəd eylədi. Göz bəbəyi hər şeydən ziyadə tozdan xarab olur. Bizim səhlənkarlığımız üzündən bir növ müvəfəqiyyət kimi görünən keçmiş zəbas-tovka kimi hərəkətlər həman istiqlal gözüne üfürülən zərərli tozlardır. İstiqlal bəbəyimizi zəhərli tozlardan qorumaq istərsək əmələ vətəndaşlarımızın gözlərini açalım.

M. Ə.

İSTİQLAL VƏ İSTİQBAL ÜMİDİ

Cahan Sülh Konfransının vaxtı yaxınlaşmaq üzrədir. Hər yerdə tədarükat görülməkdə olub, dövlətlərdən həman bir çoxu öz mürəxxəslərini [nümayəndələrini] seçib, o məclisi-kübraya [böyük məclisə] tərəf yola salmaqdadırlar. Hər dövlətin bir dərdi var, dərmanını həman məclisdə arayacaqdır. Özgələrin dərdi nədən ibarət olduğu haqqında baş işlətmək işini öz dərd çəkənlərinə buraxıb da, biz öz dərdimizin fikrində olaq, çünki bizim də dərdimizin dərmanı həman məclisi-kübradan hasil ediləcəkdir. Biz də dərdimizə dərman tapa bilən adamlarımızı seçib oraya göndərməliyik.

İstiqlal və istiqbal [gələcək] məsələmizin “hə” və ya “yox” nəticəli həlli həmin məclisin hökmündən asılıdır. Fəqət bu hökmün məclis tərəfindən “hə” və ya “yox” surətdə həll edilməsi, orada çalışmağa göndərilən adamlarımızın hümmət və ya hümmətsizlik, fəaliyyət və ya fəaliyyətsizliyinə bağlı

olacaqdır. Çalışarlarsa, hümmət və fəaliyyət göstərərlərsə “hə” alıb vətən və millət qabağında üzü ağ olurlar. Əks-surətdə “yox” hökmünün yaman xəbərini millətə və vətənə nə üzlə gətirəcəklərini özləri mülahizə etsinlər.

Lakin Allah eyləməsin ki, “yox” xəbəri ilə qayıtsınlar. O halda, bütün ümidlərimiz, bütün amal və arzumuz məhv və nabud [puç] olub da əvəzində qeyri-qabili-təsəlli [təsəllisi mümkün olmayan] bir hüzn və olduqca dərin bir yəs [kədər] və ələm əmələ gəlib, artıq dünya üzündə yaşamaq həvəsindən düşərik və yaşasaq da ölü olduğumuzun və ya diri qaldığımızın heç bir fərqi olmaz. Çünki, hüquqi-siyasiyyə və milliyətindən [siyasi və milli hüquqlarından] məhrum edilmiş olan bir millətin ölümlüyü diriliyinə və diriliyi də ölümlüyünə müsavidir [bərabərdir]. Böylə bir millət haqqında:

Zində and vəli mürdə,

Mürdə and vəli zində

deyişlərdir...

“Şər deməsən xeyir olmaz” söyləmişlər. Lakin qara fikirlərlə əhvalımızı pişəzvəqt [vaxtından qabaq] pərişan və mükəddər [kədərlənmiş] etməyə və hissiyyətə yol verməyib də ağıl və idrakla hal və övzamızın [vəziyyətimizin] necəliyini biduni-təhəyyüc və iztirab [həyəcansız və iztirabsız] təsəvvürə gətirib, Sülh Konfransında istiqlalımızın təsdiqi səadətinə nail olarsaq, vətən və millətimizi nə tövr böyük bələlərdən qurtaracağımızı bir balaca mülahizədən keçirək.

Hər bir fərdimizin məlumu olduğu üzrə Rusiyada hüquqi-milliyə və siyasiyyəimizi iqrar [təsdiq, qəbul] və etiraf edən və Rusiyadan ayrılıb da müstəqil yaşamaq arzumuz ruyi-riza göstərən [razılıq verən] və bu əmrə [işə] xoşluqla qol qoya bilən bir firqə və ya bir partiya təsəvvür etmək mühal xaricində [imkansız] bir şeydir. Bolşevik olsun, menşevik olsun, eser [sosialist-inqilabçı] olsun, esdek [sosial-demokrat] olsun, kadet olsun, monarxist olsun, hətta anarxist olsun, heç biri bizim istiqlalımıza razı olacaq və bu gün bilfeil [əməli surətdə] müstəqil yaşamağımıza kin və küdurətsiz baxacaq deyildirlər.

Əgər biz bu gün bolşeviklərlə hüquqi-siyasiyyə və milliyəimiz müdafiəsi yolunda müharibə etmiriksə, səbəbi bolşeviklər başının monarxistlər hücumu dəf'inə qatışmış olduğudur. Və genə biz həman hüquqlarımızın mühafizəsi yolunda monarxistlərlə cəngü-cidal etməyiriksə, bunun da səbəbi monarxistlər başının bolşevikləri süqut etmək işinə məşğul olduğudur.

Deməli, bir gün olacaqdır ki, Rusiyada monarxistlər və ya bolşeviklər hakimi-mütləq olmaq ixtiyarını bir kərəlik ələ alıb da ondan sonra Rusiyadan ayrılmış olan “üsyancılar” üzərinə tökülüb, onları təkrar itaətə məcbur etmək işi ilə uğraşacaqdırlar. “Üsyancıların” da ki, biri bizik, binaənileyh [ona görə], bizim də üstümüzə töküləcəkdirlər. O halda biz iki əmrdən

[işdən, haldan] birini qəbula məcbur olacağıq: ya boyun əyib itaət etmək və ya hüququmuzu qılınc gücü ilə müdafiəyə durmaqdır. Əvvəlinci təqdirdə – genə əsirlik! İkinci təqdirdə isə nə qədər fədakarlıq göstərsək də, müvəffəq olacağıq ya olmayacağıq və ya bəlkə də ümum Qafqaz millətləri xüsusi ədavətlərini unudub bu ümumi fəlakət dəf'ində bizə kömək durmaqla qətiyyəən müvəffəq olacağıq – hər halda təkrar qurbanlar verib, çaylarca qan axıtmağa məcbur olacağımız şübhəsizdir. O surətdə sair təsadüfi nəticələrdən salamat qurtarsaq da, məmləkətimizin bir tərəfdən məişət və güzəranı və digər tərəfdən islah və tənziimi işlərinin nə qədər çətinlik və nə dərəcə müşkülata düşürüləcəyi hər kəscə etiraf ediləcək təbii bir əmrdir.

Halbuki, hüquqi-istiqlaliyyəimizi qan tökməksizin, millətimiz və məmləkətimiz başına təkrar-təkrar ağır bəlalər açmaqsızın bir surətdə müdafiə və mühafizə etmək üçün başqa bir çarə yolu vardır ki, o da Sülh Konfransı məclisi-kübrasında çalışmaq və qılınc əvəzində sözlə müharibə edib, əməl [istək] və arzumuzun haqq olduğunu hər kəsin iqrar edə biləcəyi bir surətdə aşkar və bəyan etməkdir.

Bizim və bizim kimi xırda millətlərin xoşbəxtliyindəndir ki, Cahan Sülh Konfransı təhti-əsərdə [əsərat altında] olan ümum millətlərin müqəddəratını həll etmək məsələsini dəxi Vilsonların və digər sahibi-nüfuz hürriyyətperəstlərin iradəsi ilə öz proqra-

mına daxil edib, əsarətdən xilas olmaq imkanına yol verir. Adam istər ki, bu xoşbəxtlikdən və bu gözəl fürsətdən layiqincə istifadə edə bilsin.

Ona görədir ki, Sülh Konfransına adam seçib göndərmək işində nə qədər diqqət və nə qədər ehtiyatla iş görərsək, bir o qədər qazanmış olarıq. Vacib-vacib işlərimiz içində daha bundan vacibini mən təsəvvür edə bilmirəm. Və zənnim budur ki, bu işlərə ən cüzi səhlənkarlığımız, ən ağır günahımızı mövcib olacaqdır [ən ağır günahımıza bais olacaqdır]. Sülh Konfransına göndərmək üçün adam seçənlərin də və seçilən adamların da boynuna düşən olduqca ağır və ağırlığı qədər də müqəddəs olan vəzifəni hər iki tərəf dürüst mülahizə etməlidir. Seçənlər, adamlarımızın qabiliyyət və ləyaqətini və seçilənlər də bu qabiliyyət və ləyaqətə dara [malik] olduqlarını kəmalınca dərk edib nəzəri-ətinaya almalıdırlar. Seçən seçdiyinə və seçilənlər də özünə arxayın olmalıdır.

Və illa [yoxsa] bu işdə də adi seçki işlərimizdə olan kimi bəzi arzu olunmayan hərəkətləri rəva görsək və ya diqqət və ciddiyyət əvəzində biləks [əksinə] “indifferentizm” [laqeydlik, etinasızlıq] göstərsək, o halda istiqlal və istiqbala istehqaq [haqq, layiqlik] qazanmaq istədiyimiz yerdə, daha da cəhalət və ləyaqətsizliyimizi aşkar edib, əlimizdəkin[i] də əldən buraxmağa məcbur olarıq. Onda vay bizim halımıza! Zənciri-əsarəti millət təzədən boynuna salsın və ya qüdrəti xaricində

olan mübarizələr nəticəsində məhv olub getsin!

Lakin ümidvarıq ki, mühüm və əhəmm [ən əhəmiyyətli] sayılan bu böyük işi səhsiz və xətasız bir surətdə icra edə biləcək əqli-səlimə [sağlam düşüncəyə] və zəkavətə [ağla, fərasətə] malik olan adamlarımız millət və vətəni istiqlal və istiqbal ümidindən məyus və məhrum etməyi heç bir vəchlə rəva görməzlər.

Tövfiq [kömək] Allahdandır!

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

(Keçən nömrədən mabəd)

Yeni Kabinə təşkili

Rəisi-vükəlanın [Baş nazirin] proqram nitqindən sonra beş dəqiqə tənəffüs elan edilərək bədəhu [sonra] fraksiyalar yeni Kabinə və onun proqramı haqqında rəylərini bəyan edirlər.

Birinci növbətdə Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” fırqəsi tərəfindən fırqə rəisi nitq irad edir:

Rəsulzadə Məhəmməd Əmin:

Möhtərəm məbuslar! Yeni təşkil olunmuş Kabinənin bəyannaməsini müzakirədən əvvəl, həman bəyannaməni nə kimi bir zamanda eşitdiyimizi qeyd etmək istəyirəm. Xaricən məmləkətimizin nə kimi bir vəziyyətdə

bulunduğu bəllidir, fəqət bu müşkül vəziyyət, yalnız xaricdə olmayıb, daxil-də də böylədir. Müşkülət qarşısında olduğumuz, bu gün cari olan hadisələrdən aşkardır. Bu gün şəhər həyatı büsbütün durdurulmuşdur. Hökumətimizin bəyannaməsində deyildiyi kimi, əhalinin bir hissəsi də burada hazır deyildir. Gərək məclisimizin bu nöqsanı və gərəksə daxili işlərimiz nə tövr müşkülət qarşısında olduğumuzu isbat edir.

Əvət, müxtəlif cərəyan və hərə-kətləri ruhlandıran bir ruh, bir əməl [arzu] vardır. Onlara istinadda bulunmaq istəməm. Bu kürsü, böhtandan uzaq qalmalıdır və əldə isbat olmadan söz söyləməmək bizim əxəssi-ama-lımızdır [başlıca amalımızdır]. *(Alqış)*

Bu gün ortada olan həbsləri bəhanə edərək, şəhərimizin həyatı durdurulmuşdur. Bunlar nəşr etdikləri bəyannamələrində və qəzetələrində nə deyirlər? Bunlar deyirlər ki, bizim düşmənimiz aclıq və aclıq qədər müdhiş Azərbaycan Hökumətidir. *(Soldan “doğrudur”; səslər: “eyibdir!”)* Bu təsəvvürlərlə şəhərin həyatını dayandırır, damarlarını fəlc [iflic] bir hala gətirirlər. Böylə mühüm bir zamanda Hökumət rəisinin istiqlalyyətimizin göz bəbəyi kimi mühafizə olunacağını söyləməsi kimi münasib bir zaman olammaz. *(Sürəkli alqış)* Əsl məqsədləri bu ikən siyasi hürriyətlərdən bəhs edirlər. Batil məqsəd üçün haqq söz söyləyirlər. Kəlamü'l-haqq yuridu bihi əl-batil. Fəqət biz gözbəbəyi kimi

mühafizə olunacaq istiqlalyyətimizin hər fitnəyə qarşı müdafiə olunacağını ümid edəlim. Bu əzmdə yalnız bir Hökumət deyildir, bütün millət bu əzmdədir. Bu gün bizim istiqlalımızı tanımaq istəməyənlər, həqiqi demokrat deyildirlər; çünki həqiqi demokratlar, həqiqi sosialistlər üçün qara cins, ağ cins yoxdur; bunlar üçün ancaq haqq və hüquq vardır. Bütün əməllər [fəhlələr] və zəhmətkeşlər bilməlidirlər ki, Azərbaycanın da buna haqqı vardır. Bu xüsusda bütün həqiqətpərəstlər bizimlədir. Bunlar hər bir millətin istiqlalyyətini göz bəbəyi kimi sevən hökumətlə də bərabər olacaqlardır.

Hökumətin bəyannaməsində mühüm bir nöqtə görürüz ki, o da biz “Müsavat” firqəsi və sair demokratik firqələr nöqtəyi-nəzərindən şayani-qeyddir [qeyd edilməlidir]. Hökumət deyir ki millət, bir millətin əksəriyyətini təşkil edən əməllərlə kəndçilərdən ibarətdir. Milləti müdafiə etmək əmələ, fəhlə və kəndliləri müdafiə etmək deməkdir. Hökumət bu xüsusda bizi daima özü ilə bərabər görəcəkdir, fəqət lazımdır ki bu söz, sözdə qalmayıb işə keçsin. Hökumət rəisi ağzından eşidilən sözlər bunu isbat edirlər.

“Müsavat” fraksiyasının deklarasiyasındakı bir çox maddələri Hökumət bəyannaməsində gördüyümüzədən məmnun oluruq. Hökumət bu bəyannaməsinə sadıq qaldığı müddətcə tamamilə “Müsavat” firqəsi və əzasının [üzvlərinin] etimadına məzhər [nail] olar. *(Alqışlar)*

Əhməd bəy Ağayev:

Möhtərəm əfəndilər! Məndən əvvəlki natiq, möhtərəm rəfiqim, Hökumət haqqında pək həssas, pək sıcaq bir nitq irad etdi [söylədi] ki, möhtəviyyatına şərik oluram. Fəqət onunla mənim aramızda bir fərq var ki, onun atəşi çox, mənim atəşim sönmüş; o gənkdir, mən ixtiyar; onun bir az göylərdə gəzməyə haqqı var, mən isə yeri görməyə məcburam.

Hökumətin bəyannaməsində söylədiyi Azərbaycan istiqlalı, bizim həpimizimizin əqsayı-amalıdır [son məqsədimizdir]. Hər bir kəndi şərafını, kəndi amalını bilən azərbaycanlı bunu duymalı və bu yolda olmalıdır, bu yolda ölməlidir. *(Alqışlar)* Lakin bu əməlin ölməməsi və onun qövldən feilə [sözdən işə] gəlməsi üçün birinci amil yenə hökumət kəndisidir. Bunu unutmayalım ki, məmləkətimiz qayət böyük təhlükələrlə mühatdır [əhatə olunmuşdur]. Gecə qaranlıq, fırtınalar oynayır, biz də bir taxta-parə [taxta parçası] kimi fırtına içində yuvarlanırıq. Bunu qurtaracaq yenə hökumətdir. Bunu qurtarmaq üçün də mən bir əzmkar hökumət istərəm, fəqət söylədiyim taxta-parə təkəcə bizdən ibarət deyildir ki, onun üçün düşünmədən işə başlayalım. Bu taxta paranın üzərində iki milyonluq Azərbaycan, onun şərafı, qadınları və çocuqları bulunur. Bunları xilas etməklə böyük bir vəzifə ifa etmiş olarıq. Rəisi-vükəla [Baş nazir] bu qisim bir vəzifəni öhdəsinə götürdüüyü xüsusunda bəyan etdiyi bütün fikrinə

iştirak edirəm, bununla bərabər, hökumətin dəxi bir proqramı olmalıdır. O da bu taxta-parəni aparmaq üçün bir sükan təşkil edəcəkdir. O sükan üzrə sağa-sola baxmayaraq düz, doğru, amalına tərəf kürəklərini çəkib, o taxta-parəni əzmkaranə bir sahili-nicata [nicat sahilinə] çıxarmalıdır.

Əcəba, Hökumətin sükanı və əlindəki kürəklər nədən ibarət ola bilər? Birisi kəndi üçün yapdığı proqramdan, digəri də o iradədən ki, o da bəyannamədən məlum oldu. İstiqlaliyyətimizi xaricən qəbul etdirmədən əvvəl, Hökumətimizi daxildə təsdiq etdirməliyiz. Ona görə Hökumətimiz daxili və xarici düşmənlərimizi məhv edəcək bir hökumət olmalıdır. *(Mərkəzdən alqış)*

Məttəəssüf [təəssüflər olsun ki], bu vaxta kimi Hökumət bunları etməmişdir. Məttəəssüf, hökumət iradəsini göstərdiyi zaman olmamışdır. *(Mərkəzdən: “Düzdür!”)*

Məttəəssüf, ələmlə deyəcəyəm ki, Hökumət daxilində işlər lazım olmayan adamlar əlinə tapşırılmışdır. Binaənileyh [ona görə], daxildə hökuməti düzəldəcək qəti tədbirlərə müraciəti lazım bilirəm. İşləri yoluna salmaq üçün ən layiq, ən müdəbbir [tədbirli, uzaqqörən] adamların iş başına gətirilməsini arzu edirəm. Yalnız bu vasitə ilədir ki, suistimallara [suistifadələrə] xitam verilər və Hökumət nahiyələrin hər yerində varlığını ehsas [hiss] etdirər.

Bir də Rəisi-Hökumət [Hökumət başçısı] tərəfindən bir ordu təşkilinin

lüzumu göstərildi. Onsuz da Hökumət özünü heç kimsəyə ehsas etdirəməz. Onun üçün lazım bilirəm ki, heç bir mövqe, sinif fərqi olmadan hamı əsgərliyə alınsın. Heç bir yuxarı, aşağıya nəhayətə qədər tərəhhüm [rəhm] edilməsin. *(Ümumi alqışlar)*

Nəzarətlərə [nazirliklərə] sıxılmışların, gizlənmişlərin kaffəsi [hamısı] alınmalıdır. *(Soldan və mərkəzdən alqış)*

Böylələrə şiddətli cəzalar verərək, hər ordu içərisinə atmalıdır. Əks halda, çiftçinin [əkinçinin, kəndlinin] çocuğu alındıqda, verməməyə haqqı var. Bu surətlə hökumətdən daxildə əzm və səbat istərəm.

Xarici işlərə gəldikdə; yenə də keçmişdən şikayətə məcburam, şimdiyə qədər xaricdə lazım gələn qədər tədabir ittixaz edilmədi [tədbirlər görülmədi]. Bu gün qonşularımızdan Ermənistanla bizim yekdigərimizə [bir-birimizə] mürəxxəs [nümayəndə] göndərməmiş lazımdır. *(Soldan: “doğrudur”)* Fəqət bu edilmədi, halbuki erməni-müsəlman münasibətini [münasibətlərini] düzəltmək və bütün Qafqaziya millətlərini barışdırmaq bizim üçün ən mühüm məsələ, ən birinci vəzifədir. *(Alqışlar)* Bu da hər iki tərəfdən nümayəndə olmaması ilə başa gələn bir iş deyildir.

Bundan əlavə, biz istiqlaliliyyətimizi Avropaya tanıtdırmalı idik. Bunu etmədik. Azərbaycan bir coğrafi isim deyil, bir yerin üzərində yaşayan bir millətin adı olduğunu Avropanın qulağına yetişdirmədik. Azərbaycan öz

mövcudiyətini bu vaxtadək Avropaya andırmamışdır *(Soldan: “vaxtları yoxdu”)*

Məndən irəliki rəfiqim bir az idealist olaraq, demokrasi əsaslardan, demokratizmdən bəhs edir, böyük iman bəsləyir. Fəqət heyhat! Zənn edirəm ki, kəndisini tanıtdırmayanlar üçün böylə bir nemətin əldə edilməsi bəiddir, məhaldır [uzaqdır, imkansızdır]. Kimin dostu, nüfuzu var, o tanınar. Dostluqdan da irəli, qüvvət də düşünlür. Binaənileyh [ona görə], Avropada satın təbliğat vasitəsi ilə kəndimizə nüfuz qazanılmadığına bəyani-təəssüf etməmək qabil deyildir. Avropaya yolumuz bağlıdır. Orada nə olduğunu belə bilməyiriz. Halbuki, Avropada vüqu bulan hadisətdən [hadisələrdən] bizim də müqəddəratımız asılıdır. Avropada nələr olduğunu bilməli, siyasətimizi də ona münasib və müvafiq bir surətdə yürütməliyiz. Ona görə də, Avropa ilə Azərbaycan arasında qasidlərimiz bulunmamasına da təəssüf etmək məcburiyyətindəyəm. Burada yaşıl mahudlu masalar ətrafında oturub, kənardan xəbərsiz olaraq siyasət aparılammaz.

Bütün keçmişə aid bu xətalari söyləməkdən məqsədim atidə [gələcəkdə] bunların bir daha təkrar olmaması üçündür. Ümid edirəm ki, yeni Hökumət daha böylə-böylə xətalari işləməyəcəkdir.

Son sözümlə olaraq bunu deyirəm ki, Hökumət öz deklarasiyasının həyata tətbiqində tamamən onu təsdiq et-

məklə, əzmkar olmasını diləyərək, bitərəflər namına [adına] bəyani-etimad edərəm. *(Alqışlar)*

Bundan sonra “Əhrar” firqəsi tərəfindən **Abdulla bəy Əfəndiyev** kürsiyi-xitabətə çıxaraq, əvvəlcə bir deklarasiya oxumağa başlayır. Sədr deklarasiya oxumaq vaxtının keçdiyini bəyanla, bu gün ancaq mənsub olduğu firqənin Hökumət proqramı haqqındakı nəzəriyyatını söyləməsi icab etdiyini bildirdikdə, Abdulla bəy cənabları, bəyan edir ki, onun firqəsi o vaxt ümum firqələr deklarasiyasını oxuyan zaman qəflət etmiş olduğundan, bu gün fürsətdən bilistifadə [istifadə etməklə], deklarasiyasını oxumaq istəyir. Nəhayət, Məclisin müsaidəsi ilə sədr izin verir. Abdulla bəy deklarasiyasını oxuyub qurtardıqdan sonra axırda “Əhrar” firqəsi tərəfindən Hökumətə bəyani-etimad edir.

Bədəhu [sonra] “İttihad” firqəsi namından doktor **Qarabəyli Qara bəy** nitq söyləyərək deyir ki:

Bu gün bu minbərə çıxıb, yenə söyləmək istəyiriz. Zira görürüz, daima söyləyirlər. Acı-acı sözlər də söylənir. Gələcəyi yaxşı görənlər də bulunur. Natiqlər həpsi haldan söyləyirlər. Nə qədər ciddi olduğunu təsvir edirlər. Hətta Əhməd bəy əfəndi bizi taxta-parəyə mindirib dənizə tullayır. Doğrudur, halımız fənadır, hər kəs çalışır ki, aradakı qara divardan bir işıq nöqtə bulsun [tapsın]. Bizi xilas edəcək bir qüvvə arayır, onu da Hökumət şəxsində bulur. Hökumətin borcudur, böylə-

liklə bulunmuş yol ilə getsin. Millət də onu mütəəqibən [izləyərək] nicat tapsın. Fəqət, baxalım bu asanmı?!

Biz Hökumətin söylədiklərini eşitdik, fəqət bunu keçmişdə də eşitmişdik: əhval fəna imiş, ölkəmizdə bir şey yoxmuş. Övza [vəziyyət] namüsaid imiş və qeyrə.

Biz Hökumətdən hələ böyük məsələlərin həllini istəməyirik. Fəqət bəzi şeylər var ki, tələb etməyə haqlıyıq. Öylə kiçik binalar vardır ki, Hökumət onu qoymalı idi, fəqət qoydu mu? Xeyr! Hökumət bunu etməmişdir, bunu yapmamaq böyük məsələlərə nisbətən əfv edilməz günahi-kəbirdəndir [böyük günahlardandır]. Andranik macərasından milləti azad, Ermənistan Hökuməti ilə əlaqeyi-siyasiyyə peyda etmək keçmiş hökumətin işi idi. Fəqət bunları etmədi. Şimdi ümid edəlim ki, yeni Hökumət bunu düşünəcəkdir.

Bu millətə xidmət etmək lazımdır. Bu millət sahibsizdir. Bu millət ingilis deyil, fransız deyil, hökumət başında duranlar sidqi-dil ilə [düzgünlüklə, ürəkdən] vaxtlarını millətə sərf etməli, öhdəsinə ağır vəzifələr götürərək gecəgündüz səy və qeyrət etməlidir. Biz ümid edirik ki, böylə də olacaqdır. Biz gözləyirik Hökumət əməlində özünü göstərsin. Baxalım Hökumət bir iş görəcəkmi, bir şey yapa biləcəkmi? Yapa bilərsə, bizim firqəmiz o vaxt Hökumətə bəyani-etimad edəcəkdir. Vüzəra Kabinəsində [Nazirlər Kabinetində] sabiq Hökumət əzasından [üzvlərindən] bəziləri baqi qalmışlardır [dəyişməmiş-

dir]. Biz onların keçmişindən bir şey görmədik, bəlkə gələcəkdə bir şey yapacaqlar, baxalım. Şimdi biz etimadnaməmizi cibimizə qoyub saxlayırıq. Nə vaxt Hökumət özünün layiqli olduğunu göstərsə, biz də o vaxt etimadımızı bəyan edəriz.”

Məhərrəmov:

“Parlamanda təşkil olunmuş Sosialistlər fraksiyası tərəfindən yeni Hökumətə etimadımızı bəyan edirik.”
(*Alqışlar*)

Şeyxülislamov:

“Parlamanın “Hümmət” fraksiyası yeni Hökumətə etimadını izhar edir.”
(*Alqış*)

Sədr:

Danışmaq istəyən yoxsa, “Müsavat” fraksiyası tərəfindən idxal [daxil] edilmiş təklifi elam [elan] edəlim.

Əhməd Cövdət (formulanı oxuyur):

“Hökumət bəyannaməsini dinləyərək, Azərbaycan Məclisi-Məbusanı Fətəli xan Xoyski hökumətinə etimad etdiyini bəyanla, növbədəki məsələlərin müzakirəsinə keçir.”

Təklif səsə qonularaq “İttihad” fraksiyası iştirak etməmək üzrə ittifaqi-ara ilə [yekdilliklə] formula qəbul edilir. Bundan sonra kommissiyalar intixabına [seçilməsinə] şüru edilir [başlanır].

Kommissiyalara seçilən zəvat bunlardır:

Maliyyə Komissiyasına – “İttihad”-dan Miryaqub Mirmehdiyev, “Əhrar”-dan Hacı Molla Əhməd Nurizadə, Sosialistlər İttifaqından [Məhəmməd]

Məhərrəmov, “Müsavat”-dan [Nəriman bəy] Nərimanbəyov, “Hümmət”-dən [Əkbər ağa] Şeyxülislamov, bitərəflərdən Əliağa Həsənov, Azlıqda qalan millətlər fraksiyasından [Moisey] Quxman;

Fəhlə Komissiyasına – “İttihad”-dan Heybətqulu Məhəmmədbəyov, “Əhrar”-dan Bayram Niyazi Kiçikxanov, Sosialistlər İttifaqından Rza Qaraşarov, “Müsavat”-dan [Cavad bəy] Məlik-Yeqanov, “Hümmət”-dən Əliheydər Qarayev, bitərəflərdən Abuzər bəy [Rzayev], Azlıqda qalan millətlərdən Sxakaya;

Məclisi-Məbusan Hazırlığı Komissiyasına – “İttihad”-dan Qazi Əhməd Məhəmmədbəyov, “Əhrar”-dan Abdulla bəy Əfəndiyev, Sosialistlər İttifaqından Camal bəy Hacinski, “Müsavat”-dan Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, “Hümmət”-dən [Əkbər ağa] Şeyxülislamov, bitərəflərdən Teymur bəy Makinski, Azlıqda qalan millətlər fraksiyasından Vanseviç.

ERMƏNİ-GÜRCÜ TOQQUŞMASI

Məhəlli [yerli] qəzetələrdə gürcü-erməni müharibəsinin qurtarması xəbərləri dərc edilmişdi. Məlumatlı mənbələrdən aldığımız xəbərlərə görə, məəttəəssüf [təəssüf ki], bu xəbər əsilsizdir. Məzkur [deyilən] mənbələrdən verilən xəbərlərə görə, hər iki tərəf arasında müharibə hərəkəti davam

edib, gəldikcə şiddətlənməkdədir. Dekabrın 27-sində gürcü əsgərləri Şüləveri işğal edib, müharibə ilə irəliləməkdədirlər. Tiflisdə asayışı-tam hökm-fərmdir [tam asayiş hökm sürməkdədir].

Müttəfiqlərin müdaxiləsi

Bizə verilən xəbərlərə görə, Müttəfiq dövlətlər heyəti Tiflisə varid olub, tezliklə müharibə hərəkətinin dayandırılmasını tələb etmişdir. Müttəfiqlər heyətinin tələbatına görə, hər iki tərəf hal-hazırda əxz [əldə] etdikləri mövqedə dayanıb, bir-biriləri əleyhinə düşmənanə hərəkətdə bulunmamalıdır. Müsəlləh [silahlı] toqquşmaya bais olan mübahisəli sərhəd məsələsi Müttəfiqlər məhkəməsinə verilməlidirlər. Hər iki tərəf məzkur [adı çəkilən] məhkəmənin qərarına tabe olmalıdırlar.

* Dekabrın 24-ündə ingilis-fransız heyəti, sürət qatarı ilə Batumdan Tiflisə varid olmuşdur. Fransız generalı da sürət qatarı ilə varid olub, cənub xəttinə əzimet etmişdir [yola düşmüşdür].

Həbslər

Gürcüstanla Ermənistan müharibəsi münasibəti ilə daşnaxsaqanlar cümləsindən, Tiflis Şəhər İdarəsi üzvlərindən Zərgəryan, Ter-Stepanov, Matinyans və xanım Tatevosyans həbs edilmişlərdir.

Könüllü dəstələr

Gürcüstan Hərbiyyə naziri könüllü dəstələr təşkilini general Maqalov,

Purtseladzeyə və polkovnik Karqareveli, İntskirveli, Kartsivadze və Artmeladzeyə həvalə etmişdir [tapşırılmışdır].

AZƏRBAYCAN VƏ GÜRCÜSTAN

Azərbaycanda olan gürcü siyasi nümayəndəsi [Nikolay İotamoviç] Kartsivadze böylə bir təkliflə Azərbaycan Hökumətinə müraciət etmişdir:

“Azərbaycanla Gürcüstan arasında iqtisadi münasibəti [münasibətləri] yaxşılaşdırmaqdan ötrü Gürcüstan Hökuməti Azərbaycan Hökumətinə təklif edir ki, Yevropa dövlətləri arasında qəbul edilən ümumi əsas üzrə gömrükxana, dəmiryol və poçta, teleqraf ittifaqı üçün Gürcüstanla sazişə girsin. Azərbaycan Hökuməti buna razı olarsa, bu barədə müfəssəl müqavilənamə hazırlamaqdan ötrü hər iki Cümhuriyyət nümayəndələrindən ibarət bir komissiya təşkil edilməlidir. Bu məsələlər Azərbaycanla Gürcüstan arasında həll edilməsə, həkəm [arbitr] məhkəməsi tərəfindən baxılması lazımdır.”

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Türkiyədə

Təzə Kabinə

İzzət paşa Kabinəsi istefa vermişdir. Təzə kabinə təşkili, təzə vəzir Tofiq paşaya tapşırılmışdır.

Təzə kabinə heyəti: Baş vəzir - To-

fiq paşa, Daxiliyyə vəziri - Mustafa Arif, Ədliyyə - [Əli] Heydər, Maarif - Filosof Rza Tofiq, Hərbiyyə - Abdulla paşa, Bəhriyyə - [Əli] Rza paşa, Ticarət - Vayanis.

Əfvi-ümumi

Heyəti-vüzərə [Nazirlər Kabineti] siyasi əfvi-ümumi [amnistiya] məsələsini müzakirə etmişdir.

Fransız admiralı Amet

Fransız donanmasının Türkiyədə olan Baş Komandanı Amet mətbuat nümayəndələri ilə müsahibə əsnasında demişdir ki, bu yaxınlarda Fransa səfərəti [səfirliyi] İstanbula övdət edəcəkdir [qayıdacaqdır]. Admiral Ametin rəyincə, ən yaxın zamanda sülh əqd ediləcəkdir [bağlanacaqdır]. Müttəfiqlərin ticarət gəmiləri bu yaxınlarda İstanbula gəlib Türkiyədən ötrü bir çox mal gətirəcəklərdir. Müttəfiq dövlətlər Türkiyə ilə ticarət münasibətindən ötrü bir çox yük gəmiləri vagüzar [tədərük] etmişlərdir.

MAARİF MÜFƏTTİŞLƏRİNİN YIĞINCAĞI

(9-uncu iclas, axırıncı)

Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 23-ündə iclas, Əmirov cənablarının təhti-sədarəti [sədrliyi] ilə açılıb, mühüm və müxtəlif məsələlərdən ötrü seçilmiş komissiyaların məruzələri oxunur.

Necə ki məlumdur, istibdad döv-

ründə proqramca mütabiq [bir-birinə uyğun], fəqət təşkil və məqsədcə müxtəlif məktəblər bina olunmuşdur. Məsələn, “normalnı” məktəb, kilsə cənbindəki [nəzdindəki] məktəblər, “zemski” və qeyri məktəblər. Bu cümlədən, əvvəlinci normalnı məktəblər sabiq hökumətin, əhalini ruslaşdırmaq politikasına xidmət edici bir məktəb olduğu üçün, belə məktəblərdəki müəllimlərin qulluğu, rəsmi hökumət qulluğu hesab olunurdu. Bu cəhətə görə, məzkur [deyilən] müəllimlərə hər vaxt maddi mükafat verildiyi kimi, itmami xidmətlərində [xidmətlərini başa vurduqda], onlara xəzinədən təqaüd məaşı dəxi verilir. Halbuki, başqa məktəblərin müəllimləri belə mükafat və imtiyazatdan [imtiyazlardan] məhrum idilər. Demək, bu normalnı məktəblərin proqramı bir olduğu kimi, buraya sərf olunan para [pul] dəxi bir çeşmədən buraxılırdı. Fəqət məsələnin gizlin və həqiqi cəhəti münasibəti ilə məktəblər və burada xidmət edən müəllimlər doğma və başqa məktəb və müəllimlər ögey övlad hesab olunurdular. Kilsə cənbindəki məktəblər isə zahirən ruhani məktəbləri hesab olunurdularsa da, batinən bir missioner güruhu [qrupu], xüsusən bizim etiqa-di-diniyyəimizi [dini etiqa-dımızı] təhqir edəcək müarizlər [əleyhdarlar] yetişdir-mək üçün təşkil olunan bir məkan şəklini almışdı. Ona görə ibtidai kənd məktəblərindən artıq, hökumət belə məktəblərə əhəmiyyət verirdi.

İştə bu mülahizələri nəzərə alaraq, məktəb ailəsində minbəd [bundan

sonra] ögey-doğmalığ politikasına əsla yer verilməmək əsas olaraq, komissiya bu vaxta qədər məktəblər arasında olan müxtəlif ünvanı tamamilə ləğv edərək, cümlə kənd ibtidai məktəblər bir proqram üzrə tərtib olunub, bundan sonra onların hamısına Maarif Nəzarətinin ibtidai məktəbləri ünvanı verilməsini və bu məktəblərdə qulluq edən müəllimlər cümləsi hüquqca müsavı [bərabər] olmasını qət və qərar edir.

Bundan sonra təqaüd maaşı xüsusundakı komissiya öz bəratülqövlünü [protokolunu] bəyan edir. Bu bəyanatdan anlaşılır ki, bu vaxta qədər müəllimlərdən hər ay çıxılan müəyyən faizlər, onsuz da qeyri-[kafi] məvacib alan müəllimlər üçün çox ağır təsir edir və güzəranlarını bir az da çətinləşdirir. Halbuki, hökumətin əksər idarələrində xidmət edən qulluqçulardan təqaüd sandığına əsl pul çıxılmadığı halda, onlar qulluqlarını itmama [tamama] yetirəndə, kafi qədər onlara xəzinədən təqaüd maaşı təxsis olunur [ayrılır]. Binaənileyh [ona görə], ədalət nöqtəyi-nəzərindən müəllimlər barədə belə xüsusi rəftara gərək bundan sonra əsla meydan verilməsin. Ona görə, komissiya bu məsələni kamalınca təhlil və müzakirə edərək, minbəd müəllim və müəllimə əfəndilərdən belə paraların çıxılmaması ilə bərabər, onların itmami-xidmətlərində, yəni 25 sənəlik qulluğuna hökumət tərəfindən kafi qədər təqaüd maaşı (пенсия) təyin və onların oğul-uşağının məişətcə

təmin olunmalarını arzu və xahiş edir. Bu xahiş, yığıncaq tərəfindən qəbul görülür.

On dəqiqə tənəffüsdən sonra, növbədə olan məsələlərdən maarif müfəttişlərinin ibtidai-ali, ibtidai sənaye və ünas [qız] məktəblərinə, oradakı heyəti-müəllimin [müəllimlər heyəti] ilə olacaq əlaqə və münasibata dair məsələ, hərçənd xüsusi bir komissiyaya verilmişsə də, bəzi mülahizələrə görə komissiya bu məsələnin həllini Maarif Nəzarətinə tərk etməyi müvafiq görür və bu vəchlə məsələ növbədən götürülür.

Bundan sonra, ümum [bütün] ibtidai məktəblərdə oxunacaq coğrafiya dərslərinə dair xəritələr nəşr olunması üçün Darülmüəllimin [seminariya] və başqa məktəblərdən mətbu və mükəmməl xəritələr cəm olunub, Maarif Nəzarətinin cənbində [nəzdində] olası Ədəbiyyat şöbəsi tərəfindən mümkün qədər tez və siyasi vəziyyətimizə mütabiq surətdə təb və nəşr olmasını [çap edilməsini və yayılmasını] yığıncaq ümumiyyətlə arzu və tələb edir.

Və nəhayət başqa məsaili-cariyyədən [cari məsələlərdən] danışılıb, yığıncaq öz vəzifəsini qurtarmış hesab edərək, burada müzakirə və həll olunan işlərin müzakirələrini ənqərib [ən qısa zamanda] Nəzarət çap etdirib hamı müfəttişlərinə və başqa məktəblərin müdirlərinə göndərilməsini arzu və xahiş edir və bununla məclis xitama [sona] yetir.

İslam bəy Qəbulov

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Türk texnikləri arasında

Bakı Politeknik məktəbində oxuyan Türk Texnikləri Cəmiyyəti, zəif yoldaşları üçün hazırlıq kursları açmış, dərslər gedir. Arzu edən yoldaşlar, cəmiyyət katibinə müraciət edə bilərlər. Ondan başqa cəmiyyət, yoldaşları üçün türkcə ədəbiyyat və tarix kursları dəxi açmışdır. Keçən cümə günü məktəb mütəəllimi [tələbəsi] Məhəmməd-zadə Mirzəbala, yoldaşları üçün Azərbaycan tarixi və ədəbiyyatı mövzusunda referat [məruzə] oxumuş, bu gün dəxi sənayeyi-nəfisə [incəsənət] mövzusunda dair mühazirə oxuyacaqdır.

Mərkəzi Mütəəllimlər [Tələbələr] Komitəsi

Qafqaziya Müsəlman Mütəəllimlərinin [tələbələrinin] Mərkəzi Komitəsi vəzifələrini ifa etməyə başlamışdır. Müxtəlif şəhərlərdə olan müsəlman mütəəllimləri təşkilatlarından rica olunur, şu dərs ilinin əvvəlinci hissəsinə aid fəaliyyətləri barəsində komitəyə izahatda bulunsunlar. Kağızlar Persidski caddədə, 121 nömrəli evə, Əliyusif Cəfərova göndərməlidir. Posta qutusu nömrə 273.

Düyü

İkinci dairə ev komitəsi cənbindəki [nəzindəki] anbardan, Mərkəzi Ev Komitəsindən alınmış düyü, adambaşı beş girvənkəyədək düyü veriləcəkdir

(Bolşaya Krepostnaya, nömrə 47). Düyünün qiyməti 3 rublə 30 qəpik olacaqdır. Həmin bu ayın 28-dən etibarən adambaşı yarım girvənkədən bir girvənkəyədək boranı veriləcəkdir. Qiyməti – bir rublə girvənkəsi. Böylə anbarlar hələlik ikinci büro cənbində (Vayennaya küçə, nömrə 5) və üçüncü büro cənbində (Sadovaya küçə, nömrə 34) açılmışdır. Dördüncü anbar da ən yaxın zamanda açılacaqdır.

* Bütün Zaqafqaziyaadakı ingilis qoşunları komandanı Mill Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir].

* Srağagün sabiq nazirlər bütün işləri yeni nazirlərə vermişlər.

* Daxiliyə naziri Xəlil bəy Xasməhəmmədov və Hərbiyyə naziri Səməd Mehmandarov həzrətləri Gəncədən Bakıya varid olmuşlardır.

* Vaqon təqsimi [paylanması] bürosuna Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən Əliyev intixab edilmişdir [seçilmişdir].

* Kanuni-əvvəlın [dekabrın] 27-də Ənzəlidən “Polyus” nam [adlı] vapor ingilis qoşunları ilə Bakıya varid olmuşdur.

AZƏRBAYCANDA

* Şuşa qəzasının dördüncü dairəsi müfəttişi xəbər verir ki, keçən həftədə Qarakənd ermənilərindən bir dəstə cani berdanka və üçatılan tufənglərlə müsəlləh olaraq [silahlanaraq] Mirzəəli kəndinə hücum edib, bir qədər qarmal oğurlamışlar. Bunları mütəşəkkil

olduqları üçün tövqif [həbs] etmək mümkün olammamışdır.

* Ağbulaq uryadniki [polis məmuru] xəbər verir ki, Qarakənd erməniləri müsəlləh olaraq İsrafil Mustafa oğlunun padasına [sürüsünə] hücum edib 12 at, 68 baş qaramal aparmışlar.

Qarabulaq (Qaryagin) qəzasından

Bizə xəbər verirlər ki: Andranik məcərasına uymuş olan ermənilər əmn-asayışı pozub, ətraf müsəlmanlarına çox əziyyət edirlər. Burada yerli ermənilərdən başqa bir qədər də “yığıntı” çetecilər [quldurlar] var ki, bir dəstə düzəldib müsəlman köylərinə hücum edirlər. Məsələn, bir neçə vaxt bundan əvvəl ermənilər Arış kəndinə hücum edərək, kəndi atəşə tutmuş və bir qədər mal-qoyun aparmışlardır. Bundan sonra Qarabulağın (Qaryagin) bir neçə verstliyində vəqə [yerləşən] Hoğa kəndinə hücum edərək şiddətli atəş açıb kəndi dağıtmış, biçərə əhalinin hər nəyi varsa qarət edib aparmışlardır. Bu hücumda bir çox müsəlman qırılıb, yerdə qalanları da qaçmışlardır. Ölənlərin miqdarı müəyyən deyilsə də, ancaq kənd əhalisindən bir neçə arvaduşaq və bir çox kişi qətl ediləlibdir. Əzcümlə [o cümlədən], o ətraflarda məşhur və Cavanşir familiyasına mənsub olan Əs'əd ağa, oğlu Sultan ağa və bir qızı qətl edilmişdir. Hüsntəsədüf [yaxşı bir təsadüf] olaraq, Əs'əd ağanın hərəmi ilə iki oğlu həmin gün Qarabulağa getmiş olduqlarından, zalımların əlindən xilas olmuşlardır.

Bundan əlavə, Səlim xanın nəvəsi Hüseyn ağa dəxi Əs'əd ağaya müsəfir ikən orada qətl edilmişdir.

Xülasə, neçə yüz müsəlman qismən öldürülüb, qismən də cəlayi-vətən olmuşlar [yurdlarından didərgin düşmüşlər].

Ermənilərin həyasızlığı getdikcə kəsbi-şiddət etməkdədir [şiddətlənməkdədir]. Zavallı türk-islamlar erməni çetecilərinin vəhşiliyindən böyük əziyyət çəkirlər. Neçə müddətdir ki, erməni çeteciləri Şuşa ilə Qarabulaq arasındakı yolu kəsmişlərdir. Böylə ki, məzkur [adı çəkilən] iki qəza arasında gediş-gəliş bilmərrə [tamamilə] kəsilmişdir.

Camaat bu qədər zülmü cəfalara ancaq hökumətin tədbir görməsini gözləyərək tab edir. Ancaq bilməyiriz ki, nə vaxt qəti bir çarə ediləcək və erməni quldurlarının vəhşiliyinə nə vaxt xitam çək[il]əcəkdir [son veriləcəkdir]?

ZƏNGƏZUR

MÜSƏLMANLARININ ƏHVALI

Gəncə valisi Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] nazirinə göndərdiyi raporu ilə Zəngəzur camaatı mürəxxələrinin [nümayəndələrinin] ərizələrini də göndərmişdir. Ərizədə əvvəla bir çox zəngəzurluların xanımından əl çəkib Araz nəhri kənarında yaşadığı və bir çox fəlakətləri haqqında məlumat, saniyə [ikincisi], ac və möhtac olduqlarını təsvir edir.

Birinci dərdə əlac fəqət [yalnız] əsgəri qüvvətin gəlməsilə yerli yasa-vulların ədədini artırmaqla olacaqdır. İkinci dərdə dərman, yerli ərzaq təşkilatının eyiləşdirilməsi ilə və ondan məda [başqa], türklər tərəfindən kəndlərdə böyük miqdarda toplanmış zəkətdən ədalət və intizam üzrə bu ac əhaliyə vermək, bu zəkət anbarlarını talan etmiş, şimdi də talan etməkdə olan müdirləri mövqelərindən əzl etmək [vəzifələrindən qovmaq] olar. Bundan başqa, iaşə məntəqələri təsis etmək, buralara təbib, feldşer, cərrahlarla bərabər, dəvacat və tibb ləvazimatı göndərmək lazımdır.

Bunu da əlavə edirik ki, bizə acil [təcili] kömək vacibdir.

Bunun üçün, bizim mühafizəmiz üçün əsgəri qüvvə göndərmək, polis yasavullarını artırmaq, zəkət anbarları müdirlərini mühakiməyə vermək şərti ilə bərkənar etmək [kənarlaşdırmaq], iaşə məntəqələri təmiri və lazımı yerlər[ə] təbib heyətləri göndərilməsi rica və təmənnə edilir.

Bu günlərdə müqtədir şairlərimizdən Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi əfəndinin **“İnsanların tarixi faciələri” yaxud “Əlvahi-intibah”** adlı mənzum əsərinin ikinci cüzü çapdan çıxıb mövqeyi-füruşa [satışa] qoyulmuşdur. Kitəbçə gözəl və qalın kağız üzərində təb' [çap] edilmiş, fiati [qiyməti] 2 manatdır. Turan mətbəəsində, Parapetdə “Məktəb” mağazasında və Bazar caddəsində Paşa Qasımzadənin mağazasında.

b. 4 – 3

Bakı Şəhər İdarəsi

Bununla ümum ev sahiblərinə, onları əvəz edən icarədarlara, ev müdirlərinə, bunlar olmaz isə ev komitələrinin sədrlərinə elan edir ki, 1917-ci il sentyabrın 29-unda Müvəqqəti Hökumət tərəfindən təsdiq edilib, “Müvəqqəti Hökumət Əxbarı”nın 1917-ci il 13-26 oktyabrda nəşr edilən 176 (222)-cı nömrəsində elan edilən Şəhər Mədaxil, Məxaric və Smetası Qanunu mövcubincə [qanununa görə] və Şəhər Dumasının bu il 3 fevral və 14 noyabrda çıxardığı qətnaməsinə binaən [qətnaməsi əsasında] Şəhər İdarəsi mənfəətinə Bakı şəhərində mənzil vergisi qoyulur. Yuxarıda sayılan əşxas (51-ci maddə) 1919-cu il yanvarın 7-sinə kimi Şəhər İdarəsi Maliyyə şöbəsinə hər ev üçün mənzillərin siyahılarını təqdim edib, bu şeyləri göstərməlidir:

1) Mənzil sahiblərinin familini, adını və ata adını. Həmçinin mənzil pulsuz və faizlə verilibsə, yenə sahiblərinin adlarını təqdim etməlidir;

2) Mənzilin illik mədaxilini;

3) Ev sahibi özü oturduğu və yaxud pulsuz və faizlə özgəyə verilmiş mənzilin qiymətini.

Bu məlumatı yazmaq üçün Şəhər İdarəsi tərəfindən vəərəqələr hazırlanıb, ev sahiblərinə göndəriləcəkdir. Kim bu vəərəqələri almazsa, bunları hər gün Şəhər İdarəsi Maliyyə şöbəsiyə təqdim etməlidir.

Qeyd: Bu məlumatı təqdim etməyənlər vəərəqələri almamağı bəhanə edərlərsə, qəbul edilməyəcəkdir. 1919-cu il 7 yanvara kimi Şəhər İdarəsinə evlər və mənzillər barəsində düz məlumat verməyənlər üç yüz manata kimi cərimə ediləcəklərdir.

Şəhər qlavası: P. İlyuşkin.

İdarə üzvü: İ. Pleskaçevski.

b-32 3-2

ELAN

Müsəlman kitabçılığına çoxdan bəri məşğul olduğuma və İrəvanda, İstanbulda, Bakıda idarə etdiyim kitab mağazaları vasitəsilə təcrübələr hasil etdiyimə və bu ticarətin sənətkarı olduğuma istinadən (Mart hadisəsində Bakıda kitab mağazam yandırılıb büsbütün məhv edildiyinə görə) təkrar Bakıda mükəmməl bir “türk-islam” kitab mağazası açmaq üçün əlli min manat sərmayəli bir şərik istəyirəm. Arzu edənlər, Qubernski caddədə, rəngsatan Mustafa bəy Məlikovun mağazasında kitabçı Mirabbas Mirbağırzadəni sorsunlar [soruşunlar].

2621

**Həkimlərin xüsusi
gecə və gündüz növbələri**

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin künçündə. Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

**Qabil diş qayıran
Mirzə Xəlil Canıbəyadə**

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

**Doktor
Doktor Samuil İzrailoviç
Kopelioviç**

Daxili və əsəbi mərgəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Mama

M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayıрма dişlər. Dişin yaxşı qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

**Qoldqor-Fradkinin
Diş müalicəxanası**

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607

**Diş həkimi İsay Samuiloviç
Karşteynbaum**

Naxoşlar[ı] əvvəlki kimi qəbul edir. Dişləri ağrısız çıxarır və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Ünvan: Tsitsyanovski və Çadrovı küçələrin künçündə İsrailovun 41 nömrəli evində. Qəbul edir hər gün saat 12-dən 3-ə kimi. Axşam 5-dən 8-ə kimi.

2610

**Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Bakı, 30 Kanuni-əvvəl

səh. 447. “Yeni təşkil olunmuş Hökumət, Əhməd bəy Ağayev cənabları iş'ar etdikləri sükan kimi bizim taxta-pərəmizi dənizin dalğalarından və fırtınasından xilas edib də sahili-nicata sövq edəcəkmiz ya?": Qəzetin bu nömrəsində, “Azərbaycan Məclisi-Məbusanında” rubrikasında Əhməd bəy Ağayevin nitqinə (səh. 456-458) bax.

səh. 448. “Azərbaycan dairəsində Hökumətimizin yeganə qanuni hökumət olduğu və ona Müttəfiqlər tərəfindən tamamilə müzahirət göstəriləcəyi təkid olunur.”: Bu cümlədəki “Hökumətimizin yeganə qanuni hökumət” və “müzahirət göstəriləcəyi” sözləri qəzetdə qara hərflərlə yazılmışdır.

Bu zabastovka nə idi?

səh. 448. “...komandanlıq kəndisinə müraciət edən konferensiya nümayəndələrini qəbul edərək...”: Mətnin bu hissəsi qəzetdə belə getmişdir: “konferensiya kəndisinə müraciət edən konferensiya nümayəndələrini qəbul edərək”.

səh. 449. “...bu komitə nəşr etdiyi «İzvestiya»sında...”: Burada söhbət, “İzvestiya Bakinskoy raboçey konferentsii” [Известия Бакинской рабочей конференции] qəzetindən gedir. Bu qəzetin Azərbaycan dilindəki versiyası “Bakı fəhlə konfransının xəbəri” adıyla çıxmışdır.

səh. 450. “...mart günlərinə məxsus bir fitnəkarlıqla...”: Bolşevik və daşnak qüvvələrinin Bakıda dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı soyqırım törətdikləri 1918-ci ilin mart günləri nəzərdə tutulur.

“...Podşibyakinlərlə Baykovların...”: Bakıda fəaliyyət göstərmiş kadetlər Mixail Floroviç Podşibyakin və Boris Lvoviç Baykov nəzərdə tutulmuşdur.

səh. 451. “İştə məsələnin doğu bu mehər üzərində idi.”: “Məsələnin məğzi, əsas mənası bundan ibarət idi” mənasında işlədilmişdir; “doğ” təkər, “mehər” isə ox (fırlanan bir cismin ortasından keçən mil) deməkdir.

səh. 452. “M. Ə.”: bu imza Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə məxsusdur.

İstiqlal və istiqbal ümidi

səh. 452. “Zində ənd vəli mürdə / Mürdə ənd vəli zində”: beyt farscadır; mənası: “Diridirlər, amma ölü kimidirlər; ölüdürlər, amma diri kimidirlər.”

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 455. “Kəlamü'l-haqq yuridu bihi əl-batil.”: ərəbcədir; “batil bir məqsəd güdərək işlədilən haqq söz” deməkdir.

səh. 456. “Lakin bu amalın ölməməsi və onun qövlədən feilə gəlməsi...”: qəzetdə “qövlədən” yerinə səhvən “qüvvədən” yazılmışdır.

Erməni-gürcü toqquşması:

Könüllü dəstələr

səh. 460. “Gürcüstanın Hərbiyyə naziri...”: bu vəzifəni 1918-ci ilin mayından 1919-cu ilin fevralına kimi Qriqol Giorqadze tutmuşdur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 460. “İzzət paşa Kabinəsi”: Əhməd İzzət paşanın başçılığı altındakı hökumət nəzərdə tutulur. Bu hökumət 1918-ci ilin 14 oktyabr – 8 noyabr tarixləri arasında iş başında olmuşdur.

“Təzə kabinə təşkili, təzə vəzir Tofiq paşaya tapşırılmışdır.”: Əhməd Tofiq (Okday) paşanın başçılığı altındakı hökumət nəzərdə tutulur. Bu hökumət 11 noyabr 1918 – 10 mart 1919 tarixləri arasında iş başında olmuşdur.

Maarif müfəttişlərinin yığıncağı

səh. 461. “...zemski və qeyri məktəblər.”: Rusiya imperiyasında XIX əsrin axırlarında və XX əsrin əvvəllərində mövcud olmuş məktəb tipi. Zemski məktəbləri seçkili yerli özünüidarə orqanı olan zemstvo təşkilatlarının qurulmasından sonra kəndlərdə açılmışdı. Bu məktəblərdə təhsil müddəti 3 (bir sinifli məktəblərdə) yaxud 4 (iki sinifli məktəblərdə) il idi.

Azərbaycanda

səh. 463. “berdanka”: odlu silah (tüfəng) növü.

səh. 464. “Qarabulaq (Qaryagin) qəzasından...”: Qarabulaq, Qaryagin qəzasının bölündüyü üç polis məntəqəsindən biri olmuşdur.

səh. 464. “...və bir qızı qətl edilmişdir.”: burada söhbət Əs’əd ağanın qızı İranbəyimdən gedir.

Zəngəzur

müsəlmanlarının əhvalı

səh. 465. “yasavul”: əsasən kəndlərdə polisin vəzifəsini yerinə yetirən şəxslərə deyilirdi.

Çərşənbə axşamı, 31 dekabr 1918-ci il, nömrə 75

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 27 rəbiüləvvəl sənə 1337. 31 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

MÜSƏLMAN TƏLƏBƏLƏRİNƏ

Bu günlərdə müsəlman tələbələrindən bir neçəsi mənə müraciətlə tələbələrin orduya cəlbi barəsində izahat istəmişlərdir. Bu barədə ümuməlan olunur ki, Əxzi-əsgər Qanunnaməsinin [Hərbi çağırış Qanununun], tələbələri əsgərlikdən azad edən və təcil [təxir] edən maddəsi hökumət qərarıdadına görə ləğv edilmişdir. Tələbələr də sair müsəlman vətəndaşları ilə müsəvi [eyni, bərabər] əsgəri xidmətlə müvəzzəfdirlər [hərbi xidmət keçməyə borcludurlar]. Deməli sair vətəndaşları əsgərlikdən azad edən qanunlar – məsələn 60 sinli [yaşlı] ixtiyar atanın yeganə oğlu olmaq, ailə pərəstarı olmaq [ailəsinə baxmaq] və sair ümum [bütün] Azərbaycan vətəndaşlarına aid maddələr bunlara da şamilidir. Hökumət dairə və müəssisələrində xidmət edənlərdən Əxzi-əsgər Qanunnaməsi mövcubincə [əsasında] yalnız nazirlər və nazir müavinləri əsgərlikdən azad dırlar. Qanunda göstərilən maddələrə məbni [əsasən], əsgərliyə müvəzzəf olanları heç bir məmuriyyət əsgərlik-

dən azad edəmməz. Bunu nəzərdə tutmalıdır ki, yeni elan olunan qanun, müsəlman tələbələrini yalnız ümum vətəndaşlarla əsgərlik vəzifəsində müsəvi edir. Əsgərlikdən boyun qaçıran tələbələr də sair adamlar kimi qanun qarşısında məsuldurlar.

Bu, məsələnin rəsmi tərəfidir. Fəqət yeni istiqlal bayrağı qaldırmış Azərbaycanın tələbələrini, vətənimizi müdafiə edəcək ordunun birinci şərafli və namuslu zabitləri olmağa dəvət etməyi vətəndaşlıq vəzifəsi ədd [hesab] edirəm.

“Vətən qəyur [qeyrətli; çalışqan] gənclərin omuzunda yüksəlir” həqiqətini unutmayınız. Cümhuriyyətimizin ən möhkəm, ən mətin sütunları gənc və münəvvər fikirli təbəqəmizin çiyinləridir. Bu gün siz sinənizi vətənimizə sipər ediniz. Ona dəmir pəncəli, sarsılmayan imanlı və səbatlı [mətin] bir ordu yaradınız. Yarınkı [sabahkı] səadətimiz təmin olunsun. Gələcək yalnız sizin olduğu üçün onun uğrunda hər bir məşəqqətə qatlaşmaq da sizin öhdənizədir. İndi vətənimiz üçün bir müdafiə ordusu törətməyə borclu ol-

duğunuz kimi, bu fəvqəladə böhranlı zamanlar keçib qurtarıqdan sonra ona bir fikir, mədəniyyət, tərəqqi və ürfan ordusunu da siz təşkil edəcəksiniz. Əsgərlikdən boyun qaçıran bir azərbaycanlı tələbəni mən təsəvvür etmək istəmirəm.

Nəzəribillah [Allah eləməsin], böylə bir hal olarsa, ən yaxın gələcəkdə inhi-tata [süquta] uğrayıb xəritədən silinə-cəyimizi sübut edir ki, o vaxt həm tarixi-bəşəriyyət [bəşəriyyətin tarixi] və həm vicdani-millət [millətin vicdanı] qarşısında məsuliyyət, əhalimizin mü-nəvvər fikirlilərinin öhdəsinə düşər.

Tələbələrimizi vəzifə başına, vətən müdafiəsinə dəvət edirəm. Tələbələr Maarif Nəzarəti idarəsinə rücu [müraciət] edərək məktəbi-hərbiyyəyə [hərbi məktəbə] girmək üçün adlarını qeyd etdirməlidirlər.

*Maarif naziri:
Yusifbəyli Nəsim bəy*

Nazir həzrətlərinin bu bəyannamə-si aşağıda dərc edilən ərizəyə [ərizəyə] cavabdır.

Tələbələrin orduya dəvəti münasibətilə

Maarif nazirinin 22 dekabrda ki elanı ilə tələbələrə Gəncə Hərbiyyə məktəbinə qeyd olunmaya dəvət etməsi münasibətilə bir dəstə müsəlman tələbələrə tərəfindən Nəzarətə [Naziriyə] zeylədəki [aşağıdakı] ərizə verilmişdir:

“Biz, bir neçə müsəlman tələbəsi, sizin dəftərxanaya müraciətən [müraciət edərək], işbu elanın bəzi yerlərinin

şərhini xahiş etdik. Sizin elanınızı tələbələr Nəzarət tərəfindən könüllü olaraq Məktəbi-hərbiyyəyə daxil olmaq təklifi kimi tələqqi edərək [qiymətləndirərək], icbari olmadığını düşünürlər. Bundan maəda [başqa] tələbələrin və edadi məktəbləri itmam edənlərin [bitirənlərin] əksəri Maarif, Ədliyyə nəzarətlərində və sair müəssisələrdə xidmətdə bulunurlar. Arxadaşlarımızla xüsusi məhəbbətlər [səmimi söhbətlər] əsnasında onlardan hökumət müəssisələrində çalışanlar kəndilərini hərbi qulluqdan azad, qalanlar isə bu elanı könüllü olaraq Məktəbi-hərbiyyəyə daxil olmaq təklifi anlamış olduqlarını duyduq.

Bu barədə Hərbiyyə və Maarif nəzarətlərinin rəyini bilmək üçün cənab Maarif naziri hüzuruna müraciətən, mətbuat vasitəsilə bu məsələnin aydınlaşdırılması[nı] rica edirik. Əvvəla, bu elan hamı üçün qanuni bir tələbdirmi? Saniyə [ikincisi], hökumət müəssisələrində xidmət edənlər[i] əsgərlikdən azad edirmi? Və əgər edirsə, hansı vəzifələr[i] azad edir?

Maarif Nəzarətinin bu yolda çalışmasına səmimi-qəlbədən müvəffəqiyyətlər diləyir və bu məsələnin aydınlaşdırılması ilə ən yaxın zamanda gənc ordumuzun səfləri [sıraları] böyük əhəmiyyəti haiz olan [əhəmiyyət daşıyan] münəvvər [aydın, ziyalı] fikirli ünsürlərlə doldurulacağına ümid edirik.

*Vəkillər: Yusif Axundov,
Mirəbdüləziz Seyidov,
Ələkbər bəy Topçubaşov”*

MƏŞİXƏT [ŞEYXÜLİSLAMLIQ] MƏSƏLƏSİ

Zaqafqaz Şeyxülislamı axund Molla Məhəmməd Pişnamazzadə cənabları istefa verdi. Bu cənabın şeyxülislamlığa təyini vaxtlar[ın]da Zaqafqaz müsəlmanları bir çox ərizələr verib şeyxülislamın camaat seçkisi ilə dəvət olunmasını iddia etdilərse də, Hökumət tərəfindən qəbul olunmadı. Zira sabiq rus hökuməti şeyxülislamlara və müftilərə yalnız şapka və mundir [rəsmi geyim, forma] geydirməyirdisə də, yenə mütləq onları adi çinovniklər kimi vəzifədar etmişdi [vəzifə sahibi etmişdi, vəzifəyə qoymuşdu]. Hələ sabiq şeyxülislamlardan Mirzə Həsən Tahirov vəfat edər-etməz yeni şeyxülislam Qafqazı dolaşib qəzavətxanələri [qazılıqları, qazılıq idarələrini] və sair ruhani və mövqəfat [vəqflər, vəqf olunmuş mülklər] idarələrini təftiş etmək işi qadağan olunur. 1906-cı ildə zalım general Qoloşapov Qarabağ müsəlmanlarını topa tutduğu halda ruhani rəisləri şeyxülislam və müfti həzrətlərinə müraciətən imdad istənilirdi. Rəislərimiz sabiq canişin Vorontsov-Daşkov hüzuruna vardılar da, qəbul olmadılar. Şikayətlərini ancaq dəftərxanə məmurlarına edə bildilər. Təsəlli-yab [təsəlli verici] bir cavab da alamadılar. Bunun müqabilində erməni baş ruhani rəisi katolikos Tiflisə varid olarkən [gedərkən] canişin tərəfindən istiqbal olunub [qarşılıq], müqəddəs əllər öpülə-öpülə kamali-təntənə ilə

saraya qəbul olunurdu!!

Xülasə, şeyxülislamıq və müftilik icadı, müsəlman dinini müdafiə üçün deyil, bəlkə bu idarələr vasitəsi ilə missioner işlərini yeritmək idi. Bunu məşhur İlminski heç də gizlətməyib, əsərlərində aşkarca yazır. Məsələn, bu cənab bir yerdə deyir:

“Müfti vəzifəsini daşıyan şəxs öylə bir müsəlman olsun ki, rusca qonuşarkən dili dolaşsın, xəcalətdən qızarsın, imlasında yüzlərcə səhv və xətalari olsun, qubernatoru və bəlkə onun alçaq məmurlarını gördükdə lərzəyə düşsün.” (Письма Ильменского [İlminskinin məktubları], стр. [səh.] 177)

Hangi əsnafdan [təbəqədən] müfti seçmək məsələsinə gəldikdə, o cənab böylə yazır:

“Məqami-zərurətdə [zərurət halında] mütəəssib (fanatik) və rusca savadı olmayan bir tatar, mədəniləşmiş tatarlardan bizə əlverişlidir. Bundan qorxulusu aristokrat və bundan da dəhşətli darülfünun [univeritet] təhsili görmüşlərdir.” (там же [yenə orada], стр. 174-5)

Bəs rus hökuməti əli ilə qurulmuş idareyi-ruhaniyyətlər müsəlman din və etiqadını mühafizə üçün deyil, bəlkə avamlıqda yaşayan bir millət üçün üstüörtülü bir duzaqdır [tələdir]. Ey kaş, bu idarələr əvvəldən heç olmayaydı!

Dünənə kimi Tiflisdə iki idarə yaradılmışdı. Hərəsinə məxsus birer məktəbləri var idi. Məktəbin birisində “Ömər təriqəti [yolu]” və o birisində “Əli təriqəti” yazılmışdı.

Bu bölgülər, bu idarələr onsuz da təfriqəpəsənd [ikitirəlik sevən, pərakəndəlik sevən] müsəlmanların arasında təfriqəni [ikitirəliyi], nifaqı daha artıq şiddətləndirmək üçündü. Odur ki, Tiflisdə və Qafqazın bir çox cəhətində [yerində] müsəlman bayramları iki günə təsadüf edirdi. Birinci günü “Ömər təriqətçiləri” və o birinci [digər] günü də “Əli təriqətçiləri” bayram saxlardılar. Bəzidə [birini görməyə, bayram ziyarətinə] gedən xaricilər də çaşıb bilməzdilər ki, hangi günü icrayi-mərasim [mərasimi icra] etsinlər.

Hətta mövludi-Nəbi bayramını illərcə Bakıda bir partiya rəbiüləvvəlin 12-sində saxladığı halda, o biri partiya həman ayın 17-də saxladı. Daha bundan gülünc bir hal yoxdur ki, bir milləti-vahidə [vahid bir millət] peyğəmbərinin anadan olduğu günü haqqında da ixtilaf sala! Lakin həmdlər [şükürlər] olsun ki, bu il hamı partiyalar ayın 12-si bayram saxladılar. Bu özü sübut edir ki, ixtilafı məsələlər müruri-zaman ilə [zaman keçdikcə] millət arasından axundsuz və əfəndisiz götürüləcəkdir. Lakin axundlar və əfəndilər də bir qəddər səy və guşış [cəhd] edərlərsə, bu ixtilaflar daha sürətlə zail [yox] olub gedər.

İndiyədək bir çox dini və siyasi məhrumiyyətlə yaşamış Azərbaycan türkləri bu gün haqqi-intixaba [seçmə haqqına] malik olaraq istədikləri şəxsi intixab və dəvət edə bilirlər. Hətta bu vəzifəni aralıqdan tamamən qaldırmağa da qadirdirlər. Lakin ümuri-diniyyəni [din işlərini], zənnimcə, bu gün şəx-

siyyəyə həvalə etməyə daha ehtiyac qalmadı: şeyxülislama, müftiyə yox, bəlkə müntəxəb [seçilmiş] dörd nəfər əzadan [üzvdən] mürəkkəb bir cəmiyyəyə, bir idareyi-müştərəkəyə [ortaq bir idarəyə] tapşırılmalıdır ki, əzadan ikisi əhli-təsənni [sünni məzhəbindən] və ikisi də cəfərilərdən olmalıdır. Rus hökumətinin təqviyyəyə [gücləndirməyə] çalışdığı Ömər və Əli idarə və məktəblərini qapayıb, dini-islamın əsasını müdafiə və ixtilafı aradan götürməyə yarar bircə, yalnız bircə idarəyə ehtiyac vardır. Cavan Azərbaycanın Ədyan Nəzarəti [Dini Etiqad Nazirliyi] qarşısında iştə mühüm bir məsələ!

Fərhad Ağazadə

İdarədən: Möhtərəm Fərhad bəyin biz dəxi şərik olduğumuz arzusuna təvafüq edən [uyğun düşən] və Ədyan Nəzarəti tərəfindən idarəmizə varid olan [gəlib çatan] bu xəbəri dərc edib, məşixət məsələsində Nəzarətlə mütəfəkkirlərimizin yekdil və yekməslək [bir fikirdə] olmalarını kamali-xoşnudi ilə [böyük bir məmnuniyyətlə] ixtar edirik [bildiririk].

ƏDYAN VƏ MƏZAHİB NƏZARƏTİNİN FƏALİYYƏTİ XÜSUSUNDA

Azərbaycan Cümhuriyyəsi əhalisinin ruhani işləri büsbütün Ədyan Nəzarətinə aid olaraq, onun tərəfindən təmin və idarə olunur.

Azərbaycan Cümhuriyyəsinin istiq-

laliyyəti övzanın [vəziyyətin] pərişan və vəlvələdar bir vaxtında elam [elan] edildiyi hər kəsin xatirindədir. Hər kəs bilir və anlayır ki, o zaman nəinki məmləkətimizin, bəlkə kəndi diriliyimizin də xilas olmasına ümidimiz yox. Binaənileyh [ona görə], hökumətimiz işbu ümitsizliyi bilmərrə [əsla] kəndisinə yaxın buraxmayaraq, hüquq və istiqlaliliyyətimizə endirilən hər bir zərbə və təcavüzə qarşı tədbirlər ittixaz etməklə [tədbirlər görməklə] illərdən bəri arzusunda bulduğumuz məqsəd və amalımıza nail olmaq üçün çalışmış və səy etmişdir. Bu müşkülət və mümaniətlər [manəələr] arasında Ədyan Nəzarəti dəxi vaxt tapıb mümkün qədər kəndi vəzifəsini ifa etmişdir. Əlbət ki, məzkur [deyilən] səbəblər olmasaydı, Nəzarətin fəaliyyəti daha müvəffəqiyyətli, daha parlaq olardı.

Ədyan Nəzarəti hələ fəaliyyətinin ibtidasında [başlanğıcında] ruhani qüvvəmizi birləşdirmək istəmişdir. Buna binaən [buna görə], bu vaxta kimi Tiflisdə mövcud idarələri ləğv edərək, onların əvəzində 6 alimdən ibarət bir “Məşixət dairəsi” adlı şər'i bir idarə [şəriət idarəsi] təşkil etmişdir. Bu işə millət uğrunda böyük və unudulmaz bir xidmətdir.

Nəzarətin ikinci fəaliyyəti gələcək ruhanilərimizə aiddir. Bu xüsusda Nəzarət tərəfindən tərtib və Hökumət tərəfindən qəbul və təsdiq edilmiş layihədə göstərilir ki, bu vaxtacan ruhanilərimizin tərbiyə və təhsilinə lazım dərəcədə fikir verilməmişdir. Halbuki, bu ən mühüm bir məsələdir. Ona

binaən, Ədyan Nəzarəti əlan [indi] Gəncədə mövcud “Mədrəseyi-Ruhaniyyə”nin məramnaməsini genişləndirib və oraya ən qabil alimlərdən müdərrislər [müəllimlər] təyin etməyi dəxi təhti-qərara almışdır. Nəzarətin fikrincə, “Mədrəseyi-Ruhaniyyə”də şəriət elmindən başqa ədəbiyyat və siyasətə dair elmlər dəxi oxunacaqdır.

Bədəhu [sonra] Nəzarət, ruhanilərimizin məişətini nəzəri-etibara alaraq, Azərbaycan Cümhuriyyəsi daxilində bulunan pıxod və ruhanilərin hesabını bilmək üçün binagüzarlıqda bulunmuşdur [rəsmi yazışmalara başlamışdır]. Bu binagüzarlığın cavabı toplanan kimi molla və axundlara müəyyən mahiyə [aylıq, maas] təyin ediləcəkdir.

Xarici məzhəbi-ruhani işlərinə keçdikdə, Nəzarət bu məsələdə bitərəf qalaraq onların daxili işlərinə müdaxilə etməyəcəkdir. Bu xüsusda Nəzarət onlarla fəqət [yalnız] zahiri əlaqə və münasibətdə bulunacağını qət etmişdir [qərara almışdır].

QƏZETƏLƏRDƏN

Şura hökuməti əleyhinə üsyan

“Pravda” qəzetəsi xəbər verir ki, ağır günlər keçirməkdəyiz. Daxildə olan “ağqvardiyalılar” təhdidi, xarici təhdidə qarışmaqdadır. Kaluqa və Tver quberniyalarının bir çox uyezdləri iğtişaş və üsyan içrədir. Əsgərliyə dəvət edilən kəndlilərdən 7 min nəfəri üsyan qaldırıb, Şura üzvlərindən bir çoxunu həbs və qalanlarını iş başından

kənar etmişlərdir. Kaluqa Qırmızı ordusu etibarsızlıq göstərmişdir. Moskvadan əsgəri dəstələr göndərilməsi lazım gəlmişdir. Bir para uyezdlərdə üsyan yatırılıb, bəzilərinə davam etməkdədir.

Şura səfirinin axtarılması

Helsinqforsdan rəsmi surətdə xəbər verirlər ki, Bolşevik Hökumətinin Stokholmda olan səfiri Vorovski Petroqrada getdiyi əsnada axtarılmışdır. Bir çox mühüm sənədlər tapılmışdır. Bu sənədlər, bolşeviklərin bütün cahın inqilabı qaldırması üçün ciddi tədbirlərdə bulunmalarını isbat edir.

Paris müşavirəsində

Odessadan xəbər verirlər ki, Paris müşavirəsində iştirak etməkdən ötrü Rusiyanın sabiq Müvəqqət Hökumət Baş vəziri [Baş naziri] knyaz Lvov və Amerikada olan sabiq rus səfiri Baxmetyev Nyu-Yorkdan Avropaya azim olmuşlardır [yola düşmüşlər].

Ukrayna Cümhuriyyəti

Odessa qəzetələrində komendat Lutsenkonun imzası ilə böylə bir müraciətnamə dərc edilmişdir:

“Böyük mübarizədən sonra Ukrayna əhalisi getman boyunduruğundan xilas olub, Ukraynanı cümhuriyyət elan etmişdir. Ukrayna Xalq Cümhuriyyətinin Direktoriyası bütün əhalinin mənafeyini mühafizə və müdafiə etməyə qalxmışdır. Ukrayna Cümhuriyyəti kəndliyə yer, fəhləyə insanca həyat, hər bir vətəndaşa hürriyyəti

vermişdir. Bundan belə, heç bir başsızlıq və təcavüz olmamalıdır. Lakin cümhuriyyəti möhkəmləndirməkdən ötrü hamının işləməsi lazımdır. Hamının işləməsindən ötrü də nizam və asayiş gərəkdir.”

Krımdan gələn xəbər verirlər ki, orada olan şayiata [şayiələrə] görə Müttəfiqlər, Ukrayna üsyanına bais olan Petlyurani silahını yerə qoymadığı zaman qanundan kənar elan etmək niyyətindədirlər.

Yaponiyanın tələbatı

Vaşinqton məhəfili-siyasiyyəsindən [siyasi dairələrindən] xəbər verirlər ki, Yaponiya heyəti Sülh Konfransında bu aşağıdakı tələbatda bulunacaqdır:

1 - İngiltərə-Yaponiya İttifaqı münasibətilə dənizlərin azad olması və qeyri ümumi məsələlər haqqında İngiltərə ilə müttəfiq olmaq lazımdır;

2 - Xırda millətlərin müdafiəsi və dünyanı gələcək müharibələrdən xilas etmək üçün Amerikanın fikrinə şərik olmalı;

3 - Yaponiyanı müdafiə etmək qəsdilə Sibiryada asayiş bərpasının Yaponiyaya vagüzar edilməsi [tapşırılması] lazımdır;

4 - Çində Yaponiyanın ticarət, maliyyə və sənəət [sənaye] məntəqeyi-nüfuzunun [nüfuz sahələrinin] qanuni tələqqi [qəbul] edilməsi lazımdır;

5 - Yaponiya ilə Çindən ötrü əlverişli bir şərait üzrə Kiao-Çaonun müvəqqət zəbt edilməsi;

6 - Marşall, Karolin alman cəzirələri [adaları] və Bəhri-mühitdə [Sakit oke-

anda] olan başqa cəzirələr Yaponiyanın haqqı-himayəsi altında olmalıdırlar;

7 - Yaponiyalıların bütün dünyada əsasi-mütəqabilə ilə [qarşılıqlıq prinsipi üzrə] müsavati-hüququ [hüquq bərabərliyi].

Yassı konfransı və Müttəfiqlər

“O. N.” qəzetəsinin mühərriri Yasıda olan konfrans nəticəsini belə xəbər verir: Bu yaxınlarda Səlanikdə iki Fransa əsgəri firqəsi [hərbi diviziyası] nəqliyyat gəmiləri ilə Odessaya gətirilib, oradan da cənuba göndəriləcəklərdir. Bundan ötrü də Odessada və İstanbulda hazırlıqlar başlanmışdır. Buralarda əsgər göndərmək üçün nəqliyyat gəmiləri də vardır. Bu əsgərlər ardınca başqa əsgərlər də göndəriləcəkdir. Eyni zamanda Rumıniya tərəfindən Jmerinka və Kiyev tərəfə fransız əsgərləri göndəriləcəkdir. Bu qərar üzrə asayış bərpa edilməsi iki tərəfdən başlanılacaqdır. Bolşeviklər əleyhinə olan məsələ hələ hazırlanmaqdadır. Şərq cəbhəsində ancaq ingilis əsgərləri olacaqdır. Bolşeviklər əleyhinə birinci iqdamat [təşəbbüs, addım] başlanmışdır. Belə ki, Könüllü ordu ehtiyacatı üçün Novorossiysk şəhərinə texnika mayehtacı [ləvazimatı] və əsgər çıxarılmalıdır.

MƏTBUAT

Rusiyada Müttəfiqlər nə yapacaqlardır?

Müttəfiqlərin Rusiyaya nicat ver-

məyə borclu olduqlarını elam etmələri [bildirmələri] və Cahan müharibəsini bitirər-bitirməz Rusiyaya əsgər və ləvazimatı-hərbiyyə ilə kömək göndərərək feilən [əməli surətdə] işə başlamaqları, Rusiyanın hər firqə və sinfinə bir cür ümid verir və hər kəs Müttəfiqlərdən öz arzusuna əməl edilməsini gözləyir. Bəziləri gözləyirlər ki, Müttəfiqlər Rusiyada ancaq bolşevizmlə mübarizə edib, yerdə qalan məsələləri camaatın öz xahişinə müvafiq həll edəcəklər. Bir çoxları deyirlər ki, heç Müttəfiqlər başqa məsələlərə qarışmayacaqlar; digərləri “Qoşma Xalq Cümhuriyyəti” [Federativ Xalq Respublikası] quracaqlarını gözləyir. Xırda millətlər, şübhəsiz ki, öz hüquqlarının müdafiə ediləcəyinə ümid bağlayırlar. Xülasə, Müttəfiqlərin müdaxiləsinə hərə öz nöqtəyi-nəzərindən baxıb, ona müvafiq də fəaliyyət və nəticə umurlar.

Əzclümlə [o cümlədən] general Krasnov[un] nim-rəsmisi [yarı-rəsmisi] olan “Çasovoy” qəzetəsi təzədən Rusiyada padşah idarəsi təsis etmələrini və Rusiya taxtına yenidən bir padşah tikmələrini tələblə yazır ki:

“Etilaf [Antanta] dövlətləri Rusiyanı məhv və müttəfiqlik iltizamına [öhdəliyinə] xəyanət edən inqilabçılarla deyil, iltizamnamələrə düzlüklə və namuskarana bir surətdə əməl edən Çar Hökuməti ilə ittifaq bağlamışlardır.

Nə qədər ki Rusiyada padşah vardı, sözü də möhkəm və sarsılmaz idi. Cümhuriyyətlər vücuda gəlincə, xəyanətlər başlandı.

Məğərsə cürbəcür cümhuriyyətçilər böylə güman edirlər ki, Müttəfiqlər gəlib az qala bizim kimi özlərini də tələf edən inqilabımıza nicat verəcəklərdir?

Məğərsə Etilaf dövlətləri mütəqabil [qarşılıqlı] kömək və müzahirət [yardım] yollu iltizamnaməyə əməl olunmasını tələb edən namuskarlıq borcuna xəyanət edəcəklərdir?

Və məğərsə bu dövlətlər, ancaq inqilabçıların xahişinə inanacaqlar, amma hər yerdə əksəriyyətlə çar hökumətinin təzadən təcdidinə [bərpasına] həris olan camaatın sözünə, xahişinə inanmayacaqlardır. Camaat, çar hökumətini istəyir, çünki ağıllı və sadıq babalarımız min illərlə nə yığmışdırlarsa, çar hökumətindən sonra bir il yarımda itirdi?”

Doğrudur, Müttəfiqlər Rusiyaya bir kömək borcludurlar. Amma, bizcə, Müttəfiqlər hər tәмәssük [veksel] çıxarana borclu deyildirlər, bilxassə ki, tәмәssük çıxarmaq üçün bir qədər haqq və ədalət dəxi lazımdır.

DAĞISTANLILAR CÜMHURİYYƏTİNDƏ

Parlaman əvəzi vəzifəsini ifa edən Müttəfiq Şura (sabiq Dağıstanlılar Şurası) Kotsevə yeni kabinə təşkil etməyi təklif etmişdir. Yeni kabinəyə işbu zəvət [şəxslər] daxil olur:

Kotsev - Rəisi-vükəla [Baş nazir];
Daxiliyyə naziri - Rəşid xan Qaplanov;

Xariciyyə naziri - Heydər Bammətov;
Hərbiyyə naziri - Nuh-bəy Tarkovski;
Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə],
Post və Teleqraf - İbrahim bəy Heydərov;
Ticarət və Sənaye - Bahadır bəy Mallaçı-xan. Kabinədə iki yer də kazaklara verilmişdir. Kazaklar[la] bolşeviklər ilə mübarizədən ötrü etilaf hüsula gəlmişdir [razılışma əldə edilmişdir].

* Sabiq Rəisi-vükəla [Baş nazir] Əbdülməcid Çermoyev həzrətləri Avropa Sülh Konfransına gedəcək heyətin başında duracaqdır.

* Bolşeviklər ilə mübarizə müvəffəqiyyətli surətdə davam etməkdədir. Xasavyurtun işğalı, Petrovskun təhlükə altında olması şayiəti [şayiələri] təkzib edilir. Hal-hazırda bolşeviklər Sulakin arasındadırlar. Dağıstanlılar buraya gəlmiş kazaklarla bahəm [birgə] bolşeviklərə cavab verirlər.

* Axır vaxtlar Petrovskda xəbər alınmışdır ki, kabardinlərin qəhrəmananə təərrüzləri [qəhrəmanca hücumları] altında bolşeviklər davam gətirməyib, Mineralını Sular dəvairini [dairəsini] təxliyə etmişlər.

* Qaçqınların dediyinə görə, bolşeviklər sülhcu [mülki] əhali ilə fəna bir halda müamilədə bulunurlar [pis rəftar edirlər]. Bir aula gəldikdə, ən əvvəl əhalini tərksilah edirlər. Sonra məşhur camaat xadimlərini [ictimai xadimləri] gülləbaran edirlər.

* Kazaklarla müsəvi [bərabər] surətdə ərazini təqsim etmək [bölüşdürmək] üçün etilaf əmələ gəlmişdir. Bir çox

məsələlərdən ötrü həkəm [arbitr] ixtiyar ediləcəkdir [seçiləcək; təyin ediləcək].

* Alınan məlumata görə, Denikin ordusu, bolşevik ordusunu yarmışdır.

* Dağıstanlılar Cümhuriyyətinin Hərbiyyə naziri, ordu təşkilinə mübaşirət etmişdir [başlamışdır].

MÜLAHİZAT

Rus dilində nəşr edilən “Azərbaycan”ın bu keçən nömrələrinin birində, dördüncü səhifədə bir kiçikcə elan oxudum. Bu elan məni bir çox zaman fikirləndirdi və hətta bir az da qüsləndirdi.

Elan özü-özlüyündə hər gündə qəzetələrdə yüzlərcə dərc edilən elanların birisi idi. Lakin elanın yarısı belə düşmüş ikən, mənim kimi bir malxulyaçı [melanxolik] qəzetəçinin nəzərini və fikrini bilatəəmmül [düşünmədən; fərqində olmadan] gərək özünə cəlb edəydi. O elanda, ən başda bir qalın və qara xətlə "musulmanın" [müsəlman] kəlməsi yazılıb. Sonra həman müsəlman bunu elan edirdi ki, “Mən, buxalterlik, onun müavinliyini və o da olmasa neft mədənlərində, dəyirman-da və nəqliyyatla məşğul olan idarələrdə münasib bir vəzifə axtarıram!” Və bu sözlərdən sonra da elan yazan öz adresini göstərmişdi.

İştə elanın məzmunu bu!..

Adi və səthi nəzərlə bu elana baxırlarsa, mən də etiraf edirəm ki, burada

adam fikirləndirən və yaxud qüssləndirən bir mətləb yoxdur və hətta bu mətləbi götürüb qəzetədə yazmağın da heç bir mənası yoxdur.

Amma iş burasındadır ki, mən bir tərəfdən, yuxarıda dediyim kimi, malxulyaçı qəzetəçi olduğum üçün və o biri tərəfdən də yazılarda, qəzetələrdə iri və qalın xətlə yazılmış “musulmanın” sözünü gördükdə “summün bükümün fəhüm la yə’qilun” kimi dura bilməməyim üçün bu elana da adi və səthi nəzərlə baxa bilmədim.

Səbəbini məndən sual edirsiniz?..
İştə buyurunuz!

Zamanı ki, Qafqaziya millətləri bir yerə yığılıb qərar qoydular ki, Rusiyanın başqa hissələri kimi bizlər də gərək başqa millətlər kimi hüriyyəət paylarımızı alağ və hər kəs öz vətəninə azadə yaşasın; o vaxt hamıdan qabaq Qafqaziyada Gürcüstan Cümhuriyyəti təşkil edilib, Tiflis şəhərini Gürcüstan paytaxtı elan edib, gürcülər də azadə bir vətənin azadə övladları olaraq öz dərdlərinə, əyər-əskiklərinə fikir verməyə başladılar.

Ən əvvəl nə etdilər və hangi vasitə ilə öz dərdlərinə çarə etməyə başladılar?..

Gürcülər hamısından qabaq Gürcüstan Cümhuriyyətini gürcüləşdirdilər, yəni milliləşdirdilər. Dövləti idarələrdən, məktəblərdən, qəzetələrdən, ədəbiyyatdan, ictimaiyyatdan başlayıb hətta baqqal və qəssab dükanlarının üstündə yazılmış lövhələrə kimi milliləşdirdilər. Gürcüstan Cüm-

huriyyəti Hökuməti əvvəl mərhələdə bütün Tiflisdə yaşayan rus çinovniklərinə, qulluqçularına rücu [müraciət] edib, ədəbli surətdə üzr istəyib dedi ki, çün bizim idarələr bundan sonra dövlet dildə (yəni gürcü dilində) yaşayacaqlar, ona görə də hər kəs ki, Tiflisdən köçmək xahiş etsə, onun yolu açıqdır və özünə yol xərci xəzinədən veriləcək...

O idi ki, hər kəs də öz vəzifəsini bildi.

Gürcüstandan sonra da Ararat yəni Ermənistan Hökuməti təşkil edildi.

O da bu ayaqdan!..

Axırda bizim Azərbaycanımız araya çıxdı. Həm hürriyyətin mənai-əslisi müfadinca [həqiqi mənasına uyğun olaraq] və həm də çiyin-çiyinə duran qonşuların tutduqları yol və göstərdikləri misal hökmüncə gərək Azərbaycan Hökuməti də ən əvvəl milliləşmədən başlayaydı.

Lakin iş belə olmadı.

Birdən-birə gürcülər, ermənilər, polyaklar, ukraynalılar və sairləri deyən sözləri azərbaycanlılar demədilər və ona görə də milliləşmək və milliləşdirtmək sözlərini hələ indiyə kimi heç bir Azərbaycan türkü ağzı dolusu ağzına alıb danışmayıb.

Azərbaycan Cümhuriyyətində milliləşmək ancaq bəzi dükanların lövhələrində türkcəni ruscanın üstündən yazmaqdan ibarət olubdur.

Hətta iş bir haldadır ki, hələ indi də Azərbaycan paytaxtında çox az bir idarə taparsan ki, Azərbaycan müsəlmanı

mütərcimsiz oraya daxil olub öz işini görə bilsin.

Bunu hər bir gözü açıq və insafli bir Azərbaycan rəiyyəti görür ki, bizim hökumətimiz tamam yerdə qalan xırda və iri cümhuriyyətlərin ümdə qanun və qaydalarına rəğmən “milliləşmək” məsələsinə bu günə kimi bir o qədər etina etməyibdir.

Bu siyasətin, bu sayaq tərzidə rənin yaxşı-yamanlığı barəsində mən bir söz demirəm. Mən ancaq bu mətləbi açmaq istəyirəm ki, bəs necə olur ki, bizim baş hökumətimiz və yaxud Azərbaycan türkləri öz vətənlərində “milliləşmək” politikasını işlətmədikləri halda, bizim paytaxtımızda yaşayan qeyri-türk camaatı hərə öz nüfuzuna görə “milliləşmək” siyasətini işlədir və hətta bu yolda çox artıq da ciddiyyət göstərirlər.

Bakıda bir para idarələr var ki, bu “milliləşmək” işinə öylə aludə olublar ki, hətta örf, adət deyil bəlkə də həyasızlıq dərəcəsinə çatıblar.

Rusca “Azərbaycan”da dörd-beş sənətdə mahir olduğunu və ciddiyyətlə özünə bir qulluq axtardığını elan edən qara və iri xətlə yazılmış “musulmanın” həmin bu mətləbə görə də məni fikirləndiribdir. Məsələni bir az da açmaq istəyirəm.

Bakıda bir neçə idarələr var ki, onlar nə hökumət və nə də xüsusi bir müəyyən sahibkara mütəəllidirlər [bağlıdırlar; ondan asılıdırlar]. O idarələr ancaq camaat malı və camaatın öz istədikləri və öz əlləri ilə təşkil edilmiş

idarələrdirlər.

Nümunə üçün “Sentrodom”, “Kooperatsiya”, ərzaq idarələri, miskin və qaçqınlara baxan idarələri göstərə bilərəm. Bu kimi idarələri camaat özü təşkil edib və camaat tərəfindən də seçilmiş adamların təhti-idarəsinə buraxıblar və həm də bütün məxaric və məsarifat [xərclər] dəxi həman camaatın pulu ilə verilir. Bəs böylə olan surətdə həm örf, həm insaf və həm də qanun nöqteyi-nəzərlərindən gərək bu idarələrdə nə firqəbazlıq, nə məsləkdaşlıq, nə milliləşdirmək və nə də şəxsi nöqteyi-nəzərlərə meydan verilməsin.

Neyçün?

Ona görə ki, camaat işinə gərək ancaq camaat nöqteyi-nəzəri ilə baxılsın. Necə ki, camaat həm kasıbdan, dövlətli-dən, avamdan, alimdən mü-rəkkəb [ibarət] olan bir cəmiyyətə deyirlər və həmçinin də camaatı ayrı-ayrı millətə, məsləkə və siyasi firqəyə bölmək qeyri-təbiidir. Böylə isə, o vaxt gərək camaat adı ilə və camaat qüvvəsi ilə icra edilən işlər də ancaq camaat mənafeyi, fikri ilə araya çıxsın.

Bu axırkı nəzəriyyə qəbul edilərsə, mən əlaniyyə [açıqca] və aşkar deyirəm ki, “Kooperatsiya” ilə “Sentrodom” idarələri başında duranlar bu ümumi nəzəriyyəyə müğayir [zidd] iş görürlər.

Bu idarələrin müdirləri bu camaatın işlərində camaatın hamı üzvlərinə müsəvi [bərabər] nəzərlə baxmayırlar.

Yəqin ki, məndən sübut istəyəcəklər...

İştə bu da sübut!

“Kooperatsiya” ilə “Sentrodom”un idarələrinin hər birində lap azına 40-50 nəfər məvacib alan qulluqçu vardır. Hərgah desəm ki, bu qulluqçuların yüzdə doxsan doqquz prosenti qeyri-müsəlman olub ancaq bircəsi müsəlmandır, yəqinimdir ki, səhv etməyirəm.

“Kooperatsiya” idarəsi çox böyük və bəzakli bir zalda yerləşmişdir. Zəlin bir başında durub o biri başına fikir verəndə burada cərgə ilə oturan böyük-küçük, arvad-küsidən ibarət olan qulluqçulardan bircə nəfəri və ya ki ikicəsi müsəlmandır.

Gəl indi “Sentrodom”a.

“Sentrodom” idarəsi böyük bir zalda deyilsə də, 8-9 xırdaca otaqlarda yerləşmişdir. Bəndeyi-həqir-zəlil [aciz və zəlil bəndə] bu otaqları da gəzmişəm. Doğrusu budur ki, burada “diş qurdalamağa” belə müsəlman görməmişəm.

Böylə olan surətdə bunu soruşmaq istəyirəm ki, necə olur ki, hər yerdə ərzaq işlərinə baxan idarələrdə qulluqçuların hamısı təkcə xaricilər olurlar? Bu məsələ iki mətləbin birisindən xali deyildir. Birinci budur ki, “Kooperatsiya” və ya ki “Sentrodom” idarələrinin başında duran adamlar öz idarələrində milliyət siyasətini işlətməyə maildirlər. İkincisi də bu ki, bu idarələrin işləri böylə bir haldadır ki, orada kənar bir “göz” olmaq heç vaxt iş başında olanların sərfəsi deyil. Hərgah belə olmasaydı, rusca “Azərbaycan”da

elan verən “musulmanın” çox-çoxdan özünə bir qulluq tapıb çörək pulu qazana bilərdi.

Məhəmməd Sadiq

AZƏRBAYCAN PAYTAXTI

IV

Səfəviyyədən sonra bu tərəflərdə təvaifi-müluk [kiçik dövlətlər, xanlıqlar] əmələ gəlib, Azərbaycan vilayətləri birər müstəqil və nim-müstəqil [yarı-müstəqil] xanlıqlar halında yaşarkən, Bakı dəxi uzun bir zaman xanlıq halında yaşamışdır.

Bakının o zamanlarda nə kimi bir həyatla yaşadığını məşhur türk səyyahından öyrənə biləriz. 1057 sənəyi-hicriyyəsində Bakıya gəlmiş Osmanlı səyyahi-şəhiri [məşhur səyyahı] Övliya Çələbi həzrətləri, Bakı qalasını bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] tərif edir:

“Bakı qalası Şirvan əyalətində olub Əcəm (İran) sərhədidir. Burada bir ziyafət edilib, təamdan sonra Ərzurum valisi Məhəmməd paşa əfəndimizin naməsini, inci (mirvarid) təsbehlə, məvvac [dalğalı] ipəkli firəng xaralarından [ı], şəmşiri-hədayanı [hədiyyə qılıncı] xana verdim. Səfasından: “Xeyir-müqəddəm [qədəminiz xeyirli olsun], xoş qədəm gətirdiniz” deyə dilnəvazlıqlar etdi [ürək açan sözlər dedi]. Təbriz və Naxçıvan xanlarının namələrini də verdim. “Surunuz [toyunuz] mübarək

ola” deyə çox sənaxanlıq etmişdim [tərif dedim].⁽¹⁾ Zətən namələrdə də həqiri xeyli tövsif [vəsf] etmişlər. Rəvan xanı⁽²⁾ həqiri kəndi həmşirəsi [bacısı] sarayına mehmanlığa verdi. On gün, on gecə zövqü-səfalar etdik. Xan isə [inci təsbehi] göstərmədik xan və sultan⁽³⁾ qoymadı.

O gün həqirə bir qat əcəmanə [əcəm tərzində] əlbisə, on түmən bəxşişi-şahanə [hökmdar bəxşişi] ehsan olundu. Rəfiqlərimizlə şəhəri təməşaya başladıq.

Bakı qalası, Mosko [Moskva] kralına qarşı Dara şah tərəfindən bəhri-Xəzər sahilində bir püşteyi-ali [yüksək bir təpə] üzərində mürəbbeülşəkl [dördkünc, kvadrat] olaraq bina edilmiş bir qalayı-rənadır [gözəl qaladır]. İç qalasının qərbə nazir [baxan] bir qapısı vardır - hədidi-Naxçıvanidəndir.⁽⁴⁾ Mühiti [əhatəsi] 700 addımdır. 70 qüllə, 600 bədəndir. Divarının qəddi [boyu, hündürlüyü] 100 zirai-məkkidir [Məkkə arşınıdır]. Qaya üzərində olduğundan xəndəyi yoxdur. Qala içərisində torpaq örtülü yetmiş qədər əski ev vardır. “Heydərşah camesi” adı ilə bir də camə varsa da, minarəsizdir. Xan (karvansara), hamam və sairədən nişan yox. Lakin dəryə kənarındakı ribat⁽⁵⁾ [şəhərətərafı bağları], böyük karvansarası,

⁽¹⁾ Övliya Çələbi Bakıya gəldiyi zaman xanın toy məclisi varmış.

⁽²⁾ Övliya Çələbi, Rəvan xanı ilə birlikdə Bakıya varid olmuşdur.

⁽³⁾ Sultan, İran nizamınca bir mənəsbədir.

⁽⁴⁾ Naxçıvan dəmirindəndir.

⁽⁵⁾ Şəhərin əsgəri olmayan digər qismi ki, o da hasarlı imiş.

min qədər evli, bağ və bağçalı, came, xan [karvansara] və hamamli, çarşı [üstüörtülü və ya üstüaçıq bazar yeri] və bazarlı bir şəhəri-məmurdur [abad bir şəhərdir] ki, üç tərəfi sur [hasar] ilə mühafizəli olub, üç qapısı vardır. Şimala açılan Gilan qapısı, cənuba Babüləbvab qapısı, qərbə dərya kənarında Liman qapısıdır. Buradan yeddi ədəd böyük minarə görünməkdə idi. Üç hamamı varsa da, Mirzəxan hamamı qayət xoşdur. Çarşı və bazarı o qədər müzəyyən [bəzəkli] deyildir. Lakin Mosko sərhədi olduğundan şahsevən, dizçökən əsgərləri vardır.

Şirvan əyalətində başqaca xanlıqdır. 3000 əsgər və 12 hakimi (uyezd naçalniki) vardır. Başqaca qazısı və yeddi nahiyəsi vardır. Bir qaç kərə Mosko kazakı qarşı İdil nəhrindən şaykalarla gəlib Gilanı və Bakı nahiyələrini nəhbü-qarət [talan və qarət] etmişdir. Çünki qarşı tərəfi 300 mildə Mosko diyarıdır. Hətta bu qalanı Özdəmirzadə fəth etmiş, içində osmanlılardan Qubad paşa hakim ikən Əcəmin (İrannın) təşviqi ilə Mosko kazakı qəlib Bakı qalasını mühasirə etmişsə də, onlarla bərabər əcəmlər də dəndani-tiğdən [qılıncın dişlərindən] keçirilmişdir. Hələ kəmikləri sahili-bəhrdə [dəniz kənarında] bir püşteyi-ali [hündür təpə] üzərində durur.

Şəhərin havası səhlədir [yumuşaqdır]. Çünki qəzalarında pirinc [düyü], kətan, yağ, bostan hasil olur. Amma suyu neft yağı qoxar. Şəhər qürbündə [yaxınlığında] 7 yerdə neft mədənləri

vardır ki, hər biri bir lövndür [rəngdir]: sarı, qırmızı, qara, ilaxır... Nahiyələrindən Müskür, Səndan, Reynəb nəvəhisi [nahiyələrinin] əhalisi şəm'i-əsəl [bal mumu], şəmi-ruğən [yağ mumu] yaxmayıb, həp qara neft yağı çıraqda yaxarlar.

Xalqı qayət təndürüst [sağlam bədənli] və tənərvərdir [canına qulluq edəndir]. Olduqca dilbəri [çox gözəlləri] də vardır. Şəhəri on səkkizinci iqlimərzi [yer iqlimi] hüdudundadır. Əhalisi əksəriyyəni sünnidir.

Bu qala ilə Dəmirqala arası, dərya kənarından dörd mənzildir. Aralarında Müskür nahiyəsinin kəndləri məmurdur [abaddır]. Əhalisi köçəbə türkmənlərdir. Obaları ilə qonub-köçərlər.

Şaburan [Şabran] şəhəri Bakının şərqində və üç mənzil məsafədədir. Şamaxı şəhəri də şərqində olub beş mənzildir. Gilan da şimalındadır. Bakı Şamaxının bəndəri-iskələsidir [körpü limanıdır]. Çin və Xitay ilə Xütəndən, Fağfur eli ilə Zənan şəhərlərindən, Qalmax (Kalmık) və Mosko diyarlarından daima elçilər və karbanlar məta [ticarət malı] gətirirlər. Moskolar daima Bakıya gəlib Bakıdan tuz (duz) neft, zəfəran, ipək (hərir) alıb Moskoya götürürlər. Mosko (Moskva) elçiləri gəlib rəhn (girov) dururlar. Mosko diyarından samur, balıq dişi, sincab əksəriyyəni İrana Bakıdan çıxarılır. Bir qismi də Gilandan çıxar.

Bakı nahiyələrində bəzi şurə [şoran; ot bitməyən] yerlər vardır. Adam və ya at ayağını basıb bir az dursa ayaqları

yanar. Karvan xalqı bəzi yerləri həfr edərək (qazıyaraq) təncərə (qazança) qoyur, təamları zəminin hərarəti ilə bir anda bişər. Əcib hikməti-xudadır [Allahın əcaib bir hikmətidir].

Bəzən Mosko kazakı kənarı sazlı [qamışlı] gəmilərlə Kür nəhri ilə gəlib Bakı ətrafını nəhbü-qarət edirlər. Buradan aldıkları əsirləri Gilan bazarına aparıb orada satırlar. Nəhrin eni Tuna qədər varsa da, dərinliyi o qədər deyildir.”

Övliya Çələbi bu təfəsilatı verdikdən sonra səyahətinin xatiməsini [sonunu] təsvir üçün yazır ki:

“Bir yandan şəhərə tamaşa etdiyimiz kimi, digər tərəfdən əcəm surlarının (ziyafətlərinin) zövqü-səfalarına qoyulmuş [daldıq]. Suri-zifafı [toy şənliyini] təhrir eyləsək [yazsaq], böyük kitab olar. Rəvan xan[ı] Tağı Əli xan ilə Bakı xanı Əşrəf xandan səmuri-əcəmanələr [əcəm tərzində xəzlər], gürcülər, tavus dəvələr ehsan aldıq. Rəvan xan dəxi gömrüyə min baş karban göndərməyi təəhhüd [vəd] edərək, paşa əfəndimizə bir səmur kürk, 10 cift [cüt] Gilan yayı, altı gürcü qulamı [qulu; köləsi], 10 cift balıq dişi, 3 ənbər şamama hədaya verdi.

Ayrıca məhəbbətnamələr də təhrir eylədi [səmimi hisslərini ifadə edən məktublar da yazdı]. Həqiqə dəxi 10 tımən bəsi xərci-rah [xeyli yol xərci], təvəbələrimize [tabeliyimizdəki adamlara] 10 tımən abbasi ehsan eylədi. Cümlə Bakı əyanı ilə vidalaşaraq qible tərəfə rəvan olduq [yola düşdük].”

Övliya Çələbi Bakının neftindən də təfəsilat verir. Onun “Səyahətnamə”-sinə görə:

“Neft yağı mədənləri yerdən qaynayaq çıxır. Kiçik göllər[də] neft yağı suların üzərində qaymaq bağlar. Neft başqaca [xüsusi, ayrıca] əmanət [idarə, dövlət qurumu] olub sənəvi [ildə] şaha 7000 tımən aqça gətirir. Neft əmininin [neft idarəsi rəhbərinin] adamları bu gölcəyizlərin içinə girib gecələri nefti yığaraq keçi tuluqlarına doldururlar. Sonra bunu tüccar [tacirlər] alıb, diyar-diyar götürürlər. Səkkiz rəngdə neft olur. Lakin sarı neft qayət məqbuldur. Siyah neft şahlıqdır ki, İran diyarının, Özbəkistan, Hindistan, İraq, Kürdüstan, Gürcüstan, Dağıstan, Ali-Osman sərhədlərindəki qalalara bu qara nefti götürüb ətraflarına çərağan edirlər [qalaların ətrafını işıqlandırır]. Əsgər üzərlərinə hücum etdikdə üzərlərinə və ayaq altlarına neftli yorğan və köhnə əşya atıb atəşbazlıq edirlər [yandırır, alışıdır].

Neft, qala və şəhər mühimmatı [ehtiyacları] üçün lüzumludur. Hətta şah hüzurunda, dəri-dövlətlərində [dövlət qurumlarında] yanan məşəllər həp Bakı neftindəndir. Neftin gecəli-gündüzlü nigəhbənləri [keşikçiləri] vardır. Çünki atəş dəyərsə, ila-nihayə [axıra kimi] yanıb sönmək bilməz. Onun üçün neft mədənlərinin kənarında dağlar kimi qum təpələri amadə [hazır] durur. Neft mədəninə bir şərərə [qılgılcım] isabət eyləsə, həman cümlə rəaya [rəiyyət] yetişib üzərinə tor-

paq ataraq söndürərlər. Başqa əlacı yoxdur.”

Övliya Çələbinin “Səyahətnamə”-sində bu qədər tərif olunan Bakı nefti haqqında ərəb coğrafiyaçıları da məlumat vermişlərdir. Məs’udin “Mürucüz-zəhəb”ində bu xüsusda təfsilat verildiyi kimi, Yaqut Həməvinin “Mucəmül-büldan”ında izahat vardır. Yaqutun izahatına görə, Bakıda başlıca iki neft mənbəyi varmış ki, birindən sarı və ya ağ neft, digərindən qara yaxud yaşıl neft çıxarmış. Məsudi buradan başqa heç bir yanda ağ neft çıxmadığını da əlavə edir.⁽⁶⁾ Hicri 9-cu əsrdə əl-Bakuvinin yazdığına görə, gündə çıxarılan qara neftin miqdarı 200 qatır yükü imiş. “Dərbəndnamə”-dən iqtibasla Məhəmməd Cavad bəy deyir ki, Bakıdakı neft mənbələri ilə duz mədənləri, Dərbənd əhalisinə aid bir vəqf idi. Hicri 1003 tarixli bir kitabədən çıxarılan məlumata görə, bunlar seyidlərə təxsis edilmiş [ayrılmış] bir vəqf imiş.

Şah İsmayıl Səfəvi imzası ilə İdarəyi-Ruhaniyyə [Ruhani İdarənin] quberniya məclisi dəftərxanasının övraqı [kağızları, arxivi] arasında məhfuz [qorunan] vəsaiqə [sənədlərə] nəzərən, neft quyularından bir neçəsi Təzəpür həyətinə mədfun bulunan [dəfn edilmiş] şeyx həzrətlərinə vəqf edilmiş imiş.

M. Ə. Rəsulzadə

⁽⁶⁾ “Axsam” qəzetəsi, Köprülüzadə Məhəmməd Fuad.

İTTİFAQI-MÜTƏLLİMİN [TƏLƏBƏLƏR İTTİFAQI] TƏRƏFİNDƏN MÖHTƏRƏM ƏHALİMİZƏ

Bu fəlakət illərində dünyada bizdən çox zülm və cəfa çəkən, yəqin ki, olmamışdır. Bu bədbəxtçiliyin səbəbini hərə bir növ təfsir edir. Bəzisi rus istibdadıdır, deyir. Bəzisi mollalar bizi geri qoydu, söyləyir. Halbuki həqiqətdə bunların heç birisi ciddi səbəb olamaz. Bizi əzən, bizi puç və nabud [məhv] edən, nə istibdad, nə də sairədir. Bizim əvvəlinci və axırncı düşmənimiz cəhalətdir.

Cəhalət! Biliksizlik! Bizi bütün bələdlərə düşər edən ancaq və ancaq budur!

Cəhalətin əlacı var. Həm də çox qolaydır [asandır]. Ancaq biz ona dərman etmək istəməyirik. Hər işimizdən ziyadə məəttəəssüf [təəssüf ki], onda süst, süst, süstüz!!

Cəhalətin tədavisi [müalicəsi] məktəbdə olur: məktəb, məktəb, məktəb!

Bu gün paytaxtımızda bir çox edadı məktəbləri vardır. Növzad olan [yeni qurulan] hökumətimiz bu yolda hər fədakarlığı gözə aldirmışdır. Yalnız övladi-vətən oxusun deyə birinci, ikinci gimnaziya və Mariinski ünas [qızlar] gimnaziyası da ana dilində əlifba - birinci ehtiyat [hazırlıq] - ikinci ehtiyat şöbələri açmışdır. Hər gün bu xüsusda qəzetələrlə elan edir. Xüsusi xəbər [xəbər] vəraqələri paylayır. Əhəliyə bildirir ki, uşaqlarını bu məktəb-

lərə qeyd etdirlər. Müəllimləri ev-
ev gəzdirib çocuq yığmağa əmr edir.
Bütün bu səy və təlaşa rəğmən sinif-
lərimiz yenə boş, yenə boşdur.

Əcəba bu qədər xabi-qəflət [qəflət
yuxusu] kafi deyilmə? Nə vaxta qədər
cərəyani-təbiyyəyə [təbii axışa] qarşı
duracağıq? Nə vaxta qədər başqa
millətlər getdikləri yol[un] əksini ixti-
yar edəcəyik [seçəcəyik]? Nə vaxta qə-
dər hər şeyi, hər işi gec görəcəyik?

Atalar, qardaşlar! Çocuqlarınızı
məktəbə veriniz. Bu gün ati [gələcək]
üçün toxum əkiniz. Tainki vaxtında
məhsul alasınız! Bu gündən artıq ge-
cikməyəlim!

Bu gün fəxr etdiyimiz və mühafi-
zəsi üçün qanımızı axıtdığımız höku-
mətimiz, əmin olunuz, hələ bizim de-
yil. O bizim olmaq üçün bizim əlimizdə
olması lazımdır. Kimsə kəndi malının
başqasında bulunmasına razı olam-
maz. Halbuki, bizim hökumətimiz hələ
kəndi əlimizdə deyil! Və bu babda
müqəssir yenə kəndimizik. Bacaran,
idarə edən adamları, məəttəəssüf,
vaxtında yetişdirəmmədik. Hələ şimdi
yenə çalışmaq istəməyiriz. Əcəba
bizim hökumətimizi ilələbəd [əbədi
olaraq] əcnəbilərmi idarə edəcək!

Məktəblərimiz, həmd [şükür] ol-
sun, milliləşmişdir. Şəriət dərslərini ən
məşhur və üləməimizdən [alimlərimiz-
dən] axund Molla Ağə, Şeyx Əli, Mirzə
Ziya kimi zəvat [şəxslər] və ülümü fū-
nuni-sairəni [digər elm və fənləri] dəxi
bakifayət [kifayət dərəcədə] fəzl [fəzilət],
dirayət [bilik] sahibi müəllimlərimiz

tədris etməkdədirlər. Minbəd [bundan
sonra] artıq tərəddüdə məhəl [yer]
qalmamışdır.

Tələsəlim, çalışalım, məktəbləri-
mizi dolduralım.

Məktəblərə müraciət ediniz!

Siz orada gülər üzlü, nazik tövrlü
[mehriban davranışlı], riayətkar [qayda-
qanuna əməl edən] müəllim əfəndilərə
təsadüf edəcəksiniz. Onlar sizə hər
sühuləti [köməliyi] göstərəcəklər. Ka-
mali-fəxr və bəşəşətlə [sevinclə] övla-
dlarınızı qəbul edəcəklər.

Çalışalım!

Sədr: Teymur Aslanov

Katib: Səməndər Axundzadə

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Vükəla rəisinin [Baş nazirin] xəstəliyi

Vükəla rəisi Fətəli xan Xoyski xəstə-
ləndiyi münasibətlə onun vəzifəsini
müvəqqəti olaraq Daxiliyyə naziri Xəlil
bəy Xasməhəmmədov ifa edəcəkdir.

Diplomasi ziyafət

29 kanuni-əvvəldə [dekabrda], Bakı-
dakı İran konsulu tərəfindən diplo-
masi bir ziyafət verilmişdi. Ziyafətə
Azərbaycan nazirlərinin həpsi dəvət
edilmişdi. Bu ziyafətdə Parisə Sülh
Konfransına gedəcək İran heyəti-mü-
rəxəssəsi [nümayəndə heyəti] isbati-
vücad [iştirak] edirdi. İran Xariciyyə və-
ziri bizim orada olan hökumət nüma-
yəndələrimizlə müsahibə edərəkən on-

ları inandırmış ki, İran Dövləti-Aliyyəsi gənc Azərbaycan Cümhuriyyətinə ən səmimi bir əməl [arzu, niyyət] bəsləyir və Azərbaycanın istiqlaliyyəti bərpası üçün əlində olan hər vasitələrə müraciət edəcəkdir. “Yedinaya Rossiya”nın 17-ci nömrəsində, İran dövlətinin Azərbaycanı[n] İrana ilhaqını tələb edəcəkmış, xəbərini bildikdə vəzir [nazir] Əliqulu xan həzrətləri konsul cənablarına əmr etmiş ki, bu xəbəri təkzib etsin.

İran heyəti-mürəxxəsəsi

Avropaya Sülh Konfransına getmək üzrə olaraq Bakıya İran heyəti-mürəxxəsəsi varid olmuşdur [gəlmişdir]. Heyət beş əzadan [üzvdən] mürəkkəbdir [təşkil olunmuşdur] ki, birisi nazirdir. Heyət, Sülh Konfransında atidə mündəric [aşağıda dərc edilmiş] 8 maddəni müdafiə edəcəkdir:

- 1) İranın istiqlaliyyətinin təmini;
- 2) İrana bitərəflik saxladığından ötrü düvəli-müəzzəmə [böyük dövlətlər] tərəfindən mükafat verilməsi;
- 3) Bütün əcnəbi imtiyazatının ləğv edilməsi;
- 4) Hərbdən İrana verilmiş zərərlərin verilməsi;
- 5) Özü öz ixtiyar və səlahididi [razılığ] ilə müstəşarlar [məşvərətçilər, məsləhətçilər] dəvət etmək hüququna malik olması;
- 6) Kapitulyasyonun ləğvi;
- 7) Bütün rus və Müttəfiqlər müqavilənamələrinin Türkmənçay müqavilənaməsi ilə bərabər ləğv edilməsi;
- 8) Hüdudun [sərhədin] düzəlməsi.

Axırıncı maddə, diplomasi müzakirətindən ötrü geniş bir zəmindir. Zira ki, müəyyən surətdə bir söz söylənməyir və denildiyinə görə Azərbaycan Cümhuriyyətinin də İrana mülhəq olunması [birləşdirilməsi] tələb ediləcəkmış. (!?)

* Bələdiyyə İdarəsi doktor Şərifova müraciətən tapşırılmışdır ki, təcili surətdə 500-600 yataqlıq müsirr [yoluxucu xəstəliyə tutulan] xəstələrə məxsus bir xəstəxana güşadı [açılması] üçün layihə hazırlasın. Şəhərdə əmrəzi-müsriyyənin [yoluxucu xəstəliklərin] gündən-günə artması önünü almalıdır.

* Bələdiyyə İdarəsi Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, traktira vergisinin vaxtı keçdiyindən dolayı (25 kanuni-əvvəl [dekabr]), həman vaxtı dəyişmək barəsində bina-güzarlıq edilsin [sərəncam verilsin]. Yeni vaxt isə Şurayi-Vükəlanın [Nazirlər Kabinetinin] qət etdiyi gündən 20 günədək təyin edilsin.

Neft məhsulati aparmağa dair

Bakıdan ətrafa neft və neft istehsalatı [məhsulları] aparmaq və satmaq işlərinə baxmaq üçün Neftçilər İttifaqının ümumi iclası, xüsusi bir komissiyon intixab etmişdir [seçmişdir]. Komissiyonun sədarəti [sədrliyi] Neftçilər İttifaqının sədri Əsədullayevə, müavinliyi isə Şirkərmana mühəvvəl edilmişdir. Bakıdan çıxarılacaq neft və neft istehsalatı üçün kontrol təyin etməkdən ötrü Neftçilər İttifaqı Ticarət və Sənaye Nəzarətinə müraciətən rica etmiş-

dir ki, işbu maddələr barəsində lazımı tədabir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün]:

1) Azərbaycan Dəmiryollarına müraciətən neft aparılmamağı tapşırılsın;

2) Aksiz İdarəsinə müraciətən yuxarıda məzkur istehsalatın [adı çəkilən məhsulların] aparılmağına izin verilməməsi tapşırılsın;

3) Cövhər yoluna müraciətən tapşırılsın ki, istehsalat qəbul edilməsin;

4) Port İdarəsinə tapşırılsın ki, neftlə yüklü vaponların Bakı limanından çıxmasına müsaidə verilməsin.

Hər bir halda, bunlardan Neftçilər İttifaqı cənbində [nəzdində] təşkil tapmış xüsusi komisyondan vəsiqə pişnihad [təqdim] edilməlidir.

Veriləcək vəsiqələr təb'ən [çap edilmiş] olub, İttifaq bürosu möhürü ilə möhürlənib, sədr və yaxud müavini imzası ilə təhkim [təsdiq] ediləcəkdir.

Hər vəsiqə ikişər [iki nüsxə] veriləcəkdir.

* Gürcü Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti para və əmtəə ilə Gürcü Səlibi-Əhmər [Qırmızı Xaç] Cəmiyyəti nəfinə [xeyrinə] ianə qəbul edir. Rica olunur ki, ianə edəcək zəvat, işbu ünvanlara müraciət etsinlər:

1) Xoştariya, Persidski küçə, nömrə 5, telefon nömrə: 37-97;

2) Torqaya, həman o yerdə;

3) Kutiaşvili, Ofiserskaya küçə, nömrə 6, telefon nömrə: 13-73;

4) Alişiyaya, Qoqol küçəsi, nömrə 9, telefon nömrə: 47-31;

5) Axribadze, Persidski küçə, nömrə 5, telefon nömrə: 29-41;

6) Teveşvili, Gürcü məktəbi, Birjevaya küçə, nömrə 36. Qəbul olunur: axşam saat 4-dən 7-ədək. Telefon nömrə: 25-83;

7) Gürcü Neft Ticarəti Cəmiyyəti kontoru, Starı poçtovaya, nömrə 72, telefon nömrə: 34-07

Azərbaycan İctimaiyyəni-inqilabiyyun [Sosialist inqilabçılar] firqəsində

Azərbaycan İctimaiyyəni-inqilabiyyun firqəsinin müvəqqəti komitəsi üzvlərə elan edir ki, firqənin bürosu Persidski küçədə, 93 nömrəli evdə, hər gün axşam saat 4-dən 7-ədək açıqdır. Məhəlli şöbələr[in] öz fəaliyyətləri barəsində büroya məlumat vermələri rica olunur.

Qətnamə

Biz Suraxanı mədənlərinin müsəlman fəhlələri 28 dekabr 1918 tarixində Səlimovun mədəninə vəqə olan ictimamızda [yığıncığımızda] gənc Azərbaycan Cümhuriyyətinin demokratik əsasla təsis olunmuş Parlamanını səmimi-qəlblə təbrik etməklə bərabər, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənablarının “Müsavat” firqəsi namından zəhmətkeşlərin hüquq və həyatı-ictimaiyyətlərinin demokratik əsası üzərinə təsis olunmağı xüsusundakı deklarasiyasını, zəhmətkeşlər mənbəyi olan gənc Azərbaycan Parlamanının qəbul etdiyi surətdə “Müsavat” deklarasiyalarını qövldən feilə [sözdən işə] gətiriləcək-

lərini ümid edir və bütün dünyanı sarımiş istibdad zəncirini qabarlı əlləri ilə parçalayan ümumdünya demokratiyası namından Parlamənəmizə mütəəssibən [təəssübkeşliklə] etiraz edən yalançı demokrat və mütəəssib [fanatik] millətperəstlərə protesto edirik.

İmzalar

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” firqəsi tərəfindən elan

Tağıyevin fabrikasında, dekabr ayının 31-ində, səşənbə [çəşənbə axşamı] günü axşam saat 6-da, Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın leksiyası olacaqdır.

Suraxanıda, yanvar ayının 1-ində, çaharşənbə [çəşənbə] günü saat 3-də, “Narodni dom”da Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın əhvali-hazirəyə [hazırkı vəziyyətə] dair leksiyası olacaqdır.

Ramanada Nəşri-maarif məktəbində, yanvar ayının 1-də, çaharşənbə günü axşam saat 4-də, Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın əhvali-hazirəyə dair leksiyası olacaqdır.

Balaxanıda Sovet Syezdın məktəbində, yanvar ayının 2-də, pəncşənbə [cümə axşamı] günü axşam saat 3-də, Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın əhvali-hazirəyə dair leksiyası olacaqdır.

Binəqədidə “Narodni dom”da, yanvar ayının 3-də, cümə günü axşam saat 3-də, Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın əhvali-hazirə barəsində leksiyası olacaqdır.

Zamanın əhəmiyyətini nəzərə alaraq ümum fəhlə, kəndçi və öz millətini sevən hər bir millətdaşın bu leksiyalara gəlmələrini qəviyyəən ümid edirik [gələcəklərinə böyük ümid bəsləyirik].

b-36

Bakı Şəhər İdarəsi

Bununla ümum ev sahiblərinə, onları əvəz edən icarədarlara, ev müdirlərinə, bunlar olmaz isə ev komitələrinin sədrlərinə elan edir ki, 1917-ci il sentyabrın 29-unda Müvəqqəti Hökumət tərəfindən təsdiq edilib, “Müvəqqəti Hökumət Əxbarı”nın 1917-ci il 13-26 oktyabrda nəşr edilən 176 (222)-cı nömrəsində elan edilən Şəhər Mədaxil, Məxaric və Smetası Qanunu mövcubincə [qanununa görə] və Şəhər Dumasının bu il 3 fevral və 14 noyabrda çıxardığı qətnaməsinə binaən [qətnaməsi əsasında] Şəhər İdarəsi mənfəətinə Bakı şəhərində mənzil vergisi qoyulur. Yuxarıda sayılan əşxas (51-ci maddə) 1919-cu il yanvarın 7-sinə kimi Şəhər İdarəsi Maliyyə şöbəsinə hər ev üçün mənzillərin siyahılarını təqdim edib, bu şeyləri göstərməlidir:

1) Mənzil sahiblərinin familini, adını və ata adını. Həmçinin mənzil pulsuz və faizlə verilərsə, yenə sahiblərinin adlarını təqdim etməlidir;

2) Mənzilin illik mədaxilini;

3) Ev sahibi özü oturduğu və yaxud pulsuz və faizlə özgəyə verilmiş mənzilin qiymətini.

Bu məlumatı yazmaq üçün Şəhər İdarəsi tərəfindən vəzəqələr hazırlanıb, ev sahiblərinə göndəriləcəkdir. Kim bu vəzəqələri almazsa, bunları hər gün Şəhər İdarəsi Maliyyə şöbəsiyə təqdim etməlidir.

Qeyd: Bu məlumatı təqdim etməyənlər vəzəqələri almamağı bəhanə edərlərsə, qəbul edilməyəcəkdir. 1919-cu il 7 yanvara kimi Şəhər İdarəsinə evlər və mənzillər barəsində düz məlumat verməyənlər üç yüz manata kimi cərimə ediləcəkləridir.

Şəhər qlavası: P. İlyuşkin.

İdarə üzvü: İ. Pleskaçevski.

b-32 3-3

Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü, dekabr ayının 31-də Parlaman mülkündə, axşam saat 5-də, Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Bakı şöbəsinin iclası olacaqdır. Ümum [bütün] yoldaşların gəlmələri rica olunur.

b-35

İtibdir

İsrafil Müseyibzadənin Lənkəran ali-ibtidai məktəbinin müəllimi tərəfindən verilmiş vəsiqənamə itmişdir. Tapıb gətirənə ənam veriləcəkdir.

2623

Həkimlərin xüsusi gəcə və gündüz növbələri

Ünvan: Bolşoy Moskva mehmanxanası, Qoqolevski və Torqovı küçələrin küncündə. Telefon nömrələri 7-96 və 49-81. Naxoşların evinə gedirlər.

Doktor Rza bəy Sultanov Paris Dərülfünunundan

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri hər gün səhər saat 9-1-ədək, axşam saat 4-7-yədək. Telefon 57-40. Adres: Persidski küçədə 22 nömrəli evdə, Gimnaziçeski küçənin küncündə.

2603

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünas əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gəcə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

Qabil diş qayıran Mirzə Xəlil Canibəyzadə

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayırır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295

Doktor Doktor Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtələ olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] is-temal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Qoldqor-Fradkinin Diş müalicəxanası

Dərya kənarında Başenni küçədə Ramazanovun 10 nömrəli evində qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi və 4-dən 7-yə kimi.

2607

Arvad diş həkimi A. P. Matsiyevskaya

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

Müdür və baş mühərrir: Ceyhun bəy Hacıbəyli

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Ədyan və Məzəhib Nəzarətinin fəaliyyəti xüsusunda

səh. 472. “Ədyan və Məzəhib Nəzarəti” sözlərinin hərfi mənası “Dinlər və Məzhəblər Nazirliyi” deməkdir.

səh. 473. “prixod”: camaatın ianələri hesabına saxlanan yerli (məhəlli) dini icma.

“Xarici məzhəbi-ruhani işləri...”: burada, İslamiyyətdən başqa dinlərə mənsub olan əhalinin dini işləri nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən:

Şura səfirinin axtarılması

səh. 474. “...Bolşevik Hökumətinin Stokholmda səfiri olan Vorovski...”: qəzetdə “Vorovski” yerinə səhvən “Vorovnov” yazılmışdır.

Qəzetələrdən:

Ukrayna Cümhuriyyəti

səh. 474. “Odessa qəzetələrində komendant Lutsenkunun...”: qəzetdə “Lutsenko” yerinə “Luçenko” getmişdir.

“...getman boyunduruğundan...”: burada söhbət ikinci Getmanlıqdan və bu rejimin başçısı Pavel Skoropadskidən gedir.

Qəzetələrdən:

Yaponiyanın tələbatı

səh. 474. “İngiltərə-Yaponiya İttifaqı”: İngiltərə ilə Yaponiya arasında 1902-1921-ci illərdə mövcud olan və üç sazişlə təsdiqlənən ittifaq. Birinci saziş 1902-ci ildə 5 il müddətinə, ikinci saziş 1905-ci ildə 10 il müddətinə, üçüncü saziş isə 1911-ci ildə yenə 10 il müddətinə imzalanmışdı. Paris Sülh Konfransında Yaponiya bu ittifaq sayəsində bəzi planlarını həyata keçirmə-

yə çalışmışdır. İngiltərə-Yaponiya İttifaqı 1921-ci ildə ləğv edildi.

Qəzetələrdən:

Yassı konfransı və Müttəfiqlər

səh. 475. “O. N.”: “Odesskiye novosti” qəzeti nəzərdə tutulur.

Mətbuat

səh. 475. “general Krasnov”: söhbət Don kazaklarının atamanı Pyotr Nikolaevič Krasnovdan gedir.

Dağıstanlılar Cümhuriyyətində

səh. 477. “Dağıstanlılar Cümhuriyyətinin Hərbiyyə naziri”: söhbət Nuh-bəy Tarkovskidən gedir.

Müləhizat

səh. 477. “summün bükmün fəhüm la yə’qilun”: Quranın “Bəqərə” surəsinin 171-ci ayəsindən bir parça. Mənası: “kardırlar, laldırlar, ona görə də düşünməzlər”. Ayə bütövlükdə belədir: “Və məsələ-İləzinə kəfəru kəməsəli-İləzi yən’iqü bima la yəsmə’u illa duaən summün bükmün umyün fəhüm la yə’qilun”. (Kafirlər, çıxırtıbağırtdan başqa bir şey anlamayanlara bənzərlər. Onlar kar, lal və kordurlar. Ona görə də düşünməzlər.)

Azərbaycan paytaxtı

səh. 480. “təvaifi-mülük”: Müsəlman tarixşünaslığında böyük bir dövlətin parçalanmasının ardından əmələ gələn kiçik dövlətlər haqqında işlədilən temrindir.

“1057 sənəyi-hicriyyəsində”: hicri təqvimlə 1057, miladi təqvimlə 1647-ci ildə.

“...Övliya Çələbi həzrətləri, Bakı qalasını bərvəchi-ati tərif edir.”: Övliya Çələbinin “Səyahətnamə”sindən verilən sitatlərdə, mətnin başa düşülməsini çətinləş-

dirən, bəzən də mümkünsüz edən korrektor səhvlərinə yer verilmişdir. Bu səhvlər, “Səyahətnamə”nin aşağıdakı çapı əsasında düzəldilmişdir: “Övliya Çələbi səyahətnaməsi”, II cild, Dərsəadət [İstanbul], “İqdam” mətbəəsi, 1314 [1898]. Belə anlaşılır ki, Rəsulzadənin istifadə etdiyi mətn də “Səyahətnamə”nin məhz bu nəşri olmuşdur.

“Ərzurum valisi Məhəmməd paşa”: XVII əsr Osmanlı dövlət xadimi Dəftərzadə Məhəmməd paşa, eyni zamanda Övliya Çələbinin qohumu idi.

“məvvac ipəkli firəng xaralarını”: Xara, özündən naxışları olan ipək parça növüdür; “məvvac” [dalğalı] ipək isə üstünə işıq düşdükcə rəngdən-rəngə çalan ipək növüdür.

“mehmanlığa verdi” yerinə qəzetdə “mehmanlığa verildi” getmişdir.

“Xan isə [inci təsbehi] göstərmədik xan və sultan qoymadı”: Qəzetdəki mətn-də “inci təsbehi” sözləri düşmüşdür; “Səyahətnamə”nin İstanbul çapına (səh. 193) əsasən bərpa edildi.

“bir qat” yerinə qəzetdə “mülaqat” getmişdir.

“Zira”: metrik sistemdən əvvəl işlədilərən uzunluq ölçüsü arşının ərəb dilindəki qarşılığıdır. Arşının 45 sm ilə 1 m 35 sm arasında dəyişən müxtəlif növləri mövcud olmuşdur. Məkkə arşını təxminən 60 sm-ə bərabər idi.

“...bir də came varsa da, minarəsizdir.”: Qəzetdə “minarəsizdir” yerinə səhvən “minarələdir” getmişdir.

“Lakin dərya kənarındakı ribat, böyük karvansarası...”: “Səyahətnamə”nin İstanbul çapında bu hissə belə getmişdir: “Lakin dərya kənarındakı ribati-əzimi...” Yəni “əzim” [böyük] burada “karvansara”nın yox, “ribat”ın [şəhəratrafı bağlarının] sifəti

kimi işlənmişdir.

səh. 481. “şahsevən”: şahsevənlər Səfəvi ordu nizamından qalma bir əsgər sinfi idi; əsasən hökmdara ən yaxın xüsusi qoşun növünü əmələ gətirirdilər.

“dizçökən”: dizçökənlər Səfəvi ordu nizamından qalma bir əsgər sinfi idi; əsasən Osmanlı ordusundakı yeniçərilərə yaxın statusa malik idilər.

“şayka”: Rusiyada əsasən çayda gəmilərlə quldurluq edən və “uşkuynik” adı verilən qarətçi dəstələrinin istifadə etdikləri gəmilərə deyilirdi.

Özdəmirzadə: söhbət Osmanlı sərkərdəsi Özdəmiroğlu Osman paşadan gedir.

Qubad paşa: XVI əsrdə Bakını tutan Osmanlı sərkərdəsi Özdəmiroğlu Osman paşa tərəfindən şəhərin hakimi təyin edilmişdi.

“Səndan”: qəzetdə “Məsdan” kimi getmişdir.

səh. 482. “...Əşrəf xandan səmuri-əcəmanələr, gürcülər, tavus dəvələr ehsan aldıq”: Buradakı “səmur” konkret olaraq “samur xəzi” mənasına da, ümumiyyətlə “xəz” mənasına da gələ bilər. “Gürcülər” deyiləndə, gürcü qulları nəzərdə tutulur. “Tavus dəvələr” yaxud “tavusi dəvələr” ifadəsini Övliya Çələbi “Səyahətnamə”-sində bir neçə dəfə işlətmişdir; bu ifadə “gözəl görünüşlü, bəzəkli dəvələr” kimi başa düşülməlidir.

səh. 483. “Hicri 9-cu əsrdə...”: söhbət miladi təqvimlə XV əsrdən gedir.

“əl-Bakuvi”: Seyid Yəhya Bakuvi nəzərdə tutulur.

“Hicri 1003 tarixli...”: miladi təqvimlə 1594-1595-ci illərə uyğundur.

“...Təzəpir həyatində mədfun bulunan şeyx həzrətlərinə...”: söhbət XIV əsrdə yaşamış alim və şeyx Əbu Seyid Abdulladan gedir.

Bakı xəbərləri:**Diplomasi ziyafət**

səh. 485. “...İran Dövləti-Aliyyəsi...”: İran dövlətinin rəsmi adı “Dövləti-Aliyyəyi-İran” idi; “Ali İran Dövləti” mənasına gəlir. “Əliqulu xan”: söhbət İranın Xarici İşlər naziri Əliqulu xan Ənsaridən gedir.

Bakı xəbərləri:**İran heyəti-mürəxxəsəsi**

səh. 485. “Kapitulasyonlar”: bir ölkədə xarici vətəndaşlara və şirkətlərə verilən imtiyazlar. Bu imtiyazlar, dövlətlər arasında imzalanmış sənədlərlə təminat altına alınır. İranda kapitulasyonların tarixi I Təhməsin dövründən (XVI əsrdən) başlayır. Sonrakı dövrlərdə də davam edən imtiyazlardan daha çox İngiltərə, Fransa, Hollandiya, Rusiya təbəələri və şirkətləri istifadə etmişdir. Müxtəlif tarixlərdə bu imtiyazların bir qismi (bəzən hamısı) ləğv edilmişsə də, bir müddətdən sonra İran hökmdarları xaricilərə yeni imtiyazlar vermək məcburiyyətində qalmışdır. İran dövlətinin, xaricilərə verilən imtiyazları tamamilə ləğv etmək məqsədi ilə 1918-ci ildə başladığı mübarizə on il davam etmiş, nəhayət 1928-ci ildə xarici vətəndaşların və şirkətlərin İranda bütün imtiyazları ləğv edilmişdir.

Bakı xəbərləri

səh. 485. “Bələdiyyə İdarəsi doktor Şərifova...”: Mustafa Şərifov nəzərdə tutulur.

“Neftçilər İttifaqının sədri Əsədullayev”: Mirzə Əsədullayev nəzərdə tutulur.

ADLAR GÖSTƏRİCİSİ

1917-ci il inqilabı (Rusiya): bax. Rus inqilabı.

31 Mart soyqırımı: bax. Mart soyqırımı.

A. Abbasəli oğlu: Quba qəzasının Zizik kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124

A. Hacı Mustafa oğlu: Quba qəzasının Xuc kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 122

A. Səfixan oğlu: Quba qəzasının Üçgün kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 123

Abbas Zal oğlu: Quba qəzasının Sər-kərli kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 122

Abbasov, Hacıağa: bax. Abbaszadə, Hacıağa.

Abbaszadə, Hacıağa (yaxud Hacıağa Abbasov; 1888-1975): Azərbaycan aktyoru. 181, 271, 293, 358

Abdullayev, Qulamrza 143, 162

Abdullayev, Qurbanəli 143, 162

Abdullayev, Zeynəlabidin 143, 162

Abramov 138

Abşeron yarımadası (Abşoran) 51, 77, 78, 96, 156, 179, 196

Abşeron küçəsi: Bakıda küçə; indiki Əlibaba Abdullayev küçəsi. 422

Abşoran: bax. Abşeron yarımadası

Adamov: Neft sənayeçisi. 195

Afrika (qitə) 48, 117, 275

Ağ qvardiya, ağqvardiyaçı 222, 290, 473, 242

Ağ şəhər; Ağ şəhər dairəsi: Bakının rayonu (Cümhuriyyət dövrü). 294

Ağa Əkbər oğlu: Quba qəzasının Talabı

kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Ağabəyov, Yusif bəy Məhəmməd bəy oğlu (1894 - ?): Qubada anadan olmuşdur. Kiyev Kommersiya İnstitutunu bitirmişdir. Parlament İdarəsində kvestor (təsərrüfat müdiri) işləmişdir. Sovet dövründə Quba Kənd Təsərrüfatı Texnikumu direktorunun müavini olmuşdur. 384

Ağaəlizadə 16

Ağaəlizadə, Axund Ağa (1871-1954): Azərbaycanın dini xadimi. 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Cümhuriyyətinin, 1944-1954-cü illərdə Qafqaz müsəlmanlarının şeyxülislamı olmuşdur. 267, 307

Ağaəlizadə, Fəthullah: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 105, 160, 183, 206, 227, 249, 315, 338, 359

Ağaəlizadə, İsmayıl 140

Ağakışibəyov: Quba qəza rəisinin (qaimməqamının) müavini olmuşdur. 119

Ağamalioğlu, Səməd ağa (yaxud Ağamaliyev; Ağamalov 1867-1930): Azərbaycanın və Sovet İttifaqının dövlət xadimi. Zaqafqaziya Seyminin və Azərbaycan Milli Şurasının üzvü olmuş, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentində Sosialistlər fraksiyasını təmsil etmişdir. Sovet dövründə Azərbaycanın Kənd Təsərrüfatı xalq komissarı vəzifəsini tutmuş, Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin sədri, Zaqafqaziya Sovet Federativ Sosialist Respublikası Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin sədrilərindən biri olmuşdur. 81, 134

Ağamaliyev, Səməd ağa: bax. Ağamalioğlu, Səməd ağa.

Ağamalov: bax. Ağamalioğlu, Səməd

ağa.

Ağaoğlu, Əhməd bəy (1869-1939): Azərbaycanın və Türkiyənin gökəmli ictimai-siyasi xadimi; hüquqşünas, şərqşünas, yazıçı-publisist. Türkcülük hərəkatının ideoloqlarından biri olmuşdur. 75, 86, 308, 447, 456, 467

Ağası Hacı Osman oğlu: Quba qəzasının Həmsar kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 120

Ağayev, Fərhad bəy Məşhədi Rəhim oğlu: bax. Ağazadə, Fərhad Məşhədi Rəhim oğlu.

Ağayev, Həsən bəy (1875-1920): Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi. Moskva Universitetinin Tibb fakültəsini bitirmişdir. Azərbaycan Milli Şurasının 28 may 1918-ci il tarixli iclası (Azərbaycanın müstəqilliyinin elan edildiyi iclas) Həsən bəy Ağayevin sədrliyi ilə keçirilmişdir. Azərbaycan Parlamenti sədrinin birinci müavini olmuş və Parlamentin sədri Topçubaşov Bakıda olmadığından, Həsən bəy faktiki olaraq Parlamenta rəhbərlik etmişdir. Tiflisdə erməni terroristi tərəfindən qətlə yetirilmişdir. 132, 154, 187, 203, 263, 283, 320, 363, 364, 384, 385, 429

Ağazadə, Fərhad Məşhədi Rəhim oğlu (1880-1931): Azərbaycanın görkəmli pedaqoqu və publisisti. Şuşada anadan olmuş, Qori Seminariyasını bitirmiş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllim işləmişdir. Məktəblilər üçün “İkinci il” dərsliyinin müəlliflərindəndir. Dövri mətbuatda çıxış etmiş, həmçinin “Azərbaycan” qəzetinin ən fəal müəlliflərindən olmuşdur. 80, 114, 156, 197, 289, 305, 323, 370, 413, 417, 472

Ağdam 81, 119, 165, 305

Ağdamlı, Əhməd (yaxud Əhməd Ağdamski; 1884-1954): Azərbaycanın

opera müğənnisi, teatr və kino aktyoru. Teatr səhnəsində qadın rollarının mahir ifaçısı kimi tanınmışdır. 248

Ağdamski, Əhməd: bax. Ağdamlı, Əhməd.

Ağdəniz [Akdeniz]: Türkiyədə Aralıq dənizinə verilən ad. Bax. Aralıq dənizi.

Ağqvardiyaçı: bax. Ağ qvardiya.

Axalkalaki (yaxud Axalkalak; Axalkələk): Gürcüstanın cənubunda şəhər. 180, 348, 373, 392, 393

Axalkələk: bax. Axalkalaki.

Axalsix (yaxud Axıska; Axaltsixe): Gürcüstanın cənubunda şəhər. 180, 346, 395

Axaltsixe: bax. Axalsix.

Axıska: bax. Axalsix.

“Axpur”: erməni jurnalı. 12

“Aşşam”: İstanbulda türk dilində nəşr edilən gündəlik qəzet. İlk nömrəsi 1918-ci ilin sentyabr ayında çapdan çıxmışdır. 96

Axtı: Dağıstanda rayon və bu rayonun mərkəzi olan eyniadlı kənd. 37

Axundov, Yusif: tələbə. 470

Axundzadə, Məhəmməd Səid: Azərbaycan Milli Şurası idarəsinin müdiri olmuşdur. 84

Akopyans, Arşak Ayrapetoviç: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 105, 161, 205

Aqanov: Şəmkirin Çardaxlı (indiki Çənlibel) kəndinin sakini olmuşdur. 224

Aqram [Agram]: Avstriya-Macaristan imperiyası dövründə Zaqreb şəhərinin alman mənbələrindəki rəsmi adı. Bax. Zaqreb.

Alaverdi: bax. Allahverdi.

Albert: bax. Eduard VIII.

Albert I [Albert I] (1875-1934): 1909-1934-cü illərdə Belçika kralı. 140, 184

Aldərə (yaxud Əldərə): Zəngəzur qəzasının kəndi; indiki Meğri rayonundadır. 94, 190

- “Aleksandr”: gəmi. 101
 “Aleksandra”: gəmi. 101
 Allahverdi (Alaverdi): indiki Ermənistanın şimalında şəhər. 314, 347, 373
 “Allahverdi”: Xəzər dənizində gəmi. 188
 Allahverdiyev, Əliheydər (1888-1972): Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 42, 104, 329
 Alman, almanlar 10, 11, 12, 30, 65, 70, 71, 80, 93, 125, 133, 134, 156, 157, 166, 188, 196, 201, 220, 221, 240, 260, 261, 284, 290, 302, 319, 323, 343, 344, 346, 371, 392, 474,
 Alman dili, almanca 11, 298
 Almaniya 11, 33, 57, 70, 71, 86, 92, 93, 135, 150, 157, 165, 166, 184, 188, 195, 220, 229, 259, 260, 261, 262, 266, 281, 319, 324, 344, 346, 372, 382, 392, 408, 409
 Almaniya Hökuməti 11, 92, 134, 157, 220
 Almaniya imperatoru 43, 163, 184, 229, 382
 Alpan: Azərbaycanın Quba rayonu ərazisində kənd. 121
 Altman: Bakıda diş həkimi olmuşdur. 19, 42, 63, 104, 161
 “Amasyalı Hüsəməddin”: bax. Hüseyn Hüsəməddin.
 Amazasp: bax. Srvandzyan, Hamazasp.
 Amerika, Amerika Birləşmiş Ştatları 14, 33, 58, 90, 91, 117, 146, 155, 166, 167, 195, 198, 210, 213, 220, 234, 235, 259, 261, 302, 303, 309, 323, 324, 345, 352, 370, 417, 430, 474
 Amerika Birləşmiş Ştatları Prezidenti 213
 Amerikalı, amerikalılar 76, 176, 195, 209, 370, 424
 Amsar: bax. Həmsar.
 Amsterdam 166, 221, 346
 Amur dəmiryolu 29
 Andranik: bax. Ozanyan, Andranik.
 Andrus: Azərbaycandakı ingilis ordusunun generalı. 37
 Antanta: bax. Etifaf Dövlətləri.
 Antverpen [Antwerpen]: Belçikanın şimalında şəhər. Ölkənin ən böyük şəhərlərindən biridir. 194
 Apresov, Cavad: Quba qəzasının Kilvar kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 125
 Arakelov: Neft sənayeçisi. 195
 Arakelyan, A.: daşnak, Sentrokaspi Diktaturasının rəhbərlərindən biri. 3, 441
 “Araks”: gəmi 61
 Aralıq dənizi 138
 Ararat Cümhuriyyəti: bax. Ermənistan Cümhuriyyəti
 Ararat Hökuməti: bax. Ermənistan Hökuməti
 Araz çayı 94, 190, 464
 Armin, Fridrix fon [Friedrich von Armin; 1851-1936]: Alman generalı. Birinci Dünya müharibəsində Qərb cəbhəsində döyüşmüşdür. 221
 Armyanski küçəsi: Bakıda küçə. Sovet dövründə “Qorki küçəsi”, daha sonra “Mirzə İbrahimov küçəsi” adlanmışdır. 42, 104
 “Arşın mal alan”: Üzeyir Hacıbəylinin operettası. 181
 Arts fon Ştraussenberq [Arthur Arz von Straußenburg; 1857-1935]: Avstriya-Macaristanın hərbi xadimi, general-polkovnik. Birinci Dünya müharibəsinə korpus komandiri, ordu komandiri olmuş, 1917-ci ildə Səhra Qərargahının rəisi təyin edilmişdir. 10
 Asiya (qitə) 25, 33, 75, 117, 275, 308, 337
 Ask: Fransanın şimalında kommuna.
 Askvit, Herbert Henri [Herbert Henry

Asquith; 1852-1928]: Britaniyanın dövlət xadimi. 1908-1926-cı illərdə Britaniya Liberal Partiyasına başçılıq etmiş, 1892-1895-ci illərdə Daxili İşlər naziri, 1905-1908-ci illərdə Maliyyə naziri, 1908-1916-cı illərdə Baş nazir olmuşdur. 11, 33, 325

Aslanov, R. 62

Aslanov, Teymur: Bakı Müsəlman Tələbələr İttifaqının sədri. 125, 226, 484

Astara 101, 219

Astraxan: bax. Hacı-Tərhan.

Astrov, Nikolay İvanoviç (1868-1934): Rusiyanın ictimai-siyasi xadimi. Konstitusion-Demokratik Partiyasının (Kadet partiyası) üzvü olmuşdur. 1917-ci ilin mart-iyun aylarında Moskva Bələdiyyə İdarəsinin sədri vəzifəsini tutmuşdur. Ümumrusiya Müvəqqəti Hökumətinin üzvü seçilmişdir. 28

Aşağı məzarlıq: bax. Nijni kladbışinski.

Aşağı Vartanazor: Zəngəzur qəzasının kəndi. 190

Aşurov, Ağa (1880-1936): Azərbaycanın dövlət xadimi. Bakıda anadan olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə Ticarət və Sənaye naziri, Ərzaq naziri, Poçt və Teleqraf naziri kimi vəzifələrdə işləmişdir. Cümhuriyyətin süqutundan sonra Rostova köçmüş, orada vəfat etmişdir. 18, 80

Aşurovlu: bax. Aşurov, Ağa.

Atabekyan, Mikael Nersesoviç: Ermənistanın siyasi xadimi. 1918-ci ilin noyabr-dekabr aylarında Ermənistanın Maarif naziri olmuşdur. 12

Atabəyov: bax. Atabekyan, Mikael Nersesoviç.

Atamalibəyli, Əhməd 173

Atırau: bax. Qurıyev.

Avakov: Bakıda silahlı soyğun üstündə edam edilmişdir. 269

Avaran: Qusar rayonunun kəndi. 123

Avetisov: Muğanda Azərbaycan Cümhuriyyətinin ordusuna qarşı döyüşən erməni qüvvələrinin komandiri olmuşdur. 16

Avlabar Teleqraf Agentliyi: Tiflis şəhərinin ən qədim rayonlarından biri olan Avlabar (yaxud Avlabari) rayonunda, ermənilər tərəfindən idarə edilən agentlik. 13

Avropa; Yevropa (qitə) 3, 8, 9, 13, 25, 28, 33, 40, 53, 55, 56, 64, 69, 71, 75, 76, 90, 91, 106, 113, 117, 118, 125, 126, 146, 157, 166, 174, 176, 190, 194, 196, 198, 201, 210, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 275, 178, 279, 302, 303, 337, 341, 352, 402, 406, 416, 417, 441, 457, 460, 474

Avropa müharibəsi: bax. Birinci Dünya müharibəsi.

Avropalı, avropalılar 78, 90, 91, 144, 342

Avstriya 10, 33, 93, 189, 195, 206, 220, 259, 260, 261

Avstriya imperatoru 10, 33, 43, 206

Avstriya-Macaristan 18, 28, 260, 261, 262

Avstriyalılar 201

Ayastefanos: Mərmərə dənizi sahilində, müasir dövrdə İstanbulun bir məhəlləsi olan Yeşilköy 1926-cı ilə qədər Ayastefanos adını daşımışdır. 92

Ayn. Ayn.: “Azərbaycan” qəzetindəki imzalardan biri. 26

Ayrum: bax. Böyük Ayırım.

Aysorlar (yaxud assuriyalılar): Yaxın Şərqi xalqlarından. Xristiandirlər. Əsasən İraq, Suriya, İran və Türkiyədə yaşayırlar. Habelə ABŞ, İsveç və digər ölkələrdə böyük aysor icmaları var. 9

Azərbaycan; Azərbaycan Cümhuriyyəti 1, 7, 8, 11, 14, 16, 17, 18, 21, 23, 26, 31, 32, 34, 36, 37, 38, 39, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 60, 62, 63, 64, 67, 68, 71, 76,

78, 79, 80, 81, 84, 86, 87, 89, 93, 94, 95, 96, 102, 103, 106, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 158, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 178, 180, 181, 182, 184, 187, 188, 190, 192, 193, 194, 202, 203, 204, 206, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 218, 219, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 231, 232, 233, 234, 235, 238, 239, 240, 246, 253, 254, 255, 256, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 275, 276, 277, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 291, 293, 294, 297, 298, 299, 300, 301, 303, 304, 308, 309, 310, 311, 317, 320, 321, 329, 330, 335, 339, 342, 343, 344, 357, 363, 364, 365, 367, 368, 375, 376, 380, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 398, 399, 402, 403, 406, 408, 411, 417, 419, 423, 425, 427, 428, 429, 432, 434, 435, 436, 437, 439, 440, 441, 442, 443, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 454, 455, 456, 457, 459, 460, 463, 467, 468, 469, 472, 473, 478, 480, 484, 485, 486, 489

“Azərbaycan”: 15 sentyabr 1918 – 28 aprel 1920-ci il tarixləri arasında, əvvəlcə Gəncədə və sonra Bakıda nəşr olunan qəzet. 1, 22, 23, 26, 36, 42, 43, 44, 45, 63, 65, 66, 67, 86, 88, 89, 104, 108, 109, 117, 130, 139, 140, 141, 161, 164, 165, 173, 180, 186, 187, 192, 208, 209, 230, 231, 246, 252, 253, 268, 272, 274, 275, 296, 297, 312, 315, 316, 318, 319, 337, 340, 341, 354, 359, 362, 363, 382, 383, 401, 403, 425, 445, 446, 447, 468, 477, 478, 479

Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökuməti: bax. Azərbaycan Hökuməti.

Azərbaycan dəmiryolları; Azərbaycan

Dəmiryolu İdarəsi 1, 36, 37, 38, 82, 203, 225, 226, 231, 247, 291, 335, 336, 358, 379, 397, 432, 486

Azərbaycan dili 467

Azərbaycan Dövlət Bankı: Azərbaycan Cümhuriyyətinin maliyyə qurumu. Azərbaycan Dövlət Bankının təşkil edilməsi haqqında layihəni hökumət 7 mart 1919-cu ildə bəyənmiş, Bankın Nizamnaməsi 20 may 1919-cu ildə Nazirlər Sovetinə təqdim edilmiş, 18 sentyabr 1919-cu ildə təsdiqlənmişdir. 30 sentyabr 1919-cu ildə Bankın təntənəli açılışı olmuşdur. 17, 158, 246

Azərbaycan Hökumət teatrı (Mailov teatrı): Bakıda teatr; indiki Opera və Balet Teatrı. 41, 89, 181, 205, 247, 28, 271, 293, 358, 421

Azərbaycan Hökuməti 2, 6, 7, 11, 13, 14, 31, 32, 34, 46, 62, 67, 81, 102, 112, 115, 133, 136, 148, 149, 165, 193, 194, 214, 225, 231, 246, 253, 256, 269, 289, 299, 306, 307, 334, 356, 367, 389, 403, 407, 419, 421, 426, 427, 430, 432, 434, 436, 437, 440, 449, 455, 460

Azərbaycan Xəzinə Palatası (Azərbaycan Kazyonnu Palatası) 84, 102, 103, 181, 182, 253, 254, 255

Azərbaycan Milli Şurası: Zaqafqaziya Seyminin Müsəlman fraksiyasının üzvləri tərəfindən 27 may 1918-ci ildə Tiflisdə yaradılan və Azərbaycanın idarəsini öz üzərinə götürən ali qanunvericilik orqanı. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə Şuranın sədri, Həsən bəy Ağayev isə onun müavini seçilmişdi. Azərbaycan Milli Şurası 28 mayda Tiflisdə keçirilən ilk iclasında Azərbaycanın İstiqlal bəyannaməsini qəbul etdi və Fətəli xan Xoyskinin başçılığı altında Cümhuriyyətin ilk hökumətini yaratdı. 17 iyun 1918-ci ildə Gəncəyə köçdükdən sonra bütün səlahiyyətlərini

hökumətə verərək özünü buraxdı. 16 noyabr 1918-ci ildə öz fəaliyyətini bərpa edən Milli Şura, Azərbaycan Parlamentinin yaradılması haqqında qanunu qəbul etdi. Parlamentin 7 dekabr 1918-ci ildə öz işinə başlaması ilə Azərbaycan Milli Şurasının fəaliyyətinə xitam verildi. 50, 68, 69, 81, 110, 148, 151, 152, 232, 283

Azərbaycan Ordusu 223

Azərbaycan Parlamenti: bax. Məclisi-Məbusan (Azərbaycan)

Azərbaycançı, azərbaycançılıq 211

Azərbaycanlı: “Azərbaycan” qəzetindəki imzalardan. 276

Azərbaycanlı, azərbaycanlılar 53, 59, 71, 94, 112, 116, 132, 146, 147, 150, 219, 415, 443, 450, 451, 456, 467, 470, 478

Azərbaycanın Gürcüstandakı səfiri 81, 180, 424

Aziatski: Bakıda küçə. İndiki Əlövsət Quliyev küçəsi. 19, 42, 63, 104, 161, 249, 316, 360, 401, 444, 488

“B. T.”: qəzet. 137

Babayev, Serap Ayrapetoviç: Bakının erməni sakinlərindən; Şəmsi Əsədullayevin şirkətində işləmişdir. 1

Bağirov, Baqi: Quba qəzasının Üçgün kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 123

Baxışlı: Quba qəzasının kəndi; indiki Xızı rayonunun Baxışlı kəndi. 120

Bakı (şəhər) 1, 2, 3, 6, 7, 9, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 31, 32, 36, 37, 38, 39, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 67, 72, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 90, 91, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 107, 109, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 136, 139, 143, 146, 149, 150, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 162, 165, 168, 169, 178, 179, 180, 182, 185, 187, 192, 193, 194, 195, 196,

201, 203, 204, 206, 209, 223, 224, 225, 226, 228, 229, 231, 232, 245, 246, 247, 248, 253, 256, 267, 268, 269, 270, 271, 275, 276, 279, 281, 286, 291, 292, 293, 294, 295, 297, 298, 299, 300, 304, 305, 309, 310, 314, 319, 320, 326, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 339, 341, 357, 359, 361, 363, 365, 368, 369, 370, 372, 374, 376, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 397, 398, 400, 402, 403, 417, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 432, 440, 441, 443, 444, 445, 446, 447, 450, 463, 465, 466, 467, 469, 472, 478, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491

Bakı Dördüncü Oğlanlar gimnaziyası: bax. Dördüncü Oğlanlar gimnaziyası (Bakı).

Bakı Ev Sahibləri İttifaqı 15, 21, 62, 85, 440, 443

Bakı faciəsi; Bakı hadisələri: bax. Mart soyqırımı.

“Bakı fəhlə konfransının əxbarı”: qəzet. 467

Bakı xanlığı 79

Bakı Xəzinə Palatası: bax. Xəzinə Palatası (Bakı).

Bakı İctimai Yığıncağı (Klub) [Бакинское общественное собрание (клуб)]: Bakıda fəaliyyət göstərmiş xeyriyyə cəmiyyəti. Sədri neft sənayeçisi Qriqori Tsovyanov (Tsoviyan) idi. Cəmiyyətin rəhbərliyində əsasən ermənilər təmsil olunurdular. 337, 380

Bakı İkinci Qızlar gimnaziyası: bax. İkinci Qızlar gimnaziyası (Bakı).

Bakı İkinci Oğlanlar gimnaziyası: bax. İkinci Oğlan gimnaziyası (Bakı).

Bakı Kənd Təsərrüfatı İdarəsi

Bakı quberniyası 34, 51

Bakı Müsəlman qızlar məktəbi: bax. Tağıyevin qızlar məktəbi.

“Bakı Neft Cəmiyyəti” (Бакинское нефтяное общество): Bakıda 1874-cü ildə Vasili Kokorev və Pyotr Qubonin tərəfindən qurulan neft istehsalı şirkəti. 155

Bakı Şəhər İdarəsi 248, 337, 443, 465, 487

Bakı Şəhər İdarəsi Ərzaq şöbəsi 17, 37, 44, 97, 98, 99, 158, 203, 292, 379, 397, 398

Bakı Ticarət və Sənaye İttifaqı 80, 397

Bakı Üçüncü qızlar gimnaziyası: bax. Üçüncü qızlar gimnaziyası (Bakı).

Bakı Üçüncü Oğlanlar gimnaziyası: bax. Üçüncü Oğlanlar gimnaziyası (Bakı).

Bakılı, bakılılar 95, 159

Baqratuni, Yakov Gerasimoviç (yaxud Akop Baqratuni; 1879-1943): Rusiya və Ermənistan ordularının generalı. 1918-ci ilin mart ayında Bakıda azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilən soyqırırmda iştirak etmişdir. Sentrokaspi Diktaturası hökumətində Hərbi nazir vəzifəsini tutmuşdur. Qafqaz İslam Ordusu Bakını xilas etdikdə, Baqratuni erməni hərbi dəstələri ilə birgə Ənzəliyə qaçmışdır. Daha sonra ingilis qoşunu ilə birgə Bakıya gəlmiş, Erməni Milli Şurasına üzv seçilmişdir. Paris Sülh Konfransına və Amerikaya göndərilən Ermənistan heyətlərinin tərkibinə daxil olmuş, 1920-ci ildə Ermənistanın İngiltərədəki səfiri vəzifəsinə təyin edilmişdir. Mühacirətdə qalmışdır. 14

Balaxanı (Bakı) 16, 60, 61, 77, 84, 85, 102, 103, 155, 179, 182, 194, 195, 247, 419, 451, 487

Balaxanski: Bakıda küçə; indiki Füzuli küçəsi. 105, 161, 205, 294, 357

Balakən 128

Balfur, Artur [Arthur Balfour; 1848-1930]: Britaniyanın dövlət xadimi. 1902-

1905-ci illərdə Baş Nazir, 1916-1919-cu illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 157

Balkan, Balkanlar 91, 173, 174, 175, 389

Balkan dağları 173

Balkan müharibələri 7, 106

Balkanlı, balkanlılar 91, 174

Baş Nazir (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 93, 144, 147, 151, 153, 168, 243, 277, 363, 365, 367, 368, 387, 388, 389, 390, 405, 429, 454, 456

Baş Nazir (Bavariya) 324, 339

Baş Nazir (İngiltərə) 303, 316

Baş Nazir (Kırım) 135

Başənni (Başennaya): Bakıda, İçəri şəhərdə küçə; bax. Qala küçəsi.

Batum (yaxud Batumi) 71, 149, 178, 180, 194, 195, 311, 321, 325, 460

Batum şərtnaməsi: Batum konfransında aparılan danışıqlar nəticəsində imzalanan müqavilələr. bax. Batum konfransı. 311, 321

Bavariya [Bayern]: Almaniyanın cənubunda və cənub-şərqində federal ərazi. 10, 324

Bayıl; Bayılov (Bakı) 16, 37, 51, 83, 96, 269, 294

Bayraməli: Türkmənistanda şəhər. 292

Bayraməlibəyov, İbrahim 219

Bayraməlibəyov, Teymur bəy [1862-1937]: Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, maarifçisi və tarixçisi. Qori müəllimlər seminariyasını bitirmiş, Lənkəranda müəllim işləmişdir. “Müsavat” partiya-sının Lənkəran şöbəsinin səri olmuşdur. 219

Bayraməlibəyov, Yusif bəy: “Müsavat” partiya-sının Lənkəran şöbəsinin sədri olmuşdur. Bayramov, Əhməd Əfəndi Muxtar oğlu: Şəkidə müəllim işləmişdir. 219

Behbud Əhməd oğlu: Quba qəzasının Sədan kəndində camaat nümayəndəsi

olmuşdur. 122

Behbudov, Əli bəy: Ağdamda azərbaycanlıların Milli Komitəsinin üzvü olmuşdur. 165

Belçika 90, 281, 308

Belçika kralı 134, 140, 166, 184

Beli-qorod dairəsi: bax. Ağ şəhər dairəsi.

Belyayev: Bakıdakı Rus Dövlət Bankının müdiri olmuşdur. 246

“Benkendorf məktəbi”: Bakıda 1896-cı ildə açılmış xüsusi məktəb. 61

Berlin 10, 92, 93, 135, 157, 166, 220, 221, 266, 302, 346, 353, 372

Bessarabiya: Cənub-şərqi Avropada, Qara dənizlə Dunay, Prut və Dnestr çayları arasında tarixi vilayət. 29, 92, 167, 184, 242, 354

Bədəlbəyli, Əhməd bəy Bəşir oğlu: bax. Ağdamlı, Əhməd.

Bəhri-Xəzər: bax. Xəzər dənizi.

“Bəsirət”: 1914-1920-ci illərdə Bakıda Azərbaycan dilində nəşr edilən qəzet. 159, 160

Bəslucan 106

Bıç, Luka Lavrentyeviç (1870-1945): Kuban kazaklarının siyasi və ictimai xadimi. Hüquq təhsili almışdır. Bakıda işləyərkən Bakı Şəhər Duma-sına üzv seçilmiş, 1912-1917-ci illər arasında Bakı Şəhər İdarəsinin rəisi olmuşdur. 1917-ci ilin Fevral inqilabın-dan sonra Kubana qayıtmış, Kuban Hökumətinin sədri seçilmişdir. Kuban heyətinin başçısı olaraq Paris Sülh Konfransında iştirak etmiş, Kuban Xalq Respublikası süqut etdikdən sonra mühacirətdə qalmışdır. 241, 313, 314

Bibiheybət 84, 102, 182, 194, 195

Biçeraxov, Georgi Fyodoroviç (1878-1920): Rusiyada antibolşevik hərəkatının rəhbərlərindən biri; Terek üsyanının (23

iyun-10 dekabr 1918) başçısı. Lazar Biçeraxovun qardaşı. 167

Biçeraxov, Lazar Fyodoroviç (1882-1952): Rusiyanın hərbi xadimi. İran-dakı Rusiya korpusunda xidmət edərkən, təxminən 1000 nəfərlik bir dəstə yaratmış, ingilislərlə əməkdaşlıq etmişdir. Bakı Komissarları da Qafqaz İslam Ordusuna qarşı Biçeraxovun yardımına müraciət etmişdilər, ancaq daha sonra bolşeviklərlə Biçeraxov arasında ixtilaf meydana gəldi və Biçeraxov öz dəstəsi ilə birgə Dağıstana çəkildi. Sentrokaspi Diktaturası Xəzər dənizindəki hərbi donanmanı Biçeraxovun əmrinə vermişdi. 13, 14, 24, 49, 61, 62, 101, 137, 221, 242

Biləcər (yaxud Biləcəri): Abşeronda kənd; hal-hazırda Binəqədi rayonu ərazisində şəhər tipli qəsəbə. 18, 38, 369, 378
Binə 309

Binəqədi; Binəqədi dairəsi: Bakının rayonu (Cümhuriyyət dövrü). 84, 85, 102, 103, 182, 369, 441, 451, 487

Birezansi, Z. V.: Bakıda müəllimlik etmişdir. 41, 104

Birinci Dünya müharibəsi: (yaxud Avropa müharibəsi, Cahan müharibəsi, Hərbi-ümumi). 7, 14, 26, 106, 126, 234, 261, 277, 280, 281, 323, 352, 386, 387, 429, 440, 475

Birinci Qızlar gimnaziyası (Bakı) 292

Birinci Oğlanlar gimnaziyası (Bakı) 231

Birləşmiş Dağlılar İttifaqı: bax. Dağlılar Respublikası.

Bitnazir: Zəngəzur qəzasında mövcud olmuş azərbaycanlı kəndi. 94

Bobrovski, Pyotr Semyonoviç (1880-1947): Rusiyanın siyasi xadimi. İkinci Krım Regional Hökumətində Əmək naziri olmuşdur. 136

Boqdanov, Nikolay Nikolayeviç (1875-1930): Rusiyanın siyasi xadimi. İkinci Krım

Regional Hökumətində Daxili İşlər naziri olmuşdur. 135

Bolboçan, Pyotr Fyodoroviç (1883-1919): Rusiyanın və Ukraynanın hərbi xadimi. Ukrayna Xalq Respublikası ordusunun polkovniki olmuşdur. 221

Bolen 221

Bolqar, bolqarlar 174

Bolqarıstan 10, 12, 134, 391, 392, 402

Bolqarıstan çarı; Bolqarıstan kralı 10, 21, 402

Bolqariya: bax. Bolqarıstan.

Bolşaya Krepostnaya: bax. Böyük Qala.

Bolşevik, bolşeviklər 3, 5, 13, 23, 24, 28, 29, 30, 31, 37, 38, 46, 47, 58, 60, 62, 72, 81, 82, 92, 136, 137, 156, 166, 167, 168, 188, 191, 202, 214, 218, 220, 221, 222, 223, 229, 242, 243, 250, 265, 282, 290, 299, 302, 303, 314, 319, 323, 325, 326, 334, 345, 353, 357, 371, 372, 391, 450, 453, 467, 474, 475, 476, 477

Bolşevik Hökuməti (Rusiya) 137, 140, 474, 489

Bolşevizm 32, 59, 76, 167, 188, 220, 241, 281, 300, 303, 314, 319, 355, 475

Bolşoy Minaretski: Bakıda küçə; indiki Asəf Zeynallı küçəsi. 42, 104

Bolşoy Morskoy: Bakıda küçə; indiki Bülbül küçəsi. 19, 42, 63, 104, 161, 249, 316, 360, 401, 444, 488

“Bolşoy Moskovski”: bax. “Böyük Moskva” mehmanxanası. 39

“Borba”: 1917-1921-ci illərdə Tiflisdə rus dilində nəşr edilən gündəlik qəzet. Rusiya Sosial-Demokrat Fəhlə Partiyasının orqanı idi. 137, 180, 375

Boris III (1894-1943): Bolqarıstan çarı; 1918-1943-cü illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 10, 21, 392, 402

Borjomi: Gürcüstanın Samstxe-Cavaxeti diyarında kurort şəhəri. 180, 395

Bosfor 13, 221

Bostançı: Azərbaycanın Xaçmaz rayonu ərazisində kənd. 121

Boyn, Maks fon [Max von Boehn, 1850-1921]: Prussiya ordusunun generalı. 221

Böyük Ayrım (Ayrum): Tiflis quberniyasının Loru-Borçalı qəzasında, indiki Ermənistan ərazisində şəhər. 267, 272

Böyük Azadlıqlar Xartiyası [Magna Carta Libertatum]: İngiltərədə 1215-ci ildə tərtib edilən siyasi-hüquqi sənəd. İngiltərənin azad əhalisinin hüquqlarını qoruyan və kralın səlahiyyətlərini məhdudlaşdıran bu sənəd, insan hüquqları anlayışının inkişafında mühüm rol oynamışdır. 43

Böyük Fransa inqilabı 262, 277

Böyük Qala: Bakıda, İçərişəhər ərazisində küçə. 270, 463

“Böyük Moskva” mehmanxanası: Bakıda mövcud olmuş mehmanxana, Qoqol küçəsində yerləşmişdir. 359, 381, 401, 422, 444, 466, 488

Böyük Zixur (yaxud Zıxır; Zuxur): Azərbaycanın Quba rayonu ərazisində kənd. 122

Braun: Bakıdakı ingilis zabitlərindən, mayor. Ticarət donanması müfəttişi olmuşdur. 128

Brest-Litovsk 166, 220, 302

Briel: Fransanın şimal-şərqində yer. 70, 71

Budaqov: Neft sənayeçisi. 195

Budaqovski küçəsi: Hal-hazırda Bakı şəhərinin mərkəzində, Səbail və Nəsimi rayonları ərazisində yerləşən Rəşid Behbudov küçəsinin köhnə adı. Keçmişdə Budaqovski – Kaspiyski – Leytenant Şmidt küçəsi adlarını daşımışdır. 269

Buğakar: Zəngəzur qəzasında (indiki Meğri rayonunda) kənd. 190

Buxara küçəsi: Bakıda küçə; indiki Vəli

Məmmədov küçəsi. 143, 162

Buklev, Avanes: Quba qəzasının Kilvar kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 125

Bukovina: Şərqi Avropada tarixi vilayət; indiki dövrdə Ukrayna ilə Rumıniya arasında bölünmüşdür. 92, 136, 265, 354
Bund 16

Burcanadze, Georgi: Bakıda Birinci Oğlanlar gimnaziyasının müəllimi və daha sonra müdiri olmuşdur. 231

Bülbülə: Bakı ətrafında kənd. 60, 85, 103, 182

Bünyadov, Ağa: Bakının Əmirhacıyan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 125

Bünyadov, Teymur (akademik) 44

C. D.: “Azərbaycan” qəzetindəki imzalardan biri. Bax. Hacıbəyli, Ceyhun bəy.

C. Dağıstani: “Azərbaycan” qəzetindəki imzalardan biri. Bax. Hacıbəyli, Ceyhun bəy.

Cahangir Mürsəl oğlu: Quba qəzasının Yasab kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 123

Camalbəyov, Qasım bəy (1881-1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllimlik etmişdir. “Hümmət” partiyasının üzvü idi. Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. 133, 445

Camalyan, Arşak (1882-1940): Erməni siyasi xadimi. Almaniyada təhsil almışdır. Qafqaza qayıtdıqdan sonra jurnalistlik və müəllimliklə məşğul olmuşdur. Ermənistanın Gürcüstandakı səfiri olmuşdur. Daşnaksutyun partiyasının üzvü idi. Ermənistanın sovetləşməsindən sonra mühacirətə getmişdir. 2, 361, 402

Canıbəyzadə, Mirzə Xəlil 160, 206, 228, 249, 316, 359, 401, 444, 466, 488

Cavad Məhəmməd oğlu: Xızı kənd

sakini. 248

Cavad qəzası (uyezdi) 187, 269, 419, 420

Cavadov, Heybət 41

Cavaxeti 180

Cavanşir, Behbud xan (1886-1921): Azərbaycanın dövlət xadimi. Almaniyada Frayberq Dağ-Mədən Akademiyasını bitirmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Daxili İşlər naziri, Ticarət və Sənaye naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. İstanbula erməni terrorçusu Torlakyan tərəfindən odlu silahla vurularaq öldürülmüşdür. 266, 297

Cavanşir, Əsəd ağa: bax. Əsəd ağa Cavanşir.

Cavanşir, İranbəyim: bax. İranbəyim Cavanşir.

Cavanşir qəzası 49, 50, 81, 366

Cenevrə: İsveçrənin cənub-qərbində şəhər. 11

Cenova [Genova]: İtaliyanın şimalında şəhər, Genuya. 194

Cəbiyev, Pirican: Bakının Balaxanı kəndinin camaat vəkili olmuşdur. 247

Cəbrayıl qəzası 50, 81, 94, 189, 305, 326, 364, 379, 399, 405, 419, 423, 464, 468

Cəfərov, Əliyusif (1901-1938): Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin qərarı ilə ali təhsil almaq üçün xarici ölkələrə göndərilən tələbələrdən biri. 463

Cəfərov, Məmməd (yaxud Məhəmməd) Yusif (1885-1938): Azərbaycanın dövlət xadimi. Ali hüquq təhsili almışdır. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə müxtəlif tarixlərdə Sənaye və Ticarət naziri, Azərbaycanın Gürcüstandakı diplomatik nümayəndəsi və Xarici İşlər naziri olmuşdur. 6, 11, 81, 133, 180, 423, 424

Cəmiyyəti-Əqvam: bax. Millətlər

İttifaqı.

Cənub ordusu: Rusiyada Vətəndaş müharibəsi əsnasında, 1918-ci ilin yay-payız aylarında Ağqvardiya ordularının əməliyyat-strateji birləşməsi. 13

Cənubi Rusiya 43, 137, 241, 371

Corat 309

Corc V [George V; 1865-1936]: Böyük Britaniya kralı; 1910-1936-cı illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 9, 10, 20, 361, 372, 382, 423

Çadrovı: Bakıda küçə, indiki Mirzəağa Əliyev küçəsi. 360, 381, 401, 423, 445, 466

Çardaxlı: Azərbaycanın Şəmkir rayonunda kənd; indiki Çənlibel kəndi. 224

Çeçen, çeçenlər: Şimali Qafqaz xalqlarından; Çeçenistanın yerli əhalisi. 81, 225, 291

Çeçenistan 191, 325, 326

Çermoyev, Əbdülməcid Tapa (1882-1936): Şimali Qafqaz dağlılarının siyasi xadimi, azadlıq hərəkatı liderlərindən biri, milliyətcə çeçendir. Birinci Dünya müharibəsi illərində “Vəhşi diviziya”nın çeçen alayında xidmət etmişdir. Şimali Qafqaz Dağlı Xalqları İttifaqının qurucularından biri və Dağlılar Respublikasının başçısı olmuşdur. 37, 81, 136, 476

Çervlyonnı (Çervlyonnaya): Çeçenistanın Şelkovski rayonunda kənd. 222

Çələkən: Türkmənistanda, Xəzər dənizi sahilində liman şəhəri; indiki Xəzər şəhəri. 194

Çxenkeli, Akaki İvanoviç (1874-1959): Gürcüstanın siyasi xadimi. Menşevik. Hüquq təhsili almışdır. Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Zaqafqaziya Federativ Demokratik Respublikasının Baş Naziri, 1918-ci ilin ortalarından noyabr ayına qədər Gürcüstan Demokratik Respublikasının Xarici İşlər naziri olmuşdur. 1921-

ci ildə bu ölkənin Fransadakı səfiri təyin edilmiş, sovetləşmədən sonra ölkəsinə qayıtmamışdır. 40, 75, 86

Çikovani: Qusar qəsəbəsinin rus əhalisinin nümayəndəsi olmuşdur. 125

Çin: Asiyada ölkə. 10, 29

Çörçill, Uinston [Winston Churchill; 1874-1965]: Britaniyanın görkəmli dövlət xadimi. 166

Çuxuryurd: Şamaxının kəndi. 203

Dadaşov, Məhəmmədhüseyn: Bakının Əmirhacıyan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 125

Dağıstan, dağıstanlı 8, 81, 82, 132, 136, 149, 187, 225, 291, 398, 476, 482

Dağıstan Hökuməti: bax. Dağlılar Respublikası Hökuməti.

Dağlılar Respublikası 81, 82, 291, 476, 477, 489

Dağlılar Respublikası Hökuməti 82, 136, 219

Daxili İşlər naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 266, 297, 326, 434, 484

Daxili İşlər naziri (Dağlılar Respublikası) 476

Daxili İşlər naziri (Gürcüstan) 187, 204, 205, 209, 313, 347

Daxili İşlər Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 34, 92, 128, 175, 224, 226, 266, 312, 334, 396, 398, 405, 439, 440, 485

“Daqens nyuheter” [Dagens Nyheter]: 1864-cü ildən etibarən Stokholmda nəşr edilən gündəlik qəzet. 272

Dandi [Dundee]: Böyük Britaniyada, Şotlandiya ərazisində şəhər. 166

Danilyans: Şəmkirin Çardaxlı (indiki Çənlibel) kəndinin kəndxudası olmuşdur. 224

Danimarka 90

Dardanel 13, 92, 137, 138, 201

“Dardanel”: Bakıda, Vorontsovski (indiki İslam Səfərli) küçəsində yeməxana

olmuşdur. 337

Daşdəmir Dəmir oğlu: Quba qəzasının Siyəzən kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124

Daşdəmirov: Lənkəran Bələdiyyəsinin sədri olmuşdur. 219

Daşkənd: Mərkəzi Asiyada şəhər; indiki Özbəkistanın paytaxtı. 10

Daşnak, daşnaksaqan 6, 16, 24, 26, 60, 191, 202, 223, 229, 257, 321, 323, 388, 389, 402, 460, 467

“Daşnaksutyun” partiyası; “Daşnaksaqan” partiyası 74, 310, 374, 386, 389, 390, 435, 450

Davtyan, Yeprem Davidoviç (1868-1912): Gənc yaşda erməni hərəkatına qoşulmaq üçün Tiflisə getmiş, “Əsri-bekyan” adıyla çıxış etmişdir. 1905-1911-ci illər İran inqilabında iştirak etmişdir. 1912-ci ildə bir vuruşmada öldürülmüşdür. 73, 86

Denikin, Anton İvanoviç (1872-1947): Rusiyanın hərbi xadimi, general-leytenant. Ağ qvardiyanın rəhbər-lərindən olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsində Qərb cəbhəsinin (may-iyul 1917) və Cənub-qərb cəbhəsinin (avqust 1917), Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində Könüllü ordunun (aprel 1918 – yanvar 1919) və Cənubi Rusiya Silahlı Qüvvələrinin (yanvar 1919 – aprel 1920) komandiri olmuşdur. 1920-ci ildə mühacirətə getmişdir. 92, 137, 166, 221, 243, 290, 299, 320, 325, 477

Dərbənd 37, 136, 331, 332, 333, 335, 483

“Dərbədnamə”: Müəllifi məlum olmayan, Azərbaycan, ərəb və fars dillərindəki nüsxələri günümüzdə gəlib çatan əsər. Dağıstan və Şirvanın V-XI əsrlər tarixinə dair qiymətli məlumatları ehtiva edir. 483

Digah: Abşeronda kənd. 309, 369

Dildarovun evi: Bakıda, Kolyubakin (indiki Nigar Rəfibəyli) küçəsində mülk. 161, 183, 249, 316, 360, 423, 466

Dini Etiqad naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 231

Dini Etiqad Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 178, 231, 472, 473, 489

Dmitryukov, İvan İvanoviç (1872-1918): Rusiyanın ictimai-siyasi xadimi; Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. 74

Dobriça: bax. Dobruca.

Dobruca: Balkan yarımadasının şimalında tarixi bölgə. Günümüzdə Rumıniya və Bolqarıstan arasında paylaşılmışdır. 92
Doluxanov 313, 314

Dombrovski: Qusar qəsəbəsinin rus əhalisinin nümayəndəsi olmuşdur. 125

Don kazakları 345, 489

Don vilayəti 138, 299

Dondukov-Korsakov, Aleksandr Mixayloviç (1820-1893): Rusiyanın dövlət xadimi. Qafqaz yürüşlərinin, Krım müharibəsinin iştirakçısı idi. 1882-1890-cı illərdə Qafqaz Hərbi Dairəsinin komandanı (Qafqaz canişini) olmuşdur. 74, 86

Dördüncü Qızlar gimnaziyası (Bakı) 246, 292

Dördüncü Oğlanlar gimnaziyası (Bakı) 298

Dördüncü Paralel: Bakıda küçə; indiki Sübhi Salayev küçəsi. 41, 44, 104, 107, 203

Dövlət Birliyi Şurası (Rusiya) 140

Dövlət Duması (Rusiya): bax. Duma.

Dövlətli: kənd. 190

Draqomirov, Abram Mixayloviç (1868-1955): Rusiyanın hərbi xadimi, general. Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmiş, 1917-ci ilin aprelində Şimal cəbhəsindəki Rusiya ordularının Baş komandanı təyin edilmişdi. Rusiyada Vətəndaş müharibəsi

illərində Könüllü orduda və Xüsusi Şurada (Cənub) ali vəzifələr tutmuş, 1918-ci ilin oktyabrından 1919-cu ilin sentyabrına qədər Xüsusi Şuranın sədri (Xüsusi Şura Hökumətinin Baş naziri) olmuşdur. Ağqvardiyaçıların Vətəndaş müharibəsində məğlubiyətindən sonra mühacirətə getmişdir. 28

Dro: bax. Kanayan, Drastamat.

Duma (yaxud Dövlət Duması; Rusiya) 73, 74, 140, 240, 241, 284, 285, 322

Duma meydanı (Bakı): bax. Haşimov meydanı.

Dunay çayı 167, 482

Dvina: Avropada çay. 166

Dyulber: Kırımın cənub sahilində, Kor-eiz qəsəbəsində saray kompleksi. Rusiya imperatoru I Nikolayın nəvəsi Böyük knyaz Pyotr Nikolayeviç üçün XIX əsrin axırlarında tikilmişdir. 13

Eduard VIII [Eduard VIII; 1894-1972]: 1936-cı ilin 20 yanvar – 11 dekabr tarixləri arasında Böyük Britaniya kralı olmuşdur. 9, 10, 20

“Elektriçeskaya sila” 266, 398

Elzas-Lotaringiya (Alsace-Lorraine): Günümüzdə Şimali Fransada tarixi ərazi. 1871-ci ildə Almaniya birləşdirilən bu torpaqlar, 1918-ci ildə Fransaya qaytarılmışdır. II Dünya müharibəsində yenə Almaniya tərəfindən ələ keçirilmiş və müharibədən sonra Fransaya qaytarılmışdır. 157

Engels, Fridrix 138

Erməni, ermənilər 2, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 38, 60, 72, 73, 74, 75, 76, 81, 86, 93, 94, 110, 125, 126, 137, 146, 151, 165, 169, 175, 189, 190, 191, 204, 209, 210, 215, 223, 224, 228, 235, 237, 256, 257, 258, 259, 261, 266, 267, 270, 310, 321, 322, 323, 325, 326, 327, 336, 342, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 358,

361, 364, 365, 366, 367, 372, 373, 374, 375, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 404, 405, 406, 408, 409, 410, 411, 415, 416, 419, 420, 421, 427, 430, 431, 432, 434, 435, 436, 459, 463, 478

Erməni məsələsi 8

Erməni Milli Şurası (Bakı) 168, 169, 184

Erməni Milli Şurası (Şəki) 126

Erməni Milli Şurası (Tiflis) 313, 314, 349, 373, 409, 435

Ermənikəndi 16

Ermənistan; Erməni Cümhuriyyəti; Ararat Cümhuriyyəti 2, 11, 60, 72, 73, 151, 168, 170, 180, 188, 191, 209, 214, 223, 235, 257, 264, 310, 311, 313, 314, 342, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 358, 365, 367, 373, 375, 376, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 393, 394, 395, 396, 397, 407, 408, 409, 410, 411, 434, 435, 436, 437, 457, 458, 460, 464, 471

Ermənistanın Gürcüstandakı səfiri 361, 402

Etilaf dövlətləri: Birinci Dünya müharibəsinin tərəflərindən biri olan Antanta bloku. Bu blokun aparıcı dövlətləri Böyük Britaniya, Fransa və Rusiya idi. 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 24, 28, 29, 31, 32, 34, 39, 46, 49, 50, 57, 58, 60, 70, 71, 82, 92, 93, 94, 100, 101, 132, 135, 136, 137, 146, 150, 151, 156, 157, 158, 165, 166, 167, 169, 171, 184, 188, 190, 193, 194, 201, 209, 213, 214, 220, 221, 228, 240, 242, 243, 246, 250, 266, 269, 281, 282, 290, 299, 302, 310, 319, 323, 324, 325, 326, 327, 343, 345, 346, 354, 355, 365, 366, 367, 368, 371, 372, 374, 388, 392, 418, 419, 425, 430, 441, 446, 448, 450, 460, 461, 467, 474, 475, 476, 485, 489

“Evelina”: gəmi. 158

Eyvaz bəy Musa bəy oğlu: Quba

qəzasının Həsənqala kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 123

Eyvaz Novruz oğlu: Dövlətli kənd sakini.190

Əbdül Qəhrəman oğlu: Quba qəzasının Talabı kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Əbdüllətif 56

Əbdülov, Əbdül: “Azərbaycan” qəzetinin əməkdaşı olmuşdur. 117

Əbdülsəlimzadə, Məhəmməd Hadi: bax. Hadi, Məhəmməd.

Əbülfət Vəli: bax. Vəlizadə, Əbülfət.

Əbülfəz Səfər oğlu: Quba qəzasının Baxşılı kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 120

Ədilbəyov, Zal bəy: Quba qəzasının Bostançı kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Ədliyyə naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 69, 231

Ədliyyə naziri (Türkiyə) 461

Ədliyyə Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 231, 433, 434, 470

Əfəndiyev, Abdulla bəy: bax. Əfəndizadə, Abdulla bəy.

Əfəndiyev, Məhəmməd Əmin: bax. Əfəndizadə Məhəmməd Əmin Ağa Əli oğlu.

Əfəndiyev, Məhəmməd Əmin Molla Mustafa oğlu (1897 - ?) Peterburq Elektrotexnika İnstitutunda təhsil almışdır.

Əfəndiyev, Rəşid bəy: bax. Əfəndizadə, Rəşid bəy.

Əfəndizadə, Abdulla bəy İsmayıl əfəndi oğlu (yaxud Əfəndiyev; 1875-1928): Tiflisdə Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmiş, Azərbaycanın bir sıra şəhərlərində müəllimlik etmiş, Şəkidə müəllim kursları və məktəblər açdırmışdır. Şəki Şəhər Bankının və Şəki Şəhər Dumasının sədri olmuşdur. Şəkidən

Azərbaycan Parlamentinə üzv seçilmişdir. 50, 406, 458, 459

Əfəndizadə, Əbdüllətif: “Azərbaycan” qəzetindəki imzalardan. 380

Əfəndizadə, Əbdürrəşid bəy: bax. Əfəndizadə, Rəşid bəy.

Əfəndizadə, Məhəmməd Əmin Ağa Əli oğlu (1897-1968): Şamaxıda anada olmuşdur. Petroqrada Texnologiya İnstitutunda təhsil almışdır. Bakı və Salyan məktəblərində dərs demiş, Şəki Darülmüəlliminin direktoru olmuşdur. Cümhuriyyətdən sonra təhsilini davam etdirmiş, mühəndis və idarəçi kimi mədəncilik və inşaat sahələrində işləmiş, eləcə də Azərbaycan Dövlət Universitetində və Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasında fəaliyyət göstərmişdir. 380, 382

Əfəndizadə, Rəşid bəy (yaxud Əbdürrəşid bəy; 1863-1942): Azərbaycanın görkəmli maarifçisi. Qori Seminariyasını və Tiflisdə Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmişdir. Zaqafqaziya Sünni Ruhani İdarəsində işləmiş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllimlik etmişdir. “Uşaq bağçası”, “Bəsirətül-ətfal” dərsliklərinin müəllifidir. Şeir və hekayə də yazmışdır. 413

Əhmədov, Yusif (yaxud Yusifəli Əhmədov): Ticarət və Sənaye İttifaqının sədri olmuşdur. 80

Əli Mişan 36

Əli Nəriman Hacı Allahverdi oğlu: Quba qəzasının Talabı kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Əli Yusif: bax. Yusifzadə, Əli.

Əlirza İmamqulu oğlu: Quba qəzasının Həmsar kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 120

Əliyev, Cahangir bəy: Gəncə Bələdiyyəsi Ərzaq şöbəsinin sədri olmuşdur. 270

- Əliyev, Dadaş 309
- Əliyev, Məhəmmədbağır 139
- Əliyev, Məhəmmədağı 139
- “Əlmənsur”: Alman şairi Henrix Heynenin faciə əsəri. 59, 65
- “Əlvahi-intibah”: Məhəmməd Hadinin kitabı. 248, 268, 337, 358, 380, 400, 422, 440, 465
- Əmirbəyov Feyzulla: Quba qəzasının Ləgər kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121
- Əmircanov, Musa 62, 224
- Əmirhacıyan (yaxıd Əmircan): Bakının kəndlərindən; hal-hazırda Bakının Suraxanı rayonu ərazisində şəhər tipli qəsəbə. 84, 85, 102, 103, 125, 182, 187, 384
- Əmirov, Tatevos Minayeviç (1873-1918): Daşnaksutyun Partiyasının üzvü olmuşdur. Azərbaycanda yerli dinc əhaliyə qarşı törədilən soyqırırmda xüsusi qəddarlıqla iştirak etmişdir. 26 Bakı komissarları sırasında güllələnmişdir. 3, 24, 43
- Əmlak və Ərazi naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 90
- Əmlak və Ərazi Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 35, 90, 138, 397
- Əmsar: bax. Həmsar.
- Əndülüs: İberiya yarımadasında VIII-XV əsrlərdə müsəlman ərəblərin təsiri və nüfuzu altında olan bölgələrin ümumi adı. 176, 177
- Ənzəli: İrənin şimalında, Xəzər dənizi sahilində liman şəhəri. 15, 17, 24, 61, 83, 98, 101, 139, 227, 269, 310, 329, 463
- Ərazi naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 18, 36, 128, 130, 203, 204, 269, 379, 434
- Ərazi naziri (Ermənistan) 396, 397
- Ərazi Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 18, 19, 21, 36, 37, 61, 100, 128, 179, 180, 203, 204, 224, 225, 247, 269, 270, 291, 292, 293, 310, 329, 330, 379, 398, 418, 419, 441
- Ərdahan: Türkiyənin şimal-şərqində vilayət və bu vilayətin inzibati mərkəzi olan eyniadlı şəhər. 71, 180
- Ərəb, ərəblər 78, 79, 95, 97, 200, 279, 287, 330, 331, 416, 483
- Ərəb dili, ərəbcə 63, 307, 323, 416, 417
- Ərəbli, Hüseyn (yaxud Hüseyn Ərəblinski; 1881-1919): Azərbaycanın teatr aktyoru və rejissoru. “Nicat”, “Səfa”, Hacıbəyli Qardaşları müdiriyəti truppalərində çıxış etmişdir. 89, 358
- Ərəblinski, Hüseyn: bax. Ərəbli, Hüseyn.
- Əsəd ağa Cavanşir: Qarabağ mülkədarlarından; Hoğa (indiki Üçbulaq) kəndinə erməni quldurlarının hücumu zamanı ailəsi ilə birgə qətl edilmişdir. 464
- Əsədullayev 485
- Əsədullayev, Mirzə (1875-1936): Azərbaycanlı sahibkar, ictimai-siyasi xadim. 1918-ci ilin dekabrından 1919-cu ilin martına qədər Azərbaycanın Ticarət və Sənaye naziri olmuşdur. 434
- Əsədullayev, Şəmsi 104
- Əsgəran, Əsgəran qalası: İndiki Əsgəran qəsəbəsi, Azərbaycanın Xocalı rayonu ərazisindədir. XX əsrin əvvəllərində Şuşa uyezdirinin kəndi idi. 165, 189, 365
- Əsribekov: bax. Davtyan, Yeprem Davıdoviç.
- Əsribekyan: bax. Davtyan, Yeprem Davıdoviç.
- Əşrəfovun evi: Bakıda, Mariinski (indiki Rəsul Rza) və Torqovı (indiki Nizami) küçələrinin kəsişməsində mülk. 19, 41, 63, 104
- Əyyub: “Quran”da adı çəkilən peyğəmbərlərdən biri. Şərq folklorunda və

ədəbiyyatında səbr rəmzi kimi işlənir. 76, 86

“F.”: qəzet; bax. “Forverts”.

Fars, farslar 9

Fars dili, farsca 63, 78, 87, 95, 96, 162, 287, 323, 339, 417, 467

Fastov: Ukraynanın Kiyev vilayətində şəhər. 30, 221

Fatma Hacı Bağır qızı 160

“Feniks”: sərnəşin gəmisi. 18

Fəhlə klubu (Bakı) 15, 334, 335, 418

Fələstin 57, 280

Fətulla Əlipaşa oğlu: İran təbəələrindən. 227

Fətulla Nəsrulla oğlu: Quba qəzasının Fındığan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124

Fındığan: Xızı rayonu ərazisində kənd. 124

Filimonov, Aleksandr Petroviç (1866-1948): Rusiyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Kuban Xalq Respublikasının atamanı olmuşdur. 313

Finlandiya: (yaxud Finlanda). Şimali Avropada dövlət. 222

Finlandiya körfəzi: Baltik dənizində, Finlandiya, Rusiya və Estoniya sahillərində körfəz. 156, 163

“Forverts” [Vorwärts] (“İrəli”): Almaniya Sosial-Demokrat Partiyasının orqanı olan qəzet. Əsası 1876-cı ildə qoyulmuşdur. Təqiblərə görə müxtəlif dövrlərdə Leypsiq, Berlin, Praqa və Parisdə nəşr edilmişdir. 188, 324

Foss, A. V.: Rusiyanın ictimai-isiyasi xadimi, eser. 136

Foş, Ferdinand [Ferdinand Foch, 1851-1929]: Fransanın hərbi xadimi, marşal. 134, 135, 324, 372

Fövqəladə Təhqiqat Komissiyası: Erməni daşnaklarının Azərbaycanlıların həyatına və əmlakına qarşı işlədikləri

cinayətləri təhqiq etmək məqsədi ilə Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökuməti tərəfindən yaradılmış komissiya. 45, 67, 102, 421

Frans İosif I [Franz Joseph I; 1830-1916]: 1948-1916-cı illərdə Avstriya imperatoru olmuşdur. 43, 206

Fransa 9, 33, 57, 58, 70, 92, 146, 156, 168, 176, 190, 201, 213, 244, 259, 260, 261, 262, 266, 281, 324, 354, 357, 394, 420, 427, 430, 461, 475, 491

Fransa Dövlət Bankı 302

Fransa Hökuməti 157, 201

Fransa inqilabı: bax. Böyük Fransa inqilabı.

Fransa prezidenti 10

Fransız, fransızlar 11, 33, 92, 93, 106, 165, 209, 324, 326, 337, 394, 458, 460, 461, 475.

Fransız dili; fransızca 3, 9, 64

Freytaq, Stanislav Franzeviç: aqronom, Azərbaycan Cümhuriyyəti Torpaq Nazirliyində işləmişdir. 90

Fridrix Vilhelm [Friedrich Wilhelm; 1882-1951]: Almaniya və Prussiyanın vəliəhd şahzadəsi; Almaniya imperatoru II Vilhelmin oğlu. Birinci Dünya müharibəsində əvvəlcə Beşinci ordunun komandiri, sonra Kronprins Vilhelm Orduları Qrupunun baş komandanı olmuşdur. 163, 184, 229, 382

“Gaveyi-ahəngər”: Şəmsəddin Saminin əsəri. 59, 65

Gelencik: Rusiyanın Krasnodar diyarında şəhər. Qara dəniz sahilində kurort şəhəridir. 138

Genuya: bax. Cenova.

Georgiyevsk: Rusiyanın Stavropol diyarında şəhər. 30

Gəncə 1, 16, 18, 19, 37, 38, 50, 79, 84, 103, 118, 125, 182, 224, 247, 266, 270, 293, 304, 305, 311, 312, 322, 327, 330,

332, 335, 336, 364, 365, 366, 378, 379, 380, 390, 398, 399, 400, 405, 406, 425, 441, 463, 464, 473

Gəncə Hərbi məktəbi (Gəncə Hərbiyyə məktəbi; Gəncə Kiçik zabidlər məktəbi; Gəncə Podpraporşiklər məktəbi): Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə milli hərbi kadrlar hazırlayan məktəb. 1918-ci ilin iyun ayında Gəncədə fəaliyyətə başlamış, həmin ilin oktyabr ayında ilk məzunlarını vermişdir. 1918-ci ilin dekabrında Gəncə Podpraporşiklər məktəbinin bazasında Gəncə Praporşiklər məktəbi yaradılmışdır. 329, 470

Gəncə Xeyriyyə Cəmiyyəti 418

Gəncə Kiçik zabidlər məktəbi: bax. Gəncə Hərbi məktəbi.

Gəncə qəzası 11

Gəncə quberniyası 34, 90, 118, 125, 170, 322, 330, 365

Gəncə Podpraporşiklər məktəbi: bax. Gəncə Hərbi məktəbi.

Gəncə Şəhər İdarəsi Ərzaq şöbəsi 270

Giorqadze, Qriqol (1879-1937): Gürcüstanın ictimai-siyasi xadimi, hüquqşünas. Xarkov Universitetini bitirmişdir. 26 may 1918 – 13 fevral 1919 tarixləri arasında Gürcüstan Respublikasının Müdafiə naziri olmuşdur. 1937-ci ildə Sovet rejimi tərəfindən güllələnmişdir. 314, 317, 361, 394, 467

Gireyev: Terek kazaklarının rəhbərlərindən olmuşdur. 136

Göyçay 305, 379

Göyçay qəzası (uyezdi) 68, 119

Göyçə mahalı 11

Göyçə gölü 11

Gülədağ: kənd. 190

Gülməhəmməd Samay bəy oğlu:

Quba qəzasının Həsənqala kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 123

Gürcü, gürcülər 2, 6, 8, 11, 13, 16, 20,

60, 74, 75, 80, 101, 102, 133, 147, 166, 175, 188, 209, 211, 215, 235, 261, 262, 266, 267, 272, 277, 284, 314, 323, 333, 334, 342, 346, 350, 352, 361, 364, 372, 373, 374, 375, 386, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 402, 404, 406, 408, 409, 410, 415, 416, 423, 430, 434, 435, 437, 445, 459, 460, 467, 477, 478, 482, 490

Gürcü dili, gürcücə 20

Gürcü Qadınlar Cəmiyyəti (Bakı) 486

Gürcü Qırmızı Xaç Cəmiyyəti (Bakı) 486

Gürcü məktəbi: Bakıda məktəb; Birja (indiki Üzeyir bəy Hacıbəyli) küçəsində yerləşmişdir. 486

Gürcü Milli Şurası (Azərbaycan Cümhuriyyəti): Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə Bakıda fəaliyyət göstərən milli şuralardan biri. 1918-ci ilin aprelində gürcü icması tərəfindən yaradılmışdı. Sədri Konstantin Mikeladze idi. (Gürcüstanın istiqlalyyətini elan edən Gürcüstan Milli Şurası ilə qarışdırılmamalıdır.) 5, 20, 80

Gürcü Neft Ticarəti Cəmiyyəti (Bakı) 486

Gürcü Səlibi-Əhmər Cəmiyyəti: bax. Gürcü Qırmızı Xaç Cəmiyyəti.

Gürcü Ünas Cəmiyyəti: bax. Gürcü Qadınlar Cəmiyyəti.

Gürcüstan 2, 6, 14, 18, 37, 40, 44, 60, 72, 101, 102, 107, 132, 148, 149, 151, 170, 174, 175, 178, 180, 181, 187, 188, 190, 201, 204, 205, 209, 210, 214, 235, 263, 310, 313, 314, 317, 332, 342, 349, 351, 352, 353, 361, 372, 373, 374, 375, 376, 382, 387, 390, 391, 393, 394, 395, 396, 402, 404, 407, 408, 409, 411, 423, 434, 435, 436, 445, 460, 467, 477, 478, 482

Gürcüstan Hökuməti 2, 40, 81, 101, 180, 187, 204, 313, 348, 349, 350, 351, 352, 373, 374, 375, 393, 394, 395, 402,

404, 407, 410, 411, 435, 436, 437, 460
 Gürcüstan Xalq Qvardiyası 353
 Gürcüstan Parlamenti 346
 Gürcüstan Teleqraf Agentliyi 165, 184, 188, 290
 Gürcüstanın Azərbaycanadakı səfiri 203, 372, 373
 Gürcüstanın Ermənistandakı səfiri 44, 349, 350, 353
 Güzdək kəndi 309
 H. Hənəfi: bax. Zeynallı, Hənəfi.
 Hacı Səlim Səyyah: bax. Qasımzadə, Hacı Səlim Səyyah.
 Hacı-Tərhan: İndiki Rusiya Federasiyasının Həştərxan (Astraxan) şəhəri. “Azərbaycan” qəzetinin müxtəlif nömrələrində “Hacı-Turxan”, “Hacı-Tərhan” kimi adlarla getmişdir. 99, 158, 329
 Hacı-Turxan: bax. Hacı-Tərhan.
 Hacıbəyli, Ceyhun bəy (yaxud C. Dağıstani; 1891-1962): Azərbaycanlı filoloq, tarixçi, jurnalist və ictimai xadim. Peterburq və Sorbonna universitetlərində təhsil almışdır. “Azərbaycan” qəzetinin redaktorlarından olmuşdur. Qəzetdəki yazılarını “C. Dağıstani” imzası ilə nəşr etdirmişdir. Üzeyir Hacıbəylinin kiçik qardaşdır. 20, 42, 63, 85, 105, 117, 129, 140, 162, 183, 206, 228, 250, 272, 294, 316, 338, 360, 381, 401, 423, 445, 466, 488
 Hacıbəyli, Üzeyir (1885-1948): Azərbaycanlı bəstəkar, musiqişünas, publisist, pedaqoq və ictimai xadim. Azərbaycanın müasir peşəkar musiqi sənətinin və milli operanın banisi. Dövrünün bir sıra qəzet və jurnallarında, o cümlədən “Azərbaycan” qəzetində məqalə, felyeton, hekayə və miniatürlərlə çıxış etmişdir. “Azərbaycan” qəzetinin redaktorlarından biri olmuşdur. Sovet dövründə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri, Azərbaycan

Dövlət Konservatoriyasının rektoru, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü olmuşdur. Azərbaycan SSR-in və Azərbaycan Res-publikasının Dövlət himnlərinin musiqisinin müəllifidir. 9, 41, 49, 69, 89, 111, 154, 162, 181, 241, 248, 259, 293, 358, 405, 428, 454
 Hacıbəyli, Zülfüqar (1884-1950): Azərbaycanlı bəstəkar. Üzeyir Hacıbəylinin böyük qardaşdır. 89, 160, 181, 240, 248, 271, 293, 337, 358
 Hacıbəyov Bəradərləri truppası: bax. Hacıbəyov Qardaşları müdiriyyəti.
 Hacıbəyov Qardaşları müdiriyyəti: Zülfüqar və Üzeyir Hacıbəyli qardaşları tərəfindən Bakıda qurulan opera və operetta artsləri truppası. 41, 89, 181, 205, 247, 248, 271, 293, 358, 421
 Hacınski, Camo bəy (1888-1942): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuş, Poçt və Teleqraf naziri vəzifəsini tutmuşdur. 1938-ci ildə sürgün edilmiş, həbs düşərgəsində ölmüşdür. 133, 459
 Hacınski, Mehdi bəy: Azərbaycan Cümhuriyyəti Daxili İşlər Nazirliyində idarə müdürü olmuşdur. 34
 Hacınski, Məhəmməd həsən (1875-1931): Azərbaycanın dövlət xadimi. Peterburq Texnologiya İnstitutunu bitirmişdir. Cümhuriyyətdən əvvəl Bakının abadlaşdırılmasında xidmətləri olmuşdur. Zaqafqaziya Seyminin üzvü idi. Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikasında Ticarət və Sənaye naziri vəzifəsini tutmuşdur. Azərbaycan Milli Şurasının üzvü idi. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Xarici İşlər naziri, Dövlət Nəzarəti naziri, Maliyyə naziri, Daxili İşlər naziri, Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri kimi vəzifələrdə işləmişdir. Cümhuriyyətin

süqutundan sonra repressiyaya məruz qalmışdır. 434

Hacıyev: Ordubad müvəkili. 154, 191

Hacıyev, A. A. 15, 62

Hadi, Məhəmməd (Əbdülsəlimzadə; 1879-1920): Azərbaycanlı şair və jurnalist. 57, 248, 268, 337, 358, 380, 400, 422, 440, 465

Hamazasp: bax. Srvandzyan, Hama-zasp.

Hamburq [Hamburg]: Almaniyanın şimalında şəhər. Avropanın ən böyük limanlarından biridir. 194, 370, 371

Haşimov meydanı (Bakı): Bakıda, Qoşa qala qarısının önündəki meydan; “Gənclər meydanı”, “Duma meydanı” da deyilmişdir. 334

Hauz, Edvard [Edward House, 1858-1938]: Amerika siyasi xadimi və diplomatı. Hərbçi olmasa da “polkovnik Hauz” kimi tanınmışdır. Amerika prezidenti Vilson, Hauzun təsiri altında qalmışdır. 157

“Havas”: Fransız xəbər agentliyi. 1835-ci ildə təsis edilmişdir. Frans-press agentliyi [Agence France-Presse] daha sonra “Havas”ın bazasında yaradılmışdır. 157, 372

Helsinki: Finlandiyanın paytaxtı və ən böyük şəhəri. Finlandiya 1809-1917-ci illərdə Rusiya İmperiyasının tərkibində olmuşdur. Rus dilində Hel-sinki şəhərinin adı 1926-cı ilə qədər Helsingfors kimi işlənmişdir. 156, 372, 474

Helsingfors: bax. Helsinki.

Herkules: qədim yunan mifologiyası qəhrəmanlarından olan Herakl. Fövqəladə gücə malik olmuşdur. 76, 86

Hessentuki: bax. Yessentuki.

Heybət Mahmud oğlu: Quba qəzasının Xudat kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124

Heydər Əhməd oğlu: Quba qəzasının

Xuc kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 122

Heydərzadə, Əliəkbər 268, 272, 315, 359

Həbib (yaxud Həbibkənd): Azərbaycanın Xaçmaz rayonunun kəndi. 122

Həmid Hacı Qurban oğlu: Quba qəzasının Sayad kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Həmkarlar İttifaqı 16, 50, 101, 246, 418

Həmsar: Qubanın kəndi; indiki Amsar (yaxud Əmsar) kəndi. 120

Hərbi nazir (Gürcüstan) 313, 314, 317, 361

Hərbi-ümumi: bax. Birinci Dünya müharibəsi.

Həsənqala: Qusar rayonu ərazisində kənd. 123

Həsənov, Əliağa (1871-1933): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi; Cümhuriyyət dövründə Maliyyə naziri, Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. “Nəşri-maarif” cəmiyyətinin yaradılmasında və fəaliyyətində yaxından iştirak etmiş, Bakı Şəhər Dumasının üzvü olduğu dövrdə Şollar su kəmərinin çəkilişi və şəhərdəki digər quruculuq-abadlıq işlərində xüsusilə böyük xidməti olmuşdur. 80, 459

Həsənov, H. M. 225

Həsənzadə, Mehdi 62

Həştərxan: bax. Hacı-Tərxan.

Hidayət Ağaaəli oğlu: Quba qəzasının Yasab kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 123

Hindenburq, Paul fon (Paul von Hindenburg, 1847-1934): Almaniyanın hərbi və siyasi xadimi, Birinci Dünya müharibəsinin ən məşhur sərkərdələrindən biri. 1925-1934-cü illərdə Almaniya prezidenti olmuşdur. 163, 221

Hindistan 52, 53, 77, 78, 96, 106, 195, 345, 371, 482

Holland, hollandlar 91

Hollandiya 90, 166, 346, 491

Hollandiya Hökuməti 166, 184

“Horizon”: bax. “Orizon”.

Hökumət İşləri İdarəsi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 18

“Hümmət” partiyası 16, 133, 134, 187, 219, 232, 238, 263, 270, 298, 344, 345, 376, 459

Hüseyn Cavid 26

Hüseyn Hüsəməddin (Yasar; 1869-1939): Türk tədqiqatçı alimi. 12 cildlik “Amasiya tarixi”nin, türk və Osmanlı tarixinə dair bir sıra başqa əsərlərin müəllifidir. “İqdam” və “Türk yurdu” kimi qəzet və jurnallarda dil və tarix mövzulu məqalələrlə çıxış etmişdir. 95, 97, 106

Hüseyn Məhəmmədrza oğlu: Bakıdakı İran təbəələrindən. 247

Hüseyn Rauf (Orbay; 1881-1964): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. 1911-1912-ci illər Osmanlı-İtaliya müharibəsində və Balkan müharibələrində qəhrəmanlıq göstərmişdir. 1918-ci ilin oktyabr ayında Bəhriyyə naziri olmuş, Mudros sazişini Osmanlı dövləti adından imzalamışdır. 86

Hüseynov, Əli: Bakıda və Qazaxda müəllim olmuşdur. 44

Hüseynzadə, Ələkbər (1887-1967): teatr və kino aktyoru. Azərbaycan SSR Əməkdar artisti idi. 181

Hüseynzadə, Əli bəy (1864-1940): Azərbaycanın və Türkiyənin görkəmli ictimai xadimi, eyni zamanda həkim, publisist və pedaqoq. 317

Hüseynzadə, Xəlil: teatr aktyoru. 89, 181, 248, 293, 309, 358, 458

Xabarovsk 29

Xaçmaz 17

Xalqçı Sosialistlər Partiyası (yaxud Xalqçı-Sosialist Əmək Partiyası): Rusiyada 1905-1918-ci illərdə mövcud olmuş siyasi partiya. 140

Xanaşvili 37

Xanxoyski, Əmir xan: bax. Xoyski, Əmir xan.

Xanxoyski, Fətəli xan: bax. Xoyski Fətəli xan.

Xanlar (şəhər): bax. Yelenendorf.

Xarici İşlər naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 434

Xarici İşlər naziri (Dağlılar Respublikası) 476

Xarici İşlər naziri (Ermənistan) 348, 349, 350, 352, 394, 434

Xarici İşlər naziri (Gürcüstan) 40, 348, 349, 351, 372, 373, 374, 375, 434

Xarici İşlər naziri (İran) 484, 485, 491

Xarici İşlər naziri (Kırım) 223

Xarici İşlər naziri (Rusiya) 302

Xarici İşlər Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 178, 214, 398, 430

Xarici İşlər Nazirliyi (Fransa) 220

Xarici İşlər Nazirliyi (Gürcüstan) 40, 348

Xarici İşlər Nazirliyi (Polşa) 392

Xarici İşlər Nazirliyi (Türkiyə) 92

Xarkov 92, 137, 221, 229, 242, 290

Xasavyurt: Rusiya Federasiyası tərkibində Dağıstan Respublikasında şəhər. 81, 476

Xasməmmədov, Ələsgər bəy: Gəncə Şəhər Bələdiyyə İdarəsinin rəisi olmuşdur. 118

Xasməmmədov, Xəlil bəy (yaxud Xasməhəmmədov; 1873-1947): Azərbaycanın dövlət xadimi. Moskva Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Rusiya Dövlət Dumasının, Azərbaycan Milli Şurasının üzvü olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində portfelsiz

nazir, Ədliyyə naziri, Daxili İşlər naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. Azərbaycanın Türkiyədə səfiri təyin edilmiş, Cümhuriyyətin süqutundan sonra Azərbaycana qayıtmamışdır. Siyasi fəaliyyətini mühacirətdə də davam etdirmişdir. 69, 434, 463, 484

Xəlil Fərzəli oğlu: Quba qəzasının Siyəzən kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124

Xəlil İbrahim: bax. İbrahimov, Xəlil.

Xəlilbəyli, Balabəy: Bakıda, Vorontsovski (indiki İslam Səfərli) küçəsində yerləşən “Dardanel” yeməxanasının müdiri olmuşdur. 337

Xəzər dənizi 188, 292, 326, 331, 480, 359, 381, 422

Xəzər xaqanlığı 97

Xırdalan: Abşeron yarımadasında kənd; 2006-cı ildə şəhər statusu almışdır. 178, 179, 369

Xızı kəndi: Azərbaycan Cümhuriyyəti ərazisində kənd; indiki Xızı rayonunun inzibati mərkəzi. 120

Xilə 60, 84, 102

Xorvat, xorvatlar 28, 391

Xoyski, Əmir xan (1888-1954): Azərbaycan ictimai-siyasi xadimi, milli istiqlal hərəkatının iştirakçısı. Bakı qubernatorunun müavini, eləcə də bir sıra yerlərdə qəza rəisi olmuşdur. 439

Xoyski, Fətəli xan (1875-1920): Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurucularından biri, görkəmli dövlət xadimi. Moskva Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Bakı Şəhər Dumasının sədri (1917-1918), Zaqaf-qaziya Seyminin üzvü və Zaqafqaziya Federativ Respublikasının Xalq Maarifi naziri (1918) olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyətinin ilk hökumətinin sədri seçilmiş, Cümhuriyyət dövründə bir neçə dəfə Baş Nazir, eləcə də Daxili İşlər naziri, Ədliyyə naziri, Xarici

İşlər naziri vəzifələrini icra etmişdir. Bolşevik işğalından sonra Tiflisə mühacirət etmiş və orada erməni daşnakları tərəfindən şəhid edilmişdir. 93, 94, 133, 144, 147, 152, 153, 262, 277, 320, 344, 345, 363, 365, 368, 384, 406, 425, 429, 434, 459, 484

Xristyuk, Pavel Anikeyeviç (1890-1941): Ukraynanın ictimai-siyasi xadimi. Bir sıra hökumətlərdə müxtəlif vəzifələr tutmuşdur. Milliyətçilikdə günahlandırılaraq 1931-ci ildə həbs edilmiş, 1941-ci ildə həbs düşərgəsində ölmüşdür. 30

Xudat: Azərbaycanın Xaçmaz rayonu ərazisində şəhər. 18, 124

Xuc: Azərbaycanın Quba rayonu ərazisində kənd. 122

Xuramoviç, İsmayıl bəy: Tiflisdə Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin sədri olmuş, Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyi Dəftərxanasının direktoru vəzifəsini tutmuşdur. 203

Xüsusi Şura (Cənub): 1918-1919-cu illərdə Cənubi Rusiya ordusu və Könüllü ordu nəzarətindəki ərazilərdə təsis edilən məşvərət və icra orqanı; Cənubi Rusiya Silahlı Qüvvələri yanında Xüsusi Şura. Rusiyalı 1 avqust 1914-cü il tarixindəki sərhədləri daxilində bərpa etmək məqsədi güdürdü. 43

İbnül-Əsir Cəziri (1160-1233): ərəb tarixçisi. 95, 106

İbrahim bəy Rəcəb bəy oğlu: Quba qəzasının Xızı kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 120

İbrahim xan (yaxud İbrahim Xəlil xan; 1732-1806): Qarabağ xanı. 249

İbrahimov 119

İbrahimov, Xəlil (Xəlil İbrahim; Xəlil İbrahimzadə; 1892-1938): Azərbaycanlı müəllim, publisist və tənqidçi. Şuşada anadan olmuşdur. Bakıda müəllim işləmiş,

müxtəlif qəzet və jurnallarda, o cümlədən “Azərbaycan” qəzetində yazılar dərc etdirmiş, bir müddət “Azərbaycan” qəzetinin “müvəqqəti müdiri” olmuşdur. 1938-ci ildə həbs edilərək güllələnmişdir. 34, 43, 113

İbrahimzadə, Ağaməhəmməd 62

İkinci Getmanlıq 489

İkinci Qızlar gimnaziyası (Bakı) 298

“İqdam”: 1894-1928-ci illərdə İstanbulda türk dilində nəşr edilən gündəlik siyasi və elmi qəzet. 1894-1910-cu illərdə “İqdam”, 1910-1912-ci illərdə “Yeni İqdam”, 1912-ci ildə bir müddət “İqtiham”, 1912-1928-ci illərdə yenə “İqdam” adıyla nəşr edilmişdir. 97

İqnatus: Finlandiyanın Amerika Birləşmiş Ştatlarında səfiri olmuşdur. 18

İqriq: Azərbaycanın Quba rayonu ərazisində kənd. 121

İlyəşevic: Muğanda Azərbaycan Cümhuriyyətinin ordusuna qarşı döyüşən qüvvələrin komandirlərindən biri olmuşdur. 16

İlyuşkin, Pyotr Fyodoroviç: Bakı Şəhər İdarəsinin və Bakı Şəhər Dumasının üzvü olmuşdur. 1917-ci ildə Bakı Şəhər İdarəsinin rəisi və Bakı qubernatoru vəzifələrini müvəqqəti olaraq icra etmişdir. Cümhuriyyət dövründə Bakı Şəhər İdarəsinin rəisi olmuş, sovet dövründə isə Bakı Şəhər Sovetində müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir. 17, 21, 248, 338, 443, 465, 487

İngilis, ingilislər 7, 11, 13, 14, 24, 29, 31, 32, 33, 76, 92, 93, 106, 131, 146, 151, 152, 156, 165, 166, 168, 176, 178, 180, 188, 196, 201, 209, 220, 221, 222, 235, 256, 257, 258, 266, 269, 312, 321, 323, 345, 366, 367, 371, 372, 387, 390, 393, 398, 420, 426, 427, 448, 449, 450, 451, 458, 460, 463, 475

İngiltərə 9, 10, 11, 14, 15, 33, 40, 57,

58, 60, 70, 71, 72, 86, 92, 93, 127, 134, 137, 138, 151, 157, 166, 168, 190, 195, 201, 203, 204, 213, 220, 243, 259, 260, 261, 262, 265, 266, 269, 302, 303, 310, 319, 324, 325, 326, 345, 366, 380, 391, 393, 422, 427, 430, 474, 489, 491

İngiltərə-Yaponiya İttifaqı: İngiltərə ilə Yaponiya arasında 1902-1921-ci illərdə mövcud olan və üç sazişlə təsdiqlənən ittifaq. Birinci saziş 1902-ci ildə 5 il müddətinə, ikinci saziş 1905-ci ildə 10 il müddətinə, üçüncü saziş isə 1911-ci ildə yenə 10 il müddətinə imzalanmışdı. Paris Sülh Konfransında Yaponiya bu ittifaq sayəsində bəzi planlarını həyata keçirməyə çalışmışdır. İngiltərə-Yaponiya İttifaqı 1921-ci ildə ləğv edildi. 474, 489

İngiltərə kralı 9, 10, 20, 382, 423

İnquş, inquşlar: Şimali Qafqaz xalqlarından; İnquşetiyanın yerli əhalisi. 81, 225, 291

“İnsanların tarixi faciələri yaxud Əlvahi-intibah”: bax. “Əlvahi-intibah”.

İnvud 180

İran 9, 36, 52, 53, 77, 78, 83, 87, 94, 95, 96, 132, 134, 139, 149, 180, 190, 227, 247, 291, 323, 329, 331, 332, 333, 359, 381, 386, 399, 415, 422, 441, 444, 480, 481, 482, 484, 485, 491

İranlı, iranlılar 51, 95, 97, 187, 332, 333

İretski, Konstantin Aleksandroviç (1842-1918): Rusiyanın Tver quberniyası dvoryanlarından olan İretski daha sonra Bakıya köçmüş, burada yaşamış və işləmişdir. Müxtəlif xeyriyyə cəmiyyətlərinin, maarif və maliyyə qurumlarının işində yaxından iştirak etmişdir. 1885-ci ildə Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayı Şurasının sədri seçilmişdir. 1887-1917-ci illərdə Bakı Şəhər Dumasının üzvü, 1894-1898-ci illərdə Bakı Bələdiyyəsinin sədri

olmuşdur. 101, 107, 244

İrəvan 3, 26, 40, 191, 304, 348, 349, 350, 351, 353, 365, 375, 386, 390, 394, 396, 398, 466

İrkutsk 29, 58

İslam, İslamiyyət, müsəlman, müsəlmanlıq 3, 11

“İslamiyyət”: Bakıda karvansara tipli mehmanxana. Bazar (indiki Azərbaycan prospekti), Qubernski (indiki Nizami küçəsi) və Poçt (indiki Süleyman Tağızadə) küçələrinə çıxışı olan bina 1918-ci ilin Mart soyqırımında yandırılmış, sonradan bərpa edilmişdir. 160, 206

İsmayılova, Kamilə xanım: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 42

İspan qripi 39, 175

İspanyol nəzləsi: bax. İspan qripi.

İstanbul 57, 69, 70, 71, 86, 92, 93, 106, 166, 195, 201, 223, 285, 304, 325, 331, 353, 354, 396, 417, 441, 461, 466, 475, 490

İsveç 156, 198

İsveç Hökuməti 188, 189

İsveçli, isveçlilər 189

İsveçrə 90, 92

İtaliya 10

“İttihad” məktəbi (Bakı) 268

“İttihad” fraksiyası (Azərbaycan Parlamentində) 154, 285, 298

“İttihad” partiyası (Azərbaycan) 187, 232, 233, 285, 429, 458, 459

Jitkov 37

“Jorj” əksxanası: Bakıda; Mariinski (indiki Rəsul Rza) və Torqovı (indiki Nizami) küçələrinin kəsişməsində fəaliyyət göstərmiş fotoqraf studiyası. 19, 41, 63, 104

Kabarda: Şimali Qafqazın mərkəzi hissəsində tarixi vilayət. Hal-hazırda Rusiya Federasiyasının tərkibində Kabarda-Balkar Respublikasına daxildir. 167, 222, 325, 339

Kabardalı, kabardalılar: bax. Kabardin, kabardinlər.

Kabardin, kabardinlər (yaxud kabardalılar): Əsasən Rusiya Federasiyasının Kabarda-Balkar Respublikası ərazisində, eləcə də bir sıra digər yerlərdə yaşayan müsəlman xalq. Kabarda-çərkəz dilində danışirlər. 167, 225, 291, 476

Kadet partiyası; kadetlər (Konstitution-Demokratik Partiya): XIX əsrin əvvəllərində Rusiyada fəaliyyət göstərmiş siyasi partiya. 1905-ci ildə qurulan partiya, 1917-ci ilin axırlarında bolşeviklər tərəfindən qadağan edildikdən sonra da bir müddət gizli olaraq öz fəaliyyətini davam etdirmiş, Ağqvardiyaçılar hərəkatını müdafiə etmişdir. 3, 516, 47, 134, 136, 202, 232, 241, 243, 270, 299, 320, 410, 453, 467

Kalinovski (Kalinovskaya): Çeçenistanın Nauriski rayonunda kənd. 222

Kalyayev, İvan Platonoviç (1877-1905): Rus şairi, inqilabçısı və terrorçusu. Rusiya imperatoru II Aleksandrın oğlu Böyük knyaz Sergey Aleksandroviçə sui-qəsd etmişdir. Asılıaraq edam edilmişdir. 138, 141

Kamal Məhəmməd oğlu: Quba qəzasının Avaran kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 123

Kamenisti: Bakıda küçə; indiki Bəşir Səfəroğlu küçəsi. 292, 363

Kanayan, Drastamat (Dro; 1883-1956): Erməni terrorçu və hərbi cinayətkar; Daşnaksutyun üzvü. Şərqi Anadolu və Qafqazda dinc müsəlman-türk əhaliyə divan tutulmasında xüsusi rolu olmuşdur. 3, 191, 404, 409

Kantemirovka: Rusiyanın Voronej vilayətində şəhər tipli qəsəbə. 290

Kapitalist, kapitalizm 11, 53, 64

Kaprinskaya, Y. M.: müəllimə. 298

Kara-Murza, Pavel Makaroviç: Bakının erməni sakinlərindən. 38

Karçikyan: Erməni ordusu zabiti; poruçik. 1918-ci ilin yanvar ayında Gürcüstan hərbiçilərinə əsir düşmüşdür. 411

Karçikyan, Xaçatur Ovannesoviç (1882-1918): Ermənistanın siyasi xadimi, hüquqşünas. Daşnaksutyun partiyasının üzvü olmuşdur. Zaqafqaziya Hökumətində Maliyyə naziri, Ermənistan Respublikası Hökumətində əvvəlcə Maliyyə, sonra Sosial Təminat naziri olmuşdur. 191, 353, 389, 402

Karl I, Frans İosif [Karl I. Franz Josef; 1887-1922]: Avstriya-Macaristan imperatoru; 21 noyabr 1916 – 12 noyabr 1918 tarixləri arasında hakimiyyətdə olmuşdur. 10

Karolin adaları [Caroline Islands]: Sakit okeanın qərb hissəsində arxipelaq. XIX əsrin axırlarından 1914-cü ilə qədər Almaniyanın koloniyası olmuş, 1914-cü ildə Yaponiya tərəfindən işğal edilmişdi. 474

Karoyi, Mihay [Mihály Károlyi; 1875-1955]: Macarıstanın dövlət xadimi. 1918-ci ilin 31 oktyabrından noyabr ayının ortalarına qədər Baş Nazir, daha sonra Macarıstan Respublikasının Prezidenti olmuşdur. 11

Karpat 56

Kartsivadze, Nikolay İotamoviç (1884-1937). Gürcüstanın ictimai xadimi və diplomatı. Ali hüquq təhsili almışdır. Menşeviklərin Gürcüstandakı rəhbərlərindən biri idi. Gürcüstanın Azərbaycan Cümhuriyyətindəki siyasi nümayəndəsi təyin edilmişdi. 1937-ci ildə Sovet rejimi tərəfindən həbs edilərək güllələnmişdir. 203, 372, 373, 374, 382, 460

Karşteynbaum 360, 381, 401, 423, 445, 466

“Kaspi”: 1881-1919-cu illərdə Bakıda rus dilində nəşr edilən qəzet. 24, 25, 59, 83

“Kaspi”: neft şirkəti 196

“Kaspi-Çernomor” şirkəti 195, 196

“Kavkazskiy kalendar”: Qafqaz haqqında illik məlumat kitabı; 1845-1916-cı illərdə Tiflisdə çap edilmişdir. 50, 64

“Kavkazskoye slovo”: 1914-1919-cu illərdə Tiflisə rus dilində nəşr edilən gündəlik qəzet. Bu qəzetin arxasında erməni burjuaziyasının böyük nümayəndələri dayanırdı. 2, 14, 311, 375, 396

“Kazbek”: gəmi. 269

Kazimi, Mirmahmud (yaxud Mirmahmud Kazımlı; Mirmahmud Kazımovski; 1882-1940): Azərbaycan aktyor, rejissor və dramaturqu. 342

Kazımzadə, Abbasqulu (1882-1947): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. 133, 284, 334

Keller, Fyodor Arturoviç (1857-1918): rus hərbiçi, ağqvardiyaçı general. 1877-1878 Rusiya-Türkiyə müharibəsinin və Birinci Dünya müharibəsinin iştirakçısı olmuşdur. Cənubi Rusiyada ağqvardiyaçılar hərəkatının başçılarından biri olmuşdur. 220

Kerç 180

Kiçikxanov, Bayram Niyazi oğlu (yaxud Kiçikxanlı; 1889-1922): Azərbaycanın siyasi xadimi. Zaqatalada maarif müfəttişi işləmişdir. Zaqataladan Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmiş, eyni zamanda Parlamentin katibi olmuşdur. “Əhrar” partiyasının üzvü idi. 459

Kilid: Zəngəzur qəzasının kəndi. 190

Kilvar (yaxud Gilvar): Azərbaycanda kənd; hal-hazırda Şabran rayonunun tərkibindədir. 125

Kiyev 58, 134, 137, 140, 167, 221, 222,

240, 241, 242, 243, 302, 345, 372, 475

Klemanso, Jorj [Georges Clemenceau; 1841-1929]: Fransanın dövlət xadimi. 1906-1909 və 1917-1920-ci illərdə Baş Nazir olmuşdur. 134, 324

Klenevski, Viktor Viktoroviç (1883 - ?): Milliyyətə polyak olan Klenevski Slavyan-Rus Cəmiyyətindən Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmiş, 1919-cu ilin mart-dekabr aylarında Sosial Təminat naziri olmuşdur. 133, 138

Kobaxidze: Tiflis Universitetində tələbə təşkilatının fəallarından olmuşdur. 102

Koblens [Koblenz]: Almaniyanın qərbində şəhər. 220

Kokerell, F. P.: Antanta dövlətlərinin Bakıdakı polis müdiri olmuşdur. 39, 246

Kokorev, Vasili Aleksandroviç (1817-1889): Rus taciri və sənayeçisi. Təsisçilərindən olduğu “Zakaspiysk Ticarət Şirkəti” Suraxanıda kerosin emalı zavodu açmışdı. 80, 155

Kolçak, Aleksandr Vasilyeviç (1874-1920): Rusiyanın hərbi və siyasi xadimi; admiral. Ağqvardiyaçılar hərəkətinin başçısı, Rusiyanın Ali rəhbəri (noyabr 1918 – fevral 1920) və Rus ordusunun Ali Baş komandanı (noyabr 1918 – yanvar 1920) olmuşdur. 10, 302, 320, 326, 371

Kolesnikov, İvan Nikiforoviç (1860-1920): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmiş, 1918-ci ildə Könüllü orduya daxil olmuş, Terek kazaklarının komandiri təyin edilmişdir. 168

Kolevalov: Qusar qəsəbəsinin rus əhalisinin nümayəndəsi olmuşdur. 125

Kolyubakin küçəsi: Bakıda küçə. Köhnə adı “Qəssabbazar” idi. Çar Rusiyası dövründə “Kolyubakin küçəsi” adını almış, daha sonra bolşeviklər tərəfindən “Yefim Saratovets küçəsi” adlandırılmışdır. İndiki

adı “Nigar Rəfibəyli küçəsi”dir. 42, 104, 161, 183, 249, 316, 359, 360, 401, 423, 466

Konotop: Ukraynanın Sumı vilayətində şəhər. 242

“Kooperasiya” Xəzəryanı İstehlak Cəmiyyətləri İttifaqı: Cümhuriyyət dövründə mövcud olmuş istehlak cəmiyyətləri ittifaqı. 18, 268, 272, 315, 359, 479

Kopelioviç, Samuil İzrailoviç: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 19, 41, 63, 105, 160, 183, 205, 227, 249, 315, 338, 359, 381, 401, 422, 444, 466, 488

Kopenhagen; Kopenhaq: Danimarkanın paytaxtı və ən böyük şəhəri. 10, 92, 188, 302

Kopenhaq: bax. Kopenhagen.

Korvin-Krukovski, Aleksandr Vladimiroviç (1872-1943): Rusiyanın hərbi xadimi, general. Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmiş, 1917-ci ilin axırlarında Könüllü orduya daxil olmuşdur. Krım piyada diviziyasının komandiri olmuşdur. Rusiyada Vətəndaş müharibəsi başa çatdıqdan sonra mühacirətə getmişdir. 137

Köçərli, Firdun bəy (1863-1920): Azərbaycan görkəmli maarif xadimi, ədəbiyyatşünası və yazıçısı. Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirmişdir. 1918-ci ildə Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsini Qazaxa köçürərək müstəqil bir seminariyaya çevirmiş və bu seminariyanın direktoru olmuşdur. Azərbaycan Milli Şurasının üzvü kimi İstiqlal Bəyannaməsini imzalayanlar arasında yer alan Firdun bəy Köçərlinin Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə dair əsərləri xüsusilə dəyərlidir. Bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. 40, 119

Köhnə Xudat: Xaçmaz rayonu ərazisində kənd. 124

Könüllü ordu: Rusiyada Vətəndaş müharibəsi əsnasında, ağqvardiyaçı zabitlərin Rusiyanın cənub bölgələrində təşkil etdikləri ordu. 30, 43, 136, 138, 140, 167, 191, 241, 242, 302, 314, 325, 345, 357, 372, 475

Köprülüzadə, Məhməd Fuad bəy (1890-1920): Türk ədəbiyyatşünası və türkoloqu. Türk ədəbiyyatı tarixinə dair bir sıra qiymətli əsərlərin müəllifidir. Eyni zamanda siyasətlə də məşğul olmuş, dəfələrlə millət vəkili seçilmiş, 1950-1956-cı illərdə Türkiyə-nin Xarici İşlər naziri olmuşdur. 96

Krasilnikovun evi: Bakıda, Nikolayevski (indiki İstiqlaliyyət) küçəsində mülk. 19, 41, 105, 161, 205, 227, 249, 315, 359, 444, 488

Krasnovodsk: indiki Türkmənistanın Türkmənbaşı şəhərinin 1993-cü ilə qədərki rəsmi adı. 61, 179, 203, 269, 292, 359, 381, 418, 422

Krasnovodski: Bakıda küçə; indiki “Səməd Vurğun” küçəsi. 19, 42, 63, 104, 161, 249, 316, 360, 401, 444, 488

Kravçenko, Vasili: Slavyan-Rus Cəmiyyətindən Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə üzv seçilmişdir. 133, 308

Kırım 12, 13, 21, 135, 136, 137, 140, 166, 280, 474

Kırım Hökuməti 12, 135

Kırım xanı 332, 339

Kırım tatarları 135, 316, 332,

Kırım türkləri 135, 213

Krımıtayev 135

Krivoşeyin, Aleksandr Vasilyeviç (1857-1921): Rusiyanın dövlət xadimi. Dövlət Şurasının üzvü (1906-1917); Cənubi Rusiya Hökumətinin sədri (iyun-oktyabr 1920) olmuşdur. 134, 241

Kronştadt: Rusiyanın şimal-qərbində, Fin körfəzində liman şəhəri. 58, 167, 222,

326

Krupp, Alfred [Alfred Krupp; 1812-1887]: Alman sənayeçi və silah istehsalçısı. Öz dövründə Avropanın ən böyük silah (xüsusilə top) istehsalçısı olan Krupp “toplar kralı” kimi tanınmışdı. 221

Kuban 181, 241, 242, 313

Kursk: Rusiyanın Kursk vilayətində şəhər. 242

“Kurski pravda” (Kurskaya pravda): Kurskda çap edilən siyasi-ədəbi qəzet. İlk nömrəsi 30 may 1918-ci ildə çıxmışdır. 138

Kuşka: Türkmənistanın cənubunda şəhər; indiki Sərhədəbad şəhəri. 295

Kutaisi 37, 180, 353, 393, 395, 402, 435

Kürkənd: Bakının kəndlərindən; hal-hazırda mövcud deyil. 17

Q. bəy Oruc oğlu: Quba qəzasının PİRƏBƏDİL kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Qafar oğlu: Şəmkirin Çardaxlı (indiki Çənlibel) kəndinin yasavulu (polis nəfəri) olmuşdur. 224

Qafqaz, Qafqaziya 7, 8, 9, 13, 14, 15, 23, 24, 30, 31, 32, 38, 45, 57, 60, 72, 73, 78, 79, 90, 94, 115, 120, 121, 124, 125, 134, 136, 145, 146, 147, 148, 151, 154, 155, 167, 173, 174, 190, 192, 193, 194, 209, 214, 223, 226, 234, 237, 257, 258, 262, 265, 266, 268, 271, 280, 299, 304, 319, 323, 332, 341, 342, 343, 344, 354, 355, 366, 367, 369, 374, 379, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 396, 397, 398, 406, 415, 416, 418, 427, 437, 438, 440, 453, 457, 463, 471, 472, 477

“Qafqaz”: neft şirkəti. 196

Qafqaz Azərbaycanı 8

Qafqaz Konfransı 6

“Qafqaz və Merkuri”: Volqa çayında və Xəzər dənizində gəmiçiliklə məşğul olan şirkət. 1849-cu ildə yaradılmış, 1918-ci

ildə milliləşdirilmişdir. 160, 196, 293

Qafqaz türkü, Qafqaz türkləri 78, 397

Qafqazlı, qafqaziyalı; zaqafqaziyalı
201, 214, 235, 284, 319, 397

Qala küçəsi: Bakıda, İçəri şəhərdə
küçə. 315, 338, 360, 380, 401, 422, 445,
466, 488

Qalabəy Ağabala oğlu: Quba qəzasının
Həbib kəndində camaat nümayəndəsi
olmuşdur. 122

Qalinovski, Yurvin 44

Qalisiya (yaxud Qaliçya): Şərqi
Avropada tarixi vilayət. Hal-hazırda Polşa
və Ukrayna sərhədləri daxilindədir. 136,
221

Qara dəniz 12, 166, 173, 194, 201,
325, 345, 361, 371

Qara şəhər; Qara şəhər dairəsi:
Bakının rayonu (Cümhuriyyət dövrü). 16,
160

Qarabağ 79, 81, 165, 189, 256, 259,
266, 272, 304, 310, 311, 312, 321, 322,
323, 326, 342, 364, 365, 366, 367, 368,
376, 386, 387, 388, 390, 405, 406, 407,
408, 423, 437, 471

Qarabağ xanlığı 323

Qarabəyli, Qara bəy (1873-1953):
Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, eyni
zamanda həkim və jurnalist; Azərbaycan
Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü. “Difai”
partiyasının rəhbərlərindən, “İttihad”
partiyasının sədri olmuşdur. “Həyat”,
“İrşad”, “Kaspi” kimi bir sıra nəşrlərlə
əməkdaşlıq etmişdir. 38, 80, 133, 187,
244, 285, 390, 458

Qaradağ (Avropa) 28, 223

Qaradağlı (Goranboy): Azərbaycanın
Goranboy rayonu ərazisində kənd. 399,
402

Qaraxan Qədəş oğlu: Quba qəzasının
Zixur kəndində camaat nümayəndəsi
olmuşdur. 122

Qarayev, Əliheydər (1896-1938):
Azərbaycanın siyasi xadimi. Azərbaycan
Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü
olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan
sonar Bakı Sovetinin sədri, Azərbaycan
Sovet Sosialist Respublikasının Hərbi
Dəniz İşləri xalq komissarı, Əmək xalq
komissarı və Ədliyyə xalq komissarı olmuş,
bir sıra digər vəzifələrdə işləmişdir. 1937-
ci ildə həbs edilmiş, 1938-ci ildə
güllələnmişdir. 133, 459

Qardaşov, Aslan bəy (1866-1920):
Azərbaycan Cümhuriyyətinin dövlət
xadimi. “Əhrar” partiyasının liderlərindən
biri, Milli Şuranın və Parlamentin üzvü,
Əkinçilik və Dövlət Əmlakı naziri
olmuşdur. 134

Qarzanıyem: Zəngəzur qəzasında
mövcud olmuş azərbaycanlı kəndi. 94

Qasım kənd: Dağstanda kənd, Süley-
man-Stalski rayonunun inzibati mərkəzi.
37

Qasimov, Ağaverdi: Azərbaycan Cüm-
huriyyəti Parlamentində mülki nəzarətçi
olmuşdur. 425

Qasimov, Hacı 15, 62, 443

Qasimov, Qasım: Bakı Şəhər
Dumasının üzvü. 244

Qasimov, Sadiq. 330

Qasimov, Yusif: Qazax darülmüəllimini
müəllimlərindən.

Qasımzadə, Hacı İbrahim: “Bəsirət”
qəzetinin baş redaktoru olmuşdur. 159

Qasımzadə, Hacı Səlim Səyyah (1869-
1943): Şair və müəllim. Vilnüs və İstan-
bulda təhsil almış, bir çox ölkələrə səyahət
etmişdir. Bakıda müəllim kimi fəaliyyət
göstərmişdir. Zəngin bir ədəbi irs
qoymuşdur. 140

Qasımzadə, Yusif (1896-1957): Qazax
seminariyasının müəllimi olmuşdur.
Sovetləşmədən sonra rəhbər vəzifələrdə

işləmişdir. Salyan qəzası inqilab komitəsinin sədri, “Kommunist” qəzetinin redaktoru və Azərbaycan SSR Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin katibi olmuşdur. 1937-ci ildə həbs edilərək 20 il müddətinə islah-əmək düşərgəsinə məhkum edilmişdir. 1955-ci ildə reabilitasiya olunmuşdur. 442

Qayıbov, Bəybala bəy: Quba qəzasının Alpan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Qazax: Azərbaycanın qərb rayonlarından. 18, 39, 44, 49, 50, 119, 175, 304, 305, 332, 366, 379, 442, 443, 446

Qazax Darülmüəllimini (Qazax Müəllimlər Seminariyası) 39, 40, 44, 442, 443, 446

Qazaxıstan 295

Qazaryans, Krikor: Quba qəzasının Kilvar kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 125

Qerbel, Sergey Nikolayeviç (1856 - ?): Rusiya və Ukraynanın dövlət xadimi. 1918-ci ilin noyabr-dekabr aylarında Ukrayna Dövlətinin (İkinci Getmanlıq) Nazirlər Sovetinin sədri olmuşdur. 1919-cu ildə Almaniyaya mühacirətə getmişdir. Sonrakı taleyi naməlumdur. 28

Qəbulov, İslam bəy (1879-1920): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Qaxda və Bakıda müəllimlik etmiş, mətbuatda məqalələrlə çıxış etmiş, dərslərlər yazmışdır. Müsavat partiyasının, Zaqafqaziya Seyminin üzvü olmuşdur. 307, 328, 356, 377, 415, 440, 462

Qədir Qurban oğlu: Quba qəzasının Alpan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Qəhrəman Yüzbəy oğlu: Quba qəzasının Zixur kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 122

Qənbər bəy Xeyir bəy oğlu: Quba

qəzasının Köhnə Xudat kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124

Qərib Məhəmmədkərim oğlu (yaxud Qərib Kərimoğlu; 1870-1926): Nuxa qəzasından Azərbaycan Parlamentinin üzvü seçilmişdir. Əhrar fraksiyasını təmsil etmişdir. 50, 64

Qırcakski 135

Qırməki: Bakının Binəqədi rayonunda dərə. 247

Qırmızı ordu (Rusiya) 137, 138, 222, 313, 314, 325, 371, 474

Qoqol küçəsi: Bakıda küçə 39, 359, 381, 401, 422, 444, 466, 486, 488

Qoldqor-Fradkin: Bakıda diş həkimi. 315, 338, 360, 381, 401, 422, 445, 466, 488

Qolitsın, Qriqori Sergeyeviç (1838-1907): Rusiyanın dövlət xadimi, general. Qafqaz müharibəsinin iştirakçısı idi. 1896-1905-ci illərdə Qafqaz Hərbi Dairəsinin komandanı (Qafqaz canişini) olmuşdur. 74, 75, 86

“Qolos Kiyeva”: 1918-ci ilin aprel-dekabr aylarında nəşr edilmiş gündəlik qəzet. 372

“Qolos Moskvi”: Moskvada 1907-1915-ci illərdə nəşr edilən gündəlik ictimai-siyasi qəzet. 74

“Qolos zemli”: rus qəzeti. 74, 86

Qoloşapov, V. N.: Qafqazda xidmət etmiş rus generalı. Erməni-müsəlman münaqişəsi əsnasında kəskin bir şəkildə ermənipərəst mövqə tutmuş, müsəlman əhaliyə zülm etmişdir. 471

Qori 40, 353, 415, 443

Qori Seminariyası 443

Qraf Maksimilian: Alman şairi Şillerin “Qaçaqqlar” adlı dram əsərindəki obraz nəzərdə tutulur. 59, 65

Qrebyonka: Ukraynanın Poltava vilayətində şəhər. 242

Qriqorov: Bakıda silahlı soyğun üstündə tutulmuşdur. 269

Qriqoroviç-Barski, Dmitri Nikolayeviç (1871-1958): Rusiyanın ictimai-siyasi xadimi. Kiyev Şəhər Dumasının üzvü olmuş, Ümumukrayna Konstitusion-Demokratik Partiyasının sədri seçilmişdi. Yassı görüşündə iştirak etmişdir. 1922-ci ildən mühacirətdə yaşamışdır. 134

Qroznenski: Çeçenistanın Qroznenski rayonunda kənd. 222

Qrozni 81, 221, 222, 325

“Qruziya”: 1918-1921-ci illərdə Tiflisdə rus dilində nəşr edilən gündəlik qəzet. Heç bir partiyanın orqanı olmadığını elan etsə də, bu qəzet əslində gürcü millətçilərinin görüşlərini əks etdirirdi. 6, 13, 72, 86, 204, 375

Quba 18, 26, 36, 37, 44, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 129, 204, 225, 305, 357, 379, 384, 439

Quba meydanı (Bakı) 16

Qubernski: Bakıda küçə; indiki Nizami küçəsi. 1, 19, 23, 41, 45, 63, 67, 89, 105, 109, 131, 143, 160, 165, 183, 187, 205, 206, 209, 227, 228, 231, 249, 250, 253, 275, 297, 315, 316, 319, 341, 359, 363, 383, 401, 403, 425, 444, 447, 466, 469, 488

Qubonin, Pyotr İonoviç (1825-1894): Rus tarixçi və sənayeçisi. Vasili Aleksandroviç Kokorevklə birgə “Bakı Neft Cəmiyyətini” qurmuşdu. 155

Quçkov, Fyodor İvanoviç (1860-1913): Rusiyanın ictimai-siyasi xadimi; 17 Oktyabr İttifaqı partiyasının təsisçilərindən olmuşdur. 74

Quxman, Moisey Arkadyeviç: Qulaqburun-boğaz həkimi. Yəhudi Milli Şurasından Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmiş, Parlamentdə Milli azlıqlar fraksiyasının üzvü olmuşdur. 80,

133, 188, 279, 459

Qukasov, Pavel Osipoviç (yaxud Poqos Qukasyants; 1858-1937): neft sənayeçisi. 196

Quliyev, Ağabala (1862-ci ildə doğulmuşdur): Azərbaycanlı sahibkar və xeyriyyəçi. Bakıda və Rusiyanın bir sıra şəhərlərində un dəyirmanlarına və düyü təmizləmə fabriklərinə sahib idi. Bakı Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin qurucularından idi. Cümhuriyyətin süqutundan əvvəl İrana gedən Quliyev bir daha Azərbaycana qayıtmamışdır. 37

Qulubəyov, Əli bəy 329

Qulubəyov, Teymur bəy (1885-1918): Azərbaycanlı sənayeçi, milyonçu və xeyriyyəçi. Neft mədənlərinin, kerosin və benzin zavodlarının sahibi olmuşdur. 60

Qumbaşı: Azərbaycanın Lənkəran rayonunda kənd. 16

“Quran” 44, 65, 86, 141, 162, 257, 273, 294, 307, 317, 382, 402, 416, 442, 480

Quryev: Qazaxıstanda şəhər; indiki Atrau şəhəri. 291, 292, 295, 326, 329

Qusar 37, 123, 125

“Qyoben”: Birinci Dünya müharibəsi illərində alman hərbi gəmisi. 1914-cü ildə Türkiyəyə verilmiş, 1914-1917-ci illərdə Qara dənizdə rus donanmasına qarşı bir sıra hərbi əməliyyatlar həyata keçirmişdir. 166

Lahican (İran) 139

Lalayan, Stepan Balabekoviç (1891-1919): Şamaxıda anadan olmuşdur. Daşnak zabiti Lalayanın dəstəsi yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilən soyqırımında xüsusilə qəddarlıq nümayiş etdirmişdir. Bakıdakı ingilis ordusu tərəfindən həbs edilmiş, məhkəməsi davam edərkən həbsxanada ürəktutmasından ölmüşdür. 3, 24, 43, 204

Lalayev, Stepan: bax. Lalayan, Stepan Balabekoviç.

Latş Milli Şurası 10

Latviya (yaxud Kurlandiya) 10

Lebedev, Vladimir Aleksandroviç (1879-1947): Rusiyanın sənayeçisi və aviasiyaçısı. Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində qurulan bir sıra hökumətlərdə Ticarət və Sənaye naziri, Ticarət, Sənaye və Təchizat naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. 1920-ci ildən mühacirətdə yaşamışdır. 29

Leh, lehlər: bax. Polyak, polyaklar.

Leh dili, lehçə: bax. Polyak dili, polyakca.

Lehistan: Polşanın tarixi adı. (bax. Polşa)

Leoroxadze 180

Levin, B. L.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 19, 41, 63, 105, 160, 183, 205, 227, 249, 315

Levinski, V. Q. 298

Levinson, İ. 62

Leypsiq [Leipzig]: Almaniyanın şərqində şəhər. 156, 372

Ləgər: Azərbaycan Cümhuriyyətinin Quba qəzasında kənd. 121

Lənkəran 15, 16, 18, 36, 60, 61, 98, 101, 204, 218, 219, 246, 305, 379, 398, 488

Ləzgi, ləzgilər 24, 179, 185

Ləzgi dili 9

Lianozov, Stepan Georgiyeviç (1872-1949): Erməni əsilli neft sənayeçisi. 1907-ci ildə “G. M. Lianozov və oğulları” adlı neft şirkətini qurmuşdu. 196

Libknext, Karl [Karl Liebknecht; 1871-1919]: Almaniya və beynəlxalq fəhlə hərəkatının fəal iştirakçısı, Almaniya Kommunist Partiyasının banilərindən biri. 220, 303

Liflandiya (yaxud Livoniya): Müasir

Latviya və Estoniya ərazilərindən bir qismini əhatə edən tarixi bölgə. 1721-ci ildə Rusiya imperiyasına birləşdirilmiş, imperiyanın süqutundan sonra bölgənin cənubu Latviyanın, şimalı isə Estoniyanın tərkibinə daxil olmuşdur. 166

Lion [Lyon]: Fransanın cənub-şərqində şəhər. 134

Lloyd Corc, Devid [David Lloyd George; 1863-1945]: Britaniyalı siyasətçi. 1905-1908-ci illərdə Ticarət naziri, 1908-1915-ci illərdə Maliyyə naziri, 1915-1916-cı illərdə Hərbi nazir olmuşdur. 6 dekabr 1916 – 19 oktyabr 1922 tarixləri arasında Britaniyanın Baş Naziri vəzifəsini tutmuşdur. 33, 156, 157, 243, 265, 302, 316, 324

“Lokal-Anzeyqer” [Der Berliner Lokal-Anzeiger]: 1883-1945-ci illərdə Berlində alman dilində nəşr olunan gündəlik qəzet. 156, 184, 372

London: Böyük Britaniyanın paytaxtı. 9, 29, 134, 138, 157, 176, 194, 196, 345, 361, 408

Londra: bax. London.

Lopato, İ. V.: Azərbaycan Cümhuriyyəti Mərkəzi Gömrük İdarəsinin rəisi olmuşdur. 17, 128

Luçinski: Azərbaycan Cümhuriyyəti Ərzaq Nazirliyi dəftərxanasının müdiri olmuşdur. 1

Lukomski, Aleksandr Sergeyeviç (1868-1939): Rusiyanın hərbi xadimi, general. Ağqvardiyaçılar hərəkatının liderlərindən və Könüllü ordunun qurucularından biri olmuşdur. Ağqvardiyaçıların Vətəndaş müharibəsində məğlubiyyətindən sonra mühacirətə getmişdir. 28, 242

Luqa: Rusiyanın Leninqrad vilayətində şəhər. 222

Lvov 57, 191

Lvov, Georgi Yevgenyeviç (1861-1925): Rusiyanın siyasi xadimi. 1917-ci ilin mart-iyul aylarında Müvəqqəti Hökumətin başçısı olmuşdur. 30, 345, 361, 474

M. H.: bax. Zeynallı, Hənəfi.

M. Hənəfi: bax. Zeynallı, Hənəfi.

Maarif naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 34, 231, 298, 329, 400, 434

Maarif naziri (Türkiyə) 461

Maarif Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 34, 39, 138, 203, 223, 231, 286, 298306, 307, 309, 329, 357, 413, 432, 438, 440

Maarif Nazirliyi (Ermənistan) 12

Macar, macarlar 261, 317

Macarıstan 324, 392

Macarıstan Prezidenti 11

Mahmud əfəndi Hacı Abdulla əfəndi oğlu: Quba qəzasının Köhnə Xudat kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124

Mahmudov, Mustafa (1878-1937): Azərbaycanın siyasi xadimi. Qori seminarı bitirmiş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllimlik etmişdir. Rusiya II Dövlət Dumasının, Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentinin üzvü olmuşdur. Sovet rejimi tərəfindən repressiyaya məruz qalmış, güllələnmişdir. 206

Mailov teatri: bax. Azərbaycan Hökumət Teatri.

Makarenko, Aleksandr Sergeyeviç (1861-1932): Rusiyanın hərbi xadimi, general-leytenant. 1911-1917-ci illərdə Rusiyanın Baş Hərbi prokuroru olmuş, 1918-ci ildə Ağqvardiyaçılar hərəkətinə qoşulmuş və Rusiyanın cənubunda Xüsusi Şura hökumətində yüksək vəzifə tutmuşdur. Mühacirətdə ölmüşdür. 28

Makdonald: İngilis diplomatı; İngiltərənin Qafqazdakı nümayəndə heyətinin tərkibində (konsul) olmuşdur. 15

Makenzen, Avqust fon [August von Mackensen; 1849-1945]: Almaniyanın hərbi xadimi; general-feldmarşal. Birinci Dünya müharibəsinin əvvəllərində şərq cəbhəsində Ruslara qarşı döyüşmüşdür. 1915-ci ildə alman, Avstriya-Macarıstan və bolqar ordularından ibarət Makenzen Ordular Qrupunun baş komandanı kimi serblərlə, 1916-cı ildə alman, bolqar və türk əsgərlərindən ibarət ordunun komandanı kimi rumınlarla mübarizə aparmışdır. 157, 221

Makinski, Abbasəli bəy (1888-1938): Azərbaycanlı hüquqşünas. Kiyev Universitetinin Hüquq fakültəsində təhsil almışdır. Cümhuriyyət dövründə müxtəlif dövlət qurumlarında hüquq məsləhətçisi və xüsusi tapşırıqlar üzrə məmur kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1938-ci ildə güllələnmişdir. 17, 298

Makinski, Teymur bəy (1874-?): Azərbaycanın dövlət xadimi. Zaqafqaziya Seyminin Müsəlman fraksiyasının, Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Bir müddət Ədliyyə naziri vəzifəsini tutmuş, daha sonra Ermənistan Hökuməti yanında Azərbaycanın diplomatik nümayəndəsi təyin edilmişdir. Cümhuriyyətin süqutundan sonra mühacirətə getmişdir. 231, 459

Malakanlar: xristianlığın kilsə iyerarxiyasını qəbul etməyən malakanlıq sektasına mənsub ruslar. 9, 294, 398

Maliyyə naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 434

Maliyyə naziri (Rusiya) 195

Maliyyə Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 17, 34, 101, 128, 292, 432

Maliyyə və Ticarət Nazirliyi (Azərbaycan) 78

Mançester 194

- Mansvetov: neft sənayeçisi. 196
- Mantaşev, Aleksandr İvanoviç (1842-1911): Erməni əsilli neft sənayeçisi. 196
- Mariinski: Bakıda küçə; indiki Rəsul Rza küçəsi. 19, 41, 63, 104, 381
- Mariinski qız gimnaziyası: Bakıda qız məktəbi. 298, 483
- Markova, Olqa Josifovna: Azərbaycan Parlamenti İdarəsində makinaçı işləmişdir. 384
- Markoviç, Mariya Konstantinovna: Bakıda fəaliyyət göstərmiş mama-feldşer. 42, 104, 161
- Marks, Karl 138
- Marquies, Manuil Sergeyeviç (1868-1939): Rusiyanın ictimai-siyasi xadimi; həkim və hüquqşünas. Sankt-Peterburq məhkəməsinin andlı vəkili idi. Kadetlər Partiyasının, Rusiyanın Dövlət Birliyi Şurası bürosunun üzvü olmuşdur. Yassı görüşündə iştirak etmişdir. Rusiyada Vətəndaş müharibəsi başa çatdıqdan sonra mühacirətdə yaşamışdır. 134
- Marsel 194
- Mart hadisələri: bax. Mart soyqırımı.
- Mart hökuməti: bax. Bakı Fəhlə, Əsgər və Matros Deputatları Soveti.
- Mart soyqırımı: Birləşmiş bolşevik-daşnak qüvvələrinin 1918-ci ildə Bakıda türk-müsəlman əhaliyə qarşı törətdikləri soyqırımı. Rəsmi məlumatlara görə, Mart soyqırımında Bakıda 12 mindən çox azərbaycanlı qətlə yetirilmişdir. Ümum-milliləşmə lider Heydər Əliyevin 26 mart 1998-ci il tarixli fərmanı ilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan olunmuşdur. 2, 23, 26, 91, 98, 139, 271, 466
- Martirosov: Bakıda silahlı soyğun üstündə həbs edilmişdir. 269
- Matsiyevskaya, A. P.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 19, 41, 105, 161, 205, 227, 249, 315, 359, 444, 488
- Maykop: Rusiyanın cənub-qərbində şəhər, hal-hazırda Adige Respublikasının paytaxtıdır. 194
- Mazayev, Mixail Nikolayeviç (1869 - ?): Rus şair və publisisti. 74
- Maznişvili, Georgi İvanoviç (1872-1937): Gürcüstanın hərbi xadimi, general. Abxaziyanın, daha sonra Tiflisin general-qubernatoru olmuş, Ermənistanla müharibədə Gürcüstan qoşunlarının baş komandanı təyin edilmişdir. Gürcüstan Respublikasının süqutundan sonra həbs edilmiş, mühacirətə getmiş, ancaq yenidən vətəninə qayıtmış və 1937-ci ildə güllələnmişdir. 107
- Mdivani, Simon Qurgenoviç (1876-1937): Gürcüstanın siyasi xadimi, diplomat. Gürcüstan Təsisçilər Məclisinin, Milli Şurasının və Parlamentinin üzvü olmuşdur. Gürcüstanın Ermənistandakı ilk siyasi nümayəndəsi (səfiri) təyin edilmişdir. 44
- Mehdiyev 105, 161
- Mehdiyev, Miryaqub (yaxud Miryaqub Mirmehdiyev; 1891-1949): Azərbaycanın dövlət xadimi. Bakı Şəhər Bələdiyyəsi sədrinin müavini, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü, Azərbaycanın Paris Sülh Konfransına göndərdiyi nümayəndə heyətinin üzvü olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra mühacirətdə qalmış, İstanbulda ölmüşdür. 459
- Mehdiyev, Yusif 15, 62, 443
- Mehmandarov, Kərim 266, 272
- Mehmandarov, Səməd bəy (1856-1931): Azərbaycanın hərbi xadimi. Peterburqda hərbi məktəb bitirmiş, Çar Rusiyası ordusunda xidmət etmiş, Rusiya-Yaponiya müharibəsində göstərdiyi şücaətlərə görə mükafatlandırılmış, Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir.

1917-ci ilin fevral inqilabından sonra Rusiya ordusundan istefa vermişdir. Cümhuriyyət dövründə Azərbaycanın Hərbi naziri olmuş, ordu quruculuğu sahəsində böyük işlər görmüşdür. Cümhuriyyətin süqutundan sonra bolşeviklər tərəfindən həbs edilmiş, azadlığa çıxdıqdan sonra müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir. 408, 434, 463

Meller-Zakomelski, Vladimir Vladimiroviç (1863-1920): Rusiyanın siyasi xadimi. Yassı görüşündə Rusiya nümayəndə heyətinin sədri olmuşdur. 134

Menşevik, menşeviklər 5, 23, 59, 60, 236, 345, 376, 453

Merxelev: Zakaspiysk Müvəqqəti Hökumətinin rəhbərlərindən, sosialist inqilabçılardan. 47, 64

Merkuryevski küçəsi: Bakı şəhərinin mərkəzində, indiki Zərifə Əliyeva küçəsinin köhnə adı. Keçmişdə Merkurievski – Zubovski – Şaumyan küçəsi adlarını daşımışdır. 269

Mesxetiya 180

Metrel-sür-Mer 9

“Metropol”: Bakıda mehmanxana; indiki Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin binası. 16, 45, 67, 102, 271

Metternix, Klemens fon [Klemens von Metternich; 1773-1859]: Avstriyanın dövlət xadimi və diplomat. 1809-1848-ci illərdə Xarici İşlər naziri, 1821-1848-ci illərdə eyni zamanda Dövlət kansleri olmuşdur. Vyana Konqresinin əsas təşkilatçılarından biri idi. 33

Məcəlis: Dağıstanda kənd, Qaytaq rayonunun inzibati mərkəzi. 37

Məclisi-Məbusan (Azərbaycan) 38, 45, 50, 63, 64, 67, 80, 81, 84, 86, 87, 89, 102, 109, 111, 113, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129,

131, 143, 144, 147, 153, 154, 169, 170, 172, 173, 184, 187, 188, 192, 193, 202, 203, 206, 211, 212, 218, 228, 232, 233, 241, 246, 253, 262, 267, 272, 277, 280, 281, 282, 293, 294, 301, 307, 320, 341, 343, 344, 345, 363, 364, 383, 384, 385, 386, 388, 390, 391, 398, 402, 403, 404, 406, 408, 423, 425, 429, 435, 437, 441, 445, 447, 450, 454, 459, 467, 486

Məclisi-Məbusan (Türkiyə) 93

Mədən Suları (Mineralniye Vody): Rusiyanın cənubunda, Stavropol diyarında şəhər. 30, 167, 191, 206, 223, 229, 476

Mədrəseyi-Ruhaniyyə: Gəncədə mövcud olmuş məktəb. 178

Məhəmməd Kərim oğlu: Bakıdakı İran təbəələrinə. 247

Məhəmməd Peyğəmbər 45, 176, 246, 267, 271, 275, 276, 289, 291, 307, 308, 309, 322, 416, 472,

Məhəmməd Sadiq (Bakılı) 99

Məhəmməd Sadiq oğlu: Quba qəzasının Sayad kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Məhəmmədov, Ağa 219

Məhəmmədov, Hacıağa 219

Məhəmmədrza İsa oğlu: Quba qəzasının Rük kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Məhəmmədzadə, Mirəsədulla 383

Məhəmmədzadə, Mirzə Muxtar (yaxud Mirzə Muxtar Məmmədov; 1852-1929): Azərbaycanlı xanəndə və teatr aktyoru. 159, 160

Məhəmmədzadə, Mirzəbala (1898-1959): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, publisist və dramaturq. 1924-cü ildən mühacirətdə yaşamışdır. 226, 268, 383, 403, 413

Məhəmmədzadə, Rəhmanəli: Bakıda Bazarnı küçəsində (indiki Azərbaycan prospektində) dükanı olmuşdur. 15

Məhərrəmov, Məhəmməd (1895-1982): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Moskva Universitetində təhsil almışdır. Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Parlamentinin üzvü, Paris Sülh Konfransına göndərilən nümayəndə heyətinin müşaviri olmuşdur. Aprel işğalından sonra mühacirətdə qalmışdır. 133, 283, 459

Məhməd VI (1861-1926): Osmanlı İmperiyasının sonuncu sultanı Məhməd Vəhidəddin. Sultan Əbdülməcidin oğlu idi. 3 iyul 1918-ci ildə Osmanlı sultanı olmuş, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin monarxiyanı ləğv etdiyi 1 noyabr 1922-ci il tarixinə qədər hakimiyyətdə qalmışdır. Mühacirətdə ölmüşdür. 86, 106

Məlik-Yolçuyan, S.: 1918-ci il iyulun axırlarında Bakıda menşeviklər və daşnaklar tərəfindən qurulan Sentrokaspi Diktaturası Hökumətinin üzvlərindən, daşnak. 3

Məlikabbasov, Bəhram bəy: Cavanşir və Gəncə qəzalarında qəza rəisi olmuşdur. 190

Məlikaslanov, Xudadad bəy (1879-1935): Azərbaycanın dövlət xadimi. Peterburqda mühəndislik təhsili almışdır. Zaqafqaziya Seyminin, Azərbaycan Milli Şurasının üzvü olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti hökumətində Nəqliyyat və Rabitə naziri, Poçt və Teleqraf naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra da bir sıra vəzifələrdə işləmişdir. Repressiyaya məruz qalmış və həbs düşərgəsində vəfat etmişdir. 434

Məlikaslanov, Teymur bəy 226, 231

Məlikbabaxanov 246, 297

Məliknamazəliyev, Fərəc bəy (1863-1921): Cəbrayıl və Zəngəzurda qəza rəisi olmuşdur. Bolşeviklər tərəfindən öldürülmüşdür. 189, 266, 327

Məlikov: neft sənayeçisi. 196

Məlikova, Sultanqərib: bax. Məlikova, Qərib Sultan.

Məlikova, Qərib Sultan (1896-1967): Azərbaycanın maarif xadimi. Həsən bəy Zərdabının qızı. 298

Mərkəzi Ev Komitəsi: Bakının ehtiyaclarının təmin edilməsi məqsədi ilə şəhər əhalisini polis dairələrinin (sahələrinin) sərhədləri daxilində qurulan ev komitələrində təşkilatlandırılan və bu komitələrin vahid rəhbər orqanı olan qurum. Quruluş yığıncağı 1917-ci ilin dekabr ayının axırlarında keçirilmişdi. 5, 20, 61, 83, 98, 99, 100, 128, 129, 138, 158, 224, 247, 270, 309, 329, 463, 479

Mərzəğat: Zəngəzur qəzasında (indiki Məgri rayonunda) kənd. 190

Mərzi kəndi: 8

Midiya 52

Mixaylov, İ. 62

Mixaylov, Sergey: Slavyan-Rus Cəmiyyəti tərəfindən Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmişdir. 133

Mixaylovo: Gürcüstanın mərkəzi hissəsində, Şida-Kartli diyarında şəhər; indiki Xaşuri şəhəri. 353

“Mikado” teatrı: Bakıda kinoteatr; indiki S. Vurğun adına Azərbaycan Dövlət Akademik Rus Dram Teatrı. 15

Milaqrəşçensk 29

Millətlər İttifaqı [yaxud Millətlər Cəmiyyəti; Cəmiyyəti-Əqvam; League of Nations]: Birinci Dünya müharibəsinin başa çatmasını rəsmiləşdirən Versal Sülh Müqaviləsi əsasında yaradılan beynəlxalq qurum. 1920-ci ildə yaradılmış, 1946-cı ilə qədər mövcud olmuşdur. 28

Milton, Con [John Milton; 1608-1674]: ingilis mütəfəkkiri və şairi. 198

Milyonni: Bakıda küçə, indiki Fikrət Əmirov küçəsi. 103

Milyukov, Pavel Nikolayeviç (1859-1943): Rusiya siyasi xadimi, eyni zamanda tarixçi və publisist. Konstitusion-Demokratik Partiyasının (Kadetlər partiyası) liderlərindən biri idi. Müvəqqəti Hökumətdə (Rusiya) Xarici İşlər naziri olmuşdur. 74, 134, 241, 299, 354, 450

Mineralniye Vodi: bax. Mədən Suları.

Mirbağırzadə, Mirabbas: Azərbaycanın publisisti və ictimai xadimi; eyni zamanda İrəvanda və Bakıda kitab ticarəti ilə məşğul olmuşdur. Dövrünün mətbuatında çoxsaylı yazılarla çıxış etmişdir. Əsasən tarix mövzusunda olmaqla bir neçə kitabın müəllifidir. Başçılıq etdiyi heyət Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin Naxçıvanın problemləri ilə tanış olması və bu problemləri aradan qaldırmaq istiqamətində adımlar atılması baxımından çox önəmli rol oynamışdır. 160, 177, 466

Mirbağırzadə, Mirələsgər 160

Mirbəy Zair oğlu: Quba qəzasının Fındığan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124

Mirhəşim Mirbağır oğlu 159

Mirqorod: Ukraynanın Poltava vilayətində şəhər. 242

Mirzağa Hacı Abbasqulu oğlu 139

Mirzə Rzaqulu xan 268

Mirzəağa Əliyev küçəsi: bax. Çadrovı.

Mirzəcamalov, Hüseyn bəy Məhəmmədrəfi bəy oğlu (1890-1974): Azərbaycan Cümhuriyyəti Ziraət nazirinin katibi, Parlamentdə Qanun Layihələri şöbəsinin müdiri olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra maarif sahəsində çalışmış, 1921-1922-ci illərdə Türkiyəyə mühacirətə getmişdir. Türkiyədə “Yanar” soyadını qəbul etmişdir. 116, 172, 412

Mirzoyev, İvan Minayeviç (yaxud Ovanes Minasoviç Mirzoyan; ? - 1880): Erməni əsilli iş adamı. Bakıda neft

sənayesinə sərmayə qoymuşdur. 155, 196
Mirzoyevski küçəsi 61

Mistulov, Əlmurza Aslanbekoviç (1869-1918): Rusiyanın hərbi xadimi, general-mayor. Milliyətcə osetin idi. Rusiya-Yaponiya müharibəsi, Birinci Dünya müharibəsi və Rusiyada Vətəndaş müharibəsinin iştirakçısı olmuşdur. Terek üsyanının (23 iyun-10 dekabr 1918) rəhbərlərindən biri idi. 167, 168

Moskva 9, 13, 75, 134, 138, 141, 156, 167, 196, 222, 290, 312, 345, 346, 450, 474, 480, 481

“Moskva” (gəmi) 329

“Moskva-Qafqaz cəmiyyəti”: neft sənayesi şirkəti. 196

Mozdok 81, 167, 168, 326

Mucuq: Quba qəzasının kəndi; hal-hazırda Qusar rayonu ərazisindədir. 120, 130

Muğan bölgəsi: Cavad və Lənkəran qəzalarını əhatə edən bölgə. 16, 78, 305

Muğan diktaturası, Muğan ordusu: Azərbaycanın Muğan bölgəsində (Cavad və Lənkəran qəzalarında) Ağ ordu və bolşevik hərbi qüvvələrindən ibarət olan ordu. 16

Muğanlı: Zaqatalanın kəndi. 18, 21

Muxtar Əli oğlu: Quba qəzasının Zizik kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124

Muxtar Qurban oğlu: Bakıdakı İran təbəələrinə. 247

Muxtarov, Murtuza 309, 314

Muxtarova, Liza (Yelizaveta Tuqanova): Osetin zadəganlarından Aslanbek Tuqanovun qızı, Murtuza Muxtarovun həyat yoldaşı. 292

Murad İsa oğlu: Quba qəzasının Mucuq kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 120

Murmansk (yaxud Murman): Rusi-

yanın şimal-qərbində vilayət və bu vilayətin mərkəzi olan şəhər. 58, 137, 166

Musabəyov, Müzəffər: Quba qəzasının Pirəbədil kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Musayev, Y.: Ağdamda azərbaycanlıların Milli Komitəsinin üzvü olmuşdur. 165

“Müqəddəs Nina” qız məktəbi (Bakı) 224, 298

“Müqəddəs Nina” qız məktəbi (Gəncə) 400

Münhen 10

“Müsavat” partiyası 16, 132, 133, 134, 171, 173, 187, 188, 211, 212, 219, 237, 270, 271, 285, 298, 388, 408, 441, 442, 454, 455, 459, 486, 487, 488

Müsəlman Qadınlar Cəmiyyəti (Müsəlman Ünas Cəmiyyəti) 293, 309, 314

Müttəfiqlər: bax. Etilaf Dövlətləri.

Müvəqqəti Hökumət (Rusiya): Rusiyada 2 mart-25 oktyabr (yeni təqvimlə 15 mart-7 noyabr) 1917-ci il tarixlərində mövcud olan mərkəzi dövlət hakimiyyəti orqanı. 15, 21, 361, 443, 445, 465

Naberejni küçəsi: Bakıda küçə; indiki Neftçilər prospekti. 46, 105, 161

Nabokov, Vladimir Dmitriyeviç (1869-1922): Rusiyanın siyasi xadimi, Kadet partiyasının liderlərindən idi. İkinci Krım Regional Hökumətində Ədliyyə naziri olmuşdur. 135

Nacarov, Aşot Seyranoviç (1897 - ?): Bakıda anadan olmuşdur. Başçılıq etdiyi silahlı dəstələr dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilən soyqırımda xüsusi qəddarlıqla iştirak etmişdir. 1920-ci ildə Bakıda bolşeviklər tərəfindən həbs edilmiş, 1921-ci ildə Ryazanda həbs düşərgəsinə göndərilmişdir. Sonrakı taleyi naməlumdur. 24, 43, 47, 64

“Nadejda” cəmiyyəti 46

Nadir şah: Nəriman Nərimanovun “Nadir şah” pyesində surət. 59, 65

“Nadir şah Əfşar”: Nəriman Nərimanovun pyesi. 59, 65

Nağiyev, Musa (1842-1919): Azərbaycanın neft sənayeçisi və xeyriyyəçi. 269 Naxçıvan 304, 310, 321, 322, 386, 480 Nalçık 136, 222

“Naş qolos”: Menşevik qəzeti. 24

Natanzon, V. N.: “Samolyot” gəmiçilik şirkətinin Bakıdakı agentı olmuşdur. 359, 381, 422

“Natsional” mehmanxanası: Bakıda, Olqinski (indiki Məhəmməd Əmin Rəsulzadə) küçəsində yerləşən mehmanxana. 100

Nazaretyan: Tiflisdə nəşr olunan “Orizon” adlı erməni qəzetinin redaktoru olmuşdur. 204

Nazaryan, Taraz (1858-1926): Erməni mətbəəçi və publisisti. Tiflisdə erməni dilində bir sıra qəzet və jurnallar nəşr etmişdir. 12, 21

Neftçilər İttifaqı 290, 485, 486

Neratov, Anatoli Anatolyeviç (1863-1938): Rusiyanın diplomati. 1910-1916-cı illərdə Xarici İşlər nazirinin müavini olmuş, daha sonra Xarici İşlər naziri vəzifəsini müvəqqəti icra etmişdir. Rusiyanın cənubunda Xüsusi Şura Hökumətinin tərkibində yer almışdır. Fransada mühacirətdə ölmüşdür. 28

Nəqliyyat və Rabitə naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 36, 203, 270, 291, 397, 434

Nəqliyyat və Rabitə naziri (Dağlılar Respublikası) 436

Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 178, 179, 225, 291, 330, 357, 358, 379, 397, 398

Nərimanbəyov, Nəriman bəy Haşım bəy oğlu (yaxud Nərimanbəyli; 1889-

1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, “Müsavat” partiyasının üzvü. Xarkov Universitetinin Hüquq fakültəsində təhsil almışdır. Zaqafqaziya Seyminin və Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Dövlət Nəzarəti naziri olmuşdur. Sovet dövründə bir neçə dəfə həbs edilən Nərimanbəyov 1938-ci ildə güllələnmişdir. 81

Nərimanov, Müzəffər Əliəkbər oğlu (1897-1938): Parlament idarəsində kvestorun (təsərrüfat müdirinin) müavini işləmişdir. Sovet dövründə Azərbaycanda, eləcə də Azərbaycandan kənarında bir sıra rəhbər vəzifələrdə işləmişdir. Repressiyaya qurban getmişdir. 384

Nərimanov, Nəriman (1870-1925): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi və dövlət adamı; eyni zamanda yazıçı, publisist və həkim. 65

“Nəşri-maarif” cəmiyyəti: Azərbaycan xeyriyyə cəmiyyəti. Daha çox təhsil və mədəniyyət sahəsində fəaliyyət göstərmişdir. 91, 487

Nijni Kladbışinski: Bakıda küçə; indiki Mehdi Hüseyn küçəsi. 42, 105, 161

Nikola I Petroviç [1841-1921]: 1910-1918-ci illərdə Qaradağ (Monteneqro) krallığının ilk və yeganə kralı olmuşdur. 223

Nikolay II (1868-1918): Rusiya imperatoru; 1894-1917-ci illərdə haki-miyyətdə olmuşdur. 32, 43

Nikolay Nikolayeviç (Böyük knyaz; 1856-1929): Rus çarı I Nikolayın nəvəsi. 1915-1917-ci illərdə Qafqaz canişini; 1914-1915-ci illərdə və 1917-ci ilin mart ayında Rusiya imperiyasının bütün quru və dəniz qüvvələrinin Baş komandanı olmuşdur. 1919-cu ildə etibarən İtaliya və Fransada mühacirətdə yaşamışdır. Fransada ölmüşdür. 13, 136, 137, 140,

242, 243, 250, 290, 299

Nikolayev: Ukraynanın cənubunda, Dnepr limanına tökülən Cənubi Buq çayının mənsəbində, Qara dəniz sahilindən 65 km içəridə yerləşən şəhər. 166

Nikolayevski: Bakıda küçə; indiki İstiqlaliyyət küçəsi. 19, 41, 62, 89, 105, 129, 131, 161, 205, 227, 249, 267, 315, 333, 334, 359, 444, 488

Nikolsk-Ussuriysk: Rusiyanın Primorsk diyarında, Vladivostok şəhəri yaxınlığında şəhər; indiki Ussuriysk şəhəri. 58

Nobel Qardaşları şirkəti 18, 103, 156, 194, 195, 196, 419

“Nor orizon”: daşnak qəzeti. 321, 393
Novxanı 309

Novxanlı: Bakıda məhəllə olmuşdur. 98, 99

Novı Vartanazor: Zəngəzur qəzasının kəndi. 190

“Novoye vremya”: 1868-1917-ci illərdə Sankt-Peterburqda rus dilində nəşr edilən gündəlik qəzet. 73, 74

Novruz bəy Hacı bəy oğlu: Quba qəzasının İqriq kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Nurəli Hüseyn oğlu: Quba qəzasının Mirzəcan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Nyukasl [Newcastle]: İngiltərənin şərqində şəhər. 156

“O olmasın bu olsun”: Üzeyir Hacıbəylinin operettası. 41, 89

Ocaqverdi Molla Qənbər oğlu: Dövlətli kənd sakini. 190

Odessa: Ukraynanın cənubunda, Qara dəniz sahilində liman şəhəri. 29, 134, 167, 201, 221, 345, 354, 474, 475, 489

Odessa Universiteti 243

Omsk 10, 299, 302, 371

Opoçinin, Vladimir Petroviç (1878-1944): Rus şairi, yazıçısı, dramaturqu və

publistisi. Tiflisdə anadan olmuşdur. Yazıçı-dramaturq Pyotr Alekseyevin oğlu idi. Tiflis gimnaziyasını, Sankt-Peterburq Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Bir müddət Tiflisdə vəkillik etmişdir. Şeir və hekayələri Qafqaz qəzetlərində dərc edilmişdir. Peterburqda çap olunan “Birjeviye vedomosti” qəzetində dərc edilən oçerklərində milli təzyiqlərə məruz qalan Qafqaz xalqlarının mənafeyini müdafiə etmişdir. Oktyabr inqilabından sonra Fransaya mühacirətə getmişdir. 72

Opoçinin, Nikolay Nikolayeviç (1853-1916): Rusiyanın ictimai-siyasi xadimi; Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. 74, 76

Orbay: bax. Hüseyn Rauf.

Ordubad 154, 190, 386

“Orizon”: Tiflisdə nəşr edilən erməni-daşnak qəzeti. 204, 223, 310

Orlando, Vittorio Emanuele [Vittorio Emanuele Orlando; 1860-1952]: İtaliyanın siyasi xadimi; 1917-1919-cu illərdə Baş nazir olmuşdur. 157

Orlov 167

Orucov: Qusarda meşə təsərrüfatında işləmişdir. 123

Orucov, Ə. 62

Orucov, Məhəmmədkərim 18

“Oryol”: sərnəşin gəmisini. 17

Osetin, osetinlər: Qafqaz xalqlarından. 167, 225, 291

Osmanlı, Osmanlı Dövləti, Osmanlı İmperiyası, Osmanlılar 47, 86, 106, 153, 332, 333, 386, 442, 443, 480, 481, 490

Ozanyan, Andranik (1865-1927): Erməni hərbi. Daşnaksutyun partiyasının üzvü idi. Başçılıq etdiyi silahlı dəstələr Qarabağda, Zəngəzurdə və Türkiyənin şərqi dinc əhaliyə qarşı törədilən qırğınlarda xüsusilə fəal iştirak etmişdir. 3, 14, 81, 93, 94, 165, 189, 190,

221, 240, 256, 257, 258, 259, 266, 310, 311, 312, 321, 322, 323, 327, 339, 342, 364, 365, 367, 368, 386, 387, 388, 389, 390, 399, 405, 408, 458, 464

Ömər Məsum oğlu: Quba qəzasının İqriq kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Parapet (Bakı) 42, 104, 161, 183, 246, 248, 249, 268, 272, 315, 316, 337, 358, 359, 360, 380, 400, 401, 422, 423, 465, 466

Paris: Fransanın paytaxtı. 9, 10, 135, 157, 166, 176, 184, 220, 290, 302, 324, 325, 345, 346, 354, 408, 423, 474, 484, 489

Paris Universiteti 42, 104, 161, 316, 359, 401, 444, 488

Pekin: Çinin paytaxtı. 29

Pepinov, Əhməd Cövdət 187, 263, 284, 385, 389, 408, 459

Perovskaya, Sofya Lvovna (1853-1881): “Xalq iradəsi” (Народная воля) terror təşkilatının üzvü olmuş, Rusiya imperatoru II Aleksandrın ölümü ilə nəticələnən terror əməliyyatına rəhbərlik etmişdir. Asılıaraq edam edilmişdir. 138, 141

Persidski: Bakıda küçə; indiki Murtuza Muxtarov küçəsi. 131, 181, 292, 294, 309, 379, 444, 463, 486, 488

Peşt (yaxud Peştə): Macarıstanın paytaxtı Budapeştin şərqi hissəsi. Şəhərin digər hissəsi olan Budadan Dunay çayıyla ayrılır. 11, 157, 191, 324

Peterburq 9, 58, 73, 75, 134, 167, 188, 212, 222, 240, 242, 302, 356, 386, 450, 474

Petlyura, Simon Vasilyeviç (1879-1926): Ukraynanın siyasi və hərbi xadimi. Ukrayna Xalq Respublikası Direktoriyasının rəhbərlərindən olmuşdur. 30, 138, 220, 221, 345, 346, 361, 474

- Petroqrad: bax. Peterburq.
- Petropavlovsk (Petropavlovskaya): Çeçenistanın Qroznenski rayonunda kənd. 222
- Petrovsk: Dağıstanda, indiki Ma-
haçqala şəhərinin köhnə adı. 15, 24, 37,
81, 98, 99, 136, 191, 203, 242, 325, 359,
381, 422, 476
- Pərviz Mirzə: Azərbaycanlı mühəndis,
1918-ci ildə dəmiryolları müfəttişi, 1920-
ci ildə Hökumət İşləri İdarəsinin müdiri
təyin edilmişdir. 226
- Piral: Qusar rayonunun kəndi. 122
- Pirbazar: İrənin Gilan əyalətində liman
şəhəri. 139
- “Pirbazar”: gəmi. 101
- Pirəbədil: Azərbaycanın Şabran rayonu
ərazisində kənd. 121
- Pişnamazzadə, Axund Məhəmməd
(1853-1937): din xadimi. Təhsilini Gəncə
və Təbrizdə almış, Rusiya əleyhində
təbliğatda günahlandırılaraq çar rejimi
tərəfindən Türküstanə sürgün edilmişdir.
1909-cu ildə Qafqaz müsəlmanlarının
şeyxülislamı olmuş (bu vəzifəyə rəsmi
olaraq 1915-ci ildə təsdiq edilmişdir) və 10
dekabr 1918-ci ildə səhhətinə görə öz
xahişi ilə azad edilənə qədər vəzifədə
qalmışdır. Maarifçilik və xeyriyyəçilik
sahəsində də xidmətləri olan Pişna-
mazzadə 1937-ci ildə Gəncədə vəfat
etmişdir. 185, 231, 471
- Pleskaçevski, İvan Semyonoviç (1877-
1931): Rusiyanın iri metallurgiya sindikati
olan “Prodamet”in Bakı kontorunun
rəhbəri olmuşdur. Sindikat 1918-ci ildə öz
fəaliyyətinə son verdikdən sonra, Bakı
Şəhər Bələdiyyə İdarəsində işləmiş,
İdarənin maliyyə işlərinə baxmışdır.
Cümhuriyyətin süqutundan sonra “Az-
neft”də işləmişdir. 244, 245, 248, 338,
443, 465, 487
- Poçt və teleqraf məktəbi (Bakı) 18
- Poçt və Teleqraf naziri (Azərbaycan
Cümhuriyyəti) 18, 291
- Poçt və Teleqraf naziri (Dağlılar
Respublikası) 476
- Poklevski-Kozell, Stanislav Alfonsoviç
(1863-1937): Rus diplomatı. 1909-1913-
cü illərdə İranda, 1913-1917-ci illərdə
Rumınıyada səfir olmuşdur. Oktyabr
inqilabından sonra Rusiyaya qayıtmə-
mişdir. 243, 250
- Pokrovski, Viktor Leonidoviç (1889-
1922): Rusiyanın hərbi xadimi, general-
leytenant. Birinci Dünya müharibəsinin və
Rusiyada Vətəndaş müharibəsinin
iştirakçısı olmuşdur. 30
- Pokura 15
- Polna: Rusiyanın Pskov vilayətinin
Qdovski rayonunun kəndi. 222
- Polşa (yaxud Lehistan) 136, 166, 191,
281, 345, 392, 402
- Poltava 28, 221
- Polyak, polyaklar 25, 133, 188, 278,
392
- Poti 168, 201
- Poylu stansiyası: Ağstafanın Poylu
kəndində dəmiryolu stansiyası. 1, 179,
357, 379
- “Pravda”: qəzet 473
- “Prezident Kruqer”: sənişin və yük
gəmisi. 1902-i ildə inşa edilən gəmi
“Qafqaz və Merkuri”, “KAMVO” şirkət-
lərinin mülkiyyətində olmuş, ingilislərin və
ağqvardiyaçıların Xəzər donanmasının
tərkibində yer almışdır. Sovet dövründə
“Fedyə Qurbanov” adıyla sənişin-yük
gəmisi kimi xidmət etmişdir. 269
- “Priazovski kray”: Rusiyanın Rostov-na-
Donu şəhərində 1891-1920-ci illərdə nəşr
olunan qəzet. 28, 43, 167, 184
- Pritulin, S. Q.: Azərbaycan Dövlət
Bankının rəhbəri. 246

Prometey 146

Pskov: Rusiyanın şimal-qərbində vilayət və bu vilayətin inzibati mərkəzi olan eyniadlı şəhər. 222, 229

Pskov gölü: Rusiya ilə Estoniya arasında yerləşən göl. 222

Puankare, Raymon [Raymond Poincaré; 1860-1934]: Fransanın dövlət xadimi. 1912-1913-cü illərdə Baş nazir və Xarici İşlər naziri, 1913-1920-ci illərdə Prezident, 1922-1924-cü illərdə yenidən Baş nazir və Xarici İşlər naziri olmuşdur. 10

Punko, İvan Petroviç: Azərbaycanda səhiyyə sistemində müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir. 249, 294

Pyatiqorsk: Rusiyanın Stavropol diyarında şəhər. 30, 167

Raboçi klub (Bakı): bax. Fəhlə klubu (Bakı)

Radko-Dmitriyev, Radko Dmitriyeviç (1859-1918): Bolqarıstanın və Rusiyanın hərbi xadimi, general. 1877-1878-ci illər Rusiya-Türkiyə müharibəsində, Balkan müharibələrində və Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. 30

Ramanı: Bakı ətrafında kənd. 84, 102, 182, 194, 195, 487

Ramişvili, Noy Vissarionoviç (1881-1930): Gürcüstanın dövlət xadimi. Menşevik. Ruhani seminariyasını bitirmiş, yarımçıq hüquq təhsili almışdır. Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikasının Daxili İşlər naziri, Gürcüstan Demokratik Respublikasının Baş Naziri, eyni zamanda Daxili İşlər naziri, daha sonra Xarici İşlər naziri olmuşdur. 60, 65, 209

Razidərə: Zəngəzur qəzasında mövcud olmuş azərbaycanlı kəndi. 94

“Renesans” sineması 85, 227

Revel: İndiki Estoniyanın paytaxtı Tallin şəhərinin köhnə adı. 156, 372

Rəhim ağa 139

Rəhimov, Malik: Bakının Əmirhacıyan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 125

Rəhimov, Məşhədi Tağı 139

“Rəsul”: gəmi 158

Rəsulzadə, Məhəmməd Əmin (1884-1955): Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi, Cümhuriyyətin qurucularından biri. Azərbaycan Milli Şurasının və “Müsavat” partiyasının sədri; eyni zamanda jurnalist və publisist. 6, 45, 53, 97, 118, 132, 143, 144, 152, 173, 187, 188, 262, 333, 346, 435, 441, 454, 459, 467, 483, 486, 490

Rəşt: İranda şəhər. 139

Riqa: Latviyanın paytaxtı. 10

Rjanski 15, 443

Rodiçev, Fyodor İzmayloviç (1854-1933): Rusiyanın siyasi xadimi. Dövlət Dumasının, habelə Ümumrusiya Milli Mərkəzinin və Rusiya Dövlət İttihadi Şurasının üzvü olmuşdur. 241

Rostov: Rusiyanın Yaroslavl vilayətində şəhər. 10, 138

Rotterdam [Rotterdam]: Niderlandın qərbində şəhər. 137, 345

“Royter” [Reuters]: Dünyanın ən böyük xəbər agentliklərindən biri. 28, 135, 156, 166, 184, 220, 345, 370, 408

Rudnev, Vadim Viktoroviç (1879-1940): Rusiyanın siyasi xadimi. Sosialist İnqilabçılar Partiyasının üzvü idi. 1917-ci ilin iyul-oktyabr aylarında Moskva Bələdiyyəsinin sədri olmuşdur. 134

Ruhulla Hacı Vəlibəy oğlu: Quba qəzasının Xızı kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 120

Ruxlov, Sergey Vasilyeviç (1852-1918): Rusiyanın dövlət xadimi. 1909-1915-ci illərdə Nəqliyyat və Rabitə naziri olmuşdur. 30

Rumın, rumınlar 261, 370, 392
 Rumıniya 13, 29, 92, 136, 167, 184, 243, 265, 324, 345, 354, 392, 370, 475
 Rus, ruslar 3, 4, 6, 9, 13, 24, 30, 31, 72, 73, 74, 76, 155, 166, 188, 192, 193, 194, 209, 228, 280, 302, 304, 355, 434
 Rus dili, rusca 3, 34
 Rus inqilabı (1917) 126, 145, 212, 213, 214, 215, 234, 241, 262, 280, 320, 339, 388, 431, 487
 Rus Milli Komitəsi (Azərbaycan) 38, 47, 82, 192, 193, 194, 232, 450
 Rusiya 4, 5, 6, 10, 11, 12, 14, 16, 21, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 38, 43, 46, 47, 48, 61, 64, 72, 73, 74, 75, 76, 82, 92, 101, 112, 113, 114, 126, 127, 134, 135, 137, 140, 144, 145, 146, 157, 166, 174, 180, 184, 188, 192, 193, 194, 195, 196, 202, 209, 211, 213, 220, 223, 229, 232, 233, 234, 235, 240, 241, 242, 243, 259, 260, 261, 263, 265, 270, 271, 276, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 291, 292, 299, 300, 302, 303, 319, 320, 326, 331, 339, 341, 344, 354, 355, 356, 361, 369, 370, 371, 372, 391, 430, 435, 445, 448, 449, 451, 453, 468, 474, 475, 476, 477, 490, 491
 Rusiya-Yaponiya müharibəsi 196
 Rusiya Federasiyası 169, 170, 241, 280
 Rusiya Hökuməti 145, 241, 306, 327, 356
 Rusiya ixtilalı; Rusiya ixtilalı-kəbiri: bax. Rus inqilabı.
 Rusiya imperatoru; Rusiya çarı 141, 250
 Rusiya Parlamenti 170, 240
 Rusiyada 1917-ci il inqilabı: bax. Rus inqilabı
 “Russkoe znamya”: Rusiyada sosialist-inqilabçılara məxsus olmuş qəzet. 24
 Ruzski, Nikolay Vladimiroviç (1854-1918): Rusiyanın hərbi xadimi, general. 1877-1878-ci illər Rusiya-Türkiyə müha-

ribəsində, 1904-1905-ci illər Rusiya-Yaponiya müharibəsində və Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. 30

Rük: Azərbaycanın Quba rayonu ərazisində kənd. 121

Rüstəm: Əfsanəvi İran qəhrəmanı Rüstəm Zal, yaxud Zal oğlu Rüstəm. Şərq folklorunda və ədəbiyyatında güc-qüvvət rəmzi kimi işlədilir. 76, 87

Rüstəmbəyli, Şəfi bəy (1893-1960): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Kiyev Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü, “Azərbaycan” qəzetinin redaktorlarından biri olmuşdur. 132, 133, 271

Rüstəmbəyov, Şəfi bəy: bax. Rüstəmbəyli, Şəfi bəy.

Rzayev, Abuzər bəy Əliəsgər bəy oğlu (1876-1920): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Moskva Ali Texniki Məktəbini bitirmiş, Azərbaycanda neft mədənlərində mühəndis kimi işləmişdir. Gəncədən Azərbaycan Parlamentinə üzv seçilmişdir. Cümhuriyyətin süqutundan sonra bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. 50, 459

Rzayev, Böyükağa 383

Rzayev, Ələkbər 329

Rzayev, Əliabbas 383

Rzayev, Əlibala 309

Rzayev, Əliskəndər 383

Rzayev, Məşhədi Xəlil 219

Rzayeva, Kövkəbxanım 298

Saakyan, Sako: Sosialist-inqilabçı; Sentrokaspi Hökuməti İcraiyyə Komitəsinin üzvü, Bakı Sovetinin sədri olmuşdur. 270, 441

Sabunçu: Bakının rayonu. 18, 61, 84, 85, 102, 103, 182, 194, 195, 226, 379

Sadiqov, Ələgər 61

Safronov: Terek kazaklarının rəhbər-

lərindən olmuşdur. 136

Saqatelian, İvan Yakovleviç (1871-1936): Daşnaksutyun partiyasının və Rusiya Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. 73

Salman Arzuman oğlu: Quba qəzasının Rük kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Salman, O. A.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 105, 107, 161, 163

Salyan: Azərbaycanda şəhər; Salyan rayonunun inzibati mərkəzi. Kür çayı sahilində yerləşir. 187, 305, 330, 383

Salyan kazarması (Bakı) 38

Samaşkinski (Samaşki): Çeçenistanın Açıxoy-Martanovski rayonunda kənd. 222

“Samopomoş” istehlak cəmiyyəti 179, 294

Sanain: hal-hazırda Ermənistanın şimalında, Alaverdi şəhərinin inzibati sərhədləri daxilində qalan kənd və bu kəndin yaxınlığında dəmiryol stansiyası. 266, 267, 272, 313, 342, 347, 348, 349, 364, 372, 373, 374, 376, 389, 392, 394, 395, 396, 407

Sanalı: Zəngəzur qəzasında mövcud olmuş azərbaycanlı kəndi. 94

Sankt-Peterburq: bax. Peterburq.

Sarablı, Hüseyinqulu (yaxud Hüseyinqulu Sarabski; 1879-1945): Azərbaycan aktyoru. Azərbaycan Cümhuriyyətinin mədəni həyatında fəal iştirak edən Sarablının, Azərbaycan teatrının, eləcə də musiqisinin inkişafında misilsiz xidmətləri olmuşdur. 181, 248, 422

“Saray”: 1917-1918-ci illərdə Astraxanda nəşr edilmiş tatar qəzeti.

Sariqo, Mark İvanoviç: nəqliyyat müfəttişi. 226

Sart, sartlar: Orta Asiyada yaşayan bir əhali qrupu. 21

Sayad: Azərbaycanın Xaçmaz rayonu

ərazisində kənd. 121

Sazonov, Sergey Dmitriyeviç (1860-1927): Rusiyanın diplomatı. Bir sıra ölkələrdə səfir kimi işləmiş, 1910-1916-cı illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. Rusiyanın cənubunda Xüsusi Şura Hökumətinin tərkibində yer almışdır. Mühacirətdə ölmüşdür. 28, 302

Sentrokaspi Hökuməti 64

Serb, serblər 174, 391

Serbiya 28, 223

Serebryakov: Rusiyada Vətəndaş müharibəsi dövründə kabardin dəstələrinin komandiri olmuşdur. 222

Seredina-Buda: Ukraynanın Sumı vilayətində şəhər. 242

“Sergey”: gəmi. 61

Serov, Vasili Vasilyeviç: Azərbaycan Cümhuriyyəti Dəmiryolları İdarəsində mühasibə şöbəsinin müdiri olmuşdur. 231

“Seryoja”: gəmi 61

Sesil, Robert [Robert Cecil; 1864-1958]: Britaniyanın ictimai-siyasi xadimi. Millətlər İttifaqının ideoloqlarından biri olmuşdur. Millətlər İttifaqının həyata keçirilməsindəki xidmətlərinə görə 1937-ci ildə Nobel Sülh mükafatına layiq görülmüşdür. 166

Sevastopol: Krım yarımadasının cənub-qərbində, Qara dəniz sahilində liman şəhəri. 57, 166, 223, 323

Seyidzadə, Bədrəddin (1882-1945): Azərbaycan şairi. 290

“Səadət” cəmiyyəti 187, 267, 293, 307

“Səadət” məktəbi (“Səadət” Bakı ruhani məktəbi): “Səadət” Bakı Müsəlman ruhani cəmiyyəti tərəfindən 1908-ci ildə Bakıda açılan məktəb. 224, 268, 293

Sədan: Azərbaycanın Siyəzən rayonu ərazisində kənd. 122

Sədi Şirazi: XIII əsrdə yaşamış fars şairi.

52

Sədulla Məhəmmədkərim oğlu: Quba qəzasının Həbib kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 122

“Səfa”: XX əsrin əvvəllərində Bakı açılmış maarif cəmiyyəti; teatr şöbəsi və truppası da var idi. 91

Səfər bəy Əli oğlu: Quba qəzasının Pıral kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 122

Səfəraliyev, Ağ 80

Səfərov, S.: Quba qəzasının Ləgər kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Səfikürdski, Aslan bəy (1881-1937): Azərbaycanın dövlət xadimi. Zaqafqaziya Seyminin, Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuş, 3-cü hökumət kabinetində Poçt-Teleqraf və Əmək naziri, 4-cü kabinetdə Ədliyyə və Əmək naziri vəzifələrini tutmuşdur. 133, 134, 187, 237, 263, 404, 405, 408, 434

Səhiyyə naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 248, 294, 315

Səhiyyə Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 175, 225, 247, 425, 434

Səlim Sirri (Tarcan; 1874-1957): Türkiyənin siyasi xadimi və bədən tərbiyəsi ustası. 200

“Səməd Ağ 1”: gəmi 61

Sənaye və Ticarət İttifaqı (Bakı) 62, 63

Sərkərli: Azərbaycanın Xaçmaz rayonu ərazisində kənd. 122, 130

Səttar Eldar oğlu: Quba qəzasının Sədan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 122

Səyyah: bax. Qasımzadə, Hacı Səlim Səyyah.

Sxakaya, Qriqori İvanoviç: Gürcü Milli Şurasından Azərbaycan Parlamentinə seçilmişdir. 80, 133, 188, 272, 277, 459

Sığnaq: bax. Siqnax.

Sibir, Sibiry 29, 291, 295, 299, 371, 474

Sidorov, Mixail Konstantinoviç (1823-1887): Rus iş adamı, tacir, qızı mədəncisi, eyni zamanda səyyah, tədqiqatçı və yazıçı idi. 156

Siqnax (yaxud Siqnaxi; Sığnaq): Gürcüstanın cənub-şərqində, Kaxeti diyarında şəhər. 231, 353

Sisyanovski (Tsitsyanovski): Bakıda küçə; indiki Təbriz Xəlilbəyli küçəsi. 19, 41, 63, 105, 160, 183, 205, 227, 250, 315, 360, 381, 401, 423, 445, 466

Siyəzən: Azərbaycan Cümhuriyyətinin Quba qəzasının kəndi olmuşdur; hal-hazırda Siyəzən rayonu ərazisində şəhər. 124

Skoropadski, Pavel Petroviç (1873-1945): Rusiya və Ukraynanın hərbi-siyasi xadimi, general-leytenant. Rus ordusunun zabiti kimi Rus-yapon müharibəsində və Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. 1917-ci il inqilabından sonra Ukrayna Mərkəzi Radasının hakimiyyətini qəbul etmiş, 27 aprel 1918-ci ildə bütün Ukraynanın getmanı, yəni Ukrayna Dövlətinin (İkinci Getmanlıq) başçısı seçilmiş və 14 dekabr 1918-ci il tarixinə qədər bu vəzifəni tutmuşdur. Getmanlıq rejiminin aradan qaldırılmasından sonra Almaniyaya mühacirətə getmişdir. 28, 30, 345, 489

Slav-Rus Cəmiyyəti 192, 284, 285

Soçi 180, 181, 314

“Sokol”: Bakıda kitab mağazası; Nikolayevski (indiki İstiqlaliyyət) küçəsində yerləşmişdir. 41

Sokolov 372

Sokolova, V. A.: müəllimə. 298

Solkin, Andrey Fyodoroviç (1895-1937): Türkünstan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının Yollar naziri, Türkünstan

Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin həmsədri, Türkünstan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin sədri kimi vəzifələr tutmuşdur. 1936-cı ildə həbs edilmiş və 1937-ci ildə güllələnmişdir. 10, 21

Solovoyov: Qusar qəsəbəsinin rus əhalisinin nümayəndəsi olmuşdur. 125

Soltanmurad Hacı Əbdürrəhim oğlu: Quba qəzasının Söhüb kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 119, 120

Sona Şahməhəmməd qızı: Dövlətli kənd sakini. 190

Sonnino, Sidney [Sidney Sonnino; 1847-1922]: İtaliyanın siyasi xadimi. 1906-cı ildə və 1909-1910-cu illərdə Baş nazir olmuşdur. 1914-1919-cu illərdə Xarici İşlər naziri idi. 157

Sosial-Demokrat Fəhlə Partiyası (Rusiya): Rusiya İmperiyasında, 1898-ci ildə təsis edilən siyasi partiya. Birinci qurultayı (təsis qurultayı) Minskədə baş tutmuşdur. 20

Sosial-demokratlar 4, 262, 263, 303, 372, 376, 395, 398, 449, 453

Sosial Təminat naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 464

Sosial Təminat Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 34, 45, 138, 158, 223, 418

Sosialist, sosialistlər 6, 11, 16, 23, 37, 38, 48, 49, 133, 134, 140, 143, 187, 211, 212, 220, 232, 233, 237, 238, 239, 240, 259, 263, 270, 285, 298, 299, 300, 344, 345, 364, 375, 376, 386, 388, 389, 407, 408, 410, 426, 451, 455, 459

Sosialist inqilabçılar 16, 23, 24, 25, 37, 38, 49, 59, 60, 64, 169, 270, 299, 453

Sosialist İnqilabçılar Partiyası (Azərbaycan) 83, 102, 127, 169, 178, 440, 486

Sosialist İnqilabçılar Partiyası (yaxud eserlər) [Partiya социалистов-революционеров]: Rusiyada 1902-1923-cü illərdə fəaliyyət göstərən siyasi partiya. 5,

320

Sovet Hökuməti (Rusiya) 10

“Soyuz”: gəmi. 101

Söhüb: Qubanın kəndi. 119, 120, 129

Spartak İttifaqı [Spartakusbund]: 1916-1918-ci illərdə Almaniyada fəaliyyət göstərən marksist təşkilat. Ümumdünya proletar inqilabı tərəfdarı idi. Təsisçiləri arasında Roza Lüksemburq, Karl Libknext və başqaları yer alırdı. 220, 303

Srvandzyan, Hamazasp (1873-1921): “Daşnaksutyun” partiyasının liderlərindən, erməni qatil və terrorist. Türkiyənin Van şəhərində anadan olmuşdur. Gəncə, Şuşa, Quba, Bakı və başqa yerlərdə dinc Azərbaycanlı əhaliyə divan tutmuş, minlərlə dinc sakini qətl etmişdir. Bolşeviklər tərəfindən İrəvanda həbs edilmiş, həbsxanada öldürülmüşdür. 14

Starı poçtovı: Bakıda küçə; indiki Süleyman Tağızadə küçəsi. 272, 486

Stepanov, Vasili Aleksandroviç (1872-1920): Rusiyanın siyasi xadimi. Rusiya Dövlət Dumasının, Konstitusion-Demokratik Partiyanın (Kadet partiyası) üzvü olmuşdur. 29

Steven, Aleksandr Aleksandroviç (1879-1920): Rusiyanın siyasi xadimi. İkinci Krım Regional Hökumətində Ərzaq, Ticarət və Sənaye naziri olmuş, eyni zamanda Rəhbərlik və Nəqliyyat nazirinin səlahiyyətlərini icra etmişdir. 136

Stokholm: İsveçin paytaxtı. 135, 265, 273, 474, 489

Sulkeviç, Süleyman bəy (Məmməd bəy Sulkeviç; Matvey Aleksandroviç Sulkeviç; 1865-1920): Rusiyanın, Krımın və Azərbaycanın hərbi xadimi. Mənşəcə tatarlıdır. Rus ordusunda xidmət etmiş, Krımda yaradılan Krım-Tatar Hökumətinin sədri olmuş, bu hökumətin Denikin tərəfindən aradan qaldırılmasından sonra

Azərbaycana gəlmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Ordusunun Baş qərargah rəisi olmuş, milli ordu quruculuğuna böyük töhfə vermişdir. Cümhuriyyətin süqutundan sonra güllələnmişdir. 135, 136

Sultan ağa Cavanşir: Qarabağ mülkədarlarından Əsəd ağanın oğlu. Hoğa kəndinə erməni quldurlarının hücumu zamanı ailəsi ilə birgə qətl edilmişdir. 464

Sultanov: Əmlak nazirinin müavini olmuşdur. 35

Sultanov, Cəmil 94

Sultanov, Əliabbas 310

Sultanov, Xosrov bəy (1879-1943): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi və hərbi xadimi. Azərbaycanın İstiqlal Bəyannaməsini imzalayanlardan biri olan Xosrov bəy Sultanov Cümhuriyyət dövründə Hərbiyyə naziri, Kənd Təsərrüfatı naziri, Qarabağ general-qubernatoru kimi vəzifələr daşımışdır. Sovet işğalından sonra mühacirət etmişdir. 90

Sultanov, Rüstəm: mühəndis; Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayı Şurasının üzvü. 266

Sultanov, Rza bəy: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 42, 104, 161, 309, 316, 359, 401, 444, 488

Sumı: Ukraynanın Sumı vilayətinin inzibati mərkəzi olan şəhər. 242

Suraxanı; Suraxanı dairəsi: Bakının rayonu (Cümhuriyyət dövrü). 61, 77, 78, 84, 85, 96, 102, 103, 115, 138, 182, 187, 195, 247, 329, 451, 486, 487

Suraxanı; Suraxanski: Bakıda küçə; indiki Dilarə Əliyeva küçəsi. 89, 104

Suvorin, Boris Alekseyeviç (1879-1940): Rus yazıçı və publisisti. 73

Süleyman: yəhudilik və xristianlıq inanışında hökmdar, islam inanışında isə

həm peyğəmbər, həm də hökmdar olan həzrəti Süleyman həm Qərb, həm də Şərq folklor və ədəbiyyatında müdriklik, güc, iqtidar və zənginlik rəmzi kimi işlədilir. 76, 87

Sülh Konfransı, Ümumdünya Sülh Konfransı 6, 7, 8, 9, 82, 92, 110, 112, 119, 135, 157, 158, 166, 210, 213, 235, 240, 241, 242, 265, 271, 290, 302, 319, 324, 325, 341, 342, 345, 354, 372, 391, 406, 429, 430, 436, 448, 452, 453, 454, 474, 476, 484, 485, 489

Süleymanov, Hüseynbala 139

“Svenska Daqbladet” [Svenska Dagbladet]: 1884-cü ildən etibarən Stokholmda nəşr edilən gündəlik İsveç qəzet. 188

“Svyataya Nina” məktəbi (Bakı): bax. “Müqəddəs Nina” qız məktəbi (Bakı).

“Svyataya Nina” məktəbi (Gəncə): bax. “Müqəddəs Nina” qız məktəbi (Gəncə).

Svyatoy Krest: Rusiyanın Stavropol diyarındakı Budyonnovsk şəhəri 1921-ci ilə qədər bu adı daşımışdır. 167, 184

Ş. R.: “Azərbaycan” qəzetindəki imzalardan biri. Şəfi bəy Rüstəmbəyliyə məxsusdur. Bax. Rüstəmbəyli, Şəfi bəy.

Şahtaxtinski, Həmid bəy (1880-1944): Azərbaycan Cümhuriyyətinin dövlət xadimi. Hüquq təhsili almış, maarif və məhkəmə sistemində işləmişdir. Maarif nazirinin müavini, Maarif naziri, Parlamentin üzvü olmuşdur. Repressiyaya məruz qalmış, sürgündə ölmüşdür. 307, 327

Şaxovskoy, Leonti Alekseyeviç (1859-1918): Qvardiya polkovniki. Pyatıqorskda bolşeviklər tərəfindən edam edilmişdir. 43

Şaxovskoy, Vladimir Alekseyeviç (1863-1918): Qvardiya polkovniki. Pyatıqorskda bolşeviklər tərəfindən edam edilmişdir. 43

Şaxovskoylar: General Aleksey İvanoviçin oğulları Leonti və Vladimir. Ayrıca bax: Şaxovskoy, Leonti Alekseyeviç; Şaxovskoy, Vladimir Alekseyeviç. 30, 43
 Şamaxı (şəhər) 3, 24, 26, 52, 173, 305, 331, 332, 379, 380, 421, 481
 Şamaxı küçəsi: Bakıda küçə; indiki Cəfər Cabbarlı küçəsi. 105, 160, 183, 206, 227, 249, 315, 338, 359
 Şamaxı qəzası (uyezdi) 118, 128, 178, 269
 Şamaxı yolu (Bakı) 20, 42, 63, 99, 104, 161
 Şamaxılı 421
 Şamaxinka: bax. Şamaxı yolu (Bakı).
 Şamil Qurban oğlu: Quba qəzasının Söhüb kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 119, 120
 Şamovlu: Zəngəzur qəzasında mövcud olmuş azərbaycanlı kəndi. 94
 Şardinye: Qafqazda fəaliyyət göstərmiş fransız polkovniki. 168, 244, 357
 Şəfibəyov: Quba həbsxanasının müdiri olmuşdur. 122
 Şexter, Z. A.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 19, 42, 63, 105, 161, 183, 205, 227, 249, 315, 338, 360, 381, 401, 422, 444, 466
 Şerbaçev 30
 Şeremetyev, Sergey Alekseyeviç (1836-1896): Rusiyanın hərbi xadimi. 1890-1896-cı illərdə Qafqaz Hərbi Dairəsinin komandanı (Qafqaz canişini) olmuşdur. 74, 86
 Şerman, M. Q.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş tibb işçisi, mama. 161, 183, 249, 316, 360, 423, 466
 Şeyxülislam (Zaqafqaziya) 178, 231, 267, 307, 308, 471, 472, 473
 Şeyxülislamov, Əkbər ağa (1891-1961): Azərbaycan Cümhuriyyətinin Əkinçilik və Əmək naziri, “Hümmət” parti-

yasının üzvü, Parlamentdə Sosialistlər Fraksiyasının üzvü olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra mühacirətdə qalmışdır. 133, 187, 238, 239, 240, 263, 388, 459
 Şəki 50, 51, 84, 103, 118, 119, 126, 138, 179, 182, 223, 224, 269, 304, 305, 312, 313, 330, 379
 Şəki xanlığı 79
 Şəmsəddin Yusif oğlu: Quba qəzasının Xudat kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 124
 Şərifov, Əliheydər 89
 Şərifov, Məhəmməd Həsən 89
 Şərifov, Səftər 89
 Şərifzadə, Hacıbaba (yaxud Hacıbaba Şərifov; 1895-1920): Azərbaycanın teatr aktyoru və rejissoru. 181
 Şərq 115, 116, 174, 177, 352, 354
 “Şərq məcmuəsi”: İstanbulda nəşr olunan jurnal. 325
 Şixəlibəyov, Asəf 80
 Şixəliyev, Ağahüseyn 180
 Şixlinski 119
 Şibayev, Sidor Martinoviç (1825-1883): Rus taciri və sənayeçisi. Rusiyanın, eləcə də dünyanın ilk neft sənayeçilərindən biri olmuşdur. 1878-ci ildə Bakıya gəlmiş, burada neft sənayesinə sərmayə qoymuşdur. 156
 “Şibayev” istehlak cəmiyyəti: Bakıda, neft sənayeçisi Sidor Şibayevə (1825-1883) və varislərinə məxsus olan istehlak cəmiyyəti. 196
 Şimakovski: Azərbaycan Cümhuriyyəti Kənd Təsərrüfatı Nazirliyində dəftərxana müdiri olmuşdur. 90
 Şimali Azərbaycan 51, 95
 Şimali Qafqaz 137, 146, 151, 398
 “Şimali Qafqaz”: neft şirkəti. 196
 Şimali Qafqaz Cümhuriyyəti 37, 136, 235, 263

Şimali Qafqaz və Dağıstan Dağlılarının İttifaqı: bax. Dağlılar Respublikası.

Şişə: bax. Şuşa.

Şklovskaya, S. L.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 19, 42, 63, 104, 161, 249, 316, 360, 401, 444, 488

Şkuro, Andrey Qriqoryeviç (1887-1947): Rusiyanın hərbi xadimi, general-leytenant. Kuban kazaklarındandır. Birinci Dünya müharibəsində və Rusiyada aVətəndaş müharibəsində iştirak etmişdir. 1920-ci ildə mühacirətə getmişdir. İkinci Dünya müharibəsində Hitler Almaniyası ilə əməkdaşlıq etmişdir. İngilislər tərəfindən tutularaq SSRİ-yə təhvil verilmiş və Moskvada edam edilmişdir. 30 Şpitalski 90

Şteyn, F. S.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 19, 41, 63, 104

Ştern 15, 418, 441

Ştutqart [Stuttgart]: Almaniya şəhər, ölkənin mühüm sənaye mərkəzlərindən biri. 157

Şuberski, E. P.: Rusiyanın dövlət xadimi, mühəndis. Rusiyanın cənubunda Xüsusi Şura Hökumətinin Nəqliyyat və Rabitə naziri vəzifəsini tutmuşdur. 29

Şulaveri: bax. Şüləver.

Şulgin, Vasili Vitalyeviç (1878-1976): Rusiyanın siyasi və ictimai xadimi. Ağqvardiyaçılar hərəkatının ideoloqlarından biri olmuşdur. 240, 241

Şults 11

Şura qoşunu: bax. Qırmızı ordu.

Şuşa 81, 84, 94, 103, 118, 165, 182, 189, 190, 266, 305, 311, 312, 364, 365, 366, 367, 379, 389, 404, 420, 421, 463, 464

Şükür Musa oğlu: Quba qəzasının Mucuc kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 120

Şüləver (yaxud Şulaveri): Gürcüstanın

cənubunda, Kvemo-Kartli diyarında kənd. 1925-ci ildə adı dəyişdirilərək Şaumyani olmuşdur.

“T. L.”: qəzet. 12, 30

Tağamir: Zəngəzur qəzasında (indiki Meğri rayonunda) kənd. 190

Tağiyev, A. İ. 62

Tağiyev, Hənifə 329

Tağiyev, Zeynalabdin: Azərbaycanlı miyonçu və xeyriyyəçi. 195, 270, 308,

Tağiyev fabriki (toxuculuq fabriki) 17, 19, 36, 22, 247, 270, 309 330, 441, 487

Tağiyev, Mirhüseyn 309

Tağiyev, Zeynal (yaxud Ağa Zeynal): Azərbaycanın siyasi xadimi. “İttihad” partiyasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. 80, 134

Tağiyevin evi: Qorçakovski (indiki Hacı Zeynalabdin Tağiyev) küçəsində mülk. 63, 85, 444

Tağiyevin qızlar məktəbi (Bakı Müsəlman qızlar məktəbi; İmperatriça Aleksandra rus-müsəlman qız məktəbi) Qafqazda müsəlman qızlar məktəbi. 1901-ci ildə açılmışdır. 100, 267

“Taqeblatt”: qəzet 10

Talabı: Quba rayonunun kəndi. 121, 130

Tanzətap (yaxud Tənəzətap): Zəngəzur qəzasının kəndi; indiki Gorus rayonundadır. 94

“Taraz” (“Dəb”): XIX əsrin axırlarında Tiflisdə erməni dilində nəşr olunan jurnal; “Axpur” jurnalının həftəlik əlavəsi idi. 12, 21

Tarcan, Səlim Sirri: bax. Səlim Sirri.

Tarqovı (yaxud Torqovı): Bakıda küçə; indiki Nizami küçəsi. 19, 39, 41, 63, 85, 104, 227, 359, 381, 401, 422, 444, 466, 488

Tatar, tatarlar 113, 471

Tatar, tatarlar (Kırım): bax. Kırım

tatarları

“Tayms” [The Times]: Britaniyada 1785-ci ildən etibarən nəşr edilən gündəlik qəzet. 29

Tazəşəhər: Krasnovodsk (indiki Türkmənbaşı) şəhərinin bəzi mənbə-lərdəki adı. Bax. Krasnovodsk.

Təğüt: Zəngəzur qəzasında (indiki Meğri rayonunda) kənd. 190

Telefonni küçəsi: Hal-hazırda Bakı şəhərinin mərkəzində, Nəsimi rayonunda yerləşən 28 May küçəsinin köhnə adı. Keçmişdə Telefonni - Vağzalni - Romanovski - 28 Aprel küçəsi adlarını daşımışdır. 294

Terek: Şimali Qafqazda, Rusiya Federasiyası və Gürcüstan ərazilərində çay. 82

Terek Hökuməti 184

Tereşsenki: Ukraynanın Poltava vilayətində kənd. 242

Tersk 37, 137, 141, 167, 168, 184, 222, 325, 326

Tersk kazakları (yaxud Terek kazakları): Rusiyada, Şimali Qafqazda yaşayan kazaklar. Yaşadıqları ərazi Rusiya imperiyası dövründə Tersk vilayəti adlanmışdır. 37, 81, 167, 168, 191, 291, 357

Tersk ordusu 167, 168

Tey: Zəngəzur qəzasında (indiki Meğri rayonunda) kənd. 190

Teymurxaşura: İndiki Buynaksk şəhəri. Rusiya Federasiyasının tərkibində Dağıstan Respublikası Buynaksk rayonunun inzibati mərkəzi. Əsası XIX əsrdə qoyulan şəhərin adı 1922-ci ildə dəyişdirilərək Buynaksk olmuşdur. 37, 203

Təbriz 52, 480

“Təbriz”: Bakıda mehmanxana; indiki İstiqlaliyyət küçəsində Sabir bağının yerində yerləşmişdir. 36

Tənzətap: bax. Tanzətap.

Tərtər 165, 189

Ticarət və Sənaye naziri (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 226, 227, 290, 434

Ticarət və Sənaye naziri (Dağlılar Respublikası) 476

Ticarət və Sənaye naziri (Rusiya) 28, 29

Ticarət və Sənaye Nazirliyi (Azərbaycan Cümhuriyyəti) 19, 178, 203, 226, 290, 397, 419, 441, 485

Tiflis (şəhər) 2, 6, 7, 11, 12, 13, 15, 18, 37, 72, 73, 74, 81, 86, 92, 101, 118, 168, 175, 179, 180, 192, 203, 204, 209, 226, 244, 314, 323, 325, 346, 353, 364, 374, 375, 384, 386, 389, 390, 394, 395, 396, 397, 402, 406, 408, 409, 410, 411, 418, 424, 435, 441, 445, 460, 471, 472, 473, 477, 478

Tiflis Konfransı 257, 407

Tiflis quberniyası 175, 272, 393

Tiflis Universiteti 102

“Tiflisski listok”: Tiflisdə nəşr edilən gündəlik qəzet. Birinci nömrəsi 1886-cı ildə çıxmışdır. 21, 40, 43, 204

Tiqranyan, Sirakan Tatesoviç (1875-1947): Ermənistanın siyasi xadimi. Daşnaksutyun partiyasının üzvü. Rusiya imperiyası II Dövlət Dumasının deputatı olmuşdur. 1918-ci ilin noyabrından 1919-cu ilin aprelinə qədər Ermənistan Respublikasının Xarici İşlər naziri vəzifəsini tutmuşdur. Sonrakı dövrdə Maarif naziri, Maarif və Mədəniyyət naziri olmuşdur. 1938-ci ildə həbs edilmiş, sürgündə ölmüşdür. 86

Tirol [Tirol]: Avstriyanın qərbində federal ərazi; tarixi Tirol torpaqlarının Avstriya hissəsi. Tirol 1805-ci ildə Bavariyaya birləşdirilmiş, qısa müddət sonra yenə Avstriyanın idarəsi altına keçmişdir. 157

Titov, Aleksandr Andreyeviç (1878-1961): Rusiyanın siyasi xadimi; kimyaçı.

Moskva Universitetində dərs demişdir. Xalqçı Sosialistlər Partiyasının qurucularından olmuşdur. 1920-ci ildən müharibəyə qədər yaşamışdır. 134

Tofiq Fikrət (1867-1915): məşhur türk şairi. Türkiyənin ədəbiyyat və incəsənətinə böyük təsiri olan “Sərvəti-fünun” (“Fənnlərin sərvəti”) jurnalının baş redaktoru olmuşdur. 34

Tomson, Vilyam Montqomeri [William Montgomerie Thomson; 1877-1963]: Britaniya generalı. Bakının general-qubernatoru olmuşdur. 13, 14, 15, 17, 32, 49, 50, 62, 93, 127, 146, 165, 214, 221, 225, 226, 256, 291, 311, 312, 319, 327, 334, 335, 357, 366, 367, 368, 425, 426, 448, 449, 451

Topçubaşov, Ələkbər 470

Topçubaşov, Əlimərdan bəy (1863-1934): Azərbaycanın siyasi xadimi; Azərbaycan Cümhuriyyətinin banilərindən biri. Tiflisdə anadan olmuş, Peterburq Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Rusiya müsəlmanlarının təşkilatlanmasında və siyasi həyatında müstəsna xidmətləri olmuşdur. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü, Dumada Müsəlman fraksiyasının sədri, “Kaspi” qəzetinin redaktoru olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin sədri, Azərbaycan Hökumətində portfelsiz nazir və Xarici İşlər naziri vəzifələrini tutmuş, Azərbaycan Cümhuriyyətinin Fövqəladə elçisi və səlahiyyətli naziri kimi İstanbula ezam edilmişdir. Paris Sülh konfransına göndərilən Azərbaycan nümayəndə heyətinin sədri idi. Cümhuriyyətin süqutundan sonra mühacirətdə qalmış, siyasi fəaliyyətini davam etdirmişdir. Parisdə vəfat etmişdir. 132

Topçubaşova, Sara 226

Torqovı: bax. Tarqovı.

“Tribuna”: qəzet. 191

Tuğut: Zəngəzur qəzasında mövcud olmuş azərbaycanlı kəndi. 94

Tumanyans: Şəki Erməni Milli Komitəsinin sədri olmuşdur. 126

Türk, türklər, türklük, türkcülük 6, 9, 24, 26, 30, 31, 32, 37, 43, 49, 50, 51, 62, 64, 65, 69, 70, 71, 76, 86, 94, 95, 97, 98, 106, 110, 111, 117, 119, 120, 121, 125, 131, 133, 143, 146, 148, 152, 153, 165, 169, 171, 174, 180, 187, 213, 219, 156, 158, 211, 212, 261, 264, 266, 268, 275, 276, 281, 285, 287, 291, 298, 300, 311, 312, 314, 321, 322, 325, 329, 331, 347, 353, 365, 366, 375, 384, 431, 434, 437, 441, 442, 446, 451, 463, 464, 465, 466, 478, 480

Türk-Azərbaycan dili 9

Türk-Azərbaycan milləti 49

Türk-Azərbaycan Ordusu, Türk-Azərbaycan Orduları 60

Türk dənizi 51

Türk dili, türkcə 1, 3, 23, 34, 45, 52, 63, 95, 96, 224, 238, 239, 250, 268, 272, 287, 298, 301, 303, 307, 309, 315, 317, 322, 359, 400, 417, 463, 478

Türk Ocağı cəmiyyəti (Azərbaycan) 15, 37, 62, 83, 102, 103, 178, 333, 334

Türk Ordusu; Türkiyə Komandanlığı (yaxud Baş Komandanlıq; Mərkəz Komandanlığı); Türk əsgəri (ayrıca bax: Qafqaz İslam Ordusu) 2, 20, 37, 45, 58, 62, 67, 165, 269, 303, 330

Türk-tatar dili 113

Türk Texnikləri Cəmiyyəti 463

Türk Tələbələri Cəmiyyəti 268

Türkdilli xalqlar 21

Türkiyə 53, 64, 69, 70, 71, 92, 93, 106, 148, 149, 165, 166, 223, 229, 262, 266, 267, 279, 281, 310, 325, 326, 333, 354, 365, 385, 386, 388, 411, 460, 461

Türkiyə Ermənistanı 310
 Türkiyə Hökuməti; Osmanlı Hökuməti
 31, 93, 106
 Türkmanlar 481
 Türkmən, türkmənlər 97
 Türkmənabad: bax. Cərcə.
 Türkmənbaşı (şəhər): bax. Kras-
 novodsk.
 Türkmənçay sülh müqaviləsi: Qacar
 Dövləti ilə Rusiya İmperiyası arasında 10
 fevral 1828-ci ildə imzalanan və 1826-
 1828-ci illər Rusiya-İran müharibəsini
 yekunlaşdıran müqavilə. Təbriz yaxın-
 lığındakı Türkmənçay kəndində imzalan-
 mışdır. 485
 Türkmənistan 295
 Türküstan 10, 21, 213, 280, 292, 326,
 441
 Türküstan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi:
 Türküstan Muxtar Sovet Sosialist Res-
 publikasının (1918-1924) icraedici orqanı.
 10, 21
 Türlük və Məabir Nəzarəti: bax.
 Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi.
 Ufa: Rusiyada şəhər; müasir dövrdə
 Başqırdıstan Respublikasının paytaxtı. 5,
 14, 20, 299, 320
 Ufa Hökuməti 13, 16, 20, 38, 193, 299,
 450
 Uğurlu əfəndi: Bakıda çörəkbişirmə
 müəssisələrinə nəzarət etmişdir. 39
 Ukrayna 12, 13, 28, 29, 30, 43, 128,
 134, 136, 137, 138, 166, 201, 220, 221,
 240, 241, 243, 250, 280, 290, 314, 398,
 474
 Ukrayna getmanı 28, 30, 138, 220,
 242, 474, 489
 Ukrayna Hökuməti 12, 28, 345
 Ukrayna Xalq Respublikası: Rusiyada
 Müvəqqəti Hökumətin devrilməsindən
 sonra, 1917-ci ilin noyabrında Rusiya ilə
 federativ əlaqədə olan bir dövlət kimi elan

edilmiş, 1918-ci ilin yanvarında isə
 müstəqilliyini elan etmişdir. 1918-ci ilin
 aprelində getmanlıq rejimi Ukrayna Xalq
 Respublikasını ləğv etmişdir. Getmanlıq
 rejiminin devrilməsindən sonra, 1918-ci
 ilin dekabrında Ukrayna Xalq Respublikası
 yenidən təsis edilmiş və 1920-ci ilin
 noyabrında Qırmızı ordu tərəfindən işğal
 edilənə qədər faktiki olaraq varlığını
 sürdürmüşdür. 138, 229, 361, 474, 489

Ukrayna Xalq Respublikası Direkto-
 riyası: Ukrayna Xalq Respublikasının ali
 hakimiyyət orqanı. Ukrayna Getmanlığının
 yerini tutmuş, 14 noyabr 1918 – 10
 noyabr 1920 tarixlərində fəaliyyətdə
 olmuşdur. 30

Ukrayna Radası 429

Ukrayna Teleqraf Agentliyi 29, 92

Ukraynalı, ukraynalılar 134, 166, 261,
 478

Umanski: Bakı Müvəqqəti İcraiyyə
 Komitəsinin üzvü. 297

“Ural-Kaspi”: neft şirkəti. 196

Uralski: Rusiyada şəhərli qəsəbə;
 Sverdlovsk vilayəti ərazisindədir. 371

Uzaq Şərq 58, 371

Üçgün: Quba rayonunun kəndi. 123

Üçüncü Qızlar gimnaziyası (Bakı) 292,
 298

Ümumrusiya Əksinqilab və Sabotajla
 Mübarizə Fövqəladə Komissiyası: Sovet
 Hökumətinin təhlükəsizlik qurumu. 1917-
 ci ilin dekabrında yaradılmış, 1922-ci ilin
 fevralında ləğv edilmişdir. “Qırmızı ter-
 ror”u həyata keçirən əsas qurum ol-
 muşdur. 141

Ümumrusiya Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi [ВЦИК: Всероссийский централь-
 ный исполнительный комитет]:
 1917-1918-ci illərdə Sovet Rusiyasının ali
 hökumət qurumu. Qanunverici, idarəetmə və nəzarət funksiyalarını öz əlində

toplamışdı. 220

Ümumrusiya Müvəqqəti Hökuməti (yaxud Ufa Direktoriyası; Omsk Direktoriyası): Rusiyada ali hakimiyyət orqanı. 23 sentyabr 1918-ci ildə Ufa Dövlət Yığıncağında təşkil olunmuş, 18 noyabr 1918-ci ildə baş tutan Omsk çevrilişiyə ləğv edilmişdir. 28, 112, 193, 299, 302, 320, 326

Ümumrusiya Təsisçilər Məclisi (yaxud Ümumrusiya Məclisi-Müəssisəsi) 38, 82, 112, 145, 211, 282

Vahab Zərgər 139

Vaxlamov: Bakıda silahla adam yaraladığı üçün güllələnmişdir. 269

Vaynşteyn, R. 62

“Veçerneye vremya”: 1911-1917-ci illərdə Peterburqda nəşr edilən qəzet. Əsası Aleksey Sergeyeviç Suvorin tərəfindən qoyulmuşdur. Aleksey Suvorinin oğlu Boris Suvorin daha sonra Cənubi Rusiyada (1918-1920-ci illərdə) və Parisdə (1924-1925-ci illərdə) eyniadlı qəzeti nəşr etmişdir. 73

Velikorossiya: Rusiyanın nüvəsini təşkil edən qədim rus knyazlıqlarının ərazisini (Şimal-şərqi Rusiyanı) ifadə edən siyasi-coğrafi temrin. 355

“Ventyor”: gəmi. 61

“Vera”: barja. 101

Vermişev, Xristofor Avvakumoviç (yaxud Vermişyants; 1863-1933): erməni ictimai xadimi. Tiflis Bələdiyyə İdarəsində bir sıra vəzifələr tutmuşdur. Bakıda rus dilində nəşr olunan “Baku” qəzetinin redaktoru olmuşdur. 73

Versal: Fransada şəhər. 135, 157

Vəkilov, Fəris 118

Vəkilov, İbrahim ağa (1853-1934): Rusiyanın və Azərbaycanın hərbi xadimi, general-mayor; topoqrafiya mütəxəssisi. Azərbaycan Milli Şurasının üzvü, Gəncənin

general-qubernatoru olmuşdur. 118, 129, 406

Vəkilov, Mustafa ağa Məmməd ağa oğlu (1899-1943): Azərbaycan Cümhuriyyətinin Tiflisdəki nümayəndəliyində çalışmış, Parlamentin qərarı ilə ali təhsil almaq üçün xaricə göndərilmiş, Sarbonna Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Sovet dövründə repressiyaya məruz qalmış, sürgündə vəfat etmişdir. 418

Vəkilov, Rəhim bəy (1898-1934): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. Sovet rejiminin təqibləri üzündən intihar etmişdir. 132

Vəli: bax. Vəlizadə, Əbülfət.

Vəlibəyov, Cəmsid 190

Vəliyev, Cavad 143

Vəliyev, Əbülfət: bax. Vəlizadə, Əbülfət.

Vəlizadə, Əbülfət Məmmədhəsən oğlu (1871-1918): Azərbaycan aktyoru. Rejissor kimi də fəaliyyət göstərmişdir. 58, 59

Vəzirov: Krım tatarlarından. 135

Vəzirov, Bəhram bəy (1857-1921): Azərbaycan Cümhuriyyətinin ictimai-siyasi xadimi; hüquqşünas. Cəbrayıl qəzasından Azərbaycan Parlamentinə üzv seçilmişdir. Eyni zamanda şair olan Bəhram bəy, “Fədai” təxəllüsü ilə şeir yazmışdır. Sovet dövründə həbs edilmiş, həbsxanada ölmüşdür. 50

Vəzirov, Cəmil 94

Vəzirov, Zeynal bəy (1854-1933): Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 133

Vıborq: Baltik dənizində Rusiyaya məxsus liman şəhəri. Fin körfəzinin şimal-şərq hissəsində yerləşən Vıborq körfəzinin sahilindədir. 156

Viktoriya vazğzalı [London Victoria sta-

tion]: Londonda dəmiryolu vağzalı. 9

Vilhelm II (Wilhelm II, 1859-1941): Almaniya imperatoru, 1888-1918-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 43, 76, 134, 135, 157, 163, 184, 221, 229, 354, 372, 382

Vilson, Vudro (Woodrow Wilson; 1856-1924): ABŞ-ın 28-ci prezidenti (1913-1921). I Dünya müharibəsinə son qoymaq üçün sülh müqaviləsi layihəsini (Wilson prinsiplərini) işləyib hazırlamışdır. 14, 57, 69, 92, 156, 157, 166, 213, 220, 234, 240, 324, 345, 354, 361, 408, 450, 453,

Vinaver, Maksim Moiseyeviç (1863-1926): rus hüquqşünası və siyasi xadim. Kadet partiyasının liderlərindən biri. İkinci Krım Regional Hökumətində Xarici İşlər naziri olmuşdur. 135, 136, 223

Vinniçenko, Vladimir Kirilloviç (1880-1951): Ukraynanın ictimai-siyasi xadimi. Ukrayna Xalq Respublikası Direktoriyasının rəhbərlərindən olmuşdur. 30

Vinoqradov, Mixail: Slav-Rus Cəmiyyəti üzvü. Azərbaycan Parlamentinə üzv seçilmişdir. 280, 284, 388

Vladıqafqaz: Rusiya Federasiyasının tərkibində, Şimalı Qafqazın mərkəzində şəhər. 11, 165, 225, 326

“Vladimir”: gəmi 61

Vladivostok 29, 391

Vonsoviç, Stanislav Aleksandroviç (1888-1937): Polyak Milli Komitəsindən Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmişdir. Sovet dövründə repressiyaya məruz qalmışdır. 80, 133, 188, 278, 459

Vorojba: Ukraynanın Sumı vilayətində şəhər. 242

Voronej: Rusiyanın Voronej vilayətinin inzibati mərkəzi olan şəhər. 10, 290, 345, 371

Voronov 489

Vorontsov-Daşkov, İllarion İvanoviç

(1837-1916): Rusiyanın dövlət xadimi. 1905-1915-ci illərdə Qafqaz canişini olmuşdur. Ermənilərə xüsusi rəğbəti ilə seçilmişdir. 75, 86, 471

Vorontsovska: Ermənistanın şimalında, Loru vilayətində şəhər; indiki Taşir şəhəri. 349, 374,

Vorontsovski: Bakıda küçə; bugünkü İslam Səfərli küçəsi. 1, 16, 19, 23, 41, 42, 45, 63, 105, 160, 162, 183, 205, 227, 228, 249, 315, 337, 338, 359, 360, 381, 401, 422, 444, 466, 488

Vürtemberq [Württemberg]: Almaniya İmperiyası tərkibində krallıq. 157, 163

Vyana 10, 93, 189, 191

Yaqut əl-Həməvi (? - 1229): Müsəlman tarixçi və coğrafiyaşünas alimi, səyyah. 95
Yalta 135

Yapon, yaponiyalı 29, 58, 475

Yaponiya 29, 58, 474, 475, 489

Yasab: Qusar rayonunun kəndi. 123

Yassı [laşi]: Rumıniyanın şimal-şərqində şəhər. 92, 134, 140, 166, 242, 243, 354, 475,

Yassı müşavirəsi (Yassı görüşü; Yassı konfransı): Rusiyanın bəzi ictimai-siyasi xadimləri ilə Antanta ölkələri nümayəndələrinin 16-23 noyabr 1918-ci ildə Rumıniyanın Yassı şəhərində baş tutan görüşü. Görüşdə Rusiya tərəfindən Sovet hakimiyyətini qəbul etməyən müxtəlif təşkilatların üzvləri, eləcə də İngiltərə, ABŞ, Fransa və İtaliyanın Rumıniyadakı diplomatik nümayəndələri iştirak etmişdilər. 1914-cü il sərhədləri daxilində (Polşa istisna olmaqla) “vahid və bölünməz Rusiyanın” bərpası, Antanta ölkələrinin aqvardiyaçılar hərəkatına hərbi dəstəyi bu görüşün əsas gündəm maddələrini təşkil etmişdir. 243, 250, 354, 475, 489

“Yedinaya Rossiya”: Bakı Rus Milli Şurasının gündəlik qəzeti. 1918-1919-cu

illərdə Bakıda nəşr olunmuşdur. 82, 167, 192, 229, 232, 335, 449, 451, 485

“Yedinstvo”: Rusiyada 1914-1918-ci illərdə fəaliyyətdə olmuş sosial-demokrat təşkilatı. Georgi Plexanov tərəfindən yaradılmışdı. 16, 136, 270

Yegnazarov: Bakıda silahlı soyğun üstündə edam edilmişdir. 269

Yekaterinburq: Rusiyanın Sverdlovsk vilayətində şəhər. 391

Yekaterinenfeld: Gürcüstanda indiki Bolnisi şəhəri. 1918-ci ildə Borçalı qəzasının kəndi olmuşdur. 373, 393, 409

Yekaterinodar: Rusiyanın cənub-qərbində, Kuban çayının sahilində şəhər; indiki Krasnodar şəhəri 1920-ci ilə qədər Yekaterinodar adlanmışdır. 10, 28, 29, 30, 134, 136, 137, 241, 299, 302

Yekaterinoslav 30, 220

Yelenendorf: Azərbaycanda şəhər; indiki Göygöl şəhəri. 1819-cu ildə alman kolonistləri tərəfindən salınmışdır. 1938-ci ildən 2008-ci ilə qədər Xanlar adını daşımışdır. 18

Yelizaveta Gabriele [Elisabeth Gabriele in Bayern; 1876-1965]: 1909-1934-cü illərdə Belçika kralı olan I Albertin həyat yoldaşı. 184

Yelizavetqrad (yaxud Yelisavetqrad): Ukraynanın mərkəzi hissəsində şəhər; Kirovoqrad vilayətinin inzibati mərkəzi. 1924-cü ilə qədər Yelizavetqrad adlanan şəhərin adı bir neçə dəfə dəyişdirilmişdir və hal-hazırda Kropivnitski adını daşıyır. 242

Yelizavetpol: bax. Gəncə.

Yels 11

Yeluseyski: Şəkinin Bələdiyyə rəisi. 118

Yermolovsk (yaxud Yermolovskaya): Rusiya Federasiyasının tərkibində Çeçenistan Respublikasının Qroznı rayonunda indiki Alxan-Qala kəndi. 1922-ci

ilə qədər Yermolovskaya stansiyası adlanırdı. 222

Yesinov: Qusarda meşə təsərrüfatında işləmişdir. 123

Yessentuki: Rusiyanın Stavropol diyarında kurort şəhəri. 30

Yevanqulov, Xristofor: Sosialist İnqilabçılar Partiyasının Bakı komitəsinin sədri. 64, 73

Yəhudi, yəhudilik 36, 57, 80, 93, 125, 126, 133, 188, 191, 215, 279, 280, 284

Yəhudi Milli Şurası (İstanbul) 93

Yuxarı Vartanazor: Zəngəzur qəzasının kəndi. 190

Yunis bəy Səfər oğlu: Quba qəzasının Avaran kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 123

Yurdsevər, Əbdülvahab Məmmədzadə (yaxud Məhəmmədzadə; 1898-1976): publisist və siyasi xadim; Azərbaycan milli istiqlal hərəkatının fəal iştirakçısı. Siyasi və ədəbi fəaliyyətini mühacirətdə davam etdirmişdir. 100

Yusif İsmayıl oğlu: Quba qəzasının Hacıxur kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 122

Yusif Qoca oğlu 123

Yusifbəyli, Nəsim bəy (1881-1920): Azərbaycanın dövlət xadimi, Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurucularından biri. Odessa Universitetinin Hüquq fakültəsində təhsil almışdır. 1917-ci ildə Gəncədə Türk Ədəmi-Mərkəziyyət Partiyasını qurmuşdur. Zaqafqaziya Seyminin yaradılmasında yaxından iştirak etmiş, Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikası Hökumətində Maarif naziri olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Maliyyə və Xalq Maarifi naziri, Xalq Maarifi və Dini Etiqad naziri, Daxili İşlər naziri və Baş Nazir vəzifələrini tutmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra qətlə

yetirilmişdir. 1, 36, 130, 231, 298, 329, 379, 434, 470

Yusifzadə, Əli (1900-1937): Azərbaycanlı şair, publisist və mütəfəkkir. Şuşada doğulmuşdur. Cümhuriyyət Hökuməti tərəfindən xaricə təhsilə göndərilmişdir. 1937-ci ildə Sovet rejimi tərəfindən güllələnmişdir. 28, 116, 175, 201, 219

Zabaykal 29, 462

Zabıx (Zabux): İndiki Zabux kəndi, Azərbaycanın Laçın rayonu ərazisindədir. 94, 165, 312, 366

Zabrat 84, 85, 182, 194, 195

Zabux: bax. Zabıx.

Zakaspiysk Müvəqqəti Hökuməti: 1918-ci ilin ortalarında Aşqabadda fəhlə üsyanı nəticəsində qurulan eser-menşevik hökuməti. Hökumət sədri Fyodor Funtkov olmuşdur. 24, 299

Zaqafqaziya 71, 72, 76, 145, 148, 178, 185, 203, 223, 263, 343, 348, 351, 356, 375, 376, 386, 391, 402, 406, 408, 434, 436, 463, 471

Zaqafqaziya Dəmiryolları İdarəsi 194

Zaqafqaziya dəmiryolu: Tikintisində Poti-Tiflis dəmiryolu adıyla 1865-ci ildə başlanan və sonrakı illərdə xeyli genişləndirilən dəmiryolu xətti. 1

Zaqafqaziya Darülmüəllimini: bax. Qori Seminariyası.

Zaqafqaziya Konfransı: Qafqazdakı münaqişəli məsələləri sülh yoluyla həll etmək məqsədi ilə Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistan və Dağlılar Respublikası nümayəndələri arasında 1918-1919-cu illərdə keçirilən konfranslar. 14, 323, 348, 349, 350, 361, 373, 375, 407, 437

Zaqafqaziya Seymi 145, 211, 265

Zaqatala 18, 21, 36, 128, 175, 204, 304, 305, 329, 352, 379, 441

Zaqatala ali-ibtidai məktəbi 298

Zaqreb [Zagreb]: Xorvatiyanın paytaxtı

və ən böyük şəhəri. 28

Zaporoj 221

Zarren [Zarren]: Belçikanın şimal-qərbində qəsəbə.

Zateryannı 73

Zdolbunov (yaxud Sdolbunov): Ukraynanın Rovno vilayətində şəhər. 242

Zeynal Özbək oğlu: Quba qəzasının Piral kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 122

Zeynallı, Hənəfi (1896-1937): Azərbaycanlı müəllim, yazıçı, tənqidçi və ədəbiyyatşünas. Bakıda anadan olmuşdur. İlk qələm təcrübələri Cümhuriyyətdən əvvəl çap edilmişdir. “Azərbaycan” qəzetində “M. Hənəfi”, “M. H.” imzaları Hənəfi Zeynallıya məxsusdur. Bolşevik işğalından sonra ədəbiyyatşünas kimi fəaliyyətini davam etdirmiş, xüsusilə Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatını tədqiq etmişdir. Eyni zamanda ictimai həyatda yaxından iştirak edən Zeynallı, represiya qurbanı olmuş, 1937-ci ildə Bakıda güllələnmişdir. 1957-ci ildə bəraət almışdır. 38

Zeynalov, Fətulla 203

Zəngəzur 3, 81, 94, 189, 190, 266, 310, 311, 321, 322, 323, 326, 327, 364, 365, 366, 367, 386, 387, 412, 437, 464

“Zərdüşt”: Xəzər dənizində gəmi. 188

Zərdüştilik, zərdüştilər 53, 77, 78, 79, 96

Zizik (yaxud Ziziq): Quba rayonunun kəndi. 123, 124

“Znamya truda”: qəzet. 25, 49, 61, 202, 204, 232, 239, 246, 270, 297, 336, 368, 375, 451

Zuyev 37

Zülfüqar Molla Şeyx Məhəmməd oğlu: Quba qəzasının Mirzəcan kəndində camaat nümayəndəsi olmuşdur. 121

Korrektor: Azad Ağaoğlu
Kitab üzlüyü və tərtib: Fikrət Məlikov

Çapa imzalanmışdır: 22.09.2021
Formatı: Kağız formatı: 16x24.5
Üzlük formatı: 17x25.5
1/2. H/n həcmi: 26 c.v
Səhifə sayı : 600
Kağızın çəkisi: 120 qr
Ofset çap üsulu. Sifariş 2611. Tiraj: 300

Hazır materiallar əsasında

mətbəəsində çap edilmişdir.

Şamil Əzizbəyov 154
Bakı, Azərbaycan, AZ1010
+994 50 245 05 89
main_prestige@mail.ru
www.prestigegroup.az

ISBN 978-9952-37-639-5

9 789952 376395

AZƏRBAYCAN

QƏZƏTİ

1918-1920

Müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin bünövrəsinin qoyulduğu Cümhuriyyət illərində (1918-1920) nəşr edilən “Azərbaycan” qəzeti mətbuat tariximizdə müstəsna rol oynamışdır. Qəzetin səhifələrində dərc olunan rəsmi məlumatlar, yerli və xarici xəbərlər, dövrün qabaqcıl ziyahlarının məqalələri tariximizin bu zəngin səhifəsini əks etdirmək baxımından əvəzsizdir.

“Azərbaycan” qəzetinin ilk sayı 15 sentyabr 1918-ci ildə Gəncədə işıq üzü görmüş, 5-ci nömrədən etibarən qəzet Bakıda nəşr edilmişdir. Qəzetin sonuncu – 443-cü nömrəsi 28 aprel 1920-ci ildə çıxmışdır. “Azərbaycan”ın redaktorları Ceyhun bəy Hacıbəyli, Şəfi bəy Rüstəmbəyli, Üzeyir bəy Hacıbəyli və Xəlil İbrahim olmuşlar.

Cümhuriyyət dövrünün canlı şahidi olan “Azərbaycan” qəzetinin tam külliyyatının ilk dəfə olaraq ərəb əlifbasından latın qrafikalı müasir Azərbaycan əlifbasına çevrilməsini və çoxcildlik nəşrini ADA Universiteti həyata keçirir.

III cild

(Dekabr 1918)

